

יהוה

INSTITVTIO THEOLOGICA
ANDOVER FVNDATA MDCCCVII.
Ps. CXIX. 169.
כדברך
הבינני
JOH. XVII. 17.
ὁ λογος ὁ σος αληθεια ἐστι
ΑΚΡΟΓΩΝΙ
ΟΥ ΧΡΙΣΤΟΥ

Catholics
&
Protestants.
or

The Principal Differances
Between the Catholics
& Protestants.
(In Armeno-Turkish)

ՔԱԹՕԼԻՔԼԷՐ

ՎԷ

ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԹԼԱՐ

ՅԱԽՕՏ

ՔԱԹՕԼԻՔԼԷՐ ԻԼԷ ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԹԼԱՐԸՆ

ՄԱՊԷՅՆԻՆՏԷ ՕԼԱՆ

ՊԱՇԼԸՃԱ ՖԱՐՔԼԱՐ

ԷՐՄԷՆԻՃԷՏԷՆ ԹԷՐՃԻՄԷ

ԻՔԻՆՃԻ ՆԻՇԸՐ

Constantinople

ՍՏԱՄՊՕԼՏԱ

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՄԻՆԱՍԵԱՆԸՆ ՊԱՍՄԱԽԱՆԷՍԻՆՏԷ

ԹԱՊ ՕԼՈՒՆՏՈՒ

1860

ՄՈՒԳԸՏՏԻՄԷ

Ճ՛իւմլէյէ մա՛լիւմ տիւր քի, փափալար չօգտան պէրի մէմուլ օլունան Գ՛արպ վէ Շ՛արգ Քիլիսէլէրինին պիրլիյինի պիր վէճհ իլէ սապիթ էթմէք իչին, Շ՛արգ Քիլիսէլէրինի Ռօմա Քիլիսէսի իլէ պիր էթմէյէ տուրմայըբ ղայրէթ էտէրլէր: Ի՛լմ վէ փօլիթիգա վէ մէզհէպ խուսուսլարընտա պէօյլէ պիր պիրլիքտէն հասըլ օլաճաղը իհթիմալ օլան սէմէրէլէրի մուլքինի մէրթէպէ սահիհէն անկլամագ իսթէյէնլէր իշպու քիթապը տիգգաթ իլէ օգուսունլար: Իշպու թէէլլիֆիմիզտէ Ռօմա Քիլիսէսի ա՛լէյհինտէ հատտէն զիյատէ սէրթ սէօյլէմիշ իզ տէյիւ գըյաս օլունուր իսէ, օգույան զաթլարա մախսուս շու քէյֆիյէթի մուլահազա էթմէյի րիճա էտէրիզ քի, պու քիթապըն իչինտէ Ռօմայա գարշը էն սէրթ վէ շէտիտ պէնտլէր Քաթօլիք մուէլլիֆլէրինտէն տիր: Պիզ թահգիգ էտէպիլտիյիմիզ գատար, քէյֆիյէթի ա՛յնի օլտուղու կիպի հէր քէսին նազարը էօնիւնէ կէթիրմէյէ սա՛յ է ղայրէթ էթմիշ իզ: Մուէլլիֆաթըմըզտա թարաֆըմըզտան էֆքեար իլավէ էթմէմիշ իզ. զիրա նիյէթիմիզ՝ մասլահաթըն իւզէրինէ քէնտի պահսըմըզ իլէ մութալաա՛ էտիպ, Բրօթէսթանտլարը վէ Քաթօլիքլէրի մէտհ եախօտ թահգիր էթմէք տէյիլտիր. պիզ պու շէյի էթմէյի օգույան քիմսէլէրին քէնտի էֆքեարընա պըրագմագ էլզէմ է էվլա կէօրմիւշ իզ.

ԳԱԹՕԼԻԳԼԷՐ
ՎԷ
ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԱՐ

ԲԱԲ Ա

Գաթօլիգլէր իլէ Բրօթէսթանդլարըն մապէյնինտէ օլան պաշլըճա ֆարգլէր ։

Ա. Տին գանունու ։

Բ. Աստուածաշունչ թա'պիր օլունան Ա'զիզ Գիթապլարըն թէֆսիրի ։

Գ. Միւմինլէրին (հաւատացեալ) Քրիստոս իլէ օլան պիրլիյի ։

Դ. Գիլիսէնին պիրլիյի, կէօրիւնիւրլիւյի (տեսանելիութիւն) վէ կէօրիւնմէզլիյի (անտեսանելիութիւն) ։

Ե. Բրօթէսթանդլէր պէյնինտէ պուլունան ֆըրգալէրին պիրլիյէ մուղայիր ֆըրգալէր օլմալարը ։

Զ. Բրօթէսթանդլէր քիմլէ՞ր օլտուգլու ։

Է. Գիլիսէնին տանըլմալըղը ։

Ը. Հէր քէսին պիզզաթ թէֆսիր վէ հիւքմ գըլմաս էթմէյէ հագգը ։

Թ. Բրօթէսթանդլէրին խէլաս իչին եալընըզ պիր եօլու գապուլ էթտիգլէրի, լաքին Գաթօլիգլէրին չօգ եօլլար իպրազ էթտիգլէրի ։

Ա. ՏԻՆ ԳԱՆՈՒՆՈՒ

Ինճիլի (Աւետարանական) Բրօթէսթանդլէրի Գաթօլիգլէրտէն այըրան իլք վէ պաշլըճա մատտէ շուտուր, քի Բրօթէսթանդլէր տին ու ա'մէլ իչին եէկանէ գանուն տէյի եալընըզ Ա'զիզ Գիթապլարը գա-

Պրօթէսթանդլարըն տին գանունու Ա'զիզ Քիթապ օլտուղու.

պօլ էտէրլէր: Ինսան րիվայէթլէրինի վէ սըփարըշլարընը (աանանէլէրին)՝ փիրիփիրլէրինէ մուղայիր վէ եափմա տիւզմէ չէյլէր օլտուղլարը հալտէ, րէտտ էտէրլէր: Հայրապէտլէրին վէ Սինօտոսլէրին գարարլէրինի վէ րէյլէրինի տախի, Ա'զիզ Քիթապլարա գարշը կէլտիքլէրի հալտէ, պօշ վէ միւզիր չէյլէր սայարլար: Պրօթէսթանդլար Հայրապէտլէր'ն նէ' տէմիշ օլտուղունու արամազլար, իլլա Ռէսուլլէրին (Ապօսթօլ) սէօյլէտիքլէրինէ տիգգաթ էտիպ, փափանըն թա'լիմաթլէրինտէն իլէրի Քրիստոսուն թա'լիմաթլէրինին ա'լէսսէվիյյէ գապուլ օլունմասընը մունասիպ կէօրիւրլէր: Վէ Ալլահըն՝ ատէմլէրէ պէյան էթտիյի քէլամը գապուլ էտիպ՝ ինսանլար թարաֆընտան օլ քէլամա սօնկրատան սօնկրայա իլավէ օլունուշ չէյլէրէ ասլա իթիպար էթմէզլէր:

Լաքին Քաթօլիքլէր պունուն մուղայիրի՝ րիվայէթլէրի, սինատոսլէրի, Հայրապէտլէրի վէ փափայը Ա'զիզ Քիթապլարտան իւսթիւն թութուպ, Ալլահըն Քէլամընը րէտտ էտէրլէր: "Ալլահըն թէնպիհլէրինի իպթալ էտիպ ատէմ թէնպիհլէրի թա'լիմաթլէրի էօյրէտիրլէր": Մատ. ԺԵ. 6. 9.

Կէրչի քէնտիլէրին տին գանունու քիլիսէ իչինտէ օլտուղունու ինանըրլար, ֆագաթ նէրէտէ պուլունտուղունու քէնտիլէր տախի էյիճէ պիլմէզլէր: Պուպապտէ պիր թագըմը փափայը, պիր թագըմը սինատոսլէրի, պա'զըլէրի տախի հէր պիր տէհրին վէ ճէմ'ի միլլէթլէրին արասընտէ օլան քիլիսէնին րիզասընը կէօսթէրիրլէր: Լաքին ֆի'լէն հէր Քաթօլիք տէյիլ Ալլահըն քէնտի Ա'զիզ Քէլամը իլէ սէօյլէտիքլէրինի, իլլա սալթ քէնտի փափազընը քէնտինէ եմին գուլլանաց թութար, վէ անըն սէօյլէտիքլէրինի

Գաթօլիքլէրին ալին գանունատա :

եանըլմազ կէրչէքլիք ակլըն գապուլ էտէր : Պուճուն օգույան՝ ճէմաա'թլերը օլան պու հիչ իւզերինէ էյի մուլահազա էյլեսին : Սօ-ըքէ՝ քիլիսէ եանըլմազ տէրլէր իսէ տէ, պու մատտէ իւզերինէ մուճատէլէյէ կիրտի-յինտէ կէօրիւրսին քի եանըլմազլըգը Եպիսկոպոսա վէրմէյիպ՝ եանըլմազ ժողով տիր ժողով տէրլէր : Ա ա-գա'ա եօյլէ պիր մուշէվվէշ սէօզլէյիշ քի Գաթօ-լիքլերին Ֆէնա վէ Հիլէլերինէ աչըգա օլմայան ա-տէմ ա'գլընը պիւս պիւթիւն շաշըրըր : Ա՛է պունուն մա'նասընը անլամագ մումքին էթմիյին հալտէ, պիրի պիր Թարզ՝ վէ օնէքի պիր պաշգա Թարզ Ճէվապ վէ-րիր, շէօյլէ քի՝ օլ եանըլմազլըգ նէրէտէ պուլուն-տուղունու պիլէմէյիպ շաշըրըր գալըրլար : Լաքին վա-գա'ա, էյէր Գաթօլիք իսէն, սէնին եանըլմազ գա-լաղուզուն պիր եպիսկոպոս եա պիր փափազ տըր, սէն տէ օնուն՝ եսիրի սին : Միւսթագիլ օլա իթա'թ էթմէլի սին, գօրշը գօտուղուն հալտէ պիր աֆօրօզ չըգարըրլար սանա տա, տինինէ տէ լա'նէթ օգուր, ա-թըգ օնտան սօնկրա սանա էպէտի Հիւքմի ա'զապտան գուրլը պիր չէյ գալմազ : Եօյլէ իսէ արթըգ չա-մուշէվվէշ ժողով լագըթի իլէ քէնտինի ալտաթմա. իլա աշիքեարէ իգրար էյլէ, քի սէնին ճանըն վէ իմէլտայըն, ֆիքրին վէ զամիրին՝ եա'նի ախլագէ վէ իրադէ տայիր ճէմի' գուտրէթլերին փափազընըն էլին-տէ տիր : Սէն տէ սէնին տէյիլսին, իլլա օնուն սըն :

Բ· ԱՅԻՉ ՔԻԹԱՊԸՆ ԹԷՖԹԻՇԻ

Գաթօլիքլերին վէ Ինճիլի Բրօթէսթանտլարըն մաղէյնէսինտէ օլան պիր մէշհուր Ֆարգ-ը ա'զիմ Լ'գիլ Քիթապլար խուսուսունտէ էթտիքլէրի ա'մէլլերինտէ տիրլէր : Բրօթէսթանտլար եալըլըզ Ա'ս-

Ա'զիզ Քիթապըմըզ Թեֆթիշի ։

հըն Քէլամընը (Աստուածաշունչու) սահիհ ախն գանունու գապուլ էտիպ, օնու էլչիլերինտէն կէլտիկի գատար հէր ալէմէ պիլտիրմէյի շայէթլէ էյլէմ պիր չէյ սայարըզ ։ Ա'զիզ Քիթապըն պըրըսէչի էթմէյերէք չօգ ներըլէրտէ ճէմաա'թա սէզըլէտիյինի, վէ օնուն քէլամըէրինին տէյիլ սալթ պիր թագըմ քիմսէլէրէ՝ եա'նի եպիսկոպոսլարա վէ փափազլարա, իլլա հէփ միւմինլէրէ օլտուզունու կէօրիւպ, պունտան գըյաս էտէրլէր քի՝ Ալլահ իշպու իհսան էյլէտիկի պէհասըզ փէշքէշէ հէր ալէմին նայիլ օլմասընը իսթէր ։ Շիմտիյէտէք ալէմլէր արասընտա սայիրլէրի Ալլահըն Քէլամընտան մահրում էթմէք կիպի պէօյլէ զուլմ վէ նահագգըզ օլմամըշ տըր ։ Նէ տէ պու հանի գարանլըգտա պուլունան խալգա Ա'զիզ Ինճիլին սէտասընը եէթիշտիրիպ՝ քէնտի խէլասլէրինէ տայիր օլան թա'լիմաթլէրի օնլարա պիլտիրմէք կիպի պիր խայըր ա'մէլ տահա վար տըր ։ Պու սէպէպտէն՝ Ինճիլի Պրօթէսթանտլար Աստուածաշունչու սայէսի իքի եիւզ լիսանլէրէ թէրճիւմէ էթտիրիպ պասարըմըշլար տըր. վէ հալա տիւնեանըն հէր թարաֆընտա պուլունան ճէմ'ի միլլէթլէր արասընտա նէշր էթմէքտէ տիրլէր ։ Ալլահըն Քէլամընըն իւզէրինէ պու թարզ մուհաֆազէթ վէ րայէթլէրի օլմասը՝ հէրտէմ քէնտի էվլատլէրինի տախի օնուն քէլամըէրի իլէ թալիմ վէ թէրպիյէ էտիպ, հէփիսինէ նասիհաթ վէրիրլէր, քի տայիմա Փիքիրլէրինի օնա վէրէրէք սատըգանէճէ Հայաթ Քէլամընը օգումայը էլտէն պըրագմամընըլար ։

Պունուն զըտտը՝ Քաթօլիքլէր Աստուածաշունչեան էօյլէ գօրգարլար, կէօյա թէ էն պէօյիւք տիւշմանլէրի օ տըր ։ Լաքին պու տէտիկիմ՝ ճէմաա'թտէն զիյատէ եկեղեցականլար հագգընտա տըր ։ Տրիտէնտ սինոտոսու

Քաթօլիքլերին ինտինտէ Ա'զիզ Քիթապլարըն Թեֆթիշինին նէ' գըյմեթի օլտուղու ։

Աստուածաշունչը պաշգա լիսանլարա թերճիւմէ էթմէյի վէ օնու օգումայը տախի եասագ էթմիշ իտի ։ Հալա պու կիւնքի կիւն պիր Բրօթէսթանդ՝ եանընտա Աստուածաշունչու օլարագ Իթալիատան փասանըն թօփրագըընա կիրէմէզ ։ Ամերիգատա տախի հէր մէզհէպէ րուխսաթ վար իքէն՝ Քաթօլիք փափազլարը ուսթանմատան քէնտի ճէմաա'թլէրինին էլինտէն՝ Բրօթէսթանթլարըն վէրտիյի Աստուածաշունչլարը ալըպ անաթէմա վէ լա'նէթլէր օգույարագ քիլիսէլէր ավլուսունտա եագարլար ։ Պու սէպէպտէն, ճէմա'աթը ույանտըրմագա ղայրէթ էտէն Բրօթէսթանթլար պուլունմայան Քաթօլիք մէմլէքէթլէրտէ, Քաթօլիք էհալի Ա'զիզ Քիթապլար հագգընտա պիւթիւն պիւթ'ւնէ ճահիլ տիր ։ Քաթօլիքլիքին մէրքէզի օլան Իթալիատա՝ քէզալիք Իսպանիատա վէ փօրթօգալտա Աստուածաշունչուն եիւզիւնիւ կէօրիւպ օնտա մէվճուտ օլան քէլամլէրէ տօղրու տօղրույա մա'լիւմաթը օլան քիմսէլէր փէք ազ պուլունուր ։

Իշթէ Քաթօլիքլէրի Բրօթէսթանթլարտան այըրան իքինճի պէօյիւք ֆարգ տախի պու տուր ։ Բրօթէսթանթլար Ալլահըն քէլամլէրինի ղայէթլէ սէվիպ թա'զիմ էտէրլէր, վէ տայիմ օնուն պէյան էթտիյի կէրչէքլիքլէրի հէր ճինստէն, հէր լիսանտան վէ հէր րիւթպէտէն օլան ատէմլէրէ էօյրէթմէյէ չալըշըրլար ։ Լաքին Քաթօլիք փափազլարը՝ ճէմաա'թլէրինէ ասլա իզն վէրմէզլէր, քի պու զիգըյմէթ վէ ա'զիմ խազինէյէ էլ տօգանտըրսընլար . վէ պէօյլէճէ օնլարը րուհանի գարանլըգտա սագլամագա միւմքինի մէրթէպէ սա'յ վէ ղայրէթ էտէրլէր ։ Սագաա՝ պու պապազ հէր տայիմ միւրատլարընա էրմէզլէր, լաքին պու-

Քրիստոս իլէ պիրլէշմէք հաղղընտա քաթօլիքլէրին ի-թիգատը։

Նա տա սէպէպ քէնտիլէր տէյիլ տիր, իլլա Ճէմաա'թ արասընտան պա'զըլարըն Ալլահըն Քէլամընը օգումաղա ղայէթլէ հէվէս ու արզուլէրի օլմասը տըր ։ Վէ պու խագընլէրտէ կէօրիւլէն թէպտիլաթ, վէ Ճէմաա'թըն Աստուածաշունչու՝ վէ մէզհէպէ տայիր պաշգա քիթապլէրի օգումաղա գըյաս սէրպէսթ օլտուղու, պունլարըն հէփիսի տէ եկեղեցականլարըն ըխզալէրինէ գարշը՝ Ճէմաա'թըն արասընտա փէկ աս օլմուշ տուր։

Գ· ՄԻՒՄԻՆԼԷՐԻՆ ՔՐԻՍՏՈՍ ԻԼԷ ՕԼԱՆ ՊԻՐԼԻՂԻ

Քաթօլիքլէրի Բրօթէսթանդլարտան այըրտ էտէն վէ պիլինմէսի ղայէթլէ էլզէմ օլան իւչիւնճի ֆարգ տախի միւմինլէրին Քրիստոս իլէ օլան պիրլիյի հաղղընտա տըր ։ Քաթօլիքլէր՝ թէվպէ էթմիշ օլան միւմինի Քրիստոս իլէ պիրլէշտիրէն քիլիսէ տիր տէյիւ ինանըրլար ։ Պիր քիմսէ Քրիստոսուն կէօրիւնիւր քիլիսէսի՝ եա'նի փափանըն քիլիսէսի իլէ պիրլէշտիկի հալտէ, Քրիստոս իլէ տախի պիրլէշիր, վէ խէլասէ վարիս օլմուշ օլուր ։ Պու սէպէպտէն՝ քիլիսէտէն տըշարը օլանլարա խէլաս (ֆէրէօ—ըէ—ն) օլամազ տէրլէր, վէ պու քիլիսէ իլէ պիր օլմայան քիմսէ օնուն թա'լիմաթլէրինին պիր գաչընը եախօտ չօղունու գապուլ էթմիշ տախի օլսա*, եինէ հէլաք էվլատը տըր ։

Պունուն զըտտը, Բրօթէսթանդլար՝ քիլիսէնին միանձըլըղը օլմաղսըզըն Ազիզ Պօղոս Ռէսուլ իլէ պիրլիքթիֆագ "Քրիստոս իմանըն վասիթասի իլէ գալպլէրիմիզտէ սաքին օլուր", (Եֆէս. գ. 17,) տէյիւ ինանըրլար։ "Քիմլէր քի օնու գապուլ էթտիլէր իսէ, օնլարա՝

*Պանտան հաւատոյ. սահիֆէ 52—59.

Քրիստոս իլէ պիրլէշմէք հագգընտա Գաթօլիքլէրին իթիգատը։

օնուն ատընա ինանանլարա հիւքիւմէթ վէրտի, քի Ալլահըն էվլատլէրի օլալէր"։ Յովհ. Ա. 12։ Իմտի Բրօթէսթանդլար էօյլէ ինանըրլար՝ քի հէր քիմին գալպինտէ պէօյլէճէ Քրիստոս իմանի իլէ սաքին օլմուշ իսէ, օ՝ նէ գանտէն՝ նէ թէն իրատէթինտէն վէ նէ ատէմ իրատէթինտէն, իլլա Ալլահտան տօղմուշ (Յովհ. Ա. 13)՝ Ալլահ էվլատը օլըր, վէ իսթէր քիլիսէ իչինտէ օլսուն՝ իսթէր թաշրատէ, չիւնքի հէսիզ խէլաս պուլուր։ Պու պապտէ Բրօթէսթանդլէրին վէ Գաթօլիքլէրին տիւշիւնճէլէրի պիրիպիրլէրինէ թամամ թամամընա գարշը տըր։ Բրօթէսթանդլարըն իթիգատը պու տուր՝ քի կիւնահքեար էվվէլ Քրիստոս իլէ պիրլէշիպ խէլաս էվլատը օլմալը տըր քի, անտան սօնկրա Քրիստոսուն կէօրիւնիւր քիլիսէսի իլէ պիրլէշմէյէ հագգ վէ լիյագաթը օլսուն։ Պունա մուղայիր՝ Գաթօլիքլէրին իթիգատը պու տուր՝ քի Քրիստոսուն կէօրիւնիւր քիլիսէսի իլէ պիրլէշմիշ օլմայան քիմսէյէ՝ Քրիստոս իլէ պիրլէշմէք ասլա միւմքին տէյիլ տիր։ Բրօթէսթանդլար Քրիստոսու քիլիսէտէն իւսթիւն թութուպ՝ Ազիզ Օգոստինոս իլէ պիրլիքտէ ինանըրլար, քի "Քիլիսէ Քրիստոսուն վասիթասի իլէ թանըլըր", (Ubi agnovimus Christum ibi agnovimus ecclesiam)։ Լաքին Գաթօլիքլէր քիլիսէյի Քրիստոստան իւսթիւն թութարլար, վէ պէօյլէճէ Գաթօլիք քիլիսէսի իլէ պիրլէշմէյի Իսա իլէ անիլէնմէքտէն վէ սաղ իմանտան պէօյիւք վէ էվվէլ պիր շէյ սայարլար։ Պու սէպէպտէն հաքիգաթ Գաթօլիք օլան Ալլահտան զիյատէ քիլիսէտէն (եկեղեցիեն) գօրգար։ Օնրա օնա եալընըզ քիլիսէնին սէն իւէլաս պուլուրսուն տէմէսի լազըմ տըր։ Ալլահըն քէնտի հագգընտէ նէ էմրի օլտուղունու ասլա գայտ էթմէզ։ Քիլիսէյէ սահիհ իմանը օլան քիմսէ խէլաս իչիւն

Քրիստոսուն զիյադէ քէնտի փափազընա իթա՛աթ էտիպ՝ եալընըզ օնու տիյնէմէյէ պօրճլու տուր։

Գ. ՔԻԼԻՍԷՆԻՆ ՊԻՐԼԻՑԻ, ԿԷՕՐԻՒՆԻՒՐԼԻՑԻ ՎԷ ԿԷՕՐԻՒՆՄԷԶԼԻՑԻ

Նօգտարտա տէտքիքլէրիմիզտէն անլաշըլըր՝ քի Ինճիլի Բրօթէսթանթլար Քրիստոսուն պիր, սահիհ ըուհանի, ա՛զիզ վէ իւ՛մումի (կաթողիկէ) քիլիսէսի վար տըյընէ ինանըըլար. վէ պու քիլիսէ էօյլէ քիմսէլէրտէն միւրէթթէպ տիր քի՝ այրը այրը քիլիսէլէրէ ա՛ղա իսէլէր տէ, իման իլէ օնունլա, պիր տիրլէր։ Պու սահիհ վէ ըուհանի Քիլիսէնին պիրլիյի՝ եալընըզ Քրիստոսու քէնտինէ Պաշ վէ ըուհանի է՛օմրիւնիւ օնտան գապուլ էթմէքտէ տիր. Պու Քիլիսէ Քրիստոսուն թէնի օլմազըլէ՝ օնուն խէլասընէ վարիս օլանլէրտէն՝ հէնիզ տիւնեա գաւըուլմազտան օնուն վասիթասի իլէ սէչիլմիշլէրտէն վէ հէփ սահիհ շայիրտլէրտէն իպարէթ տիր։ Հէմ տախի օնուն սէսինի տիյնէյէն վէ օնուն արգասընտան կիտէն հէփ գոյունլար, Իէօշէ պաշը թա՛պիր օլունան Քրիստոսուն իւզէրինէ եափըլմըշ օլան հէյքէլին ճէմի՝ ըուհանի թաշլէրի օնուն իչինտէ մէվճուտ տուրլար։ Պիր քիմսէ Ա՛զիզ Բ.Թապլարըն աշաղըտա իշարէթ օլունան պիր գաչ խանէլէրինի օգուտուղու հալտէ, կէօրէճէք տիր՝ քի օլ քէլամլէր Քրիստոսուն քիլիսէսինի տէյիլ եարը միւիւմին եարը միւրայի, վէ քէնտիքէնտիլէրինի ալտաթմըշ վէ միւնքիր քիմսէլէրտէն միւրէթթէպ պիր գարըշըգ ճիւմհիւր, իլա կէօքտէ վէ տիւնեա իւզէրինտէ զան ա՛զիզլէրին չէրքէթի. "Քրիստոսուն թէնի", "իսմէթի" սէմատէ եազըլմըշ իլք տօղուշլարըն ճէմ՛իյէթի՝ տէ-

Քրիստոսուն քիլիսէսինին կեօրինմէզլիյի ։

յի թարիֆ օլունուր։ Եֆէս. Ա. 22, 23։ Գ. 10. 20, 21։ Ե. 25—27։ Կող. Ա. 18. 24։ Ա Տիմ. Գ. 16։ Եբր. Բ. 10—12։ ԺԲ. 22—24։ Պու՛ վէ պունլար կիպի տահա չօգ խապարլերտէն աշիքեար կեօրինիւր քի՝ Ա՛զիզ Կիթապլարտա չօգ տէֆա՛ զիքր օլունմուշ պիր սահիհ վէ րուհանի քիլիսէ վար տըր, քի օնուն հէփ ա՛զալէրի խէլաս պուլմուշլար տըր։ Պու քիլիսէնին ա՛զալըղընըն ասըլ խըպալթլարընը ինսան գըսմը եանըլմագլըղըն պուլամազ օլտուղունտան, վէ եալընըզ Րապպ "քէնտինինքիլէրի թանըրտըր" էտիլտէն, օնա կեօրինմէզ (անտեսանելի) քիլիսէ տէնիլմիշ տիր։ Իմտի՝ ատէմլէր կեօրինմէզ քիլիսէյի կեօրինիւր էտէմէզլէր, չիւն միւմքինսիզ պիր շէյ տիր էօյլէ պիր շիրքէթ եախօտ պիրլիք իհտաս էթմէք, քի օնուն իչինտէ Ալլահըն սէչմիշլէրինտէն պաշգա քիմսէ պուլունմասըն։ Լաքին պաշգա կեօնէ Ալլահըն գուլլարը կեօրինմէզ (անտեսանելի) տիրլէր տէյէմէյիզ։ Տիւնեա օնլարըն իման վէ մուհապպէթ ա՛մէլլէրինի, տինտարլըղընը վէ ղայրէթլէրինի տայիմա փարլայան նուր միսալի օնլարըն իւզէրինտէ կեօրիւր։

Ա՛զիզ Կիթապլար պիր ախէր թարզ իլէ տախի քիլիսէյի թա՛րիֆ էտէր, օնու կեօյա պուղտայտան վէ տէլիճէտէն, եանի՝ քէօթիւլէրտէն վէ էյիլէրտէն միւրէքքէպ պիր պիրլիք կէօսթէրիր։ Մէսէլա Եէհուտիլէրին քիլիսէսի հագգընտա սէօյլէյիր՝ կէրչէքլէրի զահիրտէն տաղըլ էթմէք խըթէյէնլէր իլէ օնու կէրչէք պաթընտան տաղըլ տէնլէր միսալինտէ օլան ֆարգը թա՛րիֆ էտէր։ "Աշիքեարէտէ օլան՝ Եէհուտի տէյիլ տիր. վէ աշիքեարէտէ թէնտէ օլան՝ սիւննէթ տէյիլ տիր։ Իլլա կիզլիտէ օլան՝

Յէհուտի տիր , վէ սիւննէթ՝ եիւրէքտէն օլան տըր , րուհ իլէ՝ տէյիլ եազը իլէ , քի օնուն մէտհի ատէմլէրտէն տէյիլ՝ իլլա Ալլահտան տըր ։ Հէփ Իս-րայէլտէն օլանլար՝ Իսրայէլլի տէյիլլէր ։ Հէմ Իպ-րահամ զիւրրիյէթի օլտուգլարը իչիւն՝ հէփիսի էվ-լատ տէյիլլէր ։ Եա՛նի՝ թէնին էվլատլարը օլանլար՝ Ալլահըն տախի էվլատլարը տէյիլլէր . իլլա զիւրրի-յէթ՝ վա՛տըն էվլատլարը սայըլըր ։ Իպրահամըն ի-մանընտան օլանլար Իպրահամըն էվլատլարը սայը-լըրլար" ։ (Հռովմ. Բ. 28, 29 ։ Թ. 7, 8) ։ Պու սէօզլէր իլէ Ռէսիւլ կէօրիւնիւր վէ կէօրիւնմէզ քի-լիսէնին ֆարգընը աշիքեար կէօսթէրիր ։ Պիրի զահիրտէն կէօրիւնիւր թարզ իլէ կէրչէքլիյի իգ-րար էտէնլէրտէն . վէ օ պիրի սահիհէն օնու պա-թընտէն գապուլ էտէնլէրտէն՝ եա՛նի "եիւրէք ի-լէ սիւննէթ օլմուշլարտան" իպարէթ տիր ։ Լա-քին պէօյլէ տէմէքլէ՝ պու իքի քիլիսէլէր պիրիպի-րինտէն այրը տըր վէ պիրիպիրինէ պաղլը տէյիլ տիր-լէր տէմէք իսթէմէյիզ, իլլա սավըրուլմամըշ պուղ-տայ սամանտա պուլունտուղու միսիլլիւ կէօրիւնմէզ քի-լիսէ տէ կէօրիւնիւր քիլիսէնին իչինտէ պուլունուր ։ Վէ պիր կիւն կէլէճէք տիր քի պուղտայ տէր ամ-պար օլուպ՝ վէ սաման պիր եանա ա՛ըրըլըպ սէչիլին-մէզ աթէշ իլէ եանաճագ տըր ։

Իմտի Ինճիլի Բրօթէսթանթլարըն՝ Քրիստոսուն ղէր , ա՛ղիղ վէ Ռօմա քիլիսէսի տէմէսինտէ՝ սէօզլէրի եալընըզ Ա՛զիզ Քիթապտա Քրիստոսուն թէնի , կէլինի վէ քէնտի սաքին օլտուղու հէյքէլի թէսմիյէ օլունան կէօրիւնմէզ վէ րուհանի քիլիսէ հագգընտա տըր , քի օնուն պաշը Քրիստոս քէնտիսի , վէ պիր-լիյինին պաղը եալընըզ իման տըր ։ Պու էօյլէ պիր պիրլիք տիր , քի իմանըն վէ մուհապպէթէ իլիշմէ-

յէն, քիլիսէնին սահիհ վէ տօղրի պաշը տէյի եալը-նըզ Քրիստոսու գապուլ էթմէյէ գարշը տուրմա-յան, եախօտ Քրիստոսուն պաշըլըճա թա՛լիմաթլէ-րինտէն թաշրա օլան մատտէլէրտէ պէօյիւք ֆարգ-լէր տախի օլսա, եինէ միւհքէմ գալըր ։

Լաքին Գաթօլիք քիլիսէնին պիրլիյի փափայը քիլիսէնին կէօրիւնիւր պաշը տէյի գապուլ էթմէքտէ տիր ։ Նիճէքի Բրօթէսթանդլարըն պիրլիյի Քրիս-տոսա իման էթմէնին իւզէրինտէ տիր , պէօյլէտէ Գաթօլիքլէրին պիրլիյի փափայա իման էթմէքտէ տիր ։ Պունլարըն ինտինտէ փափա օլ իհթիշամը վէ ա՛-զիզ մէրքէզ տիր քի հէր շէյ օնուն իւզէրինտէ տէօ-նէր, վէ պու տիւնեա իւզէրինտէ Ալլահըն վէքիլի տիր ։ Լաքին Գաթօլիքլէրին պու կէօրիւնիւր պաշ հագգընտա օլան ի՛թիգատլէրի պիր գաչ թարզ օլ-տուղու իչիւն՝ Բրօթէսթանդլար պունլարըն պիրլիք՝ պիրլիք տէտիյի նէ՛ օլտուղունու աննամազլար ։ Չիւն պունլարտան պա՛զըլարը փափա եանըլմազ տըր տէր-լէր, պա՛զըլարը տա օնունլա պէրապէր պիր ո՛ւմումի սինատօս օլմալը տըր քի եանըլմասըն տէրլէր . պիր թագըմը տախի՝ պախուսուս Ֆրանսա Գաթօլիքլէ-րի եանըլմազլըղը պիւթիւն պիւթիւնէ ինքեար է-տէրլէր ։ Պիր թագըմը փափայը եալընըզ թա՛լի-մաթլէրտէ եանըլմազ վէ ա՛մէլտէ եանըլըր տէյի գապուլ էտէրլէր , վէ պիր թագըմը տախի կէրէք թա՛լիմաթտէ վէ կէրէք ա՛մէլտէ եանըլմազ տէյի թութարլար ։ Պու իքի թարզ զիւ՛իւմ հագգընտա Յանսէնեանլէրին վէ Ճիզվիթլէրին մապէյնինտէ ղայէթլէ շէտիտ խուսումէթ վէ ա՛տավէթ զուհըր էթ-միշ տիր ։ Իմտի՝ պու պէօյլէ օլտուղու հալտէ, Գա-թօլիքլէր քէնտի քիլիսէլէրինին պաշը օլան փա-փա հագգընտա պիր օլմայըպ տա, եինէ Քիլիսէ-

միղատէ չէօյլէ պիրլիք վար ; պէօյլէ պիրլիք վար տէյերէք թէլաշ էթմէկլէրինէ Բրօթէսթանդլար՝ "Իչի պօշ չէյին սէսի չօգ օլուր", տէմէքտէն պաշգա մա՛նա վէրէմէզլէր ։ Հագիգէթ՝ օնլարըն պու տէրէճէ իֆթիխար էթտիկլէրի պիրլիկի արայաճագ օլտուղուն հալտէ, իթթիֆագսըզլըգտան պաշգա պիր շէյ պուլամազըն ։

Ե· ԻՆՃԻԼԻ ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԱՐ ԱՐԱՍԸՆՏԱ ՎԱՐ'Ը ՕԼԱՆ ՖԸՐԳԱԼԱՐ՝ ՊԻՐԼԻՐԷ ՄՈՒԽԱԼԻՖ ՖԸՐԳԱԼԱՐ ՏԷՅԻԼ ՏԻՐԼԷՐ ։

Քաթօլիքլէր Բրօթէսթանդլըղըն իթթիֆագսըզլըգ փէյտա էտէր պիր մէզհէպ օլտուղունու կէօյա իսպաթ էթմէք իչին, Բրօթէսթանդլար արասընտա մէվճուտ օլան ֆըրգալարը պէօյիւք իշ եէրինէ գօյուպ՝ տայիմա օնու սէօյլէրլէր ։ Ֆագաթ պալատա տէտիյիմիզ սէօզլէրտէն աննաշըլըր, քի ուֆագ թէֆէք մատտէլէրտէ ֆարգլէր օլուր իսէ տէ, օնտան Քրիստոսուն թէնինին ա՛զալէրինի պիրիպիրլէրինէ ռապթ էտէն օլ սահիհ վէ տօղրու պիրլիքյէ ասլա քէտէր կէլմէզ ։ Քիլիսէճէ զամանըն վէ էրքեան, վէ քիլիսէ իտարէսինէ տայիր չօգ մատտէլէր վար տըր, քի օնլարըն հագգընտա Ս'գիզ Քիթապլար աշիքեար սէօյլէմէզ, վէ եալընըզ պու եա շու թարզ Սալահա մագպուլ տուր, վէ ախէրլէրի տէյիլ տիր տէյի հիչ պիր եէրտէ եազըլը եօգ տուր ։ Պու թարզ մատտէլէր խուսուսընտա Ինճիլի Բրօթէսթանդլար արասընտա ֆարգլէր վար իսէ տէ, օնլարըն՝ Ինճիլին ասըլ վէ պաշլըճա թա՛լիմաթլարը հագգընտա օլան պիրլիքյինէ պունտան զարար օլմազ ։ Ա՛ է պու էլջէմ պիրլիքյին քէնտի իչլէրինտէ հագիգէթ պուլուն-

Բրօթէսթանդլար պէյնինտէ օլան ֆըրգալար :

տօղրուսու՝ Իզմիրտէ 1846 թարիխինտէ պասըլան մէ (Հաւաքումն Բրօթէսթանդ ընդունած Քրիստոնէից գործածած Հաւատոյ դաւանութեանց և Կրօնականաց) թէսմիյէ օլունան նամ քիթապտա Ինկիլիզ, Ֆըրանսըզ վէ Լուտէրական քիլիսէլէրին իման իգրարլէրինի օգույան քիմսէ անկըլայամազլար : Շունու տախի պիլմէք կէրէք տիր, քի Ինկիլիզ Բրօթէսթանդլար տիկէր օլունան իման իգրարլէրինի՝ Ինկիլիզին եանըլըշսըզ կէրչէքլիքլէրի օլտուգլարը իչին ա'լէլէվլէվիյէ գապուլ էտէրլէր : Բրօթէսթանդլար արասընտա պուլունանտան պաշգա սէքիզ իման իգրարը տահա վար իսէ տէ, պունլար տա միւհիմմ վէ պաշլըճա մատտէլէրտէ պիրլէրինէ մըթապըգ տըրլար : Կէրչի Ինկիլիզ Բրօթէսթանդլար իչինտէ քիլիսէ խարիճի վէ Ալլահա սունուլան ի'պատէթին թարզընտա ֆարգլէր վար իսէ տէ, պաշլըճա տի'ն մատտէլէրի հագգընտա հէփիսի քեամիլէն պիր տիր :

Զիքր էթմէյէ շայան պիր պաշգա մատտէ տախի վար տըր. եա'նի՝ Բրօթէսթանդլար իչինտէ օլան ֆըրգալար, էքսէրիյէ Միլլի ֆըրգալարը տըր : Պիլ ֆարզ՝ Ճէրմանիատա գուրուլան քիլիսէ Լուտէրական տէնիլիր. Ճինէվրատաքի՝ Կալվինական, Ինկիլթէրատաքի՝ Ընկլիքան, Սգօչիատաքի՝ Սկովտիական Երիցական, Ֆէլէմէնգտէքի՝ Վերանորոգեալ (Թանզիմ օլունմուշ), պաշգալար տախի հաքէզա եէրլէրինէ վէ միլլէթլէրինէ կէօրէ թէսմիյէ օլունուրլար : Հէփ պու զիքր օլունան պէլտէ'լէրտէն չօգ քիմսէլէր քէնտի իման իգրարլէրի իլէ պէրապէր Ամէրիգայա նագլ հիճրէթ էթմիշ օլտուգլարընտան, պու քիլիսէլէրին հէփիսի տէ օրատա մէվճուտ տուր : Լաքին՝ հէփիսի տէ պիրիպիրլէրի իլէ տօսթ օլուպ՝ պիլ իթթիֆագ պէօյլէք վէ խայըրլը իշլէրէ միւաշէրէթ էտէրլէր :

Գաթօլիքլէրին պէյնինտէ օլան պիրլիք ։

Աստուածաշունչ, Տեօրակլար, Գաթ'ի շարապ (գինեհասութիւն) վէ սայիր տիւրլիւ տիւրլիւ մասլահաթլար շիրքէթլէրինտէ միւտաֆիճէ գարընտաշ կիպի պիրլիքտէ չալըշըրլար ։ Գաթօլիքլէր թահգիր էթմէք նիյէթի իլէ պու կէօնակէօն քրիսթիանլէրին պիրլիքլէրինէ մէզհէպ ֆըրգասը "աղանդ" տէրլէր իսէտէ, օնլար ֆըրգա օլմատըգտան պաշգա, պէրապէր Գաթօլիք գումփանիալէրինէ կիրիրլէր . վէ չօգ տէֆա վագի՛ օլուր՝ քի պիր գումփանիա թարաֆընտան պիր շէհիրէ կէօնտէրիլէն վէ պիրլիքտէ չալըշան վա՛իզլէր՝ Գաթօլիքլէրին "աղանդ" տէտիքլէրի տէօրթ պէշ քիլիսէլէրտէն տիրլէր ։ Պու տուր Ռապպըմըզ Յիսուս Քրիստոսուն քէնտի շակիրտլէրի պիր օլալէր տէյիւ տուասու էթտիյի օլ սահիհ պիրլիք ։ Պու պիրլիք փափանըն քիլիսէսինտէ պուլունան Տոմինիգանլարըն, Ֆրանչիսգանլարըն, Գափուչինլէրին, Լազարեանլարըն, Յիսուսեանլարըն վէ Յանսէնեանլարըն՝ պիրպիրլէրի իլէ օլան պիրլիկյինտէն չօգ զիատէ թէքմիլ պիր պիրլիք տիր ։

Պրօթէսթանտլար արասընտա սայիր պիր գաչ ուֆագ վէ էտնա ֆըրգալէր տախի պուլունուր իսէ տէ, տօղրուսու պունլարըն տա տահա Գաթօլիքլիք օլմուշ տուր ։ Գաթօլիքլիք՝ ճէմա՛աթը Ալլահըն քէլամընտան մահրում էտիպ վէ րուհանի կէրչէքլիքլէր հագգընտա պիւթիւն պիւթիւն ճահիլ սագլայըպ հիտայէթ պաթըլ ի՛թիգատլէր իլէ, Մէզհէպ վէ Ռապպըն Քէլամը հագգընտա եալան զի՛ւ՛իւմլէր իլէ ֆիքիրլէրի տօլտուրտուղու իչիւն էհալիսինին թապի՛աթընտա հէր տիւրլիւ եանլըշլըղը գապուլ էթմէյէ հազըր պիր խաթի՛րտա փէյտա էթմիշ տիր, քի փափանըն աղըր պօյունտուրուղունու իւզէրլէրինտէն աթֆ՛ էտէճէք գատար ույանըգլըգտան սօնկրա պիլէ հէնիւզ եանլըշլըգ

Քաթօլիք քիլիսէսինին մէզհէպինտէն հասըլ օլան մէյլլէր·

իչինտէ գալմալըրի եա եէնիտէն տիւշմէլըրի գապիլ տիր ։ Ինկիլիզ Բրօթէսթանդլար կէրչի Լուսաւորչունչու քէնտիլէրինէ տին գանունու տէյի գապուլ էտէրլէր, ֆագաթ Քաթօլիքլիյին րուհանի գարանլըղընտա թա՛լիմ օլունան միլիօնլարճա քիմսէլէրին սալթ Քաթօլիքլիյի թէրք էթմէք իլէ՝ Ալլահըն Քէլամընը քէնտիլէրինէ տին գանունու գապուլ էտէճէքլէրինի ասլա մէմուլ էթմէզլէր· Բրօթէսթանդ տէնիլէնլէրին իչինտէ Լուսաւորչունչա իթիպար էթմէյէն պազը ուֆագ վէ քանա ֆըրգալար տա պուլունուր. լաքին Ինկիլիզ Բրօթէսթանդլար տախի օնլարա իթիպար էթմէզլէր, հէմ օնլարա իլհագ տէյիլտիրլէր ։ Օլ ֆըրգալէր Քաթօլիքլիյին քրիսթիանլէրին պիր պէօյիւք փայը իւզէրինէ պրագտըղը սիֆիր գարանլըղըն հասըլաթլէրի տիրլէր, վէ պու ֆըրգալար տէյիլ Ա՛զիզ Քիթապլարը պիլմէյէրէք, հաթթա օնու պիլմէյէրէք նէշաթ էթմիշլէր տիր· Կէրչի Քաթօլիքլէր գապահաթը Բրօթէսթանդլըղըն իւզէրինէ աթարլար, ֆագաթ տօղրուսու ասըլ գապահաթըն սահիպի Քաթօլիքլիք տիր ։

Լաքին շունու տախի ունութմամալըյըզ, քի ինսան գըսմընըն եիւրէյի թապի՛աթտէն պօզուգ տուր, կէրչէքլէյի սէվմէզ վէ հիսապըզ ալտաթըճը թարզլէր պուլմաղա չալըշըր, քի Ալլահըն քէլամընըն րուհանի մաթլուպաթընտան քէնտինի ազատ էթսին. վէ խէլաս իչիւն Ինճիլին կէօսթէրտիյի եօլտան տահա պիր գօլայ եօլ պուլսուն· Նիչէքի "եիւրէք ճիւմլէտէն հիլէքեար տըր, հէմ օ՝ ղայէթլէ ֆասիտ տիր", օլ թարզ "ֆէնա միւլահազալար սահիպի" ատէմլէր օլաճագլար, քի "իման խուսուսունտա գարայա տիւշիւպ" վէ Ալլահըն եանըլմազ Քէլամընը պէր թարաֆ էտէրէք տիւզմէ վէ եալան

Բրօթէսթանթլըլար պէյնինտէ օլան ֆարգլէրին սէպէպի

չէյլէրէ թապի' օլաճագլար։

Իմտի' Բրօթէսթանթլըգ "Քիլիսէ" հալըլ էտէն վէ եախօտ արթըգլան մէզհէպ տիր տէյէնլէր գէնտի ճահիլլիքլէրինի աչըգճա էթմէքտէն պաշգա պիր շէյ էթմէզլէր։ Բրօթէսթանթլըլար իչինտէ պու կիւնքի կիւն պուլունան ֆըրգալէրին էն պէօյիւք փայը պալատէ մէզքիւր իւչ գուվվէթլի սէպէպլէրտէն հասըլ օլմուշ տուր. եա՛նի, Ա. Անկլէթ ֆարգը. Բ. Ալլահըն վէրտիկի քէլամ հագգընտա տէրին պիլկիսիզլիք. Գ. Քաթօլիքլիկին Ալլահըն քէլամընա գարշը կէօսթէրտիկի իքրահիյէթտէն գըսմէթլիլէրին պէօյիւք փայը օլ ճահիլլիքին իչինէ ղարգ օլտու. Վէ Գ. Ինսանըն եիւրէյինին հիլէքեարլըղը։ Օյլէ իսէ Ա՛զիզ Պ.իթայլարը տին գանունու տէյիւ գապուլ էթմէքտէն "ֆըրգա" հալըլ օլուր տէմէք ճայիզ տէյիլ տիր. Իլլա իգրար էթմէլի իզ, քի կէրչէքլիկէ գարշը օլան ֆըրգալէրին աղզը վէ սէպէպի' Ալլահըն քէլամընը եիւրէքտէն գապուլ էթմէմէք վէ օնուն կէօսթէրտիկի եօլա իթա'աթ էթմէմէք տիր։

Բրօթէսթանթլըլար իլէ Քաթօլիքլէրին շու իքի ճինս պիրլիյինի տահա պէյանէ աչըգճա էթմէք իչիւն' իքի միւլահազա տախի էթմէք լազըմ տըր։

1. Բրօթէսթանթլըլար իչինտէ պիրիպիրլէրինտէն այըրըլմագա գըսմիյէն պուխասթ վար տըր. իմտի պա'զը քիմսէլէր պա'զը էֆքեարլէրի իչիւն ախէրլէր իլէ իմթիզաճ էտէմէմէքլէրի հալտէ, էվվէլքի սահիհ պիրլիկէ վէ գարդաշ մուհապպէթինէ տալա խալէլ կէթիրմէյէրէք գէնտի պաշլէրինէ սէրպէսթճէ պիր պաշգա քիլիսէ թէշքիլ էտիփ' սայըըլէրտէն այըրըլըփիրլէր։ Տէմէք տիր քի' Բրօթէսթանթլըլար արասընտա պու մէճհ իւզրէ զիւ՛իւմ ֆարգը իլէ պիրիպիրլէրինտէն այըրըլմագ վազդի' օ-

ըլուր իսէ՝ իշլէրինտէ սըրր գալմազ՝ իշտէ տիւնեա ա-լէմ տույար։

Քաթօլիքլէրտէ իսէ, պիրիպիրլէրինտէն այըրըլմազա հիչ պիր վէճհ իլէ իզն եօգ տուր. պու սէպէպտէն հէր նէ գատար իշլէրինտէ զու'ըմճէ պէօլիւք պէօլիւք ֆարգլէր, պիրիպիրինէ գարշը հիյանէթլի նիզա'լար վէ պարըշմասը միւմքին օլմայան ա'տավէթլէր վար իսէ տէ, պունլարըն քեաֆֆ'էսի տէ պիր սախթէ վէ ալտատըճը փէրտէ ալթընտա էօրթիւլմիւշ տիւր։ Տինսիզ, Րասիօնալիսթ, Յանսէնիսթ վէ Ճ'իզվիթ պիր եէրէ կէլտիքլէրինտէ՝ օնլարը ա'տավէթ վէ խուսումէթլէ տօլու կէօրիւր իսէն տէ, եինէ պիրլիքլէրի վար տըր տէյէրէք պիւթիւնէն պիր քիլիսէ ա'զալէրի տիրլէր։ Պունլարըն ճէմի'սինին օլ քիլիսէյի մէտհ էթտիքլէրինին սէպէպի պաշգա չէյ տէյիլ, իշտէ գօրգուլարընտան, եախօտ սնուն վասիթասի իլէ էտինտիքլէրի ի'զզէթ վէ զէնկինլիքլէրինի ղայպ էթմէմէք իչիւն տիւր։ Շ'իմտի պու իքի հալին հանկըսը էյի օլտուղունու այըրտ էթմէյէ կիւճլիւք գալմազ։

2. Լաքին շունտա տա տիգգաթ էտէլիմ քի պու սախթէ՝ ալտատըճը վէ մէնֆա'աթսըզ պիրլիքտէն; վէ պու պիրլիյի հըֆզ էթմէք իչիւն էթտիքլէրի եարամազ գայրէթլէրտէն Րօմա քիլիսէսինին էլինէ նէ կէչմիշ տիր։ Հիսապ օլունմուշ տուր՝ քի իւչ եիւզ սէնէ զարֆընտա քէնտինտէն այրըլմագ իսթէյէնլէրտէն սիասէթլէր իլէ էզիյէթ վէ գաթլ էթտիյի քիմսէլէրին սայըսը ալթը միլիօնտան էքսիք տէյիլ տիր։ Եվրօփա Բրօթէսթանթլարընը տիւնեա իւզէրինտէն պիւթիւն պիւթիւն գալտըրմագ պօշ էմէքլէրը իլէ, օթուզ սէնէ գատար օնլարա գարշը պէօյլէ ճէնքլէր էթտի։ Ֆրանսատա Սէն Բարթօղոմէոս եօրթուսունտա էրքէք՝ գարը վէ չօճուգ օլարագ պիր

կէճէտէ գըրգ պին քիշի գաթլ էթտիրտի ։ Սպանիա-տա Բրօթէսթանլըղը սէրպէսթ մէյտանա չըգմազա հէնուզ րուխսաթը եօղ իքէն, եա՛նի՝ օրատա Գաթօլիքլէյին թէքմիլ պիրլիյի վար տըր տէյիւ գըյաս օլունտուղու վագիթ, գաթլ օլունանլարըն՝ իքէնճէ վէ կէօնակէօն չէտիտ ճէզալէր չէքէնլէրին սայըսը իւչ եիւզ գըրգ պինէ պալիղ օլուր իտի ։ Պու չէյլէրի էտէն պու պիրլիյին նազըրը օլան՝ Ա՛զիզ. Թէֆթիշ Մէհքէմէսինին պէցլիւյիւ իտի ։ Իշթէ էզիյէթլէր իլէ սապիթ վէ գան իլէ մուհաֆազա օլունմուշ պիրլիք ։ Լաքին օ՛լ իւչ եիւզ սէնէնին զարֆընտա Ռօմա քիլիսէսի պու թարզ հիյպէթլի գանլար տէօքմէք իլէնէ՞ գազանտը ՝ քէնտի պիրլիյինի հըֆզ էտէճէք եէրտէ տօգսան միլիօն գատար ճէմաաթտան օլտու. Բրօթէսթանդլար իսէ թէզ օլ գատար գուվվէթ քէսպ էթտիլէր, քի պուննտան պէցլէ Ռօմա քիլիսէսի օնլարըն գանընը տէօգմէյէ գատիր օլամատը ։ Էյլէ իսէ Ռօմանըն ֆիղան ու ֆէրեատ էթմէյէ հագգը վար տըր, քի օլ իֆթիխար էթտիյի պիրլիք պէցլէ ֆէլաքէթէ տիւչար օլտու, վէ օնու հըֆզ էթմէք իչիւն էտինտիյի պէցիւք գուվվէթ զայ՛իֆլիյէ թէպտիլ օլտու ։ Շիմտի եազաճագըմըզ ֆասըլտան, պու “ֆըրգալարը” տահա զիյատէ վագըֆ օլապիլիրսին ։

Գ· ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԱՐ ՔԻ՞Մ ՏԻՐԼԷՐ

Բրօթէսթանդ լուղէթին մա՛նասը փրօթէսթօ եա՛նի պիր նէվի՛ շիքեայէթ էտէն տէմէք տիր ։ Իմտի փափանըն խոտա՛պլարընա վէ հիւքիւմէթինէ գարշը փրօթէսթօ էտէնլէր Բրօթէսթանդ տէնիրլէր ։ Պու լուղէթին տիւզճէ մէֆհումունա պագաճագ օլուր իսէք, Էրմէնիլէր՝ Րումլար՝ Եէհուտիլէր վէ փութփէ-

Բրօթէսթանդ տէնիլէնլէրին Հէփիսի տէ Ինճիլի (Աւետարանական) տէյիլ տիր ։

րէսմլէր տախի Բրօթէսթանդ տիրլէր․ զիրա պունլար տա փափանըն հուտուտ'լէրինի գապուլ էթմէզլէր ։

Լաքին լուղէթին իսթ'իմալընէ պագաճագ օլտուղումուզ հալտէ, մէզքիւր միլլէթլէրէ պու իսմի վէրէմէյիզ ։ Չիւն՝ իւլք էվվէլ Բրօթէսթանդ տէնիլէնլէր՝ սապըգա Գաթօլիք իտիլէր, սօնկրա փափանըն հուտուտ'լէրինին վէ Րօմա քիլիսէսինին թա'լիմաթլէրինին Ազիզ Գիթապլարտան տըշարը՝ ճանլէրի հէլաքէ կէօթիւրէն վէ պիհուտէ շէյլէր օլտուղունու կէօրիւպ՝ պու շէյլէրէ գարշը փրօթէսթօ էտիպ օլ քիլիսէտէն այրըլտըլար ։

Շիմտի հէր նէ վէճհ իլէ օլուր իսէ օլսուն, փափայը վէ օնուն քիլիսէսինի գապուլ էթմէյէն հէփ Եւրոփալը վէ Ամէրիգալը քրիսթիանլար ա'լէսսէվիյէ Բրօթէսթանդ տէնիրլէր ։ Էյլէ իսէ՝ Բրօթէսթանդ լուղէթի քէնտիլիյինտէն եալընըզ [illegible] կէօսթէրիր․ լաքին օնուն եէրինէ նէ մէզհէպ գապուլ օլունմուշ օլտուղունու ասլա պէյան էթմէզ ։ Իհթիմալ տըր քի՝ պիր քիմսէ Գաթօլիք մէզհէպինի րէտտ էթտիքտէն սօնկրա կիտիպ պիր պաշգա եանլըշ (մոլար) քրիսթիանլըգ գապուլ էթսին, եախօտ տինսիզ օլսուն, եա տախի իհթիմալ տըր քի՝ օլ մէզհէպի թէրք էթտիքտէն սօնկրա Ինճիլի քրիսթիանլըղա տախիլ օլսուն ։ Էյլէ իսէ՝ պիր քիմսէ, հէր նէ գատար Բրօթէսթանդ վար իսէ՝ հէփիսինի պիր թութուպ, օնլարըն հէփիսինի պիրտէն, Էրմէնիլէրին եախօտ Րումլարըն քիլիսէսի կիպի պիր պիրլիք զանն էտէրսէ, քէյֆիյէթին նասըլ օլտուղունու ասլա անկլամամըշ տըր ։ Զիրա նիճէ քի էմսալլէր կէօզիւմիւզիւն էօնիւնտէ տիր, պա'զը քիմսէլէր փափայը րէտտ էտիպ՝ տինսիզ օլուրլար, եա'նի պիր

Բրօթեսթանդ էֆէնտիլէրին հէփիսի տէ Ինճիլի տէյիլ միր։

եանլըշլըղը պըրագըպ, օպիրինէ տիւշէրլէր։ Պա՛զը-լարը փափայը վէ օնուն քիլիսէսինի րէտտ էտիպ՝ օնտան սօնրա հիչ պիր մէզհէպ իչուն այըր սէչի էթ-մէյէրէք պիգայա գալըրլար։ Պու թարզ քիմսէ-լէրէ պիր քըրիսթիան ֆըրգասը խամինտէն իսէ, հէչ (ուլինչքան) իսմի տահա կիւզէլ եագըշըր։ Չիւն պուն-լար նէ Ինճիլի թանըրլար, նէ վալդ, նէ տէ քիլիսէ խորհուրդլարընա վէ իմթիազաթընա իʼթիպար էտէր-լէր։ Ասրակի կիւնլէրինի զէվգ ու սէֆա կիւնլէրի հիսապ կէչիրիրլէր։ "Տիւնեա ատէմլէրի տիրլէր, քի անլէրին հիսէսի սաղթ պու էʼօմիւր տիր"։ Լաքին փէք չօգ քիմսէլէր տէ վար տըր, քի Ալլահըն վէր-տիյի Քէլամըն էօյրէթտիյի լէքէսիզ վէ րուհանի քըրիսթիանլըղը գապուլ էթմէք իչին Գաթօլիքլիյի թէրճիհ էթմիշլէր տիր։ Պունլար Ալլահըն Քէլամընը սէվէրլէր. վէ ճանլարընըն արզուսու՝ րուհ վէ կէրչէք-լիք իլէ Եարատըճըլարընա սէճտէ գըլմագ տըր։ Իմ-տի՝ աշիքեարէ նահագգըլըգ տէյի՞լ մի տիր պիր թա-գըմ էտնա Բրօթեսթանդլարըն իʼթիգատ ու հարա-քէթլէրինի էմսալ կէթիրմէք, քի հէր քէս հէփ Բրօթեսթանդլարը օլ թարզ քիմսէլէր զաննէտսին։ Պիր քիմսէ նէ՞ հագգ իլէ Ինճիլի Բրօթեսթանդլար-տան մահսուս էտէպիլիր, քի Ինճիլին պաշլըճա կէր-չէքլիքլէրինէ գարշը էյրի իʼթիգատ իլէ եիւրիյէն պիր թագըմ քիմսէլէր իչուն մէսուլիյէթ ալթընտա պուլունսունլար։ Պու չէյ տայիմ օգույանլէրին ֆիք-րինտէ օլմալը տըր, քի պիզ քիմսէնին Բրօթեսթանդ էֆէնտիլէրինտէն՝ օնուն նէ՛ իʼթիգատ սահիպի օլտու-ղու անլաշըլմազ։ Օհրա Բրօթեսթանդ լուղէթի եալընըզ եանլըշ մէզհէպէ գարշը փրօթէսթօ էտիպ անու րէտտ էթմէյի կէօսթէրիր, լաքին սօնրա պաշ-գա եանլըշ մէզհէպէ՞ մի տիւշիւք էթմիշ տիր. եօխսա

կէրչէքլիյի՞ մի գապուլ էթմիշ տիր՝ անկլաշըլմազ:

Իմտի՝ պու տէտիքլէրիմտէն աշիքեար տըր, քի պիր քիմսէ Աւվրօփա միլլէթլէրինէ վէ մէզհէպլէրինէ աշնա օլմայան քիմսէլէրէ Բրօթէսթանդլարըն մէզհէպի խուսուսլարը իւզէրինէ պիր շէյ սէօյլէյէճէք օլտուղու հալտէ, հա՞նկը Բրօթէսթանդլար իչիւն օլտուղունու պիլտիրմէք փարզ տըր. եա՛նի Տինսիզլէ՞ր իչիւն մի տիր, Ռասիօնալիսթլէ՞ր* իչիւն մի տիր, Ինճիլի Քրիսթիանլա՞ր իչիւն մի տիր. պըրտա էթմէլի տիր: Էյէր պիր քիմսէ պուրալարընը այըրտ էթմէյէրէք սէօյլէր իսէ, պիլմիշ օլ՝ քի եա պու շէյլէրէ հիչ մալիւմաթը եօգ տուր, եախօտ մէրամը սէնի ալտաթմագ տըր: Օգույան տօսթլարըմըզա ըրճա էտէրիզ, քի Ճիզվիթլէրին Հայաստան կազէթանըն վէ ախէր քիթապլարըն վասիթասի իլէ Բրօթէսթանդլար հագգընտա Շարգ էհալիսի (Արեւելեանց) արասընտա չըգարտըգլարը հիսապսըզ եալան վէ ալտատըճը հավատիսլէրի օգուտուգլարընտա պու շէյի էյիճէ խաթըրլարընտա սագլասընլար:

Է· ՔԻԼԻՍԷՆԻՆ ԵԱՆԸԼՄԱԶԼԸՂԸ

Քաթօլիքլէրին Բրօթէսթանդլարտան պիր պաշգա փարգը տախի քիլիսէնին եանըլմազլըղը հագգընտա օլան էֆքեարլէրի տիր: Բրօթէսթանդլարըն ի՛թիգատը իւզրէ՝ Ալլահըն Քէլամը եանըլմազ տըր,

*Ճերմանիատա Ռասիօնալիսմ տէնիլէն պիր մէզհէպ ատէմլէր վար տըր, քի տինիյէյի աղլա թապի տուդարլար: Ճերմանիատա, Իսվիչրէտէ վէ Ֆրանսատա պուլունան Քալվինիսթլէրին պիրչօքու [illegible] տինսիզ տիր, [illegible] [illegible] [illegible] էհլի [illegible] տըրլար: Զէնատա [illegible] օլանլար տինսիզլիքլէրինի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. Վէ [illegible] [illegible] [illegible]՝ [illegible] Բրօթէսթանթ օլուր:

Բրօթէսթանդլարըն խանըլմազ գուլաղուզ տէյի գապուլ էթտիկլի շէյ նէ՞ տիր ։

տէյիլ փափանըն սէօզիւ ։ Գրիստոս քէնտի Գէլամը վէ Ռուհու իլէ քէնտի քիլիսէսինէ գուլաղուզլուգ էտէր, վէ ասլա պրագմազ քի ալչագ կէօնիւլ իլէ քէնտինէ սըղընան ճան թէհլիքէլի օլան խանըշլըգլարա տիւշսիւն . լաքին պաշգա պիր խանըլմազ գուլաղուզ տախի պրագմամըշ տըր ։ Գիլիսէնին ճէմ'ի ա'զալէրի, կէրէք էկեղեցական օլսուն վէ կէրէք աշխարհական՝ խանըլըր ատէմլէր տիր . պունլարըն պիրիսինի խատտա հէփիսինի պիրտէն խանըլմազ գըյաս էտէրէք իւմիտիմիզի ատէմլէր իւզէրինէ գօտուղումուզ հալտէ, Ալլահըն խանըլմազ Գէլամընը րէտտ էթմիշ օլուրուզ։ Գաթօլիքլէր խանըլմազլըգ քիլիսէ իչինտէ պիր էէրտէ վար տըր տէյի ինանըրլար իսէ տէ, նէրէտէ օլտուղունու կէօսթէրէմէզլէր ։ Նօգարտա տէտիյիմիզ կիպի, պա'զըլարընա սօրար իսէք, խանըլմազլըգ փափանըն զաթընտա տըր տէրլէր . պաշգալարընա սիւալ էթտիյիմիզ հալտէ, իւ'մումի սինատօսլարը կէօսթէրիրլէր . պա'զըլարը տախի՝ իքիսի պէրապէր օլտուգլարը թագտիրտէ խանըլմազ օլուրլար տէրլէր . պիր թագըմը տա՝ խայըր, պունլարըն պիրիսի խանըլմազ տէյիլ տիր, իլլա պիւթիւն քիլիսէնին հէր տէհրտէ պիր տիւզիւյէ օլան րէյի խանըլմազ տըր, տէր ։ Իշպու խանըլմազլըղըն նէրէտէ օլտուղունու նէ վագըթ կէօսթէրիրլէր իսէ, պիզ տէ օլ վագըթ օնուն նէ օլտուղունու թէֆթիշ էտէրիզ ։ Պու տախի կէօսթէրիլինճէյէտէք, ինսանլէրտէն "իճատ օլունմուշ խալան" թա'լիմաթ սայըլմասը լազըմ կէլիր ։ Պունտան մա'ատա Բրօթէսթանդլարըն՝ պու շէյի գապուլ էթմէմէյէ պաշգա սէպէպլէրի տախի վար տըր ։ Պիրի շու տուր՝ քի Ա'լէմ Գէլէնլէրին հէր պիր էէրլէրտէ պու խարպ խա'լէմէ գուլլանըլմազ ։

Ռօմա քիլիսէսինին եանըլմազլըղը։

Աստուածաշունչուն հիչ պիր թարաֆընտա պիւթիւն քիլիսէյէ եախօտ օնուն պիր փայընա պու թարզ պիր խըզմէթ իճրա էթմէյէ էմր էտէն պիր սէօզ պուլունմազ։ Պու սէպէպտէն Բրօթէսթանդլար տախի պու թա՛լիմաթը տէյիլ իլահանի, իլլա ինսանի թա՛լիմաթ սայարլար։ Պունտան գաթինազար՝ փափալարըն, Սինատօսլարըն վէ Հայրապետլէրին արասընտա կէրէք թա՛լիմաթլար վէ կէրէք պաշգա խուսուսլար հագգընտա օլ գատար ղավղա վէ նիզա՛ վագի՛ օլմուշ տուր՝ քի եանըլըր օլտուգլարը անլաշըլմըշ տըր. պու պէօյլէ օլարագ արթըգ պիլէ պիլէ օնլարը եանըլմազ տըրլար տէմէք պէօյլէ կիւնահ օլտուգտան պաշգա, ա՛գլէ զըտտ վէ միւմքինսիզ չէյ տիր։

Պու եանըլմազլըգ թա՛լիմաթը պիր ֆասիտ հիլէքեարլըգ օլտուգտան պաշգա՝ չօգ մասգարա թա՛լիմաթ տըր։ Քիլիսէ՝ Պէն Ազիզ Քիթապլարըն եանըլմազ մանա՛ վէրէնի իմ, տէր. հալ պու քի Աստուածաշունչ օգունմասընը եասագ էթտիյի իչիւն, պիթիւն պիթիւնէ քէնտիսինի պու խըզմէթտէն ուզագ թութար. Տրիտէնդ սինատօսու ա՛լէսսէվիյէ ճէմ՛ի Քաթօլիքլէրի Ազիզ Քիթապլար հագգընտա էպէտի ճահիլլիք կիրտապընա պըրագմագ նիյէթի իլէ՝ ճէմա՛աթա Աստուածաշունչ օգումայը եասագ էթտի։ Քիլիսէ տախի տիւշիւնտիւ քի՝ ղայէթ թէհլիքէլի տէյիլ հիւքմ օլունտուղու իչիւն՝ քիմսէնին օգումատըղը պիր քիթապը, քէնտի գօրգուսուզ վէ թէհլիքէսիզ եանըլմազ մանա՛ վէրէն օլապիլիր։ Զիրա էկէր պիրի գալգըպ Ազիզ Քիթապը տայիր պիր չէյ սիւալ էթսէ, քիլիսէնին էմրինէ գարշը իթա՛աթսըզ պուլունմուշ օլուպ ճէզայա միւսթահագգ օլաճագ տըր. պէօյլէճէ պիր քէրրէ թէֆթիշ տէ-

Ռօմա քիլիսէսինին եանըլմազ մանա՝ վէրիճի օլտուղու։

տիքլէրի չէյ էպէտէն նապէտիտ օլտուգտան սօնկրա, արթըգ քի՞մ եանըլմազ մանա՝ վէրիճի օլամազ։ Ֆագաթ Ալլահ պու եանըլըշլըղըն նէ՛ տէրէճէ միւպթէզէլ քէօթիւլիւք օլտուղունու պէյան էթմէք իչիւն՝ քէնտի ա՛լիմ թէտպիրի իլէ էօյլէ եափտը, քի Ռօմա՝ պա՛զէն մասլահաթըն իգթիզասընտան պու քէնտի տիւզմէ խըզմէթինի իճրա էթմէյէ, վէ նէ պիչիմ մանա՝ վէրէն օլտուղունու էմսալ իլէ կէօսթէրմէյէ մէճպուր օլտու։ Պիր տէֆա՝ Գալիլէօսա գարշը պու եանըլմազ մանա՛յը վէրտի. Գալիլէօսուն աստղաբաշխութիւն, եանի եըլտըզլար իլմինէ տայիր պիր պուլուշունու՝ Ռ.զիզ Գիթապլարա պիւթիւն պիւթիւնէ գարշը տըր տէմէսի իլէ օնուն քիթապընը հիւքմ էթմէսի պիր օլտու։ Ռօմա քիլիսէսի պու հիւքմիւ էթտի. հալ պու քի քիլիսէնին քէնտիսի օլ չէրա՛աթըն աչըգըր եանըլըշլըղ օլտուղունու չիմտի հէր Գաթօլիքպիլիր։

Տէֆա՝ Յանսէնեանլար իլէ Ճիզվիթլէրին արասընտա պուհրան էտէն վէ եիւզ սէնէ գատար քիլիսէյի սարսան օլ պէօյլէ մարազատա՝ պու եանըլմազ մանա՝ վէրէն նասըլ չէրա՛աթ քէսէճէյինի պիլէմէտի։ Աքիզինճի Կլեմէս փափա, Ընորհէ իլէ ինսանըն իրատէյի ճիւզիյեսի (անձնիշխանութիւնու) հագգընտա Ռ.զիզ Գիթապլարըն թա՛լիմաթը նէ օլտուղունուն ֆէթվասընը վէրմէք իչիւն էն մէշհուր Եպիսկոպոսլար վէ Աստուածաբանլար իլէ ալթմըշ մէճլիս էթտի։ Պու մէճլիսլէրէ "իմտատ իչիւն" իսմի վէրիլտի։ Ինճամ պիր գարար վէրէմէյիպ, իքի թարաֆա տա "[illegible]" տէմէտէն պաշգա ճէվապ վէրէմէտի։ Իշթէ եանըլմազլըղըն Ռ.զիզ Գիթապլար իւզէրինէ օլան սուալլէրէ վէրտիյի մա՛նա՝ պու տուր. "[illegible]"։ Օն սէքիզ մէճ-

Հէր քէսին թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէսի հագգընտա. իքի մուղայիր զիւ՛իւմ։

լիս տէ օնտան սօղըրաքի Պօղոս Ա. փափա էթտի, էն սօնունտա օնուն վէրտիյի ճէվապ տախի եինէ օ օլտու. "Աէ-էնէլչ չէ+էն"։

Պաւնլարը կէօրէրէք՝ հէր շէյին սինիրլ վէ գարարընըն զամ'իէն վէրիլմէսինի արզու էտէն քիմսէլէրէ՝ պիզէ տախի պուրատա շունու տէմէք ճայիզ տիր։ Իքի եանըլմազ փափա վէ եէթմիշ սէքիզ մէճլիս պիր սիւալէ ճէվապ վէրէմէտիլէր իսէ, պիւթիւն աստուածաբանութիւնա տայիր սիւալլէրին եանըլմազ ճէվապլէրինի ալապիլէճէյինիզի, եախօտ թէքմիլ Աստուածաշունչուն եանլըշսըզ մանա'սընը կէօրէճէյինիզի նա՞սըլ մէմուլ էտէպիլիրսինիզ։ Պու մատտէյէ զիատէճէ աշինա օլմագ իսթէյէն շու քիթապլարը օգուսա՝ էյի էտէր։

"փափանըն իտտիալէրի"։ "Հայրապետլէր իւզէրինէ, Յովհան Տայլէէնին քիթապընտան իճմալ օլունմուշ" Իզմիրտէ պասըլմըշ. 1845։ "Կանոն Հաւատոյ", պաշլըճա իքինճի ֆասլըն ալթընճը պապը. Ստամպօլտա պասըլմըշ. 1857։

Ը. ՀԷՐ ՔԷՍԻՆ ԹԷՖԹԻՇ ՎԷ ՀԻՒՔՄ ԷԹՄԷՍԻ ՀԱԳԳԸ

Բրօթէսթանդլար տէր. Ալլահըն Քէլամընը օգումագա, վէ քէնտի զամիրինճէ Ալլահա ի՛պատէթ էթմէյէ հէր քէսին հագգը վար տըր։ Քաթօլիքլէր իսէ, Ալլահըն ճէմա՛աթա վէրտիյի Քէլամը օգումաղա՝ ճէմա'աթըն հագգը եօգ տուր. քիլիսէնին եա՛նի փափազլարըն՝ մէզհէպ վէ ի՛պատէթ հագգընտա քէնտի քէյֆլէրինճէ ճէմաաթա վէրտիքլէրի զիւ՛իւմ եէթիշիր. արթըգ քիթապլէրի գարըշթըրմագ նէ՞ լազըմ տըր, տէրլէր։

Հէր քէսին թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէսինէ գարշը օլան եասաղըն սէպէպի ։

Հէր քէսին Ա՛զիզ Գիթապլարը թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէյէ հագգընը պօշա չըգարմայը, ճէմա՛աթը էսիր կիպի նուֆուզլարը ալթընա ալմագ իչիւն, փափազլար իճատ էթմիշլէր տիր։ Պաշգա շէյլէրի թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէյէ հէր քէսէ րուխսաթ վէրիրլէր. լաքին պու հէր շէյտէն ֆայտալը մատտէյէ կէլինճէ՝ ա՛գըլ գուլլանմագ եասագ օլուր։ Ֆիէյլէսօֆլուգ, սանա՛աթ, էքինճիլիք, թիւճճարլըգ, լիսան, թէվարիխ վէ ի՛լմի շէր՛ (օրէնօգէրօօ—լըխօն) էօյրէնմէք իսթէր իսէն, ա՛գըլ եօլա պիլիրսին. լաքին Ալլահըն սէնին իչիւն սէօյլէտտիյի շէյլէրի էօյրէնմէք օլմազ։ Ալլահըն Գէլամընը աչըպ նէ եօլ իլէ խէլաս օլաճաղընը օգույուպ էօյրէնմէք սանա ֆարզ տէյիլ տիր, զիրա փափազլըններն իպնի եազ տուր. իգթիզա էտէն էսիրլիյի օնա էթմէյէ պօրճլու սուն, էկէր էթմէզսէն՝ սանա լա՛նէթ օգուր։ Պու շէյ Ալլահըն Գէլամընա վէ ինսանլարըն նամուսունա զիւլ տէյի՞լ մի տիր։

Պու թէրթիպ՝ փափազլարը պէօյլէ գուվվէթ սահիպի էթտիքտէն պաշգա, փափազլարըն քէսէլէրինի տէ տօլտուրուր տէյիւ սուի զաննը օլունա պիլիր։ Գիլիսէնին ճէմի՝ սըըրլարը (խորհուրդ) վէ իճրա օլունան այինլէրին հէման հէփիսի տէ փափազլարըն էլլէրինտէ թիճարէթ օլմուշլար տըր. վէ պու այինլէրին չօղունուն իճատ օլունմասը՝ իրատ փէյտա էթմէքտէն պաշգա պիր մէրամ իչիւն տէյիլ տիր։ Ասըլ փափազլըգ խըզմէթի տախի պիր ախզուի՛թա մատտէսի օլմուշ տուր։ Եպիսկոպոս փարա վէրիպ Եպիսկոպոսլուգ ալըր, քէնտի տէ պունա պէտէլ էլ գօյուպ փափազ էթտիյի քիմսէլէրտէն պիրէր շէյ գօփարըր։ Հէր րուհանի խըզմէթ իչլէրինտէ պիրէր

Հէր քէսին թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէսի մէն' էտէն քըթաթիանըզ ։

ախըզ ու ի'թա թիճարէթի կիպի օլմուշ տուր ։ Ճ'էմաաթ փափազլարըն էլինտէն չէքտիյի զուլմ իչիւն շիքայէթ էթտիյի հալտէ, օլ մէքրուհ թէֆթիշի վէ հիւքմիւ էթմիշ օլուր · փափազլարըն եիւքլէթտիյի պիր եիւքիւ ճէմա'աթ կէօթիւրմէզ օլտուղու կիպի, եինէ օլ լա'նէթլի թէֆթիշի վէ հիւքմի էթմիշ օլուր ։ Էյէր՝ մա'ազ Ալլահ, ճէսարէթլէնիպ տէ՝ փափազլարըն մաթլուպ էթտիյի շէյլէրին պիրի իչիւն՝ Պու նէ՞ տիր էթտիյինիզ, տէյէճէք օլուր իսէ, եախօտ հէր հանկը շէյտէ օլուր իսէ օլսուն, ա'գըլ վէ իտրաք սահիպի տահի կիպի սէրպէսթ իշ կէօրիւր իսէ, Բրօթէսթանդ, հէրեթիկօս իսմի իլէ հիւքմի ա'զապ օլունուր ։ Աղզըմըզտան սէրպէսթ պիր սէօզ չըգարմաղա րուխսաթ վէրմէյէն էսիրլիքտէն տահա զըլյագ վէ թէհամմիւլ օլունմազ էսիրլիք օլապիլի՞ր մի ։ Քիմսէ ֆէհմ էտէ՞մէյօր մու քի ինսանըն էլինտէն էն մագպուլ շէյի, եա'նի ինսանլըղը, իտրաքը, հիւքմի վէ զամիրի ճէպրէն ալան, հէր հիւքիւմաթը փափազլարըն էլինէ վէրէն, վէ պէօյլէճէ հէր շէյի փափազլարըն մէնֆա'աթընա չէվիրէն թէրթիպ Ալլահտան օլամազ ։ Հէր մէրամը փափազլարա հիւքիւմէթ վէրմէք վէ փարա գազանտըրմագ օլան պիր մէզհէպ Ալլահտան օլապիլի՞ր մի ։ Քրիստոս Էֆէնտիմիզ տիւնեա լէզէթինտէ իքէն՝ ճէմա'աթա զուլմ էտէն Քեաթիպլէրի վէ Փարիսէցիլէրի աճըմատը, իլլա ֆօլադուլըղը եա'նի մազլում օլան ճէմա'աթը աճըտը ։ Պունլարը օգույան պիր քէրրէ քէնտի քէնտինէ մուլահազա էյլէսին · մումքի՞ն մի տիր քի նիհայէթսիզ մուհապպէթ օլան քէրէմքեանի Ալլահ էյլէ պիր քիպիր՝ վալիմ վէ տիւնեավի մէզհէպ իճատ էթմիշ օլսուն, քի անուն իլէ փափազ հէր ինսանը գապուլ է-

Նիչիւն գաթօլիքլէր հէր քէսին թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէսինտէն իքրահ էտէրլէր.

տէպիլսին, վէ գաղանտըղը քեարըն էն պաշլըճա սէպէպի տէ կիւնահ օլմուշ օլսուն. էյըլէ քի ինսանլար կիւնահ իշլէմէքտէն ֆարիղ կէլիպ փափազլարըն կիւնահ քէֆարէթի վէ ա'վֆըլըղը իչիւն սաթտըգլարը շէյլէրի սաթուն ալմատըգլարը հալտէ, փափազ կիւրուհի տէ աճըգտան գըրըլըըն: Հաշա. իլլա կէրչէքլիք շու տուր, քի Քրիստոս՝ Ինճիլինի տէյիլ եալընըզ փափազլարա, իլլա ջիւմլէյէ՝ եա'նի ա'լէմէվիյէ հէր ատէմէ վէրմիշ տիր. վէ օնու օգումագա, գապուլ էթմէյէ, եարատըճըըընըն իրատէթինի պէյան էտէն պու սէմա ի Քէլամա իթա'աթ էթմէյէ, վէ խէլասը իչիւն նէ էթմէք ֆարզ օլտուղունու օնտան էօյրէնմէյէ հէր ատամըն հագգը վար տըր:

Գաթօլիք փափազլարըն քէնտի էթպա'ալարը իլէ հէր քէսին թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէսինէ գարշը պու գատար խըրըս իլէ թութուշմալէրինինին, վէ օնու տիւշմէն կիպի զէվգլէնտիքլէրինին սէպէպի փէք աշիքեար տըր. Հիլէլէրինի գօրգուսուզ իլէրի կէօթիւրմէք վէ արզուլէրինի իճրա էթմէք իսթէրլէր. պու շէյի էթմէյէ իսէ էն էմին եօլ ճէմա'աթա թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէք հագգընը վէրմէմէք տիր: Զիրա օլ վագըթ շու սիւալի պիլէ էտէմէզլէր, քի ա'ճէպա պու եօլ եախօտ պու թէրթիպ տօղրը՞ մու տուր, եօխսա էյրի մի տիր. Նիչիւն քի սիւալ տըր, վէ սիւալ տէտիյին տէ թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէք իլէ օլուր: Վէ էկէր պիր քէրրէ թէֆթիշ էթմէյէ էմր օլունուր իսէ, արթըգ քէնտի սանա'աթլէրի եապէտ իւլ եպէտ եիւզտէն տիւշէր: Գործ. ԺԹ. 27:

Ի'թիգատլարընըն թէֆթիշէ գարշը տայանամայաճագըընը վէ սօնկրա պաշլարընա կէլէճէք թէհլիքէյի պիլէնլէր՝ թէֆթիշտէն ղայէթլէ գօրգարլար. Ի'թի-

Հէր քէսին թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէսինէ գարշը օլան թա'լիմաթ՝ քէնտի քէնտինէ մուխալիֆ տիր ։

գատր մատտէլէրի հագգընտա սուալ տէտիքլէրի շէյին նիւզլինիւ կէօրմէք իսթէմէտիքլէրի սէպէպինտէն՝ օնու մէն՝ էթմէյէ ղայէթլէ ճահտ էտէրլէր ։

Լաքին Գաթօլիք փափազլարըն՝ ճէմաաթըն մէզհէպէ տայիր մատտէլէրի թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէք սէլահիյէթինէ պու գատար իքրահիյէթ կէօսթէրտիքլէրինտէն անլաշըլմասըն՝ քի պունա գարշը պույուրտուգլարը գանունու քէնտիլէր ճան ու կէօնիւլտէն գապուլ էտէրլէր ։ Զիրա իշպու պույուրտուգլարը գանունա քէնտիլէր տէ հագիգէթ ռաղպէթ էտիպ, օնա կէօրէ հարաքէթ էթմէլէրի լազըմ կէլսէ, պաշգալարընը Գաթօլիքլիյէ տա'վէթ էթմէք իչիւն, ա'գլէ եագըն վէ հէր քէսին ֆիքրինի գանտըրըճը իսպաթլար վէ միւթալա'ալար կէօսթէրէմէզ օլուրլար ։ Լաքին պաշգալարընը տինէ տա'վէթ էթտիքլէրի վագըթ, օնլարը տիւրլիւ իսպաթլար իլէ իսքեաթ էթմէյէ չալըշմալէրի իլէ՝ հէր քէսին քէնտի ա'գլը իլէ թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէյէ հագգը վէ գուտրէթի օլտուղունու քէնտիլէր տախի գապուլ էթտիքլէրինի աշիքեար իսպաթ էտէրլէր · պու պէօյլէ օլտուղունա էօյլէ էյի գանմըշ տըրլար քի իսքեաթ էթմէյէ չալըշտըգլարը քիմսէլէրին րէյինի ճէլպ էտէպիլմէք իչիւն՝ օնլարըն ա'գլը էրէպիլտիյի էն գուվվէթլի ղանն էթտիքլէրի իսպաթլարընը մէյտանա կէթիրիրլէր ։ Պու շէյ իսէ օնլարըն թա'լիմաթլարը իլէ ա'մէլլէրի պիրի պիրինէ թապան թապանա զըտտ օլտուղունու էօյլէ աշիքեար կէօսթէրիր, քի հէր քէս այան աշիքեար կէօրէպիլիր ։

Մէսէլա՝ տէյէլիմ քի պիր գաչ ղայրէթքէշ վէ գուրնաս Ճիզվիթլէր Բրօթէսթանդլըղը թէրք էտիպ Գաթօլիք օլտըմ տէյիւ պէնի գանտըրմաղա կէլտի-

Հէր քեսին թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէսինէ գարշը օլան թալիմաթ՝ քէնտի քէնտինէ մուխալիֆ տիր ։

լէր ։ Սէօզլէրինի տիյնէրիմ, վէ ֆիքրիմտէն Պու ատէմլէր նէ՞ տէյօրլար տէյէրէք՝ թա՛ճիւպ իլէ պէքլէրիմ քի սէօզլէրինի թէքմիլ էթսինլէր ։ Սէօզլէրինի թէքմիլ էթտիքլէրինտէ՝ տէօնիւպ օնլարա տէրիմ. «Սէ՛զիզ փէտէրլէր՝ ա՛վֆ էտէր սինիզ, նէ՞լէր սէօյլէյօրսունուզ. պէն շիմտիյէ գատար էթտիյինիզ քէլամլէրտէ չօգ թիւրրահաթ իսպաթլար պուլտում, լաքին սիզին գանունունուզ իւզրէ պու լագըրտըյը տախի էթմէյէ հագգըմ եօգ տուր ։ Զիրա սիզլէրին գանունու իւզրէ՝ մէզհէպէ տայիր մատտէլէրտէ ասլա թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէմէք մաթլուպ օլունուր ։ Շիմտի պանա վա՛զ էթտիյինիզ շէյլէր հագիգէթ սահիհ պիլէ օլսա , օնու գապուլ էթմէք պանա մումքինսիզ տիր. չիւնքի օնլարը գապուլ էթմէք իչիւն, էվվէլա սիզին պանա իսպաթ էթմէյէ չալըշտըղընըզ մէզհէպին Բրօթէսթանթըլըգտան էյի օլտուղունու պըլըտ էթմէմ լազըմ կէլիր . պունու էթմէք իչիւն տէ թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէմ իճապ էտէր . հալ պու քի թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէք սիզին գանունունուզ իւզրէ րէտտ օլունմուշ պիր քէյֆիյէթ տիր ։ Լաքին կէլ պագ քի թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէմէք Պաթօլիք օլան քիմսէյէ ֆարզ օլտուղունու տախի՝ թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէքլէ պուլապիլիյօրուզ. պու նէ՛ ա՛ճայիպ շէյ տիր ։ Տէմէք օլույօր քի, Պաթօլիքլիյին էն պաշլըճա պիր գանունունա գարշը էթմէքսիզին Պաթօլիք օլամայաճաղըմ ։ Թէֆթիշ վէ հիւքմ էտէրէք էօյլէ պիր մէզհէպ գապուլ էտէճէյիմ, քի օնուն էն իլք շարթը իւզրէ՝ մէզհէպէ տայիր շէյլէրտէ հէր պիր կէօնա թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէք մինասիպէթսիզ , այգըրը հէրէտիկօսլուգ , վէ պէօյիւք կիւնահ տըր ։ Հագիգէթ սա-

Հէր քէսին թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէմէսի իչիւն գաթօլիքլէրին կէօսթէրտիյի խապաթլար ։

Հապէթլիք էթտիյինիզ գանուն՝ այգըրը պիր գանուն իմիշ, օնուն իլէ ինսանլարըն աʼգըլնը էլլէրինտէն ալմաղա չալըշըյօր սունուզ. օլմայա քի՝ հէր քէս թէֆթիշ վէ հիւքմ էտէրէք սիզին ֆասիտ վէ գուվվէթսիզ խապաթլարընըզ պիւսպիւթիւն րէզիլ վէ րիւսվայ օլսուն"։

Պունու տէտիյիմ կիպի, օլ Ո՝ էրապատուէլի աʼզիզ փէտէրլէր տարտա գալըպ թէլաշլարընտան սէօյլէտիքլէրիմէ գարշը ճէվապ արամաղա պաշլարլար ։

Անճագ իչլէրինտէն պիրի ճէվապը պուլուր. "Խայըր, սէվկիլիլիմ, էօյլէ տէյիլտիր", տէր. "պիզ՝ Գաթօլիք օլմագ իչիւն իլք տէֆա՝ թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէյի սանա եասագ էթմէյիզ. պիզ ֆագաթ շունու մաթլուպ էտէրիզ քի, Գաթօլիք օլտուգտան սօնրա՝ արթըգ պիր տախի մէզհէպ իւզէրինէ թէֆթիշ վէ հիւքմ տէնիլէն շէյի էթմէյէսին"։ Պիր պաշգասը տախի գալգըպ տէր. "Պիր էյի վէ թէք քէսքին գըլըճ իլէ տիւշմէնի իլէ ղավղա էտէն պիր քիմսէյի էմսալ կէթիրէլիմ. պու ատամ տիւշմէնինի էօլտիւրիւպ ղալիպ օլտուգտան սօնրա՝ քէնտի քէնտինէ տէր. Արթըգ շիմտի քիմսէտէն գօրգում եօգտուր. շիմտէն սօնրա նէ տիւշմէնիմ, նէ տէ պէօյլէ սիլահա իհթիյաճըմ օլաճագ տըր. պունու տէյիպ պիր տախի պիւթիւն էօʼմրիւնտէ էլինէ գըլըճ ալմամաղա նիյէթ գօր ։ Պունուն կիպի սէնին տախի, սէվկիլիլիմ, պու պիր քէրրէ թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէյէ իզնին վար տըր. պու տէֆա՝ հէրէտիքօլուգլարըն քեաֆֆէսինի եէնիպ պիզիմ Պիր, Աʼզիզ, Ուʼմումի վէ Առաքելական քիլիսէյէ կիրէրսին. վէ պիր քէրրէ պու պիզիմ Առաքեալլարըն թարիգինտէ պուլունան քիլիսէյէ կիրտիքտէն սօնրա՝ արթըգ

Հէր քէսին թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէսի հագգընտա Բրօթէսթանդլարըն զիւ՛իւմի։

Թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէք հիչ իգթիզա էթմէզ. մէզհէպէ տայիր օլան հէր զահմէթի սէնին ևէրինէ պիզ չէքէրիզ։ Պիզիմ մաթլուպլարըմըզը ըէտտ էթմէ տէ, իսթէրսէն րահաթ վէ էմին՝ գալպինի տիւնեայա վէր, վէ սէֆանա պագ"։

Իշլէրինտէն պիր պաշգասը տախի արգատաշլարընըն մասլահաթը աշիքեարէյէ չըգարըպ, սահապէթլիք էթտիքլէրի մէզհէպի րէզիլ էտիպ պրագտըգլարընը կէօրիւպ, քէյֆիյէթին նէ օլտուղունու աչըգտան աչըղա իգրար էտէր. "Տօղրուսունու իսթէ՞ր միսին, Պարօն, ճէմա՛աթըն թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէյէ սէլահիյէթի եօգ տուր տէյէմէզ իզ. զիրա պիր ատամըն էլինտէն թէֆթիշ վէ հիւքմիւնիւ ալմագ, օնու հայվան սըրասընա կէչիրմէք տիր։ Պիզիմ իսթէտիյիմիզ եալընըզ շու տուր, քի պիզ նէ կէօնէ թէֆթիշ վէ հիւքմ էտէր իսէք, հէր քէս տէ էօյլէ թէֆթիշ վէ հիւքմ էյլէսին. եալընըզ պիզտէն ֆարգը թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէյի եասագ էտէրիզ. վէ հիւքիւմաթըմըզըն ալթընտա օլանլար պիզիմ կիպի թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէլի տիրլէր, եօխսա եագարըզ։ Փագաթ եինէ ճահիլլէրին կէօզլէրինի պաղլամագ իչիւն՝ տայիմա թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէք հագգընա գարշը պէօյլէ պաղըրըպ չաղըրմալըյըզ. պէօյլէ էթմէտիյիմիզ հալտէ, հէր քէս կիտիպ Բրօթէսթանդ օլուր"։

Իշթէ Գաթօլիք մէզհէպին պու թա՛լիմաթընըն այնի թա՛րիֆի։ Պէօյլէ պիր զուլմուն տիւնեատա էմսալի օլմ՞ուշ մու տուր։ Գաթօլիք քիլիսէսինտէն պաշգա, հա՞նկը ճէպպար քէնտի թէպա՛ասընըն կէօզլէրի ճօնիւնէ հիյպէթլիւ ճօլիւմլէր գօյուպ ճէպր էթմիշ տիր, քի հէփիսի քէնտի ըի-նէ-մէ կիպի

Հէր քեսին թեֆթիշ վէ հիւքմ էթմեսի հագգընտա Բրօ-թեսթանդլարըն զիւ՛իւմի։

ղլը՛նըմ սահիպ օլուռն։

Քաթօլիքլէր՝ հէր քեսին թեֆթիշ վէ հիւքմ էթմեք հագգընտա տայիր Բրօթեսթանդլարըն չօգ պիգըրը էֆքեարըը վար տըր տէրլէր իսէ տէ, հէփիսի տէ իֆթիրա տըր։ Մէսէլա՝ իֆթիրալէրին պիրի պու տուր. Բրօթեսթանդլար կէօյա տէրլէր իմիշ քի՝ Տէր [illegible] [illegible] տիր։ Լաքին պէօյլէ տէյիլ տիր. Բրօթեսթանդլար գապուլ էտէրլէր քի խըլասէ տայիր պաշլըճա թա՛լիմաթլէրի արզու իլէ թեֆթիշ էթմեք իսթէյէն ատէմ՝ պաշգալարընտան հէր նէ իմտատ պուլա պիլիր իսէ՝ արայըպ պուլմալը տըր, վէ ա՛լէլխուսուս Ալլահտան տիլէմէլի տիր՝ քի Ա՛զիզ Ռուհու իլէ քէնտինէ եօլ գլաւուզլուգ էթսին, վէ ֆիքրը այտընլաթը վէրսին. Ալլահըն Քէլամընը պիր էյիճէ անլամագ իչիւն՝ հանկը թեֆսիր քիթապը էյի իսէ՝ օնու ալըպ տիգգաթ իլէ վէ Ալլահըն Քէլամընըն եանըլմազ թա՛լիմաթը իլէ բուպար էտէրէք օգումալը տըր։ Դ՛իմանի չէյլէրտէ պիր ատէմ հէր նէ եօլ թութար իսէ, ռուհանիտէ տէ օլ թէտպիրլի եօլու թութմալը տըր. վէ օլ գատար զէյատէ ղայրէթ իլէ, նէ գատար քի ռուհ թէնտէն զէյատէ տիր։ Պիր թիւճճար՝ եա պէօյիւք քեար եա տա պէօյիւք զարար էտէճէք պիր հալտէ պուլունտուղու վագըթ, էլինի էլինէ պաղլայըպ օթուրուպ տէմէզ, Նէ եափայըմ, եափաճագըմ չէյլէրտէ էն քիւչիւք պիր եանկլըշը պիլէ պանա պիլտիրմէյէ պիր եանըլմազ Նասիհաթ վէրէն եօգ տուր։ Ատէմլէր իչինտէ էօյլէ Նասիհաթ վէրէն օլմատըղընը պիլտիյի իչիւն, պուլա պիլտիյի գատար մա՛լիւմաթ էտինտիքտէն սօնրա, հէր նէ էտէճէք իսէ՝ քէնտի-

պաշընա էտէր ։ Եչկէր էտինտիյի մա՛լիւմաթլէր տօղ-
րու օլուրլար իսէ, էտէճէյի շէյին իւզէրինէ գօլայ-
ճա թէֆթիշ վէ հիւքմ էտէ պիլիր․ լաքին պիրի պիր
եալան, պիր պաշգասը պաշգա պիր եալան տէյիպ,
գարմագարըշ մա՛լիւմաթլէր իլէ ֆիքրի տօլար իսէ,
տօղրու թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէք միւմքինսիզ օլ-
մազսա տա՝ չօգ կիւճ օլուր ։ Իմտի՝ Ալլահ քէնտի
Ա՛զիզ Քէլամը իլէ րուհանիճէ էտէճէքլէրիմիզ ի-
չիւն իգթիզալը օլան էն թէքմիլ վէ եանկըլմազ մա՛-
լիւմաթլէրի՝ պիզիմ անկլատըղըմըզ լիսանտա եազ-
տըրըպ պիզէ վէրմիշ տիր ։ Աէ պու քէլամլար ա՛-
լէսսէվիյէ հէր քէս իչիւն օլտուղու սէպէպտէն, էյ-
լէ էլզէմ մա՛լիւմաթլէրին մէվճուտ պուլունտուղու
պիր պահասըզ խազինէտէն խապէրլէրի օլմասը
եա օլմամասը, վէ օնուն հագգընտա տօղրու եա
էյրի զիւ՛իւմլէրի օլմասը իչիւն՝ հէր ինսան մէսուլի-
յէթ ալթընտա տըր ։

Պու պապտէ Բրօթէսթանդլար իլէ Քաթօլիքլէ-
րին էֆքեարընտա պիր պաշգա պէցյիւք ֆարգ տա-
խի վար տըր ։ Քաթօլիքլէր հէր քէսին թէֆթիշ
վէ հիւքմ էթմէյէ հագգընը զէվգլէնիպ րէտտ էթ-
տիքլէրինտէ, շունու ֆէհմ էթմէզլէր քի կէրչէքլիք
պուլմագ վէ պուլունմուշ կէրչէքլիյի անկլամագ պիրի
պիրինտէն ֆարգլը շէյլէր տիր ։

Աէ պու էցյլէ պէցյիւք վէ աշիքեար ֆարգ տըր, քի
օնու անկլամայան պիլմէմ նէ ֆիքր սահիպի ատէմ օլսա
կէրէք տիր ։ Մէսէլա՝ Բիլմի հիքմէթին (բնական գիտութեան)
պա՛զը կէրչէքլիքլէրինի զահիրէ չըգարմագ իչիւն՝ Նեւ-
տոն վէ Գալիլէոս կիպի ի՛լմի հիքմէթէ աշնա ատէմլէր
իգթիզա էտէր իտի․ լաքին օ կէրչէքլիքլէր շիմտի
պուլունմուշ վէ աշիքեար օլմուշ օլտուղու իչիւն՝
մէքթէպ շաքիրտլէրինին հէփիսի տէ օնլարը անկլար ։

Հէր քէսին թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէսինի իսթիհզա էթմէնին մէալըրզլըղը։

Վափօր ալաթընը իճատ էթմէք իչիւն Ուադդ կիւպի պիր ատէմ, վէ վափօրու եափմաք իչիւն Ֆիւլդօն կիւպի պիր զաթ իգթիզա իտի. Ֆագաթ իճատ պուլունտուգտան սօնկրա՝ շիմտի հէր մաքինաճը ալաթլարը եափապիլիր. վէ հէր ատէմ պիր սա՛աթ գատար էյիճէ կէօզտէն կէչիրիպ վէ թա՛րիֆինի տինլէտիքտէն սօնկրա, նէ օլտուղունու գօլայ անկլար։

Պիր քիմսէ օլ կէրչէքլիքլէրի պուլմաղա գատիր տէյիլ իտի, քի Ալլահ իլհամընը իհսան էյլէտիյի ատէմլէր էլի իլէ պիզէ պէյան էթտի. Լաքին պէյան օլունտուգտան սօնկրա՝ շիմտի հէր ատէմ օնու գօլայ անկլար։ Պիր Իլմի իլահի (Ա.օփօ–օծ–ջանօ–ըն–ն) թէէլլիֆ էթմէյէ գուտրէթի օլան ատէմ ազ պուլունուր. Ֆագաթ Ալլահըն Քէլամընը տուա՛ վէ նիյազ իլէ օգումայը էլտէն պրագմայան հէր ատէմ՝ պիր Իլմի իլահի քիթապը Ա՛զիզ Քիթապլարա մութապը՞գ մը տըր, տէյիլ մի տիր. Ալլահըն Քէլամընըն եօլրէթտիյի խէլասըն շարթլէրինի օլտուղու կիպի տօղրու եազմըշ մը տըր, եօխսա թէպտիլ էտիպ՝ էքսիլթմիշ վէ արթըրմըշ մը տըր, էյի անկլայա պիլիր։ Պունու կիպի տէ՝ պիր վա՛գ թէէլլիֆ էթմէյէ գատիր օլմայան պիր քիմսէ, Ա՛զիզ Քիթապըն կէրչէքլիքլէրինէ աշինա օլտուգտան սօնկրա՝ վա՛գ տինլէտիկինտէ՝ վա՛իզ Քրիստոսուն վէ Ռէսուլլէրին թէսլիմ էթտիյի Ինճիլի՞ մի վա՛գ էտէյօր՝ եօխսա մուղայիր մի սէօյլէյօր, անիտէ ֆարգ էտէ պիլիր։ Իմտի էկէր հագիգէթ Քաթօլիքլէր տին մատտէլէրի իւզէրինէ թէֆթիշ վէ հիւքմ էտէնլէր իչիւն՝ քէնտիքէնտիլէրինի էհլի Իլմի իլահիլէրին սըրասընա կէչիրմիշլէր տիր տէյէրէք՝ պէօյլէ զէվգլէնիյօրլար իսէ, պու գատար մէքթէպ վէ մէտրէսէլէրտէ իլմի հիքմէթէ մէշ-

Հէր քեսին թեֆթիշ վէ հիւքմ էթմեսինի խօթինզա էթ-մեսին մէալըմըզըը։

ղուլ օլանլար՝ վէ օնու թեֆթիշ էտէնլէր վար տըր, օնլարը տա քէնտիլէրինի Աւուստոսուն վէ Գալիլէոսուն սըրասընա գօմուշլար տըր տէյերէք զէվգլէնսինլէր։ Գիր մաքինա եափան կեօրտիւքլէրինտէ՝ պագըն նէ եիւքսէքլէրտէն ուչայօր, քէնտինի Աւագդ վէ Ֆալ-գօն զաննէ էտէյօր տէյերէք՝ իւսթիւնէ կիւլիւնլէր։ Ասլա տիւշիւնմէզլէ՞ր մի՝ քի կէրչի Աւստօն կիպի կէրչէքլիք մէյտանա կէթիրէն պիր զաթ անճագ ալ-թըը պին սէնէտէ պիր զուհուր էտէր իսէ տէ, մէյ-տանա կէթիրիլէն կէրչէքլիյի հէր քէս անկլայապիլիր։ Բու հանի տէ այնի պունուն կիպի տիր. Ալլահըն իլ-համընա նայիլ օլան քիմսէլէրտէն պաշգա պիր քիմ-սէ Ալլահըն պիզէ իհսան էտէճէյի կէրչէքլիքլէրի պուլմաղա գատիր օլամազ. Ֆագաթ պիր քէր-րէ պէյան օլունտուգտան սօնկրա, արթըգ հէր քէս օնլարը անկլամաղա գատիր օլուր։ Հէր քէս անկլա-յամազ օլայտը, օլ վագըթ Ալլահըն պէյան էթտի-յի քէլամ օլմուշ օլմազ իտի։ Զիրա պիզ Ալլահ-տան պէյան օլունմուշ կէրչէքլիք տէյիւ հէր քէսին անկլայապիլտիյի կէրչէքլիյէ տէրիզ, տէյիլ անկլամա-տըղընա. Ա՛զիզ Կիթապլարըն կէրչէքլիքլէրի տէ՝ էկէր Ալլահըն պէյան էյլէտիքլէրի իսէ, հէր քէսին անկլայապիլէճէյի շէյ տիր տէմէք օլուր։ Յօգ՝ էկէր էօյլէ տէյիլ իսէ, հէր քէսին անկլայաճագ շէյի տէ-յիլ տիր տէյէնլէր՝ իսմինի թէպտիլ էթմէյէ մէճպուր օլուրլար. Ալլահըն պէյան էթտիյի տէնէճէք եէր-տէ, Ալլահըն էսրար էթտիյի կէրչէքլէքլէր տէմէք լազըմ կէլիր։

Բու մատտէ հագգընտա Քաթօլիքլէրին պիր պաշ-գա պէցիւք եանկլըշլըղը տախի վար տըր. պունա տա պիր ազ տիգգաթ օլունսա ճայիզ տիր։ Ջ՛ահիլ

Ճահիլ ատեմին իման իւզերինտէ սահիհլիյի օլապիլի՞ր մի։

վէ պայաղը խալգ մէզհէպ մատտէլէրի իւզերինէ էթտիյի թէֆթիշ վէ հիւքմին սահիհլիյինի վէ հագիգաթընը նա՞սըլ պիլէ պիլիր տէյէրէք՝ հէր քէսին թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէյէ հագգը օլտուղունա սահապէթլիք էտէնլէրի զէմգլէնիրլէր։

Մէզհէպէ տայիր մատտէլէրէ հէր ատամըն պիր տէրէճէ վուգուֆիյէթի օլմատըղընը Բրօթէսթանտլար գապուլ էտէրլէր. հէր քէս մէթափիզիգէ տայիր մատտէլէրտէ Աստուածաբանլար կիպի հիւքմ էտէմէզ, նէ տէ սահիհլիյի վէ մէհարէթի օլապիլիր։ Լաքին Գաթօլիքլէր՝ պիր չէյի ահէն պիլմէք իլէ օնու Բէ+Ձէ պիլմէնին արասընտա օլան ֆարգը կէօրմէզլէր։ Պայաղը պիր ճահիլ ատեմին ազպուչուգ պիլտիյի պիր չէյ՝ էն պէօյիւք ֆէյլէսօֆուն օ չէյի պիլտիյի գատար ահէն օլապիլիր։ Մէսէլա՝ ճահիլ ատէմ պիլիր քի կիւնէշ վար տըր, վէ տիւնեայա ըշըգ վէ սըճագլըգ վէրիր. վէ պու մատտէտէ օնուն ֆէյլէսօֆ գատար թէքմիլ սահիհլիյի վար տըր։ Ֆագաթ ֆէյլէսօֆ կիւնէշին, ըշըղըն վէ սըճագլըղըն հագգընտա տահա չօգ չէյլէր պիլիր, քի ճահիլ օնլարըն հիչ պիրինի պիլմէզ. պունտան նէ՞ չըգար, օլ չէյլէրի պիլմէմէսի օ պիր պիլտիյի չէյլէրին խուսուսունտա էտինտիյի սահիհլիյէ ասլա քէտէր վէրէմէզ։ Կիւնէշ եօգ տուր, եախօտ կիւնէշ ըշըգ վէ սըճագլըգ վէրմէզ տէյիւ ֆէյլէսօֆու գանտըրամատըղըն կիպի, օպիրինի տէ գանտըրամազ սըն։ Բուհանի տէ ա՛յնի պունուն կիպի տիր. օլ Ալլահըն Գէլամլէրինի օգույան ալչագ կէօնիւլլիւ վէ էն ճահիլ քրիսթիան՝ էն ա՛լիմ Աստուածաբան գատար սահիհլիք վէ հագիգէթ իլէ հիւքմ էտէ պիլիր, քի պիր Ալլահ վար տըր. կէօյ վէ ճէհէննէմ վար տըր. կիւնահքեարլար իչիւն պիր Միանճը՝ Շէֆա՛աթճը վէ

Ճահիլ քիմսէնին՝ իմանը ուզէրինէ եաինէ պիլէճէյի սահիհլէյինէ խաթըր:

Գուրթարըճը վար տըր, պու տախի հէմ Ալլահ հէմ ինսան տըր. ինսանըն գալպինի եէնիլէյէն վէ փաքլէյէն պիրի վար տըր, վէ պու տախի Ա՛զիզ Ռուհ տուր. վէ օ փաքլէմէքլիքճէ հիչ պիր քիմսէ Ալլահըն փատիշահլըղընա նայիլ օլամազ. Քրիստոս կիւնահլէրին քէֆարէթի վէ ա՛ֆվլըղը իչիւն պիր վէ թէքմիլ գուրպան սունտու, վէ օնուն իլէ օլմուշ օլան խէլասըն շարթլէրի՝ թէվպէ վէ Քրիստոսա տիրի վէ մութի՝ իման տըր. հէր թէվպէ էթմիշ վէ մումին կիւնահքեար՝ հանկը թայիֆէտէն վէ քիլիսէտէն օլուր իսէ օլսուն՝ շիւպհէսիզ խէլաս պուլաճագ տըր, վէ հէր թէվպէ էթմէմիշ կիւնահքեար՝ հանկը թայիֆէտէն վէ քիլիսէտէն օլուր իսէ օլսուն, շիւպհէսիզ ճէզայա մուսթահագգ օլաճագ տըր. Քրիստոս Յիսուս քիլիսէնին պիր թանէճիք պաշը տըր, վէ օնուն Ա՛զիզ Քէլամը տին վէ ա՛մէլ գանունու տուր: Աչըգ կէօնիւլլիւ ինճիլի Քրիսթիանըն պու վէ պունուն կիպի սայիր չօգ աչըգ վէ էլզէմ կէրչէքլիքլէրին հագգընտա էտինտիյի սահիհլիք՝ պիր Աստուածաբանըն պիլտիյի հէր կէրչէքլիք հագգընտա էտինտիյի սահիհլիքտէն աշաղը գալմազ: Անի պունուն կիպի՝ Ալլահըն կէրչէքլիքլէրինէ աշիքեար գարշը օլան թա՛լիմաթլէր իչիւն տախի՝ եալան վէ հերետիկոսլուգ օլտուղունու սահիհ պիլիր, վէ օնլարը եանկլըշլըգ վէ հերետիկոսլուգ տէյիւ գապուլ էթմէյիփ րէտտ էտէր. լաքին ա՛լիմլէր կիպի ի՛լմի մանթըգ (տրամաբանութիւն) գանունլարը ուզըէ հերետիկոսլարա գարշը քէնտի ի՛թիգատընը վիգայէ էթմէյէ գատիր օլամազ: Պու տէտիյիմ կէրչէք տէյիլ իսէ, նա՞սըլ օլտու քի կէրչէքլիյէ շահիտ օլան հիսապսըզ քիմսէլէրտէն չօղու

Ճահիլ քիմսէնին՝ իմանը իւզէրինէ էտինէ պիլէճէյի սա- հիհլիյինէ խայալ.

պայաղը քիմսէլէրտէն օլտու. պայաղը խալքըն իչին- տէն չէհիտլիք եանի մարտիրոսլուգլա մէշհուր օլ- գատար հիսապսըզ գարըլարըն վէ տէլիգանլըլարըն գօրգուսուզ վէ գավի իման իլէ կէրչէքլիք իչիւն գան տէօքիւպ, «Սէնիւն+ իւ'նվանընա նայիլ օլ- տուգլարընըն սէպէպի նէ՞ իտի. իման էթտիքլէրի շէյլէրին սահիհլիյի պիլտիքլէրի իչիւն տէյի՞լ մի իտի։ Իմտի՝ Քաթօլիք եկեղեցականլար, Ճահիլ վէ պայաղը քիմսէլէր նա՞սըլ տողրու Թէֆիշ վէ հիւքմ էտէ պիլիրլէր, եախօտ էօյլէ քիմսէլէր էօյրէն- տիքլէրի շէյլէր սահի՞հ մի տիր, տէյիլ մի տիր՝ նա՞- սըլ խայալ էտէ պիլիրլէր տէյէրէք, պայաղը ճէ- մաա՛թը զէվգլէնմէլէրիյլէ, ինսանըն Թապիա՛Թըն- տան, վէ խուսուսա՝ Ս'զիզ Քիթապլարը օգու- մագլը պիր ատէմ նա՞սըլ ըշըգ ալապիլիր օլտու- ղունտան պիւսպիւթիւն պի խապէր օլտուգլարընը պէ- յան էտէրլէր։ «Սէօզլէրինին Թէֆսիրի ըշըգ վէրիր. սատէ տիլլէրէ ֆէհմ վէրիր», տէր Ս'զիզ Քի- Թապ. լաքին Քաթօլիքլէր պու կէրչէքլիյի տահա եէնի էօյրէնէճէքլէր։ Պունլարըն փափազլարը էս- քի վագթըն փարիսեցիլէրի կիպի «իւլմին անախթա- րընը սագլարլար», ինսանըն ճանընը վէ ֆիքրինի ը- շըգլանտըրան, մէտէնիյէթի վէ Թէրպիյէի իլէրի- լէտէն պիր Քիթապտան ճէմա՛աթը մահրում էտէր- լէր. իճատ էթտիքլէրի պաթըլըըգլար իլէ սէֆիլ ճէ- մաաթըն ֆիքրինի գաթը գարանլըգ իչինէ միւլէմմա էթտիքտէն սօնրա, գալքըպ՝ Պու ճահիլ ճէմա՛աթ Քիթապլարը նա՞սըլ անկլայապիլիր, տէյէրէք շիքեա- յէթ էտէրլէր։ Սյնի պիր ատէմին տիլինի քէսիպ տէ, սէօյլէյէմէզ օլտուղու իչիւն օնու Թէտիպ էթ- մէյէ պէնզէր։

Թ. ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԱՐԸՆ ԽԷԼԱՍ ԻՉԻՆ ԲԻՐ ԵՕԼՈՒ ՎԱՐ ՏԸՐ, ԼԱՔԻՆ ՔԱԹՕԼԻՔԼԷՐԻՆ ՓԷՔ ՉՕԳ

«Ուղղափառ հաւատոյ ջատագովութիւն» նամ քիթապ ադալըի իւչ խէլաս եօլու թա'րիֆ էտէր, քի հիչ պիրիսի տէ Ա'զիզ Կիթապլարտա եօգ տուր:

1. Պիրի շու տուր, քի ինսան խայըր ա'մէլլէր իլէ խէլաս օլապիլիր: Պիր ատէմ հէր նէ գատար կիւնահքեար իսէ տէ, օլ գատար խայըր ա'մէլլէր իշլէյէ պիլիր, քի քէնտի խէլասընա քեաֆի օլտուգտան մատէ, պաշգալարը իչիւն տէ պիր ազ չէյ գազանըր: (Պագ. սահիֆէ 142:) Պունա պագարագ՝ խայըր ա'մէլլէր պիր նէվի' ախզուիթա մատատէսի կիպի տիրլէր:

2. Խէլասըն իքինճի եօլու, Քաւարան տըր: Նէ ա'ճայիպ չէյ տիր, քի հէման հէր ատէմ, նէ գատար ա'զիզ օլսա' եա'նի նէ գատար խայըր ա'մէլ սահիպի օլսա, միւճէրրէտ պիր գէրրէ Քաւարանա օղրայըպ՝ օրատա էնճամըննտա աթէշլէ փաքլէնիպ վէ ճէհէննէմին ա'զապընտան խէլաս օլարագ ճէննէթէ կիրէպիլէճէք տիր: Տէմէք օլուր քի՝ խէլասըն պու եօլու իլէ գուրթուլան ճան, գուրթուլուշունուն ի'զզէթինի նէ' Քրիստոսա նէ' տէ խայըր ա'մէլինէ, իլլա ա'թէշէ վէրմէլի տիր: (Պագ. սահիֆէ 141:)

3. Խէլասըն իւչիւնճիւ եօլու տա քիլիսէ տիր: Հէր քէսին խայըր ա'մէլլէրինին արթանը եախօտ ֆազլասը՝ քիլիսէնին խանըննտա պիր սատագա խազինէսի օլուր, չէօյլէ քի օլ խազինէտէն լազըմ օլտուղու գատար չէյ ալըպ Քաւարան ճանլարընա

իյանէ էտէր :* Լաքին կէօրիւնիւր քի՝ Բաւարան-տա օլան ճանլարըն իմտատը եալընըզ ղօփօլօֆ ի-լէ օլուր , հէր պիր պատարագ իչիւն տէ մախսուս իւճրէթ ալընըր : Մադա'ա պու Թա'լիմաթ Բա-Թօլիք քիլիսէսինէ պիր փէք քեարլը Թա'լիմաթ տըր, վէ քիլիսէ վարիտաթընըն պէօյիւք փայը տա պուն-տան հասըլ օլուր : Պիր աառէմ պու Թա'լիմաթա պիր քէրրէ եիւրէքտէն ինանտըղտան սօնկրա՝ տէյիլ տօսթ՝ տիւշմէն տախի օլսա , վարընը եօղունու փա-փազլարըն էլինէ տօլտուրուր՝ քի սէֆիլ ճանլար Բա-ւարանըն հիյպէթլու ա'լէվլէրինտէն գուրթուլսունլար . Լաքին չօգ տէֆա՝ Ֆիքրինտէն պէլքի Լա'նէթ պրագ-մագ՝ փափազլարըն պաշընա տէօքէր , շու սէպէպ ի-չիւն , քի օնլար խէլաս էթմէյէ գուտրէթլէրի վար իքէն՝ մէրհամէթսիզլիքլէրինտէն նաշի , փարա ալմա-տըգճա պիր ճան գուրթարմազլար :

Կ. Պունլարտան պաշգա՝ ճէննէթէ կիթմէյէ Բա-Թօլիքլէրին սայիր կէօնակէօն եօլլարը տախի վար տըր . Լաքին հիչ պիրիսինին տէ Մ'գիզ Բիթաալարտա պէ-յան օլան խէլաս եօլու իլէ մինասիպէթի եօգ տուր : փափատան ըէօնօֆօր Նեբօղուբիան ալըպ՝ սատըգլա-

---

*"Քրիստոս Աւլատըն ա'տալէթինի զանիմընի կէօրմէզ օլսա, կի գօրմայընճան չէօզիւ կէօրմէյէն ասըլսըզ ա'ղըզլէրին խայըր ա'մէ-լիէ տախի պիր իշէ իւմիտէ, Աւլատըն մէրհամէթինին խալինէ-օլսալար. կի Քրիստոս պու խալինէլէրին [illegible] [illegible] կիթէլէ ա'ղըզ [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] ի՝ [illegible] կի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] կի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]՝ [illegible] Աւլատըն ի'ղմինին [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]". Զապ. սահիֆէ 142, 143 :

"Քրիստոսատան ա'ղըզ [illegible] պու [illegible] տախի [illegible], [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]՝ [illegible] պիր [illegible] [illegible] [illegible] տախի ա'ֆվըէ [illegible] [illegible] [illegible]". Զապ. սահիֆէ 141 :

Գաթօլիքլէրին ուֆագ թէֆէգ խէլաս եօլլարը ։ Բրօթէս-թանդլարըն եալընըզ պիր խէլաս եօլու ։

նըրըլար․ փափազա կիւնահլարընը իգրար էտիպ՝ ավֆ-լըգ վէ ոըծոկու-մ ալըրլար, փաքլէնիրլէր․ պիր ա՛զիզ էսվապա եա պիր մաււ-նէ+ա զիարէթէ կիթմէքլէ գապահաթլարը մահվ օլուր․ պունլարըն պիրիսի տէ օլմատըղը հալտէ, ՔէրՃին օծո-մ ալըպ՝ շիւպհէսիզ Ճէննէթէ կիթմէք իւմիտի իլէ էօլիւրլէր։ Լաքին Գաթօլիքլէր պու գատար խէլաս եօլլարընա ինանտըգտան սօնկրա, ա՛Ճայիպ տէյի՞լ մի տիր քի պու շէյլէրի էթմէքտէն պիր ֆայիտէ հասըլ օլմազ կիպի քէնտի քէնտիլէրինի Գուարանա միւսթահագգ զանն էտէրլէր ։

Բրօթէսթանդլար պու թարզ խէլաս եօլլարընը թանըմազլար ։ Զիրա պունլարըն պիրինի պիլէ սապիթ էտէր պիր իսպաթ եա պիր քէլամ Ա՛զիզ Գիթապլարտա եօգ տուր ։

Ալլահըն Գէլամընտան էօյրէնտիքլէրի վէ սահիհան գավիճէ գապուլ էթտիքլէրի շու տուր․ "Ալլահ տիւնեայը պու գատար սէվտի քի՝ քէնտի պիրիճիք Օղլունու վէրտի, թա քի հէր օնա ինանան՝ զայի օլմայա, իլլա էպէտի հայաթա մալիք օլա ։ Օղուլա իման էտէնին էպէտի հայաթը վար"։ Յովհ․ Գ․ 16․ 36 ։ "Ճիւմլէ փէյղամպէրլէր պունա շահատէթ էտէրլէր քի՝ օնա հէր ինանան, օնուն վասըթասը իլէ կիւնահլար աֆվընը ալըր"։ Գործ․ Ժ․ 43 ։

"Նօմօսուն ա՛մէլլէրինտէն ատէմ սատըգ օլմատըղընը՝ իլլա Յիսուս Գրիստոսուն իմանը վասըթասը իլէ օլտուղունու պիլտիյիմիզտէն, պիզ տախի Գրիստոս Յիսուսա ինանտըգ․ թա քի Գրիստոսուն իմանը իլէ վէ տէյիլ Նօմօսուն ա՛մէլլէրի իլէ սատըգ օլալըմ․ զիրա Նօմօսուն ա՛մէլլէրի իլէ հիչ պիր թէն սատըգ օլմայաճագ տըր" ։ Գաղ․ Բ․ 16 ։ Պու խէլաս է-

տուճի իման, քի օնուն իլէ ատէմլէր կէօյիւն փատիշահլըղընը կէօրէ պիլիրլէր, Ա՛զիզ Քիթապլարըն գավլինճէ՝ թէվպէ վէ Ալլահա իթա՛աթ էտէրէք եաշամաղլա էօյլէ պաղըը տըր քի օնլարտան ասլա այրըլամազ ։ Իշթէ սատէ վէ աշիքեար խէլաս եօլու պու տուր, քի էպէտի հայաթ վէրմէք իչին՝ ինսանտան՝ թէվպէ, Ալլահա իման վէ իթա՛աթ թալապ էտէր ։ Ինճիլի Բրօթէսթանդլար Ալլահըն Քէլամը իլէ սապիթ օլմուշ խէլաս շարթլէրի տէյիւ պունլարը գապուլ էտէրլէր, վէ պունլարա մուղայիր օլան շէյլէրի հէլաքէ կէօթիւրէն հէրետիկօսլուգ սայարլար ։

Բրօթէսթանդլարը Քաթօլիքլէրտէն այըրան պունուն կիպի տահա չօգ շէյլէր վար տըր ։ Պիզ պաշլըճալարընտան պիր գաչընը այըրըպ պուրայա գօտուգ. Մէրամըմըզ օնլարտան պիր իսպաթ չըգարմագ տէյիլ, անճագ օգույանլարըն ֆիքրասէթինէ պըրագմագ տըր, վարսըն հէր քէս քէնտիլիյինտէն այըրտ էթսին ։ Լաքին սէօյլէտիքլէրիմիզի խուլասա էթմէք իչին, պուրատա՝ մէզհէպ մատտէլէրինի թէֆթիշ վէ հիւքմ էթմէյէ ճէսարէթլէրի օլան քիմսէլէրէ շու իքի սուալի էտէրիզ ։ Սէրվէթլէր հա՞նկը թարաֆտա տըր․ Ճա՞նըմըզըն գուրթուլուշու եօլ Ալլահըն Քէլամընտա պուլունուր տըր ։

ՊԱՊ Բ

Թէրպիյէ վէ սանա'աթ խուսուսունտա Բրօթէսթանդ վէ Քաթօլիք պէյլանէյէր ըուսպար օլունուրլար

ՓԱՍԼ. Ա

ԹԷՐՊԻՅԷ

Ա. Շէմալի Ամէրիգանըն մէքթէպլէրի, մէտրէսէլէրի վէ քիթապէթէ մութա'լլիգ մահալլէրի։

Բ. Կիթապլար վէ գազէթալար։

Գ. Կիթապէթ վէ ի'լմ շիրքէթլէրի։

Դ. Կաթօլիք պէլտէլէրին թէրպիյէսի։ Մի'ւթէպէր Կաթօլիքլէր թարաֆընտան վէրիլէն շահատէթ։ Կաթօլիք քիլիսէսինին Կիթապէթէ գարշը օլան ա'տավէթի։

ՓԱՍԼ. Բ

ԱԼԷՍՍԷՎԻՅԷ ՍԱՆԱ'ԱԹ ՎԷ ՄԷՏԷՆԻՅԷԹԻՆ ԻԼԷՐԻԼԷՄԷՍԻ

Ա. Զիրա'աթ եախօտ Չիֆթճիլիք։

Բ. Թիճարէթ։

Գ. Մէքանիքա սէնա'աթլարը։ Մէմալիքի մուճթէմա'այը Ամէրիգա իլէ Ճ'ունուպի Եւվրօփա մապէյնինտէ օլան ֆարգլէրին սէպէպլէրի։

ՓԱՍԼ· Ա

ԹԷՐՊԻՅԷ

Ա· ՇԷՄԱԼԻ ԱՄԵՐԻԳԱՆԸՆ ՄԷՔԹԷՊԼԷՐԻ, ՄԷՏՐԷՍԷԼԷՐԻ ՎԷ ՔԻԹԱՊԷԹԷ ՄՈՒԹԱԼԻԳ ԷՍԷՐԼԷՐԻ

Բրօթէսթանդ պէլտէլէրտէ, Թէրպիյէ, մէզհէպ վէ էտէպ ու էրքեանըն նէ հալտէ պուլունտուղու իւզէրինէ Էրմէնիճէ քիթապլարտա վէ ղազէթալարտա չօգ եալան վէ եանլըշ չէյլէր եազըլմըշ տըր: Պու իֆթիրալար զիյատէ Շէմալի Ամէրիգանըն Մէմալիքի Միւճթէմա'ասը հագգընտա տըր. պու թարզ իֆթիրալարը՝ "Ջատագովութիւն Ուղղափառ Հաւատոյ", "Վանը Էրմէնի", "Յայտարար ուղղութեան" վէ "Հայաստան" ղազէթասը կիպի ուֆագ թէֆէք թէէլլիֆլէրտէ չօգ պուլուրսուն:

Հայաստան ղազէթանըն մէզհէպէ տայիր ի'լավէսինտէն պիր պէնտ պուրայա տէրճ էտէրիզ:

"ՇԷՄԱԼԻ ԱՄԵՐԻԳԱ: Իքի եիւզ սէնէ վար տըր քի պու պէլտէ Բրօթէսթանդլարըն միէնակեահը կիպի օլմուշ տուր, վէ Բրօթէսթանդ մէզհէպի օրատա զիյատէ շէրէֆ պուլմուշ տուր: Ֆագաթ պու եագընլարտա ալընան խապէրլէրէ նազարէն իշպու նէվիճատ մէզհէպ օրատա տա էվվէլքի կիպի տէյիլ տիր, օրատա տա էսքիմէյէ պաշլամըշ տըր: Զիրա տինի թէֆթիշ ալթընա պրագանլար՝ թէֆթիշլէրինէ եա՛ քէնտի ա՛գըլլարընը էսաս էտիպ տինսիզ օլուրլար, եախօտ եինէ էվվէլքի էօյրէնտիքլէ-

Ամերիգանըն Թէրպիյէսի՝ Հայաստան գազէԹասըն։

րինի, եա՛նի քիլիսէնին հիւքիւմաԹընը գապուլ էտիփ, պըրըլմըշ օլտուգլարը քիլիսէ իլէ Թէքրար պիր օլուրլար"։

"Պու պէօյլէ օլտուղու իչիւն՝ օլ Թարաֆտա պուլունան ԲրօԹէսԹանդլար՝ ա՛լէլխուսուս Թէվէքքէլլիլէրինտէն Նաշի օլ մէզհէպէ ճաալի՝ օլուփ, պաԹըլըրգտա պուլունանլար կիւն պէ կիւն քէնտի Թարաֆլէրինին զայի՛ֆլէնտիյինի կէօրէրէք՝ ղայէԹլէ Թէէսսիւֆ էտէրլէր։ Վէ պու շէյին սէպէպինի արայըփ, օնա կէօրէ չարէսինի պուլմայը տիւշիւնիւրլէր իսէ տէ, պուլտուգլարը սէպէպ օնլարը տահա զիյատէ իւմիտսիզ էտէր"։

"Շէմալի Ամերիգանըն Սինսիննէդի շէհրինտէ գըզ չօճուգլարըն Թէրպիյէսի իչիւն պիր մէքԹէպ աչմըշ օլան Միս Պիչէր նամ պիր գըզ՝ քէնտի մէքԹէպինէ փէք ազ շայիրտ կէլտիյինի կէօրիւփ, վէ հէր նէրտէ ԲրօԹէսԹանդ մէքԹէպլէրինէ ազ շայիրտ կիԹտիյինի պաշգա Թարաֆլարտան իշիտիփ, պունուն զըտտը՝ իշ էօյրէնմէք իսԹէյէնլէր ԳաԹօլիք մէքԹէպլէրինէ կիտիփ, վէ եավաշ եավաշ ԲրօԹէսԹանդ մէզհէպինտէն չըգըփ ԳաԹօլիք օլտուգլարընը տա խապէր ալըրգտա, հէր Թարաֆա մէքԹուպլար եազըփ, Ամերիգանըն էն մի՛Թէպէր շէհըրլէրինտէ տիշէհլիլէրէ մէճլիսլէր էԹտիրտի վէ օլ մահալլէրտէ օգունմագ իչիւն պիր րէսալէ (Տու–) տախի ինշա էյլէտի, քի պա՛սըլմըշ տըր"։

"Պու րէսալէի օգույուփ անկլարըզ քի Ամերիգատա ԲրօԹէսԹանդլարըն էլինտէ օլան մէքԹէպլէր ի՛Թիպարտան տիւշմիւշլէր տիր. լաքին ԳաԹօլիքլէրին մէքԹէպ աչտըղը եէրլէրտէ, էհալի պիւԹիւն պիւԹիւն ԲրօԹէսԹանդ տախի օլմուշ օլսա, էվլատլարընը ԲրօԹէսԹանդ մէքԹէպլէրինէ կէօնտէրմէքտէն ի-

Պաշգա միլլէթլէր արասընտա մէքթէպ աչըպ, քէնտիսի իչիւն գայտ էթմէյէն միլլէթ։

սէ, Բռաթօլիք մէքթէպլէրինէ կէօնտէրմէյի տահա էյի սայարլար։ Պուրատա ի՛լավէ օլունան պէնտ մէզքիւր Միս Պիշէրին պասթըրտըղը ըէսալէտէն ալընմըշ տըր"։

Մէքթէպլէրէ էմսալ օլմագ իչիւն Սինսիննէդի շէհրինտէ պիր մէքթէպ աչտըմ, Փագաթ շայիրտ վէ ագչէ օլմատըղը իչիւն գափամաղա մէճպուր օլտում։ Պիր Բռաթօլիք, քի իւճրէթլէ շայիրտ ալաճաղըտը, պէնիմ եէրիմէ կէչիփ՝ օլ մէքթէպի թութտու. վէ հօճալըղա պաշլամազտան 50,000 Ֆրանք (212,500 ղուրուշ) էտա էթմէյէ գատիր օլտու։ Պիր աղ վագըթ սօնկրա Բռաթօլիքլէր իչիւն պիր Նօրընծայարան վէ ճէմա՛աթըն չօճուգլարը իչիւն տէ պիր մէքթէպ պինա օլտու, վէ պունլար իչիւն տախի 150,000 Ֆրանք մէսարիֆ օլտու (քի 637,500 ղուրուշ էտէր)։ Պու էօյլէ պիր էյալէթ իչինտէ տիր՝ քի հիւքիւմէթտէն հիմայէթ պուլուպ տա, իւճրէթլէ շակիրտ ալան պիր Բռօթէսթանդ մէքթէպի պիլէ եօգ տուր, էհալիսինին չօղու իսէ Բռօթէսթանդ տըր, վէ պուլունան Բռաթօլիքլէր տէ թաշրատան կէլմիշ փագիր ատէմլէր տիրլէր՝"։

"Պէնկէր մէքթէպլէրին պու հալի ագչէնին նօգսանլըղընտան իսէ, նասըլ օլույօր քի տիւնեանըն հէր թարաֆընտա Ամէրիգալը Բռօթէսթանդլար օլուպ՝ մէքթէպլէր աչարլար, քիթապլար պասմա էտէրլէր, վէ պունլարըն հէփիսի իչիւն իգթիզա էտէն ագչէ Ամէրիգատան կէօնտէրիլիր։ Պու ատամլար պաշգա մէմլէքէթլէրտէ թէրպիյէնին իլէրլէմէսինի իսթէրլէր, լաքին քէնտի մէմլէքէթլէրի իչիւն գայտ էթմէզլէր տէյէմէյիզ։ Պէլքի հօճալար մէքթէպ իտարէ էթմէյի լայըղընճա պիլմէզլէր, վէ թէրպիյէլէրինին

Ամերիգա՝ Բրօթէսթանդլարըն վէ Գաթօլիքլէրին փէնակեահը ։

թարզընտա տա գուսուր վար տըր ։ Պու պէօյլէ օլտուղու հալտէ, Ի՛լմ էօյրէթմէյէ վէ թէրպիյէ վէրմէյէ կէլմիշ իզ, տէյէն Ամերիգալըլարա կիւմէնէնլէր ղայէթլէ ալտանմըշ օլուրլար ։ Եճնէպի պէլտէլէրէ կիտէն Ամերիգալըլարըն հօճալըգ էթմէյէ գուտրէթլէրի օլմայիտի, Ամերիգա մէքթէպլէրինէ հիւսնի նիզամ վէրիպ, Գաթօլիք մէքթէպլէրինէ կիտէն շակիրտլէրի քէնտիլէրինէ ճէլպ էթմէք իչիւն օնլար Ամերիգայա տա՛վէթ օլունուրլար իտի ։ Ամերիգա մէքթէպլէրինին պու հալլէրինի օգուտուղումուզտա, վէ թաշրալարտա կէզէն Ամերիգալը մա՛զճըլարըն պու շէյլէրին չարէսի իչիւն քէնտի վաթանլարընա չաղըրլմատըղընը տախի կէօրտիւյիւմիզտէ, ա՛գլէն պուլունուզ քի պու ատէմլէր մէքթէպլէր աչըպ, շակիրտլէր ճէմ՝ էթսէլէր պիլէ, եինէ օնլարըն գուտրէթինէ ի՛թիմատ օլունամազ ։ Պիթարաֆ վէ պիղարազ քիմսէմլէր պու շէյին ուզէրինէ էյի տիւշիւնէրէք, ա՛գլէն պուլտուգլարը կիպի տէ թէճրիւպէսինի կէօրմիւշլէր տիր”։

Հագիգէթ սահիհ տիր քի Ամերիգա՝ Բրօթէսթանդլըղըն “փէնակեահը” տըր, վէ Ամերիգայը տախի Ամերիգա էտէն Բրօթէսթանդլըգ տըր ։ Լաքին Ամերիգա, Եվրօփատա այագ ալթընա կիտէն վէ զուլմ չէքէն Գաթօլիքլէրին տախի “փէնակեահը” տըր ․ պունու նէ՞ եափալըմ ։ Եըլլ, ալթմըշ եա եէթմիշ պին քիշի, պ՛ազէն զիյատէ պ՛ազէն էքսիք, հէր սէնէ Եվրօփատան ֆիրար էտիպ Ամերիգայա կիտէրլէր ․ օրատա՝ Բրօթէսթանդլըղըն գալէ՛սի վէ “փէնակեահը” ալթընտա սէրպէսթիյէթ, ղանիմէթ վէ էմնիյէթ պուլուրլար ։ Յօգարըտա տէրճ օլունան պէնտին պիւթիւն պիւթիւն իֆթիրատան ի՛պարէթ օլտուղունու սէօյլէմէք տախի հաճէթ տէյիլ տիր ։ Հա-

յաստան գազէթանըն միւէլլիֆի գըզըն պիրի շէօյլէ պիր պէնտ եազմըշ տըր տէյէրէք, գազէթասընտա պիւթիւն պիր միլլէթի ֆայտ էթմէսի իչէ, հէր քէսի քէնտի իւզէրինէ կիւլտիւրմէք խըթէմըշ տըր: Ֆա-գաթ պիզ պու վէսիլէ իլէ Ամերիգայը Քաթօլիք պէլտէլէր իլէ բուպար էտէլիմ, քի Թէրպիյէ ճի-հէթիյլէ պու իքիսինին մուգայէսէսինտէ օլան ֆարգ անկլաշըլըր:

Պիզ պուրատա եալընըզ պիր գաչ քէյֆիյէթ օ-լտուղու կիպի նագըլ էտէրիզ. օգույան օնլարտան Ա-մերիգատա Թէրպիյէնին նէ հալտէ օլտուղունու քէն-տիլիյինտէն անլայա պիլիր:

Ա. ԱՄԵՐԻԳԱՆԸՆ ՄԷՔԹԷՊԼԷՐԻ, ՄԷՏՐԷՍԷԼԷՐԻ ՎԷ ՔԻԹԱՊԷԹԷ ՄԻԻԹԱԼԻԳ ԷՍԷՐԼԷՐԻ

Պիր միլլէթին իչինտէ մէքթէպլէր վէ մէտրէսէլէր պուլունտուղու՝ օ միլլէթին իչինտէ իւմումի Թէրպիյէ վար օլտուղունա միւճէրրէտ պիր նիշանէ տէյիլ տիր: Պու սէպէպտէն իլք արայաճաղըմըզ շու օլմալը տըր քի օ մէքթէպլէրի իհտաս էտէնլէր քի՞մ տիր, վէ իտարէլէրի նա՞սըլ տըր: Մէքթէպլէրի իհտաս է-տէն ասըլ միլլէթ քէնտիսի օլմատըղը հալտէ, մէք-թէպլէր՝ օ միլլէթին Թէրպիյէ լէզզէթինի ալմըշ օլտուղունա պիր պէշարէթ օլամազլար: Եախօտ մէք-թէպլէրին ուսուլինտէ ճէպր վէ հագարէթ վար ի-սէ, օ Թարզ մէքթէպլէրտէն տէ պիր մէնֆա՛աթ հասըլ օլմազ:

Ամերիգատա օլան մէքթէպ վէ մէտրէսէլէրին քեաֆ-ֆէսինի, (Քաթօլիքլէրին մէքթէպ վէ մէտրէսէլէրին-

Ամերիգանըն մէքթէպլէրի, մէտրէսէլէրի վէ ագատէմիալարը ։

տէն մա՛ատա, զիրա պունլարըն փէք չօղու Ավրօփա ագչէսի իլէ ինշաա օլունուշլար տըր,) Ամերիգա միլլէթի ինշաա էթմիշ տիր ։ Վէ պաշգա թարզ տախի օլամազ. չիւն հիւքիւմէթ միլլէթին էլինտէ օլտուղու իչիւն՝ հէր շէյի եափան միլլէթ տիր, վէ հէր շէյ միլլէթին խըզմէթճիյի կիպի օլուր ։

Մէմալիքի Մուճթէմա՛ատա հէփ Բլմէքրին էն տէրին մատտէլէրինի էօյրէնմէք իչիւն տօգսան նէտի Բրօթէսթանտ մէտրէսէսի վար տըր ։ Պու մէտրէսէլէրին հէր պիրինտէ պիրէր կէնիշ քիթապխանէ, վէ պահալը ֆիզիգա ալաթլարը վար տըր, հէմ պու մէտրէսէլէրէ կիրմէք իսթէյէնլէր Ի՛լմի սարֆ (քերականութիւն), Ի՛լմի հէնտէսէ (երկրաչափութիւն), Ի՛լմի րագամ, վէ Ալճէպրա պիլմէլի, պիր ազ տա Րում վէ Լաթին լիսանլէրինէ աշինա օլմալը տըր ։

Մէտրէսէյէ կիրտիքտէն սօնկրա, Րումճա, Լաթինճէ վէ Ավրօփանըն շիմտիքի լիսանլէրինտէն պա՛զըլարընը էօյրէնիր. Ասքի վէ Եէնի Թէվարիխ, Ի՛լմի րիյազինին (ուսողութիւն) հէր տիւրլիւսիւնիւ, Ի՛լմի նուճում (աստղաբաշխութիւն), Ֆիզիգ, Ի՛լմի էտէպ, վէ Ի՛լմի հիքմէթ, Ի՛լմի թապագաթիւլ էրզ (երկրաբանութիւն), Ի՛լմի մա՛տէն (հանքաբանութիւն), Ի՛լմի քիմեա (բնալուծութիւն), Քրիսթիան մէզհէպինէ տայիր իսպաթլար, Իլահիյան Աստուածաբանութիւն, Թարիխի մուլքիյէ (քաղաքական պատմութիւն), Ի՛լմի պէլաղէթ (ճարտասանութիւն) վէ Ի՛լմի մանթըգ (տրամաբանութիւն) ։ Պիր շակիրտ տէօրթ սէնէ պու ի՛լմլէրի էօյրէնտիքտէն սօնկրա՝ տահա եիւքսէք րատտէտէ վէ եօգարըտա զիքր օլունան տօգսան նէտի տէն խարիճտէ պուլունան մէտրէսէլէրէ կիրմէյէ հագգը օլմուշ օլուր ։ Իշպու սօն մէտրէսէլէրտէ արթըգ սէնա՛աթ էտէճէյի շէյին թահ-

սիլինէ մէշղուլ օլուր ։ Մէզքիւր մէքթէպլէրին պիր գըսմը Ի՛լմի Թըպպ՝ եա՛նի հէքիմլիք իչիւն, պիր գըսմը Ի՛լմի շէր՛ (ժիւրիսփրիւտանս) իչիւն, պիր տիկէր գըսմը տախի Ի՛լմի իլահի իչիւն Թախսիս օլունմուշ տուր ։ Մէմալիքի Մուճթէմա՛աատա օն պիր Ի՛լմի շէր՛ մէքթէպի, օթուզ տէօրթ Ի՛լմի Թըպպ մէքթէպի, վէ օթուզ պէշ Ի՛լմի իլահի մէքթէպի վար տըր վէ հէփսինտէ տէ ղայէթ պէցիւք քի-թապխանէլէր մէվճուտ տուր ։

Գաբաթ պու մէքթէպլէր պիւթիւն էհալինին Թէր-պիյէսինէ քեաֆի տէյիլ տիրլէր ։ Պիր միլլէթին, ա՛լէսսէվիյէ Թէրպիյէ Թահթընտա պուլունտուղու-նու՝ օլ միլլէթտէ պայաղը մէքթէպլէր վէ մէտրէսէ-լէր չօգ օլտուղունտան անկլայա պիլիրիզ ։ Պու պապտէ էվվէլա շունու տէյէլիմ քի եազմագ, օգու-մագ, րագամ, ի՛լմի սարֆ, ճօղրաֆիա, վէ ֆիզի-գանըն էվվէլիյաթընը էօյրէթմէք իչիւն Մէմա-լիքի Մուճթէմա՛այը Ամերիգատա պուլունան մէք-թէպլէր օլ գատար չօգ տուր, քի էրքէք վէ գըզ չօճուգլար հիչ պիր վագըթ պու ի՛լմլէրտէն մահրում գալմազլար․ վէ օգումագ եազմագ պիլմէյէն ասըլ Ա-մերիգալը պիր էրքէք եա պիր տիշէհլի կէօրմէք փէք նատիր տիր ։ Պիլմէյէնլէր պուլունուրլար իսէ տէ, էքսէրիյէ Էվրօփատան կէլէնլէրտէ տիր ։

Մէմալիքի Մուճթէմա՛աատա պուլունան ճէմի՛ մէք-թէպլէրին վէ տիւրլիւ պէ տիւրլիւ մէտրէսէլէրին սա-յըսընը պուրատա պիր Թէմամ վէրէմէյիզ ․ լաքին պազը էյալէթլէրին, 1847 տէ Թէրպիյէնին հալի իւզէրինէ նէշր էյլէտիյի ի՛լանլարը վար տըր ․ պունլարտան Բրօ-թէսթանդլարըն Թա՛լիմ վէ Թէրպիյէսինին շիմտի նէ տէրէճէտէ պուլունտուղունու անկլայա պիլիրիզ ։

Էվվէլա 2,604,495 (իքի միլիօն ալթը եիւզ տէօրթ

պին տէօրթ եիւզ տօգսան պէշ) էհալիսի օլան ՝Նիւ Եօրքուն Թէրգիյէսի նէ մէրթէպէտէ պուլունտուղու-նու թա՛րիֆ էտէլիմ։

Պու էյալէթին մէքթէպլէրի էհալինին մէսարիֆի իլէ իտարէ օլունուրլար։ Պու աղչէնին նիզամը վէ թէրթիպի տախի էհալիյէ պաղլը օլտուղունտան, հէր սէնէ էհալի թարաֆընտան սէչիլէն քիմսէլէր վէքիլ նասպ օլունուպ, էհալինին խըզմէթքեարը կիպի իշի նի-զամա գօյարլար. իմտի պու մէքթէպլէրի գայըրան է-հալիտէն պաշգա քիմսէ տէյիլ տիր։

Էյալէթին 11,000 միլլէթ մէքթէպի վար տըր, պունլարըն իչինտէ ի՛լմ էօյրէնէն շաքիրտլէրին սայը-սը 1847 սէնէսինին սօնլարընտա 748,387.յէ պալիղ օլ-մուշ իտի։ Մէզքիւր մէքթէպլէրտէն հէր պիրինին տիւրլիւ քիթապլէր իլէ տօնանմըշ պիրէր ուֆագ քիթապխանէսի վար տըր. հէփսինտէ մէվճուտ օ-լան քիթապլարըն եէքիւնի 1,300,948 (պիր միլեօն իւչ եիւզ պին տօգուզ եիւզ գըրգ սէքիզ) ճիլտ տիր։

՝Նիւ Եօրք էհալիսի պու քիթապխանէլէրի պէօ-յիւթմէք իչիւն 1847տէ 1,989,573 (իքի միլեօնա եագըն) ղուրուշ սարֆ էյլէտի։ Պունլարտան մա՛-տէ, 1,569 մախսուս մէքթէպլէր վար տըր, պունլա-րըն տա 41,473 շաքիրտի վար տըր։ Պու մախսուս մէքթէպլէրին միլլէթ մէքթէպլէրինտէն սալթ շու ֆարգը վար տըր, քի պիր գաչ քիշի պիր օլուպ քէնտի էվլատլարը իչիւն մախսուս հօճա թա՛յին էթ-միշլէր տիր. վէ մէրամ՝ չօճուգլարընը տահա պէկ կիւզէլ թարզ իլէ թէրպիյէ էթմէք, եախօտ օնլարը միլլէթ մէքթէպլէրինտէ վէրիլէն տէրսլէրտէն զիյատէ շէյլէր էօյրէթմէք տիր։ Մախսուս մէքթէպլէրտէ պիր հօճայա թէսլիմ օլունան շաքիրտլէրին սայըսը էքսէրի ազ օլուր։

Նիւ Եօրք Էյալէթինին Թերպիյէսինին Հալի։

Պու էյալէթտէ իքի պէշյիւզ մէքթէպ տահա վար տըր. պու մէքթէպլէրտէն տէ մէրամ՝ միլլէթ մէքթէպլէրի իչիւն լազըմ օլան հօճալար եէթիշտիրմէք տիր։ Իմտի պու մէքթէպլէրտէ թերպիյէ օլանլար չօճուգլարա հօճալըգ էթմէք եօլունու վէ նիզամընը էօյրէնիրլէր. վէ պիր մէքթէպէ հօճա լազըմ օլտուղու վագըթ, ա՛լէսսէվիյէ պու մէքթէպտէ թա՛լիմ վէ թերպիյէ օլանլարտան սէչիլիր։

Նէթիճէ գըզլար իչիւն 55 պիրը մէքթէպ վար տըր. պու մէքթէպլէրտէ վէրիլէն տէրսլէր պաշգա մէքթէպլէրին տէրսլէրինտէն չօգ եիւքսէք տիր։ Պունլարըն ճէմիէթինտէն գաթ՛ինազար, 163 Քանէ տէ Աքատէմիա վար տըր։ Աքատէմիալար եալընըզ պիր նիյէթէ մէպնի տէյիլ տիրլէր. էվվէլա՝ եիւքսէք րաստէտէ պուլունան մէքթէպլէրէ կիրմէյէ նիյէթի օլանլար, իպթիտա Աքատէմիալարա կիրիպ հազըրլըգ կէօրիւրլէր. պու սէպէպտէն ագատէմիալարտա Րումճա վէ Լաթինճէ տէրս տախի վէրիլիր։ Իքինճի՝ Թիւճճար Չիֆթճի եա Մաքինաճը օլմաղա արզուքէշ օլանլար, պաշգա մէքթէպլէրին տէրսլէրինի քեաֆի սայմայարագ՝ զիյատէ շէյ էօյրէնմէք իսթէտիքլէրի հալտէ, Աքատէմիալարա կիրիպ Ի՛լմի հէնտէսէ, Ի՛լմի մուսէլլէսաթ՝ (Ե–ռ–ա–ն–կ–իւ–ն–ա–չ–ա–փ–ու–թ–իւ–ն), Կէմիճիլիք, Տէֆթէր Թութմագ, վէ Ֆիզիգա իլմինին պա՛զը շէյլէրինի էօյրէնիրլէր։ Պու էյալէթին իչինտէ պաշգա օթուզ իքի մէքթէպ տահա վար տըր. պունլար Իւմումի Ի՛լմլէր, Ի՛լմի շէր՛, Հէքիմլիք վէ Ի՛լմի իլահի մէքթէպլէրի տիր։ Պունլարտան պաշգա, քէօրլէր, սաղըրլար վէ տիլսիզլէր մէքթէպլէրի տախի վար տըր. պիր թագըմ տա էօյլէ մէքթէպլէր պուլունուր՝ քի օնլարտա եալընըզ պիր շէյ վէ օնա մութա՛լիգ հէր նէ վար իսէ՝ էօյրէտիլիր. մէսէլա Կէմիճիլիք,

Պա՛զը ուֆագ էյալէթլէրին հալի թէրթիպյեսի։

Օխրաաթ եւ Մաքինաճըլըգ։ Եալընըզ պու էյալէթտէ պուլունան մէքթէպլէրին եէքիւնի 12,821 տիր։ Հէփ պու պինալար՝ իչլէրինտէ օլան քիթապխանէլէր վէ ալէթլէր իչիւն օլան միլիօնճա մէսարիֆլէրին հեփիսինի էհալի էթմիշ տիր. վէ օլ գատար հիսապսըզ հօճալարըն մա՛աշընը տա եինէ էհալի գայըրըր։ Եալընըզ պայաղը մէքթէպլէր իչիւն քիւլլիյէթլի ագչէ, եանի 6,500,000 թալէռ (Օսմանլը ագչէսի իլէ 156,000,000 եիւզ էլլի ալթը միլիօն ղուրուշ) օրթա սանտըղընտան վէրիլտի. պու մէքթէպլէր նիճէ քի եօգարտա զիքր օլունտու՝ էհալինին էլինտէ տիր, վէ պու քիւլլիյէթլի ագչէ պիր պէօյիւք սէրմայէ օլուպ՝ ֆայիզի իլէ պու մէքթէպլէր իտարէ օլունսունլար տէյիւ վէրիլմիշ տիր։ Ատէմլէր քէնտիլէր իչիւն հէր նէ էտէճէքլէրսէ՝ ա՛լէսսէվիյէ էյիսինի էթմէյէ տիգգաթ էտէրլէր. թէրպիյէ իչիւն պէօյլէ չալըշան վէ պու թարզ պէօյիւք իշլէր պաշարըգարան պիր էհալինին իլէրտէ վէ ղայէթ մէթանէթլի հիւնէր վէ մա՛լիւմաթընը պիր ատէմ ֆասըլ էտիպ ֆէնա սէօյլէրսէ, օլ ատէմ իչիւն նէ՞ տէմէլի իզ. պիզ էօյլէ ատէմ իչիւն՝ Անճագ գալպինտէքի քէօփիւրմիւշ վէ գուտուրմուշ հասէտ վէ խուսումէթինի տիշարը տէօքէյօր, տէրիզ։

Քիւչիւք էյալէթլէրտէ օլան թէրպիյէ հազըրընտա պունլար կիպի չօգ շէյլէր կէօսթէրէ պիլիր իտիք՝ էկէր քէլամըմըզը միւֆասսալ էտէյիտիք։

300,000 էհալիսի օլան Վիրմօնդ էյալէթինտէ՝ 50,000 շայիրտլէր իլէ, 1,000 գատար մէքթէպ վար տըր։ Ֆագաթ պու էյալէթին չօգ գասապալարը ի՛լան էթմիշ օլմատըգլարը իչիւն էլպէթտէ մէզքիւր սայը թէքմիլ տէյիլ՝ էքսիք տիր։

Րօտ Այլէնտ, քի Մէմալիքի Միւթթէհիտէ էյա-

լէճթլէրինին էն քիւչիւյի տիր , վէ 1840 սէնէսինտէ 108,000 էհալիսի վար իտի՝ ֆագաթ շիմտի 120,000է պալիղ օլուր , 20,000 շայիրտ իլէ 428 մէքթէպի վար տըր ։ Պու էյալէթտէ նէնի մէքթէպլէր պինա էթմէք , էսքիլէրի թա՛միր էթմէք վէ հէփիսինին իդթիզասընը գայըրմագ իչիւն եագընլարտա չօգ ագչէ կէօնտէրիլտի ։

Մասսաչիւսէդս էյալէթին էհալիսի 800,000 քիշի գատար տըր ․ 1840—1845 սէնէլէրին ի՛լանընտան անկլարըզ՝ քի 3,173 պայաղը մէքթէպ վար տըր , վէ պունլարըն իչինտէ պուլունան շայիրտլէրին սայըսը 161,020է գատար չըգար ։ 71 Ագատէմիա վէ 1,268 մախսուս մէքթէպլէր վար տըր ։ Պայաղը մէքթէպլէր իչիւն էհալի հիսսէ իլէ 600,000 թալէր գատար (եանի 14,400,000, օն տէօրթ միլիօն տէօրթ եիւզ պին ղուրուշ) վէրմիշ տիր ․ վէ տէֆա՛ պիր օլգատար տա կէօնիւլլի վէրկի իլէ քէօյ մէճլիսլէրինտէ վէրմիշ տիրլէր ․ պու իքի թագսիթ վէրիլէն ագչէնին միգտարը պիր միլիօն թալէր եախօտ եիրմի տէօրթ միլիօն ղուրուշտան զիյատէ էտէր ․ պու մէպլաղը էհալի , նասըլ քի վիքըր օլունտու , կէօնիւլ խօշնուտլուղու իլէ եալընըզ պայաղը մէքթէպլէր իչիւն վէրմիշ տիր ։ Ագատէմիալար , Մախսուս մէքթէպլէր վէ Մէտրէսէլէր պու հիսապտան տըշարը տըր ։

Պաշգա էյալէթլէր հագգընտա տախի սէօյլէնէճէք չօգ շէյլէր վար իսէ տէ , Ամէրիգա էհալիսինին նէ տէրէճէ հավէսլէ թէրպիյէյէ թալիպ օլտուղունու , վէ օնլարըն ղահմէթի իլէ գուրուլան մէքթէպլէրտէ իսթէյէնլէրին պէտիհավա թէրպիյէ օլապիլիր իտիյինի կէօսթէրմէք իչիւն պու գատար մա՛լումաթ վէրմէք քիֆայէթ էտէր ։

Ամերիգանըն գիթապլարը վէ գազէթալարը ։

Բ. ՔԻԹԱՊԼԱՐ ՎԷ ԳԱԶԷԹԱԼԱՐ

Մէմալիքի Միւճթէմա'ա հագգընտա վէրտիյիմիզ պու մուխթասար խապէրտէն հէր ատէմ ֆէհմ էտէպիլիր քի Թէրգիյէտէ պէօյլէ շէրէֆ պուլմուշ վէ իլէրիլէնմիշ պիր էհալինին իչինտէ շիւպհէսիզ չօգ քիթապլար տախի չըգըպ նէշր օլունմալը տըր ։ Խատի պու խուսուսու տախի պուրատա գըսաճա հիքեայէ էտէլիմ ։ Հիսապ օլմուշ տուր քի սապըգա պասըլմըշ օլուպ, Թէքրար սթամփա օլմասը լազըմ կէլէն քիթապլար իլէ պէրապէր սէնէտէ հէման պէշ պին տիւրլիւ քիթապ պասըլըպ նէշր օլունուր ։ Հէր մէքթէպին վէ սայքի հէր ֆամիլեանըն պըրըճա քիթապխանէսի վար տըր ։ Էհալինին նէ տէրէճէ օգումաղա արզուսու օլտուղունու շունտան տախի ֆէհմ էտէ պիլիրսին՝ քի եազըն վագըթլարտա պիր հիքեայէ չըգար, ազ վագըթըն իչինտէ նէշր էտէնլէր 100,000 եօրնէք սաթտըլար ։ 78.000 ճիլտ Ուաշինկտընուն քիթապլարընտան, 45,000 ճիլտ Ֆրանքլինին Թէէլիֆլէրինտէն եալընըզ պիր քիթապճը տիւքքեանընտան տաղըլմըշ տըր ։ Ինկիլիզճէ սէօյլէնէն հէփ մէմլէքէթլէրտէ պու քիթապլար կիտէր մէշհուր վէ չօգ սիւրիւլիւր քիթապլարըն հէփսինի պուրատա պիրէր պիրէր զիքր էտէճէք օլսագ, ղայէթ ուզուն տէֆթէր եափմամըզ լազըմ կէլիր, եէրիմիզ տախի միւսա'ատէ էթմէզ ։ Պէօյիւք մէսարիֆլէ պասըլմըշ չօգ իլմ քիթապլարը վար տըր՝ քի տայիմ սաթըլմագտէ տիրլէր ։ Պօտուիչ նամ Ամերիգալը՝ հէր եէրտէ իսմի մէշհուր Լա Բլասըն Կէօյ մէքանիգասը (Mecanique Celeste) *իսմի իլէ պիր պէօյիւք Մաթէմաթիգա քիթապընը Ինկիլիզ լիսանընա Թէրճիւմէ էտիպ, պիր օլգատար տա*

Մէմալիքի Միւճթէմա'անըն գազէթալարը ։

թէֆսիր վէ տէրին պահսըլար քէնտի թարաֆընտան իլավէ էտիպ նէշր էյլէտի · պու քիթապ ղայէթ պահալը իտի իսէ տէ, ի՛լմէ սօն տէրէճէ հավէսլի էհալինին կէօզիւնէ կէօրիւնմէյիպ, փէք չօգ սաթըլտը ։ Նիւ Եօրք Էյալէթին Հիքեայէի Թապի'իէ իսմինտէ օն իքի ճիլտտէն իպարէթ պիր պէյիւք քիթապ չըգտը, վէ էհալի օնուն պասըլմասընա լազըմ օլան մէսարիֆէ իմտատ իչիւն 4,800,000 (տէօրթ միլիօն սէքիզ եիւզ պին) ղուրուշ վէրտի ։

Օտըպան իսմինտէ Ամէրիգալը պիր մէշհուր միւէլլիֆին Ամէրիգանըն Հիքեայէի Թապի'իէսի իսմինտէ պիր թէէլիֆի վար տըր, քի հէր ճիլտլէրի 180 Պաունտ սթէռլինէ (եա'նի 20,000 ղուրուշա) սաթըլըր իսէ տէ, եինէ չօգ ալանլար պուլունուր ։

Մէմալիքի Միւճթէմա'ատա պին ալթը եիւզ գատար գազէթա նէշր օլունուր ։ Պունլարտան պա'զըլարը հաֆթատա պիր, պա'զըլարը հաֆթատա իքի տէֆա, վէ սայըըլէրի եէվմիյէ պասըլըրլար ։ Պու գազէթալար սէնա'աթա' զիրա'աթա' թէվարիխէ' էտէպէ' մէզհէպէ վէ ի'լմէ, քէզալիք ումուրու խարիճիյէ վէ տախիլիյէ պօլիթիգասընա միւթալլիգ տիւրլիւ էլչէմ վէ չօգ մէնֆա'աթլը ի'լանլար իլէ տօլու տուր ։ Իմտի էհալի ա'լէսսէվիյէ ալըմ, թէրպիյէլի վէ օգումաղա հավէսլի օլմուշ օլմասա, 1,600 գազէթայա ըլ գատար եազըլան օլապիլի՞ր մի, քի մէսարիֆ չըգտըգտան սօնկրա՝ քեար տախի օլսուն ։ Պու գազէթալարըն թապագալէրի էքսէրիյէ ղայէթ պէյիւք տիւր, եազըլարը փէք ուֆագ, վէ չօգ չէյ մէվճուտ օլտուգտան պաշգա, պահալարը տա չօգ ուճուզ տուր, էյլէ քի սէնէվի պահասը ալթմըշ ղուրուշտան զիյատէ հաֆթատա պիր պասըլըր գազէթա ագ պու-

լունուր . պու սէպէպտէն եազըլանլար չօգ օլմուշ օլմասա , հիչ պիրիսի իտարէ էտէմէզ ։ Պիր գազէթանըն իլէրի կիթմէսի իչին 3,000 եազըլան իգթիզա էտէր . պու գազէթալարըն իսէ քիմինին 3,000 , քիմինին 5,000 , պա՛զըլարընըն 10,000 , վէ պա՛զըլարընըն տախի 18 եախօտ 20,000 եազըլանը վար տըր . հաթթա 100,000 եազըլանը օլան գազէթա տախի պուլունուր ։ Լաքին տէյէլիմ քի՝ պունլարըն պիրիպիր իւսթիւնէ իւչէր պին եազըլանը օլսուն . պու հիսապչէ 1,600 գազէթանըն 4,800,000 (տէօրթ միլիօն սէքիզ եիւզ պին) եազըլանը օլմագ լազըմ կէլիր . վէ պու սուրէթտէ Մէմալիքի Մուձթէմա՛ա էհալիսինտէ փամիլեա պաշընա պիր գազէթատան զիյատէ տիւշէր ։

Ֆագաթ պունլարտան պաշգա՝ մախսուս պիրէր մատտէ իւզէրինէ եազան նիչէ պէօյիւք գազէթալար տախի վար տըր . մէսէլա՝ ֆիզիգա , բօլիթիգա , թէվարիխ , ի՛լմի իլահի , մէքանիգ , զիրա՛աթ վէ սայիրէ հագգընտա օլան գազէթալար . քի պունլարըն վասըթասը իլէ կէրէք Ամերիգատա վէ կէրէք Եվրօփատա ի՛լմ վէ սընա՛աթտա մութալիգ պիր իճատ եա պիր հիւնէր պուլունտուղու կիպի , ագապինճէ էհալինին իչինտէ եայըլըր , վէ պիր մէշհուր միւէլլիֆ զուհուր էթտիյի , եախօտ պիր միւէլլիֆին քիթապլարը նէշր օլունտուղու հալտէ , հէր քէսէ խապէր վէրիլիր ։

Դ. ՔԻԹԱՊԷԹ ՎԷ Ի՛ԼՄԷ ՏԱՅԻՐ ՇԻՐՔԷԹԼԷՐ

Մէմալիքի Մուձթէմա՛ատա պուլունան քիթապէթ վէ ի՛լմ շիրքէթլէրի տախի՝ էհալինին իչինտէ ի՛լմին ղայէթլէ եայըլմըշ օլտուղունա պիր իսպաթ տըր ։

Ամերիգանըն քիթապէթ վէ իլմ շիրքեթլէրի:

Մէմալիքի Մուճթէմա'այի Ամերիգա օթուզ պիր էյալէթ տիր, հէփիսինին իչինտէ տէ ֆիզիգա, քիթապէթ, զիրա'աթ, մէքանիգա սընաաթլարը վէ սայիրէնին իլէրլէյիպ շէրէֆ պուլմասը իչին իհտաս օլունմուշ շիրքեթլէր վար տըր: Պու շիրքեթլէրտէն պիրինին Նիւ Եօրք շէհրինտէ 40,000 ճիլտտէն մուրէթթէպ պիր քիթապխանէսի վար տըր. Եինէ օլ էյալէթին պիր տիկէր շիրքեթինին 30,000 ճիլտտէն իպարէթ պիր քիթապխանէսի վար տըր: Ֆիլատէլֆիանըն շիրքեթլէրինտէն պիրինին 52,000, վէ Պօսթընտա պիր տիկէր շիրքեթին 32,000 ճիլտտէն իպարէթ քիթապխանէլէրի վար տըր: Պաշգա չօգ շէհրլէրտէ տախի պու շիրքեթլէրին 5,000տէն 20,000 ճիլտէ գատար քիթապլարը օլան ղայէթ չօգ ումումի քիթապխանէլէրի վար տըր: Պու շիրքեթլէրին էթտիյի իւ'մումի մէճլիսլէրի թարիֆ էթմէտէն սարֆը' նազար էտէրիզ: Էրմէնի միլլէթինտէ պու պապտէ պիթարաֆ օլան Նիկողայոս Մ. Զօրայեան սէօյլէսին. պու զաթ Ռազմավէպ վարագանըն սէնէ Ե. Նումէրօ 23տէ Իտարէյի միւլքիյէ ուզէրինէ էթտիյի պահսլարըն պիրինտէ' Թէրպիյէյէ վէ էտէպէ մութալլիք միլլէթ մէճլիսլէրի հագգընտա սէօյլէտիյի վագըթ տէր, "Պու թարզ մէճլիսլէր իլէ հէր միլլէթտէն զիյատէ Ամերիգալըլար հէր շէյտէ ճէսամէթլէ իլէրի կիտէրլէր: Օլ միւպարէք մէմալիքտէ միլլէթին ֆայիտէսի իչին ու'մումէն տէրսլէր գրաաթ օլունմագ ա'տէթի էօյլէ տէրքեար տըր քի պա'զը քէրրէ 45,000 քիշի ճէմ' օլուպ տինկլէրլէր իմիշ":

Իշպու նագլ էթտիյիմիզ շէյլէրին քեաֆֆէսի տէ պիրիպիրինէ մուվաֆըգ տըր, վէ ինքեար օլունմազ սուրէթտէ աշիքեար կէօսթէրիր' քի Շէմալի Ամե-

Ամերիգադա քաթօլիքլիյին նէ հալտէ պուլունտուղու:

ըյգա եհալիսի օլ տէրէճէ Թէրպիյէ Թահըմմըլնա կիր-միշ տիր, քի հիչ պիր միլլէթին օնու ֆասըլ էթմէ-յէ հագգը օլմատըգըտան պաշգա, հասրէթ չէքիփ օլ մէրթէպէյէ էրմէք իչիւն էլինտէն կէլէն ղայրէ-թի սախի տիրիղ էթմէմէլի տիր:

Թ'արիֆէ շայան պիր շէյ տահա վար տըր, քի օնտան տա ա'լէսսէվիյէ պիր միլլէթին նէ տէրէճէ Թէրպիյէյէ մալիք օլտուղու աշիքեար կէօրիւնիւր: ·Քաթօլիքլիք պու պէլտէտէ սօն տէրէճէ չաբըշըպ ճահտ էթտիքտէն սօնկրա՝ մէթանէթ պուլամատըգ-տան պաշգա, կիւն պէ կիւն ինգըրազ պուլմագտա տըր: Պունունլա տէմէք իսթէմէյիզ՝ քի ·Քաթօ-լիքլէրին սայըսը շիմտի օն սէնէ էվվէլ օլտուղուն-տան զիյատէ տէյիլ տիր. մէրամըմըզ՝ ·Քաթօլիքլէր շիմտի չօղալմայօրլար տէմէք տէյիլ տիր: Մալիւմ օլսուն քի Բրօթէսթանտլըղըն "փէնահկեահը" օլան պու պէլտէ՝ մէզհէպլէրինին զուլմունտան ա'ճիզ օ-լուպ, սէրպէսթլիք պուլմագ իչիւն Եվրօփատան ֆի-րար էտիպ կէլէն սէֆիլ ·Քաթօլիքլէրի ճան ու կէօ-նիւլտէն գապուլ էթմէյէ տայիմա հազըր տըր. հէր սէնէ (նիճէ քի սահիֆէ 48տէ տէտիք) էլլիշէր պին քիշի Եվրօփատան չըգըպ Բրօթէսթանտլըղըն պու "փէնահկեահընա" կէլիպ, սէրպէսթլիք վէ հիմայէթ պուլուրլար: Փափազլարընը, պաթըլ ի'թիգատլէ-րինի, ճահիլլիքլէրինի վէ ֆագիրլիյի սախի պէրա-պէր կէթիրիրլէր իսէ տէ, Բրօթէսթանթ Ամերիգա օնլարը իսթէյերէք գապուլ էտիպ, վէ կէրչէքլիյին գուվվէթինէ, Թէրպիյէնին ա'լէսսէվիյէ շէրէֆ պուլ-մուշ օլտուղունա կիւվէներէք, ազ վագըթտան օն-լարըն ֆիքիրլէրի աչըլըպ էտնա հալլէրինտէն եիւ-ճէլէճէքլէրինի ումիւտ էտէր: Պու գատար ·Քա-թօլիք Ամերիգատա պուլունտուգտան պաշգա, Եվ-

Ամերիկացոց Քաթօլիկներին ու Հայոց պառլամենտութիւն։

բօփանըն Գաթօլիք պէլտէլէրի տախտ Մէմալիքի Մուձթէմաա Գաթօլիքլէյին եայըլմասընա իմտատ իչիւն խանէ վէրիրլէր ։ Փրօփականտա նամ շիրքէթ հէր սէնէ Գաթօլիքլէրին Ամերիգատաքի մէքթէպլէրի՝ մէտրէսէլէրի վէ վաըզըլարը իչիւն քիւլլիյէթլիւ աքչէ սարֆ էտէր ։ Լաքին պու գատար ղայրէթ էտիպ, սէնէ պէ սէնէ պու գատար նէնի Գաթօլիքլէր կէլիրլէր , վէ իքի եիւզ սէնէտէն պէրի Ամերիգատա Գաթօլիք վար վէ վաըզըլար տախի էքսիք օլմուշ տէյիլլէր իսէ տէ , եինէ աազ քէնտի նէշր էթտիքլէրի իլանլարա նազարէն , Մէմալիքի Մուձթէմաատա Հայա իւչ միլիօնտան զիյատէ փափայա ինանան պուլունմազ ։ Բրօթէսթանդլարըն սայըսը իսէ՝ եիրմի եէտի միլիօնա թէճավիւզ էտէր ։ Պու գատար տիւզիւյէ պէօյլէ պէօյլէ Ամերիգայա գօչան պինլէրճէ Գաթօլիքլէր նէ՞ օլույօրլար ։ Խափաթըյլա արթմալը տէյիլ մի իտի . պունլարըն էվլատլարը նէ՞ օլույօր ։ Չօգ տիւշիւնմէք իսթէմէզ . պունլար եա Բրօթէսթանդլարտան չօգ զիյատէ էօլիւյօրլար տէյիլ իտ , եա տա սէնէ պէ սէնէ օլ գատար ատէմ Բրօթէսթանդ օլույօր՝ քի Լըվրօփատան ֆիրար էտէն օլ հիսապըզ ճէմիյէթ Գաթօլիքլէրին արթմասընա քեաֆի օլամայօր ։

Գաթօլիքլէր՝ մէքթէպլէրի վէ մէտրէսէլէրի վասիթասի իլէ պարըը վարըն՝ օլուր՝ քի մէզհէպ խուսուսունտա գայըտսըզ վէ հաճաթսըզ պիր Բրօթէսթանդըն էվլատըննը ճէլպ էտէպիլիրլէր . լաքին պիրինին եէրինէ օն քիշի պիրտէն ղայպ էտէրլէր ։ Նազարըն վարըրթլարտա չօգ չէհրլէրտէ Գաթօլիքլէրտէն ղայէթ չօգ պաըըլանլար օլտու , վէ պիլ . քիւլլիյէ Գաթօլիքլէրտէն տէօնմէ եէնի քիլիսէլէր գուրուլտու ։ Ամերիգա կիպի սէրպէսթ վէ ա՛լէսսէվիյէ թէրագգիյէ ճիհէթինէ ի-

լէրլէմիշ պիր պէլտէտէ՝ Քաթօլիք մէզհէպի կիպի պիր մէզհէպին իլէրիլէմէսի պու գատար օլա պիլիր ։

Գ. ՔԱԹՕԼԻՔ ՊԷԼՏԷԼԷՐԻՆ ԹԷՐՊԻՅԷՍԻ ։

ՄԻՒԹԷՊԷՐ ՔԱԹՕԼԻՔԼԷՐԻՆ ՎԷՐՏԻԿԻ ՇԷՀԱՏԷԹԼԷՐ ։ ՔԱԹՕԼԻՔ ՔԻԼԻՍԷՍԻՆԻՆ Ի՛ԼՄ ՎԷ ՔԻԹԱՊԷԹԷ ԳԱՐՇԸ Ա՛ՏԱՎԷԹԻ ։

Մէմալիքի Միւթթէհիտէ'տէ Թէրպիյէնին նէ տէրէճէտէ պուլունտուղունու Թէֆթիշ էթտիքտէն սօնկրա՝ շիմտի Քաթօլիքլէրին մէթին գալա'լէրի օլան պէլտէլէրէ կիտէլիմ, պագալըմ օրատա Թէրպիյէ նէ հալտէ տիր ։ Իթալիատա՝ Իսփանիատա՝ Բօրթօկալտա՝ վէ Ճ'ընուպի Ամէրիգատա էհալի նէ' տէրէճէ Թէրպիյէտէ պուլունուր ։ Քաթօլիք մէզհէպի չօգ տէհրլէրտէն պէրի պու պէլտէլէր իւզէրինէ մուսալլաթ օլմուշ տուր, վէ պու սէպէպտէն օնուն նէ Թարզ մէզհէպ օլտուղունա էն սահիհ Թէճրիւպէ պունլար օլա պիլիրլէր ։

Յօլճուլարըն վ՛րտիկի խապէրլէրի գապուլ էտէր իսէք, օնլար շահատէթ էտէր՝ քի ի՛լմ վէ Թէրպիյէ ալէսսէվիյէ իլէրլէյէճէք եէրտէ, պու պէլտէլէրտէ ալէսսէվիյէ ճէհալէթ ղալիպ օլմուշ տուր ։ Հիւսնիւ նիզամ իւզրէ գուրուլմուշ պիր մէքթէպ եօգ տուր. վէ պայաղը խալգըն տայիմ [illegible] վէ Քիլիսէյէ պէնտէ օլմասը իչիւն ճահիլ գալմասը պու անէտէք մագպուլ սայըլմըշ իտի, զիրա Փիքիրլէրի նէ գատար ույանըր իսէ, օլ գատար տա Թասըպըգլարը վէ Թէպաիէթի նօգսան պուլուր ։ Պու միւլահազայա իթիպար էթտիքլէրի իչիւն, պայաղը խալգը Թէրպի-

Գաթօլիքլէրին Թէրպիյէ Էտիճիլէրի, եանի՝ Ճիզվիթլէր։

յէ էթմէյէ զայրէթ էթմէտիքտէն պաշգա, Թէրպիյէ Թահսիլ էտէճէք եօլուն իւզէրինէ տախի օլ գատար էնկէլլէր գօյտուլար, քի էյի Թէրպիյէ Թահսիլ էթմէյէ ղայէթլէ արզու էտէնլէր տախի իւմիտսիզ պիր Թարաֆա չէքիլիրլէր իտի։ Պու տէտիքլէրիմիզ պայաղը մէքթէպլէր իչիւն տիր։

Գալա մէքթէպլէր տախի վար իսէ տէ, էքսէրիսի Ճիզվիթլէրին էլինտէ տիր։ Ճիզվիթլէր Գաթօլիք պէլտէլէրտէ Թէրպիյէ էտիճիլէր տիրլէր, վէ հէր եէրտէ ա՛լէսսէվիյէ քէնտիլէրինի Թէրպիյէ Նազըրլարը սըֆաթընա գօյլար։ Իմտի՝ պու պէլտէլէրին սէֆիլ հալի, վէ Ճիզվիթլէրին՝ եանի Գաթօլիք Թէրպիյէ էտիճիլէրին ճահտ ու զահմէթլէրի վէ պուլտուգլարը իգպալ հագգընտա սահիհ մա՛լումաթ էտինմէք իչիւն, պիր գաչ հիլէսիզ իսպաթլար պուրայա տէրճ էտէրիզ՝ տէյիլ Բրօթէսթանդլարտան, իլլա միւթէպէր Գաթօլիքլէրտէն, քի պիզզաթ իչլէն իչինտէ օլարագ՝ Գաթօլիքլիյին Թէրպիյէ Թարաֆընտան գուսուրլարընը էյի ֆարգ էտիպ աչըքեար կէօսթէրմիշլէր տիր։ Սէօզիւմիւզ՝ Ճունուպի Ամէրիգատան մատտէ, օ պէլտէլէր իչիւն տիր քի Գաթօլիքլիյին իպթիտասընտան պէրի՝ եանի պին սէնէտէն զիյատէ պիւթիւն պիւթիւն օնուն հիւքմի ալթընտա գալմըշլար տըր։ Մէրամըմըզ շիմտի պու պէլտէլէրին պու կիւնէտէքի նէ հալտէ պուլունտուղունու կէօսթէրմէք տիր։ Իթալիատա շիմտի էհալի պաշգա գալգըպ՝ փափայը վէ քիլիսէսինի ղապթլէրինէ կէչիրիյօրլար։ Պու մէմլէքէթտէ Գաթօլիք քիլիսէսի ֆուրսաթ պուլուպ հիւզլէրճէ սէնէլէր բօլիթիգա, ի՛լմ վէ սանա՛աթըն իլէրիլէմէսինի մէն՝ էտէ պիլտի իսէ տէ, շիմտի արթըգ էտէմէյօր։ Պիր վագըթ Գաթօլիք պէլտէլէրտէ չօգ սէվիլիրտի վէ ի՛զ-

Ճիզվիթլէրին ուսուլի թէրպիյէսի:

զէնթլի օլան Ճիզվիթլէր, չիմտի էօյլէ տէյիլ տիրլէր: Կաթօլիք մէզհէպլէրին չօղունուն գօվուլուպ ար-շարը չըգարըլըրլար. ուժարըղ վէ խանարըզ քի ճէմա'աթ գուվվէթ վէ նուֆուզ քէօփ եատէրէք' իլէ-րիլէմէք եօլունա կիրիճէք տիր: Պու պէօյլէ իսէ տէ, Կաթօլիքլիք' պու տին սէնէնէյի իչինտէ, մէ-րամընը իճրա էթմէյէ վէ քէնտի թայֆի'ի մէյվէտինի վէրմէյէ հէր տիւրլիւ ֆուրսաթը կանիմիշ օլտուղու Իթալիատա վէ սայիր պէլատլէրտէ նէ ֆայտէ էթ-միշ տիր, մէմլէքէթ վէ ալիմէք էյի տիր: Պու վէճհ իլէ եօրէնիրիզ' քի պաշգա մէմլէքէթլէր տէ օ հալլէրէ կիրիֆթար օլմուշլարը թագտիրտէ, Կաթօ-լիքլիք օնլարը նէ' ֆէլաքէթլէրէ տիւչար էտէպիլիր. վէ էկէր Իթալիալըլար տէֆա օնուն պօյունտուրուղունու իւզէրլէրինէ ալըրլար իսէ, նէ' թարզ գըսմէթէ տիւ-չար օլաճագլար տըր:

Կուզէն նամ մէշհուր Ֆրանսըզ ֆէյլ'սօֆ Ճիզ-վիթլէրին մէքթէպլէրի վէ մէտրէսէլէրի հագգընտա սէօյլէյիպ տէր, քի "Ճիզվիթլէրին' Իսայի թէրպիյէ վէրմէք հիւնէրինի պիլիր իզ, տէյիւ էօյիւնտիւքլէրի պաշգա շէյ տէյիլ տիր, իլա կէնճ չօճուգլարըն թավը ու հարաքէթլէրինէ կիզլի տիգգաթ էթմէք* քի փիէք ֆէնա պիր ուսուլ տուր. վէ մէքթէպլէրինտէ պուլունան տահա պիր էյի թարզ իլէ չէյ էօյրէթ-միքլէրի եօգ տուր: Զօգ մէսարիֆլէր էտէրլէր, վէ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]":

Ֆրանսանըն էն պէօյիւք մէքթէպի հօճալէրինտէն

*[illegible]

Ճիզվիթլերին ուսուլի թերպիյեսի ։

Միշլէ՛ Ճիզվիթլերին Սէն Սիւլփիսաէքի մէքթէպլէրի հագգընտա սէօյլէյիպ տէր ․ "Ճիզվիթլերին հէր շէյտէն զիյատէ արզու էթտիյի շէյ՝ էօյլէ մէքթէպլէրէ սահիպ օլմագ տըր քի նէ շէյ էօյրէթմէք նէ տէ շէյ էօյրէտէն լազըմ օլսուն ։ Սէն Սիւլփիսլէ Ճիզվիթլէր պիրիպիրլէրինի էյի պուլտուլար ։ Լ՝օյլէ–մ վէ դօղրու–է սեսսիզճէ պիրիպիրլէրի իլէ փազարլաշըրլար ։ Պու մէքթէպլէրտէ գանունա գարշը տէօնէն ֆըրըլտագլարը կիւճ իլէ անկլայա պիլիյօրուզ, օնսա տա օնլարըն վէրտիյի մէյվէլէրին թէօրի–լի–ջինսէն ։ Պունլարըն հագգընտա օլան մա՛լիւմաթլէրիմիզին պիր ազընը տա օնլարըն իլմ քիթապլարընտան, ղայէթ վէ ղայէթ ֆէնա վէ հէր [illegible] քիթապլարընտան ալըրըզ ․ փափազլըրըն եէնի թալիպ օլան սէֆիլ փափազլար պու քիթապլարտան ի՛լմ թահսիլ էթմէյէ մուսթագիլ պօրճլու տուրլար"։ (Les Jésuites par M. M. Michelet et Quiuet. p. 4:)

Ճիզվիթլերին թէրպիյէսի հագգընտա Միշլէնին տէտիգլէրինտէն պիր պաշգա խուլասէ տախի կէթիրէլիմ ։ "Պապալար վէ անալար էվլատլարընըն խայըրը իչիւն աշգ ու ղայրէթլէրինտէն նաշի՛ օնլարը թէրպիյէ էթմէյէ գալգըշըրգլարը հալտէ, ամմա քէնտի նէֆսլէրինի արամայըբ, խալընըզ օնլարըն էյլիյինի իսթէրլէր ․ օնլարըն էօյլէ հիւսնի նիզամլէ պէօյիւմէսինի իսթէրլէր, քի հէր թարաֆտան իլէրլէյիպ, վէ ազար ազար գուվվէթ քէսպ էտէրէք տամամ օլուպ աթալարընըն եէրինի թութսունլար ։ . . . Լաքին Ճիզվիթլէր նէ՞ կէօնէ թէրպիյէ էտէրլէր ։ Ճիզվիթլէրէ սահապէթլիք էտէն Չէրուգգի նամ Ճիզվիթ պու շէյի պիզէ փէք կիւզէլ թարիֆ էտէր ։ Եէնի տօղան պիր մա՛սում չօճուգու տօղրու պէօ-

Ճիզվիթլէրին ուսուլը թէրպիյեսի :

յիւթմէք իչիւն գունտագլայըպ պէշիյէ գօտուղումուզ կիպի , չօճուգլարըն տախի իրատէթինի՝ չէօյլէ թարիֆ էտէլիմ, քիւչիւքտէն գունտագլամալըյըզ, քի պէօյիւտիւքտէն սօնկրա՝ էյի վէ ֆայտալը չէյլէրէ հավէսլը օլսունլար": (Apologie, P. 336) :

"Պիր չօճուղուն գուվվէթլէրի օլ գատար վագըթ պաղլը գալըրգտան սօնկրա , իշէ եարար օլուր տէյի զաննն էտէնլէր, էլ վէրիր քի Չէրուզգինին տէտիյի իլէ՝ եինէ Ճ'իզվիթլէրին ութանմազտան գանունլարընըն պիրինտէ եազըլըլարը պիր պաշգա փէրվասըզ քէլամը րուպար էյլէսինլէր : Ճ'իզվիթլէրին նէ թարզ միւթիւ'լիւք թալապ էթտիքլէրի վէ էլլէրինտէ օլանլարը նէ հալէ տիւշիւրմէք իսթէտիքլէրի պունտան չօգ էյի անկլաշըլապիլիր : Տէտիքլէրի քէլամ շու տուր . Պիր ատէմ թէքմիլ իթաաթ էտէպիլմէք իչիւն՝ պիր տէյնէք եա պիր էօլիւ կէօվտէ օլմալը տըր":

"Ճ'իզվիթլէր՝ Իրատէթի գալտըրըտըղըմըզ հալտէ , վէ իրատէթին գալտըրըլմասը իլէ օ պիր գուտրէթլէր գուվվէթ քէսպ էթտիյի հալտէ , իրատէթին եէրի տօլմա՞զ մը՝ տէյէճէք օլուրլար իսէ, պունա պիզ շու ճէվապը վէրիրիզ, քի Պու թարզ իլէ օ պիր գուտրէթլէրին գուվվէթ քէսպ էտէպիլիր, վէ ֆիքր ու իտրաքըն եօլունու եէրտէնի սաղ գալապիլիր օլտուղունու իսպաթ էթսինլէր : Իւչ եիւզ սէնէտէն պէրի գա՞չ մէշհուր ատէմ մէյտանա կէթիրէպիլտիլէր : Պիր ատէմին պիր եէրինին զայիֆլէնմէսի իլէ տիկէր պիր թարաֆը գուվվէթլէնէպիլսէ տախի , պէօյլէ պիր շէյ ճէսարէթ էթմէյէ քիմի՞ն հագգը օլապիլիր, պիր ատէմին սօլ կէօզիւ էյի կէօրսիւն տէյի սաղ կէօզիւնիւ չըգարմագ ճայի՞զ մի տիր : . . . Իսանըն ճանընը տախի պէօյլէ պիչիմսիզ հիյէթէ սօգմագ միւրպաա էտէնլէր ի-

Ճիզվիթլէրին ուսուլի թէրպիյէսի ։

մանսըզլըգ էթմէզլէ՞ր մի · պիր ատէմէ՝ «Ֆալան գուտրէթ սէնտէ գալսըն , լաքին շու ֆալան գուտրէթինի օնա ֆէտա էթմէլի սին · գուվվէյի հաֆըզէնի՝ (յէղուղ–նէ–ն), ուֆագ թէֆէք շէյլէր հիսս էթմէք գուվվէթինի, մէշղուլիյէթ վէ սէնաաթտա ֆիլան ա՛տէթլէրի իճրա էթմէյի սանա միւսաատէ էտէրիզ, լաքին սէնին ասըլ ղաթընա մութալիգ պիր շէյի, ինսանլըղընըն էսասը օլան պիր շէյի , եա՛նի իրատէթինի վէ սէրպէսթլիյինի էլինտէն ալըրըզ, վէ պէօյլէճէ իշէ եարամազ գալաճագսըն · պիզ սէնի պիր մաքինա կիպի գուլլանաճաղըզ, էօյլէ քի սէնին քէնտի իւզէրինէ ասլա հիւքիւմէթին օլմայաճագ տըր՝ տէմէք՝ զուլմ տէյի՞լ մի տիր”։ (Les Jésuites par M. M. Michelet et Quinet. p. 336։)

Ճիզվիթլէրին մէքթէպլէրինտէ միւշէրրէֆ վէ միւզէյյէն կէօրիւնիւշ իլէ պիր եափմա ալիմլիք օլտուղունու պու միւէլլիֆ իգրար էտէր իսէ տէ, նիյէթի՝ օլ կէօրիւնիւշիւն ալթը պիւս պիթիւն պօշ օլտուղունու կէօսթէրմէք իսթէյի՝ շու պէնտտէն անլաշըլըր ։

“Պունլարըն (Ճիզվիթլէրին) գուսուր շէյլէրի տախի պագ նա՞սըլ պու թուլթուղլարը եօլա մութապըգ տըր ։ Պունլար իպթիտա ճան վար օլտուղունա շիւպհէ էթտիլէր · վէ պու շէյ իլէ ճանըն սէպէպի էվվէլի վէ փունկարը օլանըն հագգընտա տա շիւպհէլէնմէյէ պաշլատըլար՝ եա՛նի Ալլահըն հագգընտա տախի պաշգա զի՛ւիւմլէրէ վարտըլար ։ Ֆագաթ իթիպարլարընա խալէլ կէթիրմէմէք իչիւն՝ պիր միւլհիտի ֆէյլէսօֆլուգ, վէ Ալլահա ինանմայարագ պիր նէվ՝ ճանա իթիգատ էթմէք իճատ էթտիլէր , էօյլէ պիր իթիգատ քի ինսանըն թավը ու՛հարաքէթինէ սալթ սուրէթա , տէյիլ հագիգէթ պիր թէէսիրի օլամիլիր ։ Վէ պու շէյտէն , եա՛նի ֆէյլէսօֆլուղուն

Ճիզվիթլէրին Թէրպիյէսինին ուսուլլէրի :

պիր վէ էն պէօյիւք մասատէսի վէ նիհայէթինի քէսիպ աթմագտան հէփ օլ սուրէթա օլան թէֆթիշլէր՝ մէ-սէլէլէր, ինճէ ինճէ պահօլար վէ միւճատէլէլէր նէ-շաթ էթտիլէր, քի Ճիզվիթլէրին թալիմ էթտիր-տիքլէրի մատտէլէր տիր : Ինսանըն էն աղամէթլի շէյինի գալտըրտըգտան սոնկրա, հէր քէս կիտէրէք պու պինամուսլուգլարա, միւճատէլէլէրին ֆանիլիյինէ միէրտէ չէքէն պու գըլըճ կիւլէշինէ պէնկզէր ցուն-լարա միւպթէլա օլուր : Էթտիքլէրի պաշգա շէյ տէյիլ խոփ, անճագ թէաթրօ ցունլարը, ալայլար, ագատէմիա փէհլիվանլըգլարը, րուհանի կիւրէշլէր : Նէ՞ աճայիպ շէյ տիր, քի պիր ատէմ օլ գատար իլմէ մէշղուլ օլտուգտան սօնկրա, օլ գատար քի-թապլար օգուտուգտան սօնկրա, էվվէլ նէ իտի իսէ՝ եինէ օ պօշ գաֆալը ատէմ օլուր : Ճիզվիթլէրին թէրպիյէսի ուսուլինէ տիգգաթ էտէր իսէն, պու սըր-րը անկլայապիլիրսին · թէրպիյէ էթտիքլէրի շակիրտ-լէրին իւզէրինէ հասըլ հիտայէթ եիւքլէր գօյլար · հէփիսի տէ ֆայտէսիզ · կէրչէք շան ու շէօհրէթ-տէն ուզագ սագլամագ իւչիւն՝ տիւման իլէ կէօզլէրի գամաշտըրըրլար · ինսանը սըգը սըգը պաղլայըպ, կէօյա իլմտէ վէ քիթապէթտէ իլէրլէյօր կիպի կէօս-թէրիրլէր : Շէյթան քէնտի տիւնեայա կէլմիշ օլ-սա, ինսանլարը թէմպէլլիյէ միւպթէլա էթմէք իւ-չիւն, պունտան միւնասիպ եօլ իճատ էտէմէզ իտի"

(Les Jésuites par M. M. Michelet et Quinet p. 208, 209 :)

Պու մուխթասար պէնտլէրի ալտըղըմըզ քիթապըն միւէլլիֆի Քաթօլիք իսէ տէ, պիր ուճատան օպիր ու-ճա տաք կիւզէլճէ իսպաթ էտէր քի Ճիզվիթլէր կի-պի ատէմլէրին էլինէ թէրպիյէ իչիւն չօճուգ թէս-լիմ օլունամազ · չէրէֆլի ֆագաթ ալտատըճը՝ վէ

Ճիզվիթլէրին թէրպիյէսինտէն հասըլ օլան մէյվէլէր ։

պիւթիւն պիւթիւն պօշ կէօսթէրիշլէր իլէ ալտատըրլար, տէրս քիթապլարը իշէ եարամազ, ֆայտէսիզ շէյլէր տիրլէր, վէ չէքտիքլէրի զահմէթ չօճուգլարըն ֆիքրինի քէօրլէտիպ պօզմագտան պաշգա պիր շէյէ եարամազ ։ Ֆրանսըզլար պունլարա գարշը էօյլէ ղազէպ կէօսթէրտիլէր քի, հօճալըգ մէմուրիյէթինէ հիւքմ էթտիքլէրի եէրլէրինտէն *գօվուլտուլար․ վէ Ֆրանսըզլար Միշլէնին քիթապընը կէօրտիւքտէ, ղայէթ պէյէնիպ, միւէլլիֆին՝ պունլարըն նիզամսըզլըգլարը հագգընտա էթտիյի միւտահանէսիզ տօղրու շէրա'աթլարընա հագգ վէրտիլէր ։ Խալիս Գաթօլիք պէլտէլէրտէ, մէսէլա՝ Իթալիա, Իսպանիա, Բօրթօկէզ վէ Ճ'ունուպի Ամէրիգա մէմլէքէթլէրինտէ թէրպիյէ պիր վագըթ սայքի պիւսպիւթիւն պունլարըն էլինտէ իտի իսէ տէ, շիմտի էօյլէ տէյիլ տիր․ պու պէլտէլէրին հալի՛ օլ վագըթլար եօգարտա զիքր էթտիյիմիզ թա'րիֆէ միւթապըգ իտի ։ Իշտէ Ամէրիգանըն Մէմալիքի Միւթթէհիտէսինտէ օլան պինլէրճէ մէքթէպլէր պու թարզ ատէմլէր էլինտէ օլմուշ օլսալար, ա'ճէպա նէ՛ գատար ազ վագթտա ալթիւսթ օլուպ գարըշըգլըգլար իտի ։

Լաքին պունլարտան պաշգա՝ շունու տախի իսպաթ էտէպիլիրիզ՝ քի Գաթօլիքլիք ուսուլի իւզրէ թէրպիյէ օլմուշ միլլէթլէրտէ, Բրօթէսթանդլար վասիթասի իլէ պիր ույանըգլըգ փէյտա օլմագտա, էհալի տիւշար օլտուղու օլ էտնա ճահիլլիքտէն ճիւզի խէլաս օլմաղա պիլէ գատիր օլամամըշ տըր ։ Պու շէյին պէօյլէ օլտուղունու հօգ մէշհուր Գաթօլիք ա'լիմլէր անկլամըշ վէ իգրար էթմիշլէր տիր․ վէ

*Էսքի Ֆրանսա [illegible] խալքըն օն պէշ սէնէ [illegible] 40 Ֆրանսադա Ճիզվիթլէրին [illegible] օլմագ [illegible] օլմուշ տուր ։

Քաթօլիք ուսուլինին Թերպիյէ իւզերինէ էյլէտիյի թէսիրաթ ։

պէօյիւք ճահտ իլէ չալըշմըշլար տըր՝ քի պարի պէօյիւք մէքթէպլէրի փափազլարըն պուզ կիպի սօուգ էլլէրինտէն գուրթարըսընլար ։ Ըշաղըտա զիքր էտէճէյիմիզ շահատէթլէր՝ փարիզտէքի պէօյիւք մէքթէպին շիմտիքի հօճալարընտան Պ. Կինէդ նամ մէշհուր պիր զաթըն իւ՛մումէն վէրտիյի տէրսլէրտէն ալընմըշ տըր ։ Պու տէրսլէր սօնկրատան պասմա օլունտուլար ։

Ճիզվիթլէր իւզէրինէ եազտըղը պիր պէնտտէն ։

“Պու գատար մաղըուբլանմալարը հագգլը իսէ, պարի տիւնեա իւզէրինտէ պիր մահալ կէօսթէրսինլէր, քի սօֆու Քաթօլիքլիք ուսուլինտէն ալթիւսթ օլուպ խարապ օլմուշ օլմասըն ։ Իսվըօչիա, Կիւն տօղու Ռուսիա, [illegible]* վէ [illegible] (Սօֆու Քաթօլիքլիյին) [illegible], [illegible] ։ Ֆրանսանըն պու տէհրին իպթիտասընտա տիւնեանըն իւզէրինէ հիւքմ էթտիյի վագըթ, Ուլդրամօնդանըգ՞դ մա՛րիֆէթի իլէ մի իտի ։ Տիւնեայա ղալիպ օլան Ուլդրամօնդանըգ՞գ մի իտի ։ . . . [illegible], [illegible], [illegible], [illegible], Լէհ, [illegible], [illegible], հէփիսի տէ Քաթօլիք-

---

*[illegible]

†[illegible]

յիք իլէ պօզուլմուշ տուր ։ Սիզ տէ օնլարըն պախթը-նա իլհագ օլմա՞գ մը իսթէրսինիզ ։ Իշթէ սիզէ պիր սէրպէսթ լագըրտը ․ օլ խէլաս էտէմէզ մէզպահըն ուսթիւնտէ պուլունան գուրպանլար եէթիշիր"։

Իլք ֆասըլտան ։

"Օն ալթընճը տէհրին սօնունտա էհալինին ճէօ-հէրի պիւթիւն պիւթիւն սէօնտիւ ։ Մ՚իւէլլիֆլէր, շա՛իրլէր, սանա՛աթքեարլար պիրի պիր արտընսըրա նապէտիտ օլտուլար ։ Օլ ճէսուր միլլէթին զիւրրիյէ-թի էօլիւմ հավասընը ալա ալա էօլիւ կիպի տիւշիւպ ույգույա տալտը ։ . . . Ֆրանսըզլար, սագընըն, պաշ-գալար թէճրիւպէսինի էթտիլէր ։ Ավրօփանըն ա՛լի, շան ու շէօհրէթ վէ հիւքիւմէթ ճիհէթիյլէ էն զա՛իֆ միլլէթլէրի օնլար տըր, քի Լօյօլանըն* շայիրտլէրինէ իչլէրինտէ սաքին օլմաղա եէր վէրմիշլէր տիր ։ Օլ-մայա քի սիզ տէ օ եօլու թութասընըզ․ էմսալլէր էօնիւմիւզտէ տիր․ էճէլ եօլու օլտուղունա շահա-տէթ էտէնլէր էօնիւմիւզտէ տիրլէր․ օլ քէօլկէնին ալ-թընտա օթուրմայըն․ զիրա օլ քէօլկէ իքի տէհրին զարֆընտա Իսփանիա իլէ Իթալիայը պիրտէն զէհիրլէտի"։

Իքինճի ֆասլտան ։

"Օն ալթընճը տէհրին իխթիլալընտան սօնկրա պա-նա պիր միլլէթ կէօսթէրին (տէր Ճիզվիթլէրէ) քի ճիսմանիյի րուհանի իլէ գարըշթըրտըղը իչիւն, եա՛-նի Ուլթրամօնդանլըղ իլէ խարապ օլմուշ օլմասըն ։ Ֆրանսանըն Ֆրանսա օլտուղու նէ՞ վագըթտան պէ-րի տիր․ ԺԴ-ինճի Լուիինին փատիշահլըղընտան վէ

*Իսփանյալը Լօյօլա ճիզվիթլէրին պիրի տիր ։

Քաթօլիքլիք ուսուլիւնէ թապի՝ օլանլարըն նէ հալէ կիրիֆ-թար օլմալարը։

1682 *թարիխտէ սէրպէսթիյէթ ի՛լան օլունտուղան սօնկրա. Եա՛նի տէվլէթին քիլիսէտէն աղատ օլտուղու վաքըթ. տէյի՞լ մի տիր։ Պունուն ղըտտը սիզին թա՛լիմաթլէրինիզէ սատըգ գալան միլլէթլէր սիզտէն նէ՞ ֆայիտէ կէօրտիւլէր։ Իթալիայա նէ՞ ֆայիտէ էթտինիզ։ Շու տէյի՞լ մի տիր էթտիյինիզ, քի պիրլիք իսմի իլէ փարչա փարչա էթտինիզ, էօյլէ քի արթըգ պունտան պէօյլէ պիր օլաճաղը եօգ տուր։ Նէ՞ ֆայիտէ էթտինիզ Իսփանիա, Փօրթօկալ վէ Ճ՛ինուպի Ամերիգա էհալիսինէ։ Պու միլլէթլէր Քիլիսէնին րուհանի թէէսսիրաթընա թապի՝ օլտուգլարը իչին զօլիւմ հիյեթլէրինտէն պաշգա նէ՞ միւքեաֆաթ ալտըլար։ Լէհ սիզտէն նէ՞ ֆայիտէ կէօրտիւ, օ տախի սիզէ սատըգ գալտը, լաքին օնու ֆըրգա էլինէ թէսլիմ էթտինիզ"։*

«Պունուն ղըտտը պու կիւնքի կիւնտէ գուվվէթ սահիպի օլան միլլէթլէր, սա՛ատէթ նիշանէլէրինէ օլսուն մալիք օլտուգտան պաշգա, պէօյիւք պէօյիւք իշլէրէ էլ վուրուրլար, վէ ույանմըշ օլուպ՝ տայիմ արթմագ իւզրէ տիրլէր. Ինկիլթէրրա, Ռուսիա, Պռուսիա վէ Մէմալիքի Միւճթէմաայը Ամէրիգա պունլար Ուլդրամօնդա՞ն մը տըրլար։ Սիզէ միւսալ էտէճէք ղըտտուղունուզ հալտէ, քըրիսթիան տըրլար տէմէք պիլէ աքլընըզ իչէրի վարմազ"։

Պուրատա Գինէդին "Րօմա քիլիսէսի վէ չիմտիքի ա՛սիր" նամ պիր քիթապընտան տահա չօգ շէյլէր ի՛լավէ էթմէք իսթէր իտիք իսէ տէ, պիր գաչ մուխթասար պէնտլէր կէթիրմէքլիկ քիֆայէթ էտէր։ Պու թարզ քիթապլարտան անկլարըզ՝ քի Քաթօլիքլէրտէ Րօմա քիլիսէսինին ղայէթ սէֆիլ հալտէ պուլունտուղունու վէ քըրիսթիանլըգ րուհունա մալիք

Քաթօլիքլիք ուսուլլինին չիրքէթի ինսանիյէթէ սէմէրէսի :

օլմազ իչիւն չօգ պէօյիւք թէպտիլաթէ մուհթաճ օլտուղունու հիսս էտէն փէք չօգ ա՛լիմ քիմսէլէր վար տըր :

Օ՛ կիբի օլունան քիթապ տօգուզ պաշտան ի՛պարէթ տիր. պունլարըն խիւլասասը նախօտ մէֆհումու շունլար տըր :

Ա. Իսփանիանըն մէշհուր Քաթօլիք տէվլէթի :
Բ. Իսփանիատա Քաթօլիք մէզհէպինտէն հասըլ օլան ահվալը փօլիթիգիյէ :
Գ. Ռօմա քիլիսէսի վէ Հիւքիւմաթը :
Դ. Ռօմա քիլիսէսի վէ Ի՛լմլէր :
Ե. Ռօմա քիլիսէսի վէ Թէվարիխ :
Զ. Ռօմա քիլիսէսի վէ Գանունլար :
Է. Ռօմա քիլիսէսի վէ Ֆէյլէսօֆլուգ :
Ը. Ռօմա քիլիսէսի վէ Միլլէթլէր :
Թ. Ռօմա քիլիսէսի վէ Ընդհանրական եկեղեցի, եանի՝ պիր ումումի Քրիսթիանլըգ :

Պիւթիւն քիթապըն մէրամ ու մագսուտու շունու կէօսթէրմէք տիր՝ քի Ռօմա քիլիսէսի տէվլէթլէր իւզէրինէ փափանըն հիւքիւմէթ սիւրմէսինի իսթէմէսի, ղայէթ պաթըլ սօֆուլուղու վէ ի՛լմ ու քիթապէթէ խուսումէթի իլէ, եա՛նի՝ Ուլթրամօնթանլըղը իլէ միլլէթլէրի տէյիլ մամուր էթմէք, իլլա խարապ էթմէք եօլունու թութմուշ տուր : Քիթապըն իկի վէ իքինճի պապընտա՝ քէնտիսինի պիւթիւն պիւթիւն պու եանկըշ թա՛լիմաթլէրէ թէսլիմ էթմիշ օլան Իսփանիայը էմսալ կէթիրիպ, պու եօլու թութմուշ օլտուղունտան՝ պիւթիւն պէլտէնին ի՛լմի, սէնա՛աթլարը, Տէվլէթի վէ էհալիսինին թավր ու հարաքէթի իւզէրինէ կէլէն հագիգէթ աճընաճագ հալլէրի կէօսթէրիր :

Իսփանիա . Քաթօլիքլիք ուսուլինին ռէմզերէսինէ պիր էմսալ :

Պու իքի պապատան պիրեր մուխթասար պէնտ պուրայա տէրճ էտէրիզ . պունլարտան աշիքեար կէօրիւնիւր քի միւէլլիֆ տէյիլ գուլաղը իլէ իշիթտիյինի սէօյլէմիշ, իլլա կէօզլէրի իլէ կէօրիւպ վագըֆ օլտուղու շէյլէրի եազմըշ տըր : Իսփանիալըլարըն հիւնէր վէ իսթիտատլէրինի խուլուսանէ մէտհ էթտիյի, միլլէթճէ ա'տավէթ վէ նէֆսանիյէթի օլմադըղընա պիր պէօյլէ իսպաթ տըր :

“Ճ'իւնուպի Ավրուփա իւղէրինէ եազապիլմէք իչիւն մա'լիւմաթ քէսպ էթմէք նիյէթիյլէ կիտիպ Իսփանիայը կէզտիմ : Թէէլիֆաթըմտա՝ սըրա իշ պու քէյֆիյէթլէրի եազմաղա կէլտիքտէ, պանա էօյլէ կէօրիւնտիւ՝ քի Ճ'իւնուպին վէ Քաթօլիք միլլէթլէրին հալի իւզէրինէ լայըգը իլէ եազապիլմէք իչիւն՝ պիր քէրրէ օլ մէմլէքէթլէրի կիտիպ կէօրմէք իգթիզա էտէր . օ մէմլէքէթլէր քի օլ գատար գարըշըգլըղա վէ իխթիլալլէրէ կիրիֆթար օլտուգտան սօնկրա՝ եինէ Քաթօլիքլիք հիյէթինի թէպտիլ էթմէյիպ՝ էօթէտէն պէրի ետինմիշ օլտուգլարը միւսա'ատէսիզ սօֆու հալլէրինտէ պիր գարար գալմըշլար տըր : Պու խուսուսու քիթապըմտա թա'րիֆ էթմէք պանա պիր պօրճ ա'տտ էտէրէք, քիմսէտէն ճէսարէթ պուլմատըմ իսէ տէ, հէփ տօսթլարըմըն րէյ վէ նասիհաթլէրինէ րաղմէն՝ գալգըպ Իսփանիայա կիթտիմ : Տօսթլարըմ պէնի աճըյարագ, օլսէֆիլ պէլտէտէ պաշըմա մութլագ պէլա վէ ֆէլաքէթ կէլէճէք տիր իտտա'ասընտա իտիլէր” : . . .

“Իքի պուչուգ տէհրտէն պէրի Իսփանիա նէ՞ տիր : Իսփանիա՝ Աւլթրամօնդանըզ թա'լիմաթլէրինին սօն տէրէճէ թէէսիրինի փէք աշիքեար թէճրիւպէ էտէճէք պիր մահալ օլմուշ տուր : Իսփանիա էհալիսինին պու ի'նատը՝ հիչ պիր ի'նատա պէնզէմէզ”:

Ուլթրամոնթանլըղըն վագֆը, գաղըգլարը սէմէրէսի։

«Մէզհէպ թանզիմաթընը գապուլ էտէն Եվրօփայա, եանի՝ Բրօթէսթանդլըղա վէ Փէյլէսօֆլուղա գարշը էսքի վագթլարտա կէօսթէրիլէն շէտիտ մուա՛մէլէ, օնալթընճը տէհրտէ թազէլէնիպ, Իսփանիատա թէմէքքիւն էտէր։ Պիր թէաթրօ մէյտանընտա տիւշմէնլէրտէն էթրաֆը ալընմըշ պիր պուղա կիպի գալապալըղա պաշընը սալլար։ Ահալի վէ փատիշահ պիրպիրլէրինին ֆիքրինի էյի անկլարլար։ Իքի եիւզ սէնէտէն պէրի պու մէմլէքէթ պիր եէնի զիւ՛իւմ, պիր եէնի թալիմաթ ասլա սինօրլարընտան իչէրի սօգմամաղա եէմին էթմիշ, վէ եէմինինտէ տէ գավի տուրմուշ տուր։ Պու մէմլէքէթ՝ Ուլթրամոնդանլըգ իլէ Տրիտէնդ սինատօսու թա՛լիմաթլէրինին շիմտիքի միլլէթլէրի նէ հալէ կիրիֆթար էտէպիլիր օլտուղունու թէճրիւպէ էթմէք իչիւն քէնտինի ֆէտա էթմիշ տիր. գըյագճա պիւսպիւթիւն պունլարըն էլինէ թէսլիմ օլունմուշ տուր։ Մուհամմէտին էլչիլէրի Գօլէտօտաքի Ա՛րապ գուլէլէրինին թէփէսինտէն, Ալհամպրատան՝ Եէնի Պէլամըն պիր չէօ՛լէսի սինօրլարընտան իչէրի կիրմէսինէ տէյի տուրմայըպ կէօզէտիրլէր։ Գաղըգլար հազըր տըր. Մօնումուզ նէ՛րէյէ վարաճագ տըր տէյէն՝ գազըղա պաղլանըպ եանար քիւլ օլուր։ Եալընըզ Սէվիլիա եիրմի սէնէտէ օն ալթը պին քիշի եագըլըղը իչիւն էօյիւնիւր։ Պու գատարը քեաֆի տէյիլ տիր. պու մէմլէքէթ տիւնեատան պէօյլէ քէսիլիպ պըրագըլտըգտան պաշգա՝ պիր տէ Իքինճի Փիլիպպոս կիպի ինա՛տընա գավի, թէէսիրաթ գապուլ էթմէզ, հարէքէթսիզ փատիշահը օլմալը իմիշ։ Գիշիանըն վէ Բիւպէնոսին գալէմլէրի պիր նուր շավգը պիլէ վէրէմէտիլէր, վէ պու րէնկի սօլմուշ վէ պօզուլմուշ թախթը, պու էօլմիւշ էհալինին զալիմ հիւքիւմտարընը պարի պիր տօնուգ

Քաթօլիքլէրին փօլիթիքա հազըրլամա հուսուսունտէ կէթիրտիյի մէյվէլէր ։

Նուր իլէ մունէվվէր էտէմէտիլէր" ։

"Պէօյլէ պիր աշիքեար նասիհաթ նիհայէթ անկլաշըլա՞մայաճագ մը տըր ։ Քէ՛շքի եկեղեցականլարըմըզ պու շէյի ֆէհմ էթսէլէր . զիրա պունլարը սէօյլէյէն պէն տէյիլ իմ, իլլա վագի՝ օլան շէյլէր տիր ։ Իսփանիա քիլիսէսի իսթէտի քի եալընըզ գալսըն, քիմսէ քէնտի իշինէ գարըշմասըն, նէ տէ զըտտ տուրսուն . վագա՛ա մուրատընա էրտի, լաքին տէօրթ թարաֆընը չէօլէ չէվիրտի ։ Փէյլէսօֆլուղա, Բրօթէսթանթլըղա, պաշգալարտան ֆարգը օլմազա, ի՛լմէ, պունլարըն ճէմի՛սինէ լանէթ օգուտու, վէ ճէմի՛սի տէ օնա ֆէտա օլտու ։ Լաքին կէլ պագքի էսքի ատէթլէրին պէօյլէճէ քէնտիլէրինի պիւսպիւթիւն այըրմասը՝ հէլաք օլմալարընա սէպէպ օլտու ։ Շիմտիքի միլլէթլէրի մահսուլսուզ էթմէք իսթէտիլէր, լաքին մահսուլսուզլուգ քէնտիլէրինտէն պաշլատը ։ Քէնտի քէնտիլէրինի խասիմլէրտէն իրագ սագլատըլար . լաքին էօ՛միւրտէն տէ իրագ գալտըլար . եէնիլէրի գաթլ էթմէյէ չալըշըրքէն, քէնտիլէր արգալարընտան վուրուլտուլար"։

"Պիր մէմլէքէթին էհալիսինտէն հիչ պիրինին իւզէրինէ հիւքիւմէթ օլմատըղը հալտէ՝ պիւթիւն մէմլէքէթին իւզէրինէ տախի հիւքիւմէթ պուլունմատըղը ա՛ճայիպ չէյ տէյիլ տիր . լաքին պու մէմլէքէթտէ օլան հիւքիւմէթսիզլիք պաշգա մէմլէքէթլէրին հիւքիւմէթսիզլիյի կիպի տիր զաննօլունմասըն ։ Տէվլէթ մէճլիսինին ղայէթ խասիմ ազալէրինտէն պիրի Մատրիտտէ պանա տէտի՝ քի "Էնտէփէնտէնսիա" ղէզէթասը չէյ տիր"։ Վագա՛ա իքի եիւզ սէնէլիք ի՛նատ պու էյալէթի օլ տէրէճէ տէրին սէֆիլլիյէ տիւշար էյլէտի՝ քի պունտան պէօյլէ հիւքիւմէթսիզլիք զիյատէ գուվ-

Քաթօլիքլէյին փօլիթիգա հագգընտա հուլասալէ կեթիրտիյի սէմէրէ։

վէթ պուլսա տախի, քիմսէյէ պունտան եօթէ քէօթիւլիւք էտէմէզ։ "Նէ տիւքքեան վար, նէ ֆապրիգա. Թարլալարը եիւզ իւսթիւնէ պրագըպ, թիւֆէնքի ումուզլարընա վուրուպ կիտէրլէր. պիչին վագթը կէլտիյի կիպի՝ հէր քէս ղավղայը պրագըպ, թարլասընա տէօնէր։ Օլ գատար վագըթ տիւշմէնլէրին արգասընտան տիւշտիւ, իգթիզա էթտիյի հալտէ՝ պա՛զը ղավղա տա էթտի. չիմտի տէօնիւպ էվինէ կէլիր, պազար քի հէր չէյ նասըլ խտի իսէ էօյլէ եէրինտէ տուրույօր, պուղտայ եէթիշմիշ տիր, նաֆագասը իչիւն էլ վէրիր։ Պու էօ՛մրէ օրթա ա՛սըրըն էօ՛մրիւ տէնիր. պիր ատէմ պէօյլէ էօ՛միւր կէչիրտիյի հալտէ, չօգ եաշայամայաճաղը գօլայ անլաշըլըր"։

Իւչիւնճիւ պապատա շունու անկլաթմագ իսթէր քի Րօմա քիլիսէսի չիմտիքի թա՛լիմաթլէրի վէ ուսուլի իլէ հէր հանկը տէվլէթ իւզէրինէ հիւքմ էթսէ՝ օլ տէվլէթի եըգըլըպ խարապ էտէր։ Պունա տա Քաթօլիքլիյին "փէնտակեահը" օլան Իթալիայը փէք մինասիպ էմսալ կէօսթէրիր։ Իթալիա հագգընտա տէտիքլէրի շունլար տըր։

"Պու խուսուսատա էն այգըրը չէյ նէ օլտուղունու ֆէհմ էտէ՛մէյօր մուստանուզ։ Իթալիա միլլէթի խարապ օլտուգճա, փափալարըն թախթը (Սէնթ Պիէռ) կիւն պէ կիւն պէօյիւտիւ. փափալարըն գուվվէթի՝ Եվրոփանըն սայիր միլլէթլէրի կիպի իլէրլէյիպ օլ եալընըզ էմին օլապիլէճէյի պիրլիյէ նայիլ օլմագտան Իթալիայը մէն՝ էյլէտի։ Պու պէլտէտէ ուսուլը փօլիթիգանըն էօնիւնէ սէտտ չէքիպ, պրագմատը քի մէտէնիյէթ գուվվէթ վէ մէթանէթ պուլսուն. պէօյլէճէ Իթալիանըն հայաթ վէրիճի գուվվէթինի պիւսպիւթիւն եութտու. Սամպարտիա, Փիզա, Ֆլօրէն-

Իթալիա՝ քաթօլիքլիք ուսուլինէ պիր էմսալ։

չա, Վէնէտիք, մէտէնիյէթին մէրքեզլէրի օլաճագ ներտէ, հէր թարաֆտան սօյուլուպ, վէ չըրչըփլագ օլուպ պիրի պիր արտը սըրա թէլէֆ օլմագտա տըրլար։ Դիսմանի զայ՝ վէ թէլէֆ օլմալը տըր․ նիչի՞ն, օնուն իչին քի րուհանի մէթանէթ պօզուլսուն"։

Հայլը վագըթտան պէրի Իթալիատա մախսուս պիր ֆըրգա օլմուշ պիր թագըմ քիմսէլէր վար իտի, քի Րօմա քիլիսէսինին զալիմլիյինին խարապ էտիճի թէէսիրինէ գարշը ճէնքլէշիրլէր իտի։ Կէչէն եիրմի սէնէ զարֆընտա պու մա'րագալարըն սէպէպիյլէ գան տախի տէօքիւլտիւ։ Հապս, սիւրկիւն վէ գըլըճ Իթալիանըն էն միւ'թէպէր ֆամիլեալէրինի թէլէֆ էթտիլէր․ պու քէյֆիյէթ՝ քեաֆիր աղըզ իլէ Պէն սէլամէթ Սէրվէրինին վէքիլի իմ, տէյէնինին հիւքիւմաթընա զիւլ տէյի՞լ մի տիր։ Լաքին մէզքիւր ճէնքլէշէնլէր եէնիլմէտիքտէն պաշգա, շիմտիքի փափանըն կիւնիւնտէ օլ տէրէճէ գուվվէթ քէսպ էթտիլէր, քի փափա՝ Բրօթէսթանդ միլլէթլէրին չօգտան պէրի մալիք օլտուղու սէրպէսթիյէթլէրին պիր գաչընը քէնտի էհալիսինէ տէ վէրմէյէ մէճպուր օլտու։ Պու կիւնէտէք Իթալիատա տէօնէն վագա'ալարը հէս քէս պիլիր։ Քիլիսէ օլ գատար վագըթ էհալիյէ զուլմ վէ զարար էթմիշ օլտուղունտան, էհալի օլ ճիւզի սէրպէսթլիյի կէօրտիւյի կիպի ա'գլը պաշընտան կիտիպ, օլ տէրէճէ թահրիք օլտու՝ քի քիլիսէ պիր թիւրլիւ սուլհա եաթըրըմաղա գատիր օլամայըպ, թէպտիլաթ թէպտիլաթ իւզէրինէ, թէպտիլաթ թէպտիլաթ իւզէրինէ կէլիպ, ազ վագթըն իչինտէ Քաթօլիքլիքին ուսուլը ֆօլէմիւսքէ պիւսպիւթիւն պօզուլտու։ Պունտան պէօյլէ Քաթօլիքլիյին նէ հիյէթ քէսպ էտէճէյինի պիզ ֆարգ էտէմէյիզ․ վագըթ պիլիր։ Պու գատար վագըթ սէֆալէթ չէքէն Իթալիալըլարըն պու

Ֆրանսանըն էսքի հալի · Քաթօլիքլիք ուսուլինէ եինէ պիր էմսալ ։

Թեպտիլաթլերտէն նայիլ օլաճագլարը պէրէքեթլեր իչիւն Բրօթեսթանդլար շագ օլուրլար , լաքին օ թեպտիլաթլարըն էսնասընտա տիւրլիւ սէպէպլերտէն տօլայը վագի՝ օլան ֆելաքեթլեր օնլարըն գալպինէ ղայեթ աճը վերիրլեր ։ Քաթօլիքլիյին պու կիւնէ տէք նէ՛ իտիյինի , վէ հիւքիւմէթինէ թապի՝ օլան միլլէթլերէ նէ էթմիշ օլտուղունու թեֆթիշ էտիպ անկլամագ շիմտի մախսուս հէր ատէմին պօրճու տուր . պու մէզհէպ էհալիյէ ույա՞ր մէզհէպ մի տիր , պու վէճհ իլէ անկլաշըլա պիլիր ։ Չիւն օլապիլիր՝ քի պու տիւնեատա փափազլարա ղայեթ ույկուն պիր մէզհէպ օլմուշ օլսուն , լաքին պիզիմ արատըղըմըզ օ տէյիլ տիր · պիզիմ արատըղըմըզ շու տուր , քի "Քաթօլիքլիք էհալիյէ ույղուն պիր մէզհէ՞պ մի տիր"։ Իթալիալըլար՝ քիլիսէնին օլ գատար վագըթ քէնտիլերինի ղալիմանէ ալտաթմըշ օլտուղու ուսուլի իւզերլերինտէն սիլքիպ աթտըգլարընտա , պու սիւալիմիզի հալլ է՞թմէտիլեր մի ։

Մէզքիւր միւէլլիֆ քիթապընըն իւչիւնճիւ պապընըն շու սէօզլերի իլէ Ֆրանսանըն տահա պիւսպիւթիւն Ռօմա հիւքիւմէթի ալթընտա "Բրօթեսթան տէվլէթլէրին պիլէ" տէնիլտիյի վագթըն հալինի թա՛րիֆ էտէր ։

"Էսքի վագըթլարտա Ֆրանսատա գանունլար հէնուզ զուլմ էթմէքտէ իքէն , հէնուզ օնա պունա լայըգսըզ իհսանլար օլունմագտա , էհալի միւսավի թութուլմամագտա , մէմլէքէթին վէ էհալինին էսիրլիյի , նէթիճէյի քէլամ Քրիստոսուն իքրահ էթտիյի շէյլերին քեաֆֆէսի ինսանիյեթին թեմելի գըյաս օլունմագտա իքէն , օլ վագըթ Ֆրանսայը Բրօթեսթան տէվլէ՞թ տէյի մի թէսմիյէ էտէր իտինիզ ։

Բրօթէսթանդլըղըն Ֆրանսայա էթտիկի ազիմ ֆայտալըր ։

Ֆրանսատա բաշօն նէրինէ՝ ղուլէ՞մլէ հիւքմ էյլէտիկի, հէր չէյին սիհիրլինի քէսէն գըլըճ օլտուղու. ա՛զիզ թէֆթիշ մէհքէմէսի, Սուրբ Բարթուղիմէոս կէճէսի, փութփերէսթլէրին գանունլարընտան ալընմըշ իսքէնճէլէր, պիր քիշինին խայալի օլան այգըրը թէսպիրի, նէթիճէյի քէլամ՝ օլ փութփերէսթ շիրքէթ հէնուզ վար վէ Ֆրանսայա հիւքմ էտէր օլտուղու վագըթ, Ֆրանսայա՝ Խրիսթիան Տէվլէթլէրին իլքի՞ մի տէր իտինիզ"։

Մուսիւլիֆ հէր նէ գատար Գաթօլիք իսէ տէ, Բրօթէսթանդլըղըն Ֆրանսայա էթտիկի ֆայտալէրի իգրար էտէր, վէ սէվինիր քի Րօմա քիլիսէսի էթտիկի գանլը գօվալամըշլարը իլէ օնլարը թէլէֆ էթմէյէ գատիր օլամատը ։

"Տրիտէնդ սինօտոսունուն իլք իշի Բրօթէսթանդլըղը տիւնեատան գալտըրմագ վէ քիլիսէտէն այըրլանլարը նապէտիտ էթմէք օլտու ։ Իսփանիա վէ Իթալիա իչինտէ աթէշ վէ գըլըճ իլէ իլէրի կիթտի ։ Պա՛զը ա՛գըլլը քիմսէլէր զանն էտէրլէր քի Ֆրանսատա տախի պէօյլէ օլմատըղը էյի չէյ օլմատը, զիրա միլլէթին պիրլիյինէ ֆըրգա կիրտի ։ Անջըհագ պիր օլմուշ օլայտը՝ Ֆրանսա տահա զիյատէ մէթանէթ պուլմուշ օլուր ուտու տէյիւ գըյաս էտէրլէր ։ Լաքին պէնիմ ա՛գլըմ շունա գանիմըշ տըր՝ քի օն ալթընճը տէհրի ֆըրգա ֆըրգա էտէն գօվալամըշ րուհունուն պիզիմ իչիմիզէ կիրմէտիյի Ալլահըն պիր ինայէթի տիր ։ Գարընտաշլարըմըզըն, եա՛նի Ֆրանսա Բրօթէսթանդլարընըն օլ գատար տուզագլարտան, էօլիւմլէրտէն, սիւրկիւնլէրտէն վէ գաթիլլէրտէն գուրթուլտուղու Ալլահըն էմրի օլմագըլըն օլմատը ։ Գըլըճ օնլարա պիր չէյ էտէմէտի, զիրա պու իշ իչին լազըմ իտիլէր, կէլէճէք վագըթլար իչին լազըմ իտիլէր"։

Գիլիսէնին ի'լմէ գարշը օլան խուսումէթի :

Տէօրտիւնճի պապա Ռօմա գիլիսէսինին իլմ իւ-զէրինէ էթտիյի թէէսիր հագգընտա ղայէթ կիւզէլ խապար : Գալիլէոս նամ մէշհուր ֆէյլէսօֆուն նագլիյէթինի էտիպ, գիլիսէնին նէ էֆքեար սահի-պի օլտուղունու կէօսթէրիր : Գալիլէոս ի'լմէ միւ-թա'լլիգ փէք չօգ եէնի իճատլար մէյտանա կէթիրիպ, ֆիզիգա եա'նի թապիա'թ ի'լմինէ եէնի հայաթ վէր-տիքտէն սօնրա, կէրէք քէնտի պուլուշլարը վէ կէրէք Կօպէրնիկուսուն քիւրրէ տէվրանըն ուսուլի հագգընտա սէօյ-լէտիքլէրի տօղրու տուր տէյէ իշիտէն՝ փաքաթ վէ Ճ'իզ-վիթլէր պիր օլուպ ալէյհինէ գօյուլտուլար, մահզուս էնտէ-լէր, էշկալէ կէթիրէլէր վէ ճէզիլէ էնտէրլէր : Անճամ քիթապլարընը եագտըրդըգտան սօնրա, եըլտըզլար մէ թապիա'թ իւզէրինէ հէփ սէօյլէտիքլէրինի լանէթլէ-մէ էթտիլէր :

Եանըլմագ փափա իլէ Ճ'իզվիթլէր շէօյլէ գարար վէրտիլէր, քի Եէր տիւնեանըն մէրքէզի տիր, կիւ-նէշ, այ վէ ճէմ'ի եըլտըզլար եէրին էթրաֆընտա հարաքէթ էտէրլէր. եէր կիւնէշին էթրաֆընտա հա-րաքէթ էտէր տէյէն հէրէթիկոս վէ տինսիզ տիր, Լուտէրտէն վէ Կալվինտէն տէ մէլ'ուն տուր : Կէօ-րի՞ւր մի սին փափանըն եանըլմազլըղը նէ պէօյլէ պէօյլէ սէօզլէր քէսէր : Ալլահըն գօյտուղու թա-պիա'թ նիզամընը լա'նէթ էտէր . պատէհու արասը չօգ կէչմէզ օլ լա'նէթ էտէն Գաթօլիք գիլիսէսի Կոպէրնիկոսուն թա'լիմաթընըն սահիհ օլտուղունու իգրար էտիպ գապուլ էթմէյէ մէճպուր օլուր : Մէզ-քիւր գիթապըն իշ պու տէօրտիւնճիւ պապը՝ Գա-թօլիք գիլիսէսինին օն ալթընճը տէհրտէ պուլուն-տուղու հալի շու վէճհ իւզրէ թա'րիֆ էթմէյէ պաշ-լար :

«Գիլիսէնին իպթիտասընտան պէրի, շիրքէթի ին-

Իթալիանըն կէրի գալմասընըն սէպէպի: Գալիլէոս:

սանիյէյէ էսաս օլան հէր մատտէ օնտա մէվճուտ իտի իսէ տէ, Օրթա աʼսիր տէնիլէն վագըթլարը կէչիրտիքտէն սօնկրա, քիլիսէ օնլարըն ճիւմլէսինտէն պիրէր պիրէր մահրում օլմաղա պաշլատը: Սագըթ վագըթ պիրէր նիզամ, պիրէր հայաթ էօʼնսիւրիւ գօփուպ տիւշտիւ, վէ քիլիսէտէն չըգտը: Էվվէլա փօլիթիգա հիւքիւմէթի քիլիսէտէն (րուհանիտէն) այրըլըպ, ճիսմանի օլտու. սօնկրա Սէնաʼաթ այրըլըպ, էսքի Րում եախօտ էսքի Րօմալը օլտու. օնտան սօնկրա հէր զաթա մախսուս սէրպէսթլիք այրըլըպ, Պրօթէսթանդ հիյէթինէ կիրտի: Պէօյլէճէ փրգա փրգա իւզէրինէ. փրգա փրգա իւզէրինէ, նիհայէթ պիր զայէթ պէօյիւք՝ պարըշմասը միւմքիւնսիզ փրգա մէյտանա կէլտի, եաʼնի՝ իʼլմին Րօմա քիլիսէսինտէն փրգասը. չիմտի քէլամըմըզ պու պէօյիւք փրգա իւզէրինէ տիր. վէ պու պապտէ Գալիլէոս պիզէ պիր սէպէպ տիր":

"Հէր տէհրտէ կէօրիւրսիւն քի պիրէր ճէմիյէթ, էօնիւնտէն պիր սանճագ չէքմիշ ալայ իլէ քիլիսէտէն չըգար: Լաքին պու քէնտի պաշլարընա եօլա չըգան ալայլար, պիր տախի կէրի տէօնիւպ փափազլարըն եանընա ուղրամազլար: Պազարըն քի եավաշ եավաշ քիլիսէ պօշանըր. իսմի թէպտիլ օլուր. օլ քիլիսէ՝ քի էվվէլ հէփ քրիսթիանլէրին պիրլիյի տէմէք իտի, մաʼնասը տէյիշիլիպ՝ փափազլար պէօլիւյիւ օլուր":

"Պու չէյլէր օլտուղու վագըթ Աʼզիզ Թէֆթիշ մահքէմէսի Էվրօփանըն Ճʼիւնուպի թարաֆընը օլ գատար սըգար, քի օլ թարաֆլարտա պիր հարաքէթ նիշանը կէօրմէք միւմքինսիզ օլուր: Ճʼէլլատ՝ Սանինին տիլինի քէօքիւնտէն քէսէր: Ճʼիօրտանօյու, Պրունօյու վէ Տօմինիսի գազըղա պաղլայըպ եագար:

Գալիլէօսուն վէ քիլիսէնին մապէյնինտէ ճարի օլան մու-ճատէլէ :

Սէֆի՛լ Իթալիա, հէր րէյի, հէր էֆքեարը, հէր ուսուլի ինքեար էթմէյէ մէճպուր օլուր. էլինտէն ալ-մադա տահա պիր շէյ գալը՞ր մը, Թէճրիւպէլէրի, վագա՛ալար, ինսանըն թապիա՛թընտա եէնիլմէզ օլան շէյլէր, մաթէմաթիգա. պունլարը՞ մը տէյէճէքսին : Կիւզէլ, հալ պու քի Թէճրիւպէ վէ մաթէմաթիգա տախի մէն՛ օլունուր, ֆիզիգա րէտտ օլունուր, ի՛լմի հէնտէսէյէ լա՛նէթ օգունուր. էօյլէ քի հէր քէս ա-շիքեար կէօրէպիլսին քի Իթալիանըն էօյլէ կէրի վէ մէյվէսիզ գալտըղընըն սէպէպի՝ օնուն էօնիւնտէ հէր Թարաֆտան եօլլար գափանմըշ օլտուղու տուր, օնուն հայաթը պիլէ հիւքմի ա՛գլա ալթընտա տըր":

"Պու արալըգ Գաթօլիքլիյէ պիր էմնալըգ տու-զագ գուրմագ իչիւն, Հագգ Թա՛ալա պիր պէօյիւք ատէմ մէյտանա չըգարըր, օնուն էլի իլէ Րօմանըն եանըլմազլըղընա գարշը էօյլէ պիր եանըլմազ շէյ չըգարը՝ քի էլինտէն խէլաս օլմանըն միւմքինի եօգ տուր. Րօմանըն պաշքըահինի ա՛ճապա նասըլ Ալլա-հըն Թէտպիրինէ գարշը չըգըպ վուրուլաճագ տըր տէ-յիւ տիւնեա ա՛լէմ սէյրէ տուրուր":

Գալիլէօ իլէ քիլիսէ մապէյնինտէ վագի՝ օլան քէյֆիյէթ իւզէրինէ շէօյլէ եազար. "Գալիլէօ Գա-թօլիքլէրին կէօյ վէ եէր հագգընտա օլան էֆքեար-լէրինին հէփիսինի տէ րէտտ էթտի", տէտիքտէն սօնկ-րա, սէօզիւնիւ իլէրի կէօթիւրիւպ տէր. "Շիմտի պունտան սօնկրա զուհուր էտէն մա՛րագայը սէյր էթ: Պիր Թարաֆտան [illegible] [illegible] իլէ [illegible] [illegible] [illegible]. օ պիր Թարաֆտան [illegible] [illegible] իլէ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]: Պունլարըն հա՞նկըսը հանկըսընա պաշ էյմէլի տիր:... Իշթէ իլք տէֆա՛ այան աշիքեար պիւթիւն տիւնեա հու-

Գալիլէօսուն վէ քիլիսէնին մապէյնինտէ ճարի օլան մու- ճատէլէ ։

զուրունտա օլան տա՛վա . պու վէսիլէ իլէ քիլիսէ վէ ի՛լմ պիրի պիրինտէն այրըլտըլար"։

"Պու անէտէք քիլիսէ քէնտի էֆքեարը կիպի էֆքեարլարտան զուհուրա կէլէն Նիզամլարա՝ Ֆըրգալարա վէ զըւ'իւմլէրէ գարշը ճէնքլէշմիշ իտի ։ Լաքին պու տէֆա՝ եարատըլըշըն պօզուլմազ գանունլարընա գարշը մէրտճէ կիւրէշմէյէ գալգըշըր ։ Իշթէ եա , իւ'մումի քիլիսէ օլտուղու իչիւն , պիւթիւն ճիհանըն իւզէրինէ հիւքմ էտէնին նիյէթլէրինի տախի քէնտի էմրի ալթընա ալըպ Նիզամա գօմաղը տըր"։

"Չօգ քիմսէլէր՝ պու մատտէնին էսասը՝ եալընըզ Յեսունուն քէլամընտան* ալընան իսպաթ տըր տէյիւ զանն էտէրլէր իսէ տէ , պէն քիֆայէթ միգտարը կէօսթէրտիմ քի պու մատտէնին ասլը եալընըզ օ տէյիլ տիր . իլլա օնտան պաշգա սայիր չօգ մուլահազալար տախի օլտուլար ։ Պու քէյֆիյէթտէ ղայէթ ուսթալըգլը տավրանըպ , Հէփիսինտէն զիյատէ իշկիւզարլըգ կէօսթէրէնլէր Ճ'իզվիթլէր իտի ։ Հէփիսինտէն էվվէլ Գալիլէոսուն պաշընա վուրմագ չէրէֆինէ նայիլ օլանլար՝ պու՝ եէնի իհտաս օլունան իճատ վէ հիւնէրլէրին ճէմի'սինի մէն՝ էթմէյէ եէմին էթմիշ օլան տիւշմէնլէր օլտու ։ Գալիլէոս տօսթուն պիրինէ եազտըղը պիր մէքթուպտա պու քէյֆիյէթի չէօյլէ իֆատէ էտէր . Կէրչէք եէրլէրտէն ալտըղըմ խապէրլէրէ կէօրէ՝ Ճ'իզվիթլէր պիր փէք մու'թէպէր

*Յեսուանուն քէլամընտան ալընան իսպաթ պու տուր . [illegible] Յեսուա տէյիւ [illegible] . [illegible] վէ այ [illegible] , վէ այ վէ [illegible] Ա[illegible] , (Յեշ . Ժ . 13 .) պու սեպեպտէն Փափա Յեսուանըն պու սէօզլէրինէ [illegible] Ա'լէմ [illegible] ։

Փափա վէ ճիզվիթլէր Գալիլէօյու գօվալարլար վէ իշքէնճէ էտէրլէր ։

զաթը ինանտըրմըշլար՝ քի պէնիմ խազըրըղըմ քի-
թապ կէօյա Լութէրին վէ Կալվինին քիթապլարըն-
տան զիյատէ մէքրուհ վէ քիլիսէյէ ղայէթ զարար-
լը տըր"։

Պէօյլէճէ Ճիզվիթլէր գօվալայըշա պաշլարլար ։
Տիւնեա պու մատտէ իչիւն պիր հիւքմ էթմէզտէն՝
պուլունար սըգ սըգ, թէքրար պէ թէքրար թէֆթիշ է-
տէրլէր. վէ էթտիքլէրի թէֆթիշին նէթիճէսի շու օ-
լուր՝ քի հիւքմ վէ իպթալ էթմէյէ գալգըշտըգլարը
իճատը նիհայէթ քէնտի ագըլլարը իլէ պուլմուշ կի-
պի էօյլէնիւպ իֆթիխար էտէրլէր ։

“Փափալար պու շէյէ գարըշտըգլարը գատար պաշ-
գա պիր շէյէ գարըշմամըշլար տըր ։ Ուրբանոս Ը.
պու մատտէյէ տայիր վազի՝ օլան հէր շէյին իչինէ,
սօն տէրէճէ շիտտէթ իլէ պիր քէրրէ աթըլըր ։ Հէր
մագամտա շու հավայը չալար. “Յէր հարաքէթ է-
տէր տէմէք՝ էն պէօյիւք եանլըշլըգ տըր”։

“Խուլասէի քէլամ. Գալիլէոս Սուրբ վէ Ընդհան-
րական Ռօմանըն Ազիզ թէֆթիշ մահքէմէսինէ թէս-
լիմ օլունուր ։ Էօյլէ շան ու շէօհրէթլէ միւշէրրէֆ
օլմուշ պիր զաթ, պու եէթմիշ եաշընտա րայէթլի
իխթիար՝ եալըն այագ, պաշը աչըգ, պիր կէօմլէք ի-
լէ հաքիմլէրինին հուզուրունա չըգըպ տիզ իւսթիւ-
նէ կէլիր ։ Է՛յ շիմտի սէրպէսթլիք թասլայանլար,
սէօյլէյին պագալըմ, սէրպէսթիյէթի քիւլլիյէն իւ-
զէրինտէ կէօսթէրէն էօյլէ պիր զաթա օ տագիգէտէ
նէ՞ եափտընըզ ։ Օրա պիր արալըգ թէվարիխ սիւ-
քիւթ էտէր, վէ պու էսնատէ օլան քէյֆիյէթլէր
սիզին արանըզտա գալմըշ տըր ։ Ա՛ճէպա օնու իշ-
քէնճէ եէրինէ էնտիրտինի՞զ մի ։ Պունու եազընըզ
սիզ պիլիրսինիզ ։ ‘Պայէր տէօնէր Յէրիւ՝ էթտիք

Գալիլէօսուն խաքէնճէսի :

տէր սինիզ. Ո՛ղիզ Թէֆթիշին չէյթանի գանուննամէսինտէ, տահա եէնի օգույուպ անկլատըմ, քի հէր եէրտէ 'Իւքիւ Բէֆըէշ' խաքէնճէ տէմէք տիր : Սէ Գալիլէոս' 'ամմա խայըր' հարաքէթ էտէր, ամմա խայըր' հարաքէթ էտէր' * սէօզլէրինի, սիճիմլէր իլէ, օտունտան պէկիր իլէ եախօտ տէմիրտէն կէօմլէք իլէ խաքէնճէ վէրտիկինիզ վագըթ տէմէ՞միշ մի տիր : Ճ՞է-վապընը եալընըզ սիզ վէրէ պիլիր սինիզ"։

"Բաքին պու էթտիկինիզ խաքէնճէլէր' օնուն գալպինէ վէրտիկինիզ ա՛ղապըն եանընտա պիր չէյ տէյիլ տիրլէր, պու ա՛ղապ իլէ օնուն ակլինի գըրտընըզ, եա՞նի չէյ էպրէթմէյի վէ քիթապ նէշրի էթմէյի օնա եասագ էթտիկինիզի աննաթմագ իսթէրիմ. հէր էթտիքլէրինէ վէ էտէճէքլէրինէ պիւսպիւթիւն մանի օլտունուզ, պագի գալան էօ՛մրիւնտէ պիւթիւն պիւթիւնէ սիւքիւթ էթմէք իւզէրինէ հիւքմ օլունտու : Տիւնեանըն պիր ուճունտա, չէհր իչլէրինտէն ուզագ պիր մահալտէ, Արսէտրի զընտանընըն օնու կէօթիւրիւպ գափատընըզ, վէ ասլա քիմսէ իլէ կէօրիւշմէմէսինի թէնպիհ էթտինիզ : Պիթհուն սազէնտէնին գուլագըլարը սաղըր օլտուղու կիպի, պու սէֆիլ ատէմին տէ կէօզլէրի կիւնէշէ չօգ պագմագտան քէօր օլուրլար. հուտուտուննու կէնիշլէթտիյի տիւնեա՛ օնու թէնինին սըղաճագը գատար պիր տար եէրէ գօր. պու աճընաճագ հալտէ քէնտի սէվկիլի պիւքիւր գըզը Մարիա Սէլէսթ, քի եանընտա օթուրուպ օնուն ա՛գլընա ճէզա տէյի գօնուլան թէվպէ մէզմուրլէրինի օգուր իտի, խասթա օլուպ էօլիւր. պու գա-

*Գալիլէօ Ա՛շըգ [illegible] [illegible] պա՛ղը պա՛ղը [illegible] օլտուր [illegible] [illegible] [illegible], [illegible]. [illegible] [illegible] ''ամմա խայըր' հարաքէթ էտէր'' տէր իտի :

Քիլիսէ Գալիլէոսուն իճատլէրինին նէչը օլունմասընը մէն էտէր։

տար մէշագգաթլէրին իւզէրինէ տահա սիլահլէրինիզի պրագմազընըզ։ Ֆիօրէնցանըն Միլիզ Թէֆթիշ մէհքէմէսինէ խապէր կէօնտէրիրսինիզ, քի թահգիգ էտիպ սիզէ պիլտիրսին՝ քի ա՛ճէպա Գալիլէոս տէրտ ու մէշագգաթ իչինտէ՞ մի տիր։ Գօրգարսընըզ՝ քի օլմայա քի օնուն եօլմէզ ճանը իչէրտէն կէօյիւն գուպպէլէրինի Թէֆթիշ էտէրէք շաշ գլուպ Թէսէլլի պուլսուն"։

"Օնուն եազտըղը եըլտըզ մատտէլէրի՝ հիսապլէրինի պիլէ, Գունլարըն իչինտէ հերետիկօսլուգ վար տըր տէյէրէք, այըպ տաղըտըրըսընըզ։ Օնուն էն սատըգ տօսթու էլ եազըլէրի այըպ եէր ալթընա կէօմէր, օնլար ատէմ էլինէ կէչմէմիլի տիր։ Գունուն իւզէրինէ Վէնէտիկլի Միքանզիօ շու կիւզէլ սէօզիւ սէօյլէր, Եօգ, եօգ, ճէհէննէմ պիւթիւն գուվվէթինի իսթի՛մալ էթսէ տախի, եինէ պու Թէէլիֆաթլարը զայ՝ էտէմէզ՝։ Եօյլէ իսէ սիզ ճէհէննէմտէն տէ գուվվէթլի գօփտունուզ, քի օնլարը պիւսպիւթիւն եօգ էթտինիզ"։

"Սարիսինին տին զայրէթի ա՛լէվլէնիր, վէ Գալիլէօսուն սօն էմէքլէրինին պագիլէրինի Թութուպ եագար. վէ սիզ տահա սօրուպ արարսընըզ՝ քի Գալիլէոս գասավէթ իչինտէ՞ մի տիր։ Մըրթըգ եէթէր սալըն. բահալթ՝ գուվվէթ վէ ասուտէլիքտէ օլ մանէնտի եօգ պիր Թանէճիք ճանըն՝ իւմիտ քէսիքլիյինէ պըրագտընըզ, պունտան զիյատէ նէ՞ արարսընըզ, Հիյպէթլի գասավէթ վէ մահզունիյէթ պէնի տէօրթ Թարաֆըմտան սարմըշ տըր՝, տէ՞մէտի մի սիզէ։ Սէ իքի եիւզ սէնէ սօնկրա եէնի Քաթօլիք խասիմլէրին պաշը տէ Սպյատրէն ճէլատ կիպի կիւլիւմսէրէք, վէ պու ուզուն վէ աղըր իշքէնճէլէրի իս-

Ցիւնեանըն էօնիւնտէ քիլիսէնին րէզիլ օլունմաը:

Թիհզա էտիպ՝ «Գալիլէոսուն հիքեայէճիյի՝ տէյէրէք ա՛գըլը սըրա մէսուլիյէթտէն գուրթուլուրում զաննէտէր: Տէ՛ խմտի, պարէ օրատա սիլահլարընըզը աշաղա գօյուն, պարի պու խսթիհզատան էօթէյէ կէչմէյին: Քիլիսէնին եէնի մուհաֆըզլարը, շէհիտլէր սիզին ցյունճաղընըզ տէյիլ տիրլէր, օնլարա սիթէմ վէրմէյին»:

«Իմտի՝ Քիլիսէ Գալիլէոյա պու շէյլէրի էթտիյի իչիւն տիւնեատան նէ գատար ա՛յըպլանտըղընը էյիճէ աննամալը տըր: Տիւնեա օնու ա՛յըպլայօր, քի Լիննիաս կիպի Ալլահըն էլի օնուն կէօզիւ էօնիւնտէն կէչտի, լաքին օ օնու թանըմատը. Ալլահըն էլչիսինէ վուրտու. Թէպտիլ օլունմաղ չէյլէր հազգընտա էվվէլտէն էֆքեար վէ մա՛լիւմաթ էտինմէքտէն կէրի գալտը. սէմա՛յի մէքեանլէրին վէ պիւթիւն տիւնեայը հըֆզ էտէն Քէլամըն թաթլը գօգուսունու ալմաղա, չէշնիսինի տաթմաղա գատիր օլամատը. Րուհ քէնտիսի իլէ սէօյլէշտիյի վագըթ, քէնտի հասսէլէր թարաֆընա կէչտի, քրիսթիանըզ էֆքեարը հասսէլէրին ա՛տէթա խայալլէրինէ ղըլէպէ էթմէք զպյրեթինտէ իքէն, օ՝ փութփէրէսթլիք րուհուն սահիպի գալմազ իսթէտի: Ճանտան զիյատէ թէնէ ինանտը. էնճամը՝ քրիսթիանըզ րուհունու վէ թէէսիրաթընը իլմտէն պըլըտը»:

«Իլմի իլահիյէ տայիր մատտէլէրտէ Ալընըզ պէն եանըլմաղըմ տէյէրէք՝ քիլիսէ գապահաթընը էօրթմէք իսթէր: Իշտէ. լաքին պէն տէ սօրարըմ. Իլմի իլահի սիզճէ Ալլա՛հըն իլմի տէմէք տէյի՞լ մի տիր: Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ պու մատտէ հազգընտա եալընըզ շունու սէօյլէմէք քեաֆի տիր, քի Օլ Ալլահա միւթալիգ իլմի տիւնեայա վէրմէք պիզիմ հազգըմըզ տըր. տէյէնլէր, պու իլմէ տայիր՝ ինսան

Գալիլէօնին եթիւքլերի իչիւն՝ պաշընա կելէն ֆելաքեթ ։

ա՛դը երեպիլիր շէյլերին հեփիսինի տէ Թէքզիպ պիլ-մէյէ պօրճլու տուրլար ։ Նախօտ շէօյլէ իֆատէ ե-տէլիմ, շիւպհէսիզ Թէպտիլ օլունմազ, եպէտի վէ Նարատան իլէ հէմ վիճտան օլան հէր նէվի՝ շէյլերի էվվէլտէն պիլմէք սըզէ ֆարզ տըր ։ Ալլահըն ի՛լմի-նին եանըլմազ միւէ՛լլիմլերի օլտուղունուզ հալտէ, Ալլահըն հազզընտա իլհամ իլէ պէյան օլունմուշ հէր նէ վար իսէ, քէաֆֆէսինին իւզէրինէ մա՛լիւ-մաթընըզ օլմալը տըր"։ *

"Պիզիմ Գալիլէօսուն րուհունտան մա՛լիւմաթ Թահսիլ եթմէյէ իրթիքեապ եթմէյիպ, հասսէլէրին տուզաղընա տիւշտիւ ։ Օլ վագըթտան պերի իքի եիւզ սենէ տիր քի Ա՛զիզ Թէֆթիշ մա՛րիֆէթի վէ զուլմ իլէ չօգ գօվալայըշլար եթտի վէ քրիսթիանճա պիր շէյ միւլահազա եթմէյի ինսանլարա եասագ եթ-տի ։ Պու սեպէպտէն պաշընա ափանսըզ էօյլէ պիր պէօյիւք ֆելաքեթ կելմէք իճապ եթտի, քի տօղրու եօլտան սափմայը անկլատըն ։ Պու ֆելաքեթի Հագգ Թա՛ալա կէօնտէրտի, եա՛նի Ֆրանսա իխթիլալընը իւզէրինէ Թահրիք էյլէտի ։ Ալլահ պունտան եիւք-սէք ավազ իլէ սէօյլէյէմէզ իտի․ լաքին օ իշիթտի մի՞, ֆէհմ եթտի մի՞, իւմթիւնէ ալտը մը՞ ։ Պիզիմ գա-վի սեպէպլեր կէօսթերերէք տիխէրլէրինէ Թէմպիհ ե-տէր՝ քի ֆելէյին հէր սիլլէսինտէն նասիհաթ ալըն-լար, սիլլէ քէնտիսինէ տախի կէլտիյինտէ նիչի՞ն նասիհաթ ալմազ իտէմէզ ։ Ճ՛էզայա միւսթահագգ օլտուղունու բիլքեա՞ր մը էտէճէք ։ Պու միւմքինսիզ շէյ տիր ։ Նասիհաթը իւզէրլէրինէ ալմազ պաշգա-

---

*Ը. Աղէքսանտր Փափանըն պէր ա՛հտէդ ֆերմանը վար տըր. Պէտք ալէր ֆերմանտա տէյիլ էտիլէնլէր իմանըն, իւսուլ ի՛լմին հէսաբի-պէրինի տէ Մուքէ Աբոստոլ, եանի Ռօմա քիլիսէսինին Փափը ։

Խոլահը մէզհէպին թէսիրաթը հագգընտա Վ. Իլլարիան ։

լարընա ֆարզ իսէ տէ, պանա ֆարզ տէյի՞լ տիր մի տէյէճէք ։ Պու տախի էվվէլքի կիպի միւմքինսիզ օլան շէյլէրին պիրի տիր ։ Ն՚ճէպա լայըգ իւզրէ շէ-տիտ օ՞լմազը մը. Ալլահ քէնտի խըշմը իլէ պիր տա-հա մը՞ սէօյլէմէլի իտի ։ Պու ասլա ֆիքրիմտէն կէչ-մէզ"։

"Էօյլէ իսէ՝ ասլա պիր շէյ վազի՝ օլմամըշ՝ եախօտ մէլէյին սասը քէնտիսինէ տօգանմամըշ կիպի, նի՞չին քէօր քէօրունա օ եօլու թութմուշ կիտէր ։ Սէպէպի շու տուր ։ Հ՚էզատան մէնֆաա՛թ թահսիլ էթմէք իչին՝ ֆարզ տըր քի օնա միւպթէլա օլան օնու հագգ ճէզա տէյիւ գապուլ էթսին. լաքին պունլա-րընքիսի պէօյլէ տէյիլ տիր. Ալլահ օնլարա ճէզա կէօնտէրիր, օնլար իսէ, Շէհիտ օլտուգ տէյէրէք էօ-յիւնիւրլէր. Ալլահ օնլարա ալչագ կէօնիւլլիւ օլ-սունլար տէյիւ ճէզա վէրիր, օնլար իսէ, օնտան մաղ-րուրլուգ տէրսի ալըրլար" ։

Պու մատտէ իւզէրինէ սէօյլէտիյիմիզ քիֆայէթ էտէր. Բրօթէսթանդլըղըն "փէնակեահը" Մէմալիքի Միւճթէմա՛այի Ամերիգա իլէ Քաթօլիքլիյին "փէ-նակեահը" օլան Ռօմա մէմալիքի մապէյնինտէ թէր-պիյէ վէ ա՛լէսսէվիյէ ի՛լմ խուսուսունտա նէ ֆարգ պուլունտուղունու օգույանլար պու գատարտան գօ-լայ աննայապիլիրլէր ։ Շիմտի պիզէ գալըր քի պու-րատա Ս. Իլլար նամ Ֆրանսըզ միւէլլիֆին Խա-լահը մէզհէպին (Վերանորոգութիւն) թէէսիրաթը հագգընտա թէէլիֆ էյլէտիյի քիթապտան պիր գաչ միսալ վէ կիւզէլ թէֆէքքիւրլէր գօյուպ պու մատտէյէ խիթամ վէրէլիմ ։ Մէզքիւր քիթապ Ֆրանսանըն էն միւ՛թէպէր ա՛լիմլէրինտէն ի՛պարէթ Սիլլէթէ Նիզամ վէրէն շիրքէթ թէսմիյէ օլունան պիր շիրքէթին ի՛նտինտէ զայէթլէ ի՛թիպար պուլմուշ,

Փէքրէ տայիր այտընլըղա գարշը քիլիսէնին էթտիյի ճահտ-լէրի ·

վէ պու մատտէ իւզէրինէ եազան քիթապլարըն էն ա՛լասը տըր տէյիւ, միւէլլիֆի Ս. Ճիլտրա իֆթիխար նիշանը վէրիլմիշ տիր ։

"Պու քիթապտա Իսլահը մէզհէպին Թալիմա՛-թը հագգընտա պա՛զը սէօյլէտիյիմիզ շէյլէրտէն՝ օնուն թէէսսիւրաթընըն նէ կէօնէ իլէրլէմիշ վէ նէթիճէսի նէ օլմուշ օլտուղունու ա՛գլ իլէ պուլմագ գօլայ տըր ։ Իսլահը մէզհէպ էհլիյէթինտէն օնլարըն մէրամլարը պաշըլըճա շունլար իտի · փափալարըն միւսթագիլ հիւքիւմէթի վէ եանըլմազլըղընտան պիր քէրրէ քէնտիլէրինի խէլաս էթմէք ։ Ա՛զիզ Քիթապլարը տինլէրինէ էսաս վէ խիւլասէի քէլամ, Քաթօլիք մէզհէպինին ճանը վէ փափալարա գալը տէստէք օլան Դպրոցական Նամ Աստուածաբանութիւնու մահվ եա՛նի պիւթիւն պիւթիւն նապէտիտ էթմէք ։ Պունտան աշիքեար կէօրիւնիւր քի էվվէլա Բրօթէսթանդ մէզհէպի՝ ինսանա փէք ա՛զիզ վէ մագպուլ, վէ սէրպէսթիյէթը պէլէտիյէյէ էսաս օլան էֆքեար սէրպէսթիյէթինէ Թալիմա՛թը իլէ թէէսսիւրլէ օլմուշ տուր ։ Իքինճի՝ մէզհէպի զիւ՛իւմլէրէ, մէզհէպին խրաթլարընը թաստիգ էթմէյէ վէ Ա՛զիզ Քիթապլարա շէրհ վէրմէյէ տէ թէէսսիւրլէ օլմուշ տուր · վէ իւչիւնճիւ՝ ա՛գլէ վէ պու իւչ մատտէլէրին պիրինին եա օպիրինին գուվվէթի իլէ ի՛լմ աղաճընըն պէյյիւմէսինէ տէ թէէսսիւրլէ օլմուշ տուր"։ . . .

"Իշ չէր Ափթամպօլուն Բուլմարը ղարպ Թարաֆընա կիթմիշ օլմասալար իտի · էյէր Կոպէրնիկոս կէզիւ, վէ Գոլոմպոս՝ եէր իւզէրինտէ ի՛լմին սինօրլարընը կէնիշլէթմիշ օլմասալար իտի, էկէր պասմա սանա՛աթը վէ Բրօթէսթանդըլըգ վասիթասի իլէ քիլիսէնին թէճաւիւզի ղայրէթլէ Գէրմանիանըն գըյնուն-

Քիլիսէնին քիթապլէրէ գարշը չըգարտըղը եասագլար ։

տան չըգմըշ օլմասալար իտի · Էկէր օլ զամիրլէրի զինճիրլէ պաղլայան վէ Փիքըրլէրէ մուսալլաթ օլան տէվլ կիպի գուվվէթ պիրի պիր արտըսըրա շիտտէթլի վուրուլմուշ օլմասա իտի , ինսան ճինսինին իլէրիւլէմէսի վէ շիրքէթի ինսանիյէնին շէրէֆ պուլմասը ա՛ճապա գաչ եիւզ սէնէ տահա կէրի գալաճագ իտի ։ Կիլթ Ճ՛էրմանիանըն ճիւնուպ Թարաֆընտա , Սիկիլիա ատալարընտա , Սփանիայա վէ Իռլանտայա , վէ պու էյալէթլէրտէ ի՛լմին նէ հալտէ օլտուղունու եէրլի եէրինճէ Թէֆթիշ էտիպ պիր էյիճէ անկլատըգտան սօնկրա , պիթարաֆանէ տէօնիւպ պիր քէրրէ տէ Զուիչէրիյի , Սաքսոնիայը՝ Փիլէմէնկի վէ Ինկիլթէրրայը կէօզտէն կէչիր , պազ օ մահալլէրտէ ի՛լմ նէ տէրէճէյէ վասըլ օլմուշ տուր · Փարգընը չօգ աշիքեար կէօրէճէքսին ։ Տէմէք իսթէմէյիզ քի պալատէ մէզքիւր Րօմա մէզհէպինտէ օլան մէմլէքէթլէրտէ մա՛լիւմաթ սահիպի մէշհուր ատէմլէր ասլա զուհուր էթմէմիշ տիր · զուհուր էթմիշ տիր , Փագաթ ազ · պունտան գաթ՛ի՛նազար Թէշպիհիմիզ տէյիլ պիր գաչ քիմսէլէր , իլլա միլլէթլէրին ճէ՛միյէթի իչիւն տիր ։ Պիւյիւք Եվրօփամըզտա՝ միլլէթլէրին պիրի պիրլէրինէ զայէթ եագըն սաքին օլտուգլարընտան , հէր հալտէ շիւպհէսիզ պիր շէյ տիր՝ քի պիրինին ի՛լմի՝ ճիւզի օլսուն օպիրինէ Թէեսիր էտէր ։ Օրալարընտա չէքիլմիշ օլան տուվար նէ գատար միւհքէմ օլսա , վէ նէ գատար տիգգաթ իլէ հըֆզ օլունսա , եինէ պիր Թարաֆտաքիլէրին օ պիր Թարաֆտաքիլէր իլէ հիչ պիր վէճհ իլէ իլհագ օլմամասը միւմքինսիզ տիր ։ Լաքին շու սահիհ տիր , քի Կաթօլիքլէր քէնտի Թարաֆլարընտան Պրօթէսթանլըղըն սէրպէսթ զիւ՛իւմլէրինի եումուրճագ կիպի սինօրլարընտան ուզագ սագլամագ իչիւն հէր վէճհ իլէ սագըն-

Քիլիսէնին Ֆիքր այրըլըղընա գարշը էթտիյի ղայրէթ ։

մագտան իչմալ էթմէտիլէր ։ Կիթապլարա գարշը չըգարըլան սիճիլ՝ էվվէլա Րօմատան զուհր էթտի. Րօմա քիլիսէսինէ թապի՝ օլան տէվլէթլէր տէ օն-տան ի՛պրէթ ալըպ, մուախխարէն քէնտիլէր տախի ղայրէթլէ քիթապլարա գարշը այնի օլ եասագլարը չըգարմաղա պաշլատըլար ։ Լէօն Ժ. քի սէնա՛աթ-լէրին հիմայէթճիսի տէյիւ էօյիւնիր իտի, 1515 տէ Յունանիճէտէն, Ի՛պրանիճէտէն վէ Ա՛րապճատան թէրճիւմէ օլունմուշ քիթապլարըն թապ՝ օլուպ նէշր օլունմասընա գարշը շիտտէթլի էմիրլէր չըգարտը ։ Պէշ սէնէ կէչտիքտէն սօնրա, եանի՝ Բրօթէսթանդ մէզ-հէպինէ գարշը. "Գալգ եա Րապպ, սէնին չէրա՛ա-թընը կէօր" սէօզլէր իլէ պաշլայան մէշհուր աֆօրօզ ֆէրմանընը չըգարըպ, ղայէթ էօրֆլիւ լա՛նէթլէր իլէ Լութէրի վէ օնա թապի՝ օլանլարը աֆօրօզ, վէ օնլարըն քիթապլարընըն, հէր նէ մատտէ իւզէ-րինէ օլուր իսէ օլսուն, քեաֆֆէսինի տէ օգումաղա եասագ էթտիյի վագըթլարտա, մէզքիւր փափ Ալի-օսթօնուն մէքրուհ շի՛րլէրինի թէսահհուպ էթմէք ի-չիւն Կրիստոսուն իսմի իլէ պիր ֆէրման չըգարըպ, թէհտիտ էթմէյէ վէ օլ քիթապը թահգիր էտէն-լէրին եալսօտ օնուն եայըլմասընէ մանի՝ օլանլարըն հէփիսինէ տէ լանէթ օգումաղա ութանմատը ։ Պէօյ-լէ պիր րուհ սահիպի օլան ատէմտէն, վէ էօյլէ քի-թապլարը Ա՛զիզ Կիթապլար կիպի թա՛զիմ վէ կէօյ-տէն իրսալ օլունմուշ քէլամլար կիպի գապուլ էթ-մէյէ հէր քէսէ ճէպր էտէն զուլմքեարլըգտան ար-թըգ նէ ումուլապիլիր ։ Րօմա մէզհէպինէ թապի՝ օ-լան մէմլէքէթլէրին էն միւնէվվէրի Ֆրանսա պիլէ, Կաթօլիքլիք՝ էկէրչի օրատա տա էյիճէ այաղընա եէր էթմէյի վէ Ա՛զիզ Թէֆթիշի իհտաս էյլէմէյի չօգ ճահտ էտիպ, հիչ պիր վագըթ հատտինի թէճավուզ

Քիլիսէնին քիթապլարա գարշը չըգարտըղը եասագլար ։

էտէմէտի իսէ տէ, Ֆրանսա սէրպէսթիյէթի իսմի իլէ եարը Բրօթէսթանդ օլան Ֆրանսա պիլէ, մէզքիւր հէլաք էտիճի ուսուլտէն պիւսպիւթիւն մուաֆ օլամատը ։ Իսփանիա, Իթալիա վէ Աւստրիաա պէօյլէ չօգ եասագլար վէ աֆօրօզլար չըգարըլար, վէ հալա սէրպէսթ թէֆէքքիւրլէր վէ գալէմ ալմագ պէօյիւք վէ հիյպէթլի լա՛նէթ պաղլարը ալթընտա տըր ։ Ճ՛իւնուպի Ճ՛էրմանիանըն հիւքիւմէթլէրինտէն նէչէլէրի հէրետիկլարըն եախօտ տիրայէթլու ատէմլէրին թէէլիֆ էթտիյի քիթապլէրի օգումաղա գարշը օլան ճանա ֆայտալը զաննէթտիքլէրի եասագլարը պա՛զը պա՛զը թազէլէրլէր ։ Տէվլէթ քիթապխանէլէրինի քիլիտ ալթընտա սագլարլար, Ռուսօնուն, Վոլթէրին, Հէլվէտիուսուն, Տիտրօնուն վէ սայիրլէրին քիթապլարընը տըշարը չըգարմազլար, վէ թէնպիհ օլունմուշ տուր՝ քի ՛օնլարը րէտտ էթմէյէ գալգըշանլարտան պաշգա քիմսէնին էլինէ օլ քիթապլար վէրիլմէսին՝. իշպու սէօզլէր եազըն վագըթլարտա տահա եէնի սատր օլունմուշ պիր փատիշահ ֆէրմանընըն սէօզլէրի տիր ։ Պավիէրանըն էն պէօյիւք մէքթէպի խօճալարընտան պիրի՝ Ֆրանսըզըն պէօյիւք իսթիլալընտան պիր գաչ սէնէ էվվէլ, Պայլէնին Թէֆթիշի Լուղաթ քիթապընտան պիր թանէ Տէվլէթ քիթապխանէսինէ գօմաղը տըր տէտիյի իչիւն, մէքթէպտէն գօվուլտու ։ Պունլար վէ պունլար կիպի հատտսըզ հիսապսըզ շէյլէր, քի հէր կիւն էքսիքսիզ վագի՛ օլուրլար, Գաթօլիք մէզհէպին՝ ի՛լմին իլէրիլէմէսի վէ թէրպիյէ սէրպէսթիյէթի հագգընտա նէ էֆքեարտա օլտուղունու կէօսթէրիրլէր ։ Րօմա քիլիսէսի օրթա ա՛սըրլըն պիր գայտէսինի հալա սըգը թութար, վէ շիմտի տախի միւմքինի մէրթէպէ օլ շէյի էթմէյէ չալըշըր, եա՛նի ՛ատէմլէրին ֆիքրինի

Քիլիսէնին ի՛լմին իլէրիլէմէսինէ մանի՝ օլտուղունուն սէ-պէպի ·

պազը շէյլէր խուզէրինէ պիւսպիւթիւն ճահիլլիք գա-րանլըղընտա սագլամագ, միւմքին օլտուղու գատար ֆիքիրլէրտէ պօշ եէրլէր պըրագմագ, քի սօնկրա փա-փազլարա իսթէտիքլէրի շէյլէր իլէ օլ պօշ եէրլէրի տօլտուրմագ գօլայ օլուր. վէ պէսլէճէ պաթըլ ի՛-թիգատ օնլարա էյիճէ թէէսիր էթսին՝։ Հէրէտիկոս քիթապլարընը օգույանլարը աֆօրօզ էտէն Ին Չէ-նա Տօմինի՝ (in Caena Domini) նամ ֆէրմանը (կոնդակը) պաթթալ էտէն պիր փափա պուլունտո՞ւ-մու ։ Փատրէ Սարբի նամ պիր փափազ 1559 տա Րօմատա նէշր օլունան եասագ օլմուշ քիթապլարըն ֆիհրիսթինի զիքր էտէր. իշպու ֆիհրիսթ հագգըն-տա սէօյլէտիյի պա՛զը սէօզլէրտէ շունլար տիգգաթէ շայան տըր. 'փափա', տէր, 'մէզհէպի պէհանէ էտիպ, պաշգա չօգ քիթապլար հիւքմ վէ աֆօրօզ էթտի. պու շէյ իսէ պաշգա սէպէպ իչիւն տէյիլ, իլլա ե-կեղեցականլարըն զալիմլիքլէրինէ գարշը փատիշահ-լարըն վէ հաքիմլէրին հիւքմիւ օլտուղունու թաստիգ էթտիքլէրի իչիւն տիր։ Պունտան գաթ'ընազար, Ս՛-զիգ թէֆթիշ մէհքէմէսինին 'Քաթօլիք մէմուրլարը ալթմըշ իքի պասմաճընըն պաստըղը քիթապլարըն ճիւմլէսինէ, օնլարըն նէ մատտէ խուզէրինէ եազըլմըշ օլտուղունա պագմայարագ, եասագ էթտիլէր. պու-նուն խուզէրինէ շէօյլէ պիր էմր տէ չըգարտըլար, քի Պիր քիթապ պասմաճըսը պիւթիւն էօ'մրիւնտէ պիր Հէրէտիկոսուն եազտըղը պիր քիթապը պասմա էթ-տիյի հալտէ, օնուն պաստըղը պաշգա քիթապլար տախի, հէր նէ մատտէ խուզէրինէ օլուր իսէ օլսուն, օգունմասընլար։ Էօյլէ քի՛, տէր մէզքիւր միւէլլիֆ, 'օգույաճագ քիթապ գալմատը։ Մէզհէպ իլէ ին-սանլարըն մէշրէպինի պօզմագտա վէ ֆիքիրլէրի սիֆիր

Բրօթէսթանդլըղըն էթտիկի պէօյիւք ֆայտալար ։

գարանլըգտա սագլամաղա պունտան եօթէյէ ֆէնա օլամազ՚։ (Թէքլարէ Տըէ. Աէնդրատ, Վէյնաղ Օ.)

«Պու վէճհ իլէ ինսանլարըն ֆիքրինի գըս գըվրագ էտիպ պաղլայան զինճիրլէրին հէփիսինի տէ Բրօթէսթանդլըգ գօփարտը, վէ քիմսէ էֆքեարընը եախօտ զիւ՚իւմիւնիւ պիր պաշգասընա սէրպէսթ սէօյլէյէմէսին տէյիւ մանի՝ օլան մէթէրիզլէրի թէմէլինտէն սէօգտիւ։ Նհալինին էտէպ ու էրգեանընա զարարլը օլան էտէպսիզ հարաքէթլէրտէն պաշգա հիչ պիր շէյէ եասագ պըրագմատը»։

«Պիր ատէմ․ պու աղըր զինճիրլէրի վէ մուհքէմ մէթէրիզլէրի կէօզլիւնիւն էօնիւնէ կէթիրիպ, վէ օնլարըն գուվվէթի իլէ վահշիլիյին եիւզլէրճէ սէնէլէր տիւնեա իւզէրինէ մուսալլաթ օլտուղունու թէֆթիշ էտիպ անքլատըգտան սօնրա, Բրօթէսթանդ մէզհէպինին ի՛լմին իլէրիւլէմէսինէ նէ գատար ֆայտէլի օլմուշ օլտուղունու անքլամամագ մումքինսիզ տիր ։ Բրօթէսթանդլըգ եօլ աչար աչմազ՝ ինսանլար սէրպէսթ վէ աշիքեար հէր շէյի թէֆթիշ վէ թէճէսսիւս էթմէյէ, էհալիյէ հէր շէյտէն զիյատէ մէնֆա՛աթլը օլան շէյլէրի արամաղա, վէ ատէմ կիպի ինսան գըսմընա միւլթա՛լիգ օլան հէր շէյ իւզէրինէ սէօյլէշմէյէ պաշլատըլար»։

«Քաթօլիք քիլիսէսի՝ ‹ Գէչ Նէֆիշ հիւսիմանը մանէ՛ օլան ›, տէր իտի ։ Լաքին Բրօթէսթանդ քիլիսէսի ‹ Թէֆքիրէ եօլը, վէ էմէլլէրէ առաչէն խորմը օլատըանա մանէ՛ օլան › տէտի ։ Պիրինին մաթլուպ էթտիյի քեօր ի՛թիգատ․ օ պիրինինին էօյրէթտիյի, Իէսուսին տէտիյի կիպի․ հէր շէյի թէֆթիշ էտիպ էյիյի գափուլ էթմէք տիր»։

«Մու՚թէպէր մուէլլիֆին պիրի տէր․ ‹Բրօթէսթանդլըգ պիր իլէրի տօղրու հարաքէթ վէրէն գուվ-

Բրօթէսթանդլըգ իլէ գաթօլիքլիյին արասը։

վէթ տիր . օնունլա ինսանըն ֆիքրի՝ զօրաքի քէնտի իւզէրինէ մուսալլաթ օլմազ. իսթէյէն շէյլէրի ըէտտ էտիպ՝ քէնտինտէն ուզագ սագլայարագ՝ տօնանըր՝։ Ար-թըգ պու մատտէ իւզէրինէ տահա թաֆսիլէն սէօյլէ-մէք իգթիզա էթմէզ ։ Պիր քիմսէ պիր տագիգէ տիւշիւնսէ, շու իքի՝ ինան, վէ ինքինիշ էր, գա՛իտէ-լէրին պէյնինտէ օլան պինիհայէ ֆարգը կէօրիւր. պու գա՛իտէլէրին հէր պիրի՝ թարաֆէյնին էֆքեարը թէրպիյէսինէ էսաս օլմուշ տուր ։ Շիւպհէսիզ պի-րինճիսինէ մուղայիր պու իքի գա՛իտէլէրին պէօյլէ գուվվէթինին թէէսիրի իլէ, թարաֆէյնտէ օլան շէյ-լէրին հէփսինի տէ պիրիպիրինտէն չօգ ֆարգլը կէօ-րիւնմէլի տիր ։ Թէֆթիշ էթմէյի էմր էտէն գա՛իտէ՝ քէնտի տօսթունու՝ եանի՝ ի՛լմի ույանտըրըր։ Օպիր գա՛իտէ, եա՛նի՝ քէօր քէօրունէ ինանմագ իսէ, տայիմ քէնտի սէվկիւլճէյշի օլան ճահիլլիքը իլէ պէրապէր տիր, վէ օնտան ասլա այրըլմազ ։ Քի՛մ պիլիր՝ պիր միլլէ-թին՝ մէզհէպի վէ ախլագի թէրպիյէսինէ էսաս տէյի-գապուլ էթտիյի պէօյլէ պիր ʻէլզէմ գա՛իտէնին նի-հայէթսիզ թէէսիրի նէ՛ տէրէճէյէ վասըլ օլապիլիր ։ Տէրունինտէ սէրպէսթլիյի օլան ատէմ՝ իյիլիքը իլէ վէ ճէսարէթ իլէ տէօրթ թարաֆընա պագար, չօգ շէյլէրէ էլ վուրուր, իշկիւզար վէ չալըշգան վէ հէր իշի վէ ֆայտալը շէյլէրէ ալըմլը օլուր ։ Զիրագաթ զամիր վէ ըուհ իլէ էսիր օլմուշ օլան քիմսէնին պիւ-թիւն մէշրէպի տէ՝ քէնտի ֆարգընտա օլմայարագ, էսիրլիք իշինտէ օլուր, վէ գուտրէթլէրինին իւզէրի-նէ հիւքմ էտէն ույուշուգլուգ վէ տույկուսուզլուգ իլէ էն հագիր հալտէ պուլունուր"։

Սէնա՛աթ վէ փօլիթիգա խուսուսլարը բուպար օլունուր։

ՖԱՍԼ. Բ

ՍԷՆԱ՛ԱԹ ՎԷ ՄԷՏԷՆԻՅԷԹԻՆ ԻԼԷՐԼԷՄԷՔ

Մէքսիքի Մուճթէմիայը Ամերիգայը հէր նէ գատար Գաթօլիք մէմլէքէթլէր իլէ բուպար էտիյօր իսէք տէ, պուՆու տախի զիքր էթմէլի իզ քի, Մէքսիքի Մուճթէմիայը Ամերիգա՝ տէվլէթ եախօտ միլլէթ օլալը հէնուզ սէքսէն սէնէ օլըր։ Ամերիգալըլարըն տէվլէթ օլուպ տուրմասընը ախէր միլլէթլէրի սըրտարընա կէչտիյի վագթի պիլէն տուէմիեր վար տըր քի հալա սաղ տըրլար։ Օլ վագըթլարտա պու մէմլէքէթին էհալիսի անճագ իւչ միլիօն գատար օլտուգտան պաշգա, մէմալիքին շիմալիքի թօփրաղընըն պէօյիւք փայը Իսփօնեալըլէրին ալյագ պատմաղըղը հիյալէթլի օրմանլըքտան իպարէթ իտի։

Գաթօլիքլիք ալթընճը տէհրտէ զուհր էթտի. օլ վագըթտան պէրի Իթալիա Գաթօլիքլիյին մէրնակեահը տըր. տէմէք տիր քի՝ Ամերիգանըն սէրպէսթիյէթի վագթինէ տէք հիտայէթ էթտիյիմիզ հալտէ, պին սէնէտէն զիյատէ օլուր՝ քի Իթալիա Գաթօլիքլիյին իհսան էթմէյէ գատիր օլտուղու պէրէքէթլէրին հէփիսինէ նայիլ օլույօր։

Պու ճիւմլէ իլէ "Պրօթէսթանթլըգ փէնակեահը" օլան Ամերիգանըն հէր տուրլիւ իգթիզալը սէնա՛աթլար թարաֆընտան Գաթօլիքլիյին "փէնակեահը" օլան Իթալիայա ասլա միւհթաճ օլմատըղընը՝ պիր իքի չէյէ տիգգաթ էտէն ատէմ էփէյիճէ անլայա պիլիր։ Պիզ պու իքի պէլտէլէրին ահվալընի թէրպիյէ թարաֆընտան րուպար էթտիյիմիզ կիպի, շիմտի տէ սէնա՛աթլար խուսուսունտա օնլարը պիրիպիրլէրի

Իթալիանըն զէնա՛աթընըն նէ հալտէ պուլունտուղու։

իլէ պուպար խանճէյիզ, քի Գաթօլիքլիք իլէ Պրօ-թէսթանթլըղըն էհամիյէթ իւզէրինէ էթթիքլէրի թէէսսի-րաթըն նէ գատար ֆարգը օլտուղունու էյիճէ անլա-լպյալըրմ։

Ա· ԶԻՐԱ՛ԱԹ

Զիրա՛աթ կէրէք վիւճուտ վէ կէրէք ֆիքր զահ-մէթի թալապ էտէն հէփ սընա՛աթլէրին էն մէշհու-րու, վէ պիր միլլէթին խըթթիրահաթընըն սէլամէթինէ վէ իգպալինէ ղայէթ լազըմը օլըր։ Իթալիանըն իգ-լիմի ղայէթ կիւզէլ, թօփրաղը տահա կէրէկյի կիպի մահսուլտար իսէ տէ, ղահմէթլէրինէ վէ ուսթալըգ-լարընա պէտէլ ղանի մահսուլ տէվշիրէն սա՛ատէթլի, մէհարէթլի վէ ֆէրրահ էքինճիլէր կէօրէճէք եէրտէ կէօղիւնիւ հանկը թարաֆա չէվիրսէն ֆագիրլիք վէ սէ-ֆիլլիք կէօրիւրսիւն։ Իշճինին իւճրէթի քէնտիսինին տէյիլ տիր․ իլլա տօրլու վէ ղալիմ սահիպինին։ Սօգագլար տիլէնճիլէր իլէ տօլու տուր․ Թապիա՛թըն էն կիւզէլ սէյրանլարը, փափանըն, Գարտինալլարըն վէ Եպիսկոպոսլարըն զէնկինլէյի վէ տէպտէպէսի իլէ պէրապէր հէր եէրտէ սօն տէրէճէ ֆագիրլիք վէ միւրվէթսիզ խարամզատըլըգլար իճրաաթընը կէօրիւրսիւն։ Փէք էյի պիլմէլիյիզ չէյ տիր՝ քի վագթի իլէ պիւ-թիւն Իթալիաեա, Ռոմա ճիվարլարընտա պիլէ, զէն-կին, էհալիսի չօգ վէ ղայէթ չէն եէրլէր շիմտի պիւս-պիւթիւն վիրան օլմուշլար տըր։ Փօնթինեան սու-խազինէլէրի շիմտի էօյլէ վիրան վէ պայղըշ օլմուշ-լար տըր քի օնլարտան փէյտա օլան թէէֆֆիւն պիւ-թիւն էթրաֆա եայըլըր։ Լիվօրնաստան Թէրրաչի-նայատէք օլ կիւզէլ, մահսուլտար վէ վագթի իլէ է-հալիսի չօգ էյալէթլէր շիմտի ինսիզ չէօլ կիպի օլ-

Մէմալիքի Միւթթէհիտէ՛այի Ամէրիգանըն զիրաա՛թը ։

մուխթար տըր ։ Կաթօլիքլիյին պէնահկեահը օլան Իթալիա պու տէրէճէ վիրան վէ խարապ օլտուղու հալտէ, Բրօթէսթանթլըղըն պէնահկեահը օլան Մէմալիքի Միւթթէհիտէ՛այը Ամէրիգա՝ հալատէն զիյատէ վէ ղայէթ չապուգ իլէրի կիտիպ շէրէֆ պուլմուշ ։ Իշպու իլէրիլէմէնին նէ տէրէճէ օլտուղունու կէօսթէրմէք իչին, պուրատա պիր գաչ վագըա էմսալ կէթիրէլիմ ։ Եէթմիշ տէօրթ սէնէտէն պէրի Մէմալիքի Միւթթէհիտէ՛անըն Ճիմհուրի Էյալէթլէրինտէ հասըլա կէլէն փամպուգ հէփիսինի հէյրան էթմիշ տիր ։ 1783 տէ, պուլունան եէթմիշ եէտի սէնէ էվվէլ, պիր կէմի մէզքիւր էյալէթլէրտէն Լօնտրայա ալթը տէնկ փամպուգ կէթիրտի. կէմի Լօնտրայա եէթիշտիյինտէ, Մէմալիքի Միւթթէհիտէ՛տա օլ գատար փամպուգ հասըլ օլա պիլտիյինէ քիմսէ ինանմատըղընտան, օլ ալթը տէնք փամպուգ պաշգա եէրտէն կէօմրիւքտէն գաչըրըլմըշ տըր տէյի հէր քէս շիւպհէյէ վարտը ։ 1844 տէ չըգան փամպուգ 560,000,000 (560 միլիօն) լիպրա եախօտ 204,000,000 (204 միլիօն) օգգա գատար օլմուշ տուր տէյի թահմին օլունուր ։ Օ սէնէ տըշարըյա, պաշգա Ինկիլթէրէյէ կիտէն փամպուղուն պահասը 54,000,000 (54 միլիօն) թալէրէ, վէ փամպուգ պէզլէրինին պահասը 3,000,000 (3 միլիօն) թալէրէ պալիղ օլտու, քի հէփսի պիրտէն էտէր 57,000,000 (57 միլիօն) թալէր՝ եախօտ 1,368,000,000 (պին իւչ եիւզ ալթմըշ սէքիզ միլիօն) ղուրուշ . պու իսէ Մէմալիքի Միւթթէհիտէ՛ա էհալիսինէ լազըմ օլանտան արթանըն քեարը տըր ։ Պիր մահսուլուն օլ գատար վագթտա պու տէրէճէ արթմըշ օլտուղունտան աշիքեար կէօրիւնիւր՝ քի էհալի համարաթ օլտուգտան պաշգա, չօգ տա ֆիրասէթլի վէ մա՛րիֆէթլի տիր ։

Մէմալիքի Միւթթեհիտէ'այի Ամէրիգանըն զիրա'աթը ։

Լաքին Մէմալիքի Միւթթեհիտէ'աատա զիրա'աթըն չապուգ իլէրիլէտիյի տէյիլ եալընըզ էսքի, իլլա եէնի մէմլէքէթլէրտէն տախի կէօրիւնիւր ։ Օհայօ էյալէթինի էմսալ էտէլիմ ։ Պու էյալէթ իլէ Իթալիանըն արզը պիր տէրէճէ տիր ։ Պու տէհրին իպթիտասընտա պու մահալ եապանի օրման օլուպ, 1802 տէ էյալէթ սըրասընա կէչտիքտէ, էրքէք վէ գարը, իխթիար վէ չօճուգ ճէմա'ն 50,000 էհալիսի վար իտի ։ Տէմէք օլուր քի օլ վագըթ 10,000 տէն զիյատէ իշ էրպապը ատէմ եօգ իտի ։ 1840 տա էհալի 1,515,000է պալիղ օլտու ։ Օլ սէնէ պուղտայըն վէ ունուն հասըլաթը 7,098,000 (7 միլիօն 98 պին) թալէր օլմուշ իտի ։ Պաշգա զախիրէլէրին, մէսէլա՝ մըսըր պուղտայընըն, չավտարըն, եուլաֆըն, ևն, ևն, հասըլաթը 1,874,000 (պիր միլիօն 874 պին) թալէրէ պալիղ օլտու ։ Թէրէ եաղը, փէյնիր, եափաղը, թուզլու էթ, իչ եաղը, ևն, ևն, կիպի մահսուլլար 2,315,000 (2 միլիօն 315 պին), վէ գօյունլար իլէ սըղըրլար 2,600,000՝ (2 միլիօն 600 պին) թալէր օլմուշ իտի ։ Պէօյլէ օլ պիր սէնէնին եէր մահսուլաթընտան մէզքիւր էյալէթէ 14,000,000 (14 միլիօն) թալէր գատար վարիտաթ հասըլ օլտու ։ Պու մէպլաղ՝ էհալինին քէնտի լուզումունա գուլլանտըղընտան սօնկրա, ֆազլա գալան հասըլաթըն պահասը տըր ։ Պու հիսապլարտան անլաշըլըր քի կէչէն սօն եիրմի սէնէնին մապէյնինտէ մահսուլ պու էյալէթտէ եվվէլքինին տէօրթ գաթը օլմուշ տուր · վէ 1847 տէ չըգան պիւթիւն հասըլաթըն ի'լանը պիզէ մա'լում տէյիլ իսէ տէ, շիւպհէսիզ տէյէ պիլիրիզ՝ քի էհալի քէնտիսինէ հէփ իգթիզա օլանը այըրտըգտան սօնկրա՝ 20,000,000 (20 միլիօն) ղուրուշ գատար չէյ տըշարը չըգարմըշ օլմալը տըր ։ Իթալիա տախի պու էյալէթ կիպի մահսուլտար օլմագ իչին

Մեմալիքի Մուճթեմա'այի Ամերիգանըն զերա'աթը:

պէօյլէ պիր եհալիյէ մուհթաճ տըր. պէօյլէ եհալիսի օլտուղու հալտէ, Իթալիանըն զէնկին տէրէլէրի վէ օվալարը տախի պօլլուգտան թաշարլար: Իթալիանըն մէզհէպինի ալըպ Օհայօյա կէօթիւրտիւյին հալտէ, փոնքինեան պուլունտուգլարը տա օրայա նագըլ օլունմուշ կէօրինիյօրլար: Պունտան զիրա Օհայօնուն մէզհէպինի Իթալիայա կէօթիւրտիւյին թագտիրտէ, չօգ վագըթ կէչմէզտէն օլ պալըճըգլարը գուրումուշ, չէնլէնմիշ վէ պիր զէնկին, չալըշգան վէ մութլագ եհալիյէ մէքեան օլմուշ կէօրէճէքսին.

Հէր քէս պիլիր, քի պունտան օն իքի սէնէ ագտէմ Իրլանտատա վէ Ավրօփանըն սայիր մահալլէրինտէ գըթլըգ օլտուղու վագըթ, տըշարըտան կէլէն եէյէճէքլէրին պէօյիւք փայը Ամերիգատան իտի: Եալընըզ Ինկիլթէրրայա եիրմի միլիօն քիլէ չէյ կիտէր: Զիրա'աթ շիմտի տիւզիյէ զայըրեթ իլէ փէք ա'լա իլէրիլէյօր, վէ եէր մահսուլլարը տա կիւն պէ կիւն այնի օլ գատար արթմագտա տըրլար: Մօրալըմ շիմտի, հա՞նկը Գաթօլիք մէմլէքէթ կէչէն էլլի սէնէնին պէյնինտէ պունուն գատար իլէրիլէմիշ տիր: Պունա պիր էմսալ կէօսթէրիլտիյի հալտէ, պիզ տախի Գաթօլիք մէզհէպի իլէ պա'զը քէրրէ սէնա'աթ վէ մա'րիֆէթէ վէ ինսանլարըն մէնֆա'աթընա խայըրլը օլապիլիր տէյի իգրար էտէրիզ:

Ամերիգանըն Մեմալիքի Մուճթեմա'ասը իլէ Իթալիանըն մապէյնինտէ օլան ֆարգ հագգընտա տէտիքլէրիմիզ էքսէրիյէ հէփ Գաթօլիք վէ Փրօթէսթանթ մէմլէքէթլէրէ տայար: Պունու իսպաթ էթմէք իչիւն, մէզքիւր Ս իլլար միւէլլիֆին քիթապընտան պիր մուխթասար փարչա պուրայա տէրճ էտէլիմ. իշպու փարչա միւէլլիֆին էֆքեարը օլտուգտան պաշգա, Փրանսանըն Սիլիյէ վէ Նիզամիյէ չէր-

Գաթօլիք պէլտէլէրին տիւշտիւկլիւնիւն սէպէպի:

քէթի տէնիլէն մէշհուր շիրքէթ թարաֆընտան տախի թաստիգ օլունմուշ տուր:

Վաքին պունուն զըտտը, մէմլէքէթլէրինտէ տիւզիւյէ էճնէպի հիւքիւմէթ գուվվէթի թահթընտա պուլունուպ, չիֆթճիլինին էմէյի իլէ հասըլ օլան՝ վէ հէր վէրկիտէն մուաֆ մահսուլաթտան էօ'շիւր ալան՝ վէ էն ալա թօփրագլարա մալիք օլան նուֆուզլու իւ'լամատան մուհաթա օլունմուշ էհալի, լայըղընճա ղայրէթ կէօսթէրմէյէ գատիր օլամատըգտան պաշգա, զիրա'աթ սէնա'աթընտան խիւրէքլէրի պիւթիւն պիւթիւն սօնտու: Վալլահ քի, պու իւ'լամա թագըմը, խա'նի՝ էկլէզեաստիկլար, ճէմի՝ ի'լմին չօպանը, սահիպի վագֆը վէ էմանէթճիտի, հէմ տախի հէփ ճանլարըն սահիպի օլմուշլար իտի: Պունլարըն իշի կիւճիւ իսէ, զահիրտէն օլան մէզհէպ ա'տէթլէրինի հըֆզ վէ քիլիսէնին հագգընը վիգայէ էթմէք օլտուղունտան, ճէմա'աթըն տա թահսիլ էթտիկի թէրպիյէ խալընտըզ պու չէյլէր իւզէրինէ օլուր իտի: Պունտան՝ ինսանլարա ղայէթլէ էլզէմ օլան իշլէրտէ սօն տէրէճէ ճահիլլիք, վէ իֆրաթ թէմպէլլիք հասըլ օլտու: Զիրա'աթ իլէ Ի'լմի իտարէնին կէօնակէօն գըթա'լըքը պիր սէֆիլ հալէ տիւչար օլտուլար: Նաբօլի, Ռօմա, Սփանիա վէ Փօրթօկալ կիպի կիւզէլ մէմլէքէթլէրին շիմտիքի հալի հէման պու տուր: Պու մագուլէ էհալիլէր իչինտէ էլպէթթէ ֆագիրլիք, թէմպէլլիք, ֆէնալըգ վէ հէր տիւրլիւ պէտախտըլար մէյտա օլուրլար. հիւքիւմէթ տախի գուվվէթսիզ վէ նիզամսըզ գալըր: Պունա գարշը՝ պիր քէրրէ կէօզլէրինի Սքօչեանըն, Ինկիլթէրրանըն վէ Ֆիլէմէնկին սօուգ վէ հասըլլաթսըզ օվալէրինէ գալտըր. պագ նէ ղայրէթ, զիրա'աթ վէ չիֆթլիքճաթ իտարէսի վէ մէտէնիյէթ խուսուսունտա նէ նիզամլար պուլաճագ սըն:

Քաթօլիքլիք իլէ Բրօթէսթանդլըղըն սէմէրէլէրի :

Պու պէլտէլէրտէ ինսան մա՛րիֆէթի հէր շէյի իճատ էտէր, չիւն հէր քէս քէնտիսի իչիւն չալըշըր. օ մահալլէր սէրպէսթ օլտուգլարը իչիւն, գուվվէթ քէսպ էթմիշ տիրլէր, վէ հիւսնի նիզամ վէ թէրպիյէ իլէ իլէրի կիտէրլէր : Իշպու. իքի մէզհէպլէրին պու ինքեար օլունմազ սէմէրէլէրի՝ հէր եէրտէն զիյատէ Ճէրմանիա վէ Զուիչէրատա կէօրիւնիւր. զիրա պու պէլտէլէր նըսըֆ պէ նըսըֆ Քաթօլիք վէ Բրօթէսթանդ մէքեանը օլտուղու իչիւն, եօլճուլուգ էթտիյին հալտէ, կեահ Քաթօլիք, կեահ Բրօթէսթանդ պէլտէլէրտէն կէչէրսին : Չաթըլարը սաման իլէ եօրթիւլիւ պիր չօգ քէրփիճտէն գուլիպէլէր, իշլէնմէմիշ թարլալար, սէֆիլ վէ թէրպիյէսիզ քէօյլիւլէր վէ վաֆիր տիլէնճի կէօրտիւյիւն հալտէ, շիւպհէ էթմէքսիզին՝ պիլմիշ օլ քի օ պէլտէ Քաթօլիք պէլտէսի տիր : Պիլ ա՛քս՝ ղայրէթ վէ ղանիմէթին կիւզէլ կիւզէլ նիշանէլէրինի կէօսթէրէն ա՛լա պինալար, էյի պագըլմըշ թարլալար, հիւնէր իլէ էքիմ պիչիմ կէօրտիւյիւն թագտիրտէ, չօգ իհթիմալ տըր քի Բրօթէսթանդ, Ընկնուընք (եա՛նի վաֆթիզսիզ թա՛պիր օլունան,) եախօտ Մէննօնեան էհալի իչինտէ սին : Իշթէ պէօյլէ թա՛պիաթը գանուն վէ գա՛իտէյէ րապթ էտէն ա՛գլ ու իտրաք սահիպի ինսան սէրպէսթ օլտուղու վէ գուտրէթլէրինի իսթի՛մալ էթտիյի րատտէտէ, թապիա՛թ տաքէնտի հիյէթինի թէպտիլ էտէր : Գալտը քի պու պապտէ շու խուսուս մախսուս տիգգաթէ շայան տըր. Քաթօլիք միլլէթլէրին սաքին օլտուգլարը պէլտէլէր Իվրօփանըն էն մահսուլտար եէրլէրի օլտուղունտան, զաննէտէրսին քի հէփ իհսանլէրինի օլ միլլէթլէրէ պախշ էթմէք թապիա՛թըն խօշունա կէլմիշ տիր : Պու շէյ Զուիչէրինին ուֆաճըգ տէվլէթինտէ փէք աշիքեար կէօրիւնիւր : Սօլիւրին մահսուլտար օվալարընը

Մէմալիքի Մուճթեմի'այը Ամէրիգանըն Թիճարէթի ։

Արկովլիանըն հեման պիւսպիւթիւն մահսուլսուզ թօփրաղը իլէ րուսպար էյլէ. փէյ տը Մօնուն գայալըգ՝ ա'րի վէ փօրեադըն սէրթ րիւզկեարլարընտան հըֆզ օլունամաղ էյալէթինի՝ միւքէլլէֆ Իթալիան Օւրիչէրի իլէ, եախօտ տէօրթ թարաֆընտան հըֆզ օլունմուշ Բալէ իլէ, Կէօֆչաթէլ նահիյէսինի՝ Սէն Կալ Մանասթըրըն թահթը իտարէսինտէ պուլունան էյալէթին մահսուլտար օվալարը իլէ, վէ խիւլասէյի քէլամ՝ պու իւլամատան օլան հիւքիւմտարըն միւլքին-տէ Բաթօլիք մէզհէպինէ թապի օլան եէրլէրիտէ պազի գալան ուֆագ փարչա իլէ, եա'նի՝ Ցուրիք վէ Պէրն հիւքիւմէթլէրինին հիմայէթի ալթընտա Բրօթէս-թանդլըղա սիւլիւք էթմէյէ գատիր օլան գըթա' իլէ րուսպար էյլէ. պունլարըն հէփիսինտէ կէօրէճէքսին քի ղայրէթ վէ իլմ՝ թապիա'թըն էն պէօյիւք իհ-սանլարընտան տա իւսթիւն տիւր, մատէմ քի թա-պիա'թըն էն կիւզէլ իհսանլարը ատէմլէրին թէնպէլ-լիյի վէ գայտըրգըլըղը իլէ պիւթիւն պիւթիւն նապէ-տիտ օլապիլիրլէր ։ Պէրն էյալէթինտէ զիրա'աթ էօյ-լէ պիր տէրէճէյէ վասըլ օլմուշ տուր, քի օրանըն չիֆթճիլէրինին գուլլանտըղը ուսուլըն չօղունու Ին-կիլիզլէր պէյէնիպ գապուլ էթտիլէր. ա'լէլխուսուս օրատա իճատ օլունան սուլամագ ուսուլի, քի մէն-ֆա'աթը հէփ չիֆթճիլէրտէն իգրար օլունուր, մէզ-քիւր էհալինին իհտաս էթտիյի իտարէ շիրքէթինին իճատը տըր”։

Բ. ԹԻՃԱՐԷԹ

Մէմալիքի Մուճթեմիա'անըն թիճարէթի՝ զիրա'-աթտան զիյատէ իլէրիլէմիշ տիր ։ Ամէրիգանըն իս-թիգլալիյէթի իչիւն օլան մուհարէպէտէն սօնրա, Ա-

մէրիգա հէր թարաֆտան սըգընթըյա տիւշտիւ. զի-րա պէօյլէ պօրճ ալթընա կիրտի, վէ թիճարէթի վէ զիւսապիւթիւն տուրմուշ իտի ։ 1783 տէ ա'հտը միւսալէհէ ա'գտ օլունտու . օնտան պէրի ալթմըշ եէտի սէնէ տիր . չիմտի Մ՝էմալիքի Մ՝իւթթէհիտ'անըն թիճարէթի՝ Ինկիլթէրրատան մա'ատէ, Ավրօփանըն սայիր մէմլէքէթլէրինին քեաֆֆէսինին թիճարէթինտէն զիյատէ իլէրիլէմիշ տիր, վէ տիւննեանըն թաճիր տէվլէթլէրինին իքինճիսի տիր . վէ իլէրիլէտիյի տէրէճէյէ պագարագ՝ պունտան պէշ սէնէյէտէք Ինկիլթէրրանըն թիճարէթինէ եէթիշէճէքտիր ։ 1846 տա տիւննեանըն իւչ էն պէօյիւք թաճիր տէվլէթլէրինին թիճարէթինին ճէսամէթի պիրի պիրլէրի իլէ րուպար օլունուպ շու նէթիճէ թահսիլ օլունմուշ տուր ։

	Թիճարէթէ իշլէյէն կէմիլէրին սայըսը ։	Կէմիլէրին ալտըղը եիւքիւն էօլչիւսի ։
Ինկիլթէրրա.	23,648	3,007,581 թօնէլաթ*
Մէմալիքի Միւթթէհիտ'ա.	19,664	2,417,000 թօն"
Ֆրանսա.	13,782	839,608 թօն"

Տիգգաթէ շայան պիր քէյֆիյէթ տիր, քի տիւննեանըն իքի թաճիր տէվլէթի տէ Պրօթէսթանդ տըր, վէ մէզհէպին խալիսէթինտէն հասըլ օլան մուհասէնա-

*Պիր թօնիլաթօ սէքիզ եիւզ օգգա գատար տըր ։

Մէմալիքի Միւճթէմա'այը Ամէրիգանըն մաքինա սէնա'աթլարը :

Թը վէ փափանըն աֆօրօզլարընըն նէ տէրէճէ պիհուտէ շէյլէր օլտուղունու պիւթիւն տիւնեայա կէօսթէրմէք իչիւն տաւրմուշլար տըր :

Գ. ՄԱՔԻՆԱ ՍԷՆԱ'ԱԹԼԱՐԸ

Շիւպհէսիզ հէր ատէմ պու չէյի գապուլ էտէր, քի հիչ պիր միլլէթ մաքինա սէնա'աթլէրինտէ Ինկիլիզլէր վէ Ամէրիգալըլար գատար իլէրիլէմիշ տէյիլ տիր : Իսլահը մէզհէպինին իպթիտասընտա Ինկիլթէրրատա սէնա'աթլարըն հալի պագի Ավրօփանըն սէնա'աթլարընտան աշաղա իտի : Ֆրանսըզ վէ Գէրմանիալը Բրօթէսթանդլար՝ Գաթօլիքլէրին գօվալայըշընտան գաչըպ , Ինկիլթէրրայա կէլտիլէր , օրատա մա'լիւմ օլան սէնա'աթլարա եէնիտէն իլավէ, եախօտ օնլարը թէքմիլ էյլէտիլէր . օլ վագըթտան պէրի Ինկիլթէրրա պու եօլա սիւլիւք էթտի, վէ շիմտի Ավրօփանըն էն գուվվէթլի միլլէթի օլմուշ տուր :

Մէմալիքի Միւճթէմա'ատա Ինկիլթէրրա սէնա'աթլարընըն սայքի հէփիսի տէ վար տըր : Վէ պուրատա շիմտի պա'զը վուգու'աթլար նագլ էթմէլի իզ, քի Ամէրիգա էհալիսինին էն պաշլը վէ էլզէմ սէնա'աթլարա տէվամ էտէրէք իլէրիլէմէքտէ պուլունտուղու աշիքեար կէօրիւնիւր :

Էվվէլա՝ Մէմալիքի Միւճթէմա'ատա վափօր արապալարը իչիւն եափըլմըշ եախօտ եափըլմագ իւզրէ 10,000 միլ գատար տէմիր եօլլար վար տըր : Իշպու տէմիր եօլլարըն նէ՝ ուսթալըգ վէ նէ հիւնէր իլէ եափըլմըշ օլտուղունա պիր պէօյիւք իսպաթ շու տուր , քի Ռուսիա Իմփէրաթօրու Ինկիլթէրրա-

Մէմալիքի Մուճթէմի'այը Ամէրիգանըն տէմիր եօլլարը վէ սայիր իճադլարը:

նըն վէ Ամէրիգանըն տէմիր եօլլարընը թէֆթիշ էթմէք իչուն աւէմ կէօնտէրտիյի հալտէ, մէրգումլէր պու իքի մէմալիքին եօլլարընը թէֆթիշ էթտիքտէն սօնկրա՝ Մօսքովա'ն փէթրօպուրկատաք 400 միլ մէսաֆէտէ եափըլաճագ օլ պէօյլիւք տէմիր եօլուն ինշասը իչուն Ամէրիգալը մուհէնտիսլէր կէօթիւրտիւլէր: Պ՝ է տէյիլ եալընըզ Ռուսիայա, իլլա Պրուսիայա, Պէլճիգայա վէ աղ չօգ տա Ինկիլթէրրայա տէմիր եօլլար իչուն իգթիզալը ալաթլար Մէմալիքի Մուճթէմի'անըն Ֆիլատէլֆիա շէհրինտէն կէօնտէրիլիր: Եալընըզ Եէնի Ինկիլթէրրա թապիր օլունան էյալէթլէր՝ էլլի միլեօն թալէրտէն, եախօտ՝ պին իւչ եիւզ միլեօն ղուրուշտան զիյատէ տէմիր եօլլար իչուն ագչէ վէրմիշլէր տիր: Իթալիատա աղլա տէմիր եօլ եօգ տուր. պիր Ինկիլիզ գօմբանիասը Ռօմա մէմալիքինտէ տէմիր եօլլար եափմագ խըզմէթի խաէ տէ, փաքաթ պու եէնի պիր շէյ տիր տէյէրէք գօրգուպ իզն վէրմէտի. վէ աղ գալտը քի քիւրէի արզըն կիւնէշին էթրաֆընտա հարաքէթ էթտիյինի աֆօրօզ էյլէտիյի կիպի՝ պու նէվ'իճատ քէնտինտէն հարաքէթ էտէն ա'րապալարը տա աֆօրօզ էտէճէյիտի: Հէլէ շիւքիւրլէր օլսուն քի շիմտիքի փափա պէօյլէ շէյլէր էթմէյօր:

Ամէրիգատա վափօրուն կէրէք թիճարէթ վէ կէրէք սանա'աթլար իչուն հիսապսըզ շէյլէրտէ իսթիմալ օլունտուղունտան տախի մէզքիւր մէմալիքին մաքինա սէնա'աթլարընտա էյի իլէրիլէմիշ օլտուղու աշիքեար կէօրինիւր: Միսիսիփիի նամ պէօյիւք չայտա վէ օրայա ագան պաշլըճա ըրմագլարտա՝ օլ պէլտէլէրին թիճարէթինի վէ սայիր տիւրլիւ խըզմէթլաթը իլէրիւլէթմէք իչուն՝ իշլէրլէր: Նիւ Եօրքուն՝ վէ Հուտսըն չայըն քէնարընտա օլան շէհրլէ-

Մէմալիքի Միւճթէմա'այը Ամէրիգանըն վափօր վէ սայիր իճատլարը :

րին արասընտա իշլէյէն վափօր կէմիլէրի տիւնեանըն էն միւզէյյէն կէմիլէրի ա'տէտինտէն տիրլէր : Չէնտ ա'տէտ տէ 300 եախօտ 315 այաղ ուզունլուղունտա վէ 1,000 եօլճուլյա եաթաճաղ եէրի վէ հէր տիւրլիւ լէվազըմաթը մէվճուտ իֆիրաթ պէօյիւք վափօր սէֆինէլէրի վար տըր : Հէփ պու կէմիլէր վէ իշլէրինտէքի ալաթլարըն քեաֆֆէսի Ամէրիգալը ուսթալարըն եափտըգլարը տըր :

Մա'լիւմ տիր քի վափօր սէֆինէսի իպթիտա Ամէրիգատա իճատ օլունմուշ տուր, վէ օրանըն վափօրլարը կիպի չօգ վէ գուվվէթլի վափօր պաշգա եէրտէ եօգ տուր : Էլէքթրիք թէլէկրաֆը տախի Ամէրիգա իճատը տըր, վէ հալա չօգ հիքմէթլի շէյլէր իճրա էյլէմէքտէ տիր : Իշպու թէլէկրաֆ իճատընըն իպթիտասընը արատըրղըմըզ հալտէ, Ֆրանքլին Ամէրիգալը ֆէյլէսօֆատէք կիթմէք իճապ էտէր. զիրա սէնա'աթ իլէ էլէքթրիգա իճատ էտիպ շիմշէքլէրին էմսալինի իլք էվվէլ կէօսթէրէն, վէ էլէքթրիգանըն գանունլարընը թա'րիֆ էյլէյէն մէզ'քիւր ֆէյլէսօֆ օլտու : Շիմշէքլէրտէն պինալարը մուհաֆազա էտէն ալաթ տա խինէ օնուն իճատը տըր : Ֆրանքլինին էթտիյի թէճրիւպէլէրի միւթալա'ա էտէրէք, Մօրս նամ պիր Ամէրիգալը ֆէյլէսօֆ 1832 տէ ասըլ թէլէկրաֆը պուլտու, քի ուզագ եէրլէրին պիրիպիրլէրի իլէ իխթիլաթընա' տէնիզ վէ գարա վափօրլարընըն վէրտիյի գօլայլըգտան չօգ զիյատէ գօլայլըգ վէրտի : Ամէրիգատա շէհիրլէրին հէփիսի տէ էլէքթրիգ թէլէկրաֆըն թէլլէրի իլէ պիրիպիրլէրինէ պիրլէշմիշ տիրլէր . վէ էլան եափըլմըշ օլան թէլէկրաֆ թէլլէրին տախի թէքմիլ օլմուշու, հէփիսի պիրտէն 45,000 միլ գատար օլուր : Պին, պին իքի եիւզ միլ

Մեմալէքի Միւձթէհիտէմա'այը Ամերիգանըն փամպուգ ֆապրի-գալարը։

պիրի պիրինտէն ուզագ օլան շէհիրլէր պու Թէլէկրաֆ-լար վասիթասի իլէ մապէյնլէրինտէ ասլա ուզագլըգ եօգ կիպի, Թէզ պիրի պիրլէրի իլէ սէօյլէշիրլէր վէ Թիճարէթէ միւթէա'լլիգ իշլէր պիթիրիրլէր ։

Ամերիգանըն պիր իճատընը տախի, հէր նէ գա-տար մաքինա սէնա'աթընա միւթէա'լլիգ տէյիլ իսէ տէ, պուրատա զիքր էտէլիմ։ Պույէթ շէտիտ աղ-րըլարը տույմամագ իչիւն, խասթալարը պայըլտան էւէլ րուհու, քի շիմտի ճէրրահլըգտա ա'լէսսէվիյէ իսթի'մալ օլունույօր, Պօսթընլու Ճ'աքսըն նամ պիր հէքիմին իճատը տըր, վէ Աւրօփա ի'նտինտէ պու ա'-սրին էն մէշհուր իճատլարընըն պիրի ա'տտ օլուն-մուշ տուր ։

1840 տա Մէմալիքի Միւճթէհիտա'տա պիր Թա-նէսի եիւզ ատէմ իշի կէօրիւր, 4,500 նէվ'իճատ չարգլարտան ի'պարէթ 1,000 ա'տէտ փամպուգ ֆապ-րիգասը վար իտի. պու ֆապրիգալար եըլտան եըլա 300 միլիօն արշըն փամպուգ պէզի չըգարըրլար իտի. 1825 տէն էվվէլ փամպուգ պէզլէրինին աքսի հէ-փիսի տէ Ինկիլթէրրատան վէ Ֆրանսատան չըգար իտի ։ Շիմտի պու մալ Մէմալիքի Միւճթէհիտա'ն էյալէթլէրինտէն տէ Ճ'ինուպի Ամերիգայա վէ Չինէ կիտէր ։ 1842 տէ կէօրէք եէրլիլէրէ, վէ կէօրէք տը-շարը մէմլէքէթլէրէ կէօնտէրիլմէք իչիւն, 158 միլիօն արշըն փամպուգ պէզի տօգունտու ։ Օլ վագըթ-տան պէրի տիր'քի պու մալա' չօգ իլէրի կիթմէքտէ տիր ։ Պունուն կիպի տէ, եիւն մալթա'ը, ֆիզիգա ալաթլարը վէ սայիր մաքինա իլէ իշլէնէն էմթա'ա հազըրնատա Ամերիգանըն իլէրիլէմիշ օլտուղունու իս-պաթ էտէճէք չօգ շէյլէր հիքեայէ էտէպիլիր իսէք տէ, տէյէճէք շէյլէրիմիզի պաշլըճա 1840 տա նէշր

Բրօթէսթանդ վէ Քաթօլիք տէվլէթլէրին պիրի պիրինտէն Փարգը նէ սէպէպ իչիւն տիր.

օլունան ի՛լանլարտան ալմագ իճապ էթտիյինտէն, օլ վագըթտան պէրի իսէ՛ հէր նէվի՛ սէնա՛աթլար գէյա-տէսիյլէ իլէրիլէմիշ, վէ չօգ մաթա՛լարըն հասըլաթը եվվէլքինին իքի գաթը օլմուշ օլտուղունտան, քէյ-ֆիյէթ օլտուղու կիպի անկլաշըլամայաճագ տըր: Օլ վագթին ի՛լանլէրինէ նազարէն, Մէմալիքի Մուտ-թէհիտէ՛նըն պիր սէնէլիք էմթա՛ա հասըլաթընըն պա-հասը 239,836,000 թալէրէ եախօտ 5,755,964,000 (5,755 միլիօն 964 պին) ղուրուշա պալիղ օլմուշ իտի:

Պալատէ տէտիրլէրիմիզտէն աշիքեար տըր, քի տիւնեանըն թէրպիյէլի գըթ՛ա՛սը Ամէրիգանըն ճահը ու ղայրէթլէրինտէն նայիլ օլտուղու էցլէ մէնֆա՛աթ-լը վէ էլզէմ իճատլար իչիւն, օնա պօրճլու տուր: փամպուգ զիրա՛աթընըն չիմտիքի հալի, վափօր, չիմ-շէք մուհաֆազասը, էլէքթրիգա թէլէկրաֆը, վէ ճէր-րահլըգտա խըտմէ՛թալ օլունան էթէր՝ (ինսանա էցլէ ա՛-զիմ ֆայտալը վէ մուաֆըգ իճատլար տըր քի պուն-լար պուլունմուշ օլմասա իտի, տիւնեայա չօգ խա-սարաթլար օլաճաղընը ա՛լէմ իգրար էտէր:

Իմտի՛ Ամէրիգայը Ավրօփանըն Ճինուպի թարա-ֆընտա օլան մէմլէքէթլէր իլէ պէցլէ րուպար էթ-տիյիմիզ հալտէ՛ նասըլ հէյրան օլմայըզ, պու մէմ-լէքէթլէրին պու տէրէճէ պիրի պիրինտէն Փարգը օլ-տուղունուն սէպէպինի սուալ էթմէյէլիմ: Քաթօ-լիք միլլէթլէրտէ փէք չօգ մէշհուր ա՛լիմ քիմսէլէր պուլունտուղունու մէսրուրիյէթ վէ ճէսարէթլէ իգ-րար էտէր իսէք տէ, պիր քէրրէ նազարըմըզը ու՛մու-մի էհալիյէ չէվիրտիյիմիզ հալտէ, Քաթօլիք թարա-ֆընտա զուլմ, ֆագիրլիք, ճէհալէթ վէ ֆէնալըգ կէօրիւրիւզ. Բրօթէսթանդ թարաֆտա իսէ պուն-լարըն զըտտընը կէօրիւրիւզ: Լաքին պու աճայիպ

Բրօթէսթանդլըղըն վէ Գաթօլիքլէրին սէմէրէսինէ շահիտլէր ։

ֆարգըն ասըլ սէպէպի նէ օլտուղու աշիքեար տըր ։ Բրօթէսթանդլըգ ինսանա Տիւշիւն'ու էմր էյլէր ։ Գաթօլիքլիք իսէ Տիւշիւն'այը եասագ էտէր ։ Պիրիսի ինսանըն ֆիքրինէ սէրպէսթլիք իհսան էտէր, օ պիրի օնու էսիր էտէր ։ Պիրի հէր շէյի թէֆթիշ էտիպ էյիյի գապուլ էթմէք էմրէտիր, օ պիրի տահա պիր շէյի թէֆթիշ էթմէմէք վէ Եբիսկոբոսուն եա Փափազըն թէնպիհլէրինէ իթիմատ էթմէք էմր էտէր ։ Պէօյլէ պիրի պիրինէ զըտտ ուսուլտէն՝ միւթագիլ ինսան գըսըմլըրըն մէզհէպէ, ախլագէ, իտրաքէ վէ րէֆահաթէ տայիր օլան քէյֆիյէթլէրինտէ պիրի պիրինէ մուղայիր սէմէրէլէր հասըլ օլուրլար ։ Լաքին պու ֆարգլէրին նէ գատար պէյյին օլտուղունու՝ պիզզաթ կիտիպ Գաթօլիքլէրին փէնահկեահը օլան Իթալիայը, Փօրթօգալը վէ Իսփանիայը, վէ Բրօթէսթանդլըղըն փէնահկեահը օլան Բրուսիայը, Ինկիլթէրրայը վէ Մէմալիքի Միւճթէմիա'այը Ամէրիգայը կէօզտէն կէչիրէնլէր եալընըզ լայըգը իլէ անկլայաբիլիրլէր ։

ՊԱՊ Գ

Գաթօլիքլէր իլէ Բրօթէսթանդլար էտէպ ու էրքեան թարաֆընտան թութար օլունուրլար ։

ՓԱՍԼ Ա

ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԱՐ ՀԱԳԳԸՆՏԱ ՕԼԱՆ ԻՖԹԻՐԱԼԱՐԸՆ ԵԱԼԱՆ ՕԼՏՈՒՂՈՒ

Ա. Բրօթէսթանդլար հագգընտա օլան իֆթիրալարա գարշը։

Բ. Գաթօլիք մուէլլիֆլէրին էթտիյի շահատէթլէր։

ՓԱՍԼ Բ

ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԱՐԸՆ ՎԷ ՔԱԹՕԼԻՔԼԷՐԻՆ ԹԱ'ԼԻՄԱԹԸ ՄԷՋՀԷՊԼԷՐԻՆԻՆ ԱԽԼԱԳԻ ԹԷԷՍԻՐԱԹԸ ՊՕԻՊԱՐ ՕԼՏՈՒՂՈՒ

Ա. Բրօթէսթանդլարըն պիր գաչ պաշլըճա մէզհէպ թա'լիմաթլէրինին ախլագի թէէսիրաթը հագգընտա ։

Բ. Գաթօլիք մէզհէպին ախլագի թէէսիրաթը հագգընտա ։

ՓԱՍԼ Ա

ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԱՐ ՀԱԳԳԸՆՏԱ ՕԼԱՆ ԻՖԹԻՐԱԼԱՐԸՆ ԵԱԼԱՆ ՕԼՏՈՒՂՈՒ

Ինսանլարըն նէ թարիխա'թ սահիպի օլտուղունու էյիճէ ֆէհմ էթմէյէ գանուն տէյի, "Օնլարը քէն-

Ախլագ Թէմիզլիյի. Գաթօլիք վէ Բրօթէսթանդ մէզհէպլէրին իմթիհանը.

արը մէյվէլէրինտէն թանըյաճագ սընըզ", տէտի Րապպիմիզ Քրիստոս : Պու գանուն ազ չօգ տին մատտէլէրինէ տէ ույար : Պիր ուսուլին տիկէր պիր ուսուլտէն զիյատէ ինսանլարը ֆազիլէթտէ իլէրի կէօթիւրէ պիլտիյի՝ օլ ուսուլին օ պիրինտէն սահիհ օլտուղու իչիւն ինսանլարըն նիւրէյինէ օլ գատար թէէսիր էթտիյինէ պիր գավի իսպաթ տըր :

Լաքին պիզ պիր քիմսէնին թավըր ու հարաքէթինի՝ պիր ուսուլին նախօտ պիր կիւրուհ ատէմլէրին րէյ վէ ըրզասընա՝ աշիքեար նա կիզլի, նա տա օլ ուսուլէ միւթապըգ օլտուղու իչիւն՝ մուվաֆֆագ օլմուշ կէօրմէտիքճէ, օլ քիմսէնին թավըր ու հարաքէթինտէն մէզգիւր ուսուլի նախօտ մէզգիւր կիւրուհի հիւքմ վէ թահգիր էտէմէզիզ : Հէր ուսուլտէ, նախօտ հէր մէզհէպտէ Յուտալար պուլունա պիլիրլէր, վէ պէօյլէլէրին ա՛մէլ ու հարաքէթինէ օլ ուսուլ նախօտ մէզհէպ մէսուլ տէյիլ տիր : Լաքին պիր ուսուլ նախօտ մէզհէպ պու մագուլէ Յուտալարը քէնտի իչինտէ սագլայըպ՝ օնլարըն թութտուղու եօլա գարշը պիր չէյ սէօյլէմէտիյի հալտէ՝ օնլարըն էթտիքլէրինէ իլհագ օլմուշ օլուր :

Պիզ պու գանունու իլէ կէրէք Գաթօլիքլիյին վէ կէրէք Բրօթէսթանդլըղըն թէճրիւպէ օլունմասընը ճան ու կէօնիւլտէն արզու էտէրիզ : Պէօյլէ չէյլէր իւզէրինէ նապըղըմըզ իչիւն տիւշմէնլէրիմիզ կիւճէնիր, նախօտ իչլէրինտէ վուգու՛ պուլան պա՛զը չէյլէրի մէյտանա չըգարտըղըմըզ օնլարա մագպուլ կէօրիւնմէզ իսէ, տիլէրիզ քի ա՛ֆվ էթսինլէր. զիրա քէնտիմիզի մուհաֆազա էթմէյէ սէլահիյէթիմիզ վար տըր :

Ա. ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԱՐ Ա՛ԼԷՅՀԻՆՏԷ ՕԼԱՆ ԻՖԹԻՐԱԼԱՐԱ ԳԱՐՇԸ

Չօգտան պէրի տիր՝ քի Էրմէնիճէ վէ Էրմէնի հուրուֆաթ իլէ Թիւրքճէ քիթապլարտա վէ սայիր վարագալարտա Բրօթէսթանդլար ատէմ էօլտիւրմէյէ, եօլան սէօյլէմէյէ, խըրսըզլըգա, զինա էթմէյէ, չօգ գարը ալմաղա վէ սայիր չօգ կիւնահլար իշլէմէյէ րուխսաթ վէրիրլէր վէ քէնտիլէր տէ օլ ֆի՛իլլէրի իճրա էտէրլէր տէյիւ ֆասըլ օլունուր. հալ պու քի Բրօթէսթանդլար էօյլէ շէյլէրի Ալլահտան րէտտ օլունմուշ վէ օնուն լութֆունտան պիւսպիւթիւն մահրում օլան եարամազլար ա՛մէլլէրի տէյիւ ինանըրըզ, ա՛զիմ իքրահիյէթ իլէ րէտտ վէ թահգիր էտէրլէր ։ Պու իֆթիրալարըն էմսալինի "Յայտարար Ուղղութեան" նամ քիթապըն ֆիհրիսթինտէն ալընմըշ շու պիր գաչ ֆասըլլարտան ։ (Ֆիհրիսթ սահ. ԻԹ) կէօրէպիլիրսին ։

"Զինա էթմէյի վէ քէնտի քէնտինի էօլտիւրմէյի ճայիզ թութարլար"։

"Իլքի սաղ իքէն՝ պիր գարը տախի ալմաղա իզն վէրիրլէր"։

"Էրքէքլէրին մալինի չալմաղա կէրէք քիթապ ըլա վէ կէրէք ա՛մէլ իլէ ճէվազ վէրիրլէր"։

"Փատիշահըննա իթա՛աթտան րուճու՛ էտիպ՝ աչըգտան ճէնկ աչմաղա րուխսաթ վէրիրլէր"։

"Իթա՛աթը վէ մահճուպլուղու հիւսնի թա՛պիր իլէ չիւրիւտիւրլէր"։

Պունլար կիպի տահա չօգ իֆթիրալար Ս. Ճանըը Էրմէնի իլէ Բրօթէսթանդ քարտաշըն նամ րիսալէլէրտէ, Հայաստան նամ գազէթատա վէ օնուն մէզհէպէ տայիր ի՛լավէսինտէ պուլունուր ։ Ֆիլ վագի՛ օ-

Բրօթէսթանդլարըն զինայա ռուխսաթ վէրտիկլէրինէ էմսալ.

գույան տօսթլարըմըզ թա'ճիւպ էտէճէքլէր, քի պու ատէմ նէ ճէսարէթ իլէ ա'լէսաէվիյէ Բրօթէսթանդլար ա'լէյհինտէ պէօյլէ աղըր վէ ու'մումի իֆթիրալար էտէր. վէ Էրմէնի փաթրիկի տէ պէօյլէ պիր քիթապըն պասըլմասընա նա՞սըլ էմր էտէր, մատէմ քի օնտա խաղըլան շէյլէր մուէլլիֆին նէ մագուլէ ատէմ օլտուղունտան, վէ օլ աղըր իֆթիրալարը իսպաթ էթմէյէ ասլա գատիր օլամատըղընտան պաշգա շէյ կէօսթէրմէզլէր։ Մէսէլա՝ Բրօթէսթանդլարըն "զինա էթմէյէ" ռուխսաթ վէրտիկլէրինի իսպաթ էթմէք իչիւն, Ռուսօ նամ մէշհուր Ֆրանսըզ տինսիզին սէօզիւնիւ իսպաթ կէթիրիր. Հալ պու քի Ռուսօնուն նէ ախլագտա ատէմ օլտուղունու, վէ իլհամ իլէ վէրիլմիշ մէզհէպի րէտտ էտիպ, նէ Բրօթէսթանդլըգ նէ տէ Քաթօլիքլիք թանըմատըղընը պիզզաթ քէնտիսի իգրար էտէր։ Պէօյլէ սաքթ փափայը թանըմատըգլարը իչիւն Բրօթէսթանդ տէնիլէն* պին թանէ տինսիզ հէր տիւրլիւ կիւնահա սահապէթլիք էթսէ, վէ հէր քէօթիւլիւյէ ռուխսաթ վէրսէ, օնտան Բրօթէսթանդլըղա նէ՞ լազըմ կէլիր. Ալլահա իման էտէն վէ օնուն Ա'զիզ Քէլամընը պիւթիւն եիւրէքտէն գապուլ էտէն Ինճիլի քրիսթիանլար տա օ մագուլէ կիւնահլարա ռուխսաթ վէրիրլէր, վէ պու ատէմլէրին թութտուղու եօլա պէյէնիրլէր տէյիւ իսպաթ օլո՞ւր մու։ Լաքին էկէր պու սէպէպ իչիւն՝ Ռուսօ Բրօթէսթանդ սայըլմալը իսէ, Վօլթէռ իչիւն տէ նի՞չիւն Քաթօլիք տիր տէմէյէլիմ։ Քաթօլիք տօղտու, Քաթօլիք էօլտիւ վէ Քաթօլիք քիլիսէսինին գուճաղընտա կէօմիւլտիւ։ Լաքին հաշա քի պիզ օնուն էօրփլիւ վէ մէքրուհ քիւֆրլէրինի Ռօմա քիլիսէ-

*Պաէ Պաղ. Ա. Փառ. Է։

Բրօթէսթանդլար Լութէրին ղալաթլըրինը գորըշմալըր :

օլինէ գապահաթ ասատ էտէլիմ : Ֆագաթ մաասաէ շու տուր քի, հագգանիյեթի սէվէն պատուելի խասըմըմըզ տինսիզ Ռուսսօնուն թա՛լիմաթլըրինի նէ հագգ իլէ Բրօթէսթանդլըրին ուզէրինէ համլ էտէր իսէ, պիզ տէ օլ հագգ իլէ Մոլիէռ ՙՔաթօլիք տիր տէյէրէք՝ Ռօմա քիլիսէսինի տինսիզ չըգարըր պի-լիր իզ :

Սէթիրտիկյի օպիր շահիտլէր, պիր գաչըննան պաշ-գա, նա Ֆրանսըզ տինսիզլէր տիր, նա տա էյլէ ատէմլէր տիրլէր, քի Բրօթէսթանդլար օնլարըն նէ իսմինի, նէ տէ քիթապլարընը թանըրլար : Պէյլէ շահիտլէր իլէ օլ գատար ատէմլէր ուզէրինէ պու թարզ ճիւնհալար գօնուլմանըն մուքինսիզ պիր շէյ օլտուղու էյլէ աշիքեար տըր, քի զիքր էթմէյէ հաճէթ գալմազ : Բրօթէսթանդլար պէյէնտիքլէրի վէ գապուլ էթտիքլէրի քեաֆֆէի թա՛լիմաթը ախլա-գիյէ վէ տինիյէնին ճէվապընը վէրմէյէ հազըր տըրլար, լաքին պաշգա շէյլէր իչիւն ճէվապ վէր-մէզլէր :

Լութէր իլէ Մէլանքթօնուն հագգընտա տա պիր թագըմ շէյլէր սէօյլէնմիշ տիր : Պու պատըմլարըն գապահաթընը ռախօտ ռանղըրշըլըղընը էօրթմէք Բրօ-թէսթանդլարա փարզ տէյիլ տիր : Սէրչէքլիք օլա-րագ՝ օնլարըն էյըրէթտիքյի շէյլէրի գապուլ էտէրլէր իսէ տէ, օնլարըն էյըրէթմիշ օլտուղու իչիւն տէյիլ, իլլա Ալլահըն քէլամընա մութապըգ կէլտիքյի իչիւն գապուլ էտէրլէր : Պիր Ինճիլիթ տախի Ալլահըն քէլամընտան պիր շէյ վազ էթմիշ օլսա, Բրօթէս-թանդլար օնու տա, յանի Լութէրին վէ Մէլանքթօ-նուն վա՛զ էթտիքյի շէյլէր կիպի, գապուլ էտէրլէր : Պունուն կիպի տախի Ինճիլիթլէրին ռանկլըշըլըղլա-րընը նասըլ վէ նէ սէպէպ իչիւն րէտտ էտէրլէր ի-

Բրօթէսթանդլար Լութէրին եանլըշլըգլարընը բէտտ էտէրլէր ։

սէ , Լութէրին վէ Կալվինին եանլըշլարընը տա էօյլէ վէ օլ սէպէպ իչիւն բէտտ էտէրլէր ։ Բրօթէսթանդլարըն Լութէրի փափա մէրթէպէսինտէ գապուլ էթմէյիպ , վէ օնու եանըլմաղա միւպթէլա պիր ատամ կիպի գապուլ էտիպ , օնուն եանլըշլըգլարընըն քեաֆֆէսինի բէտտ , վէ հէփ եազտըգլարընը Ալլահըն Քէլամը իլէ թէճրիւպէ էթտիքլէրինտէ Բաթօլիքլէր ղայէթլէ խըրսըլանըրլար ։ Բաթօլիք գարընտաշլարըմըզ Բրօթէսթանդլարըն Ինճիլ Քիթապլարը իման գանունու տէյի թութուպ , եօլիւմէ միւպթէլա օլան պիր ատամը քիլիսէնին պաշը թանըմատըղը իչիւն , օնլարը եէնմէք նիյէթի իլէ իւզէրլէրինէ հիւճիւմ էթմէք չօգ կիւճ շէյ օլտուղունու կէօրտիւքլէրի իչիւն , եա պիւսպիւթիւն սիւքիւթ էթմէյէ , եա տա Բրօթէսթանդլարըն ասլա թանըմատըղը վէ պիլմէտիյի ա՛մէլլէրի վէ թա՛լիմաթլարը օնլարըն իւզէրինէ մալ էթմէյէ մէճպուր օլուրլար ։ Մէսէլա , Բրօթէսթանդլար եալան սէօյլէմէյէ , խըրսըզլըղա , զինա էթմէյէ , չօգ գարը ալմաղա , ղամմազլըղա , վէ սայիր պունուն կիպի շէյլէրէ ասլա իզն վէրմէտիքտէն պաշգա , հէմ տայիմ վէ ալէսսէվիյէ բէտտ էտիպ՝ օնլար պէօյիւք կիւնահ սայըլըրլար տըր ։ Ճէմի՛ Բրօթէսթանդ պէլտէլէրտէ պու կիւնահլար ղայէթլէ չէտին թէտիպ օլունտուգտան պաշգա , փափայա թապի օլան եէրլէրտէ վուգու պուլտուգլարը գատար՝ Բրօթէսթանդ պէլտէլէրտէ վագի օլմազլար ։ Պէօյլէ կիւնահլար իշլէյէնլէրին մահալլի նիհայէթ եա տար աղաճը տըր եա մահպուս տուր . պու շէյլէր պէօյլէ օլտուգտան սօնկրա , Յայտարար Ուղղութեան նամ քիթապըն իֆթիրալարը կիպի եալան իֆթիրալար էթմէք նաֆիլէ տիր ։ Մէզքիւր քիթապըն շու

Նէ՞ճէ օլտուքի Լութեր Լանտկրավըն էվլէնմէսինէ իզն վէրտի:

Հայֆ խուսուսա տիգգաթէ շայան տըր քի, էօյլէ պիր պօշ վէ գուվվէթսիզ իսպաթ իչիւն եալան շահատէթ էթմէյէ մէճպուր օլմուշ տուր: Զիրա միւէլլիֆ Լութէրին, Մէլանքթոնուն, Պիւսէրին վէ պաշգա պիր գաչ քիշիլէրին կէօյա չօգ գարըը ալմաղա իզն վէրմիշլէր տէյի պազը քէյֆիյէթլէրինի հիքեայէ էթտիկի վագըթ, մասլահաթըն պազը խուսուսլարընը եսրար էտէր, էօյլէ քի հէր քէս՝ օ ատամլար հագիգէթ չօգ գարըը ալմաղա րուխսաթ վէրմիշլէր տէյի զաննն օլունսուն. վագըա օնուն տա արզու էթտիկի շէյ պու տուր. հալ պու քի տօղրուսու օ ատամլարըն հէփիսի տէ՝ Ինճիլին թա՛լիմաթը իւզրէ, զինատան պաշգա եալընըզ պիր սէպէպէ մէպնի, եանի էօլիւմ սէպէպի իլէ, պիր ատամըն չէրան եէնիտէն էվլէնմէյէ սէլահիյէթի օլուր տէյի ինանըրլար իտի: Ալէլ-խասսէ պէյինէ տէֆա էվլէնմէյէ իզն վէրտիքլէրին-տէ պէօյիւք եանկլըշլըգ էթտիլէր իսէ տէ, պու եանկ-լըշլարընը սօնկրա քէնտիլէր տախի անկլայըպ, զիյա-տէսիյլէ նատիմ օլտուլար: Պու ճիւմլէ իլէ, պիր ատէմ պու քէյֆիյէթի տէ հէր պիր խուսուսու իլէ տինկլէտիյի հալտէ, օնլարըն գապահաթընըն խաֆիֆ-լէնմիշ օլտուղունու կէօրիւր: Պէյին գարըսը էօյլէ պիր չարէսիզ իլլէթէ կիրիֆթար օլմուշ իտի քի քէնտի-նին տախի շիֆա պուլմաղա հիչ իւմիտի եօգ իտի, փէք փէք պիր գաչ սէնէ տահա եաշայապիլիր իտի: Պու սէպէպտէն քէնտինի էօլմիւշ գըյաս էտէրէք, հիւսնի րիզասը իլէ գօճասընա պիր պաշգա գարը ալըպ էվ-լէնմէյէ րուխսաթ վէրտի: Պէյին տօսթլարը Լու-թէրէ, Մէլանքթոնա վէ սայիրլէրէ կիտիպ, րուխ-սաթ թալապ էթտիլէր: Չօգ սէպէպլէր կէօսթէր-տիքտէն սօնկրա՝ վագթի իլէ Քաթօլիք քիլիսէսինտէ վագի՝ օլան ա՛յնի պունուն կիպի պիր վագայէ տախի

Բրօթէսթանդլարըն հագգընտա օլան պիր աչըք եֆթիրա:

Եանի փափանըն պիր Ճ'էրմանիա պէյինէ տահա գա-
րըսը հայաթտա իքէն եվլէնմէյէ րուխսաթ վէրմիշ իտի-
յինի էմսալ կէթիրտիլէր: Լութէր վէ Մէլանքթոն,
լայըղընճա տիւշիւնմէյիփ, վէ քիլիսէտէ էմսալ տա-
խի կէօրտիւքլէրինտէն, րուխսաթը վէրտիլէր. պէյին
տօսթլարը պունլարըն րէյ վէ րիզասընը ալտըգլարը
կիպի, անիտէ վագըթ կէչիրմէյերէք պէյի թէզ էվ-
լէնտիրտիլէր: Մուախխարէն Լութէր վէ Մէլանք-
թօն մասլահաթըն իւզէրինէ էյիճէ մութալաա էթ-
մէյէ պաշլայընճա, էթտիքլէրի շէյին եանլըշ օլտու-
ղունու կէօրտիւքլէրինտէ, վէրտիքլէրի սիճիլին Ին-
ճիլէ մուղայիր օլտուղունու հէր քէսէ աշիքեար իգ-
րար էթտիլէր: Պու սէպէպտէն ա'զիմ թէէսիւֆ ի-
լէ էթտիքլէրինէ նատիմ օլուպ, պիր տահա նէ քէն-
տիլէր էօյլէ րուխսաթ վէրտիլէր, նէ տէ պաշգալար-
նըն վէրմէսինէ րազը օլտուլար: Լաքին խըլաֆը
մէզհէպ էտէն զալըմլար եալընըզ պու տէֆա եանըլ-
ըշըլըղա տիւշմէտիլէր. օնլար շու էֆքեարա սա-
հիպ օլմուշլար իտի, քի քիլիսէնին ա'տէթլէրինէ վէ
նիզամընա օլապիլտիյի մէրթէպէ ազ թէպտիլաթ իտ-
խալ էյլէսինլէր. չիւնքի պիր քէրրէ սապիթ օլան
շէյլէրին, Իլահըն Կէլամընա աչըգտան աչըղա մու-
ղայիր օլմատըգլարը հալտէ, հըֆզ օլունմասընտան
պիր զարար հասըլ օլմազ տէյի գըյաս էտէրլէր ի-
տի: Պու քիմսէլէր չօճուգլուգտան թահսիլ էթմիշ
օլտուգլարը Քաթօլիք մէզհէպինին եանլըշլարընտան
վէ պաթըլ իթիգատլէրինտէն պիւսպիւթիւն խէլաս
օլամատըլար. լաքին Ինճիլի Բրօթէսթանդլար օնլա-
րըն Ա'զիզ Կիթապա մութապըգ վէրտիյի սըճըլլէր-
տէն պաշգա, հիչ պիր գարարլէրինի գապուլ էթ-
մէզլէր:

“Հայտարար Ուղղութեան” նամ քիթապըն պիր

տայիր եալան] շահատէթի տէ շու տուր՝ քի օթուզ սէնէլիք մուհարէպէ պիւսպիւթիւն Լութէրին վա՛զը իլէ օլտու տէր : Լութէր իսէ , պունուն զըտտը՝ ինթիգամ ալմագ էֆքեարըընա տայիմա դարշը իտի , վէ Քրիստոսուն փատիշահլըղը՝ տէյիլ ճէնք սիլահլէրի իլէ , իլլա կէրչէքլիյին սիլահլէրի իլէ սապիթ օլմալը տըր տէյի վազ էտէր իտի : Գիազամ օլ ուզուն վէ գանլը մուհարէպէ [illegible] , Բրօթէսթանդլարը [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] , պիլ իթթիֆագ ղայրէթի իլէ մէյտանա կէլտի : Օլ մուհարէպէտէ տէօքիւլէն գանըն քէֆֆէսի , օլ հիյպէթլու վէ գանլը մուհարէպէյի էթմէյէ րիզա վէրէն փափալարտան վէ օնլարա թապի՛ օլան պէյլէրտէն թալապ օլունաճագ տըր : Սագտա պաշգա չըղտամադըլար , վէ ֆագաթ ֆիքիրլէրինի իճրա էտէմէտիլէր իսէ տէ , պունունլա գապահաթլարը քիւչիւլմէզ , իլլա գալպլէրինին իզթիրապըընը տահա զիյատէ արթըրըր :

Բ· ՔԱԹՕԼԻՔ ՄԻՒԷԼԼԻՖԼԵՐԻՆ ՎԵՐՏԻՂԻ ՇԱՀԱՏԷԹԼԵՐ

Ալէլէտէվիյէ Բրօթէսթանդլար պէյնինտէ աքէրքեար օլան ախլագ թէմիզլիյինէ մէշհուր Գաթօլիք միւէլլիֆլէրտէն շահատէթ կէթիրէ պիլիրիմիզ իչիւն ղայէթլէ մէսրուր օլուրուզ : Գունլար էօյլէ շահատէթլէր տիր քի , պու գատար վագըթտան պէրի թէվաթուր օլահէլէն տիւշման իֆթիրալարընը րէտտէլ վէ րըսվայ էտէրլէր : Մէզքիւր իֆթիրալարը իճատ էտէնլէրին տահլ նիյէթի՝ քիթապլարընը օգույան տաւթլարընա , Բրօթէսթանդլարըն ա՛քսէվիյէ չօգ գարըը ալան վէ զինաքեար օլտուղունու , վէ

Ամերիգալըլէրին էտէպի էրքեանը հագգընտա Թօքուիլտէն ։

պու պէօյլէ օլարագ՝ օնլարըն պէյնինտէ ախլագ Թէմիզլիկի , վէ մէզհէպ օլամազ օլտուղունու ինանտըրմագ իտի ։ Լաքին պիզ քէյֆիյէթին նասըլ իտիյինի կէօրէլիմ ։

Թօքուիլ նամ պիր մէշհուր Ֆրանսըզ Գաթօլիք , չօգ վագըթ Ամերիգատա , տիւշմէնլէրիմիզին՝ “Բրօթէսթանդլարըն փէնակեահը” թա՛պիր էթտիյի պէլտէտէ սաքին օլտուղատան վէ Մէմալիքի Միւճթէմա՛անըն սայքի հէր Թարաֆընը կէզտիքտէն սօնկրա , օլ մահալլէրին ախլագի հալլէրի հագգընտա շու կէօնէ շահատէթ էտէր ։ Պուրատա իշա՛ր էտէճէյիմիզ մուխթասար պէնտ , Թօքուիլին “Ճիւմհիւրի Ամերիգա” նամ Թէէլիֆինտէն ալընմըշ տըր ։

“Կէրչի Օրմանլը Ամերիգայա կիտիպ կէզէն եօլճուլար չօգ խուսուսլարտա պիրի պիրինտէն ֆարգլը իսէլէր տէ , պու մատտէտէ հէփիսինին տէ վէրտիյի շահատէթ պիրի պիրինէ միւթապըգ տըր , քի մէզքիւր պէլտէտէ ախլագի էթվար ու հարաքէթէ ասյէր հէֆ եէրլէրտէն ղայէթ զիյատէ տիգգաթ օլունուր”։

“Ամերիգատա ճէմի՛ քիթապլար՝ Գաթօլիքլէր Թարաֆընտան նէշր օլունան քիթապլար տախի , օրատաքի եէրլի գարըլարըն էհլի ՚ըրզ օլտուղունու իսպաթ էտէրլէր . օնլարըն ա՛շգա միւպթէլա օլտուղունուն հիչ պիրիսինտէ զիքրի եօգ տուր ։ Ամերիգալըլարըն ախլագընըն պու հիւսնիւ նիզամը շիւպհէսիզ կէրէք մէմլէքէթին կէրէք միլլէթին վէ կէրէք մէզհէպին հալինտէն տիր”։ (Ճիլտ Բ . սահիֆէ 158) ։

“Ամերիգատա հաֆթանըն եէտինճի կիւնիւ կէլտիյի կիպի , զանն էտէրսին քի միլլէթին հէփ տիխզուի՛Թայա , զի՛րա՛աթա վէ սէնա՛աթա տայիր օլան էօ՛մրիւ մուայլէգտէ գալըր . եօլլարտա կիտէն կէլէն օլմազ ,

օնլարըն եէրինէ պեօյիւք աստատելիք , հաթթա պիր նեվի եիւքսէք թեֆէքքիւր զահիր օլուր · Ճան թեքրար քենտինի պուլուր վէ քենտիսինի թեֆթիշ էթմէյէ մէշղուլ օլուր ։ Օլ կիւնտէ ախզուի՛թայա մախսուս օլան մահալլէր եիւզ իւսթիւնէ պըրագըլըրլար ։ Հէր քէս եվլատլարը իլէ պերապէր գալգըբ Ալլահըն հէյքելինէ կիտէր ։ . . . Տէօնիւպ էվէ կէլտիյինտէ՝ գօշուպ ռէֆթէրլէրինի գարըշթըրմազ, իլլա Ա՛զիզ Քիթապլարը աչար · Օրատա Եարատանըն պէօյիւքլիւյիւնիւ վէ էյիլիյինի , Ալլահըն ա՛մէլլէրինին ա՛զիմ շէրէֆինի , ինսանլար իչիւն թայեին օլունմուշ օլան ախրէթտէքի հալլէրի , վէ էօլմէզ զաթլար օլտուգլարը իչիւն քենտի պօրճլարընը վէ հագգլէրինի թէէսիրլի վէ ա՛լա թարզ իլէ թա՛րիֆ օլունմուշ պուլուր"։

"Պու քիթապըմըն պիր պաշգա մահալլինտէ Ամերիգա միլլէթինին հիւսնի նիզամընա պատի օլան սէպէպլէրի թեֆթիշ էթմիշիմ · պանա կէօրիւնտիւ քի էն պաշլը սէպէպ մէզհէպ տիր ։ Շիմտի հէր պիր նաս հագգընտա սէօյլէմէյէ սըրա կէլտիյինտէ , եինէ օ քէյֆիյէթ գարշըմա չըգար , եանի կէօրիւրիւմ քի մէզհէպին հէր պիր նասա օլան ֆայտէսի պիւթիւն պիր միլլէթէ օլան մէնֆաաթընտան նօգսան տէյիլ տիր ։ Ամերիգալըլար՝ ճիւմհիւրի մէզհէպ իլէ զապթ ալթընա կէթիրմէնին լուզումունու էյի անկլամըշ օլտուգլարընը պու հարաքէթլէրի իլէ կէօսթէրտիլէր ։ Վէ պու պապտէ էֆքեարլարը էօյլէ կէրչէք տիր , քի հէր ճիւմհիւրիւ օլան միլլէթին պաշլըճա տիգգաթ էտէճէք շէյի պու օլմալը տըր"։ (Ճիլտ Բ· սահիֆէ 37—38)։

Պու մէշհուր միւէլլիֆտէն պաշգա չօգ պէնտլէր տախի գօլայճա ալա պիլիր իտիք · պու պէնտլէրին հէ-

Մէմալիքի Միւթթէհիտէ'տէ գարըլարընըն հալլէրի հագգընտա Թօքուիլլտէն։

միսի տէ Ամէրիգալը Բրօթէսթանդլարըն մէշրէպ ու ախլագընըն մէզքիւր Եէնիտիւնեա գըթաալարըն ատէթինէ հիչ պէնզէմէտիյինի կէօսթէրիրլէր։ Պունու տէմէքլէ ֆիքրիմիզ, Ամէրիգալըլարըն ախլագը՝ պաշգա Բրօթէսթանդ միլլէթլէրին ախլագընտան տահա ալա օլըր տէմէք տէյիլ տիր։ Լաքին մէզքիւր միւէլլիֆտէն շու պէնտի տէ իլավէ էտէլիմ. պու պէնտ Մէմալիքի Միւթթէհիտէ'տէ գարըլարընըն հագգընտա օլուպ, տարիֆ օգույան անլայա պիլիր՝ քի չօգ գարըր ալմագ վէ օնուն կիպի խանկըշըրգլար Յապանարար Ռուզզուլթեան նամ քիթապըն վէ Հայասատն գազէթաներն տէտիկի միսիլլի Բրօթէսթանդլար իչինտէ աշքեար տէյիլ տիր։ Պու պէնտ իլէ միւէլլիֆին նիյէթի՝ Ամէրիգալըլարըն նէ° ֆիքր իլէ գարըլարը էրքէքլէրէ միւսավի թութտուգլարընը, վէ նէ° ֆիքր իլէ եախօտ նէ° խուսուսլարտա օնլարըն պօրճլարը վէ մէշրէպլէրի էրքէքլէրին պօրճլարընտան վէ մէշրէպլէրինտէն ֆարգլը սայըլտըգլարընը պէյան էթմէք տիր։

“Ամէրիգալըլար էրքէյին վէ գարընըն միւսավիլիյինի նէ° թարզ իլէ անլարլար”։

“Ճիւմհիւրիէտ պինաան չըքըլթընտէն հասըլ օլան միւսավիսիզլիկի նէ° կէօնէ նասպէտսիզ էյլէտիյինի, եախօտ նասըլ էօլչիւ ալթընա ալտըղընը եօգարըտա անլաթտըգ իսէ տէ, պու տա պիր շէյ տէմէք տէյիլ տիր. զիրա Ճիւմհիւր՝ էնճամ էրքէյին վէ գարընըն պէօյլէ միւսավիսիզլիկի իւզէրինէ տէ պիր գուվվէթլի թէէսիր իճրա էտէր. վէ պու միւսավիսիզլիք պիզիմ կիւնիւմիզէ տէք՝ թապի'աթտա էպէտէն թէմէլլէնմիշ պիր շէյ սայըլըր իտի։

Ամերիգալըլար էրքէքլէրին վէ գարըլարըն մապէյնլէրինտէ նէ ֆարգ գօյըլար։

"Պէն զանն էտէրիմ քի, փէտէրի վէ էվլատը, խըզ-մէթքեարը վէ էֆէնտիսինի, վէ մըլքեանէվիյէ՝ խանէյը վէ ա'ըլէյի միւսավի օլմաղա եաղլաշտըրմաղ տէրէճէսինէ վարըլ օլան չիւրքէթի ինսանիյէնին խըրիսթեանսը, զա-րըյը եիւքսէլտիր. վէ տահա խըրիսթեանլըգըճէ օնու էր-քէյէ միւսավի էտէճէք տիր։ Պու մատտէ իւզէրի-նէ էյիճէ մա'լիւմաթըմըզ օլմազ չօգ իդթիզալը տըր. չիւնքի ատիրիմիզտէ եօլէ պիր մատտէ զալմարը, քի ղայէթ գալըն գափալը վէ պահթըլ խթիգատը ատէմ-լէր օնու սերպէստճէ թէֆթիշ էտիպ անկլամասընլար"։

"Ինկլտօփատա եօլէ ատամլար վար տըր, քի տիշէհ-լիլէրին վէ էրքէքլէրին կէօնակէօն մախսուսիյէթլէրի-նի պիրի պիրինէ գարըշթըրըրլար. էրքէյի վէ տիշի-յի տէյիլ եալընըզ պիրի պիրլէրինէ միւսավի, իլլա պախուսուս պիրի պիրլէրինէ պէնզէտէր եարատըլմըշ կէօսթէրմէք իսթէրլէր։ Իշիսինէ տէ պիր փայէ, պիր պօրճ, վէ պիր հագգ վէրիրլէր. վէ հէր շէյտէ, եա-նի զազանճ, զէվգ ու սէֆա, վէ մասլահաթլարտա օնլարը պիրի պիրլէրինէ գարըշթըրըրլար։ Պօլայճա անկլայա պիլիրիզ, քի պու մազուլէ քիմսէլէր պու իքի ճինսի պիրի պիրինէ միւսավի էթմէք իսթէտիքլէ-րի իչիւն, իքիսինի տէ քէնտի տէրէճէլէրինտէն աշա-ղը էնտիրիրլէր. վէ թապի'աթըն իշլէրինին պու նի-զամընըզ գարըշըգլըղընտան պաշգա չէյ հասըլ օլ-մազ, իլլա զա'իֆ էրքէքլէր վէ էտէպսիզ գարըլար"։

"Պէքին Ամէրիգալըլար էրքէք իլէ գարընըն արա-սընտա սաայիթ օլմադը ձայիզ օլան միւսավիլիյի պէօյ-լէ անկլամազլար։ Օնլար տիւշիւնմիւշլէր տիր քի, թապի'աթ էրքէք իլէ գարընըն թաայիի վէ ախլագի եափըլըշընտա պիր պէօյիւք ֆարգ սաալիթ էթմիշ օլ-տուղու իչիւն, աշիքեարէ մէրամը շու տուր քի, օնո-

Ամերիգալըլարըն գըյաալը էրքէյին վէ գարընըն մէրթեպելէրի հագգընտա ։

լարըն կէօնակէօն գուարեթլերինէ պաշգա պաշգա իշ-լէր վէրիլըրին. վէ էյի անկլամըշլար տըր քի, իլէրիլէմէք՝ պու իքի պիրիպիրինէ պէնկզէմէզ մախլուգլարա պիր թարզ շէյլէր խափթըրթմագ իւզէրինտէ գարար գըլմազ, իլլա հէր պիրինէ քէնտինէ մախսուս օլան պօրճու իճրա էթտիրթմէք իւզէրինտէ գարար գըլըր»։

«Ամերիգալըլար իքի ճինսէ տէ՝ եանի կէրէք էրքէյէ վէ կէրէք գարըյա խտարէյի մուլքիյէնին էլզէմ գանունլարընը էօյրէտիրլէր. զիրա խտարէի մուլքիյէ իլմինտէ ասիրիմիզին ֆայտալը վէ նէվիճատ սէնա՛աթլարընըն քեաֆֆէսի տէ մէվճուտ տուր ։ Օնլար ա՛զիմ տիգգաթ իլէ էրքէյին վէ գարընըն խըզմէթլէրինի պիրիպիրինտէն այըրմըշլար տըր, քի ինսան շիրքէթինին ճէսիմ իշլէրի թէքմիլ իճրա օլունսունլար»։

«Ամերիգա էօյլէ պիր մէմլէքէթ տիր, քի օրատա հէր եէրտէն զիյատէ՝ պիր մուտավիմ ղայրէթ իլէ իքի ճինսին իշլէրինէ պաշգա պաշգա հուտուտ քէսիլմիշ տիր. վէ Ամերիգալըլար իքի ճինսին տէ մուսավի, լաքին տայիմ պիրի պիրինտէ ֆարգլը եօլլար իլէ եիւրիւմէսինի իսթէմիշլէր տիր։ Ամերիգա գաընլարը ասլա էվին տըշարըքի իշլէրինէ գարըշմազլար. ալըշ վէրիշ էթմէզլէր. տէվլէթ ումուրունա կիրմէզլէր. վէ նէ զիրա՛աթըն կիւճ զահմէթինի, նէ տէ պաշգա վիւճուտ գուվվէթի իլէ իճրա օլապիլիր զօր իշլէր իւզէրլէրինէ ալմազա պօրճլու տուրլար»։

«Ըն ֆագըր ֆամիլեա տախի պու գանունտան տըշարը պըրագըլմըշ տէյիլ տիր։ Պիր Ամերիգալը գաըը քէնտի իւզէրինէ տայիմ պօրճ օլան էվ մէշղուլիյէթլէրինտէն գուրթուլամազ իսէ տէ, օնտան մա-

Ամէրիգալըլար խուրաֆաթան խալի էրքէյի գատընտան ֆարգլը թութմազլար:

տէ պաշգա իշլէրէ տէ տէվամ էթմէյէ օնա հիչ պիր կէօնա ճէպր օլունմազ":

"Պունտան շու չըգար քի, չօգ տէֆա զէքի ֆիրասէթ վէ գուվվէթ իզհար էտէն Ամէրիգալը գարըլար, ալէսսէվիյէ ղայէթ նազիք հիյէթէ եախօտ կէօսթէրիշէ մալիք տըրլէր. վէ պա՛զը քէրրէ եիւրէք վէ ճէսարէթ ճիհէթինտէ էրքէք մէրտլիյի կէօսթէրիրլէր իսէ տէ, էթվար վէ գըմըլտանըշլարը տայիմա գարըյա եագըշըր սուրէթտէ տիր:"

"Ամէրիգալըլարըն ասլա ֆիքրինտէն կէչմէմիշ տիր՝ քի ճիւմհիւրի նիզամըն եանի րէփուպլիգանըն մէրամ ու մագսէտի՝ էրքէյին հիւքիւմէթինի գալտըրմագ, վէ ֆամիլեա իչինտէ օլան նուֆուզունու ալթիւսթ էթմէք տիր":

"Օնլարըն էֆքեարը շու տուր՝ քի հէր շիրքէթին, գուվվէթլի օլմագ իչիւն, պիր պաշը օլմագ լազըմ օլտուղու միսիլլիւ, էվլիլիք շիրքէթինին տէ ասըլ պաշը էրքէք տիր: Վէ պու սէպէպտէն՝ գարըսընը իտարէ էթմէք սէլահիյէթինի օնուն էլինտէն ալմազլար. հաթթա թահգիգ էթմիշլէր տիր քի էրքէք իլէ գարըսըն ուֆաճըգ շիրքէթինտէ տէ, միլլէթլէրին պէօյիւք շիրքէթի կիպի, ճիւմհիւրին մէրամը՝ իգթիզալը հիւքիւմէթլէրի գանուն վէ նիզամա րապթ էթմէք տիր, տէյիլ հիւքիւմէթի պիւսպիւթիւն գալտըրմագ":

"Պու զիւ՛իւմ վէ էֆքեար իքի ճինսէ տէ մագպուլ տուր: Պէն Ամէրիգա գարըլարընըն էվլիլիքտէ էրքէյին հիւքիւմէթինի պիր նէվի ճէպպարըլըգ, եախօտ՝ քէնտի հագգլէրինի իպթալ էթմէք, եախօտ էրքէյին հիւքիւմէթինէ իթա՛աթ էթմէյի քէնտիլէրինէ ալչագլըգ եա զիւլ գըյաս էթտիքլէրինի

Ամերիգալըլար եանէզի էրքեանաէն եանա էրքէյի գարըլատն ֆարգըը թութմազլար։

ասլա կեօրմէտիմ։ Հաթթա տիգգաթ էտիպ կեօրտիւմ՝ քի օնլար հիւսնիւ ռիզալէրի իլէ միւթի՛ւ օլմայընը իֆթիխար, վէ իրաաէթլէրի իլէ օլ պօյունտուրուղուն ալթընա կիրմէյի, տէյիլ օնտան չըգմայըը, քէնտիլէրինէ պիր պէյիւքլիւք սայա էտէրլէր։ Եւն ֆազիլէթլի գարըլար պու եօլտա թութարլար. պաշգալար տա պունա գարշը չէքեայէթ էթմէզլէր։ Մէմալիքի Միւթթէհիտէ'տէ նիքեահ ալթընտա օլուպ տա՝ քէնտի ա'զիզ պօրճունու պայազ ալթընա ալարագ ֆաժիշէլիք էտէն գարը կեօրմէտիմ"։

"Եւրօփատա իսէ չօգ քէրրէ կեօրտիւմ իզ քի գարըլարա հէյիփսինտէն զիյատէ խուլուս վէ միւտահանէ կեօստէրէն էրքէքլէր պիլէ, պիր թարզ իլէ օնլարը թահգիր էտէրլէր. մէսէլա Եւրօփալը չօգ քէրրէ գարըյա էսիր օլուր իսէ տէ, օնու խուլուսի փաք իլէ քէնտինէ միւսավի թանըմազ։ Մէմալիքի Միւթթէհիտէ'տէ էրքէքլէր գարըլարը չօգ մէտհ էթմէզլէր. լաքին հէր կիւն կեօրիւրիզ քի օնլարա իզզէթ էտէրլէր. Ամերիգալըլար զէվճէլէրինին էֆքեարը ու գըյասընա վէ ֆիրասէթինէ իթիմատ էտէրլէր, վէ սէրպէսթիյէթինէ զիյատէսիյլէ հիւրմէթ էտէրլէր։ Օնլարըն էֆքեարը շու տուր քի գարընըն ֆիրասէթի տէ՝ էրքէյինքի կիպի, կէրչէքլէյի պուլմազագատիր տիր, վէ կէրչէքլէյէ ըազըեթ էթմէքտէ գարընըն գալպի զայէթ միւհքէմ տիր. գարըլարըն ֆազիլէթինի, էրքէքլէրին ֆազիլէթինտէն զիյատէ՝ պաթըլ իթիգատլէրտէն՝ ճահիլլիքտէն՝ վէ գօրգուտան խէլաս վէ հըֆզ էթմէյէ ասլա չալըշմազլար"։

"Կեօրիւնիւր քի, էրքէքլէրին՝ գարըլարըն ճէպրինէ փէք գօլայ մազհար օլտուգու Եւրօփատա, էրքէքլէրին զայէթ էլզէմ մախսուսիյէթլէրինի եա ֆա-

---

Ամէրիգալըլար ախլագ խուսուսունտա էրքէյի գատընտան ա-յըրմազլար ։

զիլէնթլէրինի գարըլարա վէրմէք իսթէմէզլէր․ վէ օնլարը ֆիթնէքեար վէ նազըս մախլուգլար եէրինէ գօմուշլար տըր ։ Խա՛ճիւպ էտէճէք շէյ շու տուր , քի գարըլար տա քէնտիլէրինի էօյլէ զանն էտէրլէր․ վէ լաֆազան , զա՛իֆ վէ գօրգագ օլմագ խույլարընը քէնտիլէրինէ մախսուս պիր իմթիյազաթ գըյաս էթմիշլէր տիր ։ Հագիգաթ Ամէրիգալըլար պէօյլէ զիւ՛իւմ վէ հուգուգ ասլա գապուլ էթմէզլէր"։

“Պիզ ախլագ խուսուսունտա տա՝ էրքէքլէրէ պիր նէվի սէրպէսթլիք վէրիրիզ․ էօյլէ քի՝ պիզճէ էրքէյին իճրա էտէճէյի ֆազիլէթ պաշգա , վէ գարընընքի պաշգա տըր․ վէ պիզտէ էքսէրիյէ խալգըն զիւ՛իւմինճէ իքիսի տէ պիր հարաքէթի էտէճէք օլտուղու հալտէ , պէօյլէ կիւնահ եա գապահաթ էթմիշ օլուրլար․ Լաքին Ամէրիգալըլար պօրճ վէ հագգ խուսուսունտա պէօյլէ նահագգ ֆարգ ասլա թանըրմազլար ։ Օնլար ալտատանը վէ ալտանանը պիր կէօնէ թահգիր էտէրլէր"։

“Վագա՛ա Ամէրիգալըլար Եվրօփալըլար կիպի գարըլարընա տէրէճէսիզ րայէթ վէ թա՛զիմ էթմէզլէր , լաքին օնլարը ֆազիլէթլի վէ նազիք սայըլըրըն՝ հարաքէթլէրինտէ վէ սէօհպէթլէրինտէ տայիմա կէօսթէրիրլէր․ վէ օնլարըն ախլագի սէրպէսթլիյինէ օլ գատար իՙթիպար էտէրլէր՝ քի օնլարըն էօնիւնտէ հէր քէս լագըրտըսընը տիգգաթ իլէ թարթար․ օլմայա քի , օնլարա տօգանաճագ վէ օնլարը եարալայաճագ պիր սէօզ աղըզլարընտան չըգսըն"։

“Ամէրիգատա պիր կէնճ գըզ եալընըզ վէ ֆիւթուրսուզ ուզուն եօլճուլուգլար էտէր"։

“Մէմալիքի Միւթթէհիտա՛տա գանուն վազ՛ էտէնլէր , ճէզա գանուննամէսինին հէման հէփ պէնտլէրինի

Ամերիգալըլար՝ գարըլարըն ըրզընա նէ՛ աէրէճէ հիմայէթ էտէրլէր․

միլլյիմէթ իւզրէ եափմըշլար իսէ տէ, ճէպրէն գըզ պօզմագ գապահաթընը իշլէյէնի էօլիւմէ միւսթահագգ կէօրմիւշլէր տիր․ վէ էհալինին ի՛նտինտէ պու գապահաթտան զիյատէ շէտիտ թէտիպէ միւսթահագգ պիր գապահաթ տահա եօգ տուր։ Պու խուսուսա պիր աղ տահա շէրհ վէրէլիմ։ Ամերիգալըլար, գարընըն նամուս վէ ըրզընը հէր շէյտէն զիյատէ րայէթէ շայէսթէ սայըլըրլարը, վէ օնուն սէրպէսթիյէթինէ զիյատէ թա՛զիմ էթտիքլէրի իչիւն՝ գարըլարա ճէպր էտէնլէրի ղայէթ պէզյիւք ճէզա իլէ թէտիպ էտէրլէր"։

"Մ՝էզքիւր կիւնահը միլլյիմէթլէ թէտիպ էյլէյէն Ֆրանսատա՝ էքսէրիյէ օնու հիւքմ էտէն հաքիմ պուլմասը չօգ կիւճ օլուր"։

"Պու քէյֆիյէթ եալընըզ ըրզա, խախստ եալընըզ տիշէնլի թայիֆէսինէ զիւլ տէյիլ տիր, իլլա զաննն էտէրիզ քի իքիսինէ տէ զիւլ տիր"։

"Պու սէպէպտէն Ամերիգալըլար էրքէյին վէ գարընըն այնի պիր շէյի էթմէյէ պօրճլարը վէ հագգլարը վար տըր տէմէզլէր․ լաքին իքիսինին այրը այրը ա՛մէլիյաթը հագգընտա էֆքեար վէ ի՛թիպարլարը պիր տիր․ օնլարըն խըզմէթլէրինի պիրի պիրինտէն ֆարգ էտէրլէր իսէ տէ, օնլարը միւսավի մախլուգ ա՛տտ էտէրլէր։ Էրքէքլէրին վէ գարըլարըն մէրտլիկլինի, վէ օնուն խսթի՛մալինի այնի պիր կէօնէ ա՛տտ էյլէմիշ տէյիլլէր իսէ տէ, գարըլարըն մէրտլիկլինէ տէ շիւպհէ էթմէզլէր․ վէ հէր նէ գատար էրքէք վէ օնուն զէվճէսի ա՛գլու ֆիքըրլէրինի տայիմ այնի պիր թարզ իւզրէ իսթի՛մալ էտէճէք տէյիլ տիրլէր տէյու զըյաս էտէրլէր իսէ տէ, գարընըն տա էրքէք կիպի իտրաք ու ֆէհմի վար տըր, վէ հէր շէյէ ա՛գլ էրտիրէ պիլիր

օլտուղունա ինանըրլար"։

"Ամերիգալըլար՝ շիրքէթը ինսանիյէտէ գարըյը էրքէքտէն աշաղա սայմըշլար իսէ տէ, իտրաք վէ ախլագ խուսուսունտա, օնու էրքէք գատար ա՛լա թութմուշլար տըր․ վէ պունունլա օնլարըն՝ հիւքիւմէթը խալգըն ([illegible]) իլէրիւլէմէսինին սահիհ վէ կէրչէք ի՛լմինի էյի անկլամըշ վէ թահ·իլ էթմիշ օլտուղու կէօրիւնիւր"։

"Պաքին պէն տօղրուսունու սէօյլէրիմ․ Մ՝էմալիքի Մ՝իւձթէմա՛ատա գարը՝ էվին հուտուտունտան տըշարը չըգմազ, վէ օրատա պիր կէօնէ ի՛թա՛աթ պօյունտուրուղու թահթընտա իսէ տէ, պաշգա հիչ պի՛ր միլլէթտէ օլ գատար ի՛զզէթ ու ա՛զամէթի եօգ տուր․ իշպու՝ Ամերիգալըլարըն չօգ մու՛թէպէր ա՛մէլլէրինի նագըլ էթտիյիմ քիթապա խիթամ վէրմէք իւզրէ պուլունտուղում էսնատէ, պու ճէմա՛աթըն էմսալսըզ իգպալինի, վէ իզտիյատ պուլմագտա օլան գուվվէթինի պաշըըճա նէյէ՞ վէրիրսին, տէյու պիր քիմսէ պանա սուալ էտէճէք օլտուղու հալտէ, Գարըլարա ի՛զզէթ ու ի՛թիպար օլունմասընա վէրիրիմ, տէյիւ ճէվապ էտէրիմ"։ De la Démocratie, Deuzieme Partie, Tome II. Chap. XIII.

Մ՝էզքիւր քիթապտան շու պէնտի տէ իլավէ էտէլիմ։ "Ք՝էնտի քէնտիլէրինի մա՛րիֆէթ վէ սանա՛աթա վէրմիշ շիրքէթի մէզհէպիյէլէրին վէ միլլէթլէրին թէզվիճ եախօտ էվլէնմէք իւզէրինէ մախսուսէն ա՛լիմանէ էֆքեարըլարը վար տըր։ Շիրքէթի մէզհէպիյէլէր՝ Պիր գարընըն սըրալը էօ՛մրիւ՝ օնուն ախլագի փաքըղըղընըն էն էյի քէֆիլի վէ էն գավի նիշանէսի տիր, տէյիւ ա՛տտ էտէրլէր․ միլլէթլէր տէ եինէ օլ շէյի՝ Ֆամիլեանըն նիզամընըն վէ հիւսնիւ հալինին էն սահիհ էօլչիւսիւ տիւր

Եէնի Ինկիլթէրրա էհալիսինին կիրակի կիւնլէրինէ ա՛զիզ սաղլամալէրի խուսուսունտա:

տէյիւ զըյաս էտէրլէր: Ամէրիգա էհալիսի հէմ էհլի փաք* միլլէթ տիր, հէմ տէ թիւճճար ճէմա՛աթ տըր, պու սէպէպտէն Ամէրիգալըլար՝ ուսուլի մէզհէպիյէլէրի վէ չալըշգան օլմալէրի հասէպի իլէ, գարըլարընտան միւնքիր իւլ նէֆս (անձնուրաց) օլմագ վէ քէնտիլէրինէ վաճիպ օլան պօրճլարը իճրա էթմէք իչիւն չէհվէթի գամ'իէն ֆէտա էթմէյի թալապ էտէրլէր. պու չէյլէրին իսէ Իչվըօփատա մաթլուպ օլունմասը նատիրաթտան տըր: Իշթէ Ամէրիգանըն Մէմալիքի Միւճթէմա՛ասընտա պէօյլէ պիր չէտիտ էֆքեար վար տըր, քի գարըյը ֆամիլեաճա պօրճլարըն վէ մէնֆա՛աթլարըն քիւչիւք տայիրէսինտէ տիգգաթլէ գափայըպ, օնտան տըշարը չըգմադա պրագմազ": (Օրատա, Ճիլտ. Բ. սահիֆէ 151, 152):

Պաշգա չօգ նէրլէրտէ տէ պու միւէլլիֆ վէ սայիր իքի Ֆրանսալը եօլճուլար, Պիւմա վէ Շուալիյէ, այնի օլ աղըզը գուլլանըրլար, վէ պիլխիթթիֆագ Մէմալիքի Միւճթէմա՛անըն ա՛լէսսէվիյէ օլան ախլագ փաքլըղընա գավիյէն շահատէթ էտէրլէր:

Շուալիէ՝ Ֆրանսա տէվլէթի թարաֆընտան Մէմալիքի Միւճթէմա՛անըն տէմիր եօլլարընը վէ սու եօլլարընը կէօզտէն կէչիրմէք իչիւն Ամէրիգայա կէօնտէրիլտի: Պունլարըն իւզէրինէ սէօյլէտիյի վազըթ, պիլ իգթիզա Եէնի Ինկիլթէրրա տէնիլէն էյալէթլէրին ախլագը մէզհէպիյէսի հագգընտա աթի իւզ զիքր շահատէթի վէրիր:

"Փազար կիւնլէրի, պիզտէ չէհրլէրտէն վէ պա-

---

*Էն էվվէլ Ամէրիգայա կիտէն Բրօթէսթանթլար Բիւրիթան՝ եանի էհլի փաք տէնիլիրլէր:

Եէնի Ինկիլթէրրա էհալիսինին Կիրակի կիւնլէրինի ա՚զիզ սագլամասը խուսուսունտա ։

խուսուս էհալիսի չօգ օլան եէրլէրտէն վաֆիր գալա-
պալըղըն սէյր ու սէֆահաթա չըգտըղը միսիլլիւ՝ Եէ-
նի Ինկիլթէրրատա տէմիր եօլլարընտա էօյլէ զէվգէ
կիտիպ կէլմէք եօգ տուր ։ Մէմալիքի Մուտթէմա՚ա
էհալիսի սայիր պէլտէլէրին վէ Ինկիլիզլէրին մէսքեա-
նը օլան մէմլէքէթլէրին քեաֆֆէսինտէն զիյատէ
փազար կիւնիւնիւ մէզհէպէ տայիր օլան պօրճլարա
թագատիս էտէր ։ Պօսթոն էհալիսի օլ կիւնտէ ախ-
շամատաք վագթինի քիլիսէլէրտէ վէ էվլէրինտէ կէ-
չիրիր Պու սէպէպտէն Պօսթոնուն վէ Ուըրսէսդըրին
տէմիր եօլլարը փազար կիւնլէրի զիյատէ թիճարէթ
կէթիրմէտիքտէն պաշգա, ասլա հասըլաթ կէթիրմէզ ։
Եօլլարըն սահիպլէրի տէ քէնտի հէմշէհրիլէրին մէզ-
հէպ մատտէլէրինէ վէ Կիրակի կիւնիւնիւ սագլամագ
ուսուլինէ օլան զիւ՚իւմլէրինէ պինաէն, հիւսնիւ ի-
րատէթլէրի իլէ իթա՚աթ էտէրէք, տայիմա օլ կիւն-
տէ տէմիր եօլլարընը իշլէթմէզլէր ։ Պու սէպէպտէն
պու եօլլար հաֆթանըն եալընըզ ալթը կիւնիւ ճէ-
մա՚աթա աչըգ տըր . վէ 1835 տէ պէն Պօսթոնտա
օլտուղում էսնատէ, պիր պաշգա տէմիր եօլու տա՝
եա՚նի Պօսթոնտան Լօվէլէ օլան եօլ, պու գանունա
թապի օլտու"։ (Շուալիէ, Ճիլտ. Ա, սահիֆէ 304 ։)

Պիզ պուրատա Գաթօլիք պէլտէլէրտէ օլան ա՚-
լէսսէվիյէ ախլագ պօզուգլուղունու վէ գարըը գօճա-
լըգ սատըրգանէլիյինին նէ գատար էքսիք օլտուղու-
նու կէօսթէրմէք իսթէմէզ իզ ։ Պիր քիմսէ Իթա-
լիայա, պախուսուս Գաթօլիք պիրլիյինին մէրքէզի
օլան Րօմայա կիթտիյի հալտէ, եէտինճի* թէնպիհէ

---

*Գաթօլիքլէրին օն թէնպիհինէ նամըդըն, եէտինճի տէյէճէ եէր-
տէ՝ տընթընճը տէրէճէ լըզըմ էտէ ։ Զիրա Գաթօլիք էնիդլէթյանըտըր
տէրիսթիան թա՚լիմաթը նամ տէթաղլէրինին ճէմ՚ատէն վէ ճէմա՚թ ի-

Քաթօլիք պէլտէլէրին ախլագի հալի ։

եախօտ օն թէնպիհլէրին հէր հանկըսընա օլուր իսէ օլսուն՝ իթա՛աթ արատըղը հալտէ, նաֆիլէ զահմէթ չէքմիշ օլուր ։ Իթալիանըն շիմալիքի հալի սայքի Մաքքիավէլլի նամ Քաթօլիք մուէլլիֆին կիւնիւնտէ* օլան հալին թըպգըսը տըր ։ Մաքքիավէլլի քէնտի քիթապընտա Իթալիանըն վէ խուսուսիյլէ Րօմանըն ախլագը հագգընտա շու շահատէթի պըրագմըշ տըր ։

Մէզհէպէ՝ վէ հիւքիւմէթը պէլէտիյէյէ նէ ֆայիտէսի օլտուղու իւզէրինէ սէօյլէյիպ տէր ․ "Միւհքէմ գալմագ իսթէյէն ճիւմհիւրլէր՝ հէր շէյտէն էվվէլ մէզհէպէ մութա՛լլիգ օլան ա՛յինլէրի մապէյնլէրինտէ պօզմայարագ հըֆզ էթմէյէ, վէ օնլարա վաճիպ օլան ի՛զզէթի էթմէյէ ղայրէթ էյլէմէլի տիրլէր ․ զիրա ի՛պատէթը իլահիյէնին թէրք վէ թահգիր օլունմասը պիր մէմլէքէթին խարապիյէթինին էն սահիհ նիշանէսի տիր ։ Ի՛պատէթը իլահիյէյի հըֆզ էթմէքլէ պիր ճիւմհիւր թագվիյէթ պուլուպ պէօյիւտիւյիւ միսիլլիւ, օնու հըֆզ էյլէմէտիյի հալտէ մութլագա խարապ օլուր ։ Չիւն պիր պէլտէտէ Ալլահ գօրգուսու օլմատըղը թագտիրտէ, օլ պէլտէնին հիւքիւմաթը խարապ օլուր, եա տա պիր հիւքիւմտարըն գօրգուսու օրայա մուսալլաթ օլմալը տըր, քի մէզհէպին էքսիքլիյինի տօլտուրուպ տէվլէթի միւհ-

---

[illegible]

*[illegible] 1463 [illegible] 1537 [illegible]

Իթալիանըն վէ Ռօմանըն ախլագի հալի իւզէրինէ ։ Մաքքիավէլլիտէն ։

քէմ սագլասըն ։ Մէզհէպիմիզ՝ օնու իհտաս էտէնին սապիթ էլթոփյի վիպի՝ փաք գալմըշ օլսա իտի, քրիսթիան տէվլէթլէրին վէ ճիւմհիւրլէրին չիմտիքինտէն չօգ զիյատէ իթթիֆագ ու սաատէթի օլմուշ օլուր իտի ։ Վէ քրիսթիան մէզհէպինին տիւշմիւշ վէ պօզուլմուշ օլտուղունա շու քէյֆիյէթտէն զիյատէ գավի իսպաթ օլապիլի՞ր մի քի, մէզհէպին պաշը գըյաս օլունան Ռօմայա հէփիսինտէն զիյատէ եագըն օլան ճէմա՛աթլար իչինտէ հէփիսինտէն աղ մէզհէպ վար տըր ։ Քրիսթիան մէզհէպին իպթիտաքի հալինի չիմտիքի հալի իլէ բուլալըր էտէն, վէ չիմտիքինին իպթիտաքինտէն նէ տէրէճէ իֆրաթ փարգը օլտուղունու փէհմ էտէն քիմսէ, խարապիյէթին եախօտ միւճազաթըն եագըն օլտուղունու անկլար ։ Վէ լաքին պաշը քիմսէլէր՝ Իթալիանըն խէլասը Ռօմա քիլիսէսինտէն տիր, տէյու իտտա՛ա էթտիքլէրինտէն, պունուն պէյլէ օլմատըղընա դաիր գօնուլմազ իքի իսպաթ կէթիրէճէյիմ ։ Պիրի շու տուր, քի Ռօմա հիւքիւմէթինին փէնա իպրէթի իլէ Իթալիա հէր պիր մէզհէպէ թա՛զիմ էթմէմէք էօյրէնտի ․ պու իսէ՝ հիսապսըզ քէօթիւլիքլէրէ վէ սայըսըզ եօլսուզլուգլարա միւճիպ օլուր պիր հալ տըր ․ զիրա մէզհէպ օլան եէրտէ հէր էյիլիք վար տէյիւ մէմուլ օլունտուղու միսիլլիւ, մէզհէպ օլմայան եէրտէ տէ հէր քէօթիւլիք վար տէյիւ գըյաս օլունուր ։ Իմտի պիզ Իթալիալըլար Ռօմա քիլիսէսինէ՝ պիզի էնճամ մէզհէպսիզ վէ ախլագսըզ գըլտըգլարը իչին թէշէքքիւր էթմէլի իզ ։ Իքինճիսի էօյլէ պիր մատտէ տիր քի, փօլիթիգա ճիհէթի իլէ խարապ օլմամըզա միւսթագիլ սէպէպ օլաճագ տըր ։ Ռօմա քիլիսէսի ճիսմանի գուվվէթինի ղայպ էթտիքտէն սօնրա, էլան եէտինտէ պուլունան պիր գաչ է-

Իթալիանըն ախլագի հալի, վէ օլ հալտէ պուլունմանըն սէպէպի ։

յալէթլէրին հիւքիւմաթընը պարի ելտէն գաչըրմագ խըթէմէտիյինտէն, մէմլէքէթիմիզի փարէ փարէ էթտի, վէ հալա օլ հալտէ պրագմըշ տըր ։ Զիրա պիւթիւն Իթալիա իւզէրինէ հիւքմ էթմէյէ քեաֆի գուվվէթի օլմատըղը, վէ քէնտի հիւքմիւ ալթընտա օլան էյալէթլէրտէն մա՛ատէ՝ պաշգա էյալէթլէրին պիր պաշգա հիւքիւմտար էլինէ կէչմէսինտէն գօրգտուղու էճիլտէն, պու մէմլէքէթին՝ չօգ պէյլէր վէ փատիշահլար հիւքիւմէթի ալթընտա գալմասընա սէպէպ օլտու. վէ պու խուսուստան էօյլէ պիր պէօյիւք իթթիֆագսըզլըգ վէ զա՛իֆլիք հասըլ օլտու, քի Իթալիա հէր հիւճում էտէնէ շիքեար օլտու ։ Բէս պու չէյլէր իչիւն Իթալիալըլար՝ Ռօմա քիլիսէսինտէն պաշգա պիր ախէրինէ միւթէշէքքիւր տէյիլ տիրլէր ։ Ֆագաթ Ռօմա քիլիսէսի (Իթալիատա) օլմուշ օլմասա իտի, պիզ տախի Ֆրանսըզլար վէ Իսփանիալըլար կիպի իթթիֆագլը վէ սա՛ատէթլու պիր ճէմա՛աթ օլա պիլիր իտիք ։ Բէս պու չէյլէրին սահիհ թէճրիւպէսինի կէօրմէք իսթէյէնէ՝ Ռօմա թախթընը՝ Իթալիատա միւթէսարրըֆ օլտուղու հիւքիւմաթ իլէ պէրապէր Զուիչէրիյէ կէօթիւրիւպ՝ օրատա իգամէթ էթտիրմէյէ գուտրէթի օլմագ կէրէք տիր. պունու էթտիյի հալտէ, Զուիչէրի կիպի մէզհէպին ա՛թիգլիյինի հըֆզ էտէն պիր միլլէթի ազ վագըթտան Ռօմա տէվլէթինին քէօթիւ մէշրէպինտէն օլ տէրէճէ ույկունսուզլուգլարա տիւշար օլմուշ կէօրէճէք տիր քի, պաշգա թարզ ֆէլաքէթլէրտէն էօյլէ ույկունսուզլուգլարըն հուսուլէ կէլմէսի միւմքինսիզ տիր"։ (Disc. sur la Princ· Decode de Tit. Liv. Lib. I. Chap. 12 :)

Իշպու շահատէթ կիպի պիր պաշգա շահատէթ

տահա եագըն վագթըն պիր միւէլլիֆինտէն կէթի-րէլիմ։

“Սահիհ պիր շէյ տիր, քի Գաթօլիք մէմլէքէթ-լէրտէ Բրօթէսթանդ մէմլէքէթլէրտէ օլտուղուտան զիյա-տէ ֆէնալըգ օլուր։ Պէն քէնտիմ չօգ էմսալլէր պուլմուշ, վէ մէյտանա կէթիրմէյէ միւգթէտիր իտիմ իսէ տէ, էճնէպիլէրին շահատէթի քիֆայէթ էտէր։ Սայէնչանըն տիվան րէյիսի Րէպման նամ քիմէսնէ “Պօն չայընըն տէօրթ էյալէթլէրինին ահվալի իւ-զէրինէ պահս” թէսմիյէ օլունան պիր քիթապընտա տէր քի, Գաթօլիք էյալէթլէրտէ օլան ֆէնաքեար-լարըն սայըսը Բրօթէսթանդ էյալէթլէրտէ օլան-լար իլէ րուպար օլունտուգտա, պիրէ ալթը տէյիլ ի-սէ տէ, պիրէ տէօրթ օլտուղու շիւպհէսիզ տիր։ Օ-կսպուրկ շէհրինտէ իքի մէզհէպտէն տախի էհալի պու-լունտուղու աշիքեար ալը. շէհրը մէզքիւրտէ օն սէ-նէ զարֆընտա տէրտէսթ օլան 946 գապահաթլըլար-տան եալընըզ 184իւ՝ եա՚նի պէշտէ պիրի վէ տահա նօգսանը Բրօթէսթանդ պուլունմուշ տուր։ Էհլը ինսանիյէթ իւնվանի իլէ մէշհուր օլան Հաւարտ նամ զաթ տիգգաթ էթմիշ տիր քի Իթալիա մահպուս-խանէլէրի տայիմա տօլու տուրլար. Վէնէտիքտէքի պէօյիւք մահպուսխանէտէ իւչ տէօրթ եիւզ վէ Նա-փօլինին եալընըզ Վիքարիա թէսմիյէ օլունան մահ-պուսխանէսինտէ տօգուզ եիւզ սէքսէն քիշի կէօր-միւշ տիւր։ Պէրնանըն մահպուսխանէլէրի իսէ հէման տայիմա պօշ տուրլար, տէր. Լուսէնին մահ-պուսխանէլէրինտէ պիր մահպուս պիլէ կէօրմէմիշ տիր. Շաֆհաուզէնտէ եալընըզ իւչ մահպուս պուլմուշ տուր։ Իշթէ հալի քէյֆիյէթ պու տուր. պունլար-տան թահսիլ օլունաճագ նէթիճէլէրի պաշգալարըն պասիրէթինէ հէվալէ էտէրիզ”։ (Essai sur la Rè-

formasion, Par. 2. Chap. 2, See. I, Note.)

Իքինճի պապտա տէտիք քի Մէմալիքի Միւթթէ-տէ'տէ Թարաֆընտա նագլի իսքեան էտէն Քաթօլիք-լէր սէնէտէ էլլի պինտէն էքսիք տէյիլ տիրլէր*։ Պաշգա մէմլէքէթլէրտէն պու մէմլէքէթէ կիտէնլէրին չօղու Քաթօլիք տիր։ Իշպու Մէմալիքի Միւթ-թէհիտէ'նին գապահաթլըլարը հագգընտա նէշր օլու-նան ի'լաններտան ալտըղըմըզ խապէրլէրէ նազարէն՝ էն պէօյիւք մահպուսխանէլէրին քեաֆֆէսինտէ եէր-լիտէն օլան Ամէրիգալը գապահաթլըլարըն սայըսը հէ-մէն տըշարըտան կէլէնլէրտէն վագի' օլան գապահաթ-լըլար գատար տըր։ Ճէմա'աթըն հէփիսի եիրմի մի-լիօն օլտուղու վագըթ, պիր միլիօնու տըշարըլը Թախ-մին օլունուր իտի․ իմտի՝ Ամէրիգայա նագլ էտէն Քաթօլիքլէր իլէ ասըլ եէրլիլէրին մէշրէպի պիր կէօնէ օլմուշ օլսա իտի, պիր տըշարըլը գապահաթլըյա օն տօգուզ եէրլի գապահաթլը օլմագ լազըմ կէ-լիր իտի, հալ պու քի էօյլէ օլմամըշ տըր։ Պուն-տան շու անլաշըլըր քի տըշարըլըլարտա զուհր է-տէն գապահաթլըլարըն սայըսը եէրլիլէրտէն օն տօ-գուզ գաթ զիյատէ տիր։ Պիր քիմսէ պու շէյլէրի էյիճէ միւլահազա էթտիյի հալտէ, Քաթօլիք գա-րընտաշլարըմըզըն՝ Բրօթէսթանթլար ա'լէյհինտէ, ա'-լէսսէվիյէ եալանճը, զինաքեար, չօգ գարը ա.ան, գաթիլ, վէ պունա քըզալիք պէտխույ վէ պէտախլագ քիմսէլէր տիրլէր՝ տէյէրէք էթտիքլէրի իֆթիրալար իչիւն հէր հալտէ Թա'ճիւպտէ գալաճագ տըր։ Պու ճիւմլէ իլէ Քաթօլիքլէրին քեաֆֆէսի տէ Բրօթէս-թանթլար ա'լէյհինտէ օլան պու իֆթիրալարա իլհագ

---

*1847 Աղուստոսէն 1848 Աղուստոսնա տէք 220 պին քիշի Մէմա-լիքի Միւթթէհիտէ'յէ նագլի իսքեան էթմիշլէր տիր։

տըրլար տէյիւ զանն էթմէյիզ ։ Կաթօլիք մէզհէպինի հէր նէ գատար պիր պէօյիւք վէ թէհլիքէլի եանկլըշլըգ ա'տտ էտէր իսէք տէ, շունու տախի պիլիրիզ քի Կաթօլիք գարընտաշլարըմըզտա՝ փափազլարըն ա'լէյհիմիզէ տա'վէթ էթմէյէ չալըշտըգլարը օլ ա'զիմ ա'տավէթ ու հասէտէ իլհագ օլմայան փէք չօգ սուչսուզ վէ հագգանիյէթ էհլի քիմսէլէր պուլունուր ։ Պէօյլէ չօգ քիմսէլէր վար տըր, քի պալատէ տէտիյիմիզ սէօհպէթլէր ասլա օնլար իչիւն տէյիլ տիր ․ պու մազգուր քիմսէլէր իչիւն իւմիտիմիզ վար տըր, վէ փափազլարըն ֆէնտլէրինի րէտտ էտիպ Ալլահըն կէրչէքլիյինի քէնտիլէրինէ գուլաղըզ գապուլ էթմէլէրինի ա'զիմ արզու իլէ տուա՝ էտէրիզ ։ Պիզ օնլարըն գալպինի ինճիտէճէք սէօհպէթլէր էթմէք ասլա իսթէմէզիզ ․ շիմտիյէ տէկին սէօյլէտիքլէրիմիզ տախի՝ պու գատար վագըթ թէհամմիւլ իլէ նահագգ եէրէ սիթէմլէր իշիթտիքտէն սօնկրա, հալը քէյֆիյէթի աշիքեար էթմէյէ մէճպուր օլտուղումուզտան տըր ։ Շու տախի մա'լիւմ օլա քի, սէօզիւմիւզ քէնտիմիզի թէպրիյէ էթմէք իչիւն տէյիլ տիր, իլլա Բրօթէսթանդլըղըն ի'թիգատընը վէ իւ'մումէն Բրօթէսթանդլարը վիգայէ վէ հիմայէ էթմէք, վէ օնլարըն ա'լէյհինտէ օլան իֆթիրալարըն եալան օլտուղունու կէօսթէրմէք էֆքեարընա մէպնի տիր ։

ՓԱՍԼ Բ

ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԸՂԸՆ ՎԷ ՔԱԹՕԼԻՔԼԻՂԻՆ ԷՍԱՍ ՕԼԱՆ ՏԻՆ ԹԱ'ԼԻՄԱԹԸՆՏԱՆ ԻՆՍԱՆԸՆ ԱԽԼԱՔԸ ԻՒԶԷՐԻՆԷ ԱՐԻԶ ՕԼԱՆ ԹԷՍԻՐԱԹ ԲԷՅԱՆ ՕԼՈՒՆՈՒՐ ։

Կաթօլիք պէլտէլէրին ախլագ խուսուսունտա օլան

ա'լէսսէվի բօզուգլուղու հագգընտա պիզզաթ մա'լու-մաթըմըզ օլմասը իտի պիլէ, Գաթօլիքլիյին նէ մագուլէ մէզհէպ օլտուղունու պիլմէքլէ, օլ մէզհէ-պին թէէսիրաթը ալթընտա պուլունան պիր ճէ-մա'աթըն ախլագի հալի փէք թէմիզ օլամազ իտիյի-նի թասաւիգ էտէպիլիր իտիք: Վագա'ա Գաթօ-լիքլէրտէ ֆազիլէթլու վէ ղայէթ նազիք մէշրէպ զաթ-լար պուլունուր իսէ տէ, պունլարըն պու ախլագը հիչ պիր վէճհ իլէ մէզհէպլէրինտէն նաշի օլմայըպ, անճագ պաշգա թէէսիրլէր թէսատուֆ էտէրէք Գաթօլիք մէզհէպինին թէէսիրաթընը մահվ, վէ օլ զաթլարըն էֆքեար ու գալպլէրինի օնուն ճէպրինտէն գուրթար-մըշ տըր: Իմտի պիր մուխթասար թարզ իլէ Բրօ-թէսթանդլըղըն վէ Գաթօլիքլիյին պաշլըճա տին թա'-լիմաթլէրինի շիմտի պիրի պիրլէրի իլէ րուպար էտիպ ինսանըն ախլագը 'իւզէրինէ նէ թէէսիրաթը օլտու-ղունու միւթալա'ա էտէլիմ:

Ա. ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԱՐԸՆ ՊԻՐ ԳԱՉ ՊԱՇԼԸՃԱ ՄԷԶՀԷՊ ՄԱՏՏԷԼԷՐԻՆՏԷՆ ԱԽԼԱԳԻ ԹԷԷՍԻՐԱԹԸ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ ՏԸՐ:

Ինճիլի Բրօթէսթանդլըղըն իլք ա'զիմ մաատէսի Ա[illegible] իման վէ ամէլ գանունա-մէյի գապուլ էթմէք տիր: Բրօթէսթանդլըղըն ախ-լագի գուվվէթի խուսուսի իլէ պու մաատէտէն տիր: Վէ պու էօյլէ աշիքեարէ սահիհ, Ալլահըն ի'զզէ-թինէ վէ ինսանլարըն զա'աֆիյէթի վէ իհթիյաճընա մուվաֆըգ պիր մաատէ տիր, քի կէրչէքլիյի արայան հէր ատէմ պու շէյէ րազը օլուր վէ գապուլ էտէր: Զիրա պու վէճհ իլէ քեազիպ վէ ֆասիտ քիմսէլէ-րին թա'լիմաթընա վէ էօյրէթտիքլէրինէ նիսպէթէն,

Բրօթէսթանդլարըն իլք ախլագի թա'լիմաթը ։

սաղ Ալլահըն Քէլամը պիզէ գուլաղուզ՝ այագլարը-
մըզա չիրաղ վէ իզլէրիմիզէ ըշըգ օլուր ։ Պու թա'լիմաթ
ինսանլարը՝ Ա'զիզ Քիթապլարըն էօյրէթտիյի շէյ-
լէրին քէնտիլէրինէ ֆարզ օլտուղունու վէ իշպու ֆա-
զիլէթ գանունունու հէր քէսէ խա'նի՝ էրքէքլէրէ վէ
գարըլարա, իխթիարլարա վէ չօճուգլարա, նէթիճէի
քէլամ՝ հէր տէրէճէտէ վէ մէրթէպէտէ օլան պէնի
ատէմէ էօյրէթմէք նինէ օլ Քիթապլար թարաֆըն-
տան իպրամ օլունտուղունու թանըմաղա մէճպուր է-
տէր ։ Բրօթէսթանդ մէմլէքէթլէրին՝ ախլագ խու-
սուսունտա Քաթօլիք մէմլէքէթլէրտէն օլ գատար
իւսթիւն օլմասընըն պիր պէօյիւք սէպէպի պու տուր ։
Պիր թարաֆտա, եա'նի՝ Բրօթէսթանդլար արասընտա
Ալլահըն գօրգուսու էօյրէտիլիր, օպիր թարաֆտա,
եա'նի՝ Քաթօլիքլէր արասընտա իսէ փափազ գօրգու-
սու թալիմ օլունուր ։ Պիր թարաֆտա ախլագ իչիւն
գանուն Աստուածաշունչ տուր, օպիր թարաֆտա իսէ
պիր գանունը գավլի օլմագ իւզըէ հիչ պիր շէյ եօգ
տուր ։ Իշպու իքի մէզհէպտէ պու պէօյիւք ֆարգ
օլտուգճա, օլ ֆարգ հէր հալտէ պու մէզհէպլէրի
գապուլ էտէն ճէմա'աթլարըն ախլագընտա տախի օլ-
մասը տէրքեար տըր ։

Քրիսթիան ախլագըն թէմիզլիյինէ ղայէթիյլէ
պիր էլզէմ վէ ա'զիմ թա'լիմաթտա՝ Ինճիլ մուճիպինճէ
Բրօթէսթանդլարըն գապուլ, վէ Քաթօլիքլէրին րէտտ
էթտիյի իման իլէ տօղրըլանմագ թալիմաթը տըր ։ Պու
թալիմաթ տէյիլ քի սատէճէ Քրիստոսուն Գուր-
թարըճը վէ Ա'զիզ Քիթապըն՝ Ալլահըն Քէլամը
օլմասընա կիւնահքեարտան իման, իլլա իթա'աթ, ի-
բատէթ վէ մուհապպէթ իլէ Քրիստոսա պաղլանմագ թալապ
էտէր ։ Քրիստոսուն ճէմ'ի քէլամլէրինի եիւրէքտէն
գապուլ էտիպ օնլարա իթա'աթ էթմէք թալապ է-

տէր : Նէթիճէյի քէլամ՝ Քրիստոսու քէնտիսինէ գուլաղըուղ վէ օնուն Ա'զիզ Քէլամընը գանուն գապուլ էթմէք թալապ էտէր : Իմտի՝ Քրիստոսուն իւզէրինէ պէօյլէ իմանը օլան ատէմին էլպէթտէ խայըր ա'մէլէ՝ տէյիլ օնուն իլէ քէնտիսինէ սատագաթ սաթուն ալմագ իչիւն , իլա Ալլահըն էմր էթտիյի չէյլէրի էթմէյէ արզուսու օլտուղու վէ խայըր ա'մէլին չէրէֆի վէ լէթաֆէթինի կէօրիւպ հիսս էթտիյի իչիւն , չօգ ղայրէթի օլուր : Կիւնահը՝ Ալլահըն իրատէթինէ մուղայիր վէ զաթէն իքրահ օլունաճագ չէյ օլտուղու իչիւն րէտտ էտէր , վէ հէր չէյտէն զիյատէ օնտան կէրի տուրմաղա չալըշըր : Պու թա'լիմաթըն՝ օնու եիւրէքտէն գապուլ էտէնլէրին մէշրէպ ու ախլագընըն թէմիզլիյինէ նէ պէօյիւք ֆայիտէսի օլտուղունու կէօրմէյէնլէր , հագիգէթէն քէօր օլմալը տըրլար . զիրա պու թա'լիմաթա նազարէն՝ խայըր ա'մէլ արտընտան օլմայան , վէ ֆէնա ախլագ սահիպի օլան քիմսէլէրին ճէմիսի՝ թութտուգլարը եօլ իլէ Քրիստոսա իշպու իմանլարը օլմատըղընը , վէ անճագ ղաղէպ ալթընտա օլտուգլարընը աշիքեար էտէրլէր :

Քաթօլիք եկեղեցականլար իշպու իման իլէ սատըգլանմագ թա'լիմաթընա ղայէթլէ խասիմ տիրլէր . վէ խուսումէթլէրինին սէպէպինի հէրնէ գատար թագրիր էտէրլէր իսէ տէ , օլ թա'լիմաթըն խայըր ա'մէլի պօշա չըգարըր օլտուղու տէյիլ տիր . զիրա խայըր ա'մէլին թէմէլի իման տըր : Խուսումէթին ասըլ սէպէպի շու տուր , քի պու թա'լիմաթ միւմինլէրի փափազլարա էսիր օլմագտան ազատ էտէր : Ինսանըն ճանընը Քրիստոսուն վասիթասի իլէ տօս տօղրու Ալլահ իլէ պիրլէշտիրիր , վէ եալընըզ Քրիստոսուն չէֆա'աթը իլէ կիւնահքեարա կիւնահ ա'վֆըղը վէ սէլա-

Քաթօլիքլէր իման իլէ սատըգլանմագ թա'լիմաթընա նի՞չին գարշը օլըրլար ։

մէթ վէրիր ։ Իմտի՝ Ալլահտան կիւնահ ա'վֆըմըզը ալմագ վէ օնունլա պարըշմագ եալընըզ Քրիստոսուն վասիթասը իլէ օլուր տէյիւ ինանանլար էլպէթտէ արթըգ [illegible] ալմագ իչիւն փափազլարըն եանընա վարմազլար ․ միւսթագիլ Գուրթարըճըլարը Քրիստոսուն էթտիյի թէքմիլ քէֆարէթի վէ գուրպանը օլ տէրէճէ թահգիր էտէմէզլէր, քի կիտիպ փափազլարա գուստաս ([illegible]) վէ սայիր կէօնակէօն այինլէր իճրա էթտիրսինլէր, եախօտ օնլարըն իճատ էթտիյի եալան մա'տլէրէ իթիմատ էտիպ կիւվէնսինլէր ։ Պունտան նէ՞ չըգար ․ պունտան միւսթագիլ շու հասըլ օլուր քի փափազլար՝ էպէտի էօլիւմիւն վէ հայաթըն հիւքմիւ փափազլարըն էլինտէ տիր տէյիւ ինանան հէր խալիս Քաթօլիքին օնլարա թէտիյէ էթմէյէ պօրճլու օլտուղու [illegible], [illegible] վէ օլ պէօյլէ [illegible] ղայպ էթմէյէ մէճպուր օլուրլար ։ Իշթէ պու վէճհ իլէ, ինսանըն տիւշկիւն թապի'աթընըն օլ էն գուվվէթլի ա'նասըրլարը, եանի՝ թամա', ղուրուրիյէթ, քիպր վէ հիւքիւմէթ սէվտասը՝ մէզքիւր թա'լիմաթըն ալէյհինտէ էտէպիլտիքլէրի գատար իֆթիրա, վէ ճէմա'աթըն օնու գապուլ էտիպ էյլէրինտէն գուրթուլմասընը մէն՝ էթմէյէ փափաղ կիւրուհինի մէճպուր էթմիշլէր տիր ։

Քէլէլիմ [illegible] հագգընտա Բրօթէսթանդլարըն թա'լիմաթը՝ Ռօմա քիլիսէսինին թա'լիմաթը իլէ րուպար օլունտուգտա, ախլագ թէմիզլիյինէ չօգ պէօյիւք ֆայիտէ հասըլ օլուր ։ Բրօթէսթանդլար՝ Ազիզ Քիթապըն թալիմ էյլէտիյի իւզրէ՝ եալընըզ իքի սըրր ([illegible]) գապուլ էտէրլէր իսէ տէ, օնլարը տէյիլ խիէլաս իչիւն եախօտ ճէննէթէ կիթմէյէ պիր ֆէրման միսալի, իլլա Ալլահըն մախսուս մէրհա-

---

Քիլիսէնին սըրըլարը հագգընտա Բրօթէսթանթլարըն իթի-գատը ։

մէթի իլէ ինտաս էյլէտիյի Քրիստոսուն քիլիսէսինտէ՝ ա'զիզ վէ տինտարլըգ իւզրէ եօ'միւր կէչիրմէք իչիւն ի-թիգատըմըզը, իւմիտիմիզի վէ մուհապպէթիմիզի ու-յանտըրմաղա վասիթա տէյիւ գապուլ էտէրլէր ։ Պու սըրըլար պէցիւք վէ էլցէմ կէրչէքլիքլէր էօյրէտիր-լէր . լաքին նէ կիւնահա քէֆարէթ, նէ տէ քէնտի-լիքլէրինտէն ինսանլարը Ալլահա զիյատէ մագպուլ է-տէ պիլիրլէր ։ Տիւնեավի ատէմ սըգ սըգ հաղորդու-թիւն ալըպ տա, թէքրար քէնտի թուլթուղու եօլա կիթտիյի հալտէ, Ալլահըն փատիշահլըղընա կիրմէյէ հիչ պիր վագըթ մինասիպ օլամազ ։ Ճա'ն չէքիշմէք իւզրէ օլան պիր խասթայա հաղորդ վէրմէքլէ կէօյիւն գափուլարը օնուն հուզուրունտա աչըլմազլար ։ Պու սըրըլար եա'լընըզ օլ քիմսէլէր իչիւն տիր քի սահիհ թէվպէ էթմիշ տիրլէր, վէ Ալլահ իլէ պարըշմըշ օլ-տուգլարընա խասսէթէն իման էտէրէք, օնուն թէն-պիհլէրինէ մութապըգ եօ'միւր կէչիրմէյէ սայ վէ ղայ-րէթ էտէրլէր ։ Պու սըրըլարըն պու մագուլէ քիմ-սէլէրէ մուհասէնաթը վէ պէրէքէթի վար իսէ տէ, զաթը օլ սըրըլարտա պիր գուտրէթ վէ քէրամէթ օլտուղու իչիւն տէյիլ, իլլա Ալլահըն՝ իման, ալչագ-կէօնիւլլիւլիք վէ Օնա նազար իլէ՝ քէնտի ինայէ-թի իւզրէ օլ թային գըլտըղը վասիթալարը իճ-րա էտէնլէրէ պէրէքէթ իհսան էթտիյի իչիւն տիր ։ Պագի ինսանլար, եանի՝ հէփ տիւնեավիլէր, խաթա-լը վէ ճիսմանի եօ'միւր կէչիրտիքլէրի հալտէ տէ, եի-նէ քիլիսէնին սըրըլարընա իլհագ օլարագ խէլաս պու-լա պիլիրլէր տէյիւ զաննէթտիքլէրի թագտիրտէ՝ հէ-լաքէ կէօթիւրէն եանկլըշլըգտա պուլունուրլար ։ Պէօյլէլէր խուլուսի փաք իլէ թէվպէ էտիպ, վէ ճէմի՝ կիւնահլարընտան ֆարիղ կէլիպ, “Թէվպէյէ լայըգ

Բրօթէսթանդլար խէլաս շարթլարընա նա՞սըլ իթիգատ էտէրլէր ։

մէյվէ կէթիրէրէք" քիլիսէնին սըրըլարընա իլհագ օլմատըգճա, հէր տէֆա՛ օնլարա եագլաշտըգտա ճէզալարընը արթըրըրլար ։ Իշպու իսէ քիլիսէնին սըրըլարը՝ Բրօթէսթանդլարըն անկլայըշը իւզրէ գապուլ օլունտուղու հալտէ, ինսանլարա կիւնահ իշլէմէյէ պիր սէրպէսթլիք վէ էմինլիք վէրմէտ՛քտէն մատէ, կիւնահ իլէ էօ՛միւր կէչիրէնլէրին խէլասա օլան իւմիտլէրինի քիւլլիյէն գաթ՛ էտէր ։

Խէլաս շարթլարը տախի՝ Բրօթէսթանդլարըն անկլատըղը կիպի՝ ախլագ թէմիզլիյինէ ղայէթ մէնֆաաթլը տըրլար ։ Մահիհ թէվպէ, Քրիստոս՝ եալընըզ պիր Միանճը վէ Գուրթարըճը տէյիւ սաղ վէ միւթի՛ իման, վէ օնուն ճէմ՛ի թէնպիհլէրինէ իթա՛աթ, Ազիզ Քիթապլարըն էօյրէթտիյի իւզրէ՝ խէլասըն միւսթագիլ շուրութու տուր ։ Ինճիլի Բրօթէսթանդ օլան հիչ քիմսէ պու խէլաս շարթլէրինտէն պիրինի թէրք էտէմէզ․ վէ խուսուսա՝ Ալլահըն Ռուհու իլէ եէնիլէնմիշ պիր Քրիսթիան օնլարըն պիրինի թէրք էթմէյէ արզու պիլէ էտէմէզ ։ Պու սէպէպտէն՝ տիւնեավի արզուլէրինի իճրա էտէրէք՝ կիւնահլը էօ՛միւր կէչիրէն պիր քիմսէ պու թա՛լիմաթ իլէ գուրթուլմաղա գաթիյէն իւմիտ էտէմէզ ։ Զիրա նէ փափազտան կիտիփ ա՛ֆվըգ ալա պիլիր, նէ տէ գուտտաս էթտիրթմէյիլէ կիւնահլարընա քէֆարէթ էտէ պիլիր ։ Վէ պու խէլաս շարթլէրինին իճրա օլունաճաղը վագըթ տախի՝ եալընըզ պու էօ՛միւր տիր․ պու էօ՛միւրտէն էօթէյէ կէչէմէզ ։ Պու շարթլէրէ թապի օլուպ պու տիւնեատա գուրթուլուշ պուլմայան կիւնահքեար էպէտէն հէլաք օլուր “Ինանան . . . գուրթուլաճագ, վէ ինանմայանըն իւզէրինէ հիւքմի ա՛զապ օլունաճագ"։ Պու

պիր ղայէթ գուվվէթլի կէրչէքլիք տիր . եաղը՛գ քի Րօմա քիլիսէսի Ինճիլին պու էլզէմ թա'լիմաթընը թանըմազ:

Ա'զիզ Պրիթաալարտա աշիքեար սապիթ օլունմուշ, վէ ղայէթլէ թէմիզ ախլագ հուսուլէ կէթիրէն տահա չօգ թա'լիմաթլար զիքր էտէ պիլիր իտիք քի, Բրօթէսթանդլար գապուլ էտէր, լաքին Քաթօլիքլէր էթմէզ: Պու ճիւմլէ իլէ, քրիսթիանլըղըն պաշլըճա թա'լիմաթլէրինին՝ Բրօթէսթանդլարըն ինանտըղը կիպի՝ պիր քիմսէնին սահիհ վէ խալիս քրիսթիան վէ գուրթուլուշա վարիս օլմասընա եալ նըզ պիր շահատէթ տէյիւ, սալիհ, փաք վէ ա'զիզ էօ'միւր թալապ էթտիյինի կէօսթէրմէք իչիւն պու գատարը տա քիֆայէթ էտէր: Պէօյլէճէ պու թա'լիմաթլար, ալէլխուսուս աչըգ, մուգարրէր վէ հէր ատէմին գօլայ անկլայապիլէճէյի սուրէթտէ օլտուղու ճիհէթլէ, քիւլլի շիրքէթի ինսանիյէյէ ախլագ ֆազիլէթի հագգընտա ղայէթլէ էյի վէ գավի ասաս օլա պիլիրլէր. Պունլար Ալլահա վէ ինսանլարա՝ տէյիլ սալթ զահիրտէն վէ սուրէթա, իլլա տէրունտէն վէ իճրալը գանուն օլմագ գավլի իլէ հէր քէստէն մուհապպէթ թալապ էտէր:

Բ. ՔԱԹՕԼԻՔ ՄԷԶՀԷՊԻՆԻՆ ԱԽԼԱԳԻ ԹԷԼԻՄԻՐԻ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ.

Քաթօլիք մէզհէպինին ախլագ իւզէրինէ մախսուս թէէսիրինի թահգիգ էթմէք իչիւն՝ օլ մէզհէպի թէֆթիշ վէ թէճէսսիւս էթտիյիմիզ հալտէ, կէօզէ կէօրիւնէն իլք շէյ՝ մէզհէպը մէզքիւրտէ քրիսթիանճա ֆազիլէթէ գավի վէ աշիքեար պիր էսաս պուլունմատըղը տըր: Քաթօլիքլէրին աստուածաբանութիւնունտա

Քաթօլիք մէզհէպի ֆազիլէթէ էսաս օլապիլիր մի ։

էօյլէ պիր գարըշըգլըգ, էօյլէ իթթիֆագսըզլըգ, էօյլէ պիրիպիրինէ ույկունսուզ հալլէր վար տըր, քի օլ ուսուլին ալըլազ խուսուսունտա պիր նիզամլը ուսուլ օլմասը մուհալ գապիլինտէն տիր։ Օնտա ինսանըն եիւրէյինի փարչալէմէյէ վէ օնուն իւզէրինէ հիւքմ էթմէյէ գուվվէթի օլան պիր կէրչէքլիք պուլամազըն. Պիր Քաթօլիք՝ հէր նէ գատար պէօյիւք ղայրէթ իլէ կէրչէքլիյի արայան պիր քիմսէ օլսա, Ինճիլին էօյրէթտիյի գուրթուլուշ եօլու հագգընտա՝ Քաթօլիք մէզհէպինին իլմի իլահիսինտէն պիր էֆքեարա մալիք օլամազ։ Պունտան գաթի նազար, պաշգա հիչ պիր նէվ՝ գուրթուլուշ եօլու հագգընտատա եինէ էֆքեարը սահիհէսի օլամազ։ Զիրա Քաթօլիք իլմի իլահի ուսուլինտէ հէր նէ գատար Ինճիլի կէրչէքլիքլէր վար իսէ տէ, օնլարըն ճէմիսինին մուղայիրի տէ եինէ օնտա մէվճուտ տուր. պու քէյֆիյէթ իսէ՝ կէրչէքլիքլէրի ցունճագ միսալի գուլլանմագ էֆքեարը իլէ գաստէն պէօյլէ եափըլմըշ տըր։ Քիւլլի Քաթօլիք մէզհէպի ալէյհինտէ պու պիր պէօյիւք վէ աղըր շիքեայէթ օլտուղու իչիւն, օնու իսպաթը գավի իլէ թաստիգ էյլէմէք պիզէ ֆարզ տըր։ Պու չէյին սահիհան պէօյլէ օլտուղու կէօսթէրիլտիյի հալտէ, Քաթօլիք ուսուլինտէ քրիսթիան ֆազիլէթինէ էսաս պուլունմատըղը արթըգ ինքեար օլունմազ պիր պահս օլմուշ օլուր։ Հագգ Թաալանըն պա իլհամը իլահի պույուրմուշ օլտուղու քէլամտան պիր կէրչէքլիք պահսլէ մէյտանա կէթիրմէք, օնու մուազզամ կէօսթէրմէք. պատէհու գալըպըպ տին մատտէսի տէյիւ պիւսպիւթիւն օնա մուղայիր պիր պաշգա շէյ կէօսթէրմէք էօյլէ պիր ուսուլ տուր քի, պիր Քիլիսէ կէրչէքլիյին գուվվէթինի զայ՝ վէ թէլէֆ էթմէք, վէ ինսանըն զամիրինի կէմիրիք պըրագըպ

Գաթօլիքլէր Ա'զիզ Գիթապլարը նէ վէճհ իլէ թահգիր է-տէրլէր ։

թա'պիաթտան պօզուգ արզուլերինի խըթէտիյի կիպի իճրա էթմէյէ' օնուն գալիպինէ րուխսաթ վէրմէք իչիւն պունտան զիյատէ պիր շէյ եափամազ ։ Իմտի՝ Րօմա քիլիսէսինին Ալլահըն իլհամընըն էն մուհիմ կէրչէքլէքլէրինի կէօնակէօն եօլլար իլէ ինքեար էտէրէք , քրիսթիան ֆազիլէթինին էսասընը խարապ էթտիյինի կէօսթէրմէք իչիւն պիր գաչ թա'լիմաթլար մէյտանա կէթիրէլիմ ։

1. Իպթիտաի էմրտէ Րօմա քիլիսէսի ալէյհինտէ շու շիքեայէթի էտէրիզ քի Ա'զիզ Գիթապլար հագգընտա օլան էմանէթը ֆիի'լէն ինքեար վէ աչըգ օգունմագ նէհյի էտիյօրլէր ։

Մադամա Բրօթէսթանթլարըն Ա'զիզ Գիթապ տէյիւ գապուլ էթտիյի քիթապլարըն հէփիսինի տէ գապուլ էտէր իսէ տէ , օնլարըն գուվվէթինի պիւսպիւթիւն թէլէֆ էթմէք իչիւն պիր չօգ ուսթալըգլը , լաքին ֆասիտ եօլլար իլէ օնլարա մուղայիր չէյլէր իճատ էթմիշ տիր ։

(Ա) Ալլահըն Ա'զիզ Գէլամընըն իւզէրինէ եանկլըշլըգ , իխթիլաֆ վէ հէրեատիկօսլուգ զամմ էտէն՝ գանունտան տըշարը քիթապլար , եանի՝ պա'զը քիմսէլէրին պիլա իլհամը րապպանի եազտըգլարընը իլավէ էյլէմիշ ․ վէ պէօյլէճէ Ալլահըն եանըլմազ Գէլամընը ինսանլարըն քէլամընտան այըրան հուտուտու հիչէ չըգարըպ , իքիսինի պիր էթմիշ տիր ։ Ա,եատալա- Նաքյան. տրեդրալ թա'պիր օլունան րէսալէրէրտէ , 1847, ա'տէտ Գ․ պու չէյէ մուխթասար , լաքին քեաֆի խապաթլար պուլունուր ։

(Բ) Րօմա քիլիսէսի Ա'զիզ Գիթապը եօլմուշ լիսանտա պըրագըպ մէն' էթմիշ տիր ․ չէօյլէ քի օնու եալընըզ Լաթին լիսանընը պիլէնլէր , եալընըզ քիլիսէնին րուխսաթ վէրտիյի գատար օգույապիլիրլէր ։

Քաթօլիքլէր Ա'զիզ Քիթապլարը նէ վէճհ իլէ թահգիր էտէրլէր ։

Տրիտէնդ սինաթօսու Աստուածաշունչու ախէր լիսանլարա թէրճիւմէ էթմէյի մէն' էտէր ։ Իմտի էկէր Րօմա քիլիսէսինին՝ քէնտի իրատէթինի իլէրի կէօթիւրմէյէ գուտրէթի օլմուշ օլսա իտի, ինսան ծինսինին պիր պէօյիւք փայը Ալլահըն պէօյիւք ի'նայէթի իլէ եանկըլըր ատէմլէրէ վէրտիյի Գէլամընտան պիւսպիւթիւն մահրում գալըր իտի ։

(Գ) Րօմա քիլիսէսի սայիր պիր թարզ իլէ տէ եա'նի սըփարըշը (աւանդութիւն) Ալլահըն Գէլամընա միւսավի էթմէքլէ Ա'զիզ Գիթապը էօրթմիւշ, պօզմուշ, ի'գզէթսիզ վէ ցունճագ էթմիշ տիր ։ Պու րիվայէթլէր իլէ չօգ վագըթտան պէրի տիր քի Ալլահըն կէրչէքլիքլէրի Գաթօլիք միլլէթլէրտէ հէման պիւսպիւթիւն գարանլըգտա կիպի տիրլէր ։ Ալլահըն իլհամընըն կէրչէքլիքլէրինի գալտըրմըշ տըր . վէ օնլարըն եէրինէ պագիյէլէր եա'նի՝ մասունքներ, քէմիքլէր վէ օտուն փարչալարը, էսվապլար վէ ճանը հէլաք էտիճի եանկլըշլըգլար իտխալ էթմիշ տիր ։

(Դ) Րօմա քիլիսէսի՝ օլ ճիւզի Լաթինճէ պիլէնլէրի պիլէ Աստուածաշունչ օգումագտան մէն' էտիպ, վէ Եփիսկոպոսլարտան մախսուս ի'զն ալմագսըզըն օլ քիթապը օգումամայը թէնպիհ էթմէսիյլէ Ալլահըն Գէլամընը իպթալ էյլէմիշ տիր ։ Աստուածաշունչուն եազըլմըշ օլտուղու իլք լիսանլար, եա'նի Իպրանի վէ Յունան լիսանլարը թէհլիքէլի վէ հէրետիկոս լիսանլարը տըր տէյէրէք նիչէ նիչէ քէրրէ աֆօրօզ օլունմուշ տուրլար ։ Գաթօլիքլէրին ի'լմի իլահի մէքթէպլէրինտէ իպթիտա պու իքի լիսան թահսիլ օլունմազ իտի . լաքին էնճամ Պրօթէսթանդ ի'լմի իլահիսինին ղայէթ իլէրիլէմէսինտէն, Գաթօլիքլիյի մուհաֆազա էթմէք իչիւն մէզքիւր լիսան-

Գաթօլիքլէր Ա'զիզ Գիթապլարը նէ վէճհ իլէ թահգիր էթտիլէր։

լարըն թահսիլ օլունմասը խուսուսունտա փափազլարա րուխսաթ վէրիլմէյէ մէճպուրիյէթ փէյտա օլտու։

(Ե) Ռոմա քիլիսէսի՝ Ալլահըն Գէլամընըն եանկըլ-մազ մանա [illegible] էյլէմիշ իտի։ Ռոմա քիլիսէսինին պու խուսուսընտա նազարընն՝ քէնտի քէնտինէ Ա'զիզ Գիթապլարը օ-գույուպ անլամագ՝ քիլիսէնին մա'նի օլամայաճաղը թարզ իլէ էթսէն պիլէ, մումքին տէյիլ տիր։ Պու խուսուսըն նէ տէրէճէ տիվանէլիք օլտուղունու իլք պապտէ կէօսթէրտիք. լաքին չիֆպյտա՝ հէր նէ գա-տար տիվանէլիք իսէ տէ, հիսապըզ ճանլարը հէլա-քէ կիրիֆթար էյլէմիշ տիր։ Չիւն քիլիսէ եանկըլ-մազ գուլաղուզ օլտուղու իչիւն, օնուն էվլատլարը տախի պիլա թէֆթիշ վէ թէճէսսիւս օնա էմնիյէթ էտիպ, օնուն՝ օնլարը ալտաթմագ էֆքեարը իլէ իճատ էթտիյի պիհուտէ վէ պօշ այն ու ատէթլէրինէ գա-նաաթ էտիպ գալըրլար։ Եախօտ շայէտ պիր չէյ սիւալ էթտիքլէրի հալտէ, օլ եանկըլմազ մա'նա վէ-րիճի ճէվապ վէրմէզ։ Պու անէ տէք Ա'զիզ Գի-թապը թէֆսիր էթմէյէ վէ օնու հէր քեսէ թա'լիմ էթմէյէ ասլա զահմէթ չէքմէմիշ տիր. վէ պիր սօրան օլտուղու հալտէ տէ, օլ եանկըլմազ քիլիսէնին նէ թարաֆտա պուլունտուղունու՝ եախօտ օնուն եանկըլ-մազլըղընըն նէտէ գարար գըլտըղընը քիմսէ խապէր վէրէմէզ։ Պալատէ զիքր օլունտուղու միսիլլիւ, պու ճէսիմ մատտէ հագգընտա Գաթօլիքլէր պիլ իթթի-ֆագ վէ պէր գարար պիր էֆքեարա զահիպ տէյիլ տիրլէր։

Իշպու կէօնակէօն եօլլար, կէրէք այրը այրը կէ-րէք հէփիսի պիրտէն, Ռոմա քիլիսէսինի՝ քէնտի միւ-թի՝ էվլատլարը արասընտա Ալլահըն Գէլամընը պիւս

Ռօմա քիլիսէսի ալէյհինտէ տիկէր շիքեայէթ:

պիւթիւն թահգիր օլունաճագ պիր շէյ կիպի էթմէյէ միւգթէտիր էթմիշլէր տիր: Ինսան գըսմընա իհսան օլունան պու պէօյիւք ախլագ ըշըղընը էլինտէն կէլտիյի գատար սէօնտիւրմիւշ տիր. վէ կէօզտէն իրսալ օլունմուշ օլան պէօյլէ պիր Քէլամը օգումաղա վէ օնու իթաաթլէ գապուլ էթմէյէ արզու էտէնլէրէ գարշը վագըթ վագըթ չըգարտըղը գանլը գօվալայըշլարտա պինլէրճէ պին քիմսէլէրի հէլաք էթմիշ տիր: Իշթէ Ռօմա քիլիսէսի պու վէճհ իւզրէ Ազիզ Քիթապլարը թահգիր էտէրէք, ինսան վէ ախլագըն օլ եալընըզ թէքմիլ գանունունու, քրիսթիան ֆազիլէթին քէօշէ պաշը օլան թաշընը եէրինտէն սէօքիւպ խարապ էթմիշ տիր:

2. Իքինճի՝ Ռօմա քիլիսէսինին հագգընտա շու շիքեայէթի տախի էտէրիզ, քի Ալլահըն վէ Իդարէնի Իլահիյէնին նա'մուսունը պօզմուշ տուր:

Ռօմա քիլիսէսի իշպու քրիսթիան մէզհէպին վէ ֆազիլէթին կէրչէքլիյինի վէ փաքլըղընը պիւսպիւթիւն թէմէլինտէն սարսմագ մէրամընա շու թարզ իլէ էրէ պիլտի: Պապուլ էթտիյի կէրչէքլիքլէրի օլ գատար եանկլըշլըգլար իլէ գուշաթտը, քի կէրչէքլիք օնլարտա ղայպ օլուպ, սալթ եանկլըշլըգլար գալտըլար:

Պու պէօյիւք իշի պաշա չըգարմանըն պիր գաչ թարզլէրինի պուրատա իֆատէ էտէլիմ:

(Ա) Էվվէլ էմրտէ՝ Ա'ղիզլէրէ սէճտէ էյլէմէ ա'պէտնէ խուսուսէտէ ի'պատէթի իլահիյէնին վէ Ալլահըն սիֆաթլարընըն (ստորոգելիք) թա'լիմաթլէրինի պօզմուշ տուր: Քիլիսէ քէնտի էվլիալէրինէ թէմպիհ էտէր քի սըգընթը վագթինտէ ա'ղիզլէրէ նիտա էյլէսինլէր, օնլարա ահտ էթսինլէր, փէշքէշ կէօթիւրսիւնլէր, վէ պու սիյագլէ օնլարըն մուհապպէթինի ճէլպ էյլէսինլէր, քի պունլարա պէտէլ օնլարըն խայըր տուա'սը-

Ա՛զիզլերէ ի՛պատէթ էթմէք ատէթինին ալէմէրէսի :

նա նայիլ օլապիլսինլէր : Քաթօլիքլէրին հէր հանկը մէզհէպ քիթապընը աչսան, կէօրիւրսիւն քի տուալարըն էքսէրիսի Ալլահտան զիյատէ ա՛զիզլէրէ տիր : Ալէլխուսուս պիքիր Մէրեէմ Ռօմա քիլիսէսի ինտինտէ եօյլէ պիր տէրէճէյէ եիւքսէլմիշ տիր, քի արթըգ Ալլահըն իչի գալմամըշ տըր : Օնու Ալլահտան զիյատէ շէֆիգ վէ մէրհամէթլի, վէ կիւնահքեարա զիյատէ չափուգ իմտատա եէթիշիր տէյիւ գըյաս էտէրլէր : Պիք՛ր Մէրիէմէ օլան ի՛պատէթ իւզէրինէ փատրէ Պարի նամ Ճ՛իզ՛լիթին պիր քիթապընտա եիւզ տուա՛ վար տըր, վէ շու իֆատէ ըլէ նէշր օլունմուշ տուր, քի պիր քիմսէ օլ տուա՛լարըն պիրինի ա՛տէթ էտիպ հէր կիւն էթտիյի հալտէ, կէօյիւն գափուլարը օնուն հուզուրունտա աչըլըրլար : Օլ գատարատաք քի պու տէտիյիմիզ քիթապըն սէօզիւնէ պագարագ՝ պիր ատէմ պիքիր Մէրիէմին Նաաձէրէնէ հէր կիւն պիր սէլամ (ողջոյն) վէրիր իսէ, օլ գատարը օնուն խէլասընա քեաֆի օլուր : Պու քիթապ նագլ էտէր, քի՛ գարըընըն պիրի տայիմա պու տուայը էտէր իմիշ, վէ կէրչի եօմրիւնիւ աղըր կիւնահլար իչինտէ կէչիրմիշ վէ եօյլէճէ էօլմիւշ իսէտէ, ագապինճէ էօլիւլէրտէն տիրիլմիշ տիր՝ քի թէվպէ էտիպ ճէհէննէմտէն գուրթուլսուն : Պու շէյ ինսանլարա՝ 'գուրթուլմաղա գալի իւմիտ իլէ սօն նէֆէսլէրինէ տէք հէր տիւրլիւ կիւնահը իշլէմէյէ իզն վէ սէրպէսթլիք վէրմէք տէյիլ տէ եա նէ՞ տիր : Պիրի տէյէմէզ քի՝ մէզքիւր թա՛լիմաթ մախսուս պիր զաթըն թա՛լիմաթը օլտուղու իչիւն, Քաթօլիքլէր եախօտ Ռօմա քիլիսէսի օնուն մէսուլիէթի ալթընտա տէյիլ տիր : Ճ՛իզվիթ շիրքէթի՝ փատրէ եանի փէտէր թէսմիյէ օլունան ազալարընըն քեաֆֆէսինին հէր նէվի թէէլիֆաթը իչիւն մէսուլիէթ թահթընտա պու-

Պիքիր Մէրեէմ Ռօմա քիլիսէսինտէ նէ՛ տէրէճէյէ էրմիշ տիր:

լունտուղունու պէյան էթմիշ տիր: Ճ՛իզվիթլէր իչիւն տէ Ռօմա քիլիսէսի մէսուլիյեթ թահթընտա տըր: Պունլարըն քիթապլարը րուխսաթ իլէ թապ՛ ու նէշր օլունուրլար: Ռօմա քիլիսէսի Բրօթէսթանթլարընքինէ պէնկզէմէզ՝ քի հէր քէսէ իսթէտիյի կիպի էֆքեարընը նէշր վէ ի՛լան էթմէյէ իզն վէ րուխսաթ վէրսին. սթամպա օլունաճագ քիթապլարը թեֆթիշ էտէն մէմուր քէնտի տիր, պէյէնմէտիյի շէյին պասըլմասընը պրագմազ:

Ֆագաթ պիլտիյիմիզ էմսալլէր հէփիսի պու գատար տէյիլ տիրլէր. պունուն կիպի վաքիր շէյլէր պուլունուր: Մ՛էսէլա պու կիւնքի կիւն նէշր օլունմուշ պիր րէպպանի տուա՛ վար տըր, քի Ֆրանսա Ղաթօլիքլէրինտէ պիլէ տաղըլմըշ տըր: Տուա՛ Պիքիր Մէրեէմին իւզէրինէ՝ շու սիյագտէ տիր. "Եյա՛ կէօքլէրտէ օլան վալիտէմիզ՝ ատըն ա՛զիզ օլսուն. փատիշահլըղըն կէլսին. իրատէթին օլսուն, նիճէ կէօքտէ՝ եէր իւզէրինտէ տախի: Հէր կիւնքի էքմէյիմիզի պիզէ պու կիւն վէր: Վէ պիզէ պօրճլարըմըզը պաղըշլա, պիզ տախի պօրճլուլարըմըզա պաղըշլատըղըմըզ կիպի. վէ պիզի թեճրիւպէյէ կէթիրմէ, իլլա պիզի եարամազտան գուրթար. զիրա փատիշահլըգ վէ գուտրէթ վէ համտ էպէտ իւլ ապատ սէնին տիր. Ամին": փափանըն իզնի իլէ Ռօմատա պասըլմըշ պիր Լաթինճէ Զէպուր (Սաղմոս) տախի կէօրտիւք, Ալլահըն խամտ պու Զէպուր քիթապընտան պիւսպիւթիւն գալտըրըլմըշ վէ օնուն եէրինէ պիքիր Մէրեէմին խամտ գօնմուշ տուր. պիլ ֆարզ. "Ահմագ քէնտի եիւրէյինտէ տէտի, քի Մէրեէմ եօգ տուր: Անճագ եալընըզ Մէրեէմէ միւթի՛ օլ. եա պէնիմ վիճուտիմ, զիրա պէնիմ խէլասըմ պանա օն-

տան տըր"։ (Սաղմ. ԾԲ. 1։ ԿԲ. 4)։ Եպիսկոպոսլարըն վէ փափալարըն րուխսաթը իլէ տինտարլըղա տայիր չօգ քիթապլարտա պիքիր Մէրեէմէ տէնիլմիշ էօյլէ սէօզլէր վար տըր, քի պալատէ կէթիրտիյիմիզ էմսալըն սէօզլէրի կիպի՝ եալընըզ Ալլահըն սիֆաթլէրինի մալիք օլանա, եա՛նի եալընըզ Ալլահա սէօյլէնէպիլիրլէր։ Մէսէլա. "Եա՛ Մէրեէմ, մէրհամէթ վալիտէսի, լութֆ վալիտէսի, սէն պիզի տիւշմէնլէրիմիզտէն հըֆզ էյլէ, վէ էօլիւմ սա՛աթըմըզտա պիզէ եարտըմճը օլ"։ "Եա պիմէնէնտ Մէրեէմ, սէնին ի՛զզէթինէ սէճտէ գըլարըմ"։ "Է՛յ ճիւմլէ մախլուգլար, Մէրեէմէ թա՛զիմ էտին"։ "Սէնին էյլիյինէ սըղընըրըմ, քի սէն պէնիմ խէլասըմը պուլաճագ սըն"։

Ռօմա քիլիսէսինտէ պիլէ պա՛զըլար վար տըր, քի պիքիր Մէրիէմէ սունուլան պու իզզէթին փութփէրէսթլիք օլտուղունու իգրար էտէրլէր։ Փատրէ Փավլօ Սարփի նամ մէշհուր վէ ղայրէթքէշ Քաթօլիք, Տրիտէնտ սինաթօսու հազզընտա եազտըղը հիքեայէսինտէ պէօյլէ տէր. "Նեստորիլէր պինամուսլուգ իլէ Յիսուս Քրիստոսու պէօլիւպ, պիքիրտէն տօղանըն Ալլահ օլտուղունու ինքեար էտէրէք՝ օնու իքի եէլլատ էթտիքտէն սօնկրա, քիլիսէ պու մատտէ խուսուսունտա օլան ու՛մումի կէրչէքլիյէ հագիգաթ տինտար քիմսէլէրին Ֆիքրինէ պիր էյիճէ թէէսիր էթտիրմէք իչիւն՝ կէրէք Շարգ կէրէք Գարպ քիլիսէլէրինտէ շու ա՛տէթի իտխալ էյլէտի, քի Եունան լիսանընտա Մէրեէմէ, Μαρία Θεότοκος· վէ Լաթին լիսանընտա, Maria Mater Dei, իսմի վէրիլսին քի Աստուածածին, եախօտ Ալլահըն վալիտէսի տէմէք տիր։ Պու իսմ հէր նէ գատար իպթիտասընտա եալընըզ Յիսուս Քրիստոսուն ի՛զզէթի իչիւն իճատ

Մէրեէմէ օլան ի՛զզէթ հագգընտա փատրէ Սարփինին շահատէթի ։

օլունտու իսէ տէ, անիտէ օնուն վալիտէսինին ի՛զզէթի իչիւն տէ, վէ էնճամ եալընըզ օնուն ի՛զզէթի իչիւն իսթի՛մալ օլունմաղա պաշլատը ։ Թասվիրլէրէ տէ այնի պանուն կիպի գլտու ։ Մ՚իւմինլէր Քրիստոս Յիսուսուն չօճուգլուղունա լայըգ օլան ի՛զզէթի սըգ սըգ ֆիքրլէրինէ կէթիրմէք իչիւն, վալիտէսինին գուճաղընտա օթուրմուշ Թասվիրինի չէքտիլէր ։ Կէրչի պու չէյ Քրիստոսու ի՛զզէթլէմէք իչիւն իտի իսէ տէ, քէնտի պէր Թարաֆ գլունարագ եալընըզ վալիտէսինին ի՛զզէթլէնմէսինէ վէսիլէ օլտու ։ Մ՚էրեէմին Թասվիրլէրի իւզէրինտէ Քրիստոս սիւտէն պաշգա պիր չէյ տէյիլ իտի ։ Ս՚ա՛իզլէր, միւէլլիֆլէր, խուսուսիյլէ ճէմա՛աթըն էֆքեարընա կէօրէ եիւրիյէն վէ մէզհէպ մատտէլէրինտէ զայէթլէ նուֆուզ սահիպի օլան րահիպլէր, Քրիստոսուն խաչըընը տէօյտիւրէն խալըմ էյլէյէր՝ օնուն վալիտէսինին չէրէֆինէ եէնի եէնի մէտհլէր՝ եէնի եէնի իմլէր վէ եէնի եէնի ի՛պատէթ ուսուլլէրի իճատ էթտիլէր. չէօյլէ քի 1050 սէնէլէրինտէ Պիքիրէ ժամաստուրլէն իսմիյլէ եէտի սա՛աթա Թագսիմ գլունմուշ պիր ի՛պատէթ էթմէյէ պաշլատըլար. պու Թարզ ի՛պատէթ իսէ, էօթէտէն պէրու Ալլահա օլուր իտի ։ Պու սիյագ իւզրէ օնտան սօնկրաքի տէհրտէ պու Թա՛զիմլէր տահա զիյատէ չօղալըպ օլ տէրէճէյէ վարըլ գլտուլար, քի Ա՛զիզ Քիթապըն՝ Ալլահըն ի՛լմի իւզէրինէ տէտիյի չէյլէր Մ՚էրեէմէ վէրիլմէյէ պաշլատըլար"։ (Hist. du Con. de Trent. par Fra Paolo Sarpi. Tom. I. p. 314.) Պու չէյ Ալլահա վաճիպ օլան սէճտէյի պիւսպիւթիւն խարապ էտէր ։ Պու չէյլէր մախլուգու էպէտէն միւպարէք օլան եարատըճը Ալլահտան զիյատէ պալայէ գալտըրմագ տըր ։ Պիզ պու խուսուստա պաշգա չէյ

Քաթօլիքլէրին Ա'զիզլէրէ էթտիկի սէճտէ :

սէօյլէմէյիպ, անճագ Եպիփանըն շու քէլամընը կէթիրիր իտի : "Մէրեէմէ րայէթ վէրիլսին, լաքին ի-պատէթ եալընըզ Ալլահա օլսուն": Ա'զիզլէրէ օլունան սէճտէյի թէպրիյէ էթմէք իչին Քաթօլիք եկեղեցականլարըն էթտիկի օլ քեազիպ փարգը, եանի ա'զիզլէրէ օլան ի'զզէթ Ալլահա վէրիլէն ի'զզէթտէն աշաղը տէրէճէտէ տիր, տէտիքլէրինի պիլիրիզ : Պու մատտէնին սահիհ պէօյլէ օլմասընը կէօսթէրմէք իչին՝ մէշհուր Քաթօլիք միւէլլիֆլէրի էօնիւմիւզէ գօրլար : Լաքին պիզ պունտան նէ՞ կէօրիւրիզ · Քաթօլիք քիլիսէնին կիւզէլ պիրլիյինէ էմսալ՝ իքի պիրի պիրինէ մուղայիր թէրթիպ : Թէրթիպին պիրի՝ ա'մէլի (գործնական) տիր, քի օնուն փութփէրէսթլիք օլտուղունու պա'զէն Քաթօլիքլէր պիլէ իգրար էտէրլէր · պիր ախէր՝ իչէ եարամազ թէրթիպ տէ՝ նըզարի (տեսական) տիր, քի ճէմա'աթտան հիչ պիր քիմսէնին եիւրէյինտէ եէր պուլմամըշ տըր, անճագ եալընըզ քիթապլարտա միւնտէրիճ տիր · օ տախի՝ պաշգա շէյ իչին տէյիլ, իլլա եալընըզ քիլիսէնին իւզէրինէ կէլէն փութփէրէսթլիք գապահաթընը գալտըրմագ իչին իճատ օլունմուշ տուր : Իշպու կէօսթէրտիքլէրի սէպէպլէրին իչինտէ՝ տիգգաթա շայէսթէ օլան շէյ՝ օլ ա'տէթին եանկլըշլըգ օլմասը հագգընտա պիր նէվի՝ վէսվէսէ, պիր թարզ իգրար իզհար օլունտուղու տուր : Պէօյլէ պիր սէպէպ կէթիրմէլէրի իլէ պիր թարաֆտան էթտիքլէրինին եանկլըշլըգ օլմասընը իգրար էտէրլէր, պիր թարաֆտան տա՝ Հէր նէ գատար եանկլըշլըգ իսէ տէ պըրագմայաճագըզ, տէմէք անկլաշըլըր : Լաքին էկէր ա'զիզլէրէ օլան ի'պատէթ Ալլահա վաճիպ օլան ի'պատէթի պիւսպիւթիւն գալտըրըրսա՝ օնուն եէրինէ կէչմէսէ իտի, վէ հագիգաթ օնտան աշաղը տէրէճէտէ օլսա իտի պիլէ, եինէ Ա'զիզ Քիթապլարը մու-

Թասվիրլէրէ սէճտէ օլունմագ ա՛տէթինին Րօմա քիլիսէսի- նէ իտխալի ։

ղայիր պիր պինամուսլուգ օլուր իտի ։ Մախլուգլարա սէճտէ էթմէք Հագգ Թա՛ալանըն իզզէթինի թահ- գիր էթմէք վէ Ալլահըն աչըգ թէնպիհլէրինէ գարշը իշլէմէք տիր ։

(Բ) Րօմա քիլիսէսի սուրէթլէրէ վէ հայքէլլէրէ սէճ- տէ էթմէյի էմր էթմէսի, Ալլահըն իպատէթինի վէ ի՛լմինի պօզմուշ տուր ։

Իշպու սուրէթէ թափմագ ա՛տէթի քրիսթիանլար արասընտա տէօրտունճիւ տէհրտէ կիրտի ։ Փութփէ- րէսթլէր իչինտէ տայիմ պու ա՛տէթ օլմուշ տուր, լաքին Ալլահըն էպէտի նօմօսունտա պու շէյէ գարշը եասագ վար տըր. իմտի պու ա՛տէթին իտխալ օլուն- մասընըն վագթի, վէ օնու իտխալ էտէնլէրին հալի՝ քէյֆիյէթին թապիաթընը ասլա տէյիշտիրմէզ ։ Պու- նու պիլիրիզ քի պու շէյի էթմէք՝ ճանը հէլաք է- տէն եանկըլըշըլըգ, քրիսթիանլըղա պէօյլէ լէքէ, վէ Քրիստոսուն էօյրէթտիյի ա՛ղլի վէ րուհանի իպա- տէթէ մուղայիր՝ Ալլահա մէքրուհ վէ ճիսմանի պիր իպատէթ սայիլթ էթմէք տիր ։ Պիր քիմսէ ճան ու կէօնիւլտէն տուա՛ իլէ օն թէնպիհլէրին իքինճի- սինի թէֆթիշ էյլէտիյի հալտէ, պու կիւնահը իշ- լէմէյէ ասլա ճէսարէթ էտէմէզ ։ Բաթօլիք եկեղե- ցականլար վէ աստուածաբանլար տայիմա պու թէն- պիհի իպթալ էթմէքտէ պուլունտուգլարընտա, օնուն ա՛յն՝ սինի Աստուածաշունչտան ալըպ՝ շայէտ Բաթօլիք գարընտաշլարըմըզ կէօրմէմիշլէր տիր տէյու միւլահա- զա էտէրէք՝ օնլարը մամուր էթմէք նիյէթի խայրի- յէսի իլէ իշպու մահալէ տէրճ էտէրիզ. վէ տիգ- գաթը թամմէ իլէ թէֆթիշ էթմէլէրինի րիճա է- տէրիզ, օնլարա՛ պու թէնպիհի վէրէնին հուզուրունտա պիր կիւն հիսապ վէրէճէք օլտուգլարընը տէր խա-

Ռօմա քիլիսէսինին Թասվիրլէրէ օլան իʼպատէթ իչին կէօսթէրտիկի եօʼլը.

Թըր էտէրիզ. "Քէնտինէ օյուլմուշ փութʼ եօգարըտա կէօքտէʼ եա աշաղատա եէրտէʼ եա եէրին ալթընտաքի սուլարտա օլան շէյլէրին հիչ պիր պէնզէյիշինի եափմայասըն. օնլարա սէճտէ գըլմայասըն, վէ օնլարա իʼպատէթ էթմէյէսին. զիրա պէն Ալլահըն Րապպʼ պէնտէն իքրահ էտէնլէրէ պապալար կիւնահընը օղուլլարըն իւզէրինէ իւչիւնճիւ վէ տէօրտիւնճիւ սիլսիլէյէ տէք եօգլայան ղայուր Ալլահ ըմ. վէ պէնի սէվէնլէրէ վէ թէմպիհլէրիմի սագլայանլարա պին սիլսիլէյէ տէք իհսան էտէրիմ". Ելից Ի. 4-6.

Պաʼզը քիմսէլէրʼ էթտիքլէրի սէճտէ տօղրու եախօտ Րապպէ տէյիլ տիր, իլլա օնլարըն կէօսթէրտիկի զաթլարա տըր տէյէրէք, պու թէնպիհին ահքեամընտան գաչմագա նաֆիլէ չալըշըրլար. Փութփէրէսթլէր տէ փութփէրէսթլիկի փաքա չըգարմագ իչիւն, այʼնի պու սէպէպի կէթիրիրլէր. պու էօզրիւ կէօսթէրմէքլէ քրիսթիանլարըն էթտիկի փութփէրէսթլիկէ թարզիյէ օլուր իսէ, օնլարընքինէ նիʼչիւն օլմասըն. Հինտ էհալիսի, Պիզ փութլարըն ճէսէտի թէնինէ սէճտէ էթմէյիզ, տէր. վէ պունա իսպաթ օլարագ շունու կէօսթէրիր քի փութʼ Թասվիրճինին տիւքքեանընտա իքէնʼ օնա սէճտէ գըլընմազ. վէ փութ փափազլարը օնու Գուանգէս չայընտա վաֆթիզ էտիպ մէսհ էթմէտիքճէ վէ տէրքեար օլան այն ու ատէթլէրի իճրա էտիպ օնուն իւզէրինէ օգումատըգճա, քիմսէ օնու ա'զիզ սայմազ. Մէզքիւր այինլէր իճրա օլունտուգտան սօնկրաʼ փութ սէճտէյէ շայէսթէ օլուպ, ալլահլարըն ֆիհրիսթինէ կէչմիշ ատտ օլունուր. Քէզալիք Ռօմա քիլիսէսինտէʼ պիր Թասվիր վաֆթիզ օլունուպ վէ իւզէրինէ օգունուպ մէսհ օլմատըգճա, օլ Թասվիրէ ատէթա սէճտէ օլունմազ. Ինճամ,

մատէմքի սէօզ Ալլահըն ի՛լմինին վէ ի՛պատէթինին պօզուլմասը հագգընտա տըր, պիր քիմսէ Ռօմա քիլիսէսինին օլ հիսապսըզ Թասվիրլէրի վէ սուրէթլէրի էօնիւնէ տիզ չէօքիւպ տայիմա օնլարտան իմտատ արատըրգտան, Ա՛զիզլէրէ, Մէլէքլէրէ վէ պիքիր Մէրեէմէ նիտա էտէրէք՝ օնլարը մէրհամէթ փէտէրինտէն զիյատէ րահիմ վէ Թէզ իմտատէ եէթիշմէյէ միւգթէտիր տէյիւ գըյաս էյլէտիքտէն սօնկրա, օլ հուտուտսուզ՝ հէր եէրտէ հազըր նազըր օլան ա՛զիզ Ալլահըն իւզէրինէ տօղրու էֆքեարը օլմագ միւմքինսիզ տիր․ պիզ իսէ օնա րուհ իլէ վէ կէրչէքլիք իլէ սէճտէ գըլմաղա պօրճլույուզ. օ քի "քէնտիսինէ չաղըրանլարա եագըն տըր"։

(Գ․) Ռօմա քիլիսէսի՝ մասունքներ իլէ ոսկորներ վէ օլ ոսկորներուն [illegible] օլան [illegible] [illegible] [illegible]՝ Ալլահա վաճիպ օլան ի՛պատէթի պօզմուշ վէ օնուն սիֆաթլէրի իւզէրինէ օլան ի՛լմի պիւսպիւթիւն գալտըրմըշ տըր։

Մէզքիւր մասունքլարըն վասիթասի իլէ նէ գատար քիւլլի յէթլի ագչէ տէվշիրիլտիյի, վէ օնլարտան հասըլ օլան վարիտաթը չօղալթմագ իչիւն քիլիսէնին նէ գատար հիլէլէր գուլլանտըղը փէք սահիհ պիլտիյիմիզ չէյլէր տիր։ Յանկի նամ Գաթօլիք փափազը Իրօթէսթանտ օլմազտան, Թէրէվիզտէքի ա՛զիզ Գաֆթան ([illegible]) Արնոլտ Եպիսկոպոսունա պիր գաչ միլիօն ղուրուշ վարիտաթ կէթիրտի։ Մուգատտէմա պաշգա եէրլէրտէ տէ Քրիստոսուն խաչլանմաղա կիթտիյի վագըթ իւզէրինտէ պուլունան էսվապտան ալթը ա՛տէտ չէյ տահա վար իմիշ․ պու տագիյէլէր Եվրօփանըն սօֆու Գաթօլիքլէրի օնա սէճտէ էթսինլէր տէյիւ օլ վագըթտան պէրու սագլը տուրուլըր իմիշ։ Լաքին Ինճիլին քէլամը միւճիւ-

Ռօմա քիլիսէսինին մաասունքլարը:

պինճէ Քրիստոսուն սալթ պիր գաֆթանը վար իտի, օնու տա տիւշմէնլէրի զապթ էյլէտիլէր: Պիր գաչ ներտէ Մատթէոս Լուսաւորանիչին գօլլարը տէյիւ մուգատտէս կէօսթէրիլիր. պունլարտա հիսապ օլունտուղու հալտէ, սէքիզ թանէյէ պալիղ օլուրլար. իւչ թանէ տէ Սուրբ Յօհաննէսին գօլու վար տըր: Լաթէրան քիլիսէսինին միհրապընտա Պետրոս վէ Պօղոս Ռէսուլլէրին թէքմիլ պաշլարը վար տըր. Պիլպօստա տա օնլարըն փարչալարը պուլունուր, վէ քէչիշլէր պունլարա ա՛զիմ րայէթ ու թա՛զիմ էտէրլէր: Ռօմատա Սուրբ Պետրոս քիլիսէսինտէ թէվպէյէ կէլէն խըրսըզըն խաչը, Յուդանըն ֆէնէրի, Ռաղաամըն մէրքէպինին գույրուղու, վէ Քրիստոսուն պինիպ Երուսաղէմէ կիրտիյի էշէյին պիր այաղը վար տըր: Պիր գաչ սէնէ մուգատտէմ Իսփանիատա պիր մանասթըրտա պիքիր Մէրեէմին ա՛զիմ րայէթ իլէ սագլանըլմըշ չիզմէսի վար իտի. պու չիզմէնին թասվիրլէրինտէն պիլէ չօգ հիքմէթլի մու՛ճիզէլէր օլունուր տէյիւ թէվաթթուր օլունուպ, Եվրօփատա մէզքիւր թասվիրլէրտէն պինլէրճէ էօրնէքլէր սաթըլըրլար: Նօլճունուն պիրի 1840 տա պու թասվիրլէրին պիր թանէսինի Նափօլիտէ Սան Ճէննարօ տէ փօթէրի նամ քիլիսէ տէրունինտէ՝ ուզէրինտէ շու քէլամ եազըլը օլարագ կէօրմիւշ տիւր:

«Մուպարէք Վալիտէթուլլահըն այաղընըն այնի էօլչիւսիւ, տալըլ քէնտի չիզմէսինտէն չէքիլմիշքի Իսփանիատա պիր մանասթըրտա ազիմ ի՛պատէթլէ սագլանմըշ տըր: Իշպու այագ թասվիրինի իւչ քէրրէ պուս էտիպ, Մէրեէմէ իւչ Աղջըն սէօյլէյէնէ, Յովհաննէս ԻԲ. փափա իւչ եիւզ սէնէլիք

Ռոմա քիլիսէսինին մասունքլարը, վէ օնլարա իʼպատէթ էթմէնին սէմէրէսի ։

Ներողութիւն վէրմիշ տիր վէ Կլեմէս Ը. փափա տա թարիխի Մէսիհիյէնին 1603 ինտէ պունու սապիթ էթմիշ տիր ։

Պու Ներողութիւնուն գաչ քէրրէ ալընապիլիր օլդուղունա հուսուս քէսիլմէմիշ օլտուղու իչիւն, Ազիզ Պիքիրէ իʼպատէթքեար օլանլար հէր գաչ քէրրէ իսթէրլէր իսէ ալապիլիրլէր ։ Քաւարան ճանլարը իչիւն տէ ալընսա կէրէք տիր ։ Սէմավի սուլթանըն իʼզզէթի իչիւն՝ պու թասվիրտէն աʼյնի պաշգա թասվիրլէր տախի ալմաղա ռուխսաթ վարտըր, օնլարըն հէփիսի տէ մէզքիւր Ներողութիւնու վէրէպիլիրլէր"։

"Եա՛ Մէրիէմ, լութֆ վալիտէսի, պիզիմ իչիւն րիճա էյլէ"։

Կիւնահ իշլէմէք իսթէ՞ր միսին. օղլա ֆիւթուր էթմէ, իսթէտիյին գատար իշլէ. սանա գօլայ եօլ. կիտիպ պիր չիզմէ թասվիրինի իւչ քէրրէ էօփտիւյիւն հալտէ, իւչ եիւզ սէնէլիք Ներողութիւն ալըրսըն ։

Իշթէ պու վէճհ իլէ պու տիվանէլիք մասունքլարը ճէմի՝ միւթէասըպ Գաթօլիքլէրին ինտինտէ ֆիʼլէն ռէճաէյէ մազհար օլմուշ տուրլար ։ Պունլարա չօգ գըյմէթլի հէտիյէլէր վէրիրլէր. պիր տաքա կէլտիքլէրի հալտէ՝ օնլարը իմտատա չաղըրըրլար. խասթա օլտուգլարը վագըթ օնլարտան շիֆա թալապ էտէրլէր. կիւնահ աʼվֆիլըղը, քաւարանտան վէ հէր նէվի՝ ֆէնալըգտան գուրթուլուշու օնլարտան թալապ էտէրլէր վէ պու սուրէթտէ՝ եալընըզ Ալլահա լայըգ օլան իʼզզէթի, պէօյլէ պիհուտէ շէյլէրէ վէրիրլէր ։

Պու Մասունքլարըն քիլիսէյէ ղայէթլէ պէօյիւք իրատ օլտուղունու ինքեար էթմէյիզ. վէ պու խուսուսա

մէյնի՝ Գաթօլիքլէր պունլարը չօգ փայտալը պիր շէյ ա՛տտ էտէպիլիրլէր ։ Լաքին պունլարըն սալթ փափազլար հիլէսի իլէ իճատ օլունմուշ շէյլէր իտիյի տախի օլ գատար աշիքեար տըր քի, պաշգա սուրէթ-տէ ինանամայըզ. զիրա մասունքլարըն չօղու պիր վա-գըթտա կէօնակէօն եէրլէրտէ պուլունույօր, օնլարըն հէփիսինէ տէ սէճտէ գըլընըյօր. վէ հէփիսի տէ մու՛-ճիզալը իշլէյօր ։ Աստուածածինին եիրմի թանէ էլլի վար տըր, եիրմիսի տէ սահիհ, եիրմիսի տէ մու՛ճի-զալըքեար. եէտի թանէ Գրիստոսուն տիքէնշուիզ եօ-վարը, Մաթէոս Աւետարանիչին սէքիզ գօլու . Յովհաննէս Մկրտիչին իւչ պաշը. վէ գուսուրու տա պունա քէզալիք ։ Իմտի՝ մումքինսիզ շէյ տիր քի պիր ատէմին պէօյլէ մասունքլարա ինանմագ, օնլարա սէճտէ գըլմագ, վէ օնլարտան մու՛ճիզալը իլէ իմտատ տիլէմէք տէրէճէսինէտէք քէօրլէնմիշ օլուպ տա, Աղլահըն իւզէ-րինէ լայըգըյը էմիքեարը օլափիլսին ։ Զիրա Աղլահը սէվէն, օնուն փէտէրանի մուհապպէթինէ վէ հիմմէ-թինէ սըղընան, եալըընըզ պիր թանէճիք միանճը Յի-սուս Գրիստոսուն վասիթասի իլէ, օնա սէճտէ գը-լան, վէ "Հէր էյի ատիյէ վէ հէր թէքմիլ պախշիշ եօգարտան ըշըգլարըն փէտէրինտէն էնէր" օլտու-ղունա (Յակ. Ա. 17.) ինանան քիմսէ՝ ալտատըճը ին-սանլարըն իճատ էթտիյի պէօյլէ պիհուտէ շէյլէրէ ասլա սէճտէ եախօտ թա՛պըմ էտէմէզ ։

(Դ) Լաքին Ռօմա քիլիսէսինին Աղլահըն իւզէրինէ կէթիրմիշ օլտուղու էն պէօյիւք հագարէթ Աղլահը՝ Թէսլիսինին հէր պիր ագնումունու վէ օլ ագնումլարըն պիրլիյինի պիլէ ճիսմանի սուրէթլէրինի եափըպ վէ օնլարա սէճտէ էթմէսի տիր ։

Ա՛զիզ Գիթապ էօյրէտիր քի Աղլահ րուհ տուր, հէր եէրտէ հազըր նազըր ։ Լաքին էօքիւմիւ կէօզ-

Թասվիրլէրէ սէճտէ էթմէնին Ա՛զիզ գիթապը մուխալիֆ օլ-մասը.

լէրէ կէօրիւնմէզ. «Ալլահը հիչ քիմսէ կէօրմէմիշ տիր», (Յով. Ա. 18.) վէ կէօրէմէզ. «Օնա կէրչէք սէճտէ գըլանլար՝ րուհ իլէ վէ կէրչէքլէք իլէ սէճտէ գըլմալըտըրլար». (Յով. Դ. 23). Ալլահ քէնտի սէօզ վէրմիշ տիր քի «Դիւշիւնչ վէ ուլուֆ րուհլու օլան իլէ օլաճագ տըր. րուհու ալչագլարը տիրիլտէճէք, վէ խիւրէկի էզիքլէրի խաշատաճագ տըր», (Եսայ. ԾԷ. 15.) վէ պէօյլէճէ պիզէ՝ նէ թարիգ իլէ տայիմ քէնտիսինէ մագպուլ օլապիլիրիմիզի կէօսթէրիր. Վէզալիք հըրիստի թէնպիհ տէ (Պօղ Սօֆիէ 158) պաշգա ճէմի՝ զաթլարըն վէ շէյլէրին պէնզէյիշինի խայալը վէ օնլարա սէճտէ էթմէյի մէն՝ էթտիյի կիպի, Ալլահըն պէնզէյիշինի խայալը վէ օնա սէճտէ էթմէյի տէ՝ մէն՝ էտէր. Պունչ քէրրէ քի Ալլահ քէնտինի քէնտի սէչմիշ օլտուղու ճէմաաթընա պէյան էթտի իսէ, ասլա հիւզէրինէ պիր շէքլ ալմատը, վէ օնլարա քէնտի շէրիաթընը վէրմէք իչիւն հիքմէթ ու ճէլալ իլէ կէօրիւնտիւյիւ վագըթ՝ օնտա ասլա պիր շէքլ կէօրմէտիքլէրինի էյիճէ խաթըրլարընտա սագլասընլար տէյիւ՝ օնլարա աչիքեար թէնպիհ էյլէտի. Ալլահ պէօյլէ տէր. «Սէ՛ն սիզ խագլաշըպ՝ տաղըն էթէյինտէ տուրտունուզ. վէ տաղ՝ գարանլըգ վէ պուլուտ վէ տիւման չըգարարագ՝ կէօյիւն օրթասընատէք աթէշտէ եանար իտի. Վէ Րապպ սիզէ աթէշին իչինտէն սէօյլէտի. սիզ սէօզլէրին սէատըն իշիտտինիզ, վէ պիր պէնզէյիշ կէօրմէտինիզ. իլլա եալըննըզ սէս իշիտտինիզ. Վէ քէնտի ահտընը՝ օն թէմպիհլէրի սիզէ տայ էթտի, վէ թէմպիհ էթտի քի անլէրի էտէսինիզ, անլէրի իքի թաշ լէվհալէր իւզէրինէ եազտը. . . . Իմտի իսէ սիզին ճանլէրինիզէ էյի իհթիյատ էտին. չիւն օլ

Ռօմա քիլիսէսինին Ա՛զիզ Գիթապա մուղայիր հարաքէթաէ պուլունտուղու ։

կիւն քի Ռապպ Խօրէպ տաղընտա աթէշին իչինտէն սիզէ սէօյլէտի իսէ, պիր պէնզէյիշ կէօրմէտինիզ։ . . . Սագընըն, օլմայա քի սիզին Ռապպ Ալլահընըզզըն սիզի իլէ էթտիյի ա՛հտընը ունուտասընըզ, վէ սիզէ պիր փութ եա հէր պիր շէյին պէնզէյիշինի եափասընըզ, քի սէնին Ռապպ Ալլահըն մէն՝ էթտի"։ (Բ Օրէն. Դ. 11—13, 15, 23։)

Իմտի՝ Ռօմա քիլիսէսի պէօյլէ պիր ա՛զիմ թէմպիհի իպթալ էտիպ, Ա՛զիզ Գիթապըն՝ Ալլահըն իւզէրինէ էօյրէթտիյի օլ րուհանի վէ միւշէրրէֆ էֆքեարը օնուն ի՛պատէթինտէն տէֆ՝ ու րէֆ՝ էյլէմիշ տիր։ Ճ՛էմա՛աթըն ֆիքրինտէն Ալլահա լայըգ օլան էֆքեարը գալտըրըպ, վէ քիթապլար վէ քիլիսէլէր տէրունինտէ հուսուսուզ, կէօրիւնմէզ վէ տօգանըլմազ Եհովանըն սուրէթինի սագալը իխթիյար շէքլինտէ վազ՝ էյլէյիպ, օնու պիր ա՛տէթա ա՛զիզ մագամընա էնտիրմիշ տիր։ Իշպու հարաքէթ՝ Ալլահըն գօրգուսունու վէ ի՛զզէթինի թէմէլինտէն սարսըպ խարապ էթմէք տիր, սալթ պու քէյֆիյէթ՝ կէրչէքլիք իլէ Ալլահա սէճտէ էթմէք իսթէյէնլէրէ պու մագուլէ պիր քիլիսէյի էպէտէն րէտտ էթմէյէ քեաֆի պիր սէպէպ տիր։

Պալատէ մուհարրէր միւլահազամըզ իլէ կէօսթէրտիք քի Ռօմա քիլիսէսի շու իքի թարզ իլէ քրիսթիանլըգ ֆազիլէթինին թէմէլինի սէօքմիւշ տիւր։ Էվվէլա էլինտէն կէլտիյի գատար Ա՛զիզ Գիթապլարը պիր անկլաշըլմազ լիսան իլէ սէթր էյլէմէսի, րիվայէթի Ա՛զիզ Գիթապտան իւսթիւն թութմասը, Եպիսկոպօսլարտան մախսուս րուխսաթ ալմագսըզըն Աստուածաշունչու օգումայը աշխարհականլարա եասագ էթմէսի, վէ քէնտիսինի Ա՛զիզ Գիթապա եանկըլմազ

մա'նա վէրիճիսի տէյու իլան էթմէսի իլէ, օնու տա եա եանկըլըշ մա'նա վէրէրէք՝ եա հիչ մա'նա վէրմէյէրէք, պու շէյլէրին ճէմի'սի իլէ Ալլահըն Քէլամընը պիհուտէ պիր շէյէ թէպտիլ էյլէմիշ տիր :

Իքինճի՝ ա'զիզլէրէ ի'պատէթ էթմէք ա'տէթինի, սուրէթլէրէ վէ թասվիրլէրէ սէճտէ էթմէք ուսուլինի իտխալ էթմէսի, մասունիքլար իլէ ախզուի'թա, վէ սայիր ախզուի'թա նէվ'ինտէ օլան ճիսմանի շէյլէրէ սէճտէ էթտիրմէսի, վէ կէօրիւնմէզ Ալլահըն ճիսմանի նիշանէսինի, եա'նի թասվիրինի եափմասը իլէ, օնուն ի'լմինի, վէ օնա սունուլմագ վա'ճիպ օլան իպատէթի խարապ ու ֆէսատ էյլէմիշ տիր : Պու ատէթլէրին վէ ուսուլլէրին քեաֆֆէսի իլէ քրիսթիանըզ. ֆազիլէթինին թէմէլլէրինի եէրինտէն սարսըպ խարապ էթմիշ տիր :

3. Ֆագաթ պունտան զիյատէ տէ իլէրի կիտէ պիլիրիզ, վէ իւչիւնճիւ՝ պիր թագըմ թա'լիմաթլար իհտաս էթմէսի իլէ, Ալլահըն Քէլամընըն աշիքեարէն էօյրէթտիյի թա'լիմաթլէրի Րօմա քիլիսէսի էօյլէ պօզմուշ տուր՝ քի պիր ինսան օնլարտան կիւնահ իշլէմէյէ զիյատէսիյլէ ճէսարէթ քէսպ էտէր :

Չօգ միւհիմմ թա'լիմաթլար վար տըր, քի օնլարը քիլիսէ պիր թարաֆտան գապուլ էտէր իսէ տէ, տիկէր թարաֆտան էօյլէ մուղայիր շէյլէր վա'զ էտէր, քի օլ թա'լիմաթլարըն ինսանըն ախլագ ու մէշրէպինէ նաֆիզ օլան փաքլ'յիճի թէէսիրաթընըն պիւսպիւթիւն զայ' վէ թէլէֆ էյլէտիքտէն պաշգա, չօգ քէրրէ տէ ղայէթ զարարլը վէ թէհլիքէլի թէէսիրաթլարա սէպէպ օլուր :

(Ա) Էվվէլ պէ էվվէլ Քրիստոսուն միանճըլըղը թա'լիմաթընտան պաշլայալըմ : Րօմա քիլիսէսի պու

Րօմա քիլիսէսի Քրիստոսուն միանճըլըղընը նի՞ճէ գապուլ էտէր։

թա՛լիմաթը գապուլ էտէր տէյի իգրար էտէր իսէ տէ, տօղրուսու ֆիիլէն օնու րէտտ էտէր։

Ա՛կիզ Գիթապլարտա պունուն տաՀա աչըգ վէ միւսպէրրիՀ թա՛լիմաթ եօգ տուր։ "Զիրա Ալլահ պիր տիր. Ալլահըն վէ ատէմլէրին միանճըսը տախի պիր տիր, ատէմ Քրիստոս Յիսուս"։ Ա Տիմ. Բ 5։ "Վէ էյէր պիր քիմսէ կիւնաՀ իշլէյէճէք օլուրսա, Փէտէրին եանընտա շէֆա՛աթճըմըզ վար՝ եա՛նի սատըգ Յիսուս Քրիստոս"։ Ա Յօհ. Բ. 1։ "Պու սէպէպտէն տախի Ալլահա (Քրիստոսուն) վասիթասի իլէ եագլաշանլարը թէքմիլէն գուրթարմաղա գատիր տիր. չիւնքի օնլար իչիւն շէֆա՛աթ էթմէյէ տայիմա եաշար"։ Եբր. Է. 25։ "Կէրչէք՝ կէրչէք տէրիմ սիզէ քի՝ պէնիմ իսմիմ իլէ Փէտէրտէն Հէր նէ քի տիլէրսէնիզ, սիզէ վէրէճէք տիր"։ Յօհ. ԺԶ. 23։ Վէ թէքրար Րապպըմըզ տէր. "Փէտէրէ քիմսէ կէլմէզ՝ իլլա պէնիմ վասիթամ իլէ"։ Յօհ. ԺԴ. 6։ Պու քէլամլար տէյիլ սալթ Քրիստոս ինսանլար իլէ Ալլահըն մապէյնինտէ միանճը օլտուղունու, իլլա եալընըզ օ, վէ օնտան պաշգա պիր միանճը տախի օլմատըղընը կէօստէրիրլէր։ Տէյիլ եալընըզ՝ ինսանլարըն Քրիստոսուն վասիթասի իլէ Փէտէրուլլահա կէլէպիլիր օլտուղունու, իլլա Քրիստոստան պաշգա պիր եօլ իյէ օնուն եանընա կիթմէք միւմքինսիզ իտիյինի տախի էօյրէտիրլէր։ Պու միւՀիմմ վէ ղայէթ էլզէմ թա՛լիմաթը տա Րօմա քիլիսէսի գապուլ էտէր տէյիւ կէօսթէրիր իսէ տէ, ֆիի՛լէն պիւսպիւթիւն պօշա չըգարըպ ինքեար էթմիշ տիր, չիւնքի օնուն եէրինէ պիքիր Մէրեէմին, ա՛զիզլէրին վէ մէլէքլէրին միանճըլըղընըն թա՛լիմաթընը իՀտաս էյլէմիշ տիր։ Իշպու քիլիսէյէն ինսան իճատը օլան թա՛լիմաթ օլ տէրէճէյէ գատար Գաթօլիքլէր ինտինտէ մագպուլ (աստ) օլուն-

Քաթօլիքլէրին ա'զիզլէրի չէֆա'աթճը թութմասը։

մուշ տուր քի, Քրիստոսուն միանձըլըղը թա'լիմաթը պիր եօլմուշ հարիֆ կիպի օլմուշ տուր։ Քաթօլիք օլան տէրտ ու մէշագգաթլարընտա քիմ՞ գօշար. աճապա (ճալընըզ) Յիսուս Քրիստոս միանձընըն վասիթասի իլէ սէմավի փէտէրիմիզ Ալլահա՞ մը կիտէր. եօխսա պիլ աքս տայիմա իհթիյաճիմիզ ուզրէ' պիր ա'զիզէ եախօտ պիքիր Մէրեէմէ մի սէյիրտիր։ Ա՛է պու չէյի էտէն ճալընըզ պայաղը վէ պաթըլ ի'թիգատա կահիպ օլան ճէմա'աթ տէյիլ տիր, իլլա էն եիւքսէք մէմնէտտէ պուլունան եկեղեցականլար պու հարաքէթտէ պուլունուրլար։ Իշպու փափանըն սէլէֆի Կրիգոր ԺԶ. փափալըգ մէմնէտինէ կէչտիյի վագըթ, եկեղեցականլարըն քեաֆֆէսինտէն մաթլուպ էյլէտի քի պիքիր Մէրեէմ "սէմավի նուֆուզու իլէ օնու Քրիստոսուն սիւրիւսիւնիւն ղայէթ մագպուլ օլան էսրարընա ակեահ էյլէսին" տէյիւ, մէզքիւր պիքիրէ տուա' վէ նիյազ էյլէսինլէր։ Մումաիլէյհ փափա շու քէլամը տախի տէմիշ տիր. "Ակեօզլէրիմիզի միւպարէք պիքիր Մէրեէմէ գալտըրալըմ, քի հերետիկոսլուգլարը մահվ էտէն օ տուր, [illegible]"։ Ռօմա սօգագլարընտա կէչէն էն սէֆիլ վէ նատան ֆուգարատան թութ, քիլիսէնին էն ա'լա թախթընա կէլինճէյէտէք, հէփիսինին տէ [illegible] (տէյիլ քի Քրիստոս կիւնահքեարլարըն միանձըսը տըր, իլլա) եա' պիքիր Մէրեէմ տիր, եա տա ա'զիզլէրտէն պիրի տիր։ Պէօյլէճէ Ռօմա Քրիստոսու քէնտի միանձըլըգ խըզմէթինտէն ա'զլ էտիպ, ինսանըն եիւրէյինի սէվինճ իլէ տօլտուրան վէ րուհունու եիւճէլտէն պու էլլէմ թա'լիմաթըն թէէսիրաթընտան ճէմա'աթը մահրում պրագմըշ տըր։ Խա'ճիւպէ շայան պիր չէյ տէ շու տուր քի պիքիր Մէրեէմին

վէ ա՛զիզլէրին շէֆա՛աթճըլըղընը սապիթ էթմէք իչիւն իքի սէպէպ մէյտանա կէթիրիրլէր․ հալպու քի իքիսի տէ տօղրու տօղրույա վէ աշիքեարէ Ա՛զիզ Քիթապըն էցրէթտիյի ղայէթլէ աչըգ կէրչէքլիքլէրինէ մուղայիր տիր*։ Իլք սէպէպլէրի շու տուր․ Ալլահ եօլէ ա՛զիմ՝ ճէլիլ վէ ա՛զիզ պիր զաթ տըր, քի պիզիմ կիպի կիւնահքեարլար պիլա միանճը վէ տայիմ իւլ եվգաթ օնա եագլաշամազլար․ պիքիր Մէրեէմին վէ ա՛զիզլէրին իսէ պիզիմ իլէ ղայէթ իւլ ղայէ սըգը մինասիպէթլէրի վէ Ալլահըն եանընտա պիլա միւմանաաթ եագլաշմագա սէրպէսթիյէթլէրի օլտուղունտան, մաթլուպաթըմըզա զիյատէ տիգգաթ, վէ գապահաթ ու թէօհմէթիմիզէ զիյատէ շէֆգաթ ու մէրհամէթլէրի օլտուղու տէրքեար տըր։ Տէմէք տիր քի, Ռօմա քիլիսէսինին ի՛թիգատը իւզրէ, մախլուգլարըն՝ պիզ կիւնահքեարլար հագգընտա օլան մուհապպէթի՝ մէրհամէթի վէ րիգգաթը՝ սէմավի փէտէրիմիզ Ալլահըն մուհապպէթինտէն, մէրհամէթինտէն վէ րիգգաթընտան ա՛զիմ վէ քիւլլի տիր։ Լաքին Ռապպըմըզ Քրիստոս քէնտիսի տօղրուտան տօղրույա պիզէ պունուն մուղայիրինի էցրէտիր։ Քէնտի աղզը իլէ տէմիշ տիր քի Ալլահըն մուհապպէթի վէ մէրհամէթի պիզիմ աթալարըմըզըն մէրհամէթինտէն (պիլէ) պէցիւք տիւր, հէմ իսթէր քի պիզէ լազըմ օլան հէր շէյի կիտիպ օնտան տիլէյէլիմ։ «Սիզտէն հա՞նկը ատէմ վար քի՝ օղլու օնտան էքմէք տիլէրսէ, օնա թա՞շ մը վէրէճէք։ Եա էյէր պալըգ տիլէրսէ, օնա եըլա՞ն

---

*Հէր ան ու սաա՛աթ կէօրիւլիւր քի Նէյլէրս Ռօմա քիլիսէսի եօլ- [illegible]

Գաթօլիքլէրին ա՛զիզլէրի շէֆա՛աթճը թութմասը Ա՛զիզ Քիթապա մուղայիր տիր:

մը վէրէճէք. Իմտի էյէր սիզ՝ եարամազ իքէն՝ էվլատլարընըզա էյի պախշիշլէր վէրմէյի պիլիրսէնիզ, կէօքլէրտէ օլան փէտէրինիզ նէ՞ գատար զիյատէ՝ օնտան տիլէյէնլէրէ նի՛մէթլէր վէրէճէք": Մատթ. է. 9, 10, 11: Ա՛զիզ Քիթապտան շունու տախի էօյրէնիրիզ, քի Քրիստոսուն մուհապպէթ վէ րիգգաթընտա ասլա նօգսան եօգ տուր. վէ պիզէ նասիհաթ օլունուր քի հէր [illegible] սէրպէսթ օնա կիտէլիմ: Պօղօս Ռէսուլուն Ա՛զիզ Ռուհ իլէ տէտիյի շու քէլամլարընա տիգգաթ էթտիյիմիզ հալտէ, պիզիր Մէրեէմի, ա՛զիզլէրի վէ մէլ՛էքլէրի Քրիստոստան մէրհամէթլի տատ էտէմէզ իզ: "Իմտի պիզ՝ պէօյիւք պաշքեահինէ՝ կէօքլէրէ կէչմիշ Ալլահըն Օղլու Յիսուսա մալիք իքէն, իգրարը գավի թութալըմ: Զիրա զա՛իֆլիքլէրիմիզէ հէմտէրտ օլմաղա գատիր օլմայան պաշքեահինիմիզ եօգ տուր. իլլա հէր շէյտէ պիզիմ կիպի թէճրիպէ չէքտի՝ ֆագաթ կիւնահսըզ: Իմտի ինայէթին թախթընա սէրպէսթլիք իլէ եագլաշալըմ, թա քի մէրհամէթ ալալըմ, վէ վագթա մինասիպ եարտըմ իչին՝ ինայէթ պուլալըմ": Եբր. Դ. 14—16: "Իմտի իգթիզա իտի քի՝ օնա հէր շէյտէ գարընտաշլարա պէնզէր օլա. չէօյլէ քի Ալլահա միւթա՛լլիգ օլան շէյլէրտէ մէրհամէթլի վէ էմին պաշքեահին օլա, քի գավմըն կիւնահլարընա քէֆարէթ էյլէյէ: Զիրա քէնտիսի թէճրիպէյէ տուչար օլուպ էլէմ չէքմիշ իտիյի սէպէպտէն՝ թէճրիպէ չէքէնլէրէ եարտըմ էթմէյէ գատիր տիր": Եբր. Բ. 17, 18: Իշպու քէլամլէր Ռոմա քիլիսէսինին պալատէ մէզքիւր մէյտանա կէթիրտիյի սէպէպին՝ Ա՛զիզ Քիթապա նէ տէրէճէ մուղայիր օլտուղունու լազըմը մէրթէպէ կէօսթէրիրլէր:

Ռօմա քիլիսէսինին ա'զիզլէրի շէֆա'աթճը թութմաղընըն իքինճի սէպէպի։

Ա'զիզլէրին շէֆա'աթճըլըղընը սապիթ էթմէք իչիւն՝ ա'տէթա կէթիրտիքլէրի իքինճի սէպէպ տէ շուտուր, քի ա'զիզլէր մէշագգաթ չէքիփ, վէ կէրչէքլիյէ սատըգանէ շահիտ օլուպ Ալլահա սէվկիւլիւ օլտուգլարը իչիւն, օնտան հէր նէ տիլէսէլէր՝ անիտէ իճրա օլունուր։ Վէ մախսուսէն պիքիր Մ՝էրիէմ իչիւն տէրլէր, քի Քրիստոսուն վալիտէսի (օլմաղըլէ) էլպէթթէ ա'զիմ գուտրէթ սահիպի օլմուշ օլուր, վէ հէր նէ տէրսէ շիւպհէսիզ իճրա օլունուր. էյլէ քի օնուն շէֆա'աթճըլըղը պիզիմ տիլէքլէրիմիզ իլէ պէրապէր օլտուղու հալտէ, (էլէլպէթ) հէր նէ տիլէսէք՝ ալըրըզ։

Հէր շէյի էվվէլինտէն պիլէն Ալլահ պու խանկըրշըլըղըն քիլիսէյէ կիրէճէք օլտուղունու կէօրիւպ, Ա'զիզ Գիթապլարտա օնու աշիքեարէն րէսմ էթմիշ տիր։ Ղուկ. ԺԱ. 27, 28 տէ օգուտուղումուզ խուզրէ, գարընըն պիրի Էֆէնտիմիզէ. "Նէ՛ մութլու սէնի թաշըյան րահմէ՝ վէ էմտիյին մէմէլէրէ" տէտիքտէ, Քրիստոս տէօնիւպ օնա շու ճէվապը վէրտի. "Ա'սըլ խասսա՝ նէ՛ մութլու Ալլահըն սէօզիւնի տինլէյիպ հըֆզ էտէնլէրէ"։ Պու քէլամ իլէ Գուրթարըճըմըզ պիզէ աշիքեարէն էյլէ տիր, քի Ալլահըն Գէլամընը պիլմէք վէ օնա իթա'աթ էթմէք՝ օնուն իլէ թէնճէ վալիտէսի օլմագտան տահա պիր խագըն մինասիպէթ փէյտա, վէ ինսանը զայէթ սէօյլիւք պէրէքէթէ նայիլ էտէր։

Գունտան գաթ'ինազար, Մատթ. ԺԲ. 47—50 տէ խազըրը օլտուղու խուզրէ՝ պիրի օնա. "Իշթէ վալիտէն վէ գարընտաշլարըն սէնին իլէ սէօյլէշմէք իսթէյիպ՝ տըշարըտա տուրույօրլար" տէտիքտէ, Օ՝ պունու սէօյլէյէնէ ճէվապ վէրիպ տէտի. "Վալիտէմ քի՞մ տիր,

Փափազլէրի չէֆա'աթճը թութմագ Ա'զիզ Քիթապա մուղա-յիր տիր ։

վէ գարտաշլարըմ քիմլէր տիր ։ Վէ էլինի շակիրտ-լէրինէ տօղրու ուզատըփ՝ տէտի ․ Իշթէ վալիտէմ վէ գարտաշլարըմ ։ Զիրա քիմ քի կէօքլէրտէ օլան Փէտէրիմին իրատէթինի էտէրսէ, գարտաշըմ վէ գըզ գարտաշըմ վէ վալիտէմ օ տուր"։

Բու տախի տիգգաթէ շայան պիր շէյ տիր քի, Էֆէնտիմիզ Ինճիլտէ պիզիմ Մէրեէմէ ասլա վալիտէ չաղըրմամըշ տըր ․ պիր քէրրէ Գանա չէհրինտէքի տիւյիւնտէ օնու Թէքտիր էթմիշ տիր ․ (Յով․ Բ․ Դ․) վէ շու պալատէ մէզքիւր քէլամլար իլէ աշիքեարէն էօյրէտիր, քի Ալլահա իպատաթ էթմէք՝ Թէնտէն եանա քէնտի խըսըմը օլմագտան տահա պէօյիւք պէրէքէ-թէ ինսանը շայէսլէթէ էտէր ։ Իմտի կէօրիւյիւզ քի պիզիմ Մէրեէմին վէ ա'զիզլէրին շէֆա'աթճըլըղը պիւս պիւթիւն Ա'զիզ Քիթապա մուղայիր օլան պիր էսաս իւզէրինէ պինա օլունմուշ տուր, վէ Ալլահըն Քէ-լամընը քէնտինէ գուլաղըզ գապաղ էտէն քիմսէ, օնու պիւսպիւթիւն րէտտ էթմէլի տիր ։ Իշպու թա'-լիմաթ մուճիպինճէ Քրիստոս Րօմա քիլիսէսինտէն իխրաճ օլունմուշ տուր ։ Ճէմա'աթ պիզիմ Մէրեէմի վէ ա'զիզլէրի քէնտինէ հիմայէթճի վէ միանճը թա-նըր, օնլարը քէնտի կիւնահլարընա վէ թագսիրա-թընա ղայէթիյլէ թէհամմիւլ էտէն վէ մէրհամէթ-լի սայար ․ վէ պու վէճհ իւզրէ Ալլահըն ա'զիմ վէ էլզէմ կէրչէքլիյի իլէ փաքլէնիփ րուհ իլէ հա-գարէթտէն եիւքսէլէճէք եէրտէ, օնու "եալանճը թէփ-տիլ էթմիշ վէ կէրչէքլիյի նահագգըլըգ իլէ սագլա-մըշ օլուրլար"։

(Բ) Րօմա քիլիսէսի կէլէճէք էպէտի հայաթա վէ էօլիւմ թա'լիմաթընա ինանըր տէյիւ իգրար էտէր իսէ տէ, ինսան քէնտի իլէ իճատ օլունմուշ [illegible],

ղափարաք, Ներողութեան վէ սայ'ր պունլարա էմսալ թա'լիմաթլէր տախի գապուլ էտէրէք, պու թա'լիմաթըն ինսանլարըն գալպի իւզէրինէ օլան ախլագի թէէսիրաթընը պիւսպիւթիւն մահվ էթմիշ տիր ։

Պու թա'լիմաթ Ա'զիզ Գիթապտա աչըգ թարզ իլէ էօյլէ պէյան օլունմուշ տուր, քի թէվպէ էթմէյէն էպէտի ճէզա չէքէճէք, փիւշման օլուպ իմանա կէլէն ճան իսէ՝ սա'ատէթը պինիհայէյէ նայիլ օլաճագ․ վէ պիր ատէմ էօլտիւյիւ կիպի՝ անիտէ պու իքի հալին պիրինէ եա օպիրինէ կիրիֆթար օլաճագ տըր ։ Զէնկինին գաիտուսունտա էօլէն Փագիր Ղազարոս՝ անիտէ կէօյէ՝ Իպրահամըն գուճաղընա կիթտի ։ Հագիգաթ Րօմա քիլիսէսի կիւնահքեարլըն էօլիւմիւնտէն սօնկրա տա գուրթուլաճագ եօլլար կէօսթէրմէսի իլէ՝ Ա'զիզ Գիթապըն պու աչըգ թա'լիմաթընը իպթալ էթմիշ, վէ օնուն ախլագ գուվվէթինէ զա'աֆիյէթ կէթիրմիշ տիր ։ Ինսանըն գալպի էօյլէ պօզուգ, վէ կիւնահ իշլէմէյէ օլան աչգը պաթընընտա էօյլէ քէսքին տիր քի, պիր քիմսէ կիւնահը էօ'միւր կէչիրտիյի հալտէ տէ էպէտի էօլիւմտէն գուրթուլա պիլիր տէյիւ ինանտըղը սուրէթտէ, սօն նէֆէսինէ տէք գօրգուսուզ վէ (փէրվասըզ կիւնահ իշլէր ։ Էպէտի հէլաքըն թէհլիքէսի կէօզիւ էօնիւնտէ օլմատըգտան սօնկրա, հէր հալտէ "Պանա նէ էթմէք կէրէք տիր քի խէլաս պուլայըմ" սիւալինի թէքրար էտէր ։ Իմտի պիր Գաթօլիք՝ քէնտի քիլիսէսի հագգընտա իթիգատը օլտուղու թագտիրտէ, ճանընըն զա'յաթը իւզէրինէ պիւթիւն պիւթիւն փէրվասըզ օլուպ՝ տայիմա չօգ կիւնահ իշլէյէ պիլիր ։ Պախուսուս էկէր զէնկին իսէ, արթըգ իշի իշ տիր, հէր հալտէ վէ միւսթագիլ պիր քէրրէ կիտէճէյի գավարանտա՝ թէզ գուրթուլապիլմէք իչիւն չօգ պարա-

Գաթօլիքլէրին պօզմուշ օլտուգու պիր այիր պէօյիւք թա՛-լիմաթ ։

րագ էթտիրէ պիլիր ։ Ռօմա քիլիսէսի կէլէճէք տիւն-եանըն էպէտի իւճրէթինին վէ ճէզասընըն պէօյիւք վէ էլզէմ թա՛լիմաթընը պէօյլէճէ պօզուպ պիւսպիւ-թիւն գալտըրմըշ տըր ։ Ալլահըն Գէլամընը սէվէն վէ օնու քէնտիլէրինէ գուլաղուզ թութանլարըն իսէ քեաֆֆէսինի էպէտ իւլ ապատ ճէհէննէմին էնկինլէ-րինէ կէօնտէրիր ։ Լաքին Գաթօլիքլէր հէր նէ գա-տար քէօթիւ վէ մուրտար ախլագ սահիպի օլուրլար իսէ օլսունլար , մանի՛ տէյիլ, օնլարըն կիւնահլարը ա՛ֆվ օլունուր ։ քաւարանա կիտէրլէր իսէ տէ , օ-րատան տա պիր ազ ագչէ իլէ թէզ գուրթուլուպ ճէննէթէ կիտէրլէր ։ Պէօյլէ պիր թէրթիպին ախ-լագի թէէսիրաթը էլպէթթէ ղայէթ հիյպէթլու նէ-թիճէլէրէ վէ էտէպ ու էրքեանըն պօզուլմասընա միւ-թաւիլ պատի օլուր ։

(Գ) Ռօմա քիլիսէսի քիլիսէնին սըրրլարընը էօյլէ պօզմուշ տուր՝ քի օնլար լութֆուն վասիթալարը օ-լաճագ եէրտէ, կիւնահ վասիթասը օլմուշ տուրլար ։

Սըրր եա՛նի խորհուրդ պիր րուհանի իհսանըն նի-շանէյի զահիրէսի տէմէք տիր ․ վէ քիլիսէնին սըրր-լարը շու նիյէթէ մէպնի իհտաս օլունմուշ տուրլար , քի իման իլէ օնլարը իճրա էտէնլէրին լութֆտա թէ-րագգի պուլմասընա պիր իմտատ օլսուն ։

Լաքին Ռօմա քիլիսէսի պու նիշանէլէրի՝ օնլարըն թէմսիլէն կէօսթէրտիյի շէյլէրին մէգամընտա թութ-մուշ տուր ։ Սաֆթիւ՝ եէնիտէն տօղմանըն սըրրանի նիշանը օլաճագ եէրտէ , պիզզաթ եէնի տօղուշ օլ-մուշ տուր ։ Ռապպըն ախշամ թա՛ամընըն էքմէյի վէ շարապը Գրիստոսուն թէնինին վէ գանընըն նիշանը օլաճագ եէրտէ , ֆիլ ասըլ Գրիստոսուն թէնի վէ գանը, տիրիլէրին վէ էօլիւլէրին քէֆարէթ էտիճի

*Քաթօլիք քիլիսէսինին իթիրաֆը Ա՛զիզ Քիթապա մուղա-
յիր տիր։*

գուրպանը օլմուշ տուր։ փափազա ի՛թիրաֆ (խօս-
տօվանանք), օլուպ՝ գուստաս (հաղորդ) ալան քիմսէ,
արթըգ էմին տիր. Ճիւմլէ իշլէտտէյի կիւնահլար թէ-
միզլէնիր, վէ տէֆա իշլէմէյէ հազըր օլուր։ Պու
թա՛լիմաթըն ախլագի թէեսիրաթ հազգընտա Պէ-
րուան Նամ պիր զաթ՝ Քաթօլիքլիքտէն Բրօթէս-
թանլըղա տէօնտիւքտէն սօնկրա՝ "Ս. Նօյքուն Չիւզ
Նամ Քաթօլիք (փիսգօփօսունա) եազտըղը մէքթուպ-
լարըն պիրինտէ փէք կիւզէլ սէօյլէր։ Ի՛թիրաֆ
հազգընտա օլան քէնտի էֆքեարը սապըքէօ՝ իւզէ-
րինէ սէօյլէյիպ տէր. "Չայր. Ս. Նամ փափազ չօգ
քէրրէ էվէ կէլիպ՝ պիզի ի՛թիրաֆ էտէր իտի։ Նօ-
գարըքի գաթտէ պիր գարանլըգ օտատա օթուրուր ի-
տի, պիր սօֆրա իւզէրինէ տէ պիր գաչ մում եա-
նար իտի։ Ի՛թիրաֆ օլմազա կիտէնլէր աշաղըքի հավ-
լինին էօնիւնտէքի գափուտան պաշլըյարագ տիզ իւս-
թիւնտէ նէրտիվանտան եօգարը մէզքիւր օտա գա-
փուսունա տաք պիրիպիր արտըսըրա կիթմէլի իտիլէր։
Օրատան պիրէր պիրէր իչէրի կիրիպ, վէ ի՛թիրաֆ
օլուպ տըշարը չըգարըլար իտի։ Սըրա պանա կէլ-
տիքտէ, իչէրի կիրտիմ, էյիլիպ փափազըն էօնիւնէ
օթուրտում. տա՝ կիւնտիւզ վագթը պիւսպիւթիւն
գարարմըշ իտի։ Իւզէրիմէ խաչլըներ էտիպ՝ Լա-
թինճէ պիր գաչ սէօզ սէօյլէտի, սօնկրա կիւնահլա-
րըմըն նագլինէ պաշլայըմ տէյիւ էմր էթտի։ Կօր-
գումտան եիւրէյիմ էօյլէ թիթրէյօր իտի քի, էթտի-
յիմ կիւնահլարըն պիրինի պիլէ խաթըրըմա կէթիրէ-
մէտիմ։ Իմտի քէնտիսի՝ Ֆիլան կիւնահը էթմի՞շ
մի սին, Ֆիլան կիւնահը էթմի՞շ մի սին տէյէրէք՝ սիւալ
էթմէյէ պաշլատը. պէն տէ քիմինէ Հէ՛, քիմինէ Եօգ
տէյօր իտիմ։ Նիհայէթ նագլիյէթիմ թէքմիլ օլտուգ-

Քառասուն Թա'լիմաթընըն սէմէրէսի ։

տա, պիր քէրրէ տաՀա գօլունու իւզէրիմէ գալտըրըպ, վէ պիր գաչ Լաթինճէ սէօզ տաՀա սէօյլէյիպ պէնի սալըվէրտի ։ Արթըգ օնտան սօնկրա չօգ քէրրէ պու իշի իճրա էտէր իտիմ, վէ Հէր ի'թիրաֆ օլտուղումտա ճիւմլէ կիւնաՀլէրիմ ա'ֆվ օլտու տէյիւ Հիսս էտէր իտիմ ։ Էվվէլ պանա աղըր եիւք օլմուշ օլան կիւնաՀլար արթըգ օնտան սօնկրա ասլա գայտըրմտա օլմազ իտի ։ ԿիւնաՀըն աղըրլըղը արթըգ տէֆ' օլուր իտի. վէ չօգ քէրրէ' կիւնաՀ իշլէյէճէք օլտուղում վագըթ պիր ի'թիրաֆ իլէ ա'ֆվլըգ ալաճաղըմըն միւլաՀազասը իլէ, գօրգուսուզ վէ ճէզասըզ (իշլէյէ) պիլիրիմ տէյիւ գըյաս էտէր իտիմ ։ Միզլին ի'թիրաֆ էթմէք վէ [illegible] վէրմէք թա'լիմաթլընըզըն միլյօնլարճա ճանլար իւզէրինէ թաՀսիլ էյլէտիյի Հիյպէթլու վէ ճանը Հէլաք էտէն սէմէրէ պու տուր"։

"Փագաթ չօգ քէրրէ շու(սուալլէր) ֆիքրիմէ տիւշէր իտի, քի՝ Նի՞չիւն փափազ կիւնտիւզ վագթը գարանլըգ օտայա կիրէր ։ Նի՞չիւն Ինկիլիզճէ սէօյլէմէյիպ Լաթինճէ սէօյլէր ։ Նա՞սըլ կիւնաՀ ա'վֆլըղը վէրէ պիլիր ։ Վէ շայէտ պու շէյլէրին քեաֆֆէսինի էթտիյիմտէն սօնկրա եինէ կիւնաՀլարըմ ա'ֆվ օլունմուշ օլմատըղը Հալտէ, նէ՞ եափմալըյըմ ։ Տայիմա տիգգաթ էտէր իտիմ քի ի'թիրաֆ օլտուղումտան սօնկրա էվվէլքինտէն էյի իշ կէօրիւր իտիմ. զիրա ի'թիրաֆ օլմազտան խաֆիֆլիք տույար իտիմ ։ Լաքին իշպու ի'թիրաֆ թա'լիմաթը Հագգընտա օլան ի'թիմատըմ թէզ տէֆ' ու րէֆ' օլտու. վէ եագըն վագըթլարտա շունու տախի ֆէՀմ էյլէտիմ քի պու շէյ՝ զամիր իւզէրինէ Հիւքմ վէ ինսանը էսիր էթմէք նիյէթի իլէ իՀտաս օլունմուշ փափազ ֆէնտի իտիր"։

(Դ) Րօմա քիլիսէսի՝ ԱլլաՀըն պէյան էթտիյի էլ-

Ռօմա քիլիսէսինին այն ու ա'տէթի։

զէմ կէքչէքլիքլէրին վէ օնուն մաթլուպ էթտիյի ազիմ պօրճլար եէրինէ մէնֆա'աթսըզ աատէթլէր վէ տիվանէճէ վէ չօճուգճա փարգլար իճատ էթմէսի իլէ, Քրիսթիան մէզհէպին գուվվէթինի պիւթիւն պիւթիւն թէլէֆ էյլէմիշ տիր:

Ռօմա քիլիսէսինին այն ու ա'տէթլէրինին քեաֆֆէսի փարտէսիզ, մէֆհումսուզ վէ չօճուգճա շէյլէր տիր: Օլ իճատ էթմիշ օլտուգլարը այն ու ա'տէթլէր պիր անկլաշըլմազ լիսան իլէ իճրա օլունուր. քիլիսէտէ իճրա օլունան այն ու ա'տէթլէրէ ճէմա'աթըն ասլա իլհագլըղը եօգ տուր. զիրա կէրէք օգունան շէյլէրին վէ կէրէք մագամ իլէ օգունան իլահիլէրինտէն պիր լագըրտըսընը պիլէ անկլամազ. Մէզհէպէ տայիր օլան էն ա'զիզ պօրճլարը պէօյլէ պիր թագըմ գարմագարըշ նամա'լիւմ սէօզլէր մըըըլտայարագ իճրա էթմէք՝ մէզհէպին ախլագի գուվվէթինի զայ' էթմէք տիր: Նազը'գ քի Ռօմա քիլիսէսի Ստուածաշունչ օգումազ: Օգումուշ օլսա իտի, անկլաշըլմազ լիսան իլէ սէճտէ գըլմազ հազգընտա Պօղոս Ռէսուլուն էֆքեարընը օնտա եազըլմըշ կէօրիւր իտի: Ա Կօր. ԺԴ:

Փափազլարըն էլպիսէսի, էնվա'ի տիզ չէօքմէլէր, միւպարէք սու սէրփմէք, Ստուածաշունչու գալտըրըփ՝ օնուն եէրինէ ինսանի ի'լմին ըշըղընը գօտուգլարը միսիլլիւ, կիւնէշին միւպահ ըշըղը քեաֆի օլմայօր տէ՝ օլ ուֆագ թէֆէք ըշըգլար իլէ կիւնէշին նօգսանըընը տօլտուրաճագլար կիպի, կիւնտիւզ վագթը մումլար վէ գանտիլլէր եագմալարը տախի՝ այնի օլ ֆայտէսիզ այն ու ա'տէթլէրէ միւսավի տիր: Օլ պէօյիւք վէ ղայէթ ճէլիլ Ալլահա սունուլաճագ ի'պատէթէ՝ եալընըզ եապանիլէրէ վէ չօճուգլարա խօշ կէօրիւնէճէք, եախօտ ինսանլարըն ագըլըզ ղու-

Քաթօլիք քիլիսէսինին Աղիզ Քիթապա գարշը օլան թա'լիմաթլէրի:

ըուհիյեթինի թէսքին էտէճէք չէյլէր գարըշտըրմագ՝ օլ իպատէթին ախլագի գուվվէթինի հիչ էթմէք տիր. պիզ իսէ օնու թէվպէքեար եիւրէքլէ, իման վէ մուհապպէթ իլէ իճրա էթմէյէ պօրճլույուզ:

Ռօմա քիլիսէսինին կիւնահ ա'ֆվըլըղը տախի սօն տէրէճէ պիհուտէ վէ չօճուգճա չէյլէր իւզէրինէ պինա օլմուշ տուր: Զիրա քիլիսէյէ զիարէթէ կիթմէք, պու գատար "Սէլամ սանա Մ'էրեէմ" (Աղջըյն թէղ Մ'ոչէամ) տէմէք, պիր չիզմէ թասվիրինի էօփմէք պիր փափազա ի'թիրաֆ օլմագ. պու չէյլէր Ալլահըն քէնտի հատտըզ մուհապպէթի իլէ իճրա էթտիյի էն պէօյիւք իշի, եա'նի կիւնահ ա'ֆըլըղընը վէրէպիլիրլէր: Պէօյլէ թա'լիմաթլար իլէ՝ Քրիստոսուն գանը իլէ օլան քէֆարէթ, վէ ինսանըն պախուսուս Ալլահա մագպուլ օլապիլէճէյի օլ եիւրէք հալի, խաթըրլարընտան չըգմըշ տա, օնլարըն եէրինէ Ալլահա վէ օնուն կէրչէքլիյ'նէ պիւսպիւթիւն եագըշմազ պիհուտէ չէյլէր տօլմուշ տուր:

Իշպու կէօսթէրտիյիմիզ իշարէթլէր իլէ մուխթասարճա Ռօմա քիլիսէսինին ահվալինին վէ ախլագի թէէսսիւրաթընըն պիր գըթասընը կէօսթէրմէք իսթէտիք. պիւսպիւթիւն ախլագի պօրճլարա մուխալիֆ օլան թա'լիմաթլէրտէն սարֆը նազար էյլէմիշիզ: Պու մէզհէպին՝ նէ Ինճիլին էօյրէթտիյի նէ տէ Ալլահըն պէյան էթտիյի իւզրէ, իլա ինսան իճատը իլէ եափըլմըշ օլտուղու իչին, օնուն մուճիտի կիպի պօզուգ վէ ալտատըճը պիր մէզհէպ օլտուղունու կէօրտիւք: Իշպու քիլիսէնին իպատէթ վէ սէճտէ գըլմագ թարզլէրի, հիսապսըզ իխթիլաֆլարը, Քրիստոսու եալընըզ միանճը գապուլ էթմէմէսի, Ալլահըն Քէլամընա օլան խուսումէթի, ա'զիզլէրէ վէ

Քաթօլիքլէյին եանէպի էրքեանէ տայիր օլան թէէսիրաթլէրի ։

մաաաանէթլարա թամիմասը, էտմա վէ չօճուգճա այն ու ա'տէթլէրի, տէյիլ թէվպէ էթմիշ վէ մումին քիմսէյէ՝ իլլա չիզմէյի էօփէնէ . վէ պունուն կ'պի տիվանէճէ այինլէր իճրա էտէնէ կիւնահ ա'ֆվլըղը վէրմէսի, պունլարըն հէփիսի տէ ինսանըն ախլագ ու մէշրէպի իւզէրինէ Քրիստոսուն Ինճիլինին փաքլէյիճի վէ թէմիզլէյիճի թէէսիրաթընըն մուղայիրինտէ թէէսիր էտէրլէր ։ Պու մէզհէպ էօյլէ պիր մէզհէպ տիր քի ագչէ իլէ Նէրօ-ղօ-Բի-ն սաթտըղը իչիւն, հէր քէսէ իւճրէթ իլէ կիւնահ իշլէթտիրիր ։ Ինսանը՝ ղամիրինի թէֆթիշ վէ թէֆէքքիւր էթմէքտէն մէն՝ էտէր, վէ պէօյլէճէ ճէհալէթի՝ ճիսմանի գուվվէթի վէ ճէպպարլըղը քէնտի մուհաֆազասը վէ տայիմիյէթինէ համի էյլէմիշ տիր, պու սուրէթ իլէ տէ ճէհալէթ՝ պաթըլ ի'թիգատ վէ չօգ քէրրէ տէ պէօյիւք մէրհամէթսիզլիք մէզհէպի օլմուշ տուր ։ Քէնտինէ մախսուս օլան թէէսիրաթը տայիմա մէյտանա չըգարամամասը պաշգա սէպէպէ մէպնի տէյիլ տիր, իլլա թիճարէթին վէ սէնա'աթլարըն ինսանըն կէօզիւնիւ աչան թէէսիրաթընըն՝ մէտէնիյէթին ա'լէսսէվիյէ իլէրիլէտիյինին՝ վէ հէփսինտէն զիյատէ Բրօթէսթանթըլըգ թէէսիրինին օնուն զարարըը նուֆուզունուն էօնիւնիւ ալմըշ վէ օնու պաթթալ էթմիշ օլտուղու իչիւն տիւր ։ Ի'լմին իլէրիլէմէսինտէն Քաթօլիքլիք՝ Գալիլէօսուն կիւնիւնտէ Հէրէտիկօալուգ տուր, տէյէրէք հիւքմ էթտիյի չէյի՝ Կէրչէքլիք տէյիւ գապուլ էթմէյէ մէճպուր օլտու . վէ Բրօթէսթանթըլըղըն եայըլմասը վէ մէտէնիյէթին իլէրիլէմէսի՝ էլինի ինսանլարըն գանընտան կէրի չէքիպ՝ հէր նէ գատար նաչար վէ նաֆիլէ վագըթ կէչիրմիշ իտի իսէ տէ, էնճամ իլէրիլէմէք թարիգինէ սիւլիւք էթմէյէ օնու մէճպուր էթտիլէր ։ Հէր նէ գատար պու պէօյլէ իսէ տէ, քէնտի զաթը վէ

Գաթօլիքլիյին թէէսիրաթը նիճէ թէպտիլ օլտը պիլիր ։

ասլիյէթինի պըրագմատըգճա, եանըլտան իճատ էթտիյի ճիւմլէ թա՛լիմլէրի րէտտ էթմէտիքճէ, վէ Ալլահըն եանըլմազ քէլամընը քէնտինէ գուլաղուզ գապուլ էթմէտիքճէ, շիրքէթը ինսանիյէնին պիւթիւնիւ իւզէրինէ քէնտի թէէսիրաթը տա՛ խարապ էտիճի վէ պօզուճու օլաճագ տըր. վէ պու տա օլ մէզհէպէ ի՛թիգատ վէ իթա՛աթ էտէնլէրին օնա կէօսթէրտիքլէրի իման վէ թէպա՛իյէթէ կէօրէ օլաճագ տըր ։ Պիր վագի՛ եագընլարտա վուգու՛ պուլան վագա՛ալէր օնուն գուվվէթինին պէօյիւք փայընը էլինտէն ալտըլար. Իսվիչրատա Գաթօլիք պէլտէլէրին ճէմա՛աթլարը շիմտի այաղա գալգմըշ տըր լար, վէ շիմտիտէն Րօմա քիլիսէսինին քէնտի իւզէրլէրինէ վուրտուղու զինճիրլէրին չօղունու սիլքիփ իւզէրլէրինտէն աթմըշլար տըր ։ Ճէնապ Հագգ Թա՛ալա հազրէթլէրի իշլէրինի րասթ կէթիրսին ։ Լաքին տիկէր թարաֆտան Րօմա քիլիսէսինին տիւշմէսինի կէօրմէյէ պիզիմ պաշգա իւմիտիմիզ եօգ տուր, իլլա պիւթիւն իւմիտիմիզ եալընըզ կէրչէքլիյին քէլամընտա վէ Ալլահըն Րուհունտա տըր ։

ՊԱՊ Դ

Քաթօլիքլէրին ահվալի ախլաքիյէսի ։

ՓԱՍԼ Ա

ՐՕՄԱ ՔԻԼԻՍԷՍԻՆԻՆ ԱԽԼԱՔ ՀԱՔՔԸՆՏԱ ՄՈՒՉԻՐՐ ԹԱ'ԼԻՄԱԹԸ ՕԼՏՈՒՂՈՒ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ

Ա. Հերետիկօսլարա օլունան անտ վէ շարթլարը ֆէտաքեարանէ հըֆզ էթմէք ֆարզ տէյիլ տիր, վէ
Բ. Փատիշահլարը գաթլ էթմէք վէ թուղեան եա-խօտ զօրպալըգ ճայիզ տիր տէմէսի ։

ՓԱՍԼ Բ

ՃԻԶՎԻԹԼԷՐԻՆ ԹԱ'ԼԻՄԱԹԸ ԱԽԼԱՔԻՅԷ ՎԷ ՓՕԼԻԹԻՔԻՅԷՍԻ ։

Ա. Պասքալըն Էյալէթ մէքթուպլէրի նամ րիսալէլէրի ։
Բ. Ճիզվիթլէրին թա'լիմաթընա Րօմա քիլիսէսի մէսուլ տուր ։
Նէթիճէ ։

ՓԱՍԼ Ա

ՐՕՄԱ ՔԻԼԻՍԷՍԻՆԻՆ ԱԽԼԱՔ ՀԱՔՔԸՆՏԱ ՄՈՒՉԻՐՐ ԹԱ'ԼԻՄԱԹԸ ՕԼՏՈՒՂՈՒ ՊԷՅԱՆԸՆՏԱ

Էվվէլքի պապտա Րօմա քիլիսէսի հագգընտա իւչ պէօյիւք թէշէքքի էթտիք. Իլքի Ա'զիզ Կ'իթապը

ֆի'իլէն րէտտ էթմիշ օլտուղու. Իքինճի Ալլահա սունուլաճագ սահիհ վէ րուհանի ի'պատէթի պօզմուշ օլտուղու. վէ Իւչիւնճիւ՝ գապուլ էտէր տէյիւ իգրար էթտիյի պաշլըճա թա'լիմաթլէրին պիր գաչընա մուղայիր թա'լիմաթլէր սապիթ էթմիշ, վէ պէօյլէճէ օնլարըն ախլագ իւզէրինէ օլան թէէսիրաթընը եա մահվ եա տա պիւսպիւթիւն խարապ էթմիշ օլտուղու իտի: Պու թէշէքքիւլէրին հէփիսինի տէ միգտարը քեաֆի խըպաթլը իլէ սապիթ էյլէտիք. Չիմտի պիզէ շունու տախի կէօսթէրմէք ֆարզ տըր, քի Րօմա քիլիսէսինին՝ ախլագա, միզանէ վէ ա'տաթլէրինէ ղայէթ աշիքեար խասարլըղընա [illegible] մուղայիր թա'լիմաթլէրի վար տըր վէ պունլար իսանըն գալպինին էն [illegible] [illegible] [illegible] վէ [illegible] [illegible] [illegible] պիր գաչ ղայէթ [illegible] [illegible] չօգ ֆայիտէլի տէրլէր:

Պու մատտէյէ ղայէթ չօգ խըպաթըմըզ վար տըր:

Ա· ՀԵՐԵՏԻԿՕՍԼԱՐԱ ՕԼԱՆ ԱՆՏ ՎԷ ՇԱՐԹԼԱՐԸ ՓԷՏԱՔԵԱՐԱՆԷ ՀԸՖԶ ԷԹՄԷՔ ՖԱՐԶ ՏԷՅԻԼ ՏԻՐ ԹԱ'ԼԻՄԱԹԸ

Հերետիկոսլարա օլան անտ վէ շարթլարա ֆէտաքեարըղ կէօսթէրմէք ֆարզ տէյիլ տիր խուսուսը՝ Րօմա քիլիսէսինին պիր թա'լիմաթը տըր: Փախալարըն չօղու, վաֆիր սինաթօսլար, Աստուածաբանլար, հիսապսըզ եկեղեցական վէ աշխարհական քիմսէ էր, հուգգուգ ու ա'տալէթ մատտէլէրինին քեաֆֆէսինէ գարշը, ֆէնալըղա վէ եարամազլըղա ֆայտէլի օլան պու հէյպէթլի թա'լիմաթը թաստիգ վէ գապուլ էթմիշլէր տիր: Պունլարըն իսմինի պուրատա սայմագ վէ զիքր էթմէք միւմքինսիզ տիր: Լագին իգթիզա

Ռօմա քիլիսէսինին հէրեաթիքօլարա գարշը սապըթ,

էթտիյի գատար իշպու խապաթ էտէճէյիմիզ քէյֆիյէթին կէրչէքլիյինի, վէ օնուն տէյիլ եալընըզ պիր Թա'լիմաթ տէյիւ սապիթ՝ իլլա պիր գանուն կիպի տախի իճրա օլմուշ խուսիյինի կէօսթ'րէճէյիզ:

Իշպու Թա'լիմաթ 1414 Նոյեմպեր 1 տէ քիւշատ օլունան Գօսթանսըն պէօյիւք սինաթօսունտա աշիքեարէ սապիթ օլունտու: Ռօմալը միւէլլիֆ էրպէն նագլի միւճիպինճէ՝ մէզքիւր սինաթօստա օթուզ գարտինալ, իւչ փաթրիք, եիրմի արքեպիսկոպոս, եիւզ էլլի եպիսկոպոս, եիւզ ըուհպան պաշը, եիւզ էլլի. մէրխասսա վէ էնվա'ի մանասթըրլար րէիսլէրի վէ սաիրէ, իքի եիւզ աստուածաբան, տէօրթ էլէքթօր (կայսրընտիր), օն տօգուզ տուգա վէ իմպէրաթօր քէնտիսի պիզզաթ, պիր Թագըմ տա պայաղը եկեղեցականլար, պէյլէր, գայիմմագամլար, էլչիլէր, վէ պունլարըն հէփիսինտէն պաշգա՝ քիւլլիյէթլու տինլէյէնլէր տէ հազըր իտիլէր: Ինճամ օլունան հիսապա նազարէն օլ եսնատէ օթուզ պինտէն գըրգ պին քիշի յէտէք Գօսթանս շէհրինտէ՝ իշպու սինաթօսա ճէմ' օլմուշ պուլունտու:

Պալատէ զիքր՝ վէ աթիտէ իֆատէ օլունան Թա'լիմաթ իշպու սինաթօսուն պիր մէշհուր սիճիլլի տիր: Հերետիկոսլարըն վէ հերետիկոսլուգ Թէօհմէթի իլէ մէզմում օլան քիմսէլէրին էմնիյէթ իւզրէ մահալլի իգամէթլէրինէ ավտէթ էտէճէքլէրինի հավի՝ իմփէրաթօրլարըն, գրալլարըն վէ սայիր հիւքիւմտարանըն վէրտիյի 'էմնիյէթնամէլէր՝ հագգընտա ա'զիզ Գօսթանս սինաթօսու շու ոիյագ իւզրէ էմր ու գարար էյլէմիշտիր քի, Գաթօլիք տինի եախօտ քիլիսէ ահքեամը էմնիյէթնամէլէրին ֆէսխ օլունմասընա ասլա գայտ էթմէյէճէք տիր. չէօյլէ քի հէրետիկոսլար հէր նէ գատար էմնիյէթնամէլէրի օլմատըղը հալտէ շէրա-

վէ իճրա էթտիյի եօլսուզ գանուն ։

թը րուհանիյէյէ կէլմէյէճէք օլուպ, էմնիյէթնամէյի
մէզքիւրէլէրի թահսիլ էթտիքլէրինտէ՝ օնլարըն թէէ-
մինաթընա ի՛թիպար պիրլէ մէհքէմէյի րուհանիյէյէ
կէլմիշ օլուրլար իսէ տէ, օ մաազուլէ էմնիյէթնամէլէր
եանկլըշըլըգլարընը րէտտ էթմէյէն հէրեւտիկօսլարըն,
հիւքմի ազապ վէ ա՛տալէթ ուզրէ մու՛ճազաթ օլուն-
մասընա մանի՛ օ մայաճագլար տըր ։ Վէ օնլարա էօյ-
լէ պիր էմնիյէթ վա՛տ էտէն քիմսէ տախի՝ նէ վէճհ
իլէ օլ վա՛տը էթմիշ օլուր իսէ օլսուն՝ պու պապտէ
վա՛տընը իճրա էթմէյէ պօրճլու տէյիլ տիր ։ (Պագ-
փարէ Սարբինին Տրիտէնդ Սինաթօսուն Հիքեա-
յէսինէ, Ճիլտ Բ. սահիֆէ 102, քի 1751 տէ
Ամստէրտամտա թապ՝ օլունմուշ տուր, վէ փարի-
զին Ա՛զիզ Ճ՛էնէվիվ մանասթըրը քիւթիւփխա-
նէ նազըրը Լըքուրայէ նամ՝ ա՛լիմին պու մատտէ իւ-
զէրինէ թէ՛լիֆքէ՛րտէսի օլան պիր հաշիյէսինի հավի
տիր ։)

Սինաթօս պու կիւզէլ թա՛լիմաթը սապիթ էթ-
տիքտէն սօնրա՝ ա՛գապինճէ օնա կէօրէ տէ հարաքէթ
էթմէյէ պաշ՝ատը ։ Յովհաննէս Հուս՝ Սիկիսմունտ
իմբէրաթօրուն էրտիյի էմնիյէթնամէյէ ի՛թիպար
էտիպ, մէզքիւր մէճլիսէ կիթմէյէ խաքեաթ օլտու ։
Հուզուրու մէճլիստէ թէֆթիշ վէ մուհաքէմէ օլուպ,
Ալլահըն Քէլամընը քէնտինէ տին գանունու տէյի-
գապուլ էթմիշ օլտուղու իչիւն եանմազա հիւքմ օ-
լունտուգտա, իմբէրաթօր՝ օնու քէտէրսիզ եէրինէ
թէսլիմ էթմէյէ պէօյլէ անտ իլէ վա՛տ էթմիշ օլ-
տուղունու մէճլիսէ խապէր վէրտի իսէ տէ, մէճլիս իմ-
բէրաթօրու եէմինինտէն մուա՛ֆ գըլտը ։ Քէզալիք
Փափա վէ էլչիլէրի, գարտինալլար վէ եփիսկոպոս-
լար՝ Լութէրին Վօրմս սինաթօսունա կէլտիյի թագ-
տիրտէ, օնու Րօմայա կէօնտէրիպ Հէրեւտիկոս տէ-

Ռօմա քիլիսէսինին Ա'զիզ Քիթապա մուղայիր հարաքէթի։

յիւ խազայիլմէք իչիւն, Պէշինճի Կարլօ իմփէրաթօրու՝ Լութ՛էրէ վէրտիյի էմնիյէթնամէնին պա'տընտա սատըգ պուլունմագ ֆարզ տէյ'ըլ տիր տէյէրէք, գանտըրմաղա իւէք չօգ ճահտ էթտիլէր։

Մումայիլէյհ Կարլօ իմփէրաթօր՝ թաճ գօնտուղու կիւն՝ Սիփանիատա պուլունան Արապլարը հիմայէ էթմէյի խէմին իլէ վա'տ էթմիշ իտի իսէ տէ, Կլէմէս Է. Փափա օնա՝ օլ էթտիյի հէյպէթլու խէմինի պօզսուն, վէ օլ հալիմ վէ միւլթիւ՝ Մուսլիւմանլարը միլիօնլար իլէ սիւրկիւն՝ խալքը ա'զիզ թէֆթիշ մահքէմէսինին հէյպէթլու իշքէնճէլէրինէ թէսլիմ էթսին տէյիւ ճէպր էյլէտի։ Պունտան գաթի՝ Նազար մէզքիւր Փափա իմփ՛րաթօրուն տահա էթմէմիշ, վէ հէնուզ էտէճէք օլտուղու զայէթ մէքրուհ վէ զալիմ քէօթիւլիւյէ քեամիլէն ա'ֆվլըգ իհսան էյլէտի։

Թարիխի Իսանըն 1672 սէնէսինտէ, Ֆրանսանըն Քաթօլիք գրալը՝ իւլքէսինտէ պուլունան մէշհուր քիպարլար վէ աքէրի պէօյիւքլէրտէն իպարէթ՝ միւթէպէր Պրօթէսթանթլարըն քեաֆֆէսին Փարիզէ տավէթ էտիպ, Սուրբ Պարթուղիմէոս կիւնիւն ախշամըսը հէփիսինի տէ գաթլ էթտիրտի. վէ Կրիգորիոս ԺԳ Փափա պու իշի գաթ կիւնահըն՝ խանի հիլէ վէ գաթլըն իւզլէթինէ պիր Յօքսլեան եսրթուսու իճրա էթտիրտիքտէն պաշգա, օնուն զիքրի իչիւն պիր միտալ պասթըրտը։

Մարտինոս Է. Փափա Լիդուվանիա տուգասընա խաւտըղը պիր մէքթիւպինտէ տէր. “Պիլմիշ օլասըն քի Հերետիկոսլարա էթտիյին վա'տէրի իճրա էյլէտիյին հալտէ, [illegible] կիւնահ իշլէմիշ օլուրսուն”։ Կրիգորիոս Ժ. իշպու խուսուս իչիւն շու գանունու վա'զ էթմիշ տիր։ “Ճ'իւմլէյէ մա'լում օլա քի

Ժ. Գրիգորիոսուն Նոմոսու վէ Սիմանքա Եպիսկոպոսուն իլանը։

մուա՛յէնէն հերետիկօսլուգ թէօհմէթիյլէ միւթթէհիմ օլան քիմսէլէրին թահթը հիւքիւմէթինտէ պուլունանլար, հէր նէ տիւրլիւ պաղ վէ հէր նէ մուգավէլէյի գավիյէ իլէ օնլարա մերպութ օլուրլար իսէ օլսունլար, օնլարա օլան ֆէտաքեարլըգ պօրճլարընտան՝ օնլարըն հիւքիւմէթինտէն վէ հէր նէվի՝ իթա՛աթ մեսուլիյէթինտէն մուա՛ֆ տըրլար"։ Մէշհուր Գաթօլիք Եպիսկոպոսուն պիրի տէ (Սիմանքա եպիսկոպոսու) պու գանունա շու վեճհ իլէ շէրհ վերմիշ տիր։ "Պապա՛ պ՚յլէրի, վէ թէպա՛ա իզէրինէ հիւքիւմէթ սիւրէն քիմսէլէրին քեաֆֆեսի իշպու գանունուն ահքեամընճա քէնտի ամիրլէրինէ ֆէտաքեարլըգ էթմէք նիյէթիյլէ էյլէտիքլէրի անտ վէ շարթ վէ եէմինլէրտէն մուա՛ֆ օլուրլար։ Պունտան գաթ'ինազար պիր Գաթօլիք գարընըն գօճասը հերետիկոս օլտուղու հալտէ, գարը օնա ֆէտաքեար պուլունմաղա պօրճլու տէյիլ տիր։ Օհրա պիր քիմսէ սալթ թէնի էօլտիւրէ պիլէն զալիմլէրէ՝ հայտուտլարա վէ խըրսըզլարա էյլէտիյի վա՛տլէր վէ եէմինլէրին իճրասընտա պուլունմաղա պօրճլու օլմատըգտան սօնկրա, ինսանըն ճանընը հէլաք էտէն հերետիկօսլարա սատըգանէլիք իպրազ էթմէյէ հիչ պօրճլու օլամազ։ Պիւզէլ ամմա, տէյ'ճէքսին, էօյէ պիր սատըգանէլիյին մուղայիրի հարաք'թ՝ էյի շէ՛յ տէյիլ տիր։ Լաքին, Մ'էրիաս Սաղմանիասըն տէտիյի կիպի, Նօըլ սատըգանէլիյին մուղայիրի Քրիստոսա գարշը օլան վա՛տ եալըստ ա՛հտ տըր։ Պու սէպէպտէն եօքտուր, Հերետիքօլարտան պիր քուլը՝ Գաթօլիքի սէնաթօսուն մուա՛զզամ հէյէթի իլէ հէր նէ գատար էմին կէրէ տէօնմէ՛ եէտը իլէ մուհաֆէզէյէ կէլմիշլէր իսէ իսէ տէ, հատտա եէմին օլունտուլար։ Սուրբ Թօվմաս տախի

Րօմա քիլիսէսինին գըրալ գաթլ եթմէյէ րուխսաթ վէրմէսի:

պու էֆքեարտէ իտի քի, պիր Գաթօլիք պիր հէրէթիկոսու հուքիւմէթէ թէսլիմ էթմէմէյէ հէր նէ գատար վա՛տ էթմիշ, վէ վա՛տըն տախի եէմին իլէ սապիթ էթմիշ օլսա, օնուն իսլահ օլաճաղընա միւմքինիյէթ կէօրմէտիյի հալտէ, օնու հաքիմլէրէ թէսլիմ էտէ պիլիր": (Simanca Cathol. Inst. Tit. 46. Sec. 53, 54.)

Բ. ՓԱՏԻՇԱՀԼԱՐԸ ԳԱԹԼ ԷԹՄԷՔ ՎԷ ԹԱԲԻԱԼԵՐԻՆ ԽԱԼՔԸ ՃՕՐԳԱԼԸԳ ԺԱՅԻԶ ՏԻՐ ԹԱ'ԼԻՄԱԹԸ

Գաթօլիք քիլիսէսի՝ պայատէ մէզքիւր՝ Գաթօլիք օլան հէրէթիքօսլարա էթտիյի վա՛տըննա տուրմալը տէյիլ տիր թա՛լիմաթը կիպի, պիր թա՛լիմաթ տահա չօգ քէրրէ մուգարրէր էյլէմիշ տիր. եա՛նի շու թա՛լիմաթ քի՝ Գիլիսէնին մէնֆա՛աթընա հէր վէճհ իլէ մուխալիֆէթ էտէն քիմսէլէրի, նէ թարզ իլէ օլուր իսէ օլսուն էօլտիւրմէք հագգ տըր:

Իմտի Սուրբ Յակօբոս Կլեմէս նամ փափազըն պիրի, փափա իլէ մարազասը օլան Իւչիւնճիւ Հանրի նամ Ֆրանսա գրալընը էօլտիւրտիւյիւնտէ՝ եկեղեցականլար օլ հարաքէթի ա՛լէնսէվիյէ մէտհ էթտիլէր. վէ գաթիլի Ա'զիզ իւնվանը իլէ միւշէրրէֆ գըլտըլար: Օլ վագթըն փափասը Սիքստոս Ե. գաթիլըն զաթընը վէ էթտիյի օլ գապիհ հարաքէթի ալանէն թահսին էթտիքտէն պաշգա, Ֆրանսըզ միլլէթինին հագգան վէ չ'րա'ն գաթիլ տէյիւ էօլտիւրտիւյիւ օլ եարամազը ա՛զիզ վէ չէհիտ սըրասընա կէչիրտի:

Տէօրտիւնճիւ Հանրինին էօլիւմիւ տախի պու թարզ իլէ օլտու: Օրանժ տուգասը տա՝ Գաթօլիք եկե-

Ռօմա քիլիսէսինին զօրպալըղը րուխսաթ վէրմէսի ։

ղնցակլանլարըն մախսուսէն օնու էօլտիւրմէք նիյէթիյլէ տուա' օգուտուգլարը գուրշունլար իլէ գաթլ օլունտու, վէ Իքինճի Փիլիպպոս Ճ'էրմանիա գրալընըն վա'տ էթմիշ օլտուղու 25.000 լիրա իւճրէթին գաթիլլէրէ վէրիլմէսինէ փափա գայիլ օլտու ։ Էլհասըլ՝ քիպարլարընտան խաթթա գրալլարընտան պազըլարընըն Քիլիսէնին մուայեէն րիզասը իլէ գաթլ օլունտուղունու կէօրմէյէն միլլէթ Ավրօփատա փէք նատիր պուլունուր ։

Ռօմա քիլիսէսի ախէր հիւքիւմէթլէրէ թապի' օլանլարա' քէնտի տէվլէթլէրինէ գարշը խըեան էթմէլէրինի չօգ քէրրէ նասիհաթ էթմիշ տիր ։ Պօղոս Դ. փափա Ինկիլթէրրանըն ճիւմլէ էհալիսինտէն մաթլուպ էթտի քի գրալլարը պուլունան Սէքիզինճի Հէնրիկոսա գարշը ա'սի օլսուն, վէ հէր քէսի թէպա'ալըգ եէմինինտէն մուա'ֆ գըլտը ։

Քէզալիք Պիոս Ե. փափա' Իղիսապէթ գրալիչանըն քէնտի թէպա'ասընտան թուղեան էթմէլէրինի մաթլուպ էյլէտի ։ Հէր Քաթօլիք հէփիսինտէն զիյատէ օլ Ա'զիզ փէտէրի օլան փափայա իթա'աթ էթմէյէ ա'հտ էթմիշ օլտուղունտան, էօյլէ քէրթէլէրտէ ա'սիլիք եախօտ զօրպալըգ էթմէտիյի հալտէ, փափայա էթտիյի եէմինի պօզմագ, վէ' իթիգատը մուճիպինճէ' իւզէրինէ էպէտի մուճազաթ ճէլպ էթմէք լազըմ կէլիր ։ Պունլարտան' փափանըն Քաթօլիքլիյէ թապի պուլունան ճէմի էճնէպի մէմլէքէթլէր իւզէրինէ նէ՜ կէօնա հիւքիւմէթ սիւրմիւշ օլտուղու անկլաշըլըր ։

Գրիգորիոս Է. փափա' Տէօրտիւնճիւ Հէնրիկոս Ճ'էրմանիա գրալընըն թէպա'ասընա ֆէրման չըգարըպ, գրալլարընա իթա'աթ վէ իմտատ էթմէմէլէրինի էմր էթտի ։ Նէթիճէյի քէլամ՝ Ռօմա քիլիսէսինին՝

Ավրօփանըն հէր թարաֆլարընտա պիր ֆէսատ զուհուրա կէթիրտիյի իխթիլալ, թուղեան վէ մուհարէպէլէր Ավրօփա թէվարիխինին պիր պէօյիւք գըթ'ա'սը օլմուշլար տըր:

Յէմինին օլ ա'ղըր պօրճունտան ինսանը մուա'ֆ էթմէք, գրալ՝ պէյզատէկեան վէ քիպարանըն գաթլ օլունմասընը կիւնահ սայմամագ, զօրպալըղը վէ թուղեանը պիր ա'զիզ պօրճ կիպի էմր էյլէմէք, պունլարըն ճէմիսի Րօմա փափասընըն ֆիթնէ վէ ֆէսատը իլէ օլտուղու հալտէ, ինսան ճինսինին թէմէլինի սարսաճագ տահա հիյպէթլու թա'լիմաթ իճատ օլունա պիլի՞ր մի իտի:

ՓԱՍԼ Բ

ՃԻԶՎԻԹԼԷՐԻՆ ԹԱ'ԼԻՄԱԹԸ ԱԽԼԱՔԻՅԷ ՎԷ ՓՕԼԻԹԻԳԻՅԷՍԻ

Ա. ՊԱՍՔԱԼԸՆ ԷՅԱԼԷԹ ՄԷՔԹՈՒՊԼԱՐԸ

Պասքալ ա'լիմ վէ տինտար պիր Գաթօլիք իտի: Պու ֆիրասէթլի զաթ քէնտի քիլիսէսինին պաշգա պաշգա հայլը թա'լիմաթլարընը թէպրիյէ էթտիյի էսնատէ, թա'լիմաթ վէ ախլագ պօզուգլուղունուն ղայէթլէ իլէրու կիթմիշ օլտուղունու ֆէհմ էյլէյիպ, պու քէօթիւլիւքլէրին մէն'ի իչիւն չօգ ղայրէթ էթտի իսէ տէ, պիւթիւն իգթամը նաֆիլէ օլտու: "Պասքալըն թէֆէքքիւրլէրի" (խորհրդածութիւն) Էրմէնիճէ լիսան իլէ տէ նէշր օլունմուշ տուր: Գիթապը մէզքիւրուն մէրամ ու մագսուտու Ֆրանսատա եայըլմագտէ օլան Սկեպտիկեանըզ եանի տինսիզլիյէ գարշը պիր մուա'լէճէ էթմէք իտի: Լաքին "Է-

յալէթ մէքթուպլարը" նամ քիթապը՝ օլ վագըթ Րօմա քիլիսէսի ի՛նտի՛նտէ ղայէթլէ մի՛ւթեպէր օլան ՃԷԶՈՒԻԹԷՐԻՆ ԹԷՕԼՕԺԻԷ ԷԼԷ ՄՕՐԱԼԷ ԷԹ ՓՕԼԻԹԻՔ ԴՕ՛ԼՄՕՆ-ԼԱՐԸՆԸ ԿԷՕՆԷՐԺԷ ԷՆՍԻՆ հազըր։ Իմտի պու քիթապա, "Ճիզվիթլէրին թա'լիմաթը ախլագիյէ վէ փօլիթիգիյէսի" տէմէք փէք մունասիպ օլուր։ Պու քիթապ Ֆրանսաստա Ճիզվիթլէր ալէյհինտէ ա'զիմ թէվաթթուրա մուճիպ օլտու. վէ հէր նէ գատար քիլիսէ պիւթիւն գուվվէթի իլէ օնլարը թէսահուպ վէ Ռասքալա գարշը՝ էթտիյի շէյ հէման հէրէտիկոսլուգտան աշաղը գալմազ կիպի՝ ինֆա՛ալ կէօսթէրտի իսէ տէ՝ մէզքիւր քիթապըն խըշմընտան օնլարը պիլա քէտէր վիգայէ էթմէյէ գատիր օլամատը։ Օնուն ինճէ ինճէ հիճվ ու իսթիհզալէրինի (ԵՐՓԻՃՕՔԱՆՕՆԻՆ), խասիմլէրինին մէքրուհ թա'լիմաթընըն աչըգ իշարէթլէրինի, վէ հէփիսինտէն զիատէ՝ Ճիզվիթլէր շիրքէթինին ղայէթ մէշհուր ա'զալարընտան վէ մուէլլիֆլէրինտէն կէթիրտիյի շահատէթլէրինի Ճիզվիթլէր կէօրտիւքլէրի հալտէ, շաշըրըպ նէ ճէվապ վէրէճէքլէրինի պիլմէտիլէր։ Սահիֆէլէրիմիզին րուխսաթը օլմատըղընտան՝ պիզ անճագ օլ մէքթուպլարըն եալընըզ տէօրթ թանէսինի պուրայա տէրճ էտէպիլիրիզ. վէ ումարըզ քի Րօմա քիլիսէսի հագգընտա էթտիյիմիզ ճիւմլէ թէշէքքիւլէրին կէրչէքլիյինի՝ օգույանլարա կէօսթէրմէյէ քեաֆի օլուր։ Եաքին Ճիզվիթլէրին թա'լիմաթը իչիւն քիլիսէնին մէսուլիյէթի օլտուղունու եախօտ օլմատըղընը պու ֆասլըն իքինճի գըթա'սընտա թէֆթիշ էտէճէյիզ։

Քէնտիլէր իլէ Ա'զիզ Քիթապլար վէ սայիրէ պէյնինտէ օլան մուխալիֆաթը խալլ էթմէյէ՝ ճիզվիթլէրին թէրթիպ էյլէտի :

ԱԼԹԸՆԺԸ ՄԷՔԹՈՒՊ

Ինծիլին, սինաթօսլարըն, վէ փափալարըն հիւքիւմաթընը մահվ էթմէք իչիւն՝ Ճիզվիթլէրին իճատ էթտիյի կէօնակէօն ֆէնտլէրի վէ թա'լիմլէրի : Օնլարըն՝ իհթիմալիյէթ (բռօպապիլիդէ) թա'լիմաթընտան նէշաթ էտէն հալլէր : Սէլիի նի'մէթլէր, փափազլար, քէշիշլէր վէ խըզմէթքեարլար իչիւն կէվշէք հարաքէթլէրի, եախօտ օնլարա րուխսաթ վէրմէլէրի : Ալպալը Յովհաննէսին նագլիյէթի :

Փարիզտէն. 10 Ապրիլ 1656 :

Էֆէնտիմ,

Սօն մէքթուպումուն նէթիճէսինտէ սիզէ տէմիշ իտիմ քի, օլ տինտար Ճիզվիթ փափազ՝ Գազուիսթլէրին էֆքեարընտա, փափալարըն վէ սինաթօսլարըն պէյնինտէ, վէ Ա'զիզ Գիթապտա վարդի՝ օլան պիրիպիրինէ մուղայիր շէյլէրի նէ՛ վէճհ իլէ պիրիպիրինէ թաթպիգ էթմէլի օլտուղունու պանա էօյրէթմէյէ սէօզ վէրմիշ տիր : Պիլ հագիգաթ պէնիմ իքինճի զիյարէթիմտէ մէզքիւր խուսուսլարը պանա էօյրէթտի քի շիմտի սիզէ թա'րիֆ էտէճէյիմ :

Մէզքիւր տիյանէթլու զաթ քէլամէ աղազ էտիպ տէտի : Պիզլէրին՝ պիրիպիրինէ մուխալիֆ օլան մա'նալարը պիրիպիրինէ մութապըգ կէօսթէրմէք իչիւն իսթի'մալ էյլէտիյիմիզ ուսուլին պիրի րուղաթէ շէրհ վէրմէք տիր : Մէսէլա. օն տէօրտիւնճիւ Գրիգոր փափա գաթիլլէր ալէյհինտէ՝ Օնլար քիլիսէլէրին հի-

մայէթինէ լայըգ տէյիլ տիրլէր, օնլարը քիլիսէլէրտէն տըշարը չըգարմագ ճայիզ տիր, տէյիւ ֆէրման պույուրմուշ իսէ տէ, եիրմի տէօրթ իսթիարլարըմըզ տէրլէրքի՝ "Պիլի՛լէն եախօտ պաշգասընըն մարիֆէթիյլէ գաթիլ պուլունան քիմսէլէր՝ իշպու ֆէրմանըն ճէզասը հիւքմինտէն մուա՛ֆ տըրլար։" Պու քէյֆիյէթ սանա զըտտ կէօրիւնիւր իսէ տէ, Ճ՛իզվիթլէր [illegible] լաֆզընա մա՛նա վէրէրէք սուրէթը շէրի՛է կէթիրիրլէր. պիլ ֆարզ՝ օնլարըն վէրտիյի մա՛նա շու տուր։ "Պաթիլլէր քիլիսէլէր տէրունինտէ վիգայէ օլունմաղա շայէսթէ՞ մի տիրլէր։ Խայըր. օն տէօրտիւնճիւ Գրիգոր փափանըն ֆէրմանը ահքեամը իւզրէ օնլար պու շէյէ սէզա տէյիլ տիր։ Հալ պու քի պիզ գաթիլ լաֆզը իլէ՝ ագչէ ալըպ հիլէ եախօտ գահպէլիքլէ ատէմ էօլտիւրէնլէրի անկլարըզ։ Պու սուրէթտէ իւճրէթ ալմայարագ՝ սալթ տօսթլարընըն խաթըրը իչիւն ատէմ էօլտիւրէնլէր գանլը լաքին գաթիլ տէնմէզլէր"։ Հաքէզա Ինճիլտէ. "Արթանընըզտան սատագա վէրին", տէնմիշ իսէ տէ, չօգ Ռազուիսթլէր ղայէթ զէնկին ատէմլէրի սատագա վէրմէք պօրճունտան գուրթարմագ իչիւն պիր եօլ պուլտուլար։ Պու տախի սանա մուղայիր կ՛օրիւնիւր. լաքին տընա լուղէթինէ շէրհ վէրէրէք էօյլէ գօլայ մա՛նա գալտըրըր քի արթանը օլան հէման պիր ատէմ պիլէ պուլունմազ։ Վէ եօգարտաքի քէլամը Վաքէզ Նամ միւէլլիֆ սատագա միւքեալէմէսինտէ շու սիյագտէ թէֆսիր էտէր. (Պաղ. Դ. 14) "Տիւնեա ատէմլէրինին կէրէք քէնտիլէրին վէ կէրէք ագրապալարընըն ըիֆահը հալի իչիւն սագլատըգլարը շէյլէր՝ արթան տէնմէզ. վէ պու սէպէպտէն արթիյէ շէյ նէ տիւնեա ատէմլէրի նէ տէ փատիշահլար եանընտա պուլունուր"։

Ճիզվիթլէրին՝ Պա'զը քէյֆիյէթլէրէ՝ իշէ եարայաճագ սուրէթտէ հաշիյէ վէրմէլըյիզ, տէմէսի ։

Դիանա նամ մուալլիմ տախի Մասքեզին մեզքիւր քելամլարընը շահատէթ կեթիրիբ (չիւն օ էքսերիյէ թա'լիմաթընա մուէլլիֆլէրիմիզի ասաս էթմիշ տիր) շէօյլէ պիր կիւզէլ խիւլասա էտէր. "Բու՝ Ա՛ճէպա զէնկինլէր արթըգլէրընտէն սատագա վէրմէյէ պօրճլու՞ մու տուրլար, սիւալէ, Էվվէթ, ճէվապընը վէրմէք ճայիզ իսէ տէ, հիչ՝ եախօտ հէման հիչ վուգու պուլմայաճագ տըր քի պիր ատէմ Ֆիլի'լէն օլ Թէնպիհի իճրա էթմէյէ մէճպուր օլսուն".

Բայէթլու փէտէր, պէն կէօրիւրիւմ քի պու թա'լիմաթ Մասքեզին էֆքեարընտան նէշաթ էթմիշ տիր ։ Լաքին օնլարա շու սիւալ օլունտուղու հալտէ քի՝ Էօյլէ իսէ՝ Մասքեզին սէօզլիւնէ նազարէն՝ խէլասա նայիլ օլմագ իչիւն, ասլա սատագա վէրմէմէք օլ գատար էմին չէյ տիր, (էլվէրիր քի պիր ատէմ՝ Արթիյէ չէյիմ եօգ տուր, տէյէճէք գատար ղուրուրիյէթի օլա,) նէ գատար քի Ինճիլին սէօզլիւնէ նազարէն՝ արթիյէ չէյի օլմագ իչիւն՝ ասլա ղուրուրիյէթի օլմամագ էմին տիր. զիրա պու վէճհ իլէ սատագա վէրմէյէ գատիր օլուր. պու սիւալ օլունտուղու հալտէ, տէրիմ, նէ՞ ճէվապ վէրէպիլիրլէր ։ Փափազ տէտի. Օլ սիւալէ շու ճէվապ վէրիլէպիլիր. Ինճիլէ նազարէն՝ պու իքի եօլ տախի էմին տիր ։ Զիրի՝ Ինճիլին հարֆ պէ հարֆ մէֆհումունա վէ գօլայ անկլաշըլըր քէլամընա պէա'թ էթմէք տիր. տիկէրի տէ՝ Մասքեզին թէֆսիրի իլէ պէյան օլունմուշ Ինճիլին քէլամընա' իմթիսալ էթմէք տիր ։ Կէօրտի՞ւն մի շիմտի թէֆսիրլէրին ֆայիտէսինի ։ Լաքին լուղէթլէր պայէթլէ աչըգ օլտուղու իչիւն, ասլա թէֆսիր գապուլ էթմէտիյի հալտէ տէ, քէյֆիյէթլէրէ՝ իշիմիզէ եարայաճագ սուրէթտէ հաշիյէ վէրիրիզ. նա-

Իշէ եարար սուրէթտէ հաշիյէ վէրմէք ուսուլինէ պա՛զը էմսալլէր ։

սըլ քի աթխիւզզիբր էմսալտէ կէօրէճէքսին ։ Փափալար քէշիշլիք եսվապընը պըրագան քէշիշլէր ինչին աֆորոզ թէրթիպ էթմիշլէր տիր. լաքին պիզիմ եիրմի տէօրթ խիսթիարլար շու թարզ իւզրէ սէօյլէրլէր . . . . . "Աճէպա պիր քէշիշ հա՞նկը քէրթէտէ աֆորոզ ահքեամը ալթընա տիւշմէքսիզին՝ եսվապընը պըրագա պիլիր"։ Չօգ վագա՛ըլարտան պաշգա՝ շու վագա՛այը տախի զիքր էտէրլէր, եա՛նի "Օնու՝ պիր ա՛պէս սէպէպ ինչին, մէսէլա խըրսըզլըղա, եախօտ թէպտիլի գըյաֆէթ էտիպ քէրխանէյէ կիթմէք ինչին պըրագըպ՝ սօնկրա եինէ օնու կիյինմէք նիյէթի իլէ էթտիյի հալտէ" աֆորոս ալթընտա պուլունմազ ։ Վէ պէօյլէճէ կօնտակլարըն պու վուգուա՛թ ինչին օլմատըղը աշիքեար կէօրինիւր ։ Պէն պու շէյէ ասլա ինանմատըմ, վէ օնու պանա ասըլ եէրինտէն կէօսթէրսին տէյիւ՝ փափազա եալվարտըմ վէ կէօրտիւմ քի պու շէյլէրի հա՛լի օլան պապ՝ [illegible] տէյիւ թէսմիյէ օլունուր իտի. մէզքիւր պապտէ շու րուղէթլէրի կէօրտիւմ. "Կիզլի խըրսըզլըգ, եախօտ զինա էթմէք ինչին պըրագըր իսէ"։ Վէ օլ շէյի պանա Տիանանըն քիթապընտա տախի շու րուղէթլէր իլէ կէօսթէրտի ։ "Թէպտիլի գըյաֆէթ իլէ կիտիպ խըրսըզլըգ էթմէք ինչին"։ Եա՛ րայէթլու փէտէր, մէզքիւր միւէլլիֆլէրինիզ պու վուգուա՛թտա նէ՞ սէպէպէ մէպնի օնլարը աֆորոզտան ազատ էթտիլէր ։ Անկլա՞մայօրմուսուն, տէտի պանա ։ Պիր քէշիշ պու հարաքէթտէ քէշիշլիք եսվապը իլէ թութուլտուղու թագտիրտէ, նէ՞ տէրէճէ ֆէնա ի՛պրէթ օլուր ։ Սէն ասլա իշի՞թմէմիշ միսին քի "Սօլլիշիթանթլարա գարշը" օլան իլք ֆէրմանա նէ՞ ճէվապ վէրիլտի. վէ պիզիմ եիրմի տէօրթ

Հաշիյէ վէրմէքտէն պաշգա պիր եէնի ուսուլ։

իխթիարլէր՝ պիզիմ շիրքէթ մէքթէպի թա՛լիմաթընըն պիր պապընտա պէշինճի Պիոսուն՝ "Ինկեղեցական կիւրուհինէ (կոչէրէկ••) գարշը" օլան ֆէրմանընըն նա՞սըլ մա՛նա վէրիրլէր։ Պէն պու շէյլէրի ասլա պիլմէմ, տէտիմ։ Էօյլէ իսէ Էսքօպարը օգո՞ւմայօր մուսուն, տէտի։ Րայէթլու փէտէր. օնու հէնուզ տիւն սաթուն ալտըմ. վէ պուլունճայատաք չօգ սըգընթը չէքտիմ. հէմ պիլմէմ նի՞չիւն պու եազընլարտա հէր քէս օնու արար։ Սանա տէտիյիմ սէօզ, տէ՛տի փափազ, իլք միւքեալէմէնին 102 խանէսինտէ տիր։ Սէն եալընըզ օնու կէօզտէն կէչիր. վէ օրատա կոնդակլարը գօլայ թէֆսիր էթմէյէ պիր կիւզէլ էմսալ վէ թարզ պուլաճագսըն։ Պէն օլ կէճէսի օնու պուլտում վէ օգուտում, լաքին սանա նազլ էթմէյէ ճէսարէթ էթմէմ. չիւնքի հիյպէթլու չէյ տիր։

Րայէթլու փափազ քէլամընա տէվամ էտիպ տէտի. "Շիմտի իշիմիզէ եարայաճաք օլան քէյֆիյէթլէրտէ նէ՞ թարզ իլէ ա՛մէլ օլունտուղունու սէն էյի անկլատըն։ Լաքին պա՛զը քէրրէ էօյլէ պյան աշիքեար խիթիլաֆաթ վագի՛ օլուր, քի օնլարը պալատէ մէզքիւր թարզ իլէ պիրիպիրինէ միւթապըգ կէօսթէրմէք միւմքինսիզ օլուր, վէ օլ վագըթ տա օլ խիթիլաֆլարը ախէր թարզ իլէ պիրիպիրինէ թաթպիգ էտէ պիլիրսին։ Մէսէլա, իւչ փափա չէօյլէ պիր գանուն գօմուշլար տըր քի՝ մախսուս ա՛հտ իլէ տայիմա փէրհիզ թութմաղա պօրճլու օլմուշ օլան քէշիշլէր՝ եպիսկոպոս տախի օլսալար, մէզքիւր պօրճտան մուա՛ֆ օլամազլար։ Ֆագաթ Տիանա տէր քի "Հէր նէ գատար մէզքիւր գանունա գարշը իսէ տէ, օ մազուլէ քէշիշլէր փէրհիզ թութմագ պօրճունտան ազատ օլա պիլիրլէր"։ Օնա տէտիմ քի պու խիթիլաֆ նա՞սըլ միւթապըգ կէթիրիլէ պիլիր։ փափազ ճէվապ

վէրտի, քի պու խուսուստա օլան իխթիլաֆ ղայէթ ինճէ վէ եէնի պիր ուսուլ վէ ա՛զիմ ֆիրասէթ վէ ֆէթանէթ իլէ՝ իհթիմալիյէթ ուզրէ մուլթազըմ կէթիրիլէպիլիր, նիճէ քի շիմտի սանա աշիքեար էտէճէյիմ։ Սէչէն կիւն կէօրտիւյիւն միսիլլու՝ չօգ զիւ՛իւմլէրին գապուլ վէ ա՛տէմը գապուլլինին՝ մուալլիմլէրիմիզին հիւքմ ու գարարընտա պիրէր գուվվէթլը իհթիմալիյէթ քէօշէլէրի վար տըր։ Իմտի պիր ատէմ զամիրի րահաթ օլարագ օլ պիրիպիրինէ մուխալիֆ զիւ՛իւմլէրէ թապի՛ օլապիլիր։ Պունուն սէպէպի՝ իքի պիրիպիրինէ մուղայիր չէյին պիր եէրտէ վէ պիր ֆիքր իլէ սահիհ օլտուղու տէյիլ տիր, չիւնքի պու միւմքինսիզ տիր. անճագ իքիսինին տէ իհթիմալ օլտուղու տուր. պունուն իչիւն տէ իքիսի տէ էմնիյէթէ շայէսթէ տիր։

Պու մատտէ հագգընտա, տօսթումուզ Տիանա շու վէճհ իւզրէ սէօյլէր. . . . . "Պէն իւչ փափանըն գանունունա (հէր նէ գատար զիւ՛իւմճէ գարշը իսէմ տէ) շու ճէվապը վէրիրիմ քի մէզքիւր գանունուն՝ գապուլ օլունմազը՝ պէնիմ էֆքեարըմճա տա իհթիմալիյէթի վար տըր. լաքին պունտա պիր պէյիս եօգ տուր, օնուն ա՛տէմը գապուլլինէ տէ օլ գատար իհթիմալիյէթ վար տըր"։ Սէ օլ միւքէալէմէտէ պիր պաշգա մատտէ հագգընտա՝ պիր փափայա գարշը կէլիրէք, շէօյլէ սէօյլէր. "փափա՝ քիլիսէնին պաշը օլարագ օնու տէմիշ վէ պէն օնու գապուլ էտէր իսէմ տէ, փափա օլ քէլամը՝ քէնտի էֆքեարընըն իհթիմալիյէթինին վասի տայիրէսինտէ տէմիշ տիր"։ Փէք էյի անլըյօրսուն քի Տիանա պու թարզ իլէ փափալարըն զիւ՛իւմինի թահգիր էտմէզ. եօխսա Րօմատա օլ տէրէճէ չ՛րէք վէ ի՛թիպարը օլմազ իտի։ Զիրա փափալարըն գարար վէրտիյի շէյ իհթիմալ

տէյիլ տիր, տէմէզ. հաթթա օնլարըն էֆքեարըընը պիւսպիւթիւն իհթիմալիյէթ տայիրէսինէ տախիլ էյլէյիպ՝ անճագ օնուն մուղայիրինին տէ իհթիմալ օլտուղունու սապիթ էտէր։ Օնա տէտիմ քի Պու չօգ գըյմէթլի վէ մագպուլ չէյ տիր։ Եվվէթ, տէտի, փատրէ Պաւնինին ճէվապընտան տահա ինճէ վէ տահա ֆիրասէթլի տիր. չիւն Պաւնինին քիթապլարը Ռօմատա թէֆթիշ օլունուպ, հիւքմ օլունտուլար։ Զիրա օ՝ չէտիտ տիւշմէնի օլան Պարոն Հալլիերէ գարշը պէօյլէ եազտը. "Ռօմա թէֆթիշինին Ֆրանսա թէֆթիշի իլէ նէ՞ իլհագըղը վար տըր"։ Եշպու իֆատէլէրիմտէն· էյի անկլատըն քի, կէրէք լուղէթլէրէ մա՛նա վէրէրէք, կէրէք մա՛նա գապուլ էտէն քէյֆիյէթլէրէ հաշիյէ վէրէրէք, վէ կէրէք պիր չէյին հէմ գապուլ՝ հէմ ա'տէմը գապուլինին իհթիմալ օլտուղունուն թա'լիմաթը իլէ՝ պիրիպիրինէ մուխալիֆ կէօրիւնէն չէյլէր տայիմա միւթապըգ կէթիրիլէպիլիրլէր. սէն իսէ էվվէլ պունլար իչիւն թաճիւպտէ գալմըշ իտին. լաքին շիմտի պու ուսուլ իլէ Ի'գլիզ Բրիթայըն, սինաթօսլարըն, վէ փափալարըն գարար ու գավիլլէրինէ խալէլ կէլմէզ օլտուղունու կէօրտիւն։ Օնա տէտիմ. Բայէթլու փէտէր, պու տիւնեա սիզի մուա'լլիմ էթմիշ օլսա իտի՝ չօգ սա'ատէթլու օլուր իտի։ Եշպու իհթիմալիյէթ ուսուլի չօգ ֆայտէլի տիր. պէն սիզին շու աթիտէքի պահսլարը սապիթ էթմէյէ օլ գատար ճահտ էթտիյինիզին սէպէպինի պիլմէզ իտիմ. եանի շու պահսլարը. Պիր տիրայէթլու մուա'լլիմ՝ պիր էֆքեարը իհթիմալ էտէպիլիր. լաքին օնուն մուղայիրի տէ իհթիմալ օլա պիլիր, վէ օլ վագըթ իքի իհթիմալտէն՝ զիյատէ մագպուլ օլանը՝ պիւթիւն պիւթիւն կէրչէք տէնէմէզ իսէ տէ՝ սէչէ պիլիրիզ, վէ օլ գատար րա-

Իհթիմալիյէթ ուսուլինին սօնու նէրէյէ վարըրը։

Հաթ վէ էմին զամիր իլէ քի պիր մահալլէ փափազը, պու Ճիզուիթլէրին թա՛լիմաթը իչիւն օպյօկում վէրմէք իսթէմէտիյի հալտէ, հիւքմի ազապ օլունմուշ տըըլըր. պունտան անկլարըմ քի պիր Ճիզուիթ քէնտի իսթէտիյի կիպի նէնի ախլագի գանունլար իհտաս՝ վէ քէնտի ա՛գլը իլէ ախլագը քիւլլիյէն թանզիմ էտէ պիլիր։ փափազ տէտի։ Պու սէօզլէրինի պիր ազ թա՛տիլ էթմէլի սին։ Պունու էյի անկլա։ Պիզիմ ուսուլիմիզ շու տուր, վէ սիզ օնտա պիր նէնի զիւ՛իւմին տօղտուղու վագըթտան թա քէմալէ էրիշնճէյէտէք իլէրիւլէտիյինի կէօրէճէքսին։

Եվվէլա օնու իճատ էտէն տիրայէթլը մուա՛լլիմ՝ օնու հէր քէսէ իխպար էտէր. վէ պիր թօխում կիպի էքէր. շէօյլէ քի քէօք սալըվէրէ պիլսին։ Սաքին պու հալտէ տէ տահա զա՛իֆ տիր. վագթ իլէ եավաշ եավաշ քէմալիյէթէ պալիղ օլուր։ Պու սէպէպտէն չօգ զիւ՛իւմլէր մուճիտի օլան Տիանա՝ պիր մահալտէ տէր. «Պէն պու զիւ՛իւմիւ իճատ էտէրիմ, լաքին տահա նէնի օլտուղու իչիւն՝ վագթէ հէվալէ էտէրիմ քի քէմալիյէթէ պալիղ օլսուն»։ Պէօյլէճէ ազ սէնէլէր զարֆընտա թապիաթըյլա մուհքէմ վէ սապիթ օլուր։ Նօգարտա զիքր օլունան զիւ՛իւմ՝ հայլի վագըթտան սօնկրա, փատրէ Պաունինին «Պիր Ճուզուիթ պիր զիւ՛իւմ իճատ էտիպ, քիլիսէ ասլա օնա գարշը տուրմաղըղը հալտէ, օնա րիզա վէրտիյինէ պիր իսպաթ տըր», մէշհուր ֆէհվասը մուճիպինճէ՝ քիլիսէնին սուքիւթի րիզասը իլէ գապուլ օլունտու։ Վէ իշպու գայիտէ մուճիպինճէ մէրգում՝ էֆքեարընըն պիրինի ալթընճը մուքեալլէմէւինտէ, սահիֆէ 312, սապիթ էտէր։ Բայէթլու փէտէր, տէտիմ, էօյլէ իսէ քիլիսէ պէյնէլհապուլունան ա՛տէթը ֆասիտլէրինին քեաֆֆէսինէ

վէ սոլա թեփթիշ էթմէմիշ օլտուղու հէփ քիթապլարըն եանկլըշլըգլարընա, ըէյ վէ ըիզա վէրմիշ օլմալը տըր ։ փատրէ Պլա՛ւնի իլէ միւճատէլէ էթ, տէտի, պէնիմ էթտիյիմ պիր նագլիյէթ տիր . նի՞չիւն պէնիմ իլէ միւճատէլէ էտէրսին . լաքին իճրասը օլմուշ պիթմիշ պիր շէյին իւզէրինէ տէ սոլա միւճատէլէ էթմէք լազըմ տէյիլ տիր ։ Պու սէպէպտէն պէն սանա տէտիմ քի Պիր զիւ՛իւմ՝ միւրուըը զէման իլէ պէօյլէ քէմալիյէթէ պալիղ օլտուղու հալտէ, արթըգ քիւլլիյէն միւհթէմիլ վէ էմին տիր ։ Սէ պու սէպէպլէ Գարամուէլ մուա՛լլիմ Լասսը ի՛լմի իլահի նամ քիթապընը Տիանայա կէօնտէրտիյի մագըթ տէր . "Տիանա՝ սապըգա միւհթէմիլ օլմայան չօգ զիւ՛իւմլէրի միւհթէմիլ էյլէտի . վէ օլ զիւ՛իւմլէրէ թապի՝ օլան էվվէլ կիւնահ իշլէր իտի իսէ տէ, արթըգ պունտան պէօյլէ կիւնահ իշլէմէյէրէք օնլարա զահիպ օլապիլիր"։

Հագիգաթ, ըայէթլու փէտէր, պիր ատէմ սիզին մուա՛լլիմլէրինիզտէն չօգ շէյ էօյրէնիր իմիշ, տէտիմ ։ Նի՞ճէ օլապիլիր, քի պյնի պիր շէյի էտէն իքի քիշիտէն՝ օնլարըն թա՛լիմաթընը պիլմէյէն կիւնահ իշլէսին, վէ պիլէն իշլէմէսին ։ Պէօյլէ իսէ օլ պիր շէյ հէմ թա՛լիմ էտէր, հէմ տէ սատըգ չըգարըր ։ Պօղոսուն սէօզիւ միւճիպինճէ Ըլլահըն նօմօսու ինսանը կիւնահքեար եախօտ միւճրիմ էտէր իտի . պու իսէ ինսանը սուչսուզ էտէր ։ Ըայէթլու փէտէր, սանա ըիճա էտէրիմ, քի պու շէյի պանա պիր էյիճէ անկլատասըն . վէ Բագուխթլէրինիզին սապիթ էթտիյի պաշլըճա մէսէլլէրի պանա իֆատէ էթմէյինճէ սէնի պըրագմամ ։

Նասը՛գ, տէտի փափազ, պիզիմ պաշլըճա նիյէթիմիզ՝ Ինճիլին ճէմի՛ կէրչէքլիքլէրինտէն պաշգա մէսէլ վէ թա՛լիմաթ սապիթ էթմէք տէյիլ տիր . վէ

Ճիզվիթլերին՝ Հէր սընըֆ քիմսէլերէ նիզամ վէրմիշիզ, տէյիւ էօյիւնմէսի.

Հարաքէթիմիզին նիզամընտան տա աշիքեար կէօրիւնիւր. պաշգալարըն նիզամսըզլըղընա վէ կէվշէքլիյինէ թէհամմիւլ էթմիյիմիզ՝ թավազիւ՝միւզտէն նաշի տիր, տէյիլ մախսուսէն: Պէօյլէ էթմէյէ տէ մէճպուր օլմուշուզ: Ասրըմըզտէ ինսանլար օլ տէրէճէ պօզուլմուշտուրլար, քի օնլարը պիզէ ճէլպ էտէմէտիյիմիզ իչիւն՝ պիզիմ օնլարա ճէլպ օլունմամըզ լազըմ կէլիր. պէօյլէ էթմէտիյիմիզ հալտէ՝ պիզի թէրք էտէրլէր վէ տահա զիյատէ քէօթիւլիւք իշլէյիպ պիւսպիւթիւն ֆէնա օլուրլար: Վէ պիզիմ Քազուիսթլէր օնլարը զապթ էթմէք իչիւն, հէր թարզ ատէմլէրին զիյատէճէ մէյլ էթտիյի եանլըշլըգլարա րայէթ էթտիլէր, շէօյլէքի կէրչէքլիյէ քէտէր վէրմէքսիզին ֆայիտէլի գանունլար սապիթ էթսինլէր, չիւն շիրքէթիմիզին պաշլըճա նիյէթի շու տուր քի, իմանըն ֆայիտէսի վէ իլէրիլէմէսի իչիւն ասլա քիմսէյի՝ ումուտքէսիքլիյինէ տիւշմէսին տէյիւ թահգիր էտիպ րէտտ էթմէսին:

Իմտի պիզիմ՝ հէր ճինս ատէմլէր իչիւն գանունլարըմըզ վար տըր: Գուստաս (պօռթուգալ) էտէնլէր իչիւն, փափազլար իչիւն, քէշիշլէր իչիւն, քիպարլար իչիւն, գուլլար իչիւն, զէնկինլէր իչիւն, թիւճճար իչիւն, տէրտ վէ մէշագգաթ իչինտէ օլանլար իչիւն, ֆուգարա իչիւն, տինտար գարըլար իչիւն, տինտար օլմայան գարըլար իչիւն, էվլիլէր իչիւն, վէ պէքեարլար իչիւն: Նէթիճէյի քէլամ՝ ա'գլ ու պասիրէթլէրի իլէ պիր շէյ էքսիք պըրագմամըշ տըրլար: Էօյլէ իսէ, տէտիմ, ռուհպան կիւրուհի, պէյզատէլէր վէ հէր սընըֆ քիմսէլէր իչիւն տէ գանունլար վար տըր. պէն օնլարը տիյնէմէյէ հազըր ըմ:

Էվվէլա գուստաս էտէնլէրտէն պաշլայալըմ, տէ-

Պատարագ եանէնլէր հագգընտա ճիզվիթլէրին իճատ էթտիյի ֆէնալէր։

տի փափազ։ Սէն էյի պիլիրսին քի գուտտաս էտէնլէր պու կիւնքի կիւն նէ գատար ախզուիթա, նէ գատար թիճարէթ էտէրլէր. պու քիմսէլէրի գապուլ էթմէք լազըմ կէլսէ, Սուրբ Թովմասըն վէ աթալարըն տէտիյի կիպի՝ Բիլիսէտէ ղայէթ չօգ Սիմօնականլար պուլունաճագ տըր։ Պու սէպէպտէն շիրքէթիմիզին փէտէրլէրի ագիլանէ տավրանըբ՝ գուտտաս ախզուիթասը քէյֆիյէթինի նիզամա գօմաղա մէճպուր օլտուլար. պու քէյֆիյէթի Իսքօպարըն տէօրթ հայվանլար թէսմիյէ էթտիյի ղաթլարըն պիրինին՝ եանի Վալէնչիանըն սէօզլէրինտէն անկլայապիլիրսին։ Իշպու միւէլլիֆին սէօզլէրի՝ պիր միւքեալէմէ խիւլասասը տըր. վէ պու խիւլասատա Վալէնչիա հայըը եօլլար վէ թարիգլէր էօյրէտիր. վագաա պէնիմ էֆքեարըմճա տա էն էյիսի պու տուր։ Սահիֆէ. 2039 տա շու վէճհ իւզրէ եազար. "Պիր րուհանի իհսան իչիւն ճիսմանի իհսան", եա՛նի պատարագ իչիւն ագչէ "վէրիլտիյի հալտէ, աքչէ տէ պատարագա պահա տէյի վէրիլտիյի թագտիրտէ՝ աշիքեար Սիմօնականլըգ տըր։ Լաքին պատարագը սէօյլէսին տէյիւ փափազըն կէօյնիւնիւ խօշ էթմէք իչիւն վէրիլտիյի հալտէ՝ փափազ աքչէյի պատարագըն մէրամ ու մագսէտի տէյիւ ղանն վէ գապուլ էթսէ պիլէ՝ Սիմօնականլըգ տէյիլ տիր"։ Պիզիմ շիրքէթտէն օլան Թաննէրոս տախի՝ "Սուրբ Թովմաս տա պու շէյէ գարշը տըր, զիրա օ՝ 'Ճիսմանի իհսան իչիւն րուհանի իհսան վէրիլտիյի հալտէ, ճիսմանի՝ պիր մէրամ ու մագսէտ կիպի վէրիլտիքտէ՝ Սիմօնականլըգ տըր՛ տէյիւ աշիքեար էօյրէտիր", տէր իսէ տէ, իւչիւնճիւ միւքեալէմէսինտէ սահիֆէ 1519՝ այնի Վալէնչիանըն տէտիյինի թէքերրիւր էտէր։ Պու թարզ իլէ պիզ ղայէթ չօգ Սիմօնականլըգլար մէն՝

Պատարագ սէօյլէյէնլէր իչիւն ճիզվիթլէրին իհտաս էյլէտիյի ֆէնալէր։

էտէրիզ։ Օնրա պիր ատէմ ղայէթ քէօթիւ օլմալը տըր քի պիր իհսան իչիւն աղչէ վէրտիյի հալտէ, վէրտիյի աղչէյի՝ իհսանը էտէնէ տէյիլ իհսան էթմէյէ պիր վէսիլէ, իլլա իհսանըն գարշըլըղը տէյիւ գըյաս էթսին։ Չիւն պու էֆքեարտէ օլան՝ Ալլահա հիչ պիր վէճհլէ մագպուլ օլամազ. վէ պու նիյէթտէ օլան ատէմ հէման պուլունմազ։ Պէն տախի գապուլ էտէրիմ, տէտիմ, քի պու եօլու թութմադա հէր ատէմին քիֆայէթ ՛միգտարը իգթիտարը վար տըր։ Էվվէթ՝ պունա շիւպհէ եօգ տուր, տէտի փափազ։ Շիմտի կէօրտի՞ւն մի քի պիզ լութֆ իհսանը խուսուսունտա օլան շէյլէրի նէ գօլայ թարզ իլէ նիզամա գօյմուշուզ։ Շիմտի փափազլարա կէլէլիմ. պիզիմ չօգ գանունլարըմըզ վար տըր, քի օնլարա ղայէթ մէնֆա՛աթը տըր. մէսէլա՝ պիզիմ եիրմի տէօրթ իխթիարլարըն սապիթ էթտիյի շու գանուն. (Մ՛իւքեալէմէ. Ա. խանէ. 96)։ "Պատարագ սէօյլէմէք իչիւն՝ աղչէ ալան պիր փափազ, եինէ օլ պատարագ իչիւն թէքրար աղչէ ալա պիլի՞ր մի"։ Էվվէթ, տէր Ֆիլուչիօ. չիւնքի փափազ օլմասը ճիհէթիյլէ, պատարագըն պիր գըթա՛սը քէնտինին տիր, վէ օլհիսէսի օլան գըթա՛յը տէֆա՝ աղչէ վէրէնէ իթա էյլէմէյէ սէլահիյէթի վար տըր. Ֆագաթ մէզքիւր գըթա՛տան էօթիւրիւ պիւթիւն պատարագ իչիւն ալտըղը աղչէ գատար աղչէ ալմամալը տըր, եալընըզ պիր փայը, մէսէլա՝ պիր սիւլիւսիւ իչիւն ալմալը տըր։

Ֆիլ հագիգաթ, Բայէթլու Փէտէր, իշթէ պու քէյֆիյէթ՝ գապուլի վէ ատէմի գապուլի միւհթէմիլ օլան մատտէլէրին պիրի տիր. զիրա սէնին տէտիյին՝ Ֆիլուչիօնուն վէ Էսքօպարըն էֆքեարընա նազարէն՝ շիւպհէսիզ իհթիմալ տըր։ Լաքին պունու

Փափազլարըն քեարը իչուն ճիզվիթլէրին յհտաա էթտիկի թարիգլէր:

քէնտի իհթիմալիյէթի տայիրէսինէ պըրագալըմ. պանա կէօրիւնիւր քի օնուն մուղայիրինի տէ իտտա՛ էթտիյիմիզ հալտէ՝ աթի՛իւզ զիքր իսպաթլար իլէ թաստիգ էտէ պիլիրիզ: Բիլիսէ ֆագիր փափազլարա՝ սէօյլէտիքլէրի պատարագլար իչուն ազչէ ալմաղա իզն վէրտիյի հալտէ, մատէմ քի Մ՝էզպահը պէքլէյէնլէր մէզպահտան հիսսէ ալմաղա շայեսթէ տիրլէր, օնլարա՝ պատարագը ազչէ իլէ ֆիրուխթ էյլէսինլէր, վէ էվվէլա քէնտիլէր ալմագ ճայիզ օլան լութֆլարտան քէնտիլէրինի քիւլլիյէն մահրում էթսինլէր, տէմէզ: Համթա շունու տախի տէրիմ քի՝ «փափազլար՝» Պօղոսուն սէօզլէրինէ նազարէն՝ «էվվէլ քէնտիլէր իչուն, վէ սօնկրա ճէմա՛աթ իչուն՝ պատարագը սունմաղա պօրճլու տուրլար». պու սէպէպտէն օնլար պաշգալարընը պատարագըն սէմէրէսինէ իլհագ էտէպիլիրլէր իսէ տէ, քէնտիլէրինի հիւսնիւ րիզալէրի իլէ պատարագըն մէնֆա՛աթը քիւլլիյէսինտէն մահրում էտիպ պատարագըն պիր սիւլիւսի գատար, եա՛նի տէօրթ եա պէշ զօլոթէ պէտէլ պիր չէյ պաշգասընա վէրէմէզլէր: Հագիգէթ, Բայէթլու փէտէր, էյէր պէն տիրոյէնլու օլսա իտիմ, պու էֆքեարը միւհթէմիլ էտէր իտիմ: Պու պապտէ չօգ կիւճլիւք չէքմէզ իտին, տէտի. չիւնքի պունուն միւհթէմիլ օլտուղու աշիքեար տըր: Ասըլ կիւճլիւք էյի վէ տօղրու էֆքեարա գարշը օլան զիւի՛ւմլէրտէ իհթիմալիյէթ փէյտա էթմէքտէ տիր. պու իսէ եալընըզ պէօյլէ քիմսէլէրէ մախսուս տուր: Փաարէ Պաւնի պու խուսուստա մէշհուր վէ միւթէպէր տիր: Պու ա՛լիմ Բաղուխթ հէմ մէշհուր Աստուածաբան էօյլէ ֆէրասէթլի վէ գուրնազ տըր քի, փափազլարա միւթալիգ օլան մէզքիւր սիւալին գապուլի վէ ա-

Իքի պիրի պիրինէ զըտտ շէյլէրի իհթիմալ կէօսթէրմէնին եօլու ։

տէմը գապուլընտէ էթտիյի նաֆիզ թէֆթիշլէրի վէ պուլտուղու գուվվէթլի իսպաթլարը պիր ատէմ տիյանէտիյի հալտէ՝ մէմնուն վէ մէսրուր օլուր ։

Պիր պաշգա մահալտէ շէօյլէ սէօյլէր. (Օնունճու Միւքեալէմէ սահ, 474,) “փափազլարը՝ հէր կիւն պատարագ սէօյլէմէյէ մէճպուր էտիւճի պիր գանուն գօնամազ. զիրա պէօյլէ պիր գանուն շիւպհէսիզ պա՛զէն մահզուր կիւնահ իշլէնտէ պուլունանլարը տա պատարագ սունմագ թէհլիքէսինէ պրագըր”. Պու ճիւմլէ իլէ եինէ օնունճու միւքեալէմէսինտէ, սահիֆէ 441, տէր. “Հէր կիւն պատարագ սէօյլէմէք իչիւն ագչէ ալմըշ օլան փափազլար՝ հէր կիւն պատարագ սէօյլէմէյէ մէճպուր տուրլար ։ Պատարագ սէօյլէմէյէ լիյագաթըմըզ եօգ տուր տէյիպ՝ զամիրլէրինի րահաթ էտէմէզլէր, զիրա տայիմա թէվպէ էտէպիլիրլէր, վէ պու խուսուստա գուսուր էթտիքլէրի հալտէ, գապահաթ՝ պատարագը սէօյլէտէնլէրին՝ տէյիլ տիր, իլլա քէնտիլէրին տիր”։ Պունտան գաթի՝ նազար փափազլարըն պատարագընա մանի՝ օլապիլիր տահա պէօյիւք կիւճլիւքլէրի տէֆ՝ էթմէք իչիւն, մէզքիւր միւքեալէմէտէ շու սիւալի տէ իլէրուտէ մուհաքրէր վէճհ իւզրէ հալլ էտէր. (Սիւալ 32. սահիֆէ 457.) “Պիր փափազ՝ պիր մահզուր կիւնահ վէ պիր զայէթ պէօյիւք գապահաթ իշլէմիշ օլտուղու կիւն՝ անիտէ խօսթօլանէ օլուպ պատարագը սէօյլէյէպիլի՞ր մի ։ Սիլալօպոս՝ “Լայաք օլտուղու իչիւն սէօյլէյէմէզ, տէր իսէ տէ, Սանկիւս՝ Նասըլ կիւնահ իշլէմէքսիզին սէօյլէյէպիլիր, տէր ։ Պէն Սանկիւսուն էֆքեարընը հագգլը պուլուրում. վէ պու էֆքեար իւզրէ հարաքէթ օլունմալը տըր”։ Րայէթլու փէտէր, տէտիմ, նէ՞ սէօյլէյօրսուն, պէօյլէ պիր էֆքեարա նա-

սըլ ի՛թիպար օլունապիլիր։ Պէօյլէ պիր եօլսուզ-լուգտա պուլունան փափազ՝ պիր Պաւնինին սէօզիւ իլէ նէ՞ ճէսարէթ իլէ օլ կիւն միհրապա եագլաշա պի՛լիր։ Կիւնահ իշլէնտիյի կիւն պատարագա րուխ-սաթ վէրէն եէնի Քազուիսթ զիւմրէլէրինտէն իսէ՝ Քիլիսէնին էսքի գանունլարընա իթաա՛թ էթմէք լազըմ տէյի՞լ մի տիր․ մէզքիւր գանունլար պու թարզ կիւնահլար իշլէյէն փափազլարըն պատարագ սէօյլէմէ-սինի եասագ, եախօտ պիր միւտտէթ մէքս էտէրլէր իտի։ Սէնին գուվվէի հաֆըզէն զա՛իֆ տիր, տէ-տի փափազ։ Կէչէնլէրտէ սանա տէ՞մէտիմ մի քի չիրքէթիմիզին մուա՛լլիմլէրինտէն Կէլօթուն վէ Ռէ-ճինալտօնուն թա՛լիմաթը իւզրէ՝ "Մուտլագ խուսու-սունտա էսքի Հայրապետլէրէ թապի՝ օլմագ ֆարզ տէյիլ տիր, իլլա եէնի Քազուիսթլէրէ եախօտ Աստ-ուածաբանլարա թապի՝ օլմալը իզ"։

Էվվէթ, տէտիմ, խաթըրըմա կէլիյօր․ հալ պու քի պուրատա տահա իգթիզալը չէյ՝ եա՛նի՝ Քիլիսէնին գանունու վար տըր։ Հազզըն վար, տէտի պանա, լաքին պէն մուա՛լլիմլէրիմիզին շու կիւզէլ մէսէլէնի տէ պիլմէ՞զ մի սին քի "Քիլիսէնին գանունլարը հըֆզ օլունամազ օլտուգլարը հալտէ՝ ասլա գուվվէթլէրի գալմազ". Նիճէ քի Ֆիլիուչիօ տէր․ "Պիզ Քիլի-սէնին շիմտիքի լուզումունու աթալարըմըզտան էյի կէօրիւրիւզ"։ Իֆրաթ սէրթլիք իլէ փափազլարը միհրապտան րէտտ էթտիյիմիզտէ՝ պու գատար հի-սապսըզ պատարագլար օլամայաճաղընա ա՛գլըն էյի էրէր։ Պատարագըն քէսրէթի իսէ՝ Ալլահա օլ գա-տար շան ու իզզէթ, վէ ճանլարա օլ գատար ֆա-յիտէ տիր, քի պիզիմ փատրէ Կէլօթ իլէ ճէսարէթ էտէրիմ տէմէյէ ("Նիզամ քիթապընըն սահիֆէ 611 Սուբէնին թապ'ը,) քի "Տէյիլ եալընըզ հէփ էր-

Ճիզվիթլերին Քէշիշլերէ էթտիյի մուամէլէ ։

քէքլէր վէ հէփ գարըլար , իլլա տույկուսուզ մախ- լուգլարըն վէ հայվանլարըն տախի պատարագ սէցյլէ- մէք իչիւն փափազ օլմասը մուտքին օլսա իտի", եինէ օլան պատարագլար ազ սայըլապիլիրլէր իտի ։

Պէն պու եօլսուզ վէ եագըշըգսըզ մուլահազայա օլ գատար թա'ճիւպ էթտիմ քի , ասլա գարշըլըգ վէրմէտիմ ։ Լաքին քէնտի' սէօհպէթինէ տէվամ էտիպ տէտի . Փափազլար իչիւն պուգատարը եէթիշիր . հէր շէյի տէսէմ չօգ ուզուն օլուր . շիմտի Քէշիշլերէ կէ- լէլիմ ։ Պունլարըն տա էն պէյյիւք մուշքիւլաթը , քէնտի ամիրլէրինէ իթաա'թ էթմէք պօրճլարը տըր . վէ լաքին պիզիմ փէտէրլէր պագ օնու տա նասըլ եօլչիւ գօմուշլար տըր ։ Հիրքէթիմիզտէն օլան Կասթրօ Բալաուս (Բիթաք . Միւճաա . ախլագ . Բ . սահ . 6 .) տէր ։ "Պու շէյ մուճատէլէյէ շայէս- թէ տէյիլ տիր . քէնտի իւզէրինէ մուհթէմիլ էֆ- քեարը օլան պիր Քէշիշ , քէնտի ամիրինին էֆքեարը զիյատէ մուհթէմիլ օլսա պիլէ , օնա իթաա'թ էթ- մէյէ ասլա պօրճլու տէյիլ տիր . զիրա օլ վագըթ Սանքէզին սէօզիւ մուճիպինճէ' Քէշիշին քէնտինէ զիյատէ մուհթէմիլ կէօրիւնէն զիւի'ւմիւ գապուլ էթմէյէ սէլահիյէթի վար տըր ։ Վէ ամիրինին էմրի հագգ վէ տօղրու օլսա տախի , օնա իթաա'թ էթմէք ֆարզ օլմազ . զիրա նէ գատար հագգ վէ տօղրու օլսա' հէր խուսուստա վէ հէր թարզ իլէ հագգ վէ տօղրու օլամազ , անճագ իհթիմալ իւզրէ հագգ վէ տօղրու օլապիլիր . վէ պէցյլէճէ սէն օնա իթաա'թ էթմէյէ իհթիմալ իւզրէ պօրճլու սուն , վէ իհթիմալ իւզրէ պօրճլու տէյիլ սին" ։ Բայէթլու փէտէր , տէտիմ օնա , պու իքի նէվ' իհթիմալի- յէթտէն հասըլ օլան կիւզէլ կիւզէլ մէյվէլէր պա- նա էյի կէօրիւնմէզլէր ։ Լաքին շիմտի պու ղայէթ

չօգ իհթի'մալ օլունույօր, տէտի ․ վէ չօգ ուզաթմամագ իչին, սանա եալընըզ եօլսուզ հալլէրի իչին մանասթըրլարընտան գօվուլմուշ օլան Քէշիշլէր հագգընտա՝ չէրիքիմիզ օլան մէշհուր Մօլինանըն սէօզլէրինի զիքր էտէյիմ ։ Եինէ չէրիքիմիզ պուլունան Էսքօպար տախի օնու շու սիյագ իւզրէ զիքր էտէր ։ (Միւքեալէմէ ․ Ձ ․ խանէ III ։) Մօլինա տէր ․ “Մանասթըրընտան գօվուլմուշ օլան պիր Քէշիշ թէքրար օրայա տէօնմէք իչին իսլահը նէֆս օլմաղա պօրճլու տէյիլ տիր, վէ սապըգա մութէահիտ պուլունտուգու իթաա'թ եէմինինէ պաղլը տէյիլ տիր”։

Րայեթլու փէտէր, տէտիմ, էօյլէ իսէ եկեղեցական կիւրուհի՝ իսթէտիյի կիպի րահաթա մալիք օլմուշ տուր ։ Պէն կէօրիւրիմ քի Քազուիսթլէրինիզ օնլարա չօգ ինսանիյէթ վէ եարտըմ էթմիշ տիրլէր ․ վէ պու շէյլէրի սայքի քէնտի սա'ատէթը մախսուսէլէրի իչին էթմիշ տիրլէր ։ Իհթիմալ տըր քի պաշգա մէրթէպէ վէ հալ իչինտէ պուլունան քիմսէլէրէ տէ պու գատար ինսանիյէթ կէօսթէրմիշ օլալար Եաքին հէր քէս քէնտինէ իմտատ էթմիշ օլսա իտի՝ տահա էյի օլուր իտի ։ Իհթիմալ տըր քի, տէտի փափազ, ինսան գըսմը քէնտիսի իչին պու գատար էյիլիք էտէմէզ իտի ։ Պիզիմքիլէր էն պէօյիւքտէն էն քիւչիւյէտէք հէփիսի իչին պիր կէօնէ մուհապպէթլէ չալըշտըլար ․ պունու տա սանա անկլաթմագ իչին, խըզմէթքեարլարա մութալիգ օլան գանունլարըմըզը սանա իֆատէ էթմէյէ մէճպուր իմ ։ Պիզ՝ եօլսուզ վէ նիզամսըզ ազալարա խըզմէթ էտէն էհլի ինսաֆ խըզմէթքեարլարա վազի օլան սըգընթըլարը հաֆիֆլէթտիք, վէ կիւճլիքլէրի գօլայլաթտըգ ։ Զիրա խըզմէթքեար գըսմը ազասընըն հէր եօլլատըղը

Ճիզվիթլէրին խըրզմէթքեարլարա վէրտիյի թալիմաթլար ։

եերէ կիթմէսէ՝ էթմէյինտէն օլուր, պիւթիւն պիւթիւն իթա՛աթ էթմէք տէ զամիրինէ աօգանըր ։ Խամի խըրզմէթքեարլարը տա թէսէլլի էթմէք իչիւն եիրմի տէօրթ փէտէրլէրիմիզ (Մուքեալէմէ. Է. 223) օնլարըն րահաթ զամիր իլէ էտէճէք խըրզմէթլէրինի պիրէր պիրէր եազտըլար ։ Իշպու իշար օլունանլարըն պիր գաչը շունլար տըր. "Մէքթուպլար վէ հէտիյէլէր կէօթիւրմէք. գափուլար վէ բէնչէրէլէր աչմագ. փէնչէրէյէ չըգմագ իչիւն աղալարընա իմտատ էթմէք. չըգտըղը վագըթ մէրտիվէնի թութմագ. պունլարըն ճէմիսի մէզուն վէ զարարսըզ շէյլէր տիր ։ Վէ շիւպհէսիզ տիր քի, փէնչէրէտէն իչէրի կիրմէք էվսահալընա խըյանէթ էթմէք օլտուղու էճլտէն՝ նէրտիվէնի թութմագտա իթա՛աթսըզ պուլունսալար, ֆէնա էլատէ աղըր սիթէմլէր իշիթմէյէ մաղհար օլաճագլար տըր" ։

Կէօրիւրմիսին քի պունլար նէ գատար ա՛գըլլը վէ սըրալը գանունլար տըր ։ Պէն եիրմի տէօրթ Ճ՛իզվիթին քիթապընտան՝ պունտան էյի վէ միւթէպէր շէյ մէէմուլ էթմէզ իտիմ, տէյիւ ճէվապ վէրտիմ ։ Լաքին փափազ տէտի. Պիզիմ Փատրէ Պաւնի տէ խըրզմէթքեարլարա էօյրէթտի քի՝ քեար վէ մէնֆաաթլարընա պագմայարագ, պու ճէմի պօրճլարը սափտէրունլուգ իլէ աղալարընա էտա էթսինլէր ։ Վէ օ պու շէյի կիւնահլար ֆիհրիսթինտէ պիր էյիճէ աչմըշ տըր ։ Սահիֆէ 710. "Խոստովանահայր օլան փափազլար էյի պիլսինլէր քի, տէր, էտէպ ու էրքեանա մուղայիր հարաքէթլէրտէ աղալարընա խտապէր կէթիրիպ կէօթիւրէն խըրզմէթքեարլար՝ աղալարընըն կիւնահընա րիզա վէրտիքլէրի հալտէ՝ արձակում ալամայըլար ։ Լաքին ճիսմանի մէնֆա՛աթլարը իչիւն էթտիքլէրի հալտէ՝ պունուն մուղայիրինի տէյէպիլիրիզ ։

Ճիզվիթլէր՝ Ֆիիլէ կէլինճէ, քէնտի թալիմաթլարընա գարշը կէլիրլէր։

Պունու էթմէք իսէ փէք գօլայ տըր. զիրա եալընըզ զահմէթինի չէքտիքլէրի կիւնահլարա նիչիւն րէյ վէ րիզա վէրսինլէր"։

Մէզքիւր Պաւնի՝ մահիյէ եախօտ մա'աշլարընտան խօշնուտ օլմայան խըզմէթքեարլար իչիւն տէ շու գանունու իհտաս էթմիշ տիր։ Պու տա մէզքիւր ֆիհրիսթտէ մէվճուտ տուր (սահիֆէ. 213, 214. ալթընճը թապ)։ "Մահիյէ վէ մա'աշլարը իչիւն թէշէքքի էտէն խըզմէթքեարլար ա'ճէպա աղալարընըն մալ վէ աշեասընտէն կիզլիճէ ալըպ՝ օնու արթըրա պիլիրլէ՞ր մի. շէօյլէ քի՝ մահիյէ վէ մա'աշլարը է'քսիքլէրի զահմէթէ միւթապըգ կէլսին։ Պա'զը խուսուսլարտա պունու էտէ պիլիրլէր. մէսէլա նէ վաքըթ հալլէրի էօյլէ ֆագիր տիր քի, հէր նէ մա'աշ վէ մահիյէ վէրիլսէ, գապուլ էթմէյէ մէճպուր տուրլար. վէ նէ վաքըթ քի պաշգա խըզմէթքեարլար սայիր եէրլէրտէ զիյատէ մա'աշ վէ մահիյէ ալըրլար"։

Պայէթլու փէտէր, տէտիմ, իշթէ Էլպալը Յօհաննէսին էթտիյի տէ պիւսպիւթիւն պու գանունա մութապըգ օլմուշ տուր։ Փափազ տէտի. Հա՞նկը Էլպալը Յօհաննէս, նէ՞ տէմէք իսթէրսին։ Պայէթլու փէտէր, տէտիմ, սէն 1647 տէ պու շէհրտէ վագի՝ օլան շէյլէրի պիլմէ՞զ մի սին. ունութմու՞շ մու սուն, օլ վաքըթ սէն նէրէ՞տէ իտին։ Փարիզտէն ղայէթ ուզագ՝ շիրքէթիմիզէ միւթալլիգ պիր մէքթէպտէ ղամիր վագա'ալէրինի էօյրէտիր իտիմ։ Կէօրիյօրում քի, Պայէթլու փէտէր. սէն տէտիյիմ քէյֆիյէթի ասլա պիլմէյօրսուն. շիմտի օնու սանա նագլ էթմէք իճապ էտէր։ Կէչէնլէրտէ միւթէպէր զաթըն պիրի օնու պիր մահալտէ նագլ էտէր իքէն, պէն տէ օրատա պուլունուպ՝ քէյֆիյէթէ վաքըֆ օլտում։ Մէզ-

Իհթիմալիյեթ թա՛լիմաթընըն սեմերելերի։

քիւր զաթ շու վէճհ ուզրէ հիքեայէ էյլէտի։ Ալպալը Յօհաննէս՝ Սէն–Ժագ տէնիլէն սօգագտէ՝ Պիլէրմի-նուն մէքթէպինտէ՝ սէլէֆլէրինիզէ խըզմէթ էտէր իտի. մա՛աշընտան եախօտ մահիյէսինտէն խօշնուտ օլմայըպ, խըզմէթինին պէտէլինի ալմագ նիյէթիյլէ՝ պիր միգտար էշեա սիրգաթ էյլէտի։ Շիրքէթինիզին փէտէրլէրի պու շէյէ ակեահ օլտուգլարը կիպի, մէրգումու՝ խըրսըզլըգ էթմիշ տէյիւ շիքեայէթ էտիպ՝ հապս էթտիրտիլէր. վէ մուհաքէմէյի 1647 Ապրիլին ալթընճը կիւնիւ Շաթէլտէն գալտըրտըլար. էթրաֆըյլա խաթըրըմտա տըր։ Պունու նազըլ էտէն զաթ հէր պիր շէյի թաֆսիլէն հիքեայէ էթմիշ օլմասա իտի, ինանմամըզ միւմքին տէյիլ իտի։ Սէֆիլ Յօհաննէս՝ չօգ սիւալլէրտէն սօնկրա, շիրքէթինիզէ միւթալիգ էշեատան պիր գաչ գալըպ գապլար ալմըշ օլտուղունու իգրար էթտի իսէ տէ, էթտիյի սիրգաթ տէյիլ տիր, տէյու իտտիա էտէրէք, թէպրիյէյի զիմմէթ իչիւն՝ Փատրէ Պաւնինին պալատէ մէզքիւր թա՛լիմաթընը զիքր էյլէտի, վէ քէնտինէ՝ զամիր վագա՛ալէրինի վէ պու թա՛լիմաթը տախի էցրէտէն Ճիզվիթին թահրիրաթընը տա հաքիմլէրէ կէօսթէրտի։ Պու շէյին իւզէրինէ մուհաքէմէ գօմիսիօնունուն ղայէթ մէշհուր պիր ա՛զասը օլան Պարօն տը Մօնթրուժ՝ քէնտի զիւ՛իւմինի պէյան էտէրէք տէտի քի, «Պէն մինասիպ կէօրմէմ քի օլ փէտէրլէրին պէցլէ հազզըղըզ, զարարը, վէ ճէմի՝ թապի՛ի ալլահանի վէ ինսանի չէրիա՛թա մուղայիր, վէ միլլէթլէրի խարապ վէ խըրսըզլըղը սապիթ էտէն պիր թա՛լիմաթը հավի պիր թահրիրաթըն իլէ պու գապահաթլըյը ճէզասըզ գօյվէրէլիմ։ Իլլա մինասիպ կէօրիւրիւմ, քի պու սատագաթլը շաքիրտ մէքթէպ գաիտէսինին էօնիւնտէ պիր փիրանկապէնտ էլի իլէ զարպ օլունսուն. վէ ագապինճէ՝

Իհթիմալիյեթ թա՛լիմաթընըն սեմերելերի:

զարզ էյլէյէն փրանկապէնտ մեզքիւր Ճ՛իզվիթին խըրսըզըլըգ թա՛լիմաթընը համի օլան քիթապլարընը ալանէն եազսըն. վէ Ճ՛իզվիթլերէ չէտիտ թէնպիհ օլունսուն քի պիր տահա պէօյլէ թա՛լիմաթ էօյրէթմէսինլէր, եօխսա էօլիւմէ միւսթահագգ օլուրլար": Պու սիճիլ զայէթ մագպուլ օլտուզու իչիւն՝ օնուն իճրասընա պէգլէնիր իտի իսէ տէ, օլ էսնատէ պիր չէյ վագի՛ օլուպ, չերիա՛թըն սիճիլի կերի գալտը: Մ՛ահպուս պիր թագրիպ նապէտիտ օլտու. վէ օլ քէյֆիյէթ իւզէրինէ պիր տախի պիր չէյ սէօյլէնմէտի. էօյլէ քի Ալպալը Յօհաննէս գապլարը կերի վերմէքսիզին հապստան չըգտը: Մ՛երգում պիզէ պունու նագըլ էթտի վէ տէտի քի Պարոն տը Մ՛օնթրուժուն սիճիլի Ռ՛ամիլէնին միւզաքքէրէ քիթապընտա մէվճուտ տուր, վէ հէր քէս օնու կէօրէ պիլիր: Պիզ պու նագլիյէթտէն զայէթլէ շաղ վէ մէսրուր օլտուգ:

Սէն պէօյլէ նագիլլէր իլէ իսթիհզա՞ մը էթմէք իսթէրսին, տէտի փափազ. պունլար պօշ չէյլէր տիր. պէն սանա փէտէրլէրիմիզին գանունլարընը սէօյլէյօրում, սանա քիպարլար հագգընտա օլան գանունլարը տա իֆատէ էտէճէյիտիմ, սէն մինասիպէթսիզ նագիլլէր իլէ սէօզիւմիւ գարշըլատըն: Պէն, տէտիմ, պու քէյֆիյէթ հագգընտա սանա պիր էլզէմ խապէր վերմէք իչիւն օնու մուխթասարճա նագըլ էթտիմ. զիրա սիզ իհթիմալիյէթ թա՛լիմաթընը սապիթ էթտիյինիզ վագըթ, օնու ունութմուշ սունուզ: Նէ տէյօրսուն, տէտի փափազ, մեզքիւր թա՛լիմաթտա էքսիքլիք օլա պիլի՞ր մի, օլ գատար ագ՛ըլլը քիմսէլէր օնու կէօզտէն կէչիրտիլէր, վէ օլ գանունլարը իսթի՛մալ էթտիլէր: Պէն օնա ճէվապ վերտիմ. Էքսիքլիք շունտա տըր, քի սիզ միւհթէմիլ զիւհի՛ւմլէրէ թապ՛ի օլանլարը կէրէք Ալլահըն իստինատէ, վէ

Կէրէք զամիր խուսուսունտա էմին էթտինիզ․ զիրա սէնին սէօզլէրինէ պագարագ, պիր տիրայէթլու մա՛ւալլիմին սէօզլէրինէ Թապ՚ի օլան՝ պու խուսուսլարտա էմին տիր ։ Սիզ խոստովանաՀայրըլար Թարաֆընտան տա օնլարը էմին էթտինիզ․ չիւնքի ինՀթիմալ իւզրէ օնլարտա ողջյոկում վէրմէյէ փափազլարը մէճպուր էթտինիզ․ Հաթթա ողջյոկում վէրմէմէյի օնլարա մաՀացու կիւնաՀ տատ էյլէտինիզ ։ Լաքին Հաքիմլէր Թարաֆընտան օնլարը ասլա էմին էթմէտինիզ․ օնլար՝ սիզին մուՀթէմիլ զիւՒւմլէրինիզէ Թապ՚ի օլտուգլարը իչիւն, տայագ եէմէք վէ ասըլմագ Թէհլիքէսինտէ պուլունուրլար․ իշԹէ պու պիր պաշըըճա էքսիքլիք տիր ։ Հագգըն վար, տէտի փափազ․ պէն սէնին տէտիյինէ պէյէնիրիմ ։ Փագաթ խոստովանաՀայրըլար իւզէրինէ օլտուղու գատար, Հաքիմլէր իւզէրինէ Հիւքիւմաթըմըզ եօգ տուր․ զիրա խոստովանաՀայրըլար զամիր վագաալէրի իչիւն, քէնտիլէրինի պիզէ Թէսլիմ էթմէյէ պօրճլու տուրլար․ վէ օնլարա աչըգտան պիզ Հիւքմ էտէպիլիրիզ ։

Էյի անկլայօրում, տէտիմ․ Փագաթ խոստովանաՀայրըլարըն Հաքիմի օլտուղունուզ միսիլլիւ՝ Հաքիմլէրին տէ փափազլարը տէյի՞լ մի սինիզ ։ Սիզին Հիւքիւմէթինիզ չօգ կէնիշ տիր, մուՀթէմիլ էֆքեար իւզրէ գապաՀաթ իշլէյէնլէրի գըյ վէրսինլէր տէյի՝ օնլարը մէճպուր էտին․ եօխսա՝ օնլարը Հաղըրպաղընտան գամ՝ էյլէյին, չէօյլէ քի ինՀթիմալիյէթ Թալիմաթը Թաչզիր օլմասըն, վէ Թէֆէքքիւր իլէ կիւնաՀսըզ կէօսթէրտիյինիզ Թալիմաթլարը իճրա էտէնլէր ճէզայա մուսթաՀագգ օլմասընլար․ Պէօյլէ էթմէտիյինիզ Հալտէ՝ նա՞սըլ շայիրտ պուլտ պիլիրսինիզ ։ Պու պիր մուԹալաա օլունաճագ մատտէ տիր, տէտի փափազ, ինՀմալ էթմէյէ կէլմէզ․ պէն պունու պի-

զիմ շիրքէթիմիզին պաշ ամիրի օլան զաթա ա'րզ էտէճէյիմ ։ Լաքին քիպարլար հագգընտա պէնիմ սանա իֆատէ էտէճէյիմ գանունլարա մանի օլմամագ իչիւն, պալատէ իֆատէ էյլէտիյին խապէրի պաշգա վագթէ պըրագապիլիր իտին․ պիր տահա պանա պէօյլէ հիքեայէլէր նագլ էթմէզսէն, սանա քիպարլար հագգընտա օլան գանունլարը թարիֆ էտէրիմ։

Պու կիւնլիւք պու գատարը քէաֆի տիր․ չիւնքի պիր սէօհպէթ արասընտա թահսիլ էթտիյիմ շէյլէրին քէաֆֆէսինի պիր մէքթուպա սըղտըրամամ։

Պագի . . .

ԵԷՏԻՆՃԻ ՄԷՔԹՈՒՊ

Քազուիսթլէր էքսէրիյէթլէ նիյէթ տօղրուլթմանըն ուսուլի․ նամուս վէ վարիյէթին մուհաֆազասը իչիւն՝ փափազլարա վէ քէշիշլէրէ պիլէ ատէմ էօլտիւրմէյէ իզն վէ ռուխսաթ վէրիլիր ։ Քարամուէլին թէքլիֆի օլան շու աճայիպ սուալ, եա՛նի՝ Յանսէնեանլարը էօլտիւրմէյէ Ճիզվիթլէրէ ռուխսաթ վա՞ր մը տըր ։

Փարիզտէն․ Ապրիլ 25․ 1656․

Պէնիմ Էֆէնտիմ,

Պէն Ալպալը Յօհաննէսին քէյֆիյէթինի հիքեայէ էտիպ, տիյանէթլու փափազըն շիրազէյի քէլամընը գաթ', վէ օնու աղաճըգ կիւճէնտիրմիշ օլտուղումտան, պիր տախի օ մագուլէ քէյֆիյէթլէր նագլ

Ճիզվիթլէրին՝ Քիպարլար հազգընտա միւսաատէսի ։

էլթմէյէճէյիմի սէօզ վէրիպ, մէրգումուն կէօնլիւնիւ ալտըմ. պունա պինաէն թէքրար սէօհպէթինէ աղազ էտիպ՝ Ճ՛իզվիթ Պազուխսթլէրին քիպարլար հազգընտա վէրտիքլէրի գանունլարը հէման շու աթի իւզ պէյան քէլամլար իլէ իֆատէ էյլէտի ։

Իյի պիլիրսին քի, տէտի, քիպար մագուլէսի ատէմլէրին պաշլըճա նէֆսանիյէթլէրի՝ իթիպարլարը տըր. վէ օնլարը տայիմա քրիսթիան տինինէ մուղայիր զուլմ ու թէատտիլէրէ իճթիսար էթմէյէ թահրի՛ք էտէն պու խուսուս տուր. շէօյլէ քի՝ շիրքէթիմիզին փէտէրլէրի՝ օնլարըն զա՛աֆիյէթինէ միւսաատէ պիրլէ՝ մէզհէպին շիտտէթինի ճիւզի թէսքին էթմիշ օլմասալար, օնլարըն քեաֆֆէսինի խոստովանանք տօլապլարընտան գօվմագ իճապ էտէճէք իտի ։ Լաքին փէտէրլէրիմիզ Ալլահա օլան աշգլէրինտէն, վէ պու տիւնիանըն ինսանլարընա օլա՛ն գարնտաշլըգ մուհապպէթինտէն նաշի՝ Ինճիլէ պէա՛թ էթմէք իսթէտիքլէրինտէն, ֆիքիրլէրինին ըշըղը իլէ հէր շէյի հազգանիյէթ իւզրէ թա՛տիլ էթմէնին ուսուլ վէ թարիգինի պուլմազա մէճպուր օլտուլար. շէօյլէ քի ինսան գըսմը պու տիւնեասա զամիրինէ տօգանմայարագ ատէթ իւզրէ իհթիմալ օլունան թարզ իլէ իթիպարընը հըֆզ էթմէյէ գատիր օլսուն, վէ պիրի պիրինէ մուղայիր կէօրինէն իքի շէյլէրի, եանի տինեանէթի վէ իթիպարը պիր եէրտէ մուհաֆազա էտէ պիլսին ։

Ֆագաթ պու նիյէթ հէր նէ գատար ֆայտէլի իտի իսէ տէ, օլ գատար տա իճրասը կիւճ իտի. չիւնզանն էտէրիմ քի սէն պու շէյին ա՛զամէթինի վէ կիւճլիւյիւնի էյի կէօրիւրսիւն ։ Պէն չօգ թա՛ճիւպ էտէյօրում, տէտիմ, պիր սուգ թարզ իլէ ։ Թաճի՛ւպ մի էտէյօրսուն, տէտի. ինանըրըմ. զիրա չօգլար թաճիւպ էտէրլէր ։ Պիլմէ՛զմիսին քի պիր թարաֆտան

Ճիզվիթլէրին' "Նիյէթ տօղրուլթմագ" թալիմաթը:

չէրիա'թը Ինճիլ "քէմլիյէ պէտէլ ասլա քէմլիք էթմէմէք, վէ ինթիգամը Ալլահա պրագմագ" թէնպիհ էտէր, տիկէր թարաֆտան տա տիւնեանըն չէրիա'թը ինսանլարըն սէպէպսիզ մազլում օլմասընը մէն' վէ էքսէրիէ տէ ինսան տիւշմէնլէրինի գաթլ վէ ի'տամ էտէր: Պունտան զիյատէ պիրի պիրինէ զըտտ չէյլէր կէօրմի՞ւշ մի սին: Պու ճ.ւմլէ իլէ' միէտէրլէրիմիզ պու թարզ չէյլէրի պիրի պիրինէ թաթպըգ էյլէտիլէր, տէտիմ իսէ, Պէն թա'ճիւպ էտէյօրում, տէտին: Բայէթլու միէտէր, Ֆիքրիմ էյիճէ անկլաշըլմատը: Պէն միէտէրլէրինտէն օլ գատար չէյլէր կէօրմիւշ օլմասա իտիմ, վէ պաշգալարըն ինտինտէ միւմքինսիզ օլան չէյի օնլար գօլայլըգ իլէ եափապիլիր օլտուղունու պիլմէսէ իտիմ, հագիգէթ տէտիյին չէյլէրի միւմքինսիզ ատտ էտէր իտիմ. Լաքին պէն ինանըըըմ քի օնլար պիր եօլ պուլմուշլար տըր. Հալ պու քի օլ եօլու պիլմէտիյիմ իչիւն թա'ճիւպ վէ խըմթիզըրապտէ գալըըշ ըմ. իմտի սիզէ րիճա էտէրիմ, քի օնու պանա պէյան էտէսինիզ:

Սէն պու էֆքեարըտա օլտուղուն իչիւն, տէտի, մաթլուպունու էթմէք պանա ֆարզ տըր: Էօյլէ իսէ պիլ քի պու միւր հիքմէթ գանունու Նիյէթի տօղրուլթմանըն ա'զիմ գայիտէսի տիր, վէ պիզիմ ի'լմի ախլագըմըզտա (Բարոյական) իշպու գա'իտէ օլ գատար էյզէմ վէ գըյմէթլի սայըլըշ տըր, քի պէն օնու հէման ինհիմալիյէթ թա'լիմաթը իլէ միւսավի թութմաղա ճէսարէթ էտէրիմ: Պունուն պիր գաչ ֆասըլէրինի' մուգատտէմ թարիֆ էյլէտիյիմ գանունլարտա ազ չօգ միւշահէտէ էյլէտին: Պիլ ֆարզ' Խըզմէթքեարլար պա'զը զօր քէրթէլէրտէ աղալարընա րահաթ ղամիըլէ խաալէր կէթիրիպ կէօթիւրէպիլիրլէր, տէտիյիմտէ, անկլա՞մատընմը քի պու չէյ եա-

Նիյէթի տօղրուլթուղ՝ հագգանիյէթսիզլիք էթմէյէ րուխսաթ ։

ընըզ վասիթա օլտուգլարը շէրրաէն նիյէթլէրինի տէյիշթիրմէք վէ չէվիրմէքլէ, վէ եալընըզ օլ մինասիպէթլէ գապանաճագլարը մէնֆա'աթա տօղրուլթմագլէ օլուր ։ Իշթէ Նէյէթ տօղրուլթմագ պու տուր ։ Բունու տախի կէօրտիւն, քի ինսան իչիւն ագչէ վէրէնլէր, պու. թարզ իլէ նիյէթլէրինի տօղրուլթմատըգլարը հալտէ, սահիհ Միմոնական օլուրլար։ Լաքին պէն շիմտի իսթէրիմ քի պու պէօյիւք գաիտէի տահէմ գաթըլ էթմէք հագգընտա սանա էյիճէ պէյան էտէյիմ. (զիրա պու գանունուն փէք չօգ քէրթէլէրտէ գաթիլի գապաաթսըզ չըգարըր, վէ սէն պու խուսուսլարտան գանունու մէզքիւրիւն հէր չէյէ գատիր գուվվէթինի անկլայա պիլիրսին ։ Պէն շիմտիտէն կէօրիւյօրում քի, տէտիմ, օնուն իլէ հէր չէյէ իզն վէ րուխսաթ օլապիլէճէք. վէ օնուն էլինտէն պիր չէյ գուրթուլմայաճագ տըր ։ Փափազ ճէվապ վէրտի. Սէն տայիմ պիր ուճտան օ պիր ուճա կէչէրսին. սէն պու թապիա'թընտան ֆարիղ կէլմէլի սին ։ Զիրա պիզիմ հէր չէյէ իզն վէ րուխսաթ վէրմէտիյիմիզի ճիւզի անկլամագ իչիւն, պիլմէլիսին, քի պիզ պրագմազըզ քի պիր ատէմ՝ կիւնահ իշլէմէյէ նիյէթը մախսուսէսի օլուպ՝ կիւնահ իշլէսին. վէ պիր քիմսէնին՝ պիր ֆէնա հարաքէթտէ ֆէնալըգտան պաշգա պիր մէրամ ու մագսէտի օլմատըղընը, վէ պու ֆիիլտէ ինատ վէ իսրար էյլէտիյինի կէօրտիւյիւմիւզ հալտէ՝ գարըը օլսուն էյըքէք օլսուն՝ ասլա սիննինէ վէ րիւթպէսինէ պագմայարագ՝ օ մագուլէ քիմսէյէ ուըյուհում վէրմէզիզ ։ Լաքին պիր քիմսէ պու սէֆիլ հալտէ եախօտ պու իսթիտատտէ պուլունմատըղը սուրէթտէ՝ օնուն նիյէթինի տօղրուլթմաղա չալըշըրըզ. եանի՝ կիւնահ օլմայան պիր չէյի քէնտի հարաքէթինէ

Նիյէթի տօղրուլտուղ՝ Ինճիլէ գարշը էթմէք։

մէրամ ու նէթիճէ էթմէյէ օնա թէքլիֆ էտէրիզ։ Կէրչի էլիմիզտէն կէլտիյի գատար՝ մէմնունիյէթտան օլան շէյլէրտէն ինսանլարը ֆարիղ կէթիրմէյէ չալըշըր իսէք տէ, պիր հարաքէթի մէն՝ էտէմէտիյիմիզ հալտէ տէ, պարի նիյէթի փաք էյլէրիզ. վէ պու թարզ իլէ ֆէնալըգ նէվինտէն օլան շէյի նէթիճէնին փաքլըղը իլէ իսլահ էտէրիզ։ Վէ իշթէ փէտէրլէրիմիզ պու սէպէպէ մէպնի րուխսաթ վէրտիլէր քի պիր ամէլ նամուսունու վիգայէ էթմէք քէրթէսինտէ ճէպր գուլլանապիլսին։ Զիրա պու ախէր թարզ իլէ օլամազ, անճագ նիյէթինի պէօյլէ կիւնահ օլան ինթիգամ արզուսունտան չէվիրմէքլէ, վէ նամուսունու վիգայէ էթմէք արզուսունա տօղրուլթմագլէ օլուր. վէ պունա փէտէրլէրիմիզին գանունունա նազարէն՝ րուխսաթ վէրիլմիշ տիր։ Օնլար պու թարզ իլէ կէրէք Ալլահա վէ կէրէք ինսանլարա օլան ճիւմլէ պօրճլարընը իճրա էտէրլէր. չիւն ա՛մէլ ու հարաքէթէ րուխսաթ վէրմէքլէ տիւնեայը խօշնուտ էտէրլէր, վէ նիյէթլէրի փաք էյլէմէքլէ տէ Ինճիլին քէլամընը հըֆզ էթմիշ օլուրլար։ Իշթէ աթալարըմըզ պու շէյէ ասլա վագըֆ օլամատըլար. պու գանունուն շան ու շէօհրէթի փէտէրլէրիմիզէ րաճի տիր սէն շիմտի պու շէյի փէք էյի անկլատըն։ Չօգ էյի անկլատըմ, տէտիմ։ Սիզ պիր ա՛մէլին զահիր վէ ճիսմանի ֆիի՛լինի ինսանա վէրիրսինիզ, նիյէթին պաթընի վէ րուհանի հարէքէթինի իսէ Ալլահա վէրիրսինիզ. իշպու հագգանիյէթ իւզրէ օլան թագսիմ իլէ, ինսան շէրիա՛թընը Ալլահըն շէրիա՛թը իլէ պիրլէշտիրիրսինիզ։ Լաքին, րայէթլու փէտէր, տօղրուսունու իսթէրսէն, պէն սէնին վատլէրինէ պիւպիւթիւն ինանմամ, վէ զանն էթմէմ քի սիզին միւէլլիֆլէրինիզ սանա պէօյլէ տէմիշ օլալէր։ Սէն պու

Նիյէթինի տօղրուլտուղ՝ ինթիզամ ալմազ։

լագըրտըն իլէ պանա սիթէմ էթմիշ օլույօրսուն, տէտի փապազ. պէն հէփ սէօյլէտիքլէրիմի իսպաթ էտէ պիլիրիմ. վէ օլ գատար չօգ շահատէթլէր իլէ, քի օնլարըն սայըսը, գուվվէթի, վէ սէպէպլէրի սէնի զիյատէսի իլէ թէաճիւպէ պըրագըր։ Չիւնքի՝ փէտէրլէրիմիզին՝ իշպու Նիյէթի տօղրուլթմագ գանունու վասիթասը իլէ Ինճիլին գանունլարընը տիւնեա գանունլարընա նա՞սըլ մութապըգ կէթիրտիյինի անկլայապիլմէք իչիւն պիզիմ փատրէ Բէճինալտօնուն քէլամընը տինլէմէլի սին. (Կիթ. Պապ. ԻԱ. սահիֆէ 260.) "Ատէթա քիմսէլէրէ պիրի պիրինտէն ինթիզամ ալմաղա իզն եօգ տուր. զիրա Պօղոս Րէսիւլ տէր. (Հռովմ. Պապ. ԺԲ.) 'Հիչ քիմսէյէ քէմլիք պէտէլինէ քէմլիք վէրմէն'. վէ Նըղիկ. Պապ. ԻԸ. 'Ինթիզամ ալմագ իսթէյէն, Ալլահըն ինթիզամընը քէնտի իւզէրինէ տավէթ էտէր, վէ կիւնահլարը ասլա ունուտուլմազ'։ Ինճիլտէ պիրի պիրիմիզէ ա՛ֆվ էթմէք հագգընտա եազըլան քէլամլարը նէ՞ եափալըմ. Նիճէ քի Մատթէոսուն ԺԶ. վէ ԺԸ. Պապլարընտա օգուրուզ"։ Րայէթլու փէտէր, հագիգաթ էյէր մէզքիւր մուէլլիֆ պու սէօզլէրտէն սօնկրա, Ազիզ Կիթապըն տըշարը պիր չէյ տէր իսէ, մալիւմաթընըն էքսիքլիյինտէն տէյիլ միր. լաքին օնուն պու սէօզլէրինին խիւլասասը նէ տիր։ Կէթիրտիյի խիւլասա շու տուր, տէտի. "Պունլարըն քեաֆֆէսինտէն կէօրիւնիւր քի, տէր, պիր ասքէրի ատէմ քէնտինի եարալայանը անիտէ գօվալայա պիլիր, սահիհէն քէմլիք պէտէլինէ քէմլիք վէրմէք նիյէթի իլէ տէյիլ, իլլա նամուսունու եէրինէ կէթիրմէք նիյէթի իլէ"։ Կէօրի՞ւր միսին, փէտէրլէրիմիզ նասըլ քէմլիք պէտէլինէ քէմլիք էթմէք նիյէթինի մէն՝ էթմէյէ ղայրէթ էտէրլէր. չիւնքի Ազիզ Կիթապ օնու հիւքմի ա՛ղապ

Նիյէթինի տօղրուլտուպ՝ ինթիգամ ալմազ ։

ալթընա պրագըր ։ փէտէրլէրիմիզ պիւսպիւթիւն պու չէյէ գարշը տուրտուլար ։ Լէսիուս տինկլէ . (Ատալէթ իչիւն . Գիթապ . բ . 79 .) «Պիր սիլլէ եէյէնին ինթիգամ ալմաղա նիյէթի օլմամազ, լաքին նամուսսուզլուգտան գուրթուլմաղա նիյէթի օլա պիլիր վէ պու սէպէպտէն քէնտինէ օլան հագարէթի անիտէ իւզէրինտէն տէֆ՝ էտէ պիլիր, վէ խասմինի պուչագ իլէ տէ վուրա պիլիր» ։ Պիզ տիւշմէնլէրիմիզտէն ինթիգամ ալմագ նիյէթինտէն օլ գատար ուզաղըզ, քի փէտէրլէրիմիզ իսթէմէզլէր պիլէ քի պիզ ա՛տավէթիմիզտէն նաշի օնլարըն էօլիւմինէ արզու էտէլիմ ։ Պագ պիզիմ Լուքօպար նէ տէր . (Միւքեալէմ , ե . 145 .) «Տիւշմէնին սանա քէտէր վէրմէյէ հաղըր օլտուղու հալտէ, սէն ա՛տավէթ ու նէֆսա՛նիյէթ իլէ օնուն էօլիւմինէ արզու էթմէլի տէյիլսին . լաքին մաղարաթտան էմին օլմագ իչիւն՝ պու արզուն օլապիլիր»։ Զիրա պու նիյէթ իլէ պու չէյի էթմէք օլ գատար ճայիզ տիր, քի պիզիմ մէշհուր Մէնտօզալը Հուրթատօ տէր . Պիր ատէմ «Ալլահա րիճա էտէ պիլիր, քի պիզի գօվալամագ նիյէթինտէ օլանլարը անիտէ հէլաք էթսին, էկէր ախէր թարզ իլէ օնլարտան գուրթուլմագ միւմքինսիզ իսէ»։ Իշպու քէլամլար՝ մէրգումուն Իւմիտ Թէսմիյէ էյլէտիյի քիթապտա տըր ։

Ռայէթլու փէտէր, տէտիմ, Գիլիսէ՝ տուա՛լէրինտէ պու թարզ պիր տուա՝ թէրթիպ էյլէմէյի ունութմուշ տուր ։ Ալլահտան տիլէյէպիլտիյիմիզ չէյլէրին քեաֆֆէսի տէ, տէտի, տուա՝ քիթապլարընտա մէվճուտ օլամազ . պունտան գաթ՛ի նազար՝ միւմքին տախի տէյիլ իտի, զիրա պու զիւ՛իւմ Նամազգիրք նամ քիթապտան սօնկրա տըր . սէն թէվարիխի էյի պիլմէյօրսուն ։ Լաքին պու մատտէյէ խիթամ վէրմէզ-

տէն , սէն պիզիմ փատրէ Գասպար Հուրթատօնուն շու քէլամընը տա տինկլէ . Տիանա տախի օնտան շահատէթ կէթիրմիշ տիր ։ Հուրթատօ Լըսքօպարըն եւրմի տէօրթ փէտէրլէրինին պիրի տիր ։ "Պիր մէլիյինիմէթ՝ մահացու կիւնահ իշլէմէքսիզին , էյլէտիյի նիմէթտէն մաաշ ալան քիմսէնին էօլիւմիւնէ , մէ պիր եվլատ փէտէրինին մէֆաթընա արզու էտէ պիլիր . մէ մէֆաթ զուհր էթտիքտէ՝ մէսրուր տախի օլա պիլիր , լաքին պու հարաքէթ տէյիլ ա՛տավէթտէն նաշի , իլլա եալընըզ օնտան նէշաթ էտէճէք մուհասէնաթ իչիւն օլմալը տըր"։

Բայէթլու փէտէր , տէտիմ , իշթէ նիյէթի տօղրուլթմանըն կիւզէլ կիւզէլ սէմէրէլէրի . պէն էյի անկլատըմ քի պու թա՛լիմաթ ղայէթ կէնիշ տիր ։ Լաքին քիպարլար հազգընտա չօգ էլզէմ թա՛լիմաթլար վար իսէ տէ , մանա վէրիլմէսի փէք կիւճ տիւր ։ Իֆատէ էյլէ պագալըմ , տէտի փափազ ։ "Նիյէթի տօղրուլթմագ ուսուլի իւզրէ՝ շունու պանա էօյրէթ քի , տէտիմ , ա՛ճէպա իքի քիշի եալընըզ ճէնքտէ (տուէյլօ) պիրի պիրլէրինի վուրա պիլիրլէ՞ր մի ։ Պիզիմ Մէնտօզալը Հուրթատօ , տէտի փափազ , շու սէօզ իլէ սէնի թէզ խօշնուտ էտէր . օնու Տիանա տա շահատէթ կէթիրմիշ տիր . "Տուէլլօյա տա՛վէթ օլունան պիր քիպար՝ տինտար սէյու պէլլէնմիշ օլմատըղընտան՝ մէ ինսաֆսըզ հարաքէթէ մէ ատէթա կիւնահլարա միւպթէլա օլտուղունտան , տուէլլօտան իմթինա էյլէտիյի հալտէ՝ հէրքէս՝ Տէյիլ Ալլահտան գօրգտուղու իչիւն , իլլա զաթը գօրգագլըղընտան կէրի չէքիլտի , տէյու գօլայճա թահմին էտէ պիլիր . մէ պու էճիլտէն ալէյհինտէ՝ Մէրտ տէյիլ տիր , թավուգ գատար ճէսարէթի եօգ տուր , եախօտ պու միսիլլիւ հագարէթէ միւճիպ օլան տիթէմլէր սէօյլէնէպիլիր օլտուղու իչիւն՝ տա՛վէթ

Բաղքալ՝ նիյէթինի տօղրուլթուղ տուէլլօ էթմէյի զէվզլէ-նիր իսէ տէ ,

էտէն քիմսէ օնու պիղայրի հագգըն վուրմագ իչիւն օրայա կէլտիյի թագտիրտէ , մէզքիւր քիպար զաթ նամուսու իչիւն՝ (տուէլլօյա) թախսիս օլունան մահալլէ պուլունա պիլիր , լաքին տէյիլ սահիհէն տուէլլօտա տէօյիւշմէք , իլլա եալընըզ նամուսունու միւգայէ էթմէք նիյէթի իլէ կիթմէլի տիր ։ Օնուն պու հարաքէթի զարարսըզ տըր . զիրա գըրա չըգըպ՝ պիրինէ պէքլէյէրէք կէզինմէք , վէ պէքլէտիյի զաթ օնու վուրմաղա կէզտիյի հալտէ՝ քէնտինի միւգայէ էթմէք՝ ֆէնալըգ տէյիլ տիր ։ Պու թարզ իլէ օ ասլա կիւնահ իշլ'միշ օլմազ . զիրա նիյէթինի պաշգա հալլէրէ տօղրուլթմուշ օլտուղու իչիւն , էթտիյի ասլա տուէլլօ զապուլ էթմէք տէյիլ տիր ։ Չիւնքի տուէլլօ գապուլ էթմէք , մախսուսէն պիրի պիրինի վուրմագ նիյէթինէ մէրպութ տուր , պէօյլէ նիյէթ իսէ՝ օնուն հարաքէթինտէ հիչ պիր վէճհ իլէ եօգ տուր ։

Նայէթլըու փէտէր , սէն պէնիմ սիւալիմէ ճէվապ վէրմէտի՛ն . պու թա՛լիմաթ՝ այան աշիքեար տուէլլօյա իզն վէ րուխսաթ վէրմէք տէյիլ տիր . հաթթա պիլ աքս պու թա՛լիմաթ տուէլլօյու օլ տէրէճէ եասագ օլմուշ պիր քէյֆիյէթ տէյիւ գըլյաս էտէր քի օնա իզն վէրմէք իչիւն տօլաշըգ սէօզլէր գուլլանըր ։ Ա՛հ, ա՛հ, տէտէ փափազ, սէն տէրինէ վարմաղա պաշլատըն . լաքին պէն մէմնուն վէ մէսրուր ում ։ Պու ճիւմլէ իլէ տէյէ պիլիրիմ, քի պու թա՛լիմաթ մէզքիւր թարզ իլէ տուէլլօ էտէնլէրին մէրամընը քի՛լլիյէն իճրա էտէր ։ Լաքին սանա տօղրու տօղրույա ճէվապ վէրմէք ֆարզ իսէ տէ , պէնիմ վէրէճէյիմ ճէվապը շիրքէթիմիզտէն օլան Լէյման վէրսին , քի աչըգ սէօզլէր իլէ տուէլլօյա րուխսաթ վէրիր . Փագաթ շու շարթ իլէ քի՝ օնու գապուլ էտէն՝ նիյէ-

Թինի եալընըզ նամուսունու եա մալընի հըֆզ էթմէք խուսուսունտա տօղրուլթուն (Բրիթայ. Գ)։ "Պիր ճէնքճի՝ օրտուտա, եա պիր քիպար՝ սարայտա, նամուսունու եա մալընի զայ՝ էթմէք քէրթէսինտէ պուլունտուղու հալտէ՝ տուէլլօյու գապուլ էթմէքտէն սաքը նազար էտէ պիլիր իսէ տէ, զանն էթմէմ քի քէնտիսինի վիգայէ էթմէք իչիւն օնու գապուլ էտէր իսէ՝ հիւքմ օլունա պիլիր"։ Պետրոս Հուրթսօն տախի պու էֆքեարտա տըր. Նիճէ քի պիզիմ ըայէթլու Ըսքօպար տախի, Հուրթսօնուն սէօզլէրինի շահատէթ կէթիրիրիպ կիքը էտէր ։ "Պիր ատէմ մալընի հըֆզ էթմէք իչիւն տուէլլօտա ախէրինի վուրապիլիր, էկէր մալընին մուհաֆազասը իչիւն պաշգա եօլ պուլունմազսա. զիրա հէր ատէմին՝ տիւշմէնլէրինի տախի գաթլ էտէրէք՝ մալընի հըֆզ էթմէյէ հագգը վար տըր"։ Պու սէօզիւ իշիթտիմ իսէ, թա'ճիւպ էթտիմ, զիրա կէօրտիւմ քի տինտար Պօլ տուէլլօյու մէմալիքինտէ քիւլլիյէն եասագ վէ տէֆ էթմէք իչիւն պիւթիւն հիւքիւմէթինի իսթի'մալ էտէր. տինտար Ռիզվիլթլէր իսէ՝ օնա րուխսաթ վէրմէք վէ օնու քիլիսէտէ սապիթ էթմէք իչիւն տիւրլիւ հիլէ վէ ֆէնտ գուլլանըրլար ։ Լաքին տինտար փափազ օլ գատար հարարէթլէ սէօյլէր իտի քի, լագըրտըսընա մանի՝ օլայըրտըմ, նամուսունա տօգանըրշ օ աճագ իտիմ. իմտի սէօզիւնիւ շու վէճհ իւզրէ իլէրի կէօթիւրտիւ ։ Ընճամ, տէտի, Սանքէզ ղայէթ աչիքեարէ րուխսաթ վէրիր. (կէօրի՞յօրմուսուն, պէն սանա նէ՞ մագուլէ ատէմլէրտէն շահատէթ կէթիրիյօրում.) զիրա օ սալթ տուէլլօյու գապուլ էթմէյէ րուխսաթ վէ ,մէղ, իլլա նիյէթինի տօղրուլտարագ տուէլօ թէքլիֆ էթմէյէ տախի րուխսաթ վէրիր ։ Պիզիմ Ըսքօպար պու շէյտէ օնա թապ'ի տիր ։ Բայէթլու

Նիյէթի տօղրուլտուղ՝ գահպէլիքլէ ատէմ էօլտիւրմէք:

փէտէր, տէտիմ, պէօյլէ օլտուղու հալտէ, պէն օնու պրագըրըմ. լաքին կէօզիւմ իլէ կէօրմէտիքճէ ինանմամ քի օ պէօյլէ եապմըշ օլսուն: Էօյլէ իսէ սէն օգու քի, պիր էյի անկլայասըն, տէտի: Վալտա Սանքէյլին Բարոյական Աստուածաբանութիւնունտա պէն շու սէօզլէրի օգուտում. (Գիթապ. Բ. Գապ. 39. 7.) "Չօգ մինասիպ տիր տէմէք, քի պիր ատէմ քէնտի էօմրիւնիւ, իՙթիպարընը վէ հիսապըզ մալընը հըֆզ էթմէք իչիւն՝ տուէլլօ էտէ պիլիր, էյի պիլտիյի հալտէ, քի թէզվիրաթ վէ ֆէնա իլէ օնլարը քէնտիսինտէն գափմագ իսթէրլէր. վէ օնլարը հըֆզ էթմէք իչիւն պունտան պաշգա եօլ եօգ տուր: Վէ Նաւարոս էյի սէօյլէր, քի պէօյլէ վագաՙալէրտէ տուէլլօյու գապուլ էթմէյէ վէ թէքլիֆ էթմէյէ իզն վար տըր: Վէ քէնտի տիւշմէնինի կիզլի էօլտիւրէ պիլիր: Վէ տախի, պէօյլէ վագաՙալարտա, տուէլլօ եօլունու գուլլանմագ ասլա լազըմ տէյիլ տիր, էկէր տիւշմէնինի կիզլի էօլտիւրմէյէ, վէ օլ վէճհ իլէ քէնտի տարլըզըղընտան գուրթուլմաղա գատիր օլուր իսէ. զիրա պու եօլ իլէ պիրտէն հէր թէհլիքէտէն, եանի՝ կէրէք էօՙմրիւնիւ տուէլլօ թէհլիքէսինէ գօմագտան, վէ կէրէք օլ կիւնահա իլհագ օլմագտան գուրթուլուր. տիւշմէնի օլմայարագ տուէլլօ էթտիյի հալտէ իսէ՝ կիւնահ իշլէր":

Այէթլու փէտէր, տէտիմ, իշթէ տինտարլըգ սուրէթի թահթընտա պիր կիզլի տուզագ. հէր նէ գատար տինտարլըգ սուրէթինի կիյինմիշ իսէ տէ՝ տայիմա տուզագ տըր. չիւնքի տիւշմէնինի գահպէլիքլէ էօլտիւրմէյէ րուխսաթ վէրիր: Փափազ ճէվապ վէրտի. Պէն սանա նէ՞ վագըթ տէտիմ, քի գահպէլիք իլէ գաթլ էթմէյէ էմր վար տըր. Ալլահ էթմէյէ: Պէն սանա տէտիմ քի Կիզլի էօլտիւրէ պիլիր. սէն

պունտան՝ կէօյա իքիսի տէ պիր լագըրտը տըր կիպի Գըահպէլիք իլէ եօլտիւրէ պիլիր պահսընա գալգըշ-տըն ։ Սէն գահպէլիքլէ եօլտիւրմէք նէ օլտուղունու Իսքօպարտան եօյրէն տէ, պատէհու պէնիմ իլէ սէօյ-լէշ ։ "Սէնտէն ասլա սուի զանն էթմէյէն ատէմի եօլտիւրտիւյիւն հալտէ, գահպէլիքլէ եօլտիւրմիւշ օ-լուրսուն ։ Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ տիւշմէ-նինի եօլտիւրէն՝ արգասընտան ափանսըզըն, եախօտ ղաֆիլ տէգէ կէթիրիփ եօլտիւրմիւշ օլսա տախի՝ գահպէլիքլէ եօլտիւրմիւշ սայըլմազ"։ Եինէ օլ միւ-քեալէմէտէ. Մ.տէտ. 56. "Պիր քիմսէ", տէր, "եօմ-րիւնէ գաստ էթմէյէճէյինի սէօզ վէրիփ պարըշմըշ օլ-տուղու տիւշմէնինի պիլէ եօլտիւրսէ, մապէյնլէրինտէ ղայէթ եագըն տօսթլուգ վուգ՝ու պուլմատըղը հալտէ՝ եինէ տահի աշիքեար գահպէլիքլէ եօլտիւրմիւշ սա-յըլմազ։"

Շիմտի կէօրտի՞ւն մի քի սէն լուղէթլէրին պիլէ մա՛նասընը պիլմէզսին. վէ եինէ պիր մու՛ալլիմ կի-պի սէօյլէշմէք իսթէրսին ։ Պէն իգրար էտէրիմ քի, տէտիմ, պու շէյ պանա պիւսպիւթիւն եէնի տիր. վէ Թարիֆինիզտէն անկլարըմ քի, շիմտիյէտէք հէ-ման հիչ քիմսէ գահպէլիքլէ եօլտիւրիւլմէմիշ տիր. զիրա պիր ատէմ սալթ տիւշմէնինի ափանսըզըն եօլ-տիւրիւր ։ Լաքին հէր նէ հալ իսէ, Սանքէզին սէօ-զիւնէ նազարէն, պիր ատէմ քէնտիսինէ՝ նահագգըլըգ վէ իֆթիրա էտէնի պիլա ֆիւթուր արգասընտան՝ եա տա ֆէնտ իլէ եօլտիւրիւլէպիլիր, վէ (պէնիմ սապը-գա տէտիքիմին մուղայիրի) հիչ պիր վագըթ գահպէ-լիքլէ եօլտիւրմիւշ օլմազ ։ Պէլի, տէտի փափազ, լաքին նիյէթինի էյիճէ տօղրուլթմալը տըր, սէն տա-յիմա պաշըըճա շէյի ունուտուրսուն ։ Նէ պու շէյի Մօլինա տախի իսպաթ էտէր. (Միւք. Դ. Միւպ.

Նիյէթինի տօղրուլտուպ՝ ատէմ էօլտիւրմէք։

12)։ Հէմ պիզիմ ֆիրասէթլի Սէճինալտօնուն սէօզիւնէ նազարէն, (Քիթապ. ԻԱ. Պապ. Ե. 57,) «Պիր իֆթիրաճը միւզէվիրին պիզէ գարշը կէթիրտիյի եալան շահիտլէրի տախի էօլտիւրէ պիլիրիզ"։ Սէ էնճամ, պիզիմ նամտար վէ մէշհուր փէտէրլէրտէն Թանսնէրոսուն վէ Լիմանուէլ Սախնին սէօզիւմիւճիպինճէ, օնլար իլէ սէօզլէրի պիր օլան՝ կէրէք եալան շահիտլէրի, կէրէք հաքիմի էօլտիւրէ պիլիրիզ։ Իշթէ օնուն սէօզլէրի. (Սիւք. Գ. Սիւպ. Է. 83.) «Սանթոս վէ Լէսիոս՝ Պիր սուչսուզու էօլտիւրմէկյէ իթթիֆագ էթմիշ օլան եալան շահիտլէրի, վէ հաքիմի էօլտիւրմէկյէ րուխսաթ վէրիլմէկլ, տէրլէր իսէ տէ՝ Լիմանուէլ Սախնին, վէ սախէր միւէլլիֆլէրին օլ զիւխումիւ գապուլ էթմէմէկյէ հագգլարը վար տըր. չիւն պամիրէ տօգանըր"։ Սօլինա մէզքիւր քիթապընտա սապիթ էտէր, քի պիրմէատ կէրէք եալան շահիտլէրի վէ կէրէք հաքիմի էօլտիւրէ պիլիր։ Բայէթլըւ փէտէր, տէտիմ, շիմտի էյի անկլատըմ սէնին՝ նիյէթ տօղրուլթմագ թա՛լիմաթընը. լաքին օնուն խիւլասալարընը, վէ պու թալիմաթըն գաթլէ րուխսաթ վէրտիկյի վագա՛ալէրին քեաֆֆէսինի անկլամագ իսթէրիմ։ Պու ճիհէթտէն տէտիքլէրինի թէքրարլայալըմ, եախօտ պիր տահա սէօյլէյէլիմ, քի թահգիր օլմայալըմ. զիրա թէճնիս սէօզ եախօտ էֆքեար պուրատա թէհլիքէլի տիր։ Սինասիպ վագըթտա վէ հագգլը, հէմ էյի զիւ՛իւմ իւզրէ էօլտիւրմէք ճայիզ տիր։ Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ՝ սէն պանա թաստիգ էթտին, քի պիր ատէմ քէնտի մալընը վէ նամուսունու միգտար էթմէք իչիւն, սիզին փէտէրլէրինիզին սէօզիւնէ նազարէն՝ նիյէթինի տօղրուլթտուղու հալտէ՝ տուէլլօյու գապուլ՝ պա՛զը քէրրէ տէ թէքլիֆ էտէ պիլիր. քէզալիք իֆթիրա էտէ-

Նիյէթինի տօղրուլտուպ, պիր Թօզաթ իչիւն ատէմ եօլտիւրմէք :

նի, օնուն կէթիրտիյի եալան շահիտլէրի, վէ րըշվաթ ալըպ օնլարա թարաֆկիրլիք էտէն հաքիմի կիզլի եօլտիւրէ պիլիր. սէն շունու տախի տէտին քի, պիր ատէմ՝ Նամուսունու եէրինէ կէթիրմէք իչիւն սիլլէ վուրանը պուչագլէ վուրտուղու հալտէ՝ ինթիգամ ալմըշ օլմազ: Լաքին՝ րայէթլու փէտէր, սէն պանա պու շէյին տէրէճէ վէ միգտարընը թարիֆ էթմէտին: "Պու խուսուստա եանկըշլըգ օլամազ", տէտի փափազ. "չիւն եօլտիւրմէյէ պիլէ ճէսարէթ վէրիլէ պիլիր: Պու պապտէ պիզիմ ա՛լիմ Հէնրիքէզ, (Ռիթաալ ԺԳ. Պապ Ժ. 3.) վէ փէտէրլէրիմիզտէն պազըլարը, — Լըպքօպար պունլարտան տա շահատէթ կէթիրիր (Միւք. Ա. Պապ Է. 48), — շու սիյագ իւզրէ ղայէթ կիւզէլ եազմըշլար տըր": Պիր ատէմ սիլլէ վուրանը՝ ֆիրար էտէճէյի քէրթէտէ տախի՝ եօլտիւրէ պիլիր. ֆագաթ պունու աստավէթլէ եա ղարազընտան նաշի էթմէսին, վէ պու հարաքէթի իլէ տէվլէթէ զարարը՝ եախօտ վաֆիր գան տէօքիւլմէսինէ սէպէպ օլմասըն. Սէ սէպէպի շու տուր քի, պիր ատէմ սիրգաթ օլունմուշ էշեասընը արայա պիլտիյի կիպի, նամուսունու տա արայա պիլիր. "Նամուսուն՝ սիրգաթ օլունան հայվանլարըն կիպի՝ խասմընըն զապթընտա տէյիլ իսէ տէ, սէն օնուն զապթընտա կիպի մուլահազա էտէրէք՝ օնա ա՛զամէթ վէ հիւքիւմէթ կէօսթէրէ պիլիր սին, վէ պու վէճհ իւզրէ պաշգալարըն ինտինտէ շան ու շէօհրէթ գազանա պիլիրսին: Սէ սահիհ տէյի՞լ մի տիր քի, սիլլէ եէյէն ատէմ խասմընը եօլտիւրմէտիքճէ նամուսունու եէրինէ կէթիրէմէզ": Պու շէյ պանա օլ գատար հիյպէթլու կէօրիւնտիւ քի կիւճ իլէ քէնտիմի զապթ էտէ պիլտիմ. լաքին պազը գալանը անկլամագ իչիւն գը

Ճիգվինթ փափագելոր թօգաթ՝ վուրանը եօլտիւրմէյէ րուխ-սաթ վէրիրլէր ։

վէրտիմ, քի օ պու թարզ իւզրէ սէօզիւնի իլէրի կէօթիւրսին ։ "Հաթթա", տէտի, "սիզլէ եէմէմէք իչիւն, սիզլէ վուրմադ իսթէյէն ատէմի պիլէ, օնտան գուրթուլմաղա պաշգա եօլ օլմատըղը հալտէ՝ եօլտիւրէ պիլիր ։ Փէտէրլէրիմիզին ինտինտէ պու ա՛լէսսէվիյէ պիր շէյ տիր ։ Մէսէլա. եիրմի տէօրթ իխթիարլարտան պիրի օլան Նզար (Բարոյական Գանուն. Գըրթա 3. սահիֆէ 105) տէր. "Պիր նամուս սահիպի զաթ՝ քէնտինէ սիզլէ եա գըլըճ իլէ վուրմաղա նիյէթի օլանը եօլտիւրէ պիլի՞ր մի ։ Պա՛զըլար՝ Խայըր տէյու ճէվապ էտէրլէր, վէ պունլարըն պաշլըճա սէպէպլէրի շունլարտան իպարէթ տիր. էվվէլա՝ պիր ատէմին էօ՛մրիւ նամուսատան գըյմէթլի տըր. սանիէն՝ սալթ պիր շամարտան գուրթուլմադ իչիւն՝ ատէմ եօլտիւրմէք զալիմլիք տըյըլըր ։ Լաքին պաշգալարը՝ Պու չէյէ րուխսաթ վար տըր, տէրլէր. վէ շիւպհէսիզ՝ թարզը ախէր իլէ օնտան վիգայէ օլունմադ միւմքին օլմատըղը թագտիրտէ՝ պէն պու սօն էֆքեարը իհթիմալ գըյաս էտէրիմ. զիրա պու րուխսաթ օլմատըղը հալտէ՝ գապահաթսըզլարըն նամուսու՝ զալիմ վէ ֆասիտ ատէմլէրտէն այագ ալթընա կիտէր"։ Ռէզվալիք պիզիմ մէշհուր Ֆիլիուչիոս, (Ճիլտ. Բ. Միւք. ԽԹ. Պապ. Գ. 50) վէ փատրէ Հէրօ գաթըլ իւզէրինէ եազտըղը քիթապլարտա, Մէնտոզալը Հուրթատօ, (2. Միւպ. 170. Ա.) վէ Պէքա, (Գաթըլ իւզէրինէ,) վէ պիզիմ փատրէ Ֆըլահօթ, վէ Լիքիուր քէնտի քիթապլարընտա, (պունու Մէտրէսէ հէր նէ գատար հիւքմ էթմէք իսթէտի իսէ տէ՝ միւգթէտիր օլամատը,) վէ Լըսքօպար պա՛ատէ մէզքիւր քիթապընտա (Նտէա 48), պունլարըն ճիւմլէսի տէ պիլ իթթիֆագ օնու տէրլէր ։ Լոնճամ պու

Իֆթիրա էտէնի էօլտիւրմէյէ րուխսաթ ։

էօյլէ իւ՛միւմէն սապիթ օլունմուշ տուր, քի Լէսիոս օնա էօյլէ պիր չէյ կիպի սիճիլ վէրիր, քի ասլա պիր Կռազուխսթ օնա գարշը տուրմամըշ տըր ։ (Կիթապ Բ. Պապ Թ. 76.) Զիրա մէրհում պու էֆքեարը սահիպ օլան փէք չօգ Կռազուխսթլէր զիքր էտէր, վէ Ասլա պունա գարշը տուրան օլմամըշ տըր՝ տէր, (Ա-տէտ 771,) Պետրոս Նավարեզլէն տէ շահատէթ կէթիրիր ։ ՙՆավարէզ ա՛լէսսէվիյէ հիճվ ու սիթէմ հազգընտա (հիճվ վէ սիթէմ տէտիյի չէյլէր իչիւն կէօսթէրտիյի էմսալլէրին էն պէօյիւյիւ շամար տըր) եազըպ տէր. "Ղ՛էմի՛ Կռազուխսթլէրին գարարընա նազարէն, հիճվ ու սիթէմէ պաշգա սուրէթտէ գարշըլըգ օլամատըղը հալտէ՝ հիճվ էտէնի էօլտիւրմէք ճայիզ տիր"։ Պունտան տահա ալա նէ՞ շահատէթ իսթէրսին ։

Պէն հէր պիր չէյի լայըգը իւզրէ անկլատըղըմ իչիւն փափազա իզհարը մէմնունիյէթ էյլէտիմ իսէ տէ, պու մազուլէ հիւքմի ա՛ղապա միւսթահագգ թա՛լիմաթըն նէրէլէրէ վարտըղընը տահա էյի անկլամագ իչիւն, օնա տէտիմ ։ Ա՛է լաքին, Բայէթլըւ փէտէր, պունլարտան տահա ճիւզի պիր չէյ իչիւն տէ էօլտիւրմէյէ րուխսաթ եօ՞գ մու տուր ։ Միւմքին տէյի՞լ մի տիր քի նիյէթիմիզի տօղրուլտարագ, պիզէ եալանճը տէյէնի էօլտիւրէլիմ ։ Պէլի, տէտի փափազ, վէ պիզիմ փատրէ Պալտէլին սէօզիւ միւճիպինճէ, (Կիթապ Գ. Միւպ. 24. Ատէտ 24,) Լիքօպար մէզքիւր քիթապընտա օնտան շահատէթ կէթիրիր՝ (Ատէտ 49,) շու վէճհ իւզրէ եազար. "Սանա, Սէն եալան սէօյլէտին, տէյէն աատէմի էօլտիւրմէյէ րուխսաթ վէրիլմիշ տիր. էյէր ախէր թարզ իլէ օնու զապթ էտէմէզսէն" ։ Պիզիմ փէտէրլէրիմիզին սէօզիւնէ նազարէն, պիր ատէմ իֆթիրա էտէ-

Բաքար՝ նիյէթինի տօղրուլտուղ տուէլլօ էթմէյի զէվգլէ-նիր իսէ տէ,

էտէն քիմսէ օնու պիրպիրի հագգըն վուրմագ իչիւն օրայա կէլտիյի թագտիրտէ, մէզքիւր քիպար զաթ՝ նամուսու իչիւն՝ (տուէլլօյա) թախսիս օլունան մահալ-տէ պուլունա պիլի՛ր, լաքին տէյիլ սահիհէն տուէլլօտա տէօյիւշմէք, իլլա եալընըզ նամուսունու վիգայէ էթ-մէք նիյէթի իլէ կիթմէլի տիր ։ Օնուն պու հարա-քէթի զարարսըզ տըր ․ զիրա գըրա չըգըպ՝ պիրինէ պէքլէյէրէք կէզինմէք, վէ պէքլէտիյի զաթ օնու վուրմաղա կէզտիյի հալտէ՝ քէնտինի վիգայէ էթմէք՝ ֆէնալըգ տէյիլ տիր ։ Պու թարզ իլէ օ ասլա կիւ-նահ իշլէ՛միշ օլմազ ․ զիրա նիյէթինի պաշգա հալլէրէ տօղրուլթմուշ օլտուղու իչիւն, էթտիյի՝ ասլա տուէլլօ գապուլ էթմէք տէյիլ տիր ։ Չիւնքի տուէլլօ գա-պուլ էթմէք, մախսուսէն պիրի պիրինի վուրմագ նի-յէթինէ մէրպութ տուր, պէօյլէ նիյէթ իսէ՝ օնուն հարաքէթինտէ հիչ պիր վէճհ իլէ եօգ տուր ։

Րայէթլու փէտէր, սէն պէնիմ սիւալիմէ ճէվապ վէրմէտէն ․ պու թա՛լիմաթ՝ այան աշիքեար տուէլլօյա իզն վէ րուխսաթ վէրմէք տէյիլ տիր ․ հաթթա պիլ աքս պու թա՛լիմաթ տուէլլօյու օլ տէրէճէ եասագ օլմուշ պիր քէյֆիյէթ տէյիւ գըյաս էտէր քի օնա իզն վէրմէք իչիւն տօլաշըգ սէօզլէր գուլլանըր ։ Ա՛հ, ա՛հ, տէտէ փափազ, սէն տէրինէ վարմաղա պաշլա-տըն ․ լաքին պէն մէմնուն վէ մէսրուր ում ։ Պու ճիւմլէ իլէ տէյէ պիլիրիմ, քի պու թա՛լիմաթ մէզ-քիւր թարզ իլէ տուէլլօ էտէնլէրին մէրամընը քիւլ-լիյէն իճրա էտէր ։ Լաքին սանա տօղրու տօղրույա ճէվապ վէրմէք ֆարզ իսէ տէ, պէնիմ վէրէճէյիմ ճէվապը շիրքէթիմիզտէն օլան Լէյման վէրսին, քի աչըգ սէօզլէր իլէ տուէլլօյա րուխսաթ վէրիր ․ Ֆա-գաթ շու շարթ իլէ քի՝ օնու գապուլ էտէն՝ նիյէ-

Փափազ անկլամայըզ տահա զիյատէ շէհատէթ կէթիրիր ։

թինի եալընըզ նամուսունու եւ մալինի հըֆզ էթմէք խուսուսունտա տօղրուլթսուն (՝Բ.Ռիթաղ. Գ.)։ «Պիր ճէնքճի՝ օրտուտա, եւ պիր քիպար՝ սարայտա, նամուսունու եւ մալինի զայ՝ էթմէք քէրթէսինտէ պուլունտուղու հալտէ՝ տուէլլօյու գապուլ էթմէքտէն սարֆը նազար էտէ պիլիր իսէ տէ, զանն էթմէմ քի քէնտիսինի վիգայէ էթմէք իչիւն օնու գապուլ էտէր իսէ՝ հիւքմ օլունա պիլիր»։ Պետրոս Հուրթատօ տախի պու էֆքեարտա տըր. Նիճէ քի պիզիմ րայէթլու Էսքօպար տախի, Հուրթատօնուն սէօզլէրինի շահատէթ կէթիրիփ զիքր էտէր ։ «Պիր ատէմ մալինի հըֆզ էթմէք իչիւն տուէլլօտա ախէրինի վուրապիլիր, էկէր մալինին մուհաֆազասը իչիւն պաշգա եօլ պուլունմազսա. զիրա հէր ատէմին՝ տիւշմէնլէրինի տախի գաթլ էտէրէք՝ մալինի հըֆզ էթմէյէ հագգը վար տըր»։ Պու սէօզիւ իշիթտիմ իսէ, թա՛ճիւպ էթտիմ, զիրա կէօրտիւմ քի տինտար Պօրալ տուէլլօյու մէմալիքլէրինտէ քիւլլիյէն եասագ վէ տէֆ էթմէք իչիւն պիւթիւն հիւքիւմէթինի իսթի՛մալ էտէր. տինտար Ճիզվիթլէր իսէ՝ օնա ըուխսաթ վէրմէք վէ օնու քիլիսէտէ սապիթ էթմէք իչիւն տիւրլիւ հիլէ վէ ֆէնտ գուլլանըրլար ։ Լաքին տինտար փափազ օլ գատար հարարէթլէ սէօյլէր իտի քի, լագըրտըսընա մանի՝ օլայըմ, նամուսունա տօգանմըշ օ աճագ իտիմ. իմտի սէօզիւնիւ շու վէճհ իւզրէ իլէրի կէօթիւրտիւ ։ Լինճամ, տէտի, Սանքէզ՝ ղայէթ աչըքեարէ ըուխսաթ վէրիր. (կէօրի՞յօրմուսուն, պէն սանա նէ՞ մագուլէ ատէմլէրտէն շահատէթ կէթիրիյօրում.) զիրա օ սալթ տուէլլօյու գապուլ էթմէյէ ըուխսաթ վէրմէզ, իլլա նիյէթինի տօղրուլտարագ տուէլլօ թէքլիֆ էթմէյէ տախի ըուխսաթ վէրիր ։ Պիզիմ Էսքօպար պու շէյտէ օնա թապի՛ տիր ։ Րայէթլու

Նիյէթի տօղրուլտուղ՝ գաՀպէլիքըլէ ատէմ էօլտիւրմէք ։

փէտէր, տէտիմ, պէօյլէ օլտուղու Հալտէ, պէն օնու պրագըրըմ. լաքին կէօզիւմ իլէ կէօրմէտիքճէ ինանմամ քի օ պէօյլէ եապմըշ օլսուն ։ Էօյլէ իսէ սէն օգու քի, պիր էյի անկլայասըն, տէտի ։ Վադտա Սանքէվին Բարըյակին Աստուածաբանութիւնունտա պէն շու սէօզլէրի օգուտում. (Բիթապ. Բ. Գապ. 39.7.) "Ջօզ մինասիպ տիր տէմէք, քի պիր ատէմ քէնտի էօմրիւնիւ, իթիպարընը վէ Հիսապսըզ մալընի Հըֆզ էթմէք իչիւն՝ տուէլլօ էտէ պիլիր, էյի պիլտիյի Հալտէ, քի թէզվիրաթ վէ ֆէնա իլէ օնլարը քէնտիսինտէն գափմազ իսթէրլէր. վէ օնլարը Հըֆզ էթմէք իչիւն պունտան պաշգա եօլ եօգ տուր ։ Վէ Նաւարոս էյի սէօյլէր, քի պէօյլէ վագա՝ալէրտէ տուէլլօյու գապուլ էթմէյէ վէ թէքլիֆ էթմէյէ իզն վար տըր ։ Վէ քէնտի տիւշմէնինի կիզլի էօլտիւրէ պիլիր ։ Վէ տախի, պէօյլէ վագա՛ալարտա, տուէլլօ եօլունու գուլլանմագ ասլա լազըմ տէյիլ տիր, էկէր տիւշմէնինի կիզլի էօլտիւրմէյէ, վէ օլ վէճՀ իլէ քէնտի տարլըղընտան գուրթուլմաղա գատիր օլուր իսէ. զիրա պու եօլ իլէ պիրտէն Հէր թէՀլիքէտէն, եանի կէրէք էօ՛մրիւնիւ տուէլլօ թէՀլիքէսինէ գօմագտան, վէ կէրէք օլ կիւնաՀա իլՀագ օլմագտան գուրթուլուր. տիւշմէնի օլմայարագ տուէլլօ էթտիյի Հալտէ իսէ՝ կիւնաՀ իշլէր"։

Ինայէթլու փէտէր, տէտիմ, իշթէ տինտարլըգ սուրէթի թաՀթընտա պիր կիզլի տուզագ. Հէր նէ գատար տինտարլըգ սուրէթինի կիյինմիշ իսէ տէ՝ տայիմա տուզագ տըր. չիւնքի տիւշմէնինի գաՀպէլիքլէ էօլտիւրմէյէ րուխսաթ վէրիր։ փափազ ճէվապ վէրտի. Պէն սանա նէ՞ վագըթ տէտիմ, քի գաՀպէլիք իլէ գաթլ էթմէյէ իզն վար տըր. Ալլահ էթմէյէ ։ Պէն սանա տէտիմ քի Կիզլի էօլտիւրէ պիլիր. սէն

Նիյէթինի տօղրուլթուբ՝ ատէմ էօլտիւրմէք ։

պունտան՝ կէօյա իքիսի տէ պիր լագըրտը տըր կիպի Գահպէլիք իլէ էօլտիւրէ պիլիր պահսընա գալգըշտըն ։ Սէն գահպէլիքլէ էօլտիւրմէք նէ օլտուղունու Էսքօպարտան էօյրէն տէ, պատէհու պէնիմ իլէ սէօյլէշ ։ "Սէնտէն ասլա սուի զանն էթմէյէն ատէմի էօլտիւրտիւյիւն հալտէ, գահպէլիքլէ էօլտիւրմիւշ օլուրսուն ։ Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ տիւշմէնինի էօլտիւրէն՝ արգասընտան ափանսըզըն, եախօտ զաֆիլ տէգէ կէթիրիփ էօլտիւրմիւշ օլսա տախի՝ գահպէլիքլէ էօլտիւրմիւշ սայըլմազ"։ Եինէ օլ միւքեալլէֆտէ . Մ.տէտ . 56. "Պիր քիմսէ", տէր, "էօմրիւնէ գաստ էթմէյէճէյինի սէօզ վէրիփ պարըշմըշ օլտուղու տիւշմէնինի պիլէ էօլտիւրսէ, մապէյնլէրինտէ զայէթ եագըն տօսթլուգ վուգ'ու պուլմատըղը հալտէ՝ եինէ տափ աշիքեար գահպէլիքլէ էօլտիւրմիւշ սայըլմազ ։"

Շիմտի կէօրտի՞ւն մի քի սէն լուղէթլէրին պիլէ մա՛նասընը պիլմէզսին . վէ եինէ պիր մու՛ալլիմ կիպի սէօյլէշմէք իսթէրսին ։ Պէն իգրար էտէրիմ քի, տէտիմ, պու շէյ պանա պիւսպիւթիւն եէնի տիր . վէ Թարիֆինիզտէն անկլարըմ քի, շիմտիյէտէք հէման հիչ քիմսէ գահպէլիքլէ էօլտիւրիւլմէմիշ տիր . զիրա պիր ատէմ սալթ տիւշմէնինի ափանսըզըն էօլտիւրիւր ։ Լաքին հէր նէ հալ իսէ, Սանքէզին սէօզիւնէ նազարէն, պիր ատէմ քէնտիսինէ նահագգըլըգ վէ իֆթիրա էտէնի պիլա ֆիւթուր արգասընտան՝ եա տա ֆէնտ իլէ էօլտիւրիւլէպիլիր, վէ (պէնիմ սապըգա տէտիյիմին մուղայիրի) հիչ պիր վագըթ գահպէլիքլէ էօլտիւրմիւշ օլմազ ։ Պէլի, տէտի փափազ, լաքին նիյէթինի էյիճէ տօղրուլթմալը տըր, սէն տայիմա պաշըըճա շէյի ունուտուրսուն ։ Վէ պու շէյի Մօլինա տախի իսպաթ էտէր . (Միւք . Դ . Միւպ .

Նիյէթինի տօղրուլտուպ՝ տուէմ էօլտիւրմէք ։

12)։ Հէմ պիզիմ փիրաւէթլի Րէճինալտօնուն սէօ-զիւնէ նազարէն, (Գիթապ. ԻԱ. Պապ. Ե. 57,) «Պիր իֆթիրաճը մուզէվիրին պիզէ գարշը կէթիր-տիյի եալան շահիտլէրի տախի էօլտիւրէ պիլիրիզ"։ Վէ էնճամ, պիզիմ նամտար վէ մէշհուր տիէտէր-լէրտէն Թաննէրօսուն վէ Էմմանուէլ Սաինին սէօզիւ մուճիպինճէ, օնլար իլէ սէօզլէրի պիր օլան՝ կէրէք եալան շահիտլէրի, կէրէք հաքիմի էօլտիւրէ պիլիրիզ։ Իշթէ օնուն սէօզլէրի. (Միւք. Գ. Միւպ. Կ. 83.) «Սանթոս վէ Լէսիոս՝ Պիր սուչսուզու էօլտիւրմէյէ իթթիֆագ էթմիշ օլան եալան շահիտլէրի, վէ հաքիմի էօլտիւրմէյէ րուխսաթ վէրիլմէզ, տէրլէր իսէ տէ՝ Էմմանուէլ Սաինին, վէ ախէր մուէլլիֆլէրին օլ զիւխմիւ գապուլ էթմէմէյէ հագգլարը վար տըր. չիւն զամիրէ տօգանըր"։ Մօլինա մէզքիւր քիթապընտա սապիթ էտէր, քի պիրմէատ կէրէք եալան շահիտլէրի վէ կէրէք հաքիմի էօլտիւրէ պիլիր ։ Բա-յէթլու տիէտէր, տէտիմ, շիմտի էյի անկլատըմ սէ-նին՝ նիյէթ տօղրուլթմագ թա՛լիմաթընը. լաքին օ-նուն խիւլասալարընը, վէ պու թալիմաթըն գաթ-լէ րուխսաթ վէրտիյի վագա՛ալէրին քեաֆֆէսինի անկլամագ իսթէրիմ։ Պու ճիհէթտէն տէտիքլէրինի թէքրարլայալըմ, եախօտ պիր տահա սէօյլէյէլիմ, քի թահգիր օլմայալըմ. զիրա թէճնիս սէօզ եախօտ էֆ-քեար պուրատա թէհլիքէլի տիր։ Մինասիպ վա-գըթտա վէ հագգլը, հէմ էյի զիւ՛իւմ իւզրէ էօլտիւր-մէք ճայիզ տիր։ Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ՝ սէն պանա թաստիգ էթտին, քի պիր ատէմ քէնտի մալընը վէ նամուսունու վիգայէ էթմէք իչիւն, սիզին տիէտէրլէրինիզին սէօզիւնէ նազարէն՝ նիյէթինի տօղ-րուլթտուղու հալտէ՝ տուէլլօյու գապուլ՝ պա՛զը քէր-րէ տէ թէքլիֆ էտէ պիլիր. քէզալիք իֆթիրա էտէ-

---

Նիյէթինի տօղրուլթուպ, պիր Թօգաթ իչիւն աթէմ էօլտիւրմէք ։

նի, օնուն կէթիրտիյի եալան շահիտլէրի, վէ ըրշվաթ ալըպ օնլարա Թարաֆկիրլիք էտէն հաքիմի կիզլի էօլտիւրէ պիլիր. աէն շունու տախի տէտին քի, պիր աթէմ՝ Նամուսունու եէրինէ կէթիրմէք իչիւն սիլլէ վուրանը պուշագլէ վուրտուղու հալտէ՝ ինթիգամ ալմըշ օլմազ ։ Լաքին՝ րայէթլու փէտէր, սէն պանա պու շէյին տէրէճէ վէ միգտարընը Թարիֆ էթմէտին ։ "Պու խուսուստա եանկլըշլըգ օլամազ", տէտի փափազ. "չիւն էօլտիւրմէյէ պիլէ ճէսարէթ վէրիլէ պիլիր ։ Պու պապտէ պիզիմ ա'լիմ Հէնրիքէզ, (Բիթապ ԺԳ. Պապ Ժ. 3.) վէ փէտէրլէրիմիզտէն պազըլարը, — Էսքօպար պունլարտան տա շահատէթ կէթիրիր (Միւք. Ա. Պապ Է. 48), — շու սիյագ իւզրէ ղայէթ կիւզէլ եաղմըշլար տըր"։ Պիր աթէմ սիլլէ վուրանը՝ Ֆիրար էտէճէյի քէրթէտէ տախի՝ էօլտիւրէ պիլիր. Ֆագաթ պունու ատավէթլէ եա ղարաղընտան նաշի էթմէսին, վէ պու հարաքէթի իլէ տէվլէթէ զարարը՝ եախօտ վաֆիր գան տէօքիւլմէսինէ սէպէպ օլմասըն. Վէ սէպէպի շու տուր քի, պիր աթէմ սիրգաթ օլունմուշ էշեասընը արայա պիլտիյի կիպի, Նամուսունու տա արայա պիլիր ։ Նամուսուն՝ սիրգաթ օլունան հայվանլարըն կիպի՝ խասմընըն զապթընտա տէյիլ իսէ տէ, սէն օնուն զապթընտա կիպի մուլահազա էտէրէք՝ օնա ա'զամէթ վէ հիւքիւմէթ կէօսթէրէ պիլիր սին, վէ պու վէճհ իւզրէ պաշգալարըն ինտինտէ շան ու շէօհրէթ գազանա պիլիրսին ։ Վէ սահիհ տէյի՞լ մի տիր քի, սիլլէ եէյէն աթէմ խասըմընի էօլտիւրմէտիքճէ Նամուսունու եէրինէ կէթիրէմէզ"։ Պու շէյ պանա օլ գատար հիյպէթլու կէօրիւնտիւ քի կիւճ իլէ քէնտիմի զապթ էտէ պիլտիմ. լաքին պագի գալանը անկլամագ իչիւն գըյ

Ճիզվիթ փափազլար թօգաթ՝ վուրանը եօլտիւրմէյէ ռուխ-սաթ վէրիրլէր ։

վէրտիմ, քի օ պու թարզ իւզրէ սէօզիւնի իլէրի կէօթիւրսին ։ "Հաթթա", տէտի, "սիլլէ եէմէմէք իչիւն, սիլլէ վուրմագ իսթէյէն ատէմի պիլէ, օնտան գուրթուլմաղա պաշգա եօլ օլմազըսա հալտէ՝ եօլտիւրէ պիլիր ։ Փէտէրլէրիմիզին ինտինտէ պու ալէսսէվիյէ պիր շէյ տիր ։ Մէսէլա. եիրմի տէօրթ իւսթիարլարտան պիրի օլան Ազար (Բարոյական Գանուն. Գըրթա 3. սահիֆէ 105) տէր. "Պիր Նամուս սահիպի զաթ՝ քէնտինէ սիլլէ եա գըլըճ իլէ վուրմաղա նիյէթի օլանը եօլտիւրէ պիլի՞ր մի ։ Պա՛զըլար՝ Խայըր տէյու ճէվապ էտէրլէր, վէ պունլարըն պաշլըճա սէպէպլէրի շունլարտան իպարէթ տիր. էվվէլա՝ պիր ատէմին եօ՛մրիւ Նամուստան գըյմէթլի տըր. սանիէն՝ սալթ պիր շամարտան գուրթուլմագ իչիւն՝ ատէմ եօլտիւրմէք զալիմլիք տըլըր ։ Լաքին պաշգալարը՝ Պու շէյէ ռուխսաթ վար տըր, տէրլէր. վէ շիւպհէսիզ՝ թարզը ախէր իլէ օնտան վիգայէ օլունմագ մումքին օլմազըսա թագտիրտէ՝ պէն պու սօն էֆքեարը իհթիմալ գըյաս էտէրիմ. զիրա պու ռուխսաթ օլմազըսա հալտէ՝ գապահաթսըզլարըն Նամուսու՝ զալիմ վէ ֆասիտ ատէմլէրտէն այագ ալթընտա կիտէր" ։ Բէզգալիք պիզիմ մէշհուր Ֆիլիուչիոս, (Ճիլտ. Բ. Մուք. ԻԹ. Պապ. Գ. 50) վէ փատրէ Հէրօ գաթըլ իւզէրինէ եազտըղը քիթապլարտա, Մէնտոզալը Հուրթատօ, (2. Մուպ. 170. Ա,) վէ Պէքա, (Գաթըլ իւզէրինէ,) վէ պիզիմ փատրէ Ֆլահօթ, վէ Լիքիուս քէնտի քիթապլարընտա, (պունու Մէտրէսէ հէր նէ գատար հիւքմ էթմէք իսթէտի իսէ տէ մուգթէտիր օլամատը,) վէ Էսքօպար պաշատէ մէզքիւր քիթապընտա (Ատէտ 48), պունլարըն ճիւմլէսի տէ պիր իթթիֆագ օնու տէրլէր ։ Էնճամ պու

էօյլէ իւ'միւմէն սապիթ օլունմուշ տուր, քի Լէսիոս օնա էօյլէ պիր չէյ կիպի սէճիլ վէրիր, քի ասլա պիր Բապալըխըն օնա գարշը տուրմամըշ տըր։ (Քիթապ Բ. Պապ Թ. 76։) Օ՝իրա մէրգում պու էֆքեարը տահիփ օլան փէք չօգ Բապալըխիսթլէր զիքր էտէր, վէ Ասլա պունա գարշը տուրան օլմամըշ տըր՝ տէր, (Ա.-տէտ 771,) Պէտրոս Նավարեզդէն տէ շահատէթ կէթիրիր։ Նավարէզ ա՛լէսսէվիյէ հիճվ ու սիթէմ հագգընտա (հիճվ վէ սիթէմ աէտիյի չէյլէր իչիւն կէօսթէրտիյի էմսալլէրին էն պէցիւյիւ շամար տըր) եազըպ տէր. «Ճէմի' Բապալըխիսթլէրին գարարընա նազարէն, հիճվ ու սիթէմէ պաշգա սուրէթտէ գարշըլըգ օլամամասըը հալտէ՝ հիճվ էտէնի էօլտիւրմէք ճայիզ տիր»։ Պունտան տահա ալա նէ՞ շահատէթ իսթէրսին ։

Պէն հէր պիր չէյի լայըգը իւզրէ անլատըղըմ ի-չիւն փափազա իզհարը մէմնունիյէթ էյլէտիմ իսէ տէ, պու մագալէ հիւքմի ա'զամա միւսթահագգ թա'լի-մաթըն նէրէլէրէ վարտըղընը տահա էյի անլամագ իչիւն, օնա տէտիմ։ Սէ լաքին, Բայէթլու փէտէր, պունլարտան տահա ճիւզի պիր չէյ իչիւն տէ էօլ-տիւրմէյէ ռուխսաթ եօ՞գ մու տուր։ Միւմքին տէ-յի՞լ մի տիր քի նիյէթիմիզի տօղրուլտարագ, պիզէ եալանճը տէյէնի էօլտիւրէլիմ.։ Պէլի, տէտի փա-փազ, վէ պիզիմ փատրէ Պալտէլին սէօզիւ միւճի-պինճէ, (Քիթապ Գ. Միւպ. 24. Ատէտ 24,) Էսքօպար մէզքիւր քիթապընտա օնտան շահատէթ կէթիրիր՝ (Ատէտ 49,) շու վէճհ իւզրէ եազար. «Սանա, Սէն եալան սէօյլէտին, տէյէն ատէմի էօլ-տիւրմէյէ ռուխսաթ վէրիլմիշ տիր. էկէր ախէր թարզ իլէ օնու զապթ էտէմէզսէն»։ Պիզիմ փէտէրլէրիմի-զին սէօզիւնճէ նազարէն, պիր ատէմ իֆթիրա էտէ-

Պիր պայաղը հարաքէթ եախօտ պիր պէտ մուամէլէ իչիւն ատէմ էօլտիւրմէյէ ռուխսաթ ։

նի տէ էօլտիւրէ պիլիր ։ Օլիրա փատրէ Էրօնուն հարֆը հարֆընա շահատէթ կէթիրտիյի Լէսսիոս , պալատէ մէզքիւր քէլամտա տէր , “Սէն միւթէպէր զաթլար հուզուրունտա իսմիմի իֆթիրալէր իլէ պօզմաղա ճէհտ էթտիյին , վէ պէն տէ օլ իֆթիրալէրտէն սէնի էօլտիւրմէքտէն պաշգա թարզ իլէ գուրթուլմաղա գատիր օլմատըղըմ հալտէ՝ սէնի էօլտիւրէ պիլի՞ր միյիմ ։ Եէնի միւէլլիֆլէրին սէօզլէրինէ իմթիսալէն՝ վէ խասմինին նիյէթը ֆասիտէսի մուայյէն՝ լաքին էօյլէ կիզլի քի սէն հուզուրու մուհաքէմէտէ օնու իսպաթ էտէմէզ օլտուղուն թագտիրտէ՝ էօլտիւրէ պիլիրսին . էօյլէ քէրթէտէ իսպաթ պու տուր ։ Պանա սիլլէ վուրմագլէ՝ նամուսումու ֆիւզուլի իխլալ էյլէտիյին հալտէ՝ սիլահ գուվվէթի իլէ նամուս թալապ էտէ պիլտիքտէն սօնկրա , պանա իթալէի լիսան էթտիյին հալտէ տէ եինէ օլ վէճհ իլէ իատէի նամուս թալապ էտէպիլիրիմ ։ Փէս՝ պիր ատէմ հիճվ ու հագարէթտէն ինթիգամ ալապիլտիյի միսիլլիւ՝ տախը ու զէմմտէն տէ ինթիգամ ալապիլիր ։ Խուլասէի քէլամ՝ նամուս էօմիւրտէն գըյմաթլը տըր . իմտի՝ պիր ատէմ էօմրիւնիւ վիգայէ էթմէք իչիւն , պաշգասընը էօլտիւրէ պիլտիքտէն սօնկրա՝ նամուսունու վիգայէ էթմէք իչիւն տախա էյի էօլտիւրէ պիլիր” ։

Իշթէ սանա հիւսնի նիզամ իւզրէ թէտրիպ օլունմուշ տէլայիլի գավիէ , պունլար պօշ սէօզլէր տէյիլ իսպաթլար տըր ։ Ինճամ եինէ օլ մէշհուր Լէսսիոս մահալը մէզքիւրտէ (Լ, տէտ 78) իսպաթ էտէր քի՝ Պիր ատէմ պիր պայաղը հարաքէթ իչիւն , եախօտ պիր հագարէթ նիշանէսի կէօրտիւյիւ հալտէ պիլէ ատէմ էօլտիւրէ պիլիր ։ “Պիր ատէմ” տէր , “չօգ թարզլար իլէ պաշգասընըն նամուսունու իխլալ էտէպիլիր . պու

Մեզքիւր թալիմաթտան նէշաթ էտէն ույղունսուզլուգլար։

սէպէպտէն էօյլէ հարաքէթլէրտէն քէնտինի վիգայէ էթմէք փէք հագգլը կէօրիւնիւր. մէսէլա՝ պիր քիմսէ տէյնէքլէ տէօյմէք, եա պիր սիլլէ վուրմագ, եախօտ սէօզլէր իլէ եա նիշանլէր իլէ պիզի րիւսվայ էթմէք իսթէտիյի հալտէ, քէնտիմիզի վիգայէ էտէպիլիր իզ"։

Պայէթլու փէտէր, տէտիմ օնա. իշթէ նամուսունու վիգայէ իչիւն պիր ատէմ պունլարտան զիյատէ պիր շէյ արզու էտէմէզ. լաքին պու թարզ իֆթիրալար, եախօտ սիթէմամիզ հարաքէթլէր իչիւն րահաթ զամիր իլէ ատէմ էօլտիւրէպիլտիյիմիզ հալտէ՝ ինսանըն էօ՛միրիւ տայիմա պէօյիւք թէհլիքէտէ տիր։ Պու տայիհ տիր, տէտի, լաքին փէտէրլէրիմիզ տայիմ թէտպիրլի պուլունտուգլարը իչիւն, էօյլէ ծիւզի հարաքէթլէրտէ պու թա՛լիմաթը իսթի՛մալ էթմէյէ իզն վէրմէմէյի մինասիպ կէօրտիւլէր։ Օնլար տէրլէր քի "Պու թա՛լիմաթը չօգ իսթի՛մալ էթմէք լազըմ տէյիլ տիր"։ Սէ պէօյլէ տէմէյէ հագգլարը վար տըր. սէպէպի տէ շու տուր։ Պէն օնու էյի պիլիրիմ, տէտիմ. զիրա Ալլահըն շէրի՛աթը էօլտիւրմէյէ իզն վէրմէզ։ Օնլար օլ խուսուսա տիգգաթ էթմէզ, վէ օնու տիւշիւնմէզ. տէտի [illegible]։ Օնլար պու շէյին րուխսաթընը՝ զամիրտէն, վէ ատըլ կէրչէքլիքտէն պուլուրլար։ Էօյլէ իսէ նի՞չիւն օնու րէտտ էտէրլէր։ Պէնի տինլէ, տէտի. սէպէպի շու տուր քի, էկէր հէր իֆթիրա էտէնի էօլտիւրմէք լազըմ կէլսէ, տայքի հիչ պիր տէվլէթտէ ասլա պիր ատամ գալմազ։ Պունու պիզիմ Սէծինալտատան էօյրէն. (Բիթաւ ԻԱ. 63, Սահիֆէ 260.) "Պիր ատէմին իֆթիրա իչիւն պաշգասընը էօլտիւրէպիլմէք էֆքեարը՝ սուրէթը զահիրէտէ միւհթէմիլ իսէ տէ՝ իճրատա օնուն մուզայիրինի էթմէք ֆարզ տըր. զիրա պիր ատէմ քէնտիսինի վիգայէ էթտիյի թագտիրտէ՝

Ատէմ էօլտիւրմէյէ օլան միւսաատէնին ռէզալէթի:

լազըմ տըր քի տայիմա տէվլէթէ զարար վէրմէքտէն սագընըսըն: Իմտի աշիքեար պիր շէյ տիր քի պու թարզ ատէմլէրի էօլտիւրմէյէ իզն օլտուղու հալտէ, ղայէթ չօգ գան օլուր":

Լէսիուս տախի պալատէ մէզքիւր քէլամտա տէր. "Սագընմագ լազըմ տըր, քի պու գանունուն իսթի՛մալը տէվլէթէ զարարլը օլմասըն. զիրա օլ վագըթ իզն վէրմէք իգթիզա տէյիլ տիր": Եա՛ փէտէր. նէ՞ տէրսին. էօյլէ իսէ պու պայաղըճա նասիհաթ եօլունտա՝ տէյիլ մէզհէպէ տայիր պիր թէմպիհ տիր: Պունու քիմսէ տիյնէմէզ. պախուսուս խըրըս արասընտա. զիրա պիր պինամուս ատէմին վիճուտու գալգմագտան պիր տէվլէթէ նէ՞ զարար կէլէպիլիր: Պիզիմ փատարէ Ֆիլիուչիօ տա, տէտի, պալատէ մէզքիւր սէլահիյէթ ու սէպէպի գապուլ էթտիքտէն սօնկրա, օնա պիր պէօյլէ պիւրհան տախի իլավէ էտէր. (Մ՝իւքեալէմէ ԻԹ. Պապ Գ. Յ.) "Պունա պինաէն ատէմ էօլտիւրէնլէր՝ պա շէրա՛աթ մահքիւմ օլուրլար": Պէն սանա փէշինտէն սէօյլէտիմ, եա՛ փէտէր, քի սիզ հաքիմլէրի ճէլպ էթմէքտիքճէ ասլա պիր շէյ իլէրի կէօթիւրէմէզսինիզ: Հաքիմլէր, տէտի փափազ, զամիրլէրի էյիճէ թէֆթիշ էտէմէտիքլէրինտէն, անճագ ինսանըն հարաքէթը գահիրէսինի հիւքմ էտէրլէր, լաքին պիզ պաշըճա նիյէթէ պագարըզ. պու սէպէպտէն պա՛զը քէրրէ գանունլարըմըզ օնլարըն գանունլարընտան ֆարգլը օլուր: Նայէթլու փէտէր, հէր նէ հալ իսէ գանունլարընըզտան շու անկլաշըլըր, քի պիր ատէմ տէվլէթէ զարար վէրմէտիյի հալտէ՝ իֆթիրա էտէնլէրի մուհաֆազայը շախսիէսի իչիւն պիլա ֆիւթուր էօլտիւրէ պիլիր:

Հալ պու քի, Նայէթլու փէտէր, սիզ պիր ատէմին նամուսու իչիւն, պու գատար սայ՝ վէ ղայրէթ էթ-

տիքտէն սօնկրա, էմվալ վէ էմլաքի իչիւն հիչ պիր չէյ էթմէտինիզ մի ։ Պէն էյի պիլիրիմ քի մալ օլ գատար գըյմէթլի տէյիլ տիր ․ լաքին զարարը եօգ ։ Պանա կէօրիւնիւր քի, պիր ատէմ նիյէթինի տօղրուլտարագ քէնտի մալինի հըֆզ էթմէք իչիւն տէ պաշգասընը եօլտիւրէ պիլիր ։ Պէլի, տէտի փափազ, պէն սանա պու խուսուստա պիր գաչ սէօզ սէօյլէմիշ իմ․ օլ սէօզլէրիմտէն սէն քիֆայէթ միգտարը ըշըգ ալապիլիր իտին ․ Գազուիսթլէրիմիզին ճէմիսի տէ պու մատտէտէ պիր տիր, վէ հէփիսի պիլ իթթիֆագ րուխսաթ վէրիրլէր ։ “Մալիմիզի ղասփ էտէնլէրին զուլումաթընտան իսէ, օնլարըն ֆիրար էթմէսինտէն գօրգալըմ”։ Շիրքէթիմիզտէն օլան Ազոր պու չէյի պիլ իսպաթ կէօսթէրիր ։

Լաքին, Ռայէթլու փէտէր, ղասփ վէ ղարէթ օլունան էշեանըն գըյմէթի նէ՞ գատար օլմալը տըր քի պէօյլէ պիր գըյաս հարաքէթէ ճէսարէթ էթմէյէ գատիր օլալըմ ։ Ռէճինալտօնուն վէ Թաննէրոսուն սէօզլիւնէ Նազարէն, ֆարզ տըր քի ղասփ օլունան չէյին պահասը պիր ա՛գիլ ատէմին թախմինի իւզրէ զայէթ պէօյիւք օլսուն ։ Լէյման վէ Ֆիլիուչիօ տախի պու մինվալ իւզրէ սէօյլէրլէր ։ Ռայէթլու փէտէր, պու պօշ լագըրտը տըր ․ հագգանիյէթ իւզրէ քէշֆ եախօտ թախմին էթմէյէ միւգթէտիր պուլունան եօյլէ պիր տիրայէթլի զաթը նէրէտէ արայըմ պուլապիլիր իզ ։ Նի՞չիւն պու խուսուստա եօլչիւ եա պիր գըյմէթ այըրտ էթմէմիշլէր տիր ։ Մի՞ւմքի՞ն մի տիր, տէտի փափազ ․ պիր ատէմին, եա պիր քրիսթիանըն եօ՛մրիւնիւ ա՛գչէ իւզէրինէ քէշֆ էթմէք սանա գօլա՞յ չէյ մի կէօրիւնիւյօր ։ Սէն պու խուսուստա Գազուիսթլէրիմիզին լուզումու վէ ֆիրասէթինի էյի անլայամազսըն ։ Ջիւմլէ էսքի փէտէրլէրին իչինտէ

Ինսանըն էօմրիւնէ պահա քէսիլիր։ Պիր ալթուն իչիւն պիր ատէմ էօլտիւրմէք ճայիզ օլտուղու։

նէ միգտար ագչէ իչիւն ատէմ էօլտիւրմէք մէզուն օլտուղունու սէօյլէյէպիլէն պիր Թէք ատէմ կէօսթէր։ Օնլար սանա անճագ "էօլտիւրմէ" տէրլէր։ Շէօյլէ իսէ, տէտիմ, պու քէշֆի էթմէյէ քիմ ճէսարէթ էթտի։ Շիրքէթիմիզին շան ու շէօհրէթի օլան էշի մէնէնտի պուլունմայան իզզէթլու Մօլինա պի էմսալ ֆիրասէթ ու տիրայէթի իլէ "Ալթը եա եէտի ալթունա" քէշֆ էթմիշ տիր, վէ տէր քի ղաստ վէ թալան էտէն գաչսա տախի, ալընան մալըն տիյէթի օլ գատար օլտուղու հալտէ՝ գաթլէ րուխսաթ վար տըր։ (Ճ՛իլտ Դ. Միւքեալէմէ Գ. Միւպ. 16)։ Օլ մահալտէ շունու տախի սէօյլէր. "Պէն", տէր, "պիր ալթուն եա տահա ճիւզի տէյէրլի օլան էշեայը սիրգաթ էթմէյէ նիյէթի օլան պիր քիմսէյի գաթլ էտէն ատէմի հիւքմ էթմէյէ, եախօտ ալէյհինտէ կիւնահ իշլէմիշ տիր տէմէյէ ճէսարէթ էթմէմ։ Պու սէպէպտէն Նավառօյար շու խ՛մումի գանունու սապիթ էթմէյէ մէճպուր օլտու. (Ատէտ 44.) "Պիր քիմսէ Մօլինանըն էֆքեարընճա պիր ալթուն տիյէթի օլան պիր շէյին սիրգաթը իչիւն՝ պաշգասընը էօլտիւրէ պիլիր"։

Ռայէթլու փէտէր, Մօլինա՝ Ազիղ Պիթաղըն, սինաթօսլարըն, վէ փէտէրլէրին եարտըմը օլմազսըզըն՝ նէ՞րէտէն ըշըղ ալըպ պէօյլէ պիր ճէսիմ մատտէյէ գարար վէրտի։ Տէմէք օլույօր քի օ՝ ատէմ էօլտիւրմէք վէ ի՛նայէթ խուսուսունտա՝ Օգոստինոսա նիսպէթէն՝ ֆէվգէլ ատէ ըշըղա մալիք օլմուշ իտի։ Պէնիմ պու շէյէ ղայէթ էյի աշինալըղըմ վար տըր, վէ էյի պիլիրիմ քի հէփիսինտէն զիյատէ եկեղեցական քիմսէլէր՝ նամուս վէ վարիյէթլէրինէ խալէլ կէթիրէն քիմսէլէրի էօլտիւրմէքտէն սարֆը նազար

Փափազ կիւրուհինին նամուսունա տօգունան քիմսէյի էօլտիւրմէք փափազլարա մէզուն տուր ։

էտէճէքլէր տիր ։ 'Նէ' տէմէք իսթէրսին, տէտի փափազ ։ Պէօյլէ պիր միւթէպէր վէ մուազզամ կիւրուհին պինամուս վէ հարամզադ ատէմլէրտէն մաղլուպ օլմասընը ճայի՞զ մի կէօրիւյօրսուն ։ Պիզիմ փէտէրլէրիմիզ պու Նիզամսըզլըղը էվվէլտէն իպթալ էթմիշլէր ․ զիրա Թաննէրոս տէր քի "Կիլիսէ Թայիֆէսինէ, վէ տախի քէշիշլէրէ տէյիլ եալընըզ ճանլարընը, իլլա մալլէրինի վէ պայաղը խալքըն մալինի տէ մուհաֆազա էթմէք իչիւն" էօլտիւրմէյէ իզն վար տըր ։ Մօլինա, Էսքօպար, Պէքա, Րէճինալտօ, Լէյման, Լեսիոս, վէ սաիրլէր, հէփիսի տէ պու մինվալ իւզրէ սէօյլէր ։ Պիզիմ Մէշհուր փատրէ Լամինին սէօզիւնէ Նազարէն, պա իֆթիրա նամուսլարընա խալէլ կէթիրմէք իսթէյէն քիմսէլէրին նիյէթը ֆասիտէսինին էօնիւնիւ էվվէլինտէն ալմագ իչիւն՝ օնլարը էօլտիւրմէյէ՝ փափազլարա վէ քէշիշլէրէ րուխսաթ վար տըր ։ Լաքին պու շէյ տայիմա տօղրու նիյէթ իլէ օլմալը տըր ։ Իշթէ օնուն սէօզլէրի ․ (Ճիլտ Ե․ Մուպ․ 36 ․ Թ․ 118 ․) "Պիր փափազըն եա պիր քէշիշին եա տա օնլարըն րէֆիքլէրինին պիր ֆէնա հարաքէթինի եախօտ կիւնահընը չավ էթմէյէ թէհտիտ էտէն քիմսէնին գաթլի իլէ վիճուտու գալտըրըլմասը հալտէ, մէզքիւր ֆէնա հարաքէթին եախօտ կիւնահըն ամմէյէ մալիւմ օլաճաղը աշիքեար օլտուգտա, վէ պաշգա սուրէթտէ պունուն էօնիւ ալընամազ օլտուղու թագտիրտէ՝ մէզքիւր փափազ եախօտ քէշիշ նամուսունա խալէլ կէթիրմէք իսթէյէն քիմսէյի հէր քիմ իսէ էօլտիւրէպիլիր ։ Զիրա պիր փափազա եախօտ քէշիշէ՝ էօմրիւնէ գաստ էթմիշ օլան քիմսէյի էօլտիւրմէք մէզուն օլտուղու միսիլլիւ, նամուսունա վէ րէֆիգլէրինին նամուսունա

Ցանսէնեանլար ճիզվիթլէրին նամուսունա տօգանտըգլարը
հալտէ գաթլէ միւսթահագ օլտուգլար·

խալէլ կէթիրմէյի գաստ էթմիշ օլան քիմսէյի տէ էօլտիւրմէք մէզուն տուր. Նիճէքի տիւնեավիլէրէ (տըշ-խարըհալըն) տէ պու րուխսաթ վէրիլմիշ տիր: Պէն պու շէյի պիլմէզ իտիմ, տէտիմ, վէ թէֆթիշ էթմէքսիզին պէն եալընըզ օնուն մուղայիրինի ֆիքրիմտէ սապիթ էթմիշ իտիմ. զիրա իշիթմիշ իտիմ, քի քիլիսէ գանունան օլ գատար գօրգար վէ իքրահ էտէր քի եկեղեցական հաքիմլէրէ էօլիւմ միւսթահագգ օլանլարըն մուհաքէմէսինտէ պուլունմաղա պիլէ իզն վէրմէզ: Սէն պու շէյէ գուլագ ասմա, տէտի. պիզիմ մէշհուր փատրէ Լամի ղայէթ ալչագ կէօնիւլլիւլիւյիւ իչիւն, օգույանլարըն բէյինէ հէվալէ էտէր իսէ տէ՝ պու թա՛լիմաթը պիլ իպտաթ թաստիգ էտէր: Վէ Մէշհուր համիմիզ Գարամուէլ՝ քէնտի Աստուածաբանութիւն քիթապընտա պունու զիքր էտէ՛պ (սահիֆէ 543), օլ տէրէճէ սահիհ գըյաս էտէր քի, "Պունուն մուղայիրի իհթիմալ տէյիլ տիր" տէմէյէ ճէսարէթ էտէր, վէ պունտան հիքմէթլի նէթիճէլէր չըգարըր. վէ պունու նէթիճէլէրին նէթիճէսի տէյի թէսմիյէ էտէր. "Պիր փափազ պա՛զը քէրրէլէրտէ, տէյիլ եալընըզ իֆթիրա էտէնի էօլտիւրէ պիլիր, իլլա պա՛զէն էօլտիւրմէսի հասէպէլ իգթիզա իճապ էտէր: Պունտան գաթի նազար պու խուսուստա հիսապսըզ վէ եէնի մէսէլէլէրին թէֆթիշինի էտէր. մէսէլա շու մէսէլէյի. "Աճէպա Ճիզվիթլէր Յանսէնեանլարը էօլտիւրէ պիլիրլէ՞ր մի": Իշթէ Դայէթլու փէտէրիմ, պաղըրտըմ, պիր աճայիպ աստուածաբանական մէսէլէ. պէն փատրէ Լամինին թա՛լիմաթը իւզրէ Յանսէնեանլարը չօգտան էօլմիւշ սայարըմ: Իշթէ պուրատա եանըլտըն, տէտի փափազ: Գարամուէլ օլ մատտէլէրին մուղայիրինի սապիթ է-

Էհլի ինսաֆ քիմսէլէրին ատէմ եօլտիւրմէյէ սէլահիյէթի օլտուղունու սէօյլէմէլէրի :

տէր : Պու նի՞ճէ օլա պիլիր . եա փէտէր : Օ՛կրա օնլար , տէտի , Նամուսումուզա խալէլ կէթիրմէմիշլէր տիր : Իշթէ օնուն սէօզլէրի (Ռ՛էտ 1146 , 1147 սահիֆէ 547, 548 .) . "Յանսէնեանլար Ճիզվիթլէրէ Պէզագեան տէրլէր . ա՛ճապա պունուն իչիւն օնլարը եօլտիւրմէք լազըմ կէլի՞ր մի : Խայըր . չիւն պայգուշ՝ կիւնէշին պարլըղըընա սէբէթէ կէթիրէմէզ օլտուղու միսիլլիւ՝ Յանսէնեանլար տա չիրքէթին շան ու շէրէֆինէ սէբէթէ կէթիրմէտիլէր . պէրաքս , օնլար իսթէմէյէրէք տախի չիրքէթին տահա զիյատէ մուշէրրէֆ օլմասընա պատի օլտուլար":

"Նէ՞ տէրսին , եա՛ փէտէր , եօյլէ իսէ Յանսէնեանլարըն մէվթի եա հայաթը՝ Նամուսունուզա խալէլ կէթիրմէլէրինէ եախօտ կէթիրմէմէլէրինէ մէրպութ տուր : Պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ , պէն օնլարը ասլա էմին սայմամ : Օ՛կրա օնլարըն սիզէ զարարը օլտուղու ճիւզի իհթիմալ օլսա՝ հէփիսի եօլիւմէ միւսթահագգ օլաճագլար տըր : Սիզ անիտէ գըյասը մանթըգ (հաստաքաբանութեան) ուսուլինէ գալգըշաճագսընըզ . ալէլխուսուս սիզճէ պիր քիմսէյի բահալթ զամիր իլէ եօլտիւրմէք իչիւն , նիյէթի տօղրուլթմագ քեաֆի տիր , պաշգա շէյ իգթիզա էթմէզ : Ռ.՛Հ , նէ՞ գատար մուլթլու տուր օլ քիմսէլէր , քի պէօյլէ պէտնամ թա՛լիմաթը պիլմէք տախի իսթէմէզլէր . վէ լաքին օնա տօգանանլար տա նէ՛ գատար սէֆիլ տիրլէր : Բայէթլու փէտէր , մալիւմին օլսուն , քի իմանըզ ատէմլէր իլէ սէօյլէշմէք նէ գատար կիւճ իսէ , պու տէրէճէյէ կէլմիշ օլան ա՛լիմլէր իլէ սէօյլէշմէք տէ օլ գատար կիւճ տիր . զիրա՝ էնճամը , եարալըյանըն նիյէթի՝ եարալանմըշա ասլա թէսէլլի վէրմէզ . օ օլ կիզլի նիյէթի ասլա տույմազ . եալընըզ քէնտիսինէ

Ճիզվիթլէրին մէզքիւր թա՛լիմաթը թա՛լիմ էտէն քիթապլարըն թապ՛ ու նէշրինտէն հիչ պիր կէօնա ֆէնալըգ զուհուր էթմէզ իմիշ։

վէրիլէն աղըրլըը տույար ։ Օնու տախի անկլայամամ քի զալիմ քիմսէնին խըրշըմ ու ղազապընտան նաշի էօլտիւրմէսի իլէ , էյի զամիր վէ Ալլահ գօրգուսունա մալիք ատէմին էօլտիւրմէսինտէն՝ էօլէն քիմսէյէ նէ ֆարգ օլապիլիր ։

Բայէթլու փէտէր, ա՛ֆվ էտէրսին, լաքին չօգ իլէրի կիթմէ․ զիրա պէն պու շէյլէրտէն ազաճըգ ալթ իւսթ օլտում, փատրէ Լամինին վէ Գարամունէլին մէսէլէլէրինէ ասլա պէյէնմէմ․ Նի՞չին, տէտի փափազ, սէն Յանսէնեա՞ն մը սըն․ Պէնիմ պաշգա սէպէպիմ տէ վար տըր, տէտիմ․ Սէպէպ տէտիյիմ տէ շու տուր քի, փէտէրլէրինիզին մէսէլէլէրինտէն էօյրէնտիյիմ շէյլէրի պա՛զը պա՛զը քէօյտէքի տօսթումա եազարըմ։ Պէն օնլարըն սէօզլէրինի աշիքեար զիքր էտէր, վէ խալիսանէ շահատէթ կէթիրիր իսէմ տէ , հիլէպազ ատէմ էլինէ կէչիփ՝ ըրզէ հագարէթ եա հիճվ գըլյաս էտէրէք սիզին թա՛լիմաթընըզա ույուպ մինասիպէթսիզ հարաքէթէ ճէսարէթ էթմէսին տէյու գօրգարըմ․ Սէն զէվգինէ պագ , տէտի փափազ․ սանա ասլա քէտէր կէլմէզ, պէն քէֆիլ օլուրում։ Սէն փէտէրլէրիմիզին ա՛միրլէրին իզնի իլէ թապ՛ ու նէշր էթտիրտիքլէրի քիթապլարա աշնա օլ. օնլարտան նէ պիր ֆէնալըգ , նէ տէ պիր զարար հասըլ օլուր ։

Պէն սանա պու տիյանէթլու փափազըն սէօզլէրինի եազարըմ․ քեաղըտ թիւքէնէպիլիր , լաքին եազաճաղըմ շէյլէր ասլա տիւքէնմէզ ։ Զիրա տահա եազըլաճագ օլ գատար չօգ վէ էլզէմ շէյլէր վար տըր քի՝ քեաֆֆէսինի եազմագ լազըմ կէլսէ , քիթապլար տօլար ։

Պագի սաղ օլուն ։

ՄԷԿԹՈՒՊ ՍԷԿԻԶԻՆՃԻ

Հաքիմլէր, մամէլէճիլէրին Մօհաթրա նամ մուղավէլէսի, մուֆլիս օլան թիւճճարլար վէ ղայթ օլունան էշեա վէ նագտը կէրույէ թէսլիմ էթմէք հագգընտա Ճիզվիթլէրին ֆասիտ վէ մինասիպէթսիզ գանունլարը։ Նինէ մէզքիւր Ճիզվիթլէրին ֆէվգէլատէ կէօնակէօն թա՛լիմաթը։

փարիզ. 28 Մայիս. 1656։

Էֆէնտիմ,

Սէնին ֆիքրինտէն ասլա կէչմէզ իտի, քի պա՛զըլար թէֆթիշ էթմէքլէ պիզիմ քիմ օլտուղումուզու անկլամագ իսթէյէճէքլէր. անկլամաղա չալըշան ատէմլէր վար իսէ տէ՛ անկլայամայօրլար։ Պա՛զըլար պէնի Սօրպօն մէտրէսէսի մուա՛լլիմի զաննն էտէրլէր. պա՛զըլար տա մէքթուպլարըմը տէօրթ պէշ քիշիյէ վէրիրլէր. պունլար տա պէնիմ կիպի նէ փափազ նէ տէ քէշիշ տիրլէր։ Պիւթիւն պու խանկըշ զի՛իմլէրտէն միէք էյի ֆէհմ էտէպիլտիմ, քի քէնտիմի սաքլատէն, վէ զիարէթլէրիմէ տայիմա միւսաատէ էտէն պէնիմ տէ զօրաքի օնուն սէօզլէրինէ թէհամմիւլ էթտիյիմ տիյանէթլըու փափազտան պաշգասընա թանըթմամագ խուսուսունտա իգպալիմ էյի տիր։ Ֆագաթ քէնտիմի ղայպթ էթմէյէ պէճպուր իմ. զիրա օ պէնիմ պու գատար ինֆա՛ալ էթտիյիմի պիլսէ իտի, միւքէմմէլէմէսինէ պէզլէ տէվամ էթմէզ իտի. պէն տէ սանա վէրտիյիմ սէօզիւ իճրա էտէմէզ իտիմ, զիրա օնլարըն թա՛լիմաթը ախլագիէլէրինի սանա պիլտիրմէ-

Խըրսըզլար, ֆահիշէլէր իչիւն մուգարրէր էյլէտիյի ա՛ճայիպ գանունլար ։

յէ սէօզ վէրմիշ իտիմ ։ Նէթիճէ մալիւմիւն օլսուն քի զօր իլէ վէ Նաչարի քէնտիմի զապթ էտէյօրում ։ Ու՛մումի Քրիսթիանլըղըն թա՛լիմաթը ախլագիէսինի պէօյլէ ֆէվգ էլ ատէ խանկըշըլըգլար իլէ պօզուլմուշ կէօրիւպ տէ՝ գարշը սէօյլէմէք իչիւն՝ աղզընը աչմաղա ճէսարէթ էթմէմէք ղայէթլէ միւշքիւլ չէյ տիր ։ Լաքին սանա պիր էյլէնճէ օլսուն տէյա պու գատար սըգընթըյը չէքտիքտէն սօնկրա, ֆիքրիմէ գօմուշում քի էնճամ պէնիմ զէվգիմ իչիւն տախի սէօհպէթինի թէքմիլ էթտիյի հալտէ՝ օնուն իլէ պիր էյիճէ միւպահէսէյէ կիրէյիմ ։ Փագաթ էլիմտէն կէլտիյի գատար չիմտի քէնտիմի թութաճաղըմ . զիրա պէն սիւքիւթ էթտիքճէ՝ օ տահա զիյատէ սէօյլէմէյէ սէլահիյէթ քէսպ էթմիշ օլույօր ։ Պու սօն տէֆա տա պանա օլ գատար չէյ թա՛լիմ էթտի, քի քեաֆֆէսինի խազըր թարիֆ էթմէք մուհալ գապիլինտէն տիր ։ Սէն չիմտի զապթ օլունան էշեա խախօտ Նագդը թէտիյէ էթմէմէք խուսուսունա տայիր չօգ միւֆիտ մատտէլէր կէօրէճէքսին ։ Զիրա, (հէր նէ գատար գանունլարընը հէր վէճհ իլէ թէպրիյէ էյլէմէյէ ճահտ էտէր իսէ տէ) թա՛րիֆ էյլէտիյի գանունլար՝ ըրշվաթ ալան հաքիմլէրին, մա՛մէլէճիլէրին, աչըղա չըգան թիւճճարլէրին, խըրսըզլարըն, ֆահիշէլէրին թէպրիյէսի զիմմէթի իչիւն տիր. չէօյլէ քի օնլար ճէմիսի սէնաաթը ֆասիտէլէրի իլէ գազանտըգլարը էշեա վէ ագչէյի կէրի վէրմէք պօրճունտան մուաֆ օլուրլար ։ Տիյանէթլու փափազ պու միւքեալէմէտէ պանա պունլարը թա՛լիմ էյլէտի ։ Սէօհպէթիմիզին իպթիտասընտա, տէտի, պէն սանա սէօզ վէրտիմ, քի հէր տէրէճէ վէ հէր մէրթէպէ քիմսէլէր իչիւն՝ մէտէրլէրիմիզին սապիթ էթտիյի գանունլարը սանա պէ-

յան էտէյիմ։ Վէլէ'ի նիմէթլէր, փափազլար, քէշիշլէր, խըզմէթքեարլար, վէ քիպարլար իչիւն եազըլան գանունլարը փէք էյի անկլատըն. շիմտի պագիլէրի պէյան էտէլիմ, վէ էվվէլա հաքիմլէրտէն պաշլայալըմ։

Էվվէլա սանա շիրքէթիմիզին փէտէրլէրինին օնլարըն մէնֆա'աթը իչիւն սապիթ էյլէտիյի ղայէթ էյզէմ վէ ֆայիտէլի գանունլարըն պիրինի սէօյլէյիմ։ Իշպու գանուն եիրմի տէօրթ իխթիարլէրիմիզին պիրի օլան ա'լիմ Գասթրօ Բալավօնուն մէսէլի տիր։ Մէրգումուն սէօզլէրի շունլար տըր. “Ա'ճապա պիր հաքիմ՝ հագգ մաթլուպ օլունան պիր մուրաֆա'ա, զիյատէ ա'գլէ եագըն պիր թախմինի ալէլխուսուս քէնտի էֆքեարը մախսուսէսինէ գարշը օլտուղու հալտէ՝ պըրագըպ, ազ ա'գլէ եագըն պիր թահմին ուզրէ հիւքմ էտէպիլի՞ր մի. Վէ պու գանունու Էսքօպար տախի զիքր էտէր։ (Մէ–ք. Զ. Ա'տէտ 45.) Բայէթլու փէտէր, տէտիմ, պու պիր կիւզէլ իպրէթ տիր. հաքիմլէր սիզէ չօգ մէմնուն օլմալը տըրլար, վէ նասըլ քի պա'զը պա'զը կէօրտիւք՝ օնլար պու սիզին ա'գլէ եագըն գըյասլէրինիզէ գարշը կէլտիքլէրի հալտէ՝ ղայէթլէ միւքէտտէր օլուրում. զիրա ա'գլէ եագըն գըյասլար օնլարա չօգ ֆայիտալը տըր. պու ուսուլ իլէ սիզ զամիրինիզի իսթէտիյինիզ կիպի գուլլանմաղա քէնտինիզէ րուխսաթ վէրտիյինիզ միսիլլիւ՝ օնլարա տա հէր քէսին մալինէ հիւքմ էթմէյէ րուխսաթ վէրիրսինիզ։ Սէն կէօրիւյօրսուն, տէտի, քի պիզ պու շէյի պիզիմ ֆայիտէմիզ իչիւն էթմէտիք. պիզիմ նիյէթիմիզ անճագ օնլարըն զամիրինի րահաթ էթտիրմէք տիր։ Պու սէպէպտէն ի'զզէթլու Մօլինա՝ օնլարա օլան պու իհսանլար իչիւն ղայէթ չօգ չալըշըպ ֆայիտէլի գանունլար սա-

Ճիզվիթլէրին տիւրլիւ միւսա'ատէսի ։

պիթ էյլէմիշ տիր ։ Վէ հաքիմ գըսմընըն պա'զը քէրթէտէ ըրշվաթ ալըրըը զամիրինէ տօգանըր պիր քէյֆիյէթ օլտուղունտան՝ Մօլինա էօյլէ քէրթէլէր զիքր էտէր քի՝ հաքիմ գըսմը զամիրի քէնտինի րահաթսըզ էթմէյէրէք ըրշվաթ ալապիլիր․ մէսէլա՝ ըրշվաթ ալմազ պա էմրը մախսուս եասագ օլունմուշ օլմատըղը հալտէ, ճայիզ տիր ։ (Ճ'իլտ 1. Մ'իւք. Բ. Ն'ոէտ 6 ։) "Հաքիմ իքի թարաֆտան տա հէտիյէ ալապիլիր․ պիլ ֆարզ՝ տօսթլուգ իչիւն, եախօտ հաքիմին օնլարա էթտիյի ա'տալէթ իչիւն մէմնունիյէթլէրինտէն նաշի, եախօտ օնլարըն հագգընը հագգ էթմէյէ, եա տա իշլէրինի թէզ պիթիրմէյէ վէ մախսուս ղայրէթ իպրազ էթմէյէ օնու մէճպուր իթմէք իչիւն վէքտիքլէրի հալտէ, պիր շէյ լազըմ կէլմէզ"։ Պիզիմ ա'լիմ Էսքօպար տախի շու թարզը ա'թի իւզրէ եազար․ (Մ'իւք. Զ. Ն'ոէտ 43.) "Զօգ քիմսէլէր պիրտէն տավալարընըն րույէթ վէ թէսվիյէ օլունմասընը պէքլէտիքլէրի հալտէ՝ հաքիմ օնլարըն պիրինտէն էվվէլ քէնտի տավասընը պիթիրմէք շարթը իլէ ըրշվաթ ալըրըը թագտիրտէ՝ կիւնահ իշլէմիշ օլուրմու ։ Լէյմանըն սէօզլիւ միւճիպինճէ ասլա կիւնահ իշլէմիշ օլմազ․ զիրա պիր քիմսէնին հէտիյէսինէ հիւրմէթէն՝ իսթէտիյինէ վէրէպիլտիյի շէյի, պիրինէ վէրտիյի հալտէ՝ թապի'ի հագգ իւզրէ օպիրլէրինէ նահագգ էթմիշ օլմազ․ վէ հէր նէ գատար օնլարըն հէփսինին հագգընըն միւսավիլիյի իչիւն՝ հէփիսինէ պիր կէօնէ պօրճլու իսէ տէ, հէտիյէյի վէրէնէ զիյատէ պօրճլու օլմուշ օլուր․ վէ պու սէպէպտէն օնու օպիրլէրինտէն միւ'թէպէր թութմագա մէճպուր օլուր․ վէ պու իթի'պար՝ ագչէ վէ հէտիյէ իչիւն օլունապիլիր"։

Րայէթլու փէտէր, տէտիմ, պէն չօգ թա'ճիւպ է-

Մա՛մէլէճիլէր իչիւն ճիզվիթլէրին իճատը օլան գանունլար

տէրիմ, քի ահվալէթին էն ա՛լա հաքիմլէրի պու րուխսաթը հէնուզ պիլմէզլէր։ Զիրա ահվալէթին ահքեամ րէյիսի թէնպիհ էթտի, քի հաքիմլէր պէօյլէ թէրճիհաթ զըմնընտա ասլա աղչէ ալմասընլար. վէ պունտան աշիքեար կէօրինիւր քի հաքիմլէրին պու մաղուլէ րուխսաթը վար իտիյինի գաբուլ էթմէզ. վէ պու եէնի գանուն վէ նիզամ իքի թարաֆա տա ֆայտէլի օլմասը իչիւն, հէփիսի տէ օնու միտհ էթտիլէր։ Պու սէօզիւմէ րայէթլու փափազ թա՛աճիւպ էտիփ, պանա շու ճէվապը վէրտի։ Կէրչէ՞ք մի սէօյլէյօրսուն. պէն պու շէյի ասլա պիլմէզ իտիմ։ Պիզիմ զի՛իւմիւմիւզիւն ա՛գլէ եագըն օլտուղու կիպի, օնուն մուղայիրի տախի ա՛գլէ եագըն օլա պիլիր։ Հագիգէթ, եա՛ փէտէր, տէտիմ, րէյիսի ահքեամ սէնին տէտիյին ա՛գլէ եագըն գըյասատան չօգ ա՛լա պիր շէյ էթտի. վէ պու թարիգ իլէ տէ րըշվաթ ալըպ հէփսինէ զարար վէրէն հաքիմլէրին պու էսքի խույլարընը քէստի։ Պանա տա էօյլէ կէօրիւնիւր, տէտի փափազ. լաքին պունտան սարֆը նազար էտէլիմ. հաքիմլէր պիր թարաֆա գալսըն։ Հագգըն վար, տէտիմ. զիրա օնլար սիզին էթտիյինիզ էյլիքլէրի ասլա թանըմազլար։ Պունուն իչիւն տէյիլ, տէտի փափազ. լաքին տահա տէյէճէք չօգ շէյլէրիմ վարտըր, հէր պիրինի մուխթասարճա իֆատէ էթմէք իգթիզա էտէր։

Շիմտի իշ տահիլի օլան քիմսէլէր հագգընտա սէօյլէյէճէյիմ։ Սէն էյի պիլիրսին քի, ղայէթ պէօյիւք կիւճլիւք՝ օնլարը մամէլէճիլիքտէն ֆարիղ կէթիրմէք տիր. պու սէպէպտէն փէտէրլէրիմիզ մախսուս ղայրէթ իլէ պու շէյին չարէսինի պուլմաղա պագտըլար. զիրա օնլար պու մամէլէճիլիքտէն օլ գատար հազզ էթմէզլէր քի, Էսքօպար (Մ՛իւք. Ա) «Մ՛ա-

Մա'մէլէճի սայըլմայարագ մա'մէլէ ալմանըն ուսուլի։

մէլէ կիւնահ տէյիլ տիր տէմէք հէրէտիկոսլուգ տուր" տէր։ Ս է ս. իզիմ փատրէ Պաւնի, "Կիւնահլէրին Եէքիւնիւ" տէնիլէն քիթապընտա (Պապ ԺԴ) չօգ սահիֆէլէրի մամէլէճիլէրէ վէրիլէճէք ճէզալարըն թարիֆի իլէ տօլտուրմուշ տուր։ Օնլարը, "հէնուզ հայաթտա իքէն պէտնամ, վէ էօլտիւքտէն սօնկրա' կէօմիւլմէյէ լայըգ տըրլար", թէսմիյէ էտէր։ Բայէթլու փէտէր, տէտիմ, պէն մէմուլ էթմէզ իտիմ քի օ' պու գատար էհլի ըիյազաթ (խօփօկըրօն) վէ սէրթ օլտուն։ Իգթիզա էթտիյի վազըթ, տէտի, օ էօյլէ տիր. լաքին պու ա'լիմ Ղազուխաթ հէրքէսին եալընըզ քեար իչիւն մա'մէլէյէ արզուքէշ օլտուղունու կէօրիւպ, մէզքիւր քիթապտա տէր։ "Ինսանլարը մա'մէլէնին ֆէնա նէթիճէլէրինտէն, վէ օնուն կիւնահը սէպէպինտէն գուրթարաճագ օլտուղումուզ հալտէ, պիզտէն չօգ մէմնուն օլաճագլար տըր. վէ պունու տա' օնլարա պիր էյի վէ մինասիպ թարզ իլէ մա'մէլէճիլիք գատար, եախօտ օնտան զիյատէ քեար եօլու կէօսթէրմէքլէ եափաբիլիր իզ"։ Պու չիւպհէսիզ չէյ տիր, Բայէթլու փէտէր. պէօյլէ պիր չէյ եափաբիլտիյինիզ հալտէ' արթըգ պիր մա'մէլէճի պուլունմազ։ Ս է պու սէպէպտէն, տէտի մէրգում, "Հէր թարզ ատէմլէր, ասըլզատէլէր, ռէյիսլէր, տիվան աղալէրի վէ սայիրէ իչիւն պիր իւ'մումի ուսուլ" թէէլիֆ էթտի. վէ չօգ գօլայ պիր չէյ տիր. զիրա ագչէ վէրէճէյին վագըթ եալընըզ պիր գաչ սէօզ սէօյլէրսին. օնտան սօնկրա մա'մէլէճի սայըլմազսըզըն ագչէնին ֆայիզինի ալա պիլիրսին, զիրա պունտան պաշգա պիր թարզ իսթիմալ էտէրսէն, մա'մէլէճի սայըլըրսըն։ Պու սըրըր լուզէթլէր նէ՞ տիր, Բայէթլու փէտէր։ Իշթէ շունլար օնուն սէօզլէրի տիր' տէտի. զիրա սէն էյի պիլիրսին, քի օ "Կիւնահլարըն Եէքիւնիւ" նամ քիթա-

Մա՛մէլէճի տայրըլմայարագ մա՛մէլէ ալմանըն ուսուլի ։

պընը Ֆրանսըզ լիսանը իլէ թէէլիֆ էթտի, քի հէփիսի անլըալըն . վէ տիպանձէտտէ տէր ։ "Պիր քիմսէտէն ազ-չէ մաթլուպ օլունտուղու հալտէ՝ շու թարզ իլէ ճէ-վապ վէրմէլի տիր ։ Պէնիմ սանա էօտիւնճ վէրէճէք աքչէմ եօգ տուր . պէն օնու օլտուգճա մինասիպ պիր թիճարէթէ գուլլանաճաղըմ ։ Սէն մաթլուպ էյլէ-տիյին աքչէյի սէնա՛աթտա գուլլանմագ իսթէտիյին հալտէ, իհթիմալ տըր քի՝ պահթըմա եա գազանըր-ըմ եա տա զայպ էտէրիմ միւլահազասը իլէ, օնու չըգարըրըպ սանա վէրմէյէ կէօյնիւմ օլմուն ։ Հալ պու քի կիւվէնշթէսի հագգընտա պէյնիմիզտէ գարարլաշ-մագ շայէթ կիւճ քէյֆիյէթ օլտուղունտան՝ վէրէճէ-յիմ աքչէյէ պիր միւթէպէր քէֆիլ կէօսթէրիպ՝ ֆա-յիզինի տէ գարարլաշտըրտըղըն հալտէ՝ մասլահաթ գօլայլաշըր, պէն տէ շու տագիգէ սանա աքչէյի թէս-լիմ էտէրիմ" ։ Կիւնահսըզ փարա գազանմաղա պու պիր տիքէ գօլայ եօլ տէյի՞լ մի տիր . վէ Փատրէ Պաւ-նինին մէզքիւր սէօզլէրի տէմէյէ, վէ օնլարտան շու նէթիճէյի թահսիլ էթմէյէ հագգը եօ՞գ մու տուր ։ "Մա՛մէլէ, զուլմ վէ զարար, վէ տիւրլիւ խըսաֆըզ մուգավէլէլէր իլէ Հագգ Թա՛ալանըն ղազապընը հագգան տավէթ էտէն չօգ քիմսէլէր՝ պու եօլ իլէ կիւվէլճէ՝ տիքէ եօլունտա վէ հագգանիյէթէ միւթա-պըգ թիճարէթ էտիպ՝ խէլասա նայիլ օլա պիլիրլէր" ։

Բայէթլու փէտէր, տէտիմ, պունլար չօգ գուվվէթ-լի սէօզլէր տիր ։ Շիւպհէսիզ պունլարըն՝ մա-մէլէյի պաթթալ էթմէյէ պիր կիզլի գուվվէթի վար տըր, քի պէն անկլամամ . զիրա պէն էյլէ զաննի էթմիշ՝ իմ քի վէրիլէն աքչէտէն զիյատէ աքչէ ալընտըղը հալտէ կիւնահ օլուր ։ Սէն էյի անկլա-մայօրսուն, տէտի ։ Փէտէրլէրիմիզին սէօզլէրինէ նա-զարէն՝ ֆայիզի մա՛մէլէ նիյէթի իլէ վէ մա՛մէլէճի

Մօհաթրա նամ մուգավէլէնին նէ իտիյի ։

կիպի ալարըղըն հալալէ՝ մա՛մէլէ օլուր ։ Վէ պու սէպէպտէն պիչիմ փատարէ Էսքօպար Նիյէթի աշիքեարէ թէպտիլ էթտիրիպ՝ ինսանը մա՛մէլէճիլիքտէն գուրթարըր ։ «Էօտիւնճ ազչէ վէրտիյին ատէմտէն ալտըղըն ֆայիզ մա՛մէլէ սայըլըր», տէր, «էյէր օնու հազզըն կիպի օնտան թալապ էտէրսէն. լաքին էթտի՛յին ինսանիյէթէ մէմնունիյէթէն վէրիլմէսինի մաթլուպ էթտիյին հալտէ՝ ապա մա՛մէլէ սայըլմազ»։ Վէ (Ա'տէտ 3) շունու տախի տէր. «Վէրտիյին ազչէտէն ազապինճէ թէմարէթ էթմէյէ Նիյէթին օլմազա իզն եօգ տուր. լաքին էօտիւնճ ալանըն հիւսնի ըրզասը իլէ ֆայիզ թալապ էթմէք մա՛մէլէ սայըլմազ»։

Էշթէ սանա ինճէ ուսուլլէր. լաքին պանա տահա էյի վէ ա՛լա կէօրիւնէն ուսուլ՝ Մօհաթրա տէնիլէն մուգավէլէ տիր ։ Բայէթլու փէտէր, Մօհաթրա տէտիյին նէ՞ տիր ։ Պէն պունու պիլմէ՞զտիմ, տէտիմ. պու իսմ սանա ա՛ճէլթաէն խարիճ վէ նամա՛լում իսէ տէ, Էսքօպար՝ սանա թարիֆ էտէր. (Մուք. Գ. Ա'տէտ 36.) «Մօհաթրա մուգավէլէսի օլ տուր քի ազըր պահա իլէ վէ ազչէ սայմազըլըղըն գումաշլար սաթուն ալըպ տազիգէսինտէ եինէ օլ ատէմէ փէշին ազչէ իլէ վէ ուճուզ սաթարսըն»։ Էշթէ Մօհաթրա գավլի պու տուր. վէ պունտան անկլաշըլըր քի, պիր ատէմ հազըր ազչէ ալըր, վէ ալըրըը ազչէտէն զիյատէ ազչէ իչին պօրճլու գալըր ։ Լաքին եա փէտէր, պէն էյլէ զաննէտէրիմ քի պու լուղէթի Էսքօպարտան պաշգա իսթի՛մալ էտէն եօգ տուր ։ Պաշգա քիթապլարտա տա պուլունո՞ւր մու ։ Պէն հիչ պիր շէյ պիլմէզսին, տէտի, փափազ ։ Պու սէնէ փարիզտէ թապ՝ օլունան սօն Իսարույական Լատուածաբանութիւն քիթապընտա՝ Մօհաթրա հազ-

գըլնտա կիւզէլ սէօյլէնմիշ տիր ։ Մէզքիւր Աստուա- ծաբանութիւն Իճմալը Եէ+է-ն թէսմիյէ օլունուր ։ Զ.իրա հէր բ՛իրի իլահի ռէքիւնլէրինին իճմալը տիր. վէ պիզիմ փէտէրլէրտէն՝ Սուարէզտէն, Սանքէզտէն, Լէսիոստան, Վաքուէզտէն, Տուրթատօտան, վէ մէշհուր Ժէզուիթլէրտէն պուլունմըշ տըր, նիճէքի խու- մի տէ պէյան էտէր ։ Շիմտի սէն օրատա (սահիֆէ 54) կէօրէճէքսին ։ "Մօհաթրա օ տուր քի պիր ատէմ եիրմի ալթունա մուհթաճ օլուր, վէ պիր թիւճճարտան օթուզ ալթունլուգ մալ սաթուն ալըր, պիր սէնէտէ էտա էթմէք գավլի իլէ. վէ օնլարը անիտէ թէքրար եիրմի ալթունա օնա սաթար"։ Սէն շիմտի էյի անլա- լատըն, քի Մօհաթրա նամ՛ըլում պիր լուղէթ տէ- յիլ իմիշ ։ Նա՛ փէտէր, տէտիմ, պու մուգավէլէյի էթմէյէ իզն վա՞ր մը տըր ։ փափազ ճէվապ վէրտի. Էսքօպար օլ մահալտէ տէր քի "Պա՛զը գանունլար զայէթ շէտիտ ճէզա իլէ պու շէյի մէն՝ էտէրլէր"։ Էօյլէ իսէ ֆայտէսիզ պիր շէյ տիր, տէա՛ փէտէր ։ Հիչ պիր վագըթ, տէտի. չիւն Էսքօպար եինէ օլ մահալտէ օնու շէրի՛յէ մութապըգ կէթիրմէյէ եօլլար էօյրէտիր. "Սաթըլը թէքրար սաթուն ալան ատէմին պաշլըճա նիյէթի հագիգէթ թիճարէթ էթմէք օլտու- ղու հալտէ՝ սաթտըղը վագըթ գումաշըն տէյերինտէն զիյատէ շէյ իսթէմէմէլի, վէ սաթըն ալտըղը վագըթ- տա ճիւզի պահա վէրմէմէլի տիր, նէ տէ պու շէյ ի- չիւն էվվէլտէն մախսուս սէօզ իլէ եա պաշգա թարզ իւզրէ մուգավէլէ էթմէլի տիր"։ Լաքին Լէսիոս (Ատալէթ իւզէրինէ. Գիթապ Բ. Պապ ԻԱ) տէր. "Տուն պահա իլէ սաթուն ալմագ նիյէթի իլէ սաթ- մըշ օլսա պիլէ, եինէ ֆայիտէնի կէրի վէրմէյէ հիչ պիր վագըթ պօրճլու տէյիլ տիր. անճագ օնու օն- տան թալապ էտէն քիմսէ զայէթլէ մուհթաճ, քէն-

Միւֆլիսլէր իչիւն ճիզվիթլէրին իճատը օլան հագգօլզ գանունու:

տի տէ սըզըլմայարագ կէլի վէրէպիլտիյի հալտէ՝ մէրհամէթինտէն նաշի էտէպիլիր": Պունտան զիյատէ տէ միւսաատէ օլամազ: Բայէթլըու փէտէր, պէն էօյլէ զաննէտէրիմ քի պունտան զիյատէսինէ րուխսաթ վէրմէք ֆէնալըգ տըր: փէտէրլէրիմիզ, տէտի, հէր շէյին գարարընը պիլիրլէր, վէ գարարտան զիյատէ շէյ թալապ էթմէզլէր: Սէն շիմտի Սօհաթրանըն մէնֆա՛աթընը էփէյիճէ անկլատըն:

Պէն սանա պունլարտան պաշգա ուսուլլէր տախի էօյրէտիյիմ, լաքին պու գատարը քիֆայէթ էտէր. պէն շիմտի սանա մէսալիհ վէ ախզուիթալարը պօզուգ քիմսէլէր հագգընտա սէօյլէյէճէյիմ: փէտէրլէրիմիզ պու մագուլէ քիմսէլէրին տէ պուլունտուզու հալինէ նազարէն՝ օնլարա թէսէլլի վէրմէյէ վէ սուհուլէթ եօլու կէօսթէրմէյէ չալըշմըշլար տըր. զիրա ա՛տէթա կէչինմէյէ, վէ պօրճլարընը էտա էթմէյէ քիֆայէթ միգտարը մալլէրի օլմատըղը հալտէ՝ մալըն պիր գըթա՛սընը սէթր էյլէյիպ՝ ալաճագ սահիպլէրինէ քէնտիլէրինի աչըղա չըգմըշ կ՚օսթէրմէյէ օնլարա րուխսաթ վէրիրլէր: Պու ուսուլըն միւճիտի պիզիմ Լէսիուս տուր. Էսքօպար տախի օնու սապիթ էյլէտի: (Միւք. Գ. Լ՚ատէտ 163:) «Իֆլասա չըգան քիմսէ էվլինի հիւսնիւ հալ իլէ իտարէ էթմէք լըզըմընտա՝ մալընտէն միգտարը քիֆայէ էշեա սէթր վէ իխթիֆա էտէպիլի՞ր մի: Օնլարը պիղայրի հագգըն, աշիքեար վէ ղատրը քիւլլի իլէ գազանմըշ օլսա տախի, պէն Լէսիուս իլէ պէրապէր՝ էվլէթ սէթր վէ իխթիֆա էտէպիլիր տէրիմ: Լաքին պաշգա քէրթէլէրտէ սէթր էտէպիլտիյի գատար վաֆիր էշեա սէթր էտէմէզ": Բայէթլըու փէտէր, նէ՞ սէօյլէյօրսուն. պու նէ պիչիմ եօլսուզ մէրհամէթ տիր. ըի-

Խըրըստըանլարըն մէնֆա'աթընա խիզմէթլէրին մուսաատէսի ։

փահը հալ իլէ կէչինմէք իչիւն խըրըստըանլըղա գազանըլան մալըն՝ խըրըստըանըն թէսարրուֆունտա գալմասընա , վէ հազզ իւզրէ մութէսարրըֆ օլան ալաճագ սահիպինէ վէրիլմէմէսինէ նէ ինսաֆ իլէ րազը օլապիլիրսին ։ Փափազ ճէվապ վէրտի . հէր քէսի խօշնուտ էթմէք մումքինսիզ օլտուղու իչիւն , միւտէրլէրիմիզ անճագ սէֆիլլէրէ թէսէլլի վէրմէյի տիւշիւնտիւլէր ։ Հէմ տախի փուգարայա իմտատ էթմէք իչիւն , Գռաստրօս Նազաօնուն շահատէթ կէթիրտիյի՝ (Միւք . Ա . Միւք . Զ . եւայլն ,) չիրքէթիմիզտէն օլան տիրայէթլու Վազքէզ , տէր քի , "Պիր խըրըստըըն պիր ֆագըրըն էշեասընը սիրգաթ էթմէյէ նիյէթինի մուշահէտէ էթտիյին հալտէ՝ օլ նիյէթէ մանի օլմագ իչիւն օնա պիր զէնկին ատէմ կէօսթէրէ պիլիրսին , քի ֆագիրտէն սիրգաթ էտէճէյինէ զէնկինտէն սիրգաթ էթսին"։ Վազքէզին վէ Գռասթրօ Նազաօնուն քիթապլարը սէնտէ եօգ իսէ , պու տէտիքլէրիմի Լիւսքօպարըն քիթապընտա պուլա պիլիրսին . զիրա մէրգումուն հէման հէր սէօյլէտիյի շէյի , պիզիմ մէշհուր եիրմի տէօրթ իխթիարլարտան ալտըղընը պիլմէզ տէյիլ սին ։ Վէ պու քէլամ պէշինճի մուքեալէմէտէ տիր , քի "Կոնշուսունա մէրհամէթ էթմէք խուսուսունտա չիրքիթիմիզին թա'լիմաթը" տէյու թէսմիյէ օլունուր ։

Եայէթլու փէտէր , շիւպհէսիզ պու պիր վէֆգ էլատէ մէրհամէթ տիր , քի պիրինին զարար վէ զիյանը իլէ՝ պիր պաշգասընը զարարտան գուրթարըր ։ Լաքին պէն զանն էտէրիմ քի մէրհամէթի թէքմիլ էթմէք իչիւն՝ խըրըստըա օլ նասիհաթը վէրէն՝ պատէհու թէլէֆ էթտիրտիյի մալը զէնկին ատէմէ վէրմէյէ զամիրինտէն պօրճլու օլաճագ տըր ։ Ասըլ պօրճլու տէյիլ տիր տէտի . զիրա օնու քէնտի չալմատը .

Պաշգասընըն էլի իլէ զուլմ էտիպ՝ սուչսուզ սայըլմազ։

իլա եալընըզ պաշգասընը չալմաղա թեշվիգ էյլէտի ։ Ը շիմտի սէն պիզիմ փատրէ Պաւնինին պաշգա խուսուստա վէրտիյի պիր էլզէմ գարարը տինլէտիյին հալտէ՝ զիյատէսի իլէ թա՛ծիւպ էտէճէքսին. սէն իսէ օլ խուսուստա կէրի վէրմէք եախօտ էօտէմէք պօրճ տուր էֆքեարընտա սըն ։ Իշպու քէյֆիյէթ Պաւնինին իճմալինին օն եէտինճի պապընտա մէվճուտ տուր ։ Իշթէ օնուն մախսուս Ֆրանսէվի իւլ իպարէ եազտըղը սէօզլէր. «Պիր քիմսէ արգատաշընը եախօտ գօնշուսունու տէօվսիւն, եախօտ քէնտիսէնէ զարար վէրէն պիր ատէմին ամպարընը եագսըն տէյու աքէրին պիրինէ ըրճա էտիպ, աքէր տախի օլ Փիի՛լը գապիհի իճրա էյլէտիքտէն սօնկրա՝ մատլահաթ սըրր գալտըղը հալտէ՝ օլ զուլմլարըն քեաֆֆէսինէ սէպէպ օլան քիմսէ՝ օլան զարար ու խասարաթը քէնտի պէտէլինտէն էօտէմէյէ պօրճլը՞ու մու տուր։ Պէն զաննն էտէրիմ քի տէյիլ տիր. զիրա օլ ատէմ ա՛տալէթէ գարշը պիր շէյ էթմէմիշ օլտուղու իչիւն՝ հիչ պիր կէօնէ զարարըն թազմինինէ պօրճլու օլամազ։ Մէսէլա՝ սանա մուավէնէթ եա իհսան էթսին տէյիւ պիրինէ ըէճա էթտիյին հալտէ՝ ա՛տալէթէ գարշը՞մը էթմիշ օլուրսուն ։ Սէն օնտան հէր նէ մաթլուպ էթսէն, օնուն տայիմա էթմէյէ եա էթմէմէյէ սէլահիյէթի վար տըր ։ Զիրա մութալէպէնէ մէյլ վէ րաղպէթ կէօսթէրմէք եախօտ կէօսթէրմէմէք օնուն էլինտէ տիր. վէ մութալէպէնի իճրա էթմէյէ պաշգա սէպէպէ մէպնի մէճպուր տէյիլ տիր, անճագ խաթըրըշինասլըղը վէ լէթաֆէթինտէն նաշի. օնու տա հիւսնիւ ըրզասը իլէ էտէր ։ Պու սուրէթտէ՝ աքէր վէրտիյի զարարը էօտէմէտիյի հալտէ, օնու թէշվիգ էտէնի պօրճլու սայմազ հիչ պիր վաղըթ հագգ տէյիլ տիր"։ Պու շահատէթ գաթը՛ մուքեալէմէմիզէ

Միւհթաճ օլանլարա խըրսըզլըգ էթմէյէ րուխսաթ։

ազ գալտը պա՛խս օլաճագ խոփ. զիրա ամպարը եա-գմուրըն խօՆԲԸԸՆԻՆաւԼԸՒԸ վէ ճին–ֆինի լաֆզլարընա, փափազըն պու մագուլէ պիհուտէ միւլահազալարընա, ամպարըն հարիգզէտէ օլմասընըն սէպէպի էվվէլինի խալթատան վէ թազմին պօրճունտան մուաֆ պույուրտուղունա, քի հիւքիւմէթ գաթլէ միւսթահագ ատտ էտէր, վէ սայիր պու միսիլլիւ պիչիմսիզ լաֆլարա ղայէթ կիւլէճէյիմ կէլտի իսէ տէ, տիյանէթլու փափազը կիւճէնտիրմէմէք իչիւն՝ քէնտիմի զապթ էթտիմ։ Մագաա փափազ պու շէյլէրի սահիհ օլարագ վէ պիլ իսքեաթ սէօյլէր իտի, վէ եինէ օլ սիագ իւզրէ սէօհպէթինէ տէվամ պիրլէ տէտի.

Պու գատար խապաթլարտան սէն էֆքեարընըն նէ գատար պօշ շէյ օլտուղունու ֆէհմ էտէպիլիր իտին. Լաքին պու մատտէ հագգընտա պունտան զիյատէ սէօյլէմէքտէն պիր մէնֆաաթ հասըլ օլմազ։ Շիմտի սըգընթը իչինտէ օլան ատէմլէրէ կէլէլիմ. Պիզիմ փէտէրլէրիմիզ, վէ Լեսիոս տախի՝ օնլարա պիր թէսէլլի վէրմէք իչիւն շէօյլէ թա՛լիմ էտէրլէր քի "Տէյիլ եալընըզ սօն տէրէճէ մուզտայիգատա, իկա՛ սօն տէրէճէ աէյիլ իսէ տէ աղըրճա սըգըլէթտէ պուլունան քիմսէլէրէ խըրսըզլըգ էթմէյէ րուխսաթ վար տըր"։ Լիգօպար տախի պու շէյի թաստիգ էտէր։ (Միւք. Ա. Լ'ահէ 29։) Պու չօգ աճայիպ շէյ տիր. եա՛ փէտէր։ Տիւնեաատա հէման հէր քէս քէնտի իհթիյաճընը աղըր գըյաս էտէր. վէ պու գանունըն միւճիպինճէ սէն օնլարա րահաթ զամիր իլէ խըրսըզլըգ էթմէյէ սէլահիյէթ վէրիրսին։ Պէօյլէճէ եալընըզ սահիհան սըգլէթ իչինտէ օլան քիմսէլէրէ իզն վէրտիյինիզ հալտէ՝ հիսապսըզ խըրսըզլըգլարա պիր գափու աչմըշ օլուրսունուզ. Հիւքիւմէթ իսէ՝ իհթիյաճըն աղըրլըղընտա պագմայարագ խըրսըզը թէտիպ է-

Միւհիթած օլանլարա խըրսըզլըգ էթմէյէ րուխսաթ։

տէր. վէ լագըմ իտի քի սիզ զիյատէ մա'գուլ խը-
պաթլար իլէ խըրսըզլըղը մէն' էտէյիտինիզ. զիրա սիզ
պէյնէլնաս տէյիլ սալթ ա'տալէթի, իլլա մէրհամէթի
տախի մուհաֆազա էթմէյէ պօրճլուսունուզ. հալ պու
քի մէրհամէթ մէզքիւր թալիմաթընըզ իլէ պիւսպիւ-
թիւն մահվ օլուր։ Օ՝իրա պիր քիմսէ քէնտինէ փայիտէ
էթմէք իչիւն, ախէրինէ զարար վէրտիյի հալտէ՝ ա'-
տալէթ վէ մէրհամէթ շէրիա'թըն ը պօզար, վէ գօն-
շուսունա նահագգըլըգ վէ զուլմ էթմիշ օլուր։ Պէն
պէօյլէ էօյրէնմիշ իմ, պունտան պաշգա չէյէ ագըլըմ
էրմէզ։ Պու ռայիմա տօղրու տէյիլ տիր, տէտի փա-
փազ. զիրա պիզիմ ի'զզէթլի Սօլինա պիզէ էօյրէթ-
տի (Ճիլտ Բ. Միւք. Ը) քի, "Մէրհամէթ գա-
նունու քէնտինի թիճարէթտէն մահրում էթմէքլէ
գօնշուսունու զարարտան խէլաս էթմէյի քիմսէյէ
մաթլուպ էթմէզ"։ Սօլինա պունու տէտիշ տիր շու
սէօզիւնիւ իսպաթ էթմէք իչիւն քի "Պիր քիմսէ ալա-
ճագլըլարընը ալտաթմագ իչիւն մալընի պիր պաշգասընա
թէսլիմ էթտիյի հալտէ, մալի գապուլ էտէն օնու
մուախխարէն կէրի վէրմէյէ զամինտէն պօրճլու տէյիլ
տիր"։ Պու էֆքեարը գապուլ էտէն Լ'իկորի, տախի պու
թէրթիպ իւզրէ օնու սապիթ էտէր։ (Կիթապ Բ.
Պապ Ե. Աայըն։)

Սէն սըզընթըը իչինտէ օլանլարա տէրտաշ տէյիլ
սին. փէտէրլէրիմիզ իգթիզա էթտիյի հալտէ մէրհա-
մէթ էթտիլէր։ Օնլար ա'լէասէվիյէ կէրէք ֆագիր-
լէրէ, կէրէք զէնկինլէրէ ա'տալէթ կէօսթէրտիլէր։

Շունու տախի պիլմիշ օլասըն քի օնլար կիւնահ-
քեարլարա տա ա'տիլ պուլունտուլար։ Օնլար կիւ-
նահ վէ պէօյիւք գապահաթ իշլէյէնլէրէ ղայէթլէ
գարշը իտէլէր տէ, էգ ճիւմլէ՝ կիւնահ իլէ գազանըլ-
լան մալը պիր քիմսէ չէրան վէ լայըգան եանընտա

Ճինայէթ իլէ օլան թիճարէթին հագգ սայըլմասը։

սագլայապիլիր օլտուղունու թա՛լիմ էտէրլէր։ Վէ պու շէյի Լուսիոս իւ՛մումէն ի՛լան էտէր. (Քիթապ Ի. Պապ ԺԴ.) "Հիչ քիմսէ՝ կիւնահ օլան պիր ա-մէլ ու հարաքէթ, պիլ փարզ՝ պինա իչիւն ալըշ օլ-տուղու էշեա վէ նագտը, հագգանիյէթ ու ա՛տալէթէ գարշը օլսա տախի, նէ շէրիա՛թը թապի՛իյէ նէ տէ գավանինի ինսանիյէ մուճիպինճէ կէրույէ րէտտ էթ-մէյէ պօրճլու տէյիլ տիր"։ Վէ պու սէպէպտէն էն մէշհուր փէտէրլէրիմիզ աշիքեարէ գարար վէրմիշլէր տիր, քի պիր հաքիմ մուավէնէթ զըմնընտա պիր հագգ-սըզ ատէմտէն պիր շէյ՝ եա պիր նէֆէր պիրիսինի էօլտիւրմէք իչիւն պիր աճիյէ ալտըղը հալտէ, եա-խօտ պիր ատէմ ղայէթ մէքրուհ վէ պէօյիւք գապա-հաթլար իլէ պիր շէյ գազանտըղը թագտիրտէ, շէրան վէ գանունէն օնու եանընտա սագլայա պիլիր։ Վէ Լիքօպար՝ մուէլլիֆլէրիմիզտէն պա իսթիխրաճ՝ Իւ-չիւնճիւ Մուքէտալէմէսինտէ շու իւ՛մումի գանունու վազ՝ էտէր. "Ատէմ էօլտիւրմէք, հագգսըզ իլամէթմէք, էտէպսիզ հարաքէթլէր կիպի վէ սայիր նամուսսուզ եօլլար իլէ գազանըլան մալի պիր ատէմ շէրան վէ գանունէն միրաս ալա պիլիր, վէ օնլարը կէրի վէր-մէյէ պօրճլու տէյիլ տիր։ Վէ Լիքօպար քէնտի տէր. (Մուք. Ե. Ատէտ 53.) "Պիր քիմսէ գաթլ, հագգսըզ իլամ, էտէպսիզ հարաքէթ վէ սայիրէ իլէ էմլաք եա էմվալէ մութէսարրըֆ օլապիլիր. զիրա պու մագուլէ միրաս հագգըտըր. վէ օլ թարզ ամէլ ու հարա-քէթտէ գազանտըղը էշեա իւզէրինէ պիր հիւքիւմէթը մախսուսէ թահսիլ էտէր"։ Պայէթլու փէտէր, տէտիմ, պէն պու թարզ թիճարէթէ ասլա մուգուֆիյէթիմ եօգ իտի. վէ շիւպհէմ վար տըր քի ա՛ճէպա ա՛տալէթ օ-նա իւյն վէրի՛րմի. վէ ատէմ էօլտիւրմէյի, նահագգ-լըղը, վէ զինայը՝ հագգ վէ էյի պիր շէյ սայա՞ր մը.

Ճինայէթ իլէ օլան Թիճարէթին հադդ սայըլմասը.

Խ'ըմի Փըդհ քիթապլէրին աէտիյի սէօզլէրի պէն պիլ-միմ, աէտի փափազ. լաքին էյի պիլիրիմ քի, զամիրին սահիհ գանունու օլան քիթապլարըմըզ, պէնիմ աէտիյիմ կիպի սէօյլէրլէր. Օնլար խալընըզ պիր մառաէյի պու գանունտան խարաճ էտէրլէր. սալթ օլ'վագըթ կէրի վէրմէյի պօրճ ասա էտէրլէր. մէսէլա պիր քիմսէ մալընի գուլլանմաղա խախօռ պիր պաշգասընա ի'թա էթմէյէ սէլահիյէթի օլմայան քիմսէլէրտէն, պիլ փարզ չօճուգլարտան վէ քէշիշլէրտէն, ագչէ ալտըղը թագտիրտէ, շէրան կէրի վէրմէյէ պօրճլու տուր". Չիւն պիզիմ ի'զզէթլու Մօլինա օնլարը պու գանունտան խարաճ էտէր. (Ճ'իլտ 1. Ռ'տալէթ իւզէրինէ. Միւք. Բ. 94.) վէ պու մագուլէլէրտէն ալընան ագչէյի կէրի վէրմէք փարզ տըր, տէր. Խ'սքօպար տախի պու սէօզլէրի շահաէթ կէթիրտիքտէն պաշգա, (Միւք. Ա. Ռ'տէտ 59,) քէնտի տախի Խուչինճիւ Միւքէալէմէսինտէ մէզքիւր թա'լիմաթը սապիթ էտէր։

Խ'զզէթլու փէտէր, տէտիմ, կէօրիյօրում քի պու խուսուստա քէշիշլէր պաշգալարընտան զիյատէ նայիլի հիւրմէթ վէ իմթիյազ պույրուլմուշլար տըր։ Հիչ պիր վագըթ, աէտի փափազ. Ճէմի' չօճուգլարա իմթիյազաթը մէզքիւրէ վէրիլմիշ տիր. պու սուրէթտէ քէշիշլէր' չօճուգլար մէսապէսինտէ թութուլմուշ օլտուգլարը իչիւն, օնլարը տա պու գանունուն ահքեամընտան մուաֆ գըլմագ իգթիզայի հալտէն տիր։ Լաքին պունլարտան պաշգասը, քիմ օլուր իսէ օլսուն, փէնա ա'մէլու հարաքէթլէրի իչիւն ալտըղը էշեայը կէրի վէրմէյէ պօրճլու տէյիլ տիր։ Ս. է Լ. ծսխոս Թաֆսիլ խսպաթլար իլէ պու շէյի թաստիգ էտէր։ (Պ'ֆիթապ Բ. Ռ'տալէթ Խւզէրինէ. Պապ Ժ.Դ. Ռ'տէտ 51։)

Պիզիմ բայէթլու Գիլուչիօ օ մագալէ փէնա ա'մէլ

Ճիզվիթլէրին զինա հագգընտա թա՛լիմ էթտիկի հիյլէթ-լու գանունլար ։

ու հարաքէթլէր իչիւն վէրիլմէսի լազըմ կէլէն ուճրէթլէր հագգընտա տախի պա՛զը թաֆսիլաթ պէյան էտէր․ "Զինա", տէյի, "պիր քիմսէ օլ թարզ ամէլ ու հարաքէթլէրէ րաղպի օլան զաթլարըն պուլունտուղու հալ ու րիւթպէսինէ նազարէն՝ օնլարա վէճհը միւթէնէվվի ուզրէ ուճրէթ վէրմէլի տիր․ զիրա հէր պիրինին տէյէրի տիկէրինքինտէն ֆարգլը օլապիլիր"։ Պու պահսը տահա գուվվէթլի իսպաթլար իլէ սապիթ էտէր․ (Մ՚իւք․ ԼԱ․ Պապ Թ․ Ն՚տէտ 231․) "Պիր քիմսէ զամիրինտէն վէ պէր մուճիպի հագգանիյէթ աշիքեարէտէ օլան զինատան զիյատէ կիզլի զինա իչիւն ուճրէթ վէրմէյէ պօրճլու տուր։ Զինա պիր էհլի ըրզ գատընըն կիզլիտէ ճիմայէ րէյ վէ րըզա կէօսթէրմէսի՝ ֆահիշէնին աշիքեարէն օլ հարաքէթի միւրթէքիպէ պուլունտուղունտան զիյատէ մագպուլ վէ զիգըյմէթ տիր․ վէ հիչ պիր շէրիա՛թ էօյլէ պիր հարաքէթի ուճրէթէ նալայըգ գըյաս էթմէմիշ տիր։ Կըզ, էվլի գարը, քէշիշէ (մայրապետ) վէ սայիրէ ուճրէթի հագգընտա տախի էօյլէ տիր։ Պունլարըն ճէմիսինին տէ հագգը պիր տիր"։

Պատէհու Ճ՚իզվիթ միւէլլիֆլէրտէն, պա՛ա էօյլէ մուզիրր վէ միւնասիպէթսիզ սէօզլէր վէ շէյլէր կէօսթէրտի քի զիքր էթմէյէ պիլէ ճէսարէթ էթմէմ․ հաթթա քէնտի պիլէ օնլարտան թիթրէյիպ իքրահ էթմէլի իտի, (զիրա զաթէն պիր էյի ատէմ տիր․) էկէր մէզքիւր միւէլլիֆլէրէ ֆահիշ րայէթ ու իթիպարը օլմամըշ օլսա իտի․ իշպու ֆահիշ րայէթինտէն նաշի՝ օնլարըն հէփ տէտիկլէրինի գապուլէ շայան կէօրիւր իտի։ Պէն, կէրէք միւքեալէմէսինէ տէվամ էթմէսի իչիւն, վէ կէրէք քէշիշլէրին պէօյլէ հիյլէթլու, միւնասիպէթսիզ, վէ եօլսուզ թա՛լիմաթլէր իլէ միւ-

լէվվէս օլան քիթապլէրինի կէօրմէք էմէլ վէ արզուսի իլէ, մէրգումուն պու շէյլէրի թա'րիֆ էյլէտիյի հէնկեամտէ թա'ճիւպ իլէ սիւքիւթ էտէր իտիմ: Պէօյլէճէ մէրգում քէլամընա սէրպէսթ տէվամ էտիպ՝ շու նէթիճէյէ վասըլ օլտու: Պու սէպէպտէն, տէտի, պիզիմ րայէթլու Մօլինա պու մէսէլէյի շէօյլէ հալլ էտէր. (վէ զաննը էտէրիմ քի պունտան պէօյլէ խօշնուտ օլաճագըն.) "Պիր քիմսէ պիր ֆէնա հարաքէթի իչիւն ագչէ ալտըղը հալտէ՝ օնու կէրի վէրմէյէ պօրճլը՞ մու տուր: Պուրատա այըրտ էթմէք իգթիզա էտէր, տէր պու միւթէպէր զաթ. էկէր ագչէ ալտըղը հարաքէթի իճրա էթմէմիշ իսէ, ագչէյի կէրի վէրմէսի լազըմ կէլիր. լաքին իճրասընտա պուլունմուշ իտիյսէ սուրէթտէ՝ ագչէյի կէրի վէրմէք հիչ պիր վաղըթ իճապ իգթիզասընտան տէյիլ տիր": Պու սէօզլէրի Էսքօպար տա շահատէթ կէթիրիր: (Մէք. Գ. Ռ'աէտ 138.) Իշթէ իատէ եախօտ կէրույէ րէտտ էթմէք խուսուսունտա էֆքեար ու թա'լիմաթըմըզըն պա'զը խուսուսլարընը սանա իֆատէ էյլէտիմ: Սումարըմ քի պու կիւն սէն օնլարը էյի էօյրէնտին. չիմտի շունու անկլամագ իսթէրիմ քի սէն օլէֆքեար ու թա'լիմաթտան քէնտինէ պիր հիսսէ չըգարա պիլի՞րմիսին: Սանա պիր սիւալ էտէյիմ, պագալըմ ճէվապընա գատիր օլապիլէճէ՞ք մի սին: "Պիր հաքիմ թարաֆէյնին պիրինտէն տա'վասընը կէօրմէք իչիւն ագչէ ալտըղը հալտէ՝ օնու կէրույէ րէտտ էթմէյէ պօրճլը՞ մու տուր": Րայէթլու փէտէր, տէտիմ, շիմտի սէն պանա եօգ տէտին: Զաննէթմէմ քի պէօյլէ տէմիշ օլայըմ, տէտի. պէն սանա ա'լէասէվիյէ՞ մի տէտիմ: Պէն սանա տէտիմ քի, օնու կէրու վէրմէյէ պօրճլու տէյիլ տիր, էկէր տա'վայը գազանմագա հագգը օլմայան ատէմէ գազանտըրտը իսէ: Լաքին

Ջէյթանէ իլամլար։ ահրէ եանի պիւյիւճիւլիւյէ րուխսաթ.

տա՛վպը գազանանըն հագգը օլտուղու հալտէ, շէրան քէնտույէ րաճի օլան շէյի Թէքրար սաԹուն ալմասը Թալէպ օլունապիլի՞ր մի։ Սէնին ա՛գլըն վէ հագգըն եօգ տուր։ Հաքիմին ա՛տալէԹ էԹմէյէ պօրճլու օլտուղունու անկլա՞մայօրմուսուն. պու պէօյլէ օլտուղու սուրէԹտէ՝ ա՛տալէԹ իւզրէ լազըմ կէլէն շէյի սաԹմաղա գատիր տէյիլ տիր. լաքին ա՛տալէԹէ գարշը էԹմէյէ պօրճլու օլմատըղը իչիւն՝ հագգանիյէԹէ մուղայիր տավա կէօրտիւյիւ հալտէ ադչէ ալա պիլիր։ Պու խուսուստա էն պաշ միւէլլիֆլէրիմիզին ճէմիսի՝ Մօլինա, Ռէճինալտօ, Ֆիլիուչիօ, Էսքօպար, Լէսիոս, պիլ իԹԹիֆագ սէօյլէրլէր. վէ հէփիսի շունու տէր, "Հաքիմ ա՛տալէԹ էԹմէք իչիւն ալմըշ օլտուղու շէյի՝ աԹիյէ մէգամընտա քէնտինէ վէրիլմէմիշ օլտուղու հալտէ՝ կէրի վէրմէյէ պօրճլու իսէ տէ, հագսըզ պիր տաէմին տավասընը կէօրտիւյիւ իչիւն ալմըշ օլտուղու շէյի կէրի վէրմէյէ պօրճլու տէյիլ տիր"։

Պէն պու մինասիպէԹսիզ վէ այգըրը Թա՛լիմաԹտան պիւսպիւԹիւն ալԹ՚ւսԹ օլտում. վէ պէն օնուն զարարլը նէԹիճէլէրինի մուլահազա էԹտիյիմ էսնատէ, փափազ պանա պիր պաշգա մէսէլէ հազըր էտէր իմիշ. իմտի պանա տէտի։ Պէն սանա պիր շէյ տահա սիւալ էտէյիմ. պանա ա՛գըլլանէ ճէվապ վէր. "Մայըը խաալէր վէրէն քիմսէ պու հարաքէԹլէ գազանտըղը շէյի կէրի վէրմէյէ պօրճլո՞ւ մու տուր"։ Բայէթլու Փէտէր, տէտիմ. հազրէԹին նա՞սըլ իսԹէր իսէն, էօյլէ օլսուն։ "Նասըլ իսԹէրսէմ էօյլէ՞ մի օլսուն. նէ՞ տէրսին, հագիգաԹ ա՛ճայիպ տաէմ սին, սէնին լագըրտընտան էօյլէ կէօրիւնիւր քի, կէրչէքլիք պիզիմ իրատէԹիմիզէ մէրպուԹ տուր։ Պէն էյի անկլայօրում քի սէն պու շէյի քէնտիլիյինտէն պուլամայաճագսըն։ Էօյլէ իսէ իշպու միւշքիւլ ճէվապը

Շէյթանի ի՛լմ իլէ խապէր վէրէնլէրին իւճրէթի հագգ. տըր։

Սանքէզաէն տիյնէ։ Եվվէլա Իճմալ նամ քիթապընտա (Քիթապ Բ. Պապ ԼԸ. Մատտէ 94, 95, 96) պիր փարգ կէօսթէրիր. «Ղայպը սէօյլէյէն ատէմ եալընըզ ի՛լմի նիւճիւմ վէ թապիաթէ տայիր եօլլա՞ր մը, եօխսա՝ շէյթանի սէնա՛աթ մը իսթի՛մալ էտէր»՝ զիրա տէր. «Պիր խուսուստա կէրի վէրմէյէ պօրճլու տուր, տիկէր խուսուստա իսէ կէրի վէրմէյէ պօրճլու տէյիլ տիր»։ Շիմտի սէն հա՞նկը խուսուստա տէյիլ սիւալ էտէճէքսին։ Պու զօր պիր շէյ տէյիլ տիր, տէտիմ։ Նէ տէմէք իսթէտիյինի անկլատըմ, տէտի։ Սէն զաննէտէրսին քի շէյթանլար վասիթասի իլէ ղայպը սէօյլէտիյի հալտէ՝ կէրի վէրմէյէ պօրճլու տուր։ Լաքին սէնին զաննըն կիպի տէյիլ տիր, իլլա պիւսպիւթիւն օնուն մուղայիրի տիր։ Իշթէ Սանքէզին սէօզիւ օլ մահալտէ. «Ղայպը սէօյլէյէն շէյթանըն վասիթասը իլէ՝ տէրքեար օլտուղու միսիլլիւ՝ օլ շէյի պուլմաղա զահմէթ չէքմէմիշ օլտուղու հալտէ, օնու կէրի վէրմէկէ վաճիպինտէն տիր. Լաքին զահմէթ չէքմիշ օլտուղու հալտէ՝ կէրի վէրմէյէ ասլա պօրճլու տէյիլ տիր»։ Պունու պէօյլէ տէմէսի նէտէ՞ն նէշաթ էտէր, Բայէթլու փէտէր։ Անկլա՞մայօրմուսուն, տէտի։ Զիրա պիր ատէմ ֆէննը շէյթանի իլէ ղայպ պուլա պիլիր. Լաքին ի՛լմի նիւճիւմ քեաղիպ պիր սէնա՛աթ տըր։ Ֆաքաթ, Բայէթլու փէտէր, շէյթան տօղրուսունու սէօյլէմէտիյի հալտէ, չիւնքի ի՛լմի նիւճիւմտէն զիյատէ տօղրու սէօյլէյէն տէյիլ տիր, ղայպը պազան՝ հաքքանիյէթ իւզրէ ալտըղը աքչէյի կէրի վէրմէյէ մէճպուր օլուր։ Տայիմա, տէյիլ, տէտի։ Սանքէզ պիր փարգ վար տըր, տէր։ «Ղայպ պազան շէյթանի սէնա՛աթը էյի պիլմէտիյի հալտէ, կէրի վէրմէյէ պօրճլու տուր. Լաքին ֆէննը սիհրտէ մէհարէթի օլուպ՝ հաքք քէյֆիյէթի պիլմէք

ճիզվիթլերին աստուածաբանութիւնլարընտան հասըլ օլան կիւզել կիւզել ֆայտելեր ։

իչիւն հեր ուսուլի գուլլանմըղը թագտիրտէ , կերի վերմէյէ պօրճլու տէյիլ տիր ։ Զիրա ։ մազուլէ պիւյիւճիւնին ղահմեթի ազչէ իլէ էօտէնմէլի տիր"։ Պու ղայէթլէ կիւզել վէ ֆայտէլի չէյ տիր , Րայէթլու փէտէր ։ զիրա սէնին սէօզիւնէ նազարէն՝ ֆէննը սիհրէ էյի աշինա օլմաղա վէ օլ սէնաաթտա մէհարէթ քէսպ էթմէյէ պիւյիւճիւլէրի մէճպուր էտէճէք իքէ ա՛լա խօլ տուր ։ չէօյլէ քի հագգանիյէթ իւզրէ ազչէ գազանմաղա իւմիւտլէրի օլուպ՝ ճէմա՛աթէ սատըղանէ խըզմէթ էթսինլէր ։ Պալիպա սէն իսթիհզա էտէյօրսուն , տէտի փափազ ։ պու պիր էյի վէ մինասիպ լագըրտը տէյիլ տիր ։ զիրա թանըլմադըղըն պիր մահալտէ պէօյլէ սէօյլէյէճէք օլտուղուն հալտէ , էօյլէ քիմսէլէր պուլունապիլիր , քի պու լագըրտըյա էյրի մա՛նա վէրիպ՝ տին խուսուսլարընը զէֆգլէնիյօրսուն տէյէրէք սէնի ֆասըլ էթսինլէր ։ Պէն քէնտիմի էօյլէ ֆասըլտան գօլայ վիրգայէ էտէրիմ, Րայէթլու փէտէր ։ զիրա լագըրտըմըն ասըլ ֆիքրինի վէ մէֆհումունու թէֆթիշ էթտիքլէրի հալտէ, էօյլէ պիր սէօզ պուլամազլար , քի օնուն մուղայիրի թաստիգ օլունմասըն ։ Սէ իհթիմալ տըր քի պունլարըն մուղայիրինի էթքաֆըյլա իսպաթ էթմէյէ պիր կիւն սէօհպէթլէրիմիզտէ պիր մինասիպ սէպէպ պուլալըմ ։ Սէն շիմտի լագըրտընը թէպտիլ էթտին , տէտի փափազ ։ Տօղրուսու , տէտիմ, Րայէթլու փէտէր , պէն ա՛զիզ շէյլէրի զէվգլէնմէք իսթէրիմ տէյու շիւպհէ էթմէնիզ , պանա ղայէթլէ տօգանըր ։ վէ վագըա տա հագգըմըզ շիւպհէ տիր ։ Պէն օնու սահիհ օլարագ տէմէտիմ, տէտի փափազ ։ լաքին պիզ տօղրուսունու սէօյլէյէլիմ ։ Իշիտէր իսթէրսէն , պէն պիւսպիւթիւն հազըր ըմ, խա՛ տիտէր ։ պու շէյ սանա

Ճիզվիթլէրին սատուածաբանութիւնլարընտան հասըլ օլան ֆայտէլէր։

մէրպութ տուր։ Գաղալթ տօղրուսու՝ փէտէրլէրինիզ հէփ ատէմլէր իչիւն փէտէրանի ճահտ էթտիքտէն սօնկրա, պիսյիւճիւլէրին մինասիպէթլի թիճարէթինի պիլէ նիզամա գօմագ իսթէտիքլէրինի կէօրտիւյիւմտէ՝ չօգ թէա՛ճիւպ էտիյօրում։ Ճ՚էվապ վէրտի փափազ, Հէր նէ գատար եազըլսա, եինէ հէփ ատէմլէր հագ-գընտա լաղըմ օլան եազըլմըշ օլամազ, ճէմի՝ վուգուաթլար եէրլի եէրինճէ անկլատըլամազ, վէ այնի պիր չէյի հէր քիթապլարտա թէքրար պէ թէքրար տէրճ էթմէք մումքինսիզ տիր։ Շիմտի սէն պիզիմ ղայէթ տիրայէթլըու փէտէրլէրիմիզին պիրինին սէօ-զիւնտէն պու չէյի էյի անկլայաճագսըն։ Վէ սէնին ա՛գլըն տախի օնա շահատէթ էտէր. պիրա պու կիւնքի կիւն օ պիզիմ իւ՛մումի պէօյիւյիւմիւզ տիր։ Պու-զաթ րայէթլըու փատրէ Սէլօթ տուր, քի քէնտի սէ-քիզինճի քիթապընտա (Պապ Ժ.Զ) տէր. "Խա-թըն պիրի խոստովանահայրընըն իզնի իլէ պալատէ մէզքիւր թարզ իլէ գազանմըշ օլտուղու քիւլլիյէթ-լի ագչէյի կէրի վէրմէյէ կիթտիյինտէ, եօլտա պիր քիթապճը տիւքեանընա կիրիպ՝ պիր եէնի չէյին վա՞ր մը տըր տէյու սուալ էթտի։ Օ տա պիր եէնի բա-րոյական Աստուածաբանութիւն քիթապը կէօսթէրտի. մէզքիւր զաթ թէվէքքիւլանէ քիթապըն քեաղըտլարը-նը չէվիրտիյի վագըթ, քէնտիսինէ մութալիգ օլան մէսէլէ նազարընա իսապէթ էտիպ՝ ալտըղը ագչէյի կէրի վէրմէյէ ասլա պօրճլու օլմատըղընը անկլատը. իմտի զամիրինին իզթիրապընտան գուրթուլուպ, վէ ագչէնին աղըրլըղընը իւզէրինտէ թաշըյարագ, զիյա-տէ խաֆիֆլիյիլէ էվինէ ավտէթ էյլէտի"։

Շիմտի պանա ճէվապ վէր, պիզիմ թա՛լիմաթ-լէրիմիզի պիլմէք ֆայիտէլի՞ մի տիր, եօգսա՝ տէյիլ մի

Ճիզվիթլերին աստուածաբանութիւնլարընըն մէահի ։

տիր ։ Պու Նազլիյէթի տէ զէվգլէնէ պիլի՞րմիսին․ վէ օնուն իւզէրինէ, փատրէ Կէլօթ իլէ չու բուհանի միւլահազայը էթմէ՞զմիսին ։ "Պու թարզ վազա՛ալար Հագգ Թաալանըն մուգատտէրինին ա՛մէլի · հիմայէթ էտէն մէլէյին գուլաղուզլուղու օլտուղունու պէշարէթի, վէ օլ թա՛լիմաթլարը թէսատտիւֆէն օգույանլար իչիւն Ալլահըն օնլարըն հազգընտա օլան թէտպիրինին իճրասը տըր ։ Ալլահ էզէլտէն միւրատ էթտի, քի օնլարըն խէլասընըն ալթուն զինճիրի այնի պիր չէյի սէօյլէյէն խիւզ միւէլլիֆտէն պիրիսինէ մէրպութ պուլունսուն․ զիրա օլ միւէլլիֆլէրին ճէմիսինէ բասթ կէլմէք միւմքինսիւզ տիր ։ Օլ պիր միւէլլիֆ տէ օպիրլէրի կիպի խազմըշ օլմասա իտի, պու ատէմ գուրթուլմազ իտի ։ Իշտէ իսէ Յիսուս Քրիստոսուն իսմի իլէ՝ միւէլլիֆլէրիմիզին չօգլուղունու զէմմ էտէն քիմսէլէրէ րիճա էտէլիմ, քի օնլարա օլ քիթապլարը չօգ կէօրմէսինլէր․ Ալլահըն էպէտի թագտիրի վէ Յիսուս Քրիստոսուն գանը օնլարա օլ թէէլիֆաթլարը գազանտըրտը"։ Իշթէ կիւզէլ սէօզլէր, պու սէօզլէր իլէ պու ա՛լիմ փափազ չունու իսպաթ էթմէք իսթէր, խա՛նի Բարոյական Աստուածաբանութիւն խազան միւէլլիֆլէր նէ գատար չօգ օլսալար՝ օլ գատար ֆայտալը տըր ։

Բայէթլու փէտէր, տէտիմ․ պէն պու մատտէ իւզէրինէ օլան էֆքեարըմը սանա իֆատէ էթմէյի պաշգա վագըթա պըրագըրըմ․ չիմտի սանա խալընըզ չունու տէրիմ, քի թա՛լիմաթլարըն պու տէրէճէ միւֆիտ, վէ օնլարը նէշր էթմէք ղայէթլէ չօգ իգթիզալը օլտուղու սէպէպտէն սէն օնլարը պանա թա՛լիմ էյլէմէյէ տէվամ էթմէլիսին ։ Զիրա էյի պիլէսին քի, օնլարը խազըրպ թարաֆընա կէօնտէրտիյիմ զաթ՝ օնլարը միէք չօգ քիմսէլէրէ կէօսթէրիյօր ։ Պիզիմ ֆիքրի-

Մէզհէպսիզլիյէ վէ սէֆահաթա րուխսաթ ։

միզ օնլարը պաշգա չէյ իչիւն եա պաշգա թարզ գուլլանմազ տէյիլ, իլլա պիր էյի չէյ կիպի օնլարը հէր ատէմէ էցրէթմէք տիր ։ Կէօրիւյօրսուն քի, տէտի, պէն տէ օնլարը սէնտէն գըզգանմայօրում, վէ պունտան պէօյլէ տէ թա՛լիմաթըմա տէվամ էտէճէյիմ. հալ պու քի պա՛զը միէրէքէնտէ չէյլէրի տախի էցրէնմէք սանա էլզէմ օլտուղու իչիւն, շիմտի սանա՝ ճանլարըն խէլասընը վէ տինտարլըղը գօլայլաթմագ իչիւն միէտէրլէրիմիզին մուսաատէ էթտիյի պա՛զը զէվգ ու սէֆա վէ իսթիրահաթը էօյրէ տայիր խուսուսլար հագգընտա մուլթալա՛ա էտէճէյիմ. պու վէճհ իլէ վուգուֆիյէթին մէրթէպէյի քէմալիյէթէ վասըլ օլուպ՝ հիչ պիր չէյ էքսիք գալմազ ։ Փափազ պէնիմ իլէ պէօյլէ սէօյլէշտիքտէն սօնկրա, պէնի պըրագտը ։ Պագի և այլն.

Յ. Պ. Տայիմա սանա տէմէյէ ունուտուրում, քի Իսքօպարըն քիթապլարը տէֆա տէֆա պասմա օլունմուշ օլտուղունտան, կէօնտէրէօն տիրլէր ։ Սաթուն ալաճագ օլտուղուն հալտէ՝ Լիօնտա պասըլանլարտան ալ. պու սթամփատա հէր պիր քիթապըն աննընտա եէտի մուհըր իլէ մուհըրլէնմիշ պիր Գառն Աստուծոյ վար տըր. եախօտ 1651տէ Պրիւքսէլտէ պասըլանլարտան ալ ։ Պունլար սօն պասմալար օլտուգլարը իչիւն՝ 1644 վէ 1646տա Լիօնտա թապ՛ օլունան իլք պասմալարտան էյի վէ զիյատէ մուֆասսալ տըրլար ։

ՏՕԳՈՒԶՈՒՆՃՈՒ ՄԷՔԹՈՒՊ

Ազիզ Պիէրրէ Ճ՚իզվիթլէրին մարիֆէթի իլէ ճէմա՛աթըն պէյնինտէ եայըլան սախթէ իպատէթլէր ։ Արգընթը չէքմէյէրէք՝ զէվգ ու սէֆա վէ իսթիրահաթ ուզըրէ կէչինէրէք. խէլասա նայիլ օլմագ իչիւն եինէ

Ճէննէթէ կիրմէյէ եիւզ տանէ գօլայ ի'պատէթ ։

Ճիզվիթլէրին իճատ էթտիյի գօլայլըգլար ։ Մաղրուրլուգ, գըզգանճլըգ, շիշպօղազլըգ, թէճնիս սէօզլէր, Փիքր նիյէթի, գըլըճ սէրպէսթլիյի, գարըլար էլպիսէսի, օյունլար, վէ պատարագ կէօրմէք խուսուսունտա տէֆա' Ճիզվիթլէրին թա'լիմաթը ։

Փարիզ. 3 Յուլիս. 1656.

Պէնիմ Էֆէնտիմ,

Իշպու սօն տէֆա' տիյանէթլու փափազը կէօրտիւյիւմտէ պանա էթտիյի թա'զիմ ու թալթիֆ գատար պէն սանա իլթիֆաթ էտէմէմ ։ Մէրգում պէնի կէօրտիւյիւ կիպի, եանըմա կէլտի, վէ էլինտէքի քիթապը պագարագ՝ պանա շու քէլամլարը սէօյլէմէյէ պաշլատը. "Սանա ճէննէթի աչան քիմսէյէ ա'զիմ մէմնունիյէթ իզհար էթմէ՞զ մի սին. վէ ճէննէթին պիր անախթարընա մութէսարրըֆ օլուպ՝ իսթէտիյին վագըթ իչէրի կիրէպիլտիյին հալտէ՝ պէօյլէ պիր իգպարէ միլիօնլար իլէ ալթուն վէրմէ՞զ մի իտին ։ Հալպուքի օրայա կիրմէք իչիւն պու գատար պէօյիւք մէսարիֆ լազըմ տէյիլ տիր. իշթէ սանա պիրի պիրինտէն ուճուզ եիւզ անախթար" ։ Լաքին պէն անկլայամայօր իտիմ, քի էլինտէքի քիթապտան մը օգույօր իտի, եօխսա քէնտի թարաֆընտան մը սէօյլէյօր իտի ։ Ֆագաթ մէրգում պէնի մէրագտան գուրթարտը, տէյերէք. Պունլար պիզիմ փատրէ Պարրինին թէէլիֆ էթտիյի քիթապըն իլք սէօզլէրի տիր. զիրա պէն քէնտիլիյիմտէն պիր շէյ սէօյլէմէմ ։ Ռայէթլու փէտէր, տէտիմ, պու հա՞նկը քիթապ տըր ։ Պու քիթապըն իսմի, տէտի, "Իպատէթքեար քիմսէլէրին Ալլահըն Վալիտէսինէ օլան եիւզ գօլայ ի'պատէթ իլէ

աչըլմըշ Ճէննէթ՚՚տիր ։ Րայէթլու փէտէր, պու նէ՞ էյի չէյ տիր, ա՛ճապա պու գօլայ տինտարլըգլարըն հէփիսի տէ կէօյիւն գափուսունու աչա պիլիրլէ՞ր մի։ Պէլի, տէտի․ զիրա օ մէզքիւր քէլամընտա տէր քի, “Պու քիթապտա Ս՝ալիտէթուլլահ իչիւն եազըլմըշ օլան ի՛պատէթլէրին հէր պիրի կէօյիւն պիրէր անախթարը տըր, վէ սանա Ճէննէթի պիւսպիւթիւն աչարլար, անճագ սէն օնլարը խըթի՛մալ էթմէլի սին”․ վէ պու սէպէպտէն քէլամընըն նէթիճէսինտէ տէր, քի պունլարըն պիր թանէսի տախի խըթի՛մալ օլունսա, զիյատէսիյլէ խօշնուտ օլուր ։

Նէօյլէ իսէ, Րայէթլու փէտէր, մէզքիւր ի՛պատէթլէրին էն գօլայլարընտան պիր գաչընը պանա էօյրէթ ։ Հէփիսի տէ գօլայ տըր տէտի․ մէսէլա․ Ա՛զիզ պիքիրին պիր թասվիրինի կէօրտիւյիւնտէ՝ օնա սէլամ վէրմէք․ Ա՛զիզ պիքիրին օն սէվինճլէրինին եա շագլըգլարընըն վարդարան տէնիլէն թէսպիհ տուա՛սընը սէօյլէմէք․ Միրիէմին իսմինի սըգ սըգ թէլէֆֆիւզ էթմէք․ Թարաֆըմըզտան Ա՛զիզ Պիքիրէ ի՛զզէթ վէ թա՛զիմ էթսինլէր տէյու մէլէքլէրէ սըփարըշ էթմէք․ փատիշահլարըն՝ պաշգա քիլիսէլէրտէն զիյատէ Պիքիրէ քիլիսէ եափմասընը արզուլէմէք․ հէր սապահ օնա Սապահլար խայր օլսուն՝ վէ աքշամ՝ Աքշամլար խայր օլսուն տէմէք․ հէր կիւն Միրիէմին եիւրէյինէ ի՛զզէթէն՝ սէլամ սանա (ողջոյն քեզ Մ.) տէմէք ։ Պու ի՛պատէթլէր իլէ, տէտի, պիր ատէմ չիւպհէսիզ Ա՛զիզ Պիքիրին կէօյնիւնիւ գազանըր ։ Լաքին՝ Րայէթլու փէտէր՝ շու տախի պիր շարթը էլզէմ տիր քի՝ օլ ի՛պատէթի էտէն եիւրէյինի Պիքիրէ վէրսին ։ Պիր քիմսէնին տիւնեայա զիյատէսիյլէ մուհապպէթի օլտուղու հալտէ՝ տէտիյին չէյ իգթիզա էթմէզ ։ Պալատէ զիքր օլունան մուէլլիֆին քէլամընը տիյնէ․ “Ս․ա-

Եիւզ ատէտ գօլայ ի'պատէթ էմսալլէրի ։

դաա' եիւրէք եէրինէ եիւրէք վէրմէմէն չօգ էյի վէ մինասիպ իսէ տէ՝ սէնին եիւրէյին ատէմլէրէ վէ տիւնեայա զիյատէ եափըշմըշ վէ մէյլ էթմիշ օլտուղու հալտէ, օլ եիւրէք թէսլիմ էթտիյին ուֆաճըգ էսիրի Պիքիրէ սունասըն տէյու սանա թէքլիֆ էթմէյէ ճէսարէթ էթմէմ"։ Պիքիր խալընըզ քէնտի սէլամընը գապուլ էթմէյէ գանաա'թ էտէր ։ Պու տիւնտարլըգլար՝ իլք պասմանըն 33, 59, 145, 156, 172, 258, վէ 420 սահիֆէլէրինտէ պուլունուր ։ Պունլար, տէտիմ, ղայէթ գօլայ վէ րահաթլըգ վէրէն շէյլէր տիր, վէ զանն էտէրիմ քի պունտան սօնկրա ասլա պիր քիմսէ հիւքմի ա'զապ օլունմազ ։ Լաքին եազըգ, տէտի․ պէն կէօրիւյօրում քի սէն ինսան գըսմընըն սէրթ եիւրէքլիյինէ տէրէճէյէ եէթիշմիշ օլտուղունու ասլա պիլմէյօրսուն ։ Նէօյլէ ատէմլէր վար քի իքի չիֆթ սէօզլիւ, սապահլէր խայր օլսուն, ախշամլէր խայր օլսուն սէօյլէմէյի պիլէ գապուլ էթմէզլէր․ զիրա օնլարը պիր էյիճէ խաթըրլարընտա սագլամատըգճա, տէյէմէզլէր ։ Պու սէպէպտէն փատրէ Պարրի օնլար իչին պիր գօլայ թէրթիպ իճատ էթմէյէ մէճպուր օլտու․ մէսէլա "Կէճէ կիւնտիւզ գօլտա պիր հալգա պիչիմի թէսպիհ, եա պիր ճօբրաման, եախօտ Սալիտէթուլլահըն պիր թասվիրինի թաշըմազ". Պունլար 14․ 326 վէ 447 սահիֆէլէրտէ եազըլմըշ օլան ի'պատէթլէր տիր ։ փատրէ Պարրինին (Սահիֆէ 106) տէտիյի միսիլլի՝ "Շիմտի սէօյլէ, Մէրեէմին ինտինտէ լութֆ պուլմաղա սանա գօլայ ի'պատէթ ուսուլի թէտարիք էթմէյօ՞րմուսուն"։ Իշթէ փէտէր, տէտիմ, պու իֆրաթ պէօյլէ պիր սուհուլէթ տիր ։ Պունտան զիյատէ օլամազ, տէտի․ վէ զանն էտէրիմ քի պու գատարը քեաֆի տիր․ զիրա պիր ատէմ չօգ ա'գըլլըգ վէ սէֆիլ օլմալը, քի պիւթիւն էօ'մրիւնտէ գօլուն-

Ա'զիզ Պիէրին Թասվիրինէ սէլամ վէրմէնին գուվվէթի։

տա պիր Թէսպիհ , եա գօյնունտա պիր վարդաքան Թաշըմաղա , պու վէճհ իլէ խէլասընը հազըգէԹ Թէէմին էԹմէք իսԹէմէյէ ինհմալ էԹսին. չիւն պունուն Թէճրիւպէսինի էտէնլէր՝ հէր նէ Թարզ իլէ եաշատըլըր իսէ տէ , ասլա ալտանմազըլար. լաքին պիզ տայիմա էյի կէչինսինլէր տէյու նասիհաԹ էտէրիզ։ Պէն սանա էմսալ կէԹիրէյիմ եալընըզ օլ գարըճը , քի հէր կիւն Ա'զիզ Պիէրին Թասվիրլէրինէ սէլամ վէրէրէք , վէ ի'պատէԹ սունարագ , քէնտի պիւԹիւն էօ'մրիւնիւ էօլտիւրիւճիւ կիւնահ իչինտէ կէչիրիպ՝ էնճամ օլ հալտէ էօլտիւ իսէտէ , մէզքիւր ի'պատէԹին սայէսի իլէ խէլաս օլտու։ Պէն՝ եիւքսէք սէս իլէ. Պու չէյ նասըլ օլապիլիր տէյիւ , պաղըրտըմ։ Չիւնքի , տէտի , Քրիստոս Էֆէնտիմիզ մախսուսէն օնու տիրիլԹտի։ Իմտի պու ի'պատէԹի էտէնլէր ասլա հէլաք օլամազլար։

Ր'այէԹլու փէտէր , պէն սահիհ պիլիրիմ , քի ՎալիտէԹուլլահա ի'պատէԹ էԹմէք. խէլասա էրմէք իչիւն պիր Թարիգի գավի տիր , վէ էն ուֆագ ի'պատէԹլէրին պիլէ՝ իման վէ մուհապպէԹ իլէ օլտուգլարը հալտէ՝ ա'զիմ իւճրէԹի վար տըր՝ վէ ա'զիզլէր օնլարը իսԹի'մալ էԹտիլէր։ Լաքին օնլարը իսԹի'մալ էտէնլէր քէնտի ֆէնա հարաքէԹլէրինի Թէպտիլ էԹմէզսէլէր տէ , եինէ էօլէճէք վագըԹլէրինտէ Թէվպէյէ կէլէճէքլէր տիր , եախօտ էօյլէ էրէ գըյամ էԹմէք ինսան օլունուր տէյիւ ինանմազ , վէ ինանտըրմազ , պէնճէ՝ կիւնահքեարլարը եօլսուզ հալլէրինտէ տէվամ էԹտիրմէքտէն պաշգա չէյէ եարամազ. վէ օնլարը օլ եօլսուզ հալլէրինտէն կէրի տուրտուրաճագ եալընըզ լուԹֆուն ինսան էտէպիլէճէյի սահիհ Թէվպէտէն իսէ քիւսԹահլըգտան նէշաԹ էտէն սախԹէ սէլամէԹ իլէ օնլարը ալտաԹմագ

Ճէլալին չէհրինէ մայիլ օլմանըն թարիֆլէրի ։

տըր ։ "Զարարը եօգ տուր, տէտի փափազ, ճէննէթէ կիրէլիմ տէ՝ հանկը թարաֆտան կիրմէմիզտէ պիր պէլիս եօգ տուր"։ Իւ'մումի պէցլիյլիւմիզ մէշհուր Պինէթ պու խուսուստա "Ալլահըն մուգատտէրինին նիշանէլէրի իւզէրինէ" եազտըղը կիւզէլ քիթապընտա (15ինճի պասմա․ 130 սահիֆէ) տէր․ "Սըչրայարագ օլսուն, ուչարագ օլսուն, հէր նասըլ օլուր իսէ օլսուն մա'նի տէյիլ տիր․ անճագ ճէլալին չէհրինի տըլալըմ"․ պունլար մէզգիւր փէտէրին օլ մահալտէ թահրիր էյլէտիյի սէօզլէր տիր ։ Պէն տախի իզրար էտէրիմ, տէտիմ, քի պունտա պէիս եօգ տուր․ հալ պու քի օրայա կիրէճէյիմիզտէ էմնիյէթ քէսպ էթմէլի իզ ։ Ա'զիզ Պիքիր, տէտի, պու շէյէ քէֆիլ տիր ։ Պու շէյի փէտէր Պարրինին քիթապընըն սոն սաթըրլարընտան անկլայա պէլիրսին․ "Էօլիւմ տագիգէսինտէ"՝ տէր, "տիւշմէն սէնտէն պիր շէյ մաթլուպ եա սանա պիր զուլմ էտէճէք օլտուղու հալտէ, վէ սէնին միւլահազալարընըն ուֆագ տայիրէսինտէ պիր իխթիլալ զուհր էյլէտիյի թագտիրտէ, սէն եալընըզ՝ Ա'էրնէմ պանա քէֆիլ տիր, քէլամընը սէօյլէյիպ օնա կիւվէնմէլի սին"։

Հագգաթ․ եա՛ փէտէր, պու սէօզ իլէ քիմսէ իսքաթ օլմազ․ զիրա Ա'զիզ Պիքիր քէֆիլ օլաճագ տըր տէյիւ պիզի քի՞մ թէէմին էտէ պիլիր ։ Փատրէ Պարրի, պունուն իչիւն քէֆիլ օլուր, տէտի․ (Սահիֆէ․ 465) "Սիզէ անտէն կէլէճէք ֆայիտէ վէ մութլուլուգ իչիւն պէն սիզէ քէֆիլ օլուրում, վէ էյի վալիտէ եէրինէ պէն քէնտիմի րէհին գօյուրում"։ Լաքին, եա՛ փէտէր, փէտէր Պարրի իչիւն քի՞մ քէֆիլ օլուր ։ "Նէ՞ սէօյլէյօրսուն, տէտի փափազ․ օ պիզիմ չիրքէթտէն տիր ։ Ա՛է սէն պիլմէ՞զ մի սին քի շիրքէթիմիզին տալալարընըն հէպ թէմսալլարը իչիւն քէֆիլ տիր ։ Պու շէյի սանա էօյրէթմէլի իմ․ վէ պիլմէսի սանա է-

Ճէզվիթլէր քէնտի փափազլարընըն Թէէլիֆքէրտէսի օլան ճէմի' քիթապլար իչիւն մէտտահ տուրլար ։

յի տիր ։ Շիրքէթիմիզտէ սապիթ օլունան պիր գանուն մուճիպինճէ՝ պիզիմ փէտէրլէրին քիթապլարընըն Թա՛պ ունէշր օլունմասընա Աստուածաբանլարըմըզ րազը օլուպ, վէ պէյիւքլէրիմիզ րուխսաթ վէրմէտիքճէ՝ հիչ պիր քիթապ պասմաճըսը օնլարտան պիր թանէսինի պասամազ ։ Պու գանունու 1583, Մայիս 10 տա, Գ Հէնրիկոս գօտու. 1603, Դեկտեմբեր 23 տէ, Դ Հէնրիկոստան, վէ 1612, փետրուար 14 տէ Ը Լուտովիգօստան սապիթ օլունտու. էյլէքի՝ քեաֆֆէյի շիրքէթիմիզ ճիւմլէ փէտէրլէրիմիզին քիթապլարը իչիւն քէֆիլ տիր ։ Պու պիզիմ շիրքէթէ մախսուս տուր. վէ պու սէպէպտէն՝ պիզիմ շիրքէթտէն ասլա էյլէ պիր քիթապ չըգմազ, քի շիրքէթին րուհու օնտա օլմասըն ։ Պունու սանա էյրէթմէք պանա լազըմ ըտը ։ Եա՛ փէտէր, տէտիմ, պանա պէօյիւք էյլիք էթտին. անճագ շու կիւճիւմէ կիտէր, քի պու շէյի էրքէն էյրէնմէտիմ. զիրա պու մա՛լիւմաթ միւէլլիֆլէրինիզէ զիյատէ տիգգաթ էթմէյէ պէնի մէճպուր էտէր ։ Սէպէպ կէօրմիւշ օլսա իտիմ, սանա օնու էյրէթմիշ օլուր ստում. լաքին պագ քի պունտան սօնկրա օնտան պիր սէմէրէ թահսիլ էտէսին. պիզ սէօզիւմիւզիւ իլէրի կէօթիւրէլիմ ։

Պէն զանն էտէրիմ քի սէնին խէլքլարընը թէէմմին էթմէք իչիւն, սանա ղայէթ գօլայ, էհէմմիյէթլի վէ հիսապսըզ եօլլար վէ գափուլար աչտըմ. լաքին փէտէրլէրիմիզ արզու էտէրլէր քի ատէմ եալընըզ պու իլք տէրէճէտէ տուրմասըն. զիրա պու եալընըզ խալքա իչիւն էլզէմ օլանը էյրէտիր ։ Չիւնքի օնլար տայիմ Ալլահըն պէյիւք իզզէթի իչիւն չալըշըրլար, օնուն իչիւն ինսանլարը տինտարլըղըն ղայէթ եիւքսէք տէրէճէսինէ չըգարմագ իսթէրլէր ։ Վէ մատէմ քի

Իպատէթքեարլըղըն ասըլ թարիֆի ։

տիւնեա ատէմլէրի՝ տինտարլըգ հագընտա միւնասիպէթսիզ զիւ՛իւմլէրէ զահիպ օլտուգլարը իչիւն ա՛լէսսէվիյէ տինտարլըգտան կէրի տուրուրլար, պու սէպէպտէն էվվէլա պու միւմանա՛աթը տէֆ՛ էթմէյի մինասիպ կէօրտիւք ։ Վէ պու խուսուստա փատրէ Մօանըըն էֆքեարը ղայէթ ա՛լա տըր. վէ Պօլայ Տինտարլըգ նամ քիթապընը պու նիյէթէ մէպնի թէէլիֆ էթմիշ տիր ։ Մ՝էզքիւր քիթապտա տինտարլըղը փէք կիւզէլ թա՛րիֆ էտէր ։ Քիմսէ պու խուսուսա օնուն կիպի աշնա օլմամըշ տըր ։ Իշթէ օլ քիթապընըն իլք սէօզլէրի ։ "Կապիլէթ տահա քիմսէյէ մա՛լիւմ օլմամըշ տըր. օնուն այնի վասֆընա հէնուզ քիմսէ մուվաֆֆագ օլամամըշ տըր ։ Օ՝ թէնհալըղը սէվէր տէյիւ մինասիպէթսիզճէ փասլ օլունմուշ տուր. աղըր վէ զահմէթ օնա րէֆիգ տիր. հալը քէլամ՝ օ՝ էօմրիւն շագըըղը վէ սէֆասընըն չիչէյի օլան ճիւմպիւշէ վէ օյունա տիւշմէն տէնմիշ տիր": Պու սէօզլէրի 92 սահիֆէտէ սէօյլէմիշ տիր ։ Լաքին, պէն էյի պիլիրիմ, եա՛ փէտէր, քի էօյլէ պէօյիւք ա՛զիզլէր տէ պուլունուր քի ղայէթլէ րիյազաթ իւզրէ էօ՛մր կէչիրտիլէր ։ Սահիհ տիր, տէտի. լաքին "Խէքմիլ փաքլըղը սէվէն ա՛զիզլէր, վէ փօլիթիգալը տինտարլար տա զուհր էթտիլէր", նիճէ քի օլ փէտէր 191 սահիֆէսինտէ տէր. վէ 86 սահիֆէսինտէն տէ անկլայա պիլիրսին քի օնլարըն մէշրէպինին փարգը, օնլարըն թապի՛յաթընըն փարգընտան իլէրի կէլմիշ տիր ։ Իշթէ օնուն սէօզիւ. "Պէն տէմէմ քի միզաճը թապի՛իլէրինտէն սարը վէ գարա սէվտալը, սուքիւթի վէ թէնհալըղը սէվէն, տամարլարընտա պէլղամ, վէ եիւզլէրի թօփրագ րէնկինտէ տինտար քիմսէլէր պուլունմազլար ։ Լաքին էօյլէ տինտարլար տախի վար տըր, քի զիյատէ լաթիֆ վէ նազիք մէշրէպլի տիրլէր. ղայէթ խօշ վէ գայնա-

Րիյազաթ խայինլիք տիր։

շըգ թապիաթլարը, վէ ֆէրրահիյէթը գալպէ մուճիպ օլաճագ լէզիզ վէ պէրրահ սըճագ գանլարը վար տըր"։ Պունտան անկլայապիլիրսին քի թէնհալըգ սէվմէք վէ սուքունէթէ մէյեալ օլմագ հէր տինտարըն միզաճը իգթիզասընտան տէյիլ տիր. վէ սանա սապըգա տէտիյիմ միսիլլու՝ սուքունէթ վէ մէրաքիլիք տինտարլըղըն իճապընտան պիր յաառէ մէրագիլէրին վիւճուտի վէ միզաճընտան հուսուլէ կէլիր պիր հալ տըր ։ Լաքին էէնին աէտիյին րիյազաթ (խօթօնկրօնօ–ըխօ–ն) խուսուսա վահշիլիյէ զալիմլիյէ պէշարէթ տիր ։ Շու տալխի մա՛լումուն օլսուն քի օ մագուլէլէր՝ գարասէվտա ի՛լլէթինէ կիրիֆթար օլան տէլլիրմիշ քիմսէլէրին ա՛ճայիպ վէ զալիմ թապիա՛թընա մուպթէլա տըրլար. Նիճէքի փատրէ Ս՛օան Լ՛խլագ վասֆը թէսմիէ օլունան եէտինճի քիթապընտա օնլարըն վասֆընը կէչմիշ տիր։ Իշթէ օնուն պա՛ղը քէլամը։ "Օ մագուլէլէրին (խօթօնկրօնլարըն) թապիաթըն վէ սէնա՛աթըն կիւզէլլիքլէրինի թէմաշա էյլէմէյէ կէօզլու եօգ տուր. վէ ֆէրահիյէթլէրինէ պա՛իս օլաճագ պիր շէյ ի՛ւհտէլէրինէ ալտըգլարը հալտէ՝ իւզէրլէրինտէ պիր պէօյիւք եուք վար տըր՝ կիպի զանն էտէրլէր ։ Յօրթու կիւնլէրինտէ թէնհաճէ էօլիւլէր իչինէ չէքիլիրլէր ։ Սէրայտա եա թախթ իւսկէրինտէ գուսուր էթմէքտէն իսէ՝ պիր աղաճ քիւթիւյիւ գօվուշունտա եա պիր մաղարէտէ օթուրմայը էվլա սայարլար ։ Հագգըրզ պիր լագըրտը եա պիր սիթէմ իշիթտիքլէրի վագըթ, օլ գատար տույկուսուզ տուրլար քի կէօզլէրի վէ գուլագլարը թաշտան եա օտունտան օյմա սանէմ զանն էտէրսին ։ Ի՛զզէթ վէ իքրամ օնլարըն ի՛նտինտէ եօյլէ փութլար տըր, քի օնլարը նէ թանըրլար, նէ օնլարա սունաճագ քիւնլիւքլէրի վար տըր ։ Պիր կիւզէլ զաթ օնլարըն էֆքեարընճա պիր թասլագ միւսէվվէրտէ կիպի տիր ։

Ա՛Փվ օլունուր կիւնահլար տինտարլըղա էնկէլ տէյիլ տիրլէր ։

Խօշ զալիմլէր կիպի հէր եէրտէ քէնտիլէրինէ խըթէքլի վէ զէնճիրսիզ էսիրլէր եարատան վէ եիւրէքլէրի ճէլպ վէ մէճպուր էտէն եիւզլէր, օնլարըն կէօզլէրինէ՝ անճագ կիւնէշին՝ պայգուշլարըն կէօզլէրի իւզէրինէ էթտիյի գատար թէսիր էտէպիլիրլէր"։ Բայէթլու փէտէր, տէտիմ, մա՛լիւմիւն օլսուն քի սէն պանա՝ պու վասֆըն միւէլլիֆի փատրէ Մ՝օան տըր տէմիշ օլմասա իտին, պէն օլ քիթապը պիր Փասիտ վէ պինամուս քիմսէ ա՛վըզլէրի զէվգլէնմէք նիյէթիյլէ թէէլիֆ էթմիշ տիր տէյէճէյիտիմ։ Զ՝իրա էկէր պու պիւսպիւթիւն հէվայի նէֆսինտէն փարիզ կէլմիշ պիր ատէմին վասֆը տէյիլ իսէ, (Ա՛զիզ Ինճիլ հէվայի նէֆստէն կէրի տուրմագ թէնպիհ էտէր,) պէն տէ օլ վասֆը պիր շէյէ պէնկզէտէմէմ։ Կէօրտի՞ւն մի քի, տէտի, սէն պիր շէյ անկլամազսըն. զիրա օլ վասֆ՝ փատրէ Մ՝օանըն մէզքիւր վասֆընըն սօնունտա տէտիյի միսիլլի՝ Պիր զա՛իֆ վէ վահշի ճանըն թա՛րիֆի տիր. վէ էօյլէ պիր ճանըն ախլագի վէ թապի՛ի արզուլէրի եօգ տուր"։ Պու եօլ իլէ մէրգում "Փազիլէթի վէ քրիսթիանլըգ ի՛լմինի էօյրէտիր". վէլհասըլ պու քիթապըն նիյէթի՝ մէրգումուն քիթապըն տիպաճէսինտէ պէյան էթտիյի կիպի՝ պու տուր։ Շիւպհէսիզ տինտարլըղըն պու ուսուլու թարզը՝ պիզտէն էվվէլ իսթի՛մալ օլունան ճիւմլէ ուսուլտէն զիատէ խօշ վէ ա՛լէմէ մագպուլ տուր։ Պունա հիչ պիր շէյ թէշպիհ օլունամազ, տէտիմ. վէ պանա օնու պիր էյիճէ թա՛լիմ էտէճէյինի մէմնուն էտէրիմ։

Սէն պէնիմ շու աթիտէքի սէօզլէրիմտէն չօգ էյի էօյրէնէճէքսին. զիրա շիմտիյէտէք տինտարլըգ հագգընտա ա՛լէսսէվիյէ սէօյլէտիմ։ Լաքին, փէտէրլէրիմիզին տինտարլըղը նէ տէրէճէ գօլայլաթմըշ վէ խաֆիֆլէթմիշ օլտուղունու անկլայասըն տէյիւ սէօյ-

լէրի,մ պու քէյֆիյէթ մաղրուր քիմսէլէրէ՝ պէյիւք-լիւյէ եօլչիւսիւզ վէ հատտէն էֆզուն մուհապպէթլէ-րի օլարագ, եինէ սահիհ տիննտարլըղա մալիք օլապի-լէճէքլէրին տույտուգլարը հալտէ, ա՛զիմ թէսէլլի տէ-յի՞լ մի տիր։ Րայէթլու փէտէր, նէ տէյօրսուն. էյլէ եօլ չիւսիւզ ա՛շգ իլէ պէյիւքլիւք սէվտասընտա պուլունմաղա իզն վա՞ր մը տըր։ Եվվէթ, տէտի, զի-րա օ տայիմ պիր ա՛ֆ օլունուր կիւնահ տըր. անճագ Ալլահը թահգիր էթմէք եախօտ տէվլէթէ մուզիրր օլմագ նիյէթիյլէ պէյիւքլիւյէ հավէս էթմէսինլէր։ Սէ ա՛ֆ օլունուր կիւնահլար տիննտար օլմաղա մա՛նի տէյիլ տիրլէր. չիւնքի էն պէյիւք ա՛զիզլէրէ պիլէ պու շէյ գապահաթ ա՛տտ օլունմազ։ Իմտի սէն Եա-քօպարըն քէլամընը տինկլէ. (Միւք. Բ. Ր՛ատէտ 178.) Հիւքիւմէթէ վէ ա՛զամէթէ այգըրը վէ միւնասիպէթ-սիզ սուրէթտէ օլան արզու վէ խահիշ՝ զաթէն ա՛ֆ օլունուր կիւնահ տըր. լաքին տէվլէթէ զարար վէր-մէք, եա սուհուլէթլէ Ալլահա հագարէթ կէթիրմէք նիյէթիյլէ ա՛զամէթէ արզու կէօսթէրիլտիյի հալտէ, իշպու նիյէթին ֆէսատը մէզքիւր ա՛ֆվ օլունուր կիւ-նահը եօլտիւրիւճիւ (մահացու) ետէր"։

Պու փէք գօլայ պիր եօլ տուր, Րայէթլու փէտէր։ Եվվէթ տէտի, լաքին Եաքօպարըն շու տէտիյի տէ թամա՛քեարլար իչիւն խօշ վէ ֆէրրահ թա՛լիմաթ տէյի՞լ մի տիր։ Մերքում (Միւք. Ե. Գապ. Ե. Ր՛ատէտ 154) տէր. "Պէն պիլիրիմ, քի զէնկինլէր ար-թիւէլէրինտէն ա՛զիմ իհթիյաճտա պուլունան ֆա-գըրլարա հիչ սատագա վէրմէտիքլէրի հալտէ՝ ասլա եօլտիւրիւճիւ կիւնահ իշլէմէզլէր"։ Պէօյլէ օլտու-ղու հալտէ, տէտիմ, պէնիմ հիչ կիւնահըմ եօգ տուր։ Լաքին սանա տահա էյի անկլաթմագ իչիւն, տէտի, շունու տախի սէօյլէյիմ։ Սէն զանն էտէրսին

Թամա' վէ ղուրուրիյէթէ մուավէնէթ էտէն ճէվազլար:

քի՝ պիր քիմսէ քէնտի հագգընտա էյի զու'ումի օլտուղու, վէ ամէլու հարաքէթլէրինէ պէյէնտիյի թագտիրտէ, ղայէթ պէօյիւք վէ թէհլիքէլի կիւնահ իշլէմիշ օլուր. Ֆագաթ էօյլէ պիր զու'ումին՝ հէր նէ գատար ֆանի վէ ասըլսըզ օլսա, յինէ կիւնահ օլմատըգտան պաշգա՝ Ալլահըն պիր ինսանը օլտուղունու սանա իսպաթ էտէճէք օլտուղում հալտէ, զըյատէսիյլէ թա'ճիւպ էտէճէք սին զաննն էտէրիմ: Պու միւմքի՞ն մի տիր, Բայէթլու. փէտէր: Պէլի, տէտի. վէ պու շէյի պիզէ պիզիմ փատրէ Կարաս Ճէղըէղըն ղուշըլըճա կէրչէ+լի+կէրէնին Ճէճմա'ասը նամ քիթաբընտա. (սահիֆէ 419.) էօյրէտիր: Հէր իշ ու զահմէթէ վաճիպ օլան հագգանիյէթ ու ա'տալէթին իգթիզասընտան տըր քի, ը'րզ ու վագարը իլէ չալըշան քիմսէ եա մէտհ վէ թահսին գըլընարագ, եա տա քէնտի ղաթը մահզուզիյէթի իլէ միւքէաֆաթընը ալմըշ օլսուն: Ա'գըլլը քիմսէլէր պիր պէօյիւք իշէ միւպաշիրէթ էթտիքլէրի հալտէ, ա'լանէն վէ աշիքեարէ մէսէնտ օլունարագ հագգանիյէթ իւզրէ միւքեաֆաթլարընը ալըրլար: Լագին ա'գլը նօգսան քիմսէլէր չօգ չալըշըրլար իսէ տէ, թէշէպպիւս էթտիքլէրի իշին գըյմէթի օլմատըղը իչիւն՝ ա'լանէն մէտհէ շայէսթէ օլմատըգլարը հալէ նազարէն՝ Հագգ Թա'ալա օնլարըն զահմէթինի պիլա իւճրէթ պըրագմամագ նիյէթի իլէ, օնլարա քէնտի ա'մէլլէրի իչիւն պիր էֆքեար մահզուզիյէթի իհսան էտէր, չէօյլէ քի օնլար եափտըգլարը իշէ պէյէնիփ իֆթիխար էտէրլէր. իշպու մահզուզիյէթի գըզանմամագ պէօյիւք նահագգըլըգ վէ վահշիլիք սայըլըր: Վէ պու սէպէպտէն ա'տիլ Ալլահ գուրպաղըլարա պիլէ քէնտի նաղմէլէրի իչիւն պիր նէվի' մահզուզիյէթ իհսան էյլէմիշ տիր":

Իշթէ, տէտիմ, ղուրուրիյէթ վէ թամա' իչիւն

ֆախտէլի վէ կիւզէլ թա՛լիմաթ ։ Բայէթլու փէտէր, զանն էտէրիմ քի գըզգանճլըղը՝ կիւնահ սայմամազ չօգ կիւճ չէյ տիր։ Պու պիր ղայէթ նազիք վէ տէ-րին մատտէ տիր, տէտի փափազ. փատրէ Գարրինին՝ Կիւնահլէր Մէճմու՛ասը նամ քիթապընտա էյլէտիյի ֆարգը գուլլանմազ ֆարզ տըր։ Զիրա օնուն էֆ-քեարը (Պապ. Է. Սահիֆէ 123. պէշինճի վէ ալ-թընճը պասմա) շու տուր, "Գօնշունուն րուհանի էյ-լիյինէ հասէտ էթմէք էօլտիւրիւճիւ կիւնահ տըր, լաքին օնուն ճիսմանի էյլիյինէ օլան հասէտ ա՛ֆվ օ-լունուր կիւնահ տըր"։ Պունու նէ հագգ իլէ սէօյ-լէր, եա փէտէր։ Օնուն սէօզիւնէ պագ, տէտի. ճիսմանի շէյլէրտէ օլան էյլիք էօյլէ ճիւզի՝ վէ ճէն-նէթ իչիւն օլ գատար ֆայտասըզ տըր քի, Ալլահըն վէ ա՛զիզլէրին ի՛նտինտէ ասլա մու՛թէպէր տէյիլ տիր։ Լաքին Բայէթլու փէտէր, էկէր պու էյիլիք էօյլէ ճիւզի վէ ֆայտասըզ պիր շէյ իսէ, սիզ նի՞չիւն օ-նու մուհաֆազա էթմէք իչիւն ատէմ գաթլ էթմէյի իզն վէրիյօրսընըզ։ Սէն լագըրտըյը տայիմա թէրս անկ-լարսըն, տէտի փափազ. պէն սանա մէզքիւր էյլիյին՝ տէյիլ ինսանլար ի՛նտինտէ, իլլա Ալլահըն ի՛նտինտէ ի՛թիպարը եօգ տուր տէտիմ։ Պունու ֆարգ էտէ-մէտիմ, տէտիմ, պու ֆարգլարա ի՛թիպար օլտուղու հալտէ, տիւնեա իւզէրինտէ ասլա էօլտիւրիւճիւ կիւ-նահ գալմայաճագ տըր տէյիւ մէմուլ էտէրիմ։ Պէօյ-լէ զանն էթմէ, տէտի փափազ. զիրա էօյլէ կիւնահ-լար վար տըր, քի պիթթապի՝ տայիմա էօլտիւրիւճիւ տիրլէր. մէսէլա՝ թէմպէլլիք։ Բայէթլու փէտէր, տէ-տիմ, պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ էօմրիւմիւզիւն ճէմի՝ խըթիրահաթը զայ՝ վէ թէլէֆ օլուր։ Սէն պիր ազ տուր, վէ տինկլէ, տէտի փափազ. Լէսքօպարըն (Միւք. Բ. Ասէտ 81) քէլամը մուճիպինճէ՝ սէն

Թեմպէլլիյին վէ չիշպօղազլըղըն ասըլ Թա՛րիֆի։

Մէզքիւր պէս խույուն հուսուսա ու նէթիճէսինէ վագըֆ օլաուզուն հալտէ՝ իհթիմալարը քի օնուն հագգընտա էֆքեարըն թարզը ախէր օլաճագ տըր։ "Թեմպէլլիք՝ պուհանի չէքմէքլիկ նիչիւն պուհանի օլաուղունա զասամէթ էթմէք տիր. Մէթէլա՝ թեմպէլ քիմսէ Վրխիսէնին Սըրրլարընըն լութֆ փունեարը օլաուղունա թէքէսսիւֆ էտէր. պու խոշ պիր եօլտուրըւճիւ կիւնահ տըր"։ Բայէթլու փէտէր, տէտիմ, պէն պու մոգուլէ թեմպէլ, խաւսա քէնտինի պէցլէ թեմպէլ գըլյան եաէն պիր ատէմ պուլունուր տէյիւ զանն էթմէմ։ Նազօպար սօնկրա շունու տախի սէօյլէր (Սահէ 103), տէտի փափազ։ Պէն իգրար էտէրիմ, քի փէք ազ ատէմ թեմպէլլիք կիւնահըննա տիւշէր։ Շիմտի պու քելամտան անլաարմը՞ն մը քի հէր չէյին հուսուսա վէ նէթիճէսինի պըրըճա վէ աշիքեարէ կէօսթէրմէք նէ գատար իգթիզալը տըր։ Պէլի, Բայէթլու փէտէր, տէտիմ, պու վէսիլէ իլէ գահպէլիքլէր, գաթլէթմէք, վէ արթըյէ մալ վէ վարիյեթ խուսուսունտա էթտիյին իֆաաէլէր խաթըրըմա կէլտի։ Բայէթլու փէտէր, սիզ պու ուսուլի նի՞չիւն հէր չէյէ գուլլանմայօրսունուզ, վէ հէր կիւնահը պու վէճհ իլէ իֆատէ էթմէյօրսունուզ, քի հէր քէս տէ հէմ հէր միւրտարընը իճրա էյլէսին հէմ տէ պիր տախի կիւնահ իշլէմէսին։ Հէր չէյի պու վէճհ իւզրէ իֆատէ էթմէք տայիմա լազըմ տէյիլ տիր, տէտի։ Շիմտի սէն չիշպօղազլըղըն թարիֆինի տինկլէ. չօգ եէմէք վէ իչմէք ինսանըն գըսմընըն էօմրիւնտէ էն պէցյիւք արզուլէրին պիրի տիր տէյիւ գըլյաս օլունմուշ տուր. վէ Նազօպար Խիղվիթ չիրքէթինին ա՛մէլ ու հարաքէթ թա՛լիմաթը նամ քիթապընտա (Սահէ 102), պու չէյէ շու կէօնէ պուխատաթ վէրմիշ տիր։ "Լազըմ օլմազըղը հալտէ պիր ատէմ զէվգի իչիւն զիյատէսի

Եալան սէօյլէյիպ տէ եալանծը օլմամանըն եօլու:

իլէ նէյիդ իչէպիլի՞ր մի: Էվվէթ Սանքէզին քէլամը իւզրէ չիւպհէսիզ նէյիդ իչէ պիլիր. Ֆագաթ միւճուտտնա զարար կէթիրմէսին. զիրա պիր քիմսէ Թապիա'թաան իչթահըը օլտուղու հալտէ՝ իսթէտիյի կիպի Թա'ամ էտիպ պէյնիինի իճրա էտէպիլիր": Բայէթլու փէտէր, տէտիմ, իշթէ պիր Թամ լագըրտը, վէ փէք ա'լա պարոյական նասիհաթ. պունլարտան պիր տանէմ չօգ կիւզէլ հիսսէ ալապիլիր: Էօյլէ իսէ չէշպօղազըլըգ ա'ֆվ օլունուր (Նէրէէ՞ն) կիւնահ պիլէ սայըլմազ: Պէնիմ տէտիյիմ վէճհ իւզրէ սայըլմազ, տէտի. լաքին Էսգօպարըն սէօզիւնէ նազարէն, "լազըմտըր նէրտէ իսթիֆրաղ էտինճէյէտէք նէյիդ իչտիյին հալտէ" (Երէսա 56), ա'ֆվ օլունուր կիւնահ տըր:

Պու խուսուստա պու գատար սէօյլէմէք քիֆայէթ էտէր. չիմտի իւլֆէթ ու սէօհպէթլէրտէ, վէ տիւննեա հիլէլէրինտէն վազգի' օլան կիւնահլարտան խէլաս օլապիլմէք խուսուսանտա պիզիմ իճատ էթմիշ օլտուղումուզ գօլայ Թարիգլէրի սանա իֆատէ էթմէք իսթէր իմ: Էյն կիւճ չէ, եալան սէօյլէմէքտէն պէրի օլմագ տըր. պախուսուս' նէ վագըթ պիր եալան չէյի ինանտըրմագ իսթէրսէն: Պիզիմ Թէճնիս լուղէթ տէտիյիմիզ Թա'լիմաթ՝ պիր ա'ճայիպ սուրէթտէ պու չէյէ իմտատ էտէր: Էշպու Թա'լիմաթ մուճիպինճէ "Թէճնիս լուղէթլէր իսթիմալ էթմէյէ րուխսաթ վար տըր. չէօյլէ քի՝ Սանքէզին (Խայր ա'մէ, Պապ Զ. Երէսա 13) տէտիյի կիպի պաշգաըընա անըր Թարզ անկլատըրսըն, սէն քէնտին իսէ անըր Թարզ անկլարսըն": Բայէթլու փէտէր, պու չէյէ վուգուֆիյէթիմ վար տըր, տէտիմ: Պիզ պու չէյի օլ տէրէճէ չափ էթմիշ իզ քի, տէտի, տիւննեա ա'լէմ օնա աշնա օլմուշ տուր: Լաքին Թէճնիս լուղէթ պուլամատըղըն հալ-

ան՝ նէ էթմէք փարզ օլտուղունու տա պիլի՞ր մի սին։ Խօպըր, պիլմէմ, Բայէթլու փէտէր։ Պէն տէ էօյլէ զաննէտէրիմ, տէտի. զիրա պու պիր եէնի ուսուլ տուր, վէ ֆիքր թէպտիլաթը եախօտ նիյէթլէր թա՝լիմաթը տըր։ Սանքէզ պու չէյի օլ մահալտէ էօյրէտիր։ "Պիր ատէմ սահիհէն էթմիշ օլտուղու չէյ իչիւն՝ էթմէմիշ տիր տէյի եէմին էտէ պիլիր աթի իւլ պէյան էֆքեարը իւզրէ. եանի՝ ֆիքրինտէն միւլահազա էտէր քի օնու ֆիլան կիւնտէ էթմէմիշ տիր, եա օլ չէյ տահա վիւճուտէ կէլմէզտէն օնու էթմէմիշ տիր. վէլ հասըլ ֆիքրինտէն էյլէտիյի միւլահազայը աշիքեար էտէն էլֆազ իսթիմալ էթմէյերէք՝ պունլարա էմսալ տահա տուրլիւ միւլահազալարա մէպնի խիլաֆը քէյֆիյէթ եէմին էտէ պիլիր։ Իշպու Թէօլօժի չօգ քէրրէ իգթիզալը վէ ֆայիտէլի տիր. վիճուտա, Նամուսա վէ մաւհասէնաթը սայիրէյէ էլյէմ վէ մուֆիտ օլտուղու հալտէ՝ տայիմա հագգ վէ տօղրու տուր։ "Նէ սէօյլէյօրսուն, Բայէթլու փէտէր, պու եալանճըլըգ, խուսուսա՝ եալան եէրտէ եէմին էթմէք տէյի՞լ մի տիր։ Խօպըր, տէտի փափազ, Սանքէզ մէզքիւր մահալտէ պունու իսպաթ էտէր. վէ պիզիմ՝ փատրէ Լիկուօրի տախի (Միւք. ԻԵ. Պապ ԺԱ. Ն.'տէտ 331) տէր քի, "Պիր ա՛մէլ ու հարաքէթի՛ն էսաս ու նիզամը նիյէթ տիր"։ Սէրգուլմ (Ն.'տէտ 328) եալան սէօյլէմէքտէն գուրթարմագ իչիւն պիր պաշգա էմին եօլ տահա կէօսթէրիր։ Եանի պէն եէմին էտէրիմ քի պու չէյի տահա էթմէմիշիմ տէյի եիւքսէք սէս իլէ տէտիքտէն սօնկրա, եավաշճա պու կիւն տէր. եախօտ եիւքսէք սէս իլէ պէն եէմին էտէրիմ, եավաշ սէս իլէ սանա սէօյլէյօրում, վէ սօնկրա եինէ եիւքսէք սէս իլէ պու չէյի տահա էթմէմիշիմ, տէր։ Շիմտի կէօրտիւն մի քի պու վէճհ իւզրէ տօղրուսունու տէյմիշ օլուր

սուն, վէ եալանճը օլմաղըն: Էօյլէ տիր, տէտիմ, լաքին զանն էտէրիմ քի պու վէճհ իւզրէ կէրչէքլիկի ալչագ սէս իլէ տէմիշ օլուրսուն, վէ եալանըն՝ եիւքսէք սէս իլէ: Պունտան գաթի նազար հէր շախսըն պու ուսուլի իսթիմալ էթմէյէ քեաֆի գուտրէթ վէ ֆէրասէթի օլմամաղ: Փէտէրլէրիմիզ, տէտի, իշպու ուսուլի վէ ֆիքր նիյեթլէրինի իսթիմալ էթմէյէ գուտրէթլէրի օլմայանլար իչին պիր պաշգա թէտպիր իճատ էթմիշլէր տիր, քի օլ թէտպիր իւզրէ տէ պիր ատէմ քեազիպ օլմազ, եանի՝ ֆիլան շէյի տալ էյլէմիշ իմ, տէյէ պիլիր, "լաքին իշպու սէօզիւնէ պիր ա'գըլ վէ ֆիրասէթլի զաթըն վէրէպիլէճէյի մանայը վէրմէյէ նիյեթի օլմալը տըր":

Տօղրու սէօյլէ, սանա չօգ քէրրէ վագի օլմամըշ մը տըր, քի իշպու մա'լիւմաթըն օլմատըղը իչին շաշըրըպ ալթիւսթ օլմուշ սուն: Պա'զը քէրրէ վագի՝ օլմուշ տուր, տէտիմ: Օնու տախի իգրար էթմէ՞զ մի սին քի, տէտի, պիր քիմսէ րահաթ զամիր իլէ վա'տինտէն կէրի տուրապիլտիյի հալտէ՝ պէօյլէ ֆէրրահլըգ տույար: Էվվէթ, Բայէթլու փէտէր, տէտիմ, օ տիւնեաճա փէք պէօյլէ րահաթլըգ տույըլըր: Էօյլէ իսէ Էսքօպարըն իւչիւնճիւ միւքեալէմէսինի, վէ 48ինճի Մ'ատտէսինի օգու, օրատա շու խիւսուսի գանունու եազմըշ տըր. "Պիր քիմսէ պիր շէյ վա'տ էթտիյի վագըթ իճրասընա պօրճլու օլմազ նիյեթինտէ պուլունմատըղը հալտէ՝ էթտիյի վա'տ հիչ պիր վագըթ օնու մէճպուր էթմէզ: Վէ էքսէրիյէ վա'տ էտէն քիմսէ տէ՝ եէմին իլէ եախօտ պա'գօնթրաթ մէճպուրիյէթ քէսպ էթմէտիյի հալտէ, քէնտիսինի վա'տինին իճրասընա պօրճլու էթմէզ նիյեթի օլմազ: Իմտի պիր քիմսէ աչըգտան աչըղա ֆիլան շէյի էտէրիմ, տէտիյի հալտէ, անկլա-

չըգըր քի օնու էտէճէք տիր, Ֆիքրինի Թէպտիլ էթմէգ իսէ. զիրա պիր ատէմ էթտիյի վա'ատ իլէ սէրպէսթիյէթինտէն մահրում օլմագ հիչ պիր վագըթ իսթէմէզ"։ Մէգքիւր մուէլլիֆ տահա չօգ չէյլէր սօյլէտիր, քի սէն քէնտին օգույուճու անկլայա պիլիրսին, վէ էնճամ տէր քի "Պունլարըն ճէմիսի Մ'օլինատան վէ սայիր մուէլլիֆլէրիմիզտէն ալընմըշ տըր"։ Պու սէպէպտէն պու շէյլէրին հագգընտա շէքք վէ շիւպհէ օլունամազ։ Իսպէթլու ֆէտուէր, տէտպիր, ֆիքր նիյէթինին վա'ազլարը մահվ էթմէյէ գուվվէթի օլտուղունու աչըգ պիլմէզ իտիմ։ Կէօրիյօրսուն քի, տէտի փափազ, ախլագիթա մասլահաթլարընտա պու պիր պէյիւք սուհուլէթ տիր։ Լաքին պիզ էրքէքլէրին վէ գատընլարըն սէօհպէթինի պիր նիզամա րապթ էթմէք իչին չօգ էպլիյէթ չէքտիք։ Զիրա փէտէրլէրիմիզ ի'սմէթէ մութա'լլիգ խուսուսլարտա ա'զիմ իհթիրազ իպրազ էտէրլէր իսէ տէ, խուսուսիյլէ էլլիլէր վէ նիշանլըլար հագգընտա չօգ Թօհաֆ վէ մուսամահէլէ մէսէլէլէր հալլ էտէրլէր։ Պէն պու խուսուստա ա'գըլտան խարիճ եօլսուզ վէ մունասիպէթսիզ մէսէլէլէրէ վագըֆ օլտում։ Պունլարըն քեաֆֆէսինի եազամամ, մէքթուպլէր տօլար. լաքին պէն օլ մուէլլիֆլէրին իսմինի վէ շահատէթլէրինի պուրատա պիրէր պիրէր զիքր էթմէք իսթէրիմ. զիրա սէն մէքթուպլարըմը հէր ճինս ատէմլէրէ կէօսթէրիյօրսուն. պէն իսէ օնլարը օգույան զէվգէ քիմսէլէրին մէսէրրէթինէ մուճիպ օլմագ իսթէմէմ։ Պէն սանա եալընըզ օնուն Ֆրանսէզի իլք քիթապը օլան Ռ'իգլէթ քիթապլարընտան կէթիրտիյի սէօզլէրի զիքր էտէրիմ, վէ սէն օնլարը փարէ Պասքալինին՝ Ազիւնահլար մէճմու'ասը նամ քիթապընտա պուլա պիլիրսին, (Սահիֆէ 165.) զիրա օ' եինէ օլ մահալտէ կէօյա Լէրոլէ-

Իղալէյի պիքր էթմէյէ րուխսաթ։

յէւմ կէօրմէ-նմէ+ էմէ-ն, նիյէթինի թէպտիլ էտէրէք պա՛զը ուֆագ թէֆէք իւլֆէթլէր էթմէյէ գըզ մագուլէլէրինէ իզն վէրիր։ Խուսուսա՝ ահալարընտան կիզլի պիքիրլիքլէրինի թէսլիմ էթմէյի գըզլարա րուխսաթ վէրէն օլ ա՛ճայիպ թա՛լիմաթը մէզքիւր քիթապտա (Մահ. 148) օգուտուղուն հալտէ մութէհայիր օլաճագսըն։ Իշթէ օնուն սէօզլէրի. "Պու քէյֆիյէթ գըզըն հիւսնի րիզասը իլէ օլտուղու հալտէ, փէտէրինին օնտան թէշէքքիւր էթմէյէ սէպէպի օլսա պիլէ, նէ գըզ, նէ տէ գըզ իլէ զինա էտէն՝ պապասընա նահագգըլըգ էթմիշ օլուր. վէլ հասըլ իքիսի տէ ա՛տալէթէ գարշը պիր շէյ էթմիշ օլմազ, չիւնքի գըզ թէնինին սահիպի օլտուղու միսիլլիւ՝ պիքիրլիյինին տէ սահիպի տիր. քէնտինէ էյի կէօրիւնէն շէյի՝ քէնտի թէնինէ էտէ պիլիր. անճագ թէլէֆի նէֆս էթմէքտէն խասսա պիր շէյինի սագլամագտան սագընմալը տըր։ Պունտան վար սէն մէզքիւր քիթապտա մէվճուտ օլան շէյլէրին քէրաֆէթինի քէնտիլիյինտէն անլա։ Պու վէսիլէ իլէ պիր փութփէրէսթ. շայիրին սէօզիւ խաթըրըմա կէլիր, քի պու Ճիզվիթ փափազլարըտան զիյատէ էհլի ի՛լմի իլահի իտի։ Շա՛յիր՝ տէր քի, "Պիր գըզըն պիքիրլիյի պիւսպիւթիւն քէնտիսինէ րաճի տէյիլ տիր. պիր գըթասը փէտէրինէ, պիր գըթասը տա վալիտէսինէ րաճի տիր, վէ օնլարըն րիզասը օլմագսըզըն օնու էվլէնմէք իչիւն պիլէ վէրէմէզ"։ Պէն զաննէտէրիմ քի փատրէ Պաւնինին պու թա՛լիմաթընը գապուլ, վէ օնու քէնտիսինէ գանուն էտէն պիր հաքիմ ասլա պուլունմազ։ Իշթէ ճէմի՛ իշիթտիյիմ սէօզլէրտէն խալընըզ պու սէօզիւ տահա սէօյլէյէ պիլիրիմ. վէ պու սէօհպէթիմիզ օլ գատար ուզուն սիւրտիւ քի, էնճամ փափազա՝ պու խուսուստան սալիֆը նազար էթմէյի րիճա էյլէտիմ։ Մէր-

գում սէօհպէթինի տէյիշթիրտի, վէ գարըլարըն էլ-պիսէսի հագգընտա օլան գանունլարընը պանա շու թարզ իւզրէ թարիֆ էյլէտի։ Մուրատար ֆիքրի գարըլար հագգընտա սէօյլէշմէյի պէրթարաֆ էտիպ, էհլի ըրզլար իւզէրինէ սէօյլէյէլիմ, տէտի։ Յաքօպար (Մ՝իւք. Ա. Պապ Ը. Ա՛յէտ 5) տէր. "Էհլէր պիր գարը ֆէնա նիյէթի օլմայարագ սիւսլէ միւպթէլա թապիաթընը խօշնուտ էթմէք մէրամը իլէ քէնտինի թէզյինէ էյլէտիյի հալտէ՝ ա՛ֆ օլունուր կիւնահ իշլէր, եա տախի կիւնահ իշլէմիշ օլմազ"։ Ս՝է փատրէ Պաւնի՝ Կիւնահլար մէճմա՛սը նամ քիթապընտա (Պապ ԽԶ. Սահիֆէ 1094) տէր. "Պիր գարը՝ տիւզէնինի, զի գըյմէթ վէ աղըր էլպիսէսինի կէօրէն քիմսէլէրին թէնինէ վէ ճանընա էտէճէյի ֆէնա թէէսիրաթը պիլսէ տախի, եինէ օնլարը իսթի՛մալ էթտիյինտէ, տալա կիւնահ իշլէմէզ"։ Պատէհու պաշգա փէտէրլէրիմիզ իլէ Սանքէզի տէ շահիտ կէթիրիր. չիւնքի պու տախի օնլարա միւթապըգ սէօյլէր։ Լաքին, Բայէթլու փէտէր, միւ՛լլիֆլէրինիզ պու շէյէ պիւպիւթիւն գարշը օլան Ա՛զիզ Կիթապըն սէօզլէրինէ նէ՞ ճէվապ վէրիրլէր։ Լէսիոս, տէտի փափազ, պու մէսէլէյի պիր էյիճէ աչար. Ա՛տալէթ Իւզէրինէ Կիթապ Գ. Պապ Գ Ա՛լէտ 114,) "Ա՛զիզ Կիթապըն օլ սէօզլէրի եալընըզ օլ վագթըն գարըլարընա րաճի իտիլէր, տէր, զիրա օնլար էտէպ ու վագար իլէ փութփէրէսթլէրէ էյի իպրէթ վէրմէլի իտիլէր"։ Օ պու ճէվապը նէ՞րէտէն ալտը, Բայէթլու փէտէր։ "Նէրէտէն ալմասը պիլզէ լազըմ տէյիլ տիր. օլ միւթէպէր միւէլլիֆլէրին էքսէրսը եալընըզ միւհթէմէլ տիր վէ պու պիզէ քիֆայէթ էտէր։ Լաքին փատրէ Սօան իշպու ալէսսէվիյէ րուխսաթը թէնզիլ գըլտը, զիրա եաշլը գատընլարա տալա տիւ-

Սիրգաթ մէ գումարը բուխառթ.

զէնէ իղն մէրմէզ. մէ Պօլայ խուսա՛թ նամ քիթապընտա (437, 157, 163 տաՀիֆէ) տէր. «Կիւնճէլերին սիւս եթմէյէ պիթ թճապիի սէլամէթէթի վար տըր։ Միննէլերին չէչէյի մէ չիմէնի օլան պիր սինեաէ տուզէն եթմէյէ բուխառթ մէրիլէ պիլիր խնէ տէ, օլ սինէնտէն եօթէյէ կէչմէլի տէյիլ տիր։ Սապըրթման խարիճ չէյ եթմէք եապըշըզըպըլը չէյ տիր. գար խաթիւնաէ կիւլ տօրամազ կիրպի տիր։ Տայիմա բաքա եթմէք՝ եալընըզ եըլտըզլարա մահսուս տիր. զիրա մըլտարա պինիՀայէ կէնճլիք իՀսան գըլընմըշ տըր։ Պու խատասըտա, եանի՝ տիւզէն եթմէք քէյֆիյէթինաէ՝ էն էյի եօլ տ՚գլէ սանըրշմազ, պիր էյի պինասան նամՀաթ սըլմազ, բասամամա մէ մասալա թէսլիմ օլմազ, նիՀայէթ կէճէ եազըլաշըրգատը՝ թէնՀայա չէքիլմէք տիր»։ Պու միէք աըլըլը մէ մինասիպ պիր թէսպիր տիր, տէսիմ. փափազ լագըրտըքընա տէմամ էտէրէք, տէտի. Լագին միէտրըլէրիմիզին Հէր չէյէ նէ գատար սայ՝ մէ ղայրէթ եթմիշ օլսատըլարընը աննըլայամազըն տէյիւ, սանա շունու սա սէօյլէյիմ, քի գարըլարա գումար օյնամազա խղն մէրտիլէր. լաքին պու խըղնին մըլարա էքսէրիէ ֆայտասըզ օլաճաղընը միւշաՀատէ էյլէտիքտէ, մըլտարա գումար օյնամազա գատիր օլամայմէք իչիւն պիր պաշգա եօլ տաՀա՝ աըզէ գազանմանըն եօլունու՝ թալիմ էյլէտիլէր. իշպու մըլտարըն մէնֆաաթը իչիւն իՀտաս օլունան գանունու Լաքօպայըն քիթապընտա եազըլը տըր. Խըրտըղըրգ խաչէրինէ (Միխ. Ա. Մանէա 13). «Պիր գարըլ», տէր, «գումար օյնայապիլիր. մէ գումար օյնամազ իչիւն տէ՝ գաձանըլնըն աղչէսինտէն ալա պիլիր»։ Հագիգէթ, Լայեթըլա փէտէր, պու պիր ղայէթ զէվգլըյմէթ մէ թէքմիլ գանունու տուր։ Լէմէթ, ֆագաթ սէօյլէնէճէք սաՀա միէք չօգ չէյլէր վար տըր, տէտի փափազ. լաքին պէն

Պատարագ կէօրմէք իւզէրինէ. իքի տուրլու պատարագ պիր պատարագ էտէր.

օնլարըն սարֆը նազար էտէրիմ, քի էն իգթիզալը՝ տանի ա՛զիզ շէյլէրին իհթի՛յաճինի գօլայլաթան շէյլէրի թարիֆ էտէյիմ. մէսէլա՝ պատարագ իշիթմէնին թարզընը։ Պիզիմ պէցիւք Աստուածաբանլարըմըզ՝ Գրիգոր Տաթեւացի, (Ա՛զիզ Սըրըլար իւզէրինէ Ճ՛իլտ Բ.) վէ Գօնիկ (Ս՛ահէֆ 197) պու խուսուսա շէօյլէ թա՛լիմ էտէրլէր քի "Պիր ատէմ ֆիքր իլէ ուզագ օլսա տախի, թէն իլէ պատարագա հազըր օլմասը քեաֆի տիր. էյվէրիր քի ղահիրտէն պիր րայէթլի հարաքէթլէ տուրսուն"։ Աշաղըտա պիր աղ տահա իլէրի վարըպ տէր. "Պիր ատէմին պատարագ կէօրմէյէ նիյէթի օլմասա տախի, պատարագտա հազըր պուլունմասը հալտէ, պատարագ կէօրմէք թէնպիհինի իճրա էթմիշ օլուր"։ Նարքօպարըն տա էֆքեարը պու տուր. վէ պատարագ կէօրմէյէ ասլա արզու վէ նիյէթլէրի օլմայարագ՝ մէճպուրէն պատարագա կիտէնլէրի պունա էմսալ կէթիրիր. Պունլարը պիր պաշգասը աէմիշ օլսա իտի, տէտիմ, ասլա ինանմազ իտիմ։ Հագիգէթ՝ տէտի, պու շէյ օլ պէցիւք միւէլլիֆլէրին նուֆուզու վէ խըպալթընա միւհթաճ տըր։ Հա քեզա Նարքօպարըն շու քէլամը (Միւք. Ա. Ս՛ահէս 31)։ "Պիր ատէմ հէմ փասխա նիյէթ իլէ, մէսէլա շէհ/էթինտէն նաշի գարըլարը սէյր էթմէյէ, հէմ տէ պատարագ կէօրմէյէ հալտէ, օնուն պու հարաքէթի պատարագ կէօրմէք թէնպիհինէ մուղայիր օլմուշ օլմազ. վէ օլ թէմպիհի թէքմիլէն իճրա էթմիշ օլուր"։

Կիրագաթ պիզիմ ա՛րիֆ վէ ա՛լիմ Թուրրիանոսուն քիթապընտա պիր պաշգա գօլայ վէ ֆայիտէլի եօլ տախի վար տըր։ "Պիր ատէմ", տէր, "պիր փափազըն եարըմ պատարագընը, վէ սօնրա տա պիր պաշ-

Այնի պիր վագըթտա պիր գաչ պատարագ պիրտէն կէօրիւլ թէքմիլ պատարագ կէօրմիւշ տայըլմազ ։

գա փափազըն խարըմ պատարագընը կէօրտիւյիւ հալտէ . խալսօտ էվվէլ պիր պատարագըն սօնունտա , վէ սօնկրա պիր պաշգա պատարագըն պաշլանկըճընտա հազըր պուլունտուղու թագտիրտէ , թէնպիհի իճրա էթմիշ օլուր ։ Շունու տախի սանա սէօյլէյիմ քի այնի պիր վագըթտա պատարագ տէօյլէյէն իքի փափազըն խարըմ պատարագլարընը կէօրմէք տէ քիֆայէթ էտէր. մէսէլա պատարագըն պիրի ալէլ ըճէլէ եէթիշտիյի վագըթ պիր նէնի պատարագ չըգար. պարալըգ պատարագ կէօրմէյէ կէլէն իքիսինի պիրտէն տինլէտիյի հալտէ՝ պիր վագըթտա իքի խարըմ պատարագ կէօրմէսինյըլէ պիր թէքմիլ պատարագ կէօրմիւշ օլուր"։ Պունա պիզիմ փատրէ Պաւնի, (Միւք. Զ. Սահիֆէ 312), Հուրթատօ, (Ազիզ Սըրր Իւզէրինէ,) վէ Լուգօ՝ գարար վէրմիշլէր տիր , վէ Էսքօպար՝ "Պատարագ կէօրմէք իչիւն թա'լիմ" նամ քիթաբընտա պունու թաստիգ էտէր։ Սէն պունուն խիլաֆլը քէլամընը 1644 տէ, վէ 1646 տա Լիօն չէհրինտէ պասըլան Մէզքիւր քիթապլընտա կէօրէպիլիրսին շու սիյագ իւզրէ. "Պունտան պէն էօյլէ պիր խիւլասա էտէրիմ քի սիզ պիր ճիւզի վագըթտա պատարագ կէօրէպիլիրսինիզ. մէսէլա պիրտէն տէօրթ պըրը պըրը պատարագա րասթ կէլտիյինիզ հալտէ, չէօյլէ քի պիրի հէնուզ պաշլամըշ, օպիրի Աւէտարան օգույօր, պիր պաշգասը տա ալէլ ըճէլէ կէլմիշ, նիհայէթ տէօրտիւնճիւսիւ տէ ճաշընկիր էտէյօր։ Պայէթլու փէտէր, տէսէնէ պու վէճհ իւզրէ չիւպհէսիզ պիր ատէմ պիզիմ Նօթրտամ քիլիսէսինտէ պիր տագիգէտէ պիր պատարագ կէօրէ պիլիր։ Հայ հայ, տէտի. իմտի կէօրտիւն մի, քի պատարագ կէօրմէյի գօլայլաթմագ իչիւն պունտան էյի պիր եօլ օլամազ իտի ։

"Տինտար եօմիւր կէչիրմէք պէտ խույլարա միւպթէլա օլմագտան գօլայ օլմուշ տուր"։

Լաքին շիմտի տէ սանա փէտէրլէրիմիզին Սուրբ Խորհուրդլարըն խըթմի'մալինի, ալէլխուսուս Ս. Հաղորդութեան խորհրդոյն նէ տէրէճէ գօլայլաթմըշ վէ խաֆիֆլէթմիշ օլտուղունու անլաթմագ իսթէրիմ։ Պու խուսուստա փէտէրլէրիմիզին տէրէճէսիզ էյլիյի վէ փէտէրանէ ղայրէթինէ էյի վագըֆ օլապիլէճէք սին։ Պիր թարաֆտան ի'պատէթ տէտիկլիմիզ չէյին ինսանա եօրֆ կէթիրէն պիր չէյ օլտուղունու, տիկէր թարաֆտան փէտէրլէրիմիզին օնու խօշ վէ թաթլը կէօսթէրտիյինի նազար էյլէտիյին հալտէ, հայրան օլուպ գալաճագ սըն։ Փէտէրլէրիմիզ ա'զըլ ու հիւնէրլէրի իլէ՝ ի'պատէթ ու տինտարլըղըն գափուսու եօնիւնէ Շէյթանըն գօմուշ օլտուղու գօրգուլուղու եըգըպ վիրան էտէրէք, ի'պատէթի էօյլէ պիր հալէ կէթիրտիլէր քի, տինտար եօմիւր կէչիրմէք՝ պէտ խույլարա միւպթէլա օլմագտան, զէվգտէն վէ սէֆատան տահա գօլայ վէ խօշ օլտու․ վէլհասըլ՝ փատրէ Սօանըն Պօլայ Տինտարլըգ նամ քիթապընըն 244, վէ 291 սահիֆէլէրինտէ եազտըղը կիպի շիմտի "փէնալըգ էթմէք ֆազիլէթքեա'ր օլմագտան կիւճ վէ զահմէթլի տիր"։ Պու պիր հիքմէթլի թէպտիլաթ տէյի՞լմի տիր։ Ռայէթլու փէտէր, շիմտի պիր ազ տահա պէնիմ էֆքեարըմը սանա սէօյլէմէք իճապ էտէր։ Կօրտարըմ քի սիզ էօյլէ պիր եանկըլըշ եօլա սիւլիւք էթմիշսինիզ քի իշպու միւսաատէնիզ իլէ հէր քէսի ճէլպ էտէճէք եէրտէ՝ օնլարը պիւսպիւթիւն սիզտէն սօուտաճագսընըզ։ Մէսէլա՝ պատարագ օլ գատար պէօյիւք վէ ա'զիզ պիր չէյ տիր, քի սալթ օլ խուսուստա միւէլլիֆլէրինիզին եազտըղը չէյլէր՝ հէր քէսին ինատինտէ օնլարըն իթիպարընը պօզմաղա քեաֆի տիր։ Պու լագըրտըն, տէտի, պա'զը քիմսէլէր իչիւն կէրչէք տիր․ լաքին սէն

Բրօթէսթանդլար ա՛լէյհինտէ օլան իֆթիրալարըն պիր սէպէպի ։

յինիփ՝ քէնտիլէրին իշլէմիշ օլտուգըու գապահաթլարը թէլաշ իլէ գապահաթսըզ քիմսէլէրին ուզերինէ աթարլար ։ Պու մագուլէ քիմսէլէր իշպու եօլու թութմագտան քէնտիլէրինէ իքի ֆայիտէ մէմուլ էտէրլէր ։ Պիրի շու տուր քի , պու վէճհ իլէ հէր քէսին տիգգաթը քէնտի ուզէրլէրինտէն գալգըփ՝ գապահաթլը զաննօլունան քիմսէլէրին ալէյհինէ ճէլպ օլունսուն, վէ քէնտիլէր հէր քէսին ղազապընտան հըֆզ օլապիլսինլէր ։ Իքինճիսի տէ շու տուր քի, քէնտիլէր մէզքիւր գապահաթլարը իչին թէքտիր եախօտ թահգիր օլունտուգլարը հալտէ՝ շու ճէվապը վէրէպիլսինլէր քի Պիզ օ՛ճինահլարըն սահիպի տէյիլ իզ, լաքին ֆիլան քիմսէլէր օլ քէօթիւլիւքլէրի էթտիքլէրի իչին, պիզ տէ օնլարըն օլ մէքրուհ հարաքէթինի մէյտանա չըգարտըղըմըզ էճիլտէն՝ ալէյհիմիզտէն պու իֆթիրալար օլույօր ։ Լաքին կէլ պագ քի պուրատա օ գաչամագ եօլու տա եօգ տուր . չիւն պու շիքեայէթլէրի էտէն քէնտ՛ մէզհէպտաշլարընտան պիր տինտար վէ ի՛պատէթքեար պաթ տըր ։ Քիթապըմըզըն ուֆագլըղը՝ փասգալըն պագի գալան մէքթուպլարընը տախի տէրճ էթմէմիզէ մուսա՛ատէ էթմէզ . լաքին մէզքիւր մուէլլիֆ էն մէշհուր Ժիզվիթլէրին փէք չօգ քիթապլարընտան քիւլլիյէթլու շահատէթլէր կէթիրիպ կէօսթէրիր քի Ժիզվիթլէր էյի բարոյական գանունլար վէ ճա՛լիմլէր ինվանը իլէ՝ պուլունտան ատաէմ կէօսթէրտիյիմիզ, վէ օնլարտան տահա այգըրը թա՛լիմլէր գապուլ էթտիլէր ։

Շիմտի պուրատա շու մէս՛լէ պիզլէրէ թագտիմ օլունուր քի՝ Ռօմանօլըք էքլէսեայի մէզհէպի ֆաթիհ վէ ֆէսատը պայիս օլան թա՛լիմաթլար իչին մասուլիյէթ թահթընտա՞ մը տըր ։

Ճիղվիթլեր քիթապլարընըն մեսուլիյեթինտէն խելաս օլմագ իչիւն նէ կէօնէ չարէշերլար ։

Պու մեսելէնին ճէվապընտան էվվէլ՝ իպթիտաի էմրտէ շու մեսելէնին ճէվապընը վէրէլիմ քի, Ճիղվիթլէրին շէրիէթի պու թա'լիմաթլար իչին մեսուլիյէթ թահթընտա՞ մը տըր ։

Ճ'իզվիթլէր մեզքիւր թա'լիմլէրի իքի թարզ իլէ իւզէրլէրինտէն աթմաղա չալըշըրլար ։ Էվվէլա՝ փասքալըն շահատէթ կեթիրտիյի միւէլլիֆլէր զայէթ էսքի, ատսըզ սանսըզ պայաղը միւէլլիֆլէր տիր, տէտիլէր ։

Լաքին իշպու տէտիքլէրի կէրչէք տախի օլսա, եինէ պիր էօզր օլամազ. չիւն օլ միւէլլիֆլէրին քիթապլարընըն քեաֆֆէսի՝ շէրքէթին գանունու իւզրէ՝ մախսուս թային գըլընմըշ մեսուլ քիմսէլէր մարիֆէթիյլէ թէֆթիշ օլունմուշտան սօնրա՝ շէրքէթին րէյ վէ րըզասըյլա մուվաֆֆագ օլարագ թապ' ու նէշր օլունմուշլար տըր, վէ պէօյլէ օլմատըգճա քիթապ պասթըրմանըն միւմքինի օլամազ իտի ։ Սանիէն՝ Ճ'իզվիթ շէրքէթի փասքալըն զիքր էթտիյի քիթապլարը, հիւսնի րըզասը իլէ տէֆա' տէֆա' պասթըրմըշ տըր ։ Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ՝ պիր տախի մեզքիւր էֆքեար ու թա'լիմաթըն քեաֆֆէսի իչիւն Ճ'իզվիթ շէրքէթինի մեսուլ սայարըզ. վէ միւէլլիֆլէրին պայաղը, ատսըզ սանսըզ քիմսէլէր օլտուղու իչիւն հիչ պիր վաղըթ շէրքէթ թէպրիյէի զիմմէթ էտէմէզ ։ Հալ պուքի Օլ միւէլլիֆլէր ատսըզ սանսըզ վէ շէրքէթին իչինտէ մու'թէպէր քիմսէլէր տէյիլլէր իտի, տէմէք եալան լաղըրտը տըր ։ Պէլլարմին, Սա, Էսքօպար, Մարիանա վէ սայիրլէր՝ ճիւմլէսի տէ Ճ'իզվիթ շէրքէթինին էն մու'թէպէր միւէլլիֆլէրի տիր. Հէփիսի տէ օլ հիյպէթլու թա'լիմաթլարա զահիր օլուպ՝ օնլարը թէսահհուպ էթմիշլէր տիր ։

Ճիզվիթլէր քիթապլարընըն մէսուլիյէթինտէն խէլաս օլմագ իչին նէ կէօնէ չալըշըրլար ։

Ճիզվիթլէր շիրքէթինին պու թա՛լիմաթլարըն քեաֆֆէսի իչին մէսուլ պուլունտուղու շունտան տա-խի իսպաթ օլունուր քի պու շէյլէր շիրքէթին "Կիզ-լի Գանունլար" (Secreta Mone'a) թէսմիյէ օլունան գանուննամէտէ պուլունտուլար ։ Պու Կիզլի Գա-նունլար Ֆրանսատա իլան օլունտուղու էսնատէ ճէ-մա՛աթ իլէ հաքիմլէր մապէյնինտէ պէցիւք նիզա՛ զուհր էտիփ՝ Օն պէշինճի Լուի Ֆրանսա գրալը Ճիզ-վիթ շիրքէթինէ հիմայէթ էթմէնին մումքինսիզ օլ-տուղունու անկլատը, վէ պու սէպէպտէն Ճիզվիթլէր տէվլէթ մարիֆէթիյլէ Ֆրանսատան գօվուլտուլար ։ Ֆրանսանըն Սէնաթօ նամ մէճլիսի շիրքէթին քի-թապլարընը վէ թա՛լիմաթընը այլար իլէ թէֆթիշ էթտիքտէն սօնկրա, Մ՝էզ քիւր թա՛լիմաթլար վէ ա՛-տէթլէր ֆասիտ, մէզհէպ ու ֆազիլէթին էսասընը քիւլլիյէն խարապ էտէն, գըրըսթիանլըգ ախլագընա վէ շիրքէթը ինսանիյէթ զարարը, հուգուգ էլ միլէ-լին վէ գրալիյէթին իմթիազաթընա, վէ ճէմի՛ հիւ-քիւմտարանըն էմնիյէթինէ մուխաթարալը, հէր նէր-տէ իխթիլալ, վէ ինսանըն գալպինտէ ա՛զիմ ֆէսատ փէյտա էթմէյէ վէ իլէրիւլէթմէյէ մուճիպ թա՛լիմլէր տիր, տէյու իլան էյլէտի ։ Անճագ՝ Ճիզվիթ թագը-մը պիւթիւն մէմալիքտէն մուէպպէտ չըգմալը տըր տէ-յիւ էմր պույուրտուգտան պաշգա, հիչ պիր վագըթ վէ հիչ պիր սէպէպէ մէպնի քիմսէնին օլ շիրքէթին Ֆրանսայա ա՛վտէթ էթմէսի խուսուսունտա պիր նի-յազ նա պիր թէքլիֆ էթմէմէսի թէնպիհ գըլընտը ։ պունտան գաթի՛ նազար օլ [illegible] մէք-թէպ վէ մէտրէսէլէրինէ, ճէմիյէթլէրինէ վէ մանաս-թըրլարընա կիթմէք պիլէ էհալիյէ եասագ օլունտու ։ Լօյօլանըն շաքիրտլէրինէ, եանի՝ շիրքէթին ա՛զալա-

Ճիզվիթլէրին թէպրիյէյի զիմմէթի :

ընա իսէ չէօյլէ թէնպիհ օլունտու . Հէփ մէքթէպլէ-րի, մահալլէ մախսուսլէրինի, նորընծայարանլարը, ըէս-մի եէրլէրին քեաֆֆէսինի թէրք պիրլէ, մէմալիքին հէր հանկը թարաֆընա կիթմէք խաթէրլէր իսէ տէ, հիւքիւմէթին էմրի ալթընտա պուլունուպ, չիրքէթ մի-սալի հէփիսի պիր մահալտէ սաքին օլմասընլար, պէօ-յիւքլէրինին հիւքիւմէթինի թանըմասընլար, վէ քէ-շիշ գըյաֆէթի թէլէպպիւս էթմէյիպ ա՛տէթա նա-սըն կիյտիյի էլպիսէյի կիյսինլէր :

Սէնաթօ մէճլիսի քէնտի սիճիլինտէ կէրէք Ճ՛իզ-վիթլէրէ թարաֆէն, կէրէք օնլարա գարշը Փրան-սատա վագի՛ օլան ճէմի՛ նիզամաթը թէֆթիշէ հիւքմ էյլէմիշ օլուպ, չիրքէթէ թարաֆէն եա-փըլմըշ օլան նիզամաթըն թէֆթիշինտէ իսպաթ էթ-միշ տիր քի, Ճ՛իզվիթլէր տայիմա քէնտիլէրինէ վէ-րիլէն րուխսաթլարը թէճավիւզ էթմիշլէր տիր . չիր-քէթէ գարշը օլան նիզամաթըն թէֆթիշաթընտա իսէ՝ Ճ՛իզվիթլէր տայիմա հագգլը վէ աղըր թէշէքքիւ-լէրէ վէսիլէ վէրմիշ օլտուղունու թաստիգ էյլէմիշ տիր : Սէնաթօնուն սիճիլի Ճ՛իզվիթլէրին մէշ-հուր քիթապլարընը զիքր էտիպ, օնլարըն շու հիյ-պէթլու ֆէնալըգլարը, եա՛նի՝ Սիմօնականլըգ՝ քիւ-ֆիւր՝ սիհիրպազլըգ՝ պազըճըլըգ՝ փութփէրէսթլիք՝ նափաքլըգ՝ եալան շահիտլիք՝ զինա՝ խըրսըմ վէ ագրա-պա իլէ ճիմա՛ (աղէտալըճ—ըխիտն)՝ լութիլիք՝ խըրսըզլըգ՝ քէնտի քէնտինի էօլտիւրմէք՝ ատէմ, փէ՛տէր վէ փա-տիշահ գաթլ էթմէք, վէ պունլարա էմսալ տահա չօգ չէյլէր էօյրէթտիյի իչիւն, մէզքիւր քիթապլարը ղայէթլէ թէհլիքէլի քիթապլար տէյիւ իլան էտէր . Սիհայէթ՝ սիճիլին սօնունտա Ճ՛իզվիթլէրին մա՛րի-ֆէթի իլէ էօլտիւրիւլմիւշ եախօտ զէհիրլէնմիշ պիր չօգ փատիշահլարըն, հիւքմտարլարըն, քէշիշլէրին վէ

փափալարըն Ֆիհրիսթի մէմնուա տուր.

Ճ'իզվիթլէրին՝ քէնտիլէրինի փաքա չըգարմագ իչին պիր պաշգա ուսուլի տէ վար տըր : Ս՝ագա'ա, տէրլէր, շիրքէթիմիզ պիր վագըթ պօզուլմուշ իտի իսէ տէ՝ շիմտի էվվէլքի կիպի տէյիլ տիր. չօգ թէպտիլ օլմուշ տուր: Տէմէք տիր քի Լ՝օյօլանըն շիրքէթի էն իգպալլը վագթինտէ, էն մէշհուր փետէրլէրին րիյասէթի թահթընտա, վէ օնու իհտաս էտէնին րուհու իլէ թէքմիլէն հայաթ պուլտուղու վէ իլէրու կիթտիյի զէման ֆասիտ հիրետիկասլուգ քիւմէսի օլտուղտան սօնկրա եագըն վագըթլարտա ափանսըզ իսլահ օլմուշ տուր: Լ՝աքին Ճ'իզվիթլէր շիրքէ'թլէրինին մէզքիւր թա'լիմաթլարընը սահիհ.ն րէտտ էթմիշ օլսալար իտի, էվվէլա օլ թա'լիմաթլարը իհտաս, վէ օնլարա հիմայէթ էտէն շիրքէթի հերետիկոս վէ ֆասիտ տէյիւ րէտտ էթմէլի իտիլէր: Ֆագաթ՝ օլ թա'լիմաթլարը գապուլ էթմէյիզ տէյիպ տէ, օնլարըն իւզէրինէ պինա օլմուշ օլան շիրքէթէ ա'զա օլմագտա տէվամ էյլէտիքճէ, էլպէթտէ պիզ տէ շիւպհէյէ վարըրըզ՝ Պունլար քէնտի մէշհուր ֆազիլէթլէրինին պիրինի իճրա էտէյօրլար. եա'նի ճէմա'աթըն ֆայիտէսի իչին եալան սէօյլէմէյէ իրթիքեապ էտէյօրլար տէմէյէ մէճպուր օլույուզ: Ճ'իզվիթլէր շիրքէթլէրինի րէտտ էյլէտիքլէրի հալտէ՝ պիզ տէ պու շիրքէթ եէնի հայաթ քէսպ էթմիշ տիր տէյու ինանըրըզ: Լ՝աքին պու շիրքէթ ասլա թէպտիլ օլմազ: Պու օնուն էն էսասլը թա'լիմաթընըն պիրի տիր: Պունտան եիւզ սէնէ ագտէմ նէ իտի իսէ, շիմտի տէ օ տուր: Ք՝էնտի գուսուրլարընտան պա'զըսընը հէր քէսին կէօզինտէն եօզլէյէ ղայրէթ էտէ պիլիր իսէ տէ, էսասլը թա'լիմաթլարը՝ կիզլի գանունլարը՝ վարըշը վէ հուսուլէ կէթիրտիյի մէյվէլէր հէր եէրտէ

Րօմա քիլիսէսի Ճիզվիթլէր իչիւն մէսուլիյէթ թաՀթընտա տըր ։

վէ Հէր վաքըթ պիր տիրլէր, վէ տէյիշիրմէզլէր ։

Էօյլէ իսէ Ճիզվիթլէրին շիրքէթի էսասը թա՛լի-մաթլար իչիւն մէսուլիյէթ ալթընտա տըր ։ Լաքին Րօմա քիլիսէսինին տէ օնլար իչիւն մէսուլիյէթի վա՞ր մը տըր ։

Րօմա քիլիսէսինին տէ պու շէյլէր իչիւն Ճիզվիթ-լէր գատար մէսուլիյէթ թաՀթընտա պուլունտուղու-նու կէօսթէրմէք փէք գօլայ տըր ։ Րօմա քիլիսէսի

1. Պու շէրէֆլի մուգատտէս ատալար վէ օնա նիսպէթի է-տէր ։ Շիմտիքի փափա Ճիզվիթ շիրքէթինի աչը-քտան մէտՀ էթմիշ վէ օնլարըն ղայրէթինի վէ իլ-մինի զիյատէսիյլէ ճէսամէթլի կէօսթէրմիշ տիր ։ Նա-լընըզ պիր իքի շէյտէն մա՛ատէ Րօմա քիւրսիւսիւ-տայիմա պու շիրքէթի քէնտի գուվվէթինին սաղ էլի կիպի ատտ էթմիշ տիր ։ Ճիզվիթլէր փափանըն թօփ-րաղը օլան Իթալիատան մա՛ատէ իսքեան էթմիշ օլ-տուգլարը մէմալիքին քըաֆֆէսինտէն գօվուլտուլար ։ Էօյլէ քի Իթալիատա պիլէ շիմտի էմին տէյիլ տիր-լէր ։ Չօգ վաքըթ տէյիլ տիր, քի Րօմա տէվլէթինին էՀալիսի, Հէր նէ գատար օնլար քիլիսէտէն քիւլլի Հիմայէթ պուլմուշլար իտի իսէ տէ՝ Րօմատան տըշա-րը սաքին օլսունլար տէյիւ մաթլուպ էթտի վէ մաթ-լուպաթընը տա իւրիւթտիւ ։

Պունտան իւզ սէնէ գատար էվվէլ պունլար Հէ-փիսի պիրտէն իխթիլալ պրագտըգլարը իչիւն Չինտէն վէ Փօրթօգալտան գօվուլտուլար, Իսփանիա տէվլէթի-նին կէրէք նէֆսի Իսփանիատա վէ կէրէք Ամէրիգա-տա օլան պիւթիւն մէմալիքինտէն, Իւչիւնճիւ Գարլօ Իսփանիա գրալընըն էմրի իլէ՝ պիր կիւնտէ անսըզ վէ կիրիֆթ օլունուպ այրը այրը տէնիզ կըյըլը օլան մաՀալլէրէ կէօթիւրիւլտիւլէր, վէ կէմիլէրէ վազ՝ օ-

Բօմա քիլիսէսի ճիզվիթ շիրքէթինի թէսահհուպ էտէր։

լունուպ Իթալիա հուտուտունա չըգարըլըրլար։ Ֆրանսա տա Սփանիա կիպի էթտի. պունլարըն ճէմիսինին միէշինէ տուշուպ՝ քէնտի մէմալիքինտէն պէօյլէ ֆէսատա մուճիպ պիր շիրքէթի թա տաղլարըն էօթէ եագասընա տաք գաչըրտը։ Սիչիլիա փատիշահը հաքէզա մէմալիքինտէն պունլարը գովուպ տըշարը էթտի Սփանիա թախթընըն վարիսի օլան Փարմա վէ Փիաչէնցա պէյի Տօն Ֆէրտինանտ՝ Սփանիա վէ Ֆըրանսա վէ Սիչիլիա միսիլլու՝ Ճիզվիթլէրի հուտուտունտան տըշարը գովտու։ Լաքին հէփ պու էսնատէ՝ պու ատէմլէր ճէմի թէրպիյէլի միլլէթլէրտէն գովուլուպ վէ Ֆրանսա Սէնաթօ մէճլիսինտէն տախի հիւքմ օլունուպ Իթալեայա տէգքիւլտիւքլէրի վագըթ, Փափա պունլարա հիմայէթ էթտի։ Կըլէմէս ԺԳ Փափա Ֆըրանսանըն Բուհպան կիւրուհինէ չէօյլէ եազար։ «Պիզ, Կլէմէս ԺԳ, Քրիստոսուն վէքիլի վէ Բէտրոսուն խալիֆէսի, պիզիմ եանըլմազ իլմիմիզ իլէ Ֆրանսա հաքիմլէրին՝ Ճիզ իթ շիրքէթինի նէֆի՝ էյլէյիպ մէզհէպլին, իւ՛մումի քիլիսէնին, ա՛զիզ քիւրսինին վէ պաշքեահինին (փափանըն) գանունլարընա գարշը էթտիքլէրի շէյլէրի հիւքմ, թահգիր վէ լանէթ էտէրիզ։ Պունտան գաթ'ինազար՝ մէճլիսիմիզին իշպու մութէպէր էմրինին գուվվէթի իլէ իլան վէ իլամ վէ պէյան էտէրիզ, քի Ֆրանսա տէվլէթինին ճիսմանի հիւքիւմէթինին մէզքիւր Ճիզվիթ շիրքէթինի նէֆի՝ վէ խարապ էթմէք նիյէթիյլէ էթտիյի ճիւմլէ էմիրլէրի, թէմպիհլէրի, սիճիլլէրի, գրալ ֆէրմանլարընը, նիզամլարը, իլամլարը, մուհաքէմէլէրի վէ գարարլարը պօշ՝ գուվվէթսիզ՝ պաթթալ վէ շէր՛է պիւսպիւթիւն մուղայիր տիրլէր, վէ մուղայիր օլտուլար վէ մուղայիր օլաճագլար տըր։ Բունու տախի սապիթ էտէրիզ քի հիչ քիմսէ [illegible] օն-

Այնի պիր վագըթտա պիր գաչ պատարագ պիրտէն կէօրիւլ թէքմիլ պատարագ կէօրմիւշ սայըլմագ ։

գա փափազըն եալըմ պատարագընը կէօրտիւյիւ հալտէ . եախօտ էվվէլ պիր պատարագըն սօնունտա , վէ սօնկրա պիր պաշգա պատարագըն պաշլանկըճընտա հազըր պուլունաուղու թագտիրտէ , թէնպիհի իճրա էթմիշ օլուր ։ Հունու տախի սանա սէօյլէյիմ քի այնի պիր վագըթտա պատարագ սէօյլէյէն իքի փափազըն եալըմ պատարագլարընը կէօրմէք տէ քիֆայէթ էտէր . մէսէլա պատարագըն պիրի օ-ւէ+ նէբէ+է եէթիշտիյի վագըթ պիր եէնի պատարագ չըգար . պու արալըգ պատալըագ. կէօրմէյէ կէլէն իքիսինի պիրտէն տինլէտիյի հալտէ՝ պիր վագըթտա իքի եալըմ պատարագ կէօրմէսիյլէ պիր թէքմիլ պատարագ կէօրմիւշ օլուր"։ Պունա պիզիմ փաարէ Պաւնի, (Միւք . Զ . Սահիֆէ 312), Հուրթատօ, (Ռ՛զիւ Աըըր Իւվէրինէ,) վէ Ռազըքօ՝ գարար վէրմիշլէր տիր , վէ Լիսքօպար՝ "Պատարագ կէօրմէք իչիւն թա՛քիմ" նամ քիթաբընտա պունու թաստիգ էտէր ։ Աէն պունուն խիլաֆըը քէլամընը 1644 տէ , վէ 1646 տա Լիոն չէհրինտէ պասըլան Մէզքիւր քիթապընտա կէօրէպիլիրսին շու սէյյագ իւզրէ . "Պունտան պէն էօյլէ պիր խիւլասա էտէրիմ քի սիզ պիր ճիւզի վագըթտա պատարագ կէօրէպիլիրսինիզ . մէսէլա պիրտէն տէօրթ պէշ պէշ պատարագա րասթ կէլտիյինիզ հալտէ , չէօյլէ քի պիրի հէնուզ պաշլամըշ, օպիրի Ռուհտարան օգույօր , պիր պաշգասը տա օ-ւէ+ նէբէ+է կէլմիշ, նիհայէթ տէօրտիւնճիւսիւ տէ ճալտըլըր էտէյօր ։ Բայէթլու փէտէր , տէսէնէ պու վէճհ իւզրէ չիւպհէսիզ պիր աճէմ պիզիմ Եօթրաամ քիլիսէսինտէ պի տագիգէտէ պիր պատարագ կէօրէ պիլիր ։ Հայ հայ , տէտի : իմտի կէօրտիւն մի , քի պատարագ կէօրմէյի գօլայլաթմագ իչիւն պունտան էյի պիր եօլ օլամազ իտի ։

"Տինտար էօմիւր կէչիրմէք պէտ խույլարա միւպթէլա օլմաղտան գօլայ օլմուշ տուր"։

Լաքին շիմտի տէ սանա փէտէրլէրիմիզին Սուրբ Խորհուրդլարըն խըթի՛մալինի, ալէյհիսսալամ Լուսաւորչեան խորհրդատետրին Նէ տէրէճէ գօլայլաթմըշ վէ խաֆիֆլէթմիշ օլտուղունու անըլաթմաղ իսթէրիմ։ Պու խուսուստա փէտէրլէրիմիզին տէրէճէսիզ էյիլիյի վէ փէտէրանի շայրէթինէ էյի վաղըֆ օլապիլէճէքսին։ Պիր Թարաֆտան ի՛պատէթ տէտիյիմիզ շէյին ինսանա էօրֆ կէթիրէն պիր շէյ օլտուղունու, տիկէր Թարաֆտան փէտէրլէրիմիզին օնու խօշ վէ Թաթլը կէօսթէրտիյինի Նազար էյլէտիյին հալտէ, հայրան օլուպ գալաճագսըն։ Փէտէրլէրիմիզ ա՛գըլ ու հիւնէրլէրի իլէ՝ ի՛պատէթ ու տինտարլըղըն գափուսու էօնիւնէ Շէյթանըն գօմուշ օլտուղու գօրգուլուղու եըգըպ վիրան էտէրէք, ի՛պատէթի էօյլէ պիր հալէ կէթիրտիլէր քի, տինտար էօմիւր կէչիրմէք՝ պէտ խույլարա միւպթէլա օլմագտան, զէվգտէն վէ սէֆատան տահա գօլայ վէ խօշ օլտու. վէլհասըլ՝ փատրէ Սօանըն Գօլայ Տինտարլըգ Նամ քիթապընըն 244 , վէ 291 սահիֆէլէրինտէ եազըլըղը կիպի շիմտի "ֆէնալըգ էթմէք ֆազիլէթքեար օլմագտան կիւճ վէ զահմէթլի տիր"։ Պու պիր հիքմէթլի թէպտիլաթ տէյի՛լ մի տիր։ Բայէթլու փէտէր, շիմտի պիր ազ տահա պէնիմ էֆքեարըմը սանա սէօյլէմէք իճապ էտէր։ Գօրգարըմ քի սիզ էօյլէ պիր եանկըշ եօլա սիւլիւք էթմիշսինիզ քի իշպու միւսաատէնիզ իլէ հէր քէսի ճէլպ էտէճէք եէրտէ՝ օնլարը պիւսպիւթիւն սիզտէն սօուտաճագսընըզ։ Սէսէլա՝ պատարագ օլ գատար պէօյիւք վէ ազիզ պիր շէյ տիր, քի սալթ օլ խուսուստա միւէլլիֆլէրինիզին եազտըղը շէյլէր՝ հէր քէսին ինտինտէ օնլարըն իթիպարընը պօզմաղա քեաֆի տիր։ Պու լագըրտըն, տէտի, պա՛զը քիմսէլէր իչիւն կէրչէք տիր. լաքին սէն

պիլմէ՞զմիսին քի պիզ հէր ճինս վէ հէր սընըֆ նասը ույմագ իսթէրիզ: Զ՛անն էտէրիմ քի պու պապաթ սանա տէֆա՛ տէֆա՛ վէ թէքրարէն սէօյլէտիքլէրիմ պիւսպիւթիւն ունութմուշ սուն: Պու սէպէպտէն սանա իպթիտա պու խուսուսու թա՛րիֆ էտէյիմ տէ, պատէհու. խասսաօղլանան+ խուսուսունտա օլան մէսէլէլէր հագգընտա ի՛շարէթ էթտիյիմ գօլայ եօլլարը իֆատէ էտէրիմ: Պու սօն քէյֆիյէթի սանա էօյլէ պիր թարզ իլէ իֆատէ էտէճէյիմ քի պունտան պէօյլէ ունութամազ օլասըն: Պու լագըրտըլարտան սօնկրա պիրի պիրիմիզտէն այրըլտըգ: Փափազըն պու վա՛-ըրնա նազարէն՝ պունտան պէօյլէ իլք միւքեալէմէմիզ Ճ՛իզվիթլէրին փօլիթիգասը հագգընտա օլաճագ տըր:

Պու մէքթուպու եազտըգտան սօնկրա՝ Փասքալ Պորրէնին թէէլլիֆ էթտիյի "[illegible]". վէ Փասքալ Պինէթին "[illegible]" նամ քիթապլարընը կէօրտիւմ: Պունլար կէօրիւլմէյէ շայէսթէ քիթապլար տըր,

Բ. ՔԻԼԻՍԷ ՃԻԶՎԻԹԼԷՐԻՆ ԹԱ՛ԼԻՄԱԹԼԱՐԸ ԻՉԻՆ ՄԷ-ՍԱԻԼԻՑԷԹ ԹԱՀԹԸՆՏԱ՞ ՄԸ ՏԸՐ:

Պու քիթապը օգույան տօսթլարըմըզ Փրօթէս-թանդլար ալէյհինտէ օլան իֆթիրալարըն, մէսէլա Կըաթիլ, խըրսըզ վէ զինաքեար տըրլար, վէ չօգ գարը ալըրլար տէյիւ օլան թէվաթուրուն ասըլ սէպէպինի իշպու տէօրթ մէքթուպու օգուտուգլարը հալտէ՝ անկ-լայապիլիրլէր: Նօթէտէն պէրու ա՛տէթ օլտըգըմըզ, վէ ճիւմլէյէ մա՛լիւմ տըր քի, մէզքիւր գապահաթ-լարտա պուլունան քիմսէլէր էքսէրիյէ շու Ֆէնայի ա-լաթ էթմիշլէր տիր. եա՛նի՝ ա՛զիզլիք սուրէթինի կի-

Բրօթէսթանդլար ա՚լէյհինտէ օլան իֆթիրալարըն պիր սէ-պէպի ։

յինիպ՝ քէնտիլէրին իշլէմիշ օլտուղու գապահաթլարը թէլաշ իլէ գապահաթսըզ քիմսէլէրին իւզէրինէ աթարլար ։ Պու մագուլէ քիմսէլէր իշպու եօլու թութմագտան քէնտիլէրինէ իքի ֆայիտէ մէմուլ էտէրլէր ։ Պիրի շու տուր քի , պու վէճհ իլէ հէր քէսին տիգգաթը քէնտի իւզէրլէրինտէն գալգըպ՝ գապահաթլը զանն օլունան քիմսէլէրին ալէյհինէ ճէլպ օլունսուն, վէ քէնտիլէր հէր քէսին ղազապընտան հըֆզ օլապիլսինլէր ։ Իքինճիսի տէ շու տուր քի, քէնտիլէր մէզքիւր գապահաթլարը իչիւն թէքրար եախօտ թահգիր օլունտուգլարը հալտէ՝ շու ճէվապը վէրէպիլսինլէր քի Պիզ օ՛ ճինհալարըն սահիպի տէյիլ իզ, լաքին ֆիլան քիմսէլէր օ քէօթիւլիւքլէրի էթտիքլէրի իչիւն, պիզ տէ օնլարըն օ մէքրուհ հարաքէթինի մէյտանա չըգարտըղըմըզ էճիլտէն՝ ալէյհիմիզտէն պու իֆթիրալար օլույօր ։ Լաքին կէլ պագ քի պուրատա օ գաչամագ եօլու տա եօգ տուր . չիւն պու շիքեայէթլէրի էտէն քէնտի մէզհէպտաշլարընտան պիր տինտար վէ ի՛պատէթքեար գաթ տըր ։ Քիթապըմըզըն ուֆագլըղը՝ փասգալըն պագի գալան մէքթուպլարընը տախի տէրճ էթմէմիզէ միւսաա՛տէ էթմէզ . լաքին մէզքիւր միւէլլիֆ էն մէշհուր Ճիզվիթլէրին փէք չօգ քիթապլարընտան քիւլլիյէթլու շահատէթլէր կէթիրիպ կէօսթէրիր քի Ճիզվիթլէր էյի բարոյական գանունլար վէ ճա՛իզլէր իւնվանը իլէ՝ պունտան ագտէմ կէօսթէրտիյիմիզ , վէ օնլարտան տահա պյգըրը թա՛լիմլէր գապուլ էթտիլէր ։

Շիմտի պուրատա շու մէսէլէ պիզլէրէ թագտիմ օլունուր քի՝ Քաթօլիք մէզհէպի ֆէնա մը վէ ֆէսատա պայիս օլան ճա՛իզմանլար իչին մէսուլիյէթ ճէհէննէմի մը տըր ։

25

Ճիզվիթլէր քիթապլարընըն մեսուլիյեթինտէն խելաս օլմագ իչին նէ կէօնէ չալըշըրլար:

Պու մեսելէնին ճեվապընտան եվվել իպթիտաի եմր-տէ շու մեսելէնին ճեվապընը վերելիմ քի, Ճիզվիթ-լէրին շէրէֆինի պու թա'լիմլէր իչին մեսուլիյեթ թագ-րիրինտա՞ մը տըր:

Ճիզվիթլէր մեզքիւր թա'լիմլէրի իքի թարզ իլէ իւզէրլէրինտէն աթմագա չալըշըրլար: Եվվելա՝ փաս-քալըն շահատէթ կէթիրտիյի միւէլլիֆլէր զայէթ էս-քի, ատսըզ սանսըզ պայաղը միւէլլիֆլէր տիր, տէտիլէր:

Լաքին իշպու տէտիքլէրի կէրչէք տախի օլսա, եւի-նէ պիր եօզը օլամազ. չիւն օլ միւէլլիֆլէրին քի-թապլարընըն քեաֆֆեսի՝ շիրքէթին գանունու իւզրէ՝ մախսուս թային գըլընմըշ մեսուլ քիմսէլէր մարիֆէ-թիյլէ թէֆթիշ օլունտուգտան սոնկրա՝ շիրքէթին րէյ վէ րիզասընա մուվաֆֆագ օլարագ թապ' ու նեշր օլունմուշլար տըր, վէ պէօյլէ օլմատըգճա քիթապ պասըլմասընըն միւմքինի օլամազ իտի: Սանիեն՝ Ճիզ-վիթ շիրքէթի փասքալըն զիքր էթտիյի քիթապլարը, հիւսնի րիզաը իլէ տէֆա' տէֆա' պասըլըրմըշ տըր: Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ՝ պիզ տախի մեզքիւր էֆքեար ու թա'լիմաթըն քեաֆֆեսի իչին Ճիզվիթ շիրքէթինի մեսուլ սայարըզ. վէ միւէլլիֆլէրին պայաղը, ատսըզ սանսըզ քիմսէլէր օլտուղու իչին հիչ պիր վա-գըթ շիրքէթ թէպրիյէի զիմմէթ էտէմէզ: Հալ պու քի Օլ միւէլլիֆլէր ատսըզ սանսըզ վէ շիրքէթին ին-տինտէ միւ'թէպէր քիմսէլէր տէյիլլէր իտի, տէմէք եա-լան լագըրտը տըր: Պէլլարմին, Սա, Եսքօպար, Մ՚ա-րիանա վէ սայիրլէր՝ ճիւմլէսի տէ Ճիզվիթ շիրքէ-թինին էն միւթէպէր միւէլլիֆլէրի տիր. հէփիսի տէ օլ հիյպէթլու թա'լիմաթլարա զահիպ օլուպ՝ օնլարը թէսահհուպ էթմիշլէր տիր:

Ճիզվիթլէր քիթապլարընըն մէսուլիյէթինտէն խելաս օլմագ իչիւն նէ կէօնէ չալըշըրլար ։

Ճիզվիթլէր շիրքէթինին պու թա՛լիմաթլարըն քէնաֆֆէսի իչիւն մէսուլ պուլունտուղու շունտան տախի իսպաթ օլունուր քի պու շէյլէր շիրքէթին "Կիզլի Գանունլար" (Secreta Mone'a) թէսմիյէ օլունան գանուննամէտէ պուլունուրլար ։ Պու Կիզլի Գանունլար Ֆրանսատա իլան օլունտուղու էսնատէ ճէմա՛աթ իլէ հաքիմլէր մապէյնինտէ պէօյլէ նիզա՛ զուհուր էտիպ՝ Օն պէշինճի Լուի Ֆրանսա գրալը Ճիզվիթ շիրքէթինէ հիմայէթ էթմէնին մումքինսիզ օլտուղունու անկլատը, վէ պու սէպէպտէն Ճիզվիթլէր տէվլէթ մարիֆէթիյլէ Ֆրանսատան գօվուլտուլար ։ Ֆրանսանըն Սէնաթօ նամ մէճլիսի շիրքէթին քիթապլարընը վէ թա՛լիմաթընը այլար իլէ թէֆթիշ էթտիքտէն սօնկրա, Սէզ քիւր թա՛լիմաթլար վէ ա՛տէթլէր ֆասիտ, մէզհէպ ու ֆազիլէթին էսասընը քիւլլիյէն խարապ էտէն, քըրսթիանլըգ ախլագընա վէ շիրքէթը ինսանիյէյէ զարարլը, հուգուգ էլ միլէլին վէ գրալիյէթին իմթիազաթընա, վէ ճէմի՛ հիւքիւմտարանըն էմնիյէթինէ մուխաթարալը, հէր նէրէտէ իսթիլալ, վէ ինսանըն գալպինտէ ա՛զիմ ֆէսատ փէ՛յտա էթմէյէ վէ իլէրիւլէթմէյէ մուճիպ թա՛լիմլէր տիր, տէյու իլան էյլէտի ։ Ինճամ՝ Ճիզվիթ թագըմը պիւթիւն մէմալիքտէն մուճէրրէտ չըգմալը տըր տէյիւ էմր պույուրտուգտան պաշգա, հիչ պիր վագըթ վէ հիչ պիր սէպէպէ մէպնի քիմսէնին օլ շիրքէթին Ֆրանսայա ա՛վտէթ էթմէսի խուսուսունտա պիր նիյազ եա պիր թէքլիֆ էթմէմէսի թէնպիհ գըլընտը . պունտան գաթի՛ նազար օլ [illegible] մէքթէպ վէ մէտրէսէլէրինէ, ճէմիյէթլէրինէ վէ մանասթըրլարընա կիթմէք պիլէ էհալիյէ եասագ օլունտու ։ Լօյօլանըն շակիրտլէրինէ, եանի շիրքէթին ա՛զալա-

Ճիզվիթլէրին Թէոդոսյէյի զիմմէթի .

րընա իսէ չէօյլէ թէնպիհ օլունտու . Հէփ մէքթէպլէ-
րի, մահալը մախսուսլէրինի, նարընճյարանլարը, րէս-
մի եէրլէրին քեաֆֆէսինի թէրք պիրլէ, մէմալիքին
հէր հանկը թարաֆընա կիթմէք իսթէրլէր իսէ տէ,
հիւքիւմէթին եմրի ալթընտա պուլունուպ, շիրքէթ մի-
սալի հէփիսի պիր մահալտէ սաքին օլմասընլար, պէօ-
յիւքլէրինին հիւքիւմէթինի թանըմասընլար, վէ քէ-
շիշ գըլյաֆէթի թէլէպպիւս էթմէյիպ ա'տէթա նա-
սըն կիյտիյի էլպիսէյի կիյսինլէր :

Սէնաթօ մէճլիսի քէնտի սիճիլինտէ կէրէք Ճ'իզ-
վիթլէրէ թարաֆէն, կէրէք օնլարը գարշը Ֆրան-
սատա վագի' օլան ճէմի' նիզամաթը թէֆթիշէ
հիւքմ էյլէմիշ օլուպ, շիրքէթէ թարաֆէն եա-
փըլմըշ օլան նիզամաթըն թէֆթիշինտէ իսպաթ էթ-
միշ տիր քի, Ճ'իզվիթլէր տայիմա քէնտիլէրինէ վէ-
րիլէն րուխսաթլարը թէճավիւզ էթմիշլէր տիր . շիր-
քէթէ գարշը օլան նիզամաթըն թէֆթիշաթընտա ի-
սէ՝ Ճ'իզվիթլէր տայիմա հագգը վէ ատըր թէշէքքի-
լէրէ վէսիլէ վէրմիշ օլտուղունու թաստիգ էյլէմիշ
տիր : Սէնաթօնուն սիճիլի Ճ'իզվիթլէրին մէշ-
հուր քիթապլարընը զիքր էտիպ, օնլարըն շու հիյ-
պէթլու ֆէնալըգլարը, եա'նի՝ Սիմօնականլըգ՝ քիւ-
ֆիւր՝ սիհիրպազլըգ՝ պագըրճըլըգ՝ փութփէրէսթլիք՝
նափաքլըգ՝ եալան շահիտլիք՝ զինա՝ խըրսըզ վէ ազրա-
պա իլէ ճիմա' ([illegible])՝ լութիլիք՝ խըրսըզլըգ՝
քէնտի քէնտինի էօլտիւրմէք՝ ատէմ, փիտէր վէ փա-
տիշահ գաթլ էթմէք, վէ պունլարա էմսալ տահա
չօգ շէյլէր էօյրէթտիյի իչիւն, մէզքիւր քիթապլարը
ղայէթլէ թէհլիքէլի քիթապլար տէյիւ իլան էտէր.
Նիհայէթ՝ սիճիլին սօնունտա Ճ'իզվիթլէրին մա'րի-
ֆէթի իլէ էօլտիւրիւլմիւշ եախօտ զէհիրլէնմիշ պիր
չօգ փատիշահլարըն, հիւքմտարլարըն, քէշիշլէրին վէ

փափալարըն ֆիհրիսթի մէվճուտ տուր.

Ճ՛իզվիթլէրին՝ քէնտիլէրինի փաքա չըգարմագ իչիւն պիր պաշգա ուսուլի տէ վար տըր: Սագա՛ա, տէրլէր, շիրքէթիմիզ պիր վագըթ պօզուլմուշ իտի իսէ տէ՝ շիմտի էվվէլքի կիպի տէյիլ տիր. չօգ թէպտիլ օլմուշ տուր: Տէմէք տիր քի Լօյօլանըն շիրքէթի էն իպթիտալի վագթինտէ, էն մէշհուր փէտէրլէրին րիյասէթի թահթընտա, վէ օնու իհտաս էտէնին րուհու իլէ թէքմիլէն հայաթ պուլտուղու վէ իլէրու կիթտիյի զէման ֆասիտ հէրէտիկօսլուգ քիւմէսի օլտուղտան սօնկրա խագըն վագըթլարտա ափանսըզ իսլահ օլմուշ տուր: Լաքին Ճ՛իզվիթլէր շիրքէթլէրինին մէզքիւր թա՛լիմաթլարընը սահիհէն րէտտ էթմիշ օլսալար իտի, էվվէլա օլ թալիմաթլարը իհտաս, վէ օնլարա հիմայէթ էտէն շիրքէթի հէրէտիկօս վէ ֆասիտ տէյիւ րէտտ էթմէլի իտիլէր: Ֆագաթ՝ օլ թա՛լիմաթլարը գապուլ էթմէյիզ տէյիփ տէ, օնլարըն իւզէրինէ պինա օլմուշ օլան շիրքէթէ ա՛զա օլմագտա տէվամ էյլէտիքճէ, էլպէթտէ պիզ տէ շիւպհէյէ վարըփ՝ Պունլար քէնտի մէշհուր ֆազըլէթլէրինին պիրինի իճրա էտէյօրլար. եա՛նի ճէմա՛աթըն ֆայտէսի իչիւն եալան սէօյլէմէյէ իրթիքեապ էտէյօրլար տէմէյէ մէճպուր օլուրուզ: Ճ՛իզվիթլէր շիրքէթլէրինի րէտտ էյլէտիքլէրի հալտէ՝ պիզ տէ պու շիրքէթ եէնի հայաթ քէսպ էթմիշ տիր տէյու ինանըրըզ: Լաքին պու շիրքէթ ասլա թէպտիլ օլմազ: Պու օնուն էն էսասլը թա՛լիմաթընըն պիրի տիր: Պունտան եիւզ սէնէ ագտէմ նէ իտի իսէ, շիմտի տէ օ տուր: Քէնտի գուսուրլարընտան պա՛զըսընը հէր քէսին կէօզլէրինտէն էօրթմէյէ ղայրէթ էտէ պիլիր իսէ տէ, էսասլը թա՛լիմաթլարը՝ կիզլի գանունլարը՝ վարըշը վէ հուսուլէ կէթիրտիյի մէյվէլէր հէր եէրտէ

Ռօմա քիլիսէսի Ճիզվիթլէր իչին մէսուլիյէթ թաՀթընտա տըր :

վէ Հէր վագըթ պիր տիրլէր, վէ տէյիշիլմէզտիր :

Շօյլէ իսէ Ճիզվիթլէրին շիրքէթի էսասը թա՛լիմաթլար իչին մէսուլիյէթ ալթընտա տըր : Լաքին Ռօմա քիլիսէսինին տէ օնլար իչին մէսուլիյէթի վա՞ր մը տըր :

Ռօմա քիլիսէսինին տէ պու շէյլէր իչին Ճիզվիթլէր գատար մէսուլիյէթ թաՀթընտա պուլունտուղունու կէօսթէրմէք փէք գօլայ տըր : Ռօմա քիլիսէսի

1. Պու շէյլէրի [illegible] վէ օնա Հիմայէթ էտէր : Շիմտիքի փափա Ճիզվիթ շիրքէթինի աշիքեարէ մէտՀ էթմիշ վէ օնլարըն ղայրէթինի վէ իլմինի զիյատէսիյլէ ճէսամէթլի կէօսթէրմիշ տիր : Յալընըզ պիր իքի շէյտէն մա՛ատէ՝ Ռօմա քիւրսիւսիւ տայիմա պու շիրքէթի քէնտի գուվվէթինին սաղ էլի կիպի ատտ էթմիշ տիր : Ճիզվիթլէր փափանըն թօփրաղը օլան Իթալիատան մա՛ատէ իսքեանի էթմիշ օլտուգլարը մէմալիքին քեաֆֆէսինտէն գօվուլտուլար : Շօյլէ քի Իթալիատա պիլէ շիմտի էմին տէյիլ տիրլէր : Զօգ վագըթ տէյիլ տիր, քի Ռօմա տէվլէթինին էՀալիսի, Հէր նէ գատար օնլար քիլիսէտէն քիւլլի Հիմայէթ պուլմուշլար իտի իսէ տէ՝ Ռօմատան տըշարը սաքին օլսունլար տէյիւ մաթլուպ էթտի վէ մաթլուպաթըն տա նիւրիւլթտիւ :

Պունտան եիւզ սէնէ գատար էվվէլ պունլար Հէփիսի պիրտէն իխթիլալ պրագտըգլարը իչին Չինտէն վէ Փօրթօգալտան գօվուլտուլար, Իսփանիա տէվլէթինին կէրէք նէֆսի Իսփանիատա վէ կէրէք Ամէրիգատա օլան պիւթիւն մէմալիքինտէն, Իւչիւնճիւ Կարլօ Իսփանիա գրալընըն էմրի իլէ՝ պիր կիւնտէ ախշամ վէ կիրիֆթ օլունուպ այրը այրը տէնիզ կըյըսը օլան մաՀալլէրէ կէօթիւրիւլտիւլէր, վէ կէմիլէրէ վազ՝ օ-

Րօմա քիլիսէսի Ճիզվիթ շիրքէթինի թէսահհուպ էտէր։

լունուպ Իթալիա հուտուտունա չըգարըլըրլար։ Ֆրանսա տա Սփանիա կիպի էթտի. պունլարըն ճէմիսինին իչինէ տիւշիւպ՝ քէնտի մէմալիքինտէն պէօյլէ ֆէսատա մուճիպ պիր շիրքէթի թա տաղլարըն էօթէ եագասընա տաք գաչըրտը։ Սիչիլիա փատիշահը հաքէզա մէմալիքինտէն պունլարը գօվուպ տըշարը էթտի Սփանիա թախթընըն վարիսի օլան փարմա վէ փիաչէնցա պէյի Տօն Ֆէրտինանտ՝ Սփանիա վէ Ֆըրանսա վէ Սիչիլիա միսիլլիւ՝ Ճիզվիթլէրի հուտուտունտան տըշարը գօվտու։ Լաքին հէփ պու էսնատէ՝ պու ատէմլէր ճէմի թէրպիյէլի միլլէթլէրտէն գօվուլուպ վէ Ֆրանսա Սէնաթօ մէճլիսինտէն տախի հիւքմ օլունուպ Իթալիայա տէօքիւլտիւքլէրի վագըթ, փափա պունլարա հիմայէթ էթտի։ Կլէմէս ԺԴ փափա Ֆըրանսանըն Բուրպոն կիւրուհինէ շէօյլէ եազար՝ "Պիզ, Կլէմէս ԺԴ, Քրիստոսուն վէքիլի վէ Բէտրոսուն խալիֆէսի, պիզիմ եանըմըզ ի՛լմիմիզ իլէ Ֆրանսա հաքիմլէրին՝ Ճիզ իթ շիրքէթինի նէֆի՝ էյլէյիպ մէզհէպին, ի՛մումի քիլիսէնին, ա՛ղիզ քիւրսինին վէ պաշքահինին (փափանըն) գանունլարընա գարշը էթտիքլէրի շէյլէրի հիւքմ, թահգիր վէ լանէթ էտէրիզ։ Պունտան գաթ'ինազար՝ մէճլիսիմիզին իշպու մութէպէր էմրինին գուվվէթի իլէ իլան վէ իլամ վէ պէյան էտէրիզ, քի Ֆրանսա տէվլէթինին ճիմանի հիւքիւմէթինին մէզքիւր Ճիզվիթ շիրքէթինի նէֆի՝ վէ խարապ էթմէք նիյէթիյլէ էթտիյի ճիւմլէ էմիրլէրի, թէմպիհլէրի, սիճիլլէրի, գրալ ֆէրմանլարընը, նիզամլարը, ի՛լամլարը, մուհաքէմէլէրի վէ գարարլարը պօշ՝ գուվվէթսիզ՝ պաթթալ վէ շէր'է միւսպիւթին մուղայիր տիրլէր, վէ մուղայիր օլտուլար վէ մուղայիր օլաճագլար տըր։ Բունու տախի սապիթ էտէրիզ քի հիչ քիմսէ [illegible] օն-

Ռօմա քիլիսէսի ճիզվիթ չիքըէթինէ թէսահհուլ էտէր:

լարա իմատաթ էթմէյէ պօրճլու տէյիլ տիր: Պուն- տան գաթինազար իրատէթիմիզ, մալիւմաթըմըզ, վէ թէքմիլ հիւքիւմաթըմըզ իլէ մէն՝ էտէր՝ պօզար, վի- րան, խարապ է նապէտիտ էտէ․իզ ճիւմլէ օլ նա- հագգ վէ զալիմ իշլէրի, վէ Քրիստոսուն հուզու- րունտա ֆէսխ ու նէսխ էտէրիզ, քի օնլար քիւլլիյէն նա- ֆիլէ տիրլէր. վէ քիլիսէյէ զարար վէրմէյէրէք պու չէյի էտէպիլէճէյիմիզէ գադար վէրտիյիմիզ հալտէ՝ օնլարըն խարապ օլմուշ պօզուլմուշ վէ հիչ օլմուշ օլ- տուղունա պէյան էտէ խալաթլարը կէօսթէրէճէյիզ":

Կղէմէս ԺԳ. պու ի՛լամը Ֆրանսա փափազլարընա պիր փէրմասըզ կօնտագ իլէ վէրտի, վէ օնունլա քէ- շիշլէրէ թէնպիհ էթտի քի Սնաթօ մէճլիսինէ գար- շը տուրսունլար, լաքին Քօնթէ վէ Գրալ իլէ՝ միւ- տահանէլիճէ տավրանսընլար: Այնըղակըն քէլամլարը շունլար տըր. "Քօնթէ վէ Գրալ անիտէ կէօրէճէք- լէր, քի Իգնատիոս Լօյօլանըն շակիրտլէրի գրալիյէ- թի էօյլէ միգայէ էտէրլէր, քի քիմսէ պու պապտէ օնլարա էմսալ օլամազ":

Լուի ԺԵ պունուն պէօյլէ օլտուղունու չօգտան պի- լիր իտի. զիրա Կարտինալ Ֆլէօրի օնուն տէլիգան- լըղընտա պունու սայիմա օնա տէօյլէր իտի՝ "Լօֆէն- տիմ", տէր իտի, "Ճիզվիթլէր զայէթ պիննամուս վէ մէքրուհ քիմսէլէր իսէ տէ՝ էհալինիզին իւզէրինէ հիւքիւմ էթմէնիզ վէ սալթանաթընըզըն գատիմ գալմասընա է- լինիզտէ էյի ալաթ օլապիլիրլէր":

Ֆրանսա գրալը էնճամ Ճիզվիթլէրի տէֆա գա- պուլ էթմէյէ րազը օլտու, շու շարթ իլէ քի [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]- լէր: Փափա պունա շու ճէվապը վէրտի, քի Ճիզ- վիթլէր [illegible] [illegible] [illegible], [illegible] [illegible] [illegible]- [illegible] [illegible] [illegible]: Պու սուրէթտէ աշի-

քեար կէօրիւնիւր քի քիլիսէ Ճիզվիթլէր շիրքէթինի թէսահիւպ էթտիքտէն պաշգա, օնուն էն հիյպէթլու թա'լիմաթընը, հա՛նի՛ կիզլի տէրու տօրու էնճէնին պէօյլէ-+ ֆօղլիկլէ օճաղընտա տա սահապէթլիք էթմիշ օլույօր։

Փափանըն պու խուսուստա էթտիյի ղայրէթ մէյվէսիզ օլտու։ Ճիզվիթլէր իչիւն չըգարտըղը կօնտակլար հէր եէրտէ աթէշէ պըրագըլտը, Ֆրանսա՝ Ճէրմանիա՝ Փօրթուկալ վէ Սիչիլեա Գրալլարը պիր իթթիֆագ փափատան մէմալիքլէրինտէ ֆէսատ վէ ֆէնալըղ հասըլը կէթիրէն օլ զալիմ շիրքէթին ֆէսխ վէ իպթալ օլունմասընը ժաթլուզ էյլէտիլէր։ Փափա քէնտի մէմալիքինին պա'ղը մահալլէրինի զապթ էթմիշ օլան պու գրալլարա գարշը տուրամայաճաղընը կէօրտիւքտէ, Ճիզվիթ շիրքէթինին իպթալ օլունմասընը քէնտի մէճլիսի րուհանիսի վասիթասի իլէ ի՛լան էյլէմէյէ սէօզ վէրտի։ “Պու չէյ”, տէր Տի Գօրմէնի՝ Րաթօլիք Ֆրանսըզ մուէլլիֆ, “փափանըն էօլիւմիւնէ սէպէպ օլտու”։ Ճիզվիթլէր ա'զիմ տէճսիսէ իլէ պու չէյէ վագըֆ օլուպ՝ իշպու ա'տիլ սիճիլլին իլան օլաճաղը կիւնիւն իլք ախշամը Փափայը, ղայէթ շիտտէթլի պիր սանճը թութտու, վէ չօգ էզիյէթլէ պայըլըպ տիւշտիւքտէն սօնկրա սապահլայըն էրքէն 1769, փէտրուար 2տէ ճանընը թէսլիմ էթտի։ **ՃԻԶՎԻԹԼԵՐ ՓԱՓԱԼԸՂԸՆ ՏԻՒՇՄԱՆԼԱՐԸ**։

Պու քէօթիւլիւյիւ էթմէքլէ Ճիզվիթլէր անճագ չօգտան պէրի վա'զ վէ փափալարըն թախթի գապուլ էթմիշ օլտուղու պիր էսասը թա'լիմաթը իճրա էթտիլէր։

Լաքին մէտէնիյէթ քեսպ էթմիշ օլան Ավրօփանըն հուքուքը վէ շէտիտ սէտտասընը տինկլէմէմէք մումքի՞ն մի իտի։ Ալէլ հասըլ Կլէմէս ԺԴ Փափա մէզքիւր

Փափա ճիզվիթ չիրքէթինի պիզզարուր իպթալ, վէ եինէ թէշքիլ էտէր։

չիրքէթի րէֆ' ու իպթալ էյլէտի իսէ տէ՝ նէ ֆայի-տէ, օնա տախի պու իշին չօգ մազարրաթը օլտու. Մէզքիւր Փափա էօմրիւնիւ Ճիզվիթլէրին մէքրինտէն հըֆզ էթմէյէ չօգ տիգգաթլէ չալըշըր իտի իսէ տէ՝ էն սօնունտա զէհիրլէնիփ էօլտիւ։ Գլէմէս ԺԴ տէն սօնկրա օթուրան Փափա պու ֆասիտ չիրքէթին քէնտի մէնֆաաթընա մանի օլանլարըն էօ՛մրիւնիւ գալտըրմագ նիյէթիյլէ նիչէ նիչէ վէ օլ տէրէճէ ֆէնա իլէ իշիրտիյի էօլիւմ գատէհինտէն քէնտինի մուհաֆազա էթմէք իչիւն պաշգա չարէ պուլամայըփ, օնու թէքրար իպգա էթմէքլէ էլէրինտէն գուրթուլտու։

2. Րօմա քիլիսէսի Ճիզվիթլէր չիրքէթինին թալիմաթը իչիւն մէսուլիյէթ ալթընտա տըր, զիրա օնա գարշը տուրանլարը տայիմա նէֆրէթ էյլէմիշ տիր։

Փափալըն Ճիզվիթլէր իլէ էթտիյի օլ պէօյիւք մաճարատա, եանկըլմազ քիլիսէ մուճատէլէ թահթընտա պուլունան չէյլէր հագգընտա սիճիլ վէրէմէտի իսէ տէ, Փափալ հիւքմ, վէ օլ չէյլէր իւզէրինէ սէօյլէմէտէն մէն՝ օլունտու, Ճիզվիթլէրէ իսէ թէսահիւպ գըլընտը։ Ճէմա՛աթ Փափալըն թարաֆընտան, Փափա վէ քիլիսէ իսէ Ճիզվիթլէր թարաֆընտան իտիլէր։ Հէր նէ գատար պունլարըն էսաս օլան թա՛լիմաթլարը վէ ախլագի գանունլարը ճիւմլէյէ մա՛լիւմ վէ աշիքեար կէօսթէրիլտի իսէ տէ՝ օնլար եինէ Րօմանըն սէվկիւլիւլէրի տէյիւ գապուլ օլունտուլար, վէ նուֆուզ ու իմթիյազլարը տահա զիյատէ արթտը վէ թագվիյէթ պուլտու։

3. Գաթօլիք քիլիսէսինին էն չօք վէ էն սատըգ ճանֆէշանը Ճիզվիթլէր օլմուշլար տըր։

Էկէր Րօմա քիլիսէսի քէնտի հուսուսունու պէօյիւթմէք վէ պաշգա միլլէթլէրի Գաթօլիքլիյէ տա-

Ռօմա քիլիսէսի Ճիզվիթլէրին թա'լիմաթը իչիւն մէսուլի-յէթ թահթընտա տըր ։

վէթ էթմէք իչիւն օնլարը պաշգա մէմլէքէթլէրէ կէօնտէրմիշ իսէ, օնլարըն աշիքեար վէ ճիւմլէյէ մա'լիւմ օլան թալիմաթլէրի իչիւն միւսթագիլ մէսուլիյէթ ալթընտա տըր ։ Ռօմա քիլիսէսինին՝ էճնէպի միլլէթլէրէ քէնտի մէզհէպինի վա'զ էթմէք խուսուսունտա էթտիյի ղայրէթլէրէ ճիւզի վուգուֆիյէթի օլանլար պիլէ մէզքիւր քիլիսէնին սայիր պէլտէլէրտէ մուվաֆֆագ օլտուղու իշլէրին պէօյիւք փայընըն Ճիզվիթլէր էլի իլէ իլէրի կիթմիշ օլտուղունու պիլիրլէր ։ Չին՝ Հինտ՝ Շէմալի վէ Ճէնուպի Ամէրիգատա Ճիզվիթլէր պաշգա քէշիշ շիրքէթլէրինին քեաֆֆէսինտէն զիյատէ ատէմ Գաթօլիքլիյէ ճէլպ էթմիշլէր տիր ։ Պու վա'իզլէրին ախլագ վէ ամէլ ու հարաքէթլէրինի պաշգա մահալտէ թէֆթիշ էտէճէյիզ ։ Լաքին էյի՝ քէօթիւ, հէր նասըլ իսէլէր, Ռօմա քիլիսէսի օնլարը տայիմա քէնտինէ պէօյիւք իֆթիխար ատտ էյլէմէշ տիր . վէ շիմտի օլ շիրքէթի ինքեար էտիպ իւզէրինտէն աթամազ, մատէմ քի օնու օլ գատար վագըթ քէնտի հիւքիւմէթինի կէնիշլէթմէք վէ թա'լիմաթընը թա'լիմ էթտիրմէք իչիւն գուլլանմըշ տըր ։ Իմտի Ռօմա քիլիսէսինին տէֆա վէ տէֆա պու շիրքէթէ թէսահհուպ կէօսթէրիպ, վէ Գըրալ ու Էհալիյէ գարշը գըյուպ՝ օնա հիմայէթ էթտիյինի, վէ մէճպուրէն պիրագ վագըթ օնու օրթատան գալտըրըր կիպի էթտիքտէն սօնկրա օնու թէքրարէն նէնի իմթիյազլար իհսանը իլէ վիւճուտէ կէթիրմիշ օլտուղունու, օնա գարշը տուրանլարը հէր տայիմ թէէտիպ էթմիշ վէ օնու խարապ էթմէյէ չալըշանլարա լանէթ օգումուշ օլտուղունու . քէզալիք Գաթօլիքլիյի էճնէպի պէլտէլէրտէ մէյտանա կէթիրմէյէ էն պէօյիւք վէ պաշլըճա ա'լաթ, վէ պու վէճհ

Ռօմա քիլիսէսինին ա՛գիտլէյի վէ ախլագի հալի ։

իլէ տուսնեանըն հէր Թարաֆընտա Ռօմա քիլիսէսինին էլչիսի պու շիրքէթ օլտուղունու կէօրտիւյիւմիւզտէ եւինէ Ռօմա քիլիսէսի Ճիզվիթլէրին ախլագ վէ մէտէնիյէթէ տայիր Թա՛լիմաթլարը իչիւն մէսուլիյէթ Թահթընտա տէյիլ տիր տէյիպ ինքեար էթմէք պէօյլէ ադըլըրլըգ վէ խատաաատան իպարէթ տիր ։

ԽՈՒԼԱՍԱ

1. Իշպու պապը պիղարաղանէ տոգգամ իլէ օգույանըլար շիւպհէսիզ վէ միւճէրրէտ շու խիւլասայը եապէճէքլէր տիր քի պէօյլէ պիր պօզուգ քիլիսէ Քըրիստոսուն "պիր՝ ա՛զիզ՝ իւ՛մումի վէ րէսուլի" (ՍՈՒՐԲ ԿԱԹՈՂԻԿԷ ԵՒ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ)* քիլիսէսի օլամազ ։ Պէօյլէ պիր քիլիսէ՝ Գուզունուն՝ ա՛զիզլէրին սատագաթընըն պէյազ վէ փաք տուլպէնտ իլէ կիյինմիշ Թէմիզ վէ լէքէսիզ կէլինի օլամազ ։ (Եփես. Ե. 8 ։) Հաթթա օ պիր գարըյա պէնզէր, քի եւինէ Յայտնութիւն քիթապընըն օն եէտինճի պապընտա Թա՛րիֆ օլունմուշ տուր.

2. Պու պապտէ կէօսթէրիլէնլէրին պիր ղայէթ աշիքեար խիւլասասը տախի շու տուր, քի հէր Պրօթէսդէք անիտէ Ռօմա քիլիսէսինտէն քէսիլիպ այըրըլմազա պօրճլու տուր ։ Էյէր քէնտի ճանընըն գուրթուլուշունու արար իսէ, էյէր հէր նահագգըլըղա վէ "հէր եալանը սէվէնլէրէ" գարշը կէօքտէն աշիքեար օլունաճագ ճէզատան գաչմագ իսթէրսէ, պու պօզուգ

*Գ.-է, Եղծ աղանդոյ Լութերի եւ Կալվինի, նոր տէֆտէրի Սահիֆէ 62 էր 90 ։

քիլիսէյի, Աʼզիզ Քիթապըն վէ Ինծիլի փաքլըղըն՝ հայաթըն վէ թաʼլիմաթըն պու պէօյիւք տիւշմանընը ըէտտ էտիպ պըրագմալը տըր։

3. Օլան թէֆթիշլէրտէն կէօրիւրիզ քի Իսվ օ-վանըն չօգ թարաֆլարընտա տինսիզլիյին գուվվէթ պուլմաղընըն պիր սէպէպի տէ պու Քիլիսէնին ախլագը (Ժուրոյանը) օլմուշ տուր։ Աʼգըլլը ատէմլէր քրիսթիանլըգ էֆքեարընը կէօրմէք իչիւն Քիլիսէյէ տիգգաթ էտէրլէր. վէ Քիլիսէյի եալընըզ զահիրտէն ֆայտէսիզ վէ չօճուգճա այինլէր իլէ վէ պօզուգ թաʼլիմաթլէր իլէ տօլու, վէ օնուն րուհանի նազըրլարընըն տախի զիյատէսիյլէ հէվայի քիմսէլէր օլտուղունու կէօրտիւքլէրի հալտէ՝ քրիսթիանլըգ տէտիքլէրի պու մու խիչ տէյէրէք, վէ իլհամը իլահիյի եանլըշլըգտան այըրտ էտէմէյերէք, իքիսինի պիրտէն ըէտտ էտիպ՝ տինսիզ օլուրլար։ Չիւն Քաթօլիք մէզհէպինտէ պուլունան պէլտէլէրտէ Աʼզիզ Քիթապլար խուսուսունտա օլան գաթը ճէհալէթ պու թարզ քիմսէլէրէ Քաթօլիքլիք իլէ սահիհ քրիսթիանլըղըն ֆարգընը անկլամաղա մանի՝ օլուր։ Յովսէփ Կօրտօ նամ մէշհուր Իթալիալը պիր պինպաշը Րօմ սթանպ օլմաղընըն սէպէպինի կէօսթէրտիյի պիր մէքթուպունտա, Րօմա մէզհէպինին ինսանը տինսիզլիյէ տավէթ էտէր օլտուղու հազգընտա չէօյլէ սէօյլէր։ «Կէօրտիւմ. լաքին հիւրմէթսիզ Րօմանըն գօյնունտա հիմայէթ պուլան օլ կէօրտիւյիւմ մուրտարլըգլարը՝ զալըմլըգլարը վէ պինամուսլուգլարը նէ՞ պիր պիր սայայըմ. պիր սէօզ իլէ, կէօրտիւյիւմ շէյլէր պէնի տինսիզ էթմէյէ քեաֆի իտիլէր. Պէլքի, տինսիզ օլտում. հիյպէթլի՛ իգրար. լաքին քէշքի Քաթօլիք տինտարըլար պու իգրարը իշիթսէլէր։ Պէլքի՝ տինսիզ օլտում. զիրա Քաթօլիք մէզհէպինին աճընաճագ հա-

Քաթօլիք մէզհէպինին իճի թապի՛ի նէթիճէլէրի·

լընտէն թապի՛աթը իլէ հասըլ օլան նէթիճէ պու տուր":

"Տինսիզ օլտում. զիրա ինսան գըսմընա ղազէպ, զուլմա ալաթ, ճէհալէթէ, պաթըլըղա վէ խանկըլըշլըղա համի օլմաղա թային, Ա՛զիզ Քէլամլարըն՝ սէպէպը էվվէլի օլան Հագգտան վէրիլտիկի կիպի օգունմասընը մէն՝ էտէն, հիւքիւմտարլարը գաթլ էթմէյէ րուխսաթ վէրէն, վա՛ըզըն իճրասընա օլան մէճպուրիյէթի ինքեար էտէն, շիրքէթը ինսանիյէյէ պաղ օլան քէյֆիյէթլէրի գօփարան, քէնտինէ թապի՛ օլան միլլէթլէրի սէֆալէթէ կիրիֆթար էտէն վէ էն կիւզէլ պէլտէլէրի վիրան չէօլլէրէ թահվիլ էտէն պիր մէզհէպին Ալլահընա Ալլահ տէյիւ ինանամազ իտիմ":

4. Քաթօլիք Քիլիսէսինին ախլագի վէ ճիսմանի թա՛լիմաթլարը հագգընտա պուլունան ագտէմ էթտիյիմիզ մուլթալա՛ալարտան՝ Քաթօլիք պէլտէլէրին տայիմա իսթիլալ վէ ֆէսատ իչինտէ պուլունտուղունուն սէպէպինի անկլատըգ՝ Իթալիա, Ֆրանսա, Իսպանիա, Փօրթուկալ, Իրլանտա, Մէքսիքօ վէ Ճէնուպի Ամէրիգանըն քեաֆֆէյի պէլտէլէրի գատիմ վէ գանլը իսթիլալլէրէ սէյրան օլմուշլար տըր: Ալլահըն Քէլամընը ճէմա՛աթըն էլինտէն ալան, օնլարը րուհանի գարանլըգլա իհաթա էտէն, վէ պուլունան գաթինազար՝ ախլագ ու նիզամա մուղայիր թա՛լիմաթլար էօյրէտէն պիր մէզհէպտէն՝ պուլունան պաշգա նէ՞ մէմուլ օլունապիլիր: Քաթօլիք մէզհէպին հիւքիւմէթի պիւսպիւթիւն իւզէրլէրինտէն գալգմատըգճա՝ պու տիւնեանըն միլլէթլէրի րահաթ վէ ասայիշ իւզրէ հուզուր վէ սէլահիյէթլէրինէ նայիլ օլամայաճագլար տըր:

5. Նէթիճէյի քէլամ՝ Քաթօլիք քիլիսէսի պալատէ մէզքիւր թա՛լիմաթը շիմտի խա գապուլ էտէր

եա էթմէզ։ Պու իքիսինին պիրի միւսթագիլ կէրչէք օլմալը տըր ։

Իշտէ շիմտի ծուլարը գապուլ էտմէյէն, օնլարը պիր վագըթ գապուլ էթմիշ օլտուղու զէման պէօյիւք եանկլըշլըգլարտա պուլունմուշ օլտուղունու իգրար էթմիշ օլուր. վէ պէօյլէճէ քէնտի իգրարը իւզրէ եանկըլըմաղա միւպթէլա օլտուղունու իսպաթ էտէր ։

Պունտան գաթի՛ նազար՝ "Նահագգըլըղըն հէր ալտաթըշը իլէ" մէմլու իտի յինի կէօսթէրիր ։ Բ Թեսա. Բ. 10։) Օ՛խրա կէրչէք տէյիւ գապուլ էթմիշ օլտուղու շէյլէրի րէտտ էտիպ՝ պիր թարաֆտան գարարսըզ վէ միւշէվվէշ հալինի իսպաթ էթտիյի էսնատէ, տիկէր թարաֆտան պիլա հիճապ եիւքսէք սէտա իլէ տայիմա եանկըլըմազ վէ տէյիշիլմէզ օլտուղունու վա՛զ էտէր ։ Եալանճը օլտուղունու իգրար էտիպ տէ, պատէհու կէրչէքլիքտէն հիչ պիր վագըթ այրըլմամըշ ըմ, տէյիւ իտտիաա էտէն ատէմէ այնի պէնզէմիշ օլուր ։

Պունտան զիյատէ՝ շիմտի տէ օլ Րօ՛մալըլարը գապուլ էտէնլէր հալտէ, աշիքեարէ Թէսալօնիկէլիլէր մէքթուպունտա, Հայտնութիւն քիթապընտա վէ Ա՛զիզ Պիթայըն պաշգա մահալլէրինտէ զիքր օլունան օլ Տէճճալ (Նէռ) օլտուղունու իսպաթ էտէր, օլ քի՝ "Հէր Ալլահ եախօտ մա՛պուտ տէնիլէնին իւզէրինէ եիւճէլիպ, Ալլահ կիպի Ալլահըն հէյքէլինտէ օթուրաճագ, վէ քէնտիսինի Ալլահ կէօսթէրէճէք" իտի. լաքին "Նահագգըլըղըն հէր ալտաթըշը իլէ տօլու օլաճագ" իտի ։

Իշպու պապտէ զիքր օլունան ճէմի՛ի թա՛լիմաթլար վէ էսասլը մատտէլէր հագգընտա՝ օնլարը օգույան զաթլարա սիւալ էտէլիմ. **ՊՈՒՆԼԱՐԸՆ ՄՈՒՃԻՏԻ ՔԻ՞Մ ՕԼԱ ՊԻԼԻՐ.** Քրիստո՞ս մու, եօխսա օնուն պէօյիւք խասըմը մը ։

ԲԱՊ Ե

Քաթօլիքլէր իլէ Բրօթէսթանդլար տիւրլիւ խուսուսլարտա մէզնի բուլար օլունուրլար :

ՓԱՍԼ Ա

ՔԱԹՕԼԻՔԼԻՔ ԻԼԷ ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԸՂԸՆ ԷՆՎԱ'Ի ՀԱԼԼԷՐԻ· ՔԱԹՕԼԻՔԼԻՅԻՆ ՀԱԼԻ՝ ԻՍԼԱՀԸ ՄԷՋՀԷՊՑԷՆ ԷՎՎԷԼ·

ՓԱՍԼ Բ

ՃԻԶՎԻԹ ՇԻՐՔԷԹԻՆԻՆ ՓԻՐԻ ՕԼԱՆ ԼՕՅՕԼԱ ԻԼԷ ԻՍԼԱՀԸ ՄԷՋՀԷՊԻՆ ՓԻՐԻ ԼՈՒԹԷՐ :

ՓԱՍԼ Գ

ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴ ՎԷ ՔԱԹՕԼԻՔ ՎԱ'ԻԶԼԷՐ :

ՓԱՍԼ Ա

ՔԱԹՕԼԻՔԼԻՔ ԻԼԷ ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴԼԸՂԸՆ ԷՆՎԱ'Ի ՀԱԼԼԷՐԻ· ՔԱԹՕԼԻՔԼԻՅԻՆ ՀԱԼԻ՝ ԻՍԼԱՀԸ ՄԷՋՀԷՊՑԷՆ ԷՎՎԷԼ·

Բրօթէսթանդլըգ լաֆզըն՝ փափանըն Ա'զիզ Քի-թապլարտան խարիճ վէ եալան մաթլուպաթընա գար-շը Բրօթէսթօ տէմէք օլտուղու մանայա նազար էյլէտի-յիմիզ հալտէ՝ Բրօթէսթանդլըգ՝ հէնուզ օլ քեաղիդ եանկըլըշլըգլար զուհր էթմէզտէն մէվճուտ իտի տէյէ-մէզիզ: Լաքին Ինճիլի Բրօթէսթանդլըգ իսմի՝ ասըլ

Բրօթէսթանդլարըն իքի հալլերի ։

Ինճիլի քրիսթիանլըգ եա Ինճիլ մեզհեպի մեֆհումունտա խըթթ'մալ օլունտուղու իչիւն՝ վէ խալիս քըրիսթիանլըգ մեվճուտ օլան հէր եէրտէ վէ հէր վագըթտա Բրօթէսթանդլըգ պուլունմուշ տուր տէմէյէ սէլահիյէթիմիզ օլուր ։ Իմտի պու միւլահազա իլէ՝ Քրիստոսուն վէ Ռէսուլլէրին վագթինտէ Բրօթէսթանդլըգ վար իտի*։ Իլք իքի տէհրտէ՝ քիլիսէտէ սալթանաթ սիւրէն՝ շիմտիքի Բրօթէսթանդլարըն տին գանունու օլան Աստուածաշունչ իտի ։ Մէզքիւր խալիս առաքելական քիլիսէ եավաշ եավաշ ինսան իճատլէրի իլէ պօզուլտու, վէ էնճամ Ալլահըն Քէլամը վէ ինսանըն զամիրինէ մուսալլաթ օլուպ՝ Քաթօլիքլիք զուհրա կէլտի ։

Օլ վագըթ Ինճիլի քրիսթիանլըգ իշպու հիյէթը ալլիյէսինտէն հալի ախիրէ թէպտիլ օլտու, վէ Քաթօլիքլիյին օլ ուզուն վագըթ սիւրէն սալթանաթը հէնկեամընտա՝ իսլահը մեզհեպին էյամընատէք եօլէճէ գալտը ։ Քաթօլիքլիյին հինի սալթանաթընտա՝ Ինճիլի մեզհեպ հէր նէ գատար թէպտիլ օլմուշ վէ պէօյիւք զուլմ ու գօվալայըշա մազհար օլմուշ իտի իսէ տէ, եինէ տայիմա քէնտի տիրի գուվվէթինի վաֆիր միւմինլէրին, եա'նի՝ Ռօմա Եպիսկոպոսունա իթա'աթ էթմէյէն Քրիսթիանլարըն ախլագ ու թա'լիմաթլարընտա նուր կիպի փարլատըր իտի ։

Գատիմ Ինճիլէ սատըգանէ թապի օլմուշ օլան, վէ ա'լէսսէվիյէ Լեօնեան† թեսմիյէ օլունան Ալպի-

* "Բրօթէսթանդներուն հաւատքը Նոր կրօնք կարծուելուն վրայ", նոյն [illegible] գրուածոյն [illegible] ։

† [illegible] Ռոյներ Սաքսոն Քանօնիկոս Աստուածաբանին [illegible] գրուածոյն էջե. Կանոն հասարակ, էջ 179 ։

ժուալար վէ Վօտուալար մէզքիւր քրիսթիանլարըն պիր գըթա'սը տըր. վէ հիսապ օլունմուշ տուր քի' կէչէն պին սէնէ զարֆընտա Ռօմանըն պունլարա գարշը էյլտիյի թարտ ու գօվալայըշտա ունլարտան ալթը միլեօն գատար էօլմիւշ տուր։ Պու հէնկեամտէ Վիքլիֆ, Յօհաննէս Հուս, Հէրօնիմոս Փրակալը, Սավօնարոլա վէ պաշգա մէշհուր տինտար վէ ա'լիմ քիմսէլէր Քրիստոսուն կէրչէքլիյինէ շահիտ, է Ռօմանըն գօվալայըճը զալիմլիյինէ ֆէտա օլտուլար։

Իսլահը մէզհէպին Գէրմանիատա պաշլատըղը վագգըթ' Ինճիլ քրիսթիանլըգ զուլմ վէ գօվալայըշտան խէլաս օլուպ՝ անիտէ Ռօմանըն շան ու գուտրէթինի էյլինտէն ալմաղա գատիր օլտու։ Հիմայէթսիզ վէ ճիսմանի գուվվէթինտէն մահրում՝ իշէ պաշլատը իսէ տէ՝ Ալլահըն կէրչէքլիյինէ վէ Ռուհունա կիւվէնէրէք՝ հազիմանէ իլէրի կիթտի. էսիրլիք պէնտլէրինտէ վէ զուլմ թահթընտա ֆիղան էտէն միլլէթլէրէ զամիր սէրպէսթիյէթի իհսան էյլէտի. Ռօմա քիլիսէսինին զա'թը ալթընա ալըպ՝ մահվ էթմէյէ չալըշտըղը Ալլահըն Քէլամընը՝ էէնիտէն տիւնեայէ իհսան էթտի. ինսանլարըն գալպինտէ իլմէ վէ սէնա'աթա ա'շգ վէ արզու ույանտըրտը, վէ շիմտի քրիսթիանլըղըն վէ մէտէնիյէթին պէրէքէթլէրինի տիւնեանըն փութփէրէսթ վէ պաթըլ ի'թիգատտէ օլան միլլէթլէրինէ կէօնտէրիր։ Լաքին պու իւչ հալտէ տէ Ինճիլի քրիսթիանլըգ էօյլէ գալտը։ Իպթիտատէն պէրի Քրիստոսու կիւնահքեարլարըն խալըսըգ գուրթարըճըսը, Քիլիսէնին պիրիճիք պաշը վէ Ալլահըն վէ ատէմլէրին մապէյնինտէ խալըսըգ Միանճը վէ Շէֆա'աթճը տէյիւ թանըր։ Նայըլըսըգ Ալլահըն Քէլամընը քէնտիսինէ խանկըլմազ գանուն թութար, վէ պիւթիւն տիւնեա իսլէրինտէ ղալիպ օլանատէք՝ պու թէմէլտէ միւհքէմ գա-

Ինճիլի մէզհէպին տայիմ պիր գարարտա գալմասը։

լաճագ տըր։ Քիլիսէ՝ Ռէսուլլէրին կիւնիւնտէ վէ մուախխէրէն մազլում վէ մաղտուր պուլունտուղու վագըթ նէ իտի իսէ, շիմտի տախի էօյլէ տիր։ Թա'լիմաթըն ի'պատէթի վէ ախլագը Մէսիհտան սատր օլունմուշ վէ պա հիւքիւմի իլահի օլտուղունտան, րէվայէթլէր պօզուլտուղու իխթիլաֆ ու մինասիպէթսիզլիքինէ, վէ ինսան ֆէսատընա միւպթէլա տէյիլ տիր։

Քաթօլիքլիք իսէ պէօյլէ տէյիլ տիր. Օնուն ղայէթ պօզուգ թա'լիմաթը ինսան իւրէյինին ֆէնա խույլարընտան վէ արզուլէրինտէն նէշաթ իյլէմիշ տիր։ Օնուն էն պէօյիւք ճանկլըշլըգլարընըն ֆիլիւլէրի Ռէսուլլէրին վագթինտէն* կէօրիւնմէյէ պաշլատըլար. անճագ մէյվէսի տէվիրլէր կէշտիքտէն սօնկրա աշիքեար օլտու։ Եէտինճի տէվրտէն օն ալթընճը տէվրէտէք Քաթօլիքլիք հիւքիւմաթը քեամիլէ վէ միւսթագիլէ իլէ մուսալլաթ օլտու։ Բրօթէսթանդլըղըն ու'մումէն վէ վասիէն էթրաֆա ճայըլըպ, թէէսիրաթը ղալէպէ էտինճէյէտէք՝ Քաթօլիքլիք՝ էսասլը թա'լիմաթընը պէյան, վէ սահիհէն նէ րէնկտէ օլուպ նէ կէօնէ սէմէրէլէր հուսուլէ կէթիրմէյէ միւգթէտիր օլտուղունու աշիքեար կէօսթէրմէյէ ագըլլը տօղրու եիւզ սէնէ վագթի օլապիլտի։

Բրօթէսթանդլըղըն ճայըլմասընտան պէրու Քաթօլիքլիք քիլիսէսինտէ չօգ խուսուսլարտա թէպտիլաթ վագի' օլտու։ Պօզուգ ա'տէթլէրինին չօղու նիզամա կիրտի, քէշիշլէր մէշրէպլէրինի ճիւզի տէյիշտիրտիլէր, քէշիշ վէ պիքիրէ մանասթըրլարը նիզամ վէ րապըթա թահթընա վազ' օլունտուլար։ Շիմտիյէ

---

* «Զիրա պինամուսլուղուն սըրրը շիմտի իշլէնիյօր, անճագ՝ շիմտի մանի օլան օրթատան գալտըրըլը։ Վէ օլ զաման օլ պինամուս զուհուր էտէճէք, քի Րապպ Յիսուս անը իֆնա էտէճէք» Բ Թեսս. Բ. 7, 8։

գատար սէօզիւմիւզ հէման պիւսպիւթիւն չիմտիքի Քաթօլիքլիյին հօգգընտա իտի, վէ օլ գատար նի-զամ քէսպ էյլէմիշ իքէն՝ եինէ նէ ախլագը վէ նէ տիւրլիւ թէէսիրաթը օլտուղունու ասըլ Քաթօլիք միւէլլիֆլէրին շահատէթինտէն թաստիգ էյլէտիք։ Լաքին իշպու մէզհէպին թապիա'թ ու ախլագընըն թէէսիրաթընը տահա էյի անկլամագ իչիւն՝ օնուն տէ-րէճէյի քէմալտէ շան ու շէօհրէթլէ մէմտուհ պու-լունտուղու վագըթլարա րիւճու էթմէլիյիզ. օլ վա-գըթլարտա, եա'նի մէզքիւր քիլիսէնին էն ա'լա դէ-մանլէրինտէ՝ ճէմա'աթըն վէ քէշիշլէրին նէ հալտէ պուլունտուղունու թէֆթիշ էթմէլի յիզ։ Պիզ պուրա-տա օգօսյանլարա քիլիսէնին օլ տէվըրլէրինին թէքմիլ վէ օլտուղու կիպի վասֆընը էթմէյէ՝ տէտիքլէրիմիզ իֆ-թիրա զաննօլունուր տէյիւ խէվֆիմիզտէն նաշի՝ ճէ-սարէթ էտէմէզ իսէք տէ, քէյֆիյէթին ահվալը սա-հիհէսինէ տայիր՝ ասըլ Քաթօլիք միւէլլիֆլէրին էթ-տիյի շահատէթի պուրայա տէրճ էտէրէք ճիւզի օլսուն պիր մա'լիւմաթ քէսպ էտէպիլիրիզ, վէ մէմնուն է-տէրիզ քի պու վէճհ իւզրէ հագիգէթը հալ մէյտա-նա կէլէպիլիր։ Իմտի էվվէլա Դ'օյանըն թէրպիյէ խուսուսունտա թէէլիֆ վէ Ջամուրճեանց Տէր Սա-րապիոնեան Պրուսալը Պատուելի Յօհաննէսին եէտի իլէ Նշմէնիճէ աշխարհաբար լիսանէ թէրճիւմէ օլու-նան հիքեայէտէն աթի իւլ պէյան պէնտի պու մա-հալլէ տէրճ էտէլիմ։

1. "Պաշգա եէրտէ տախի իշիթմիշ իմ քի՝ պիրտէն զիյատէ գարըը ալմագ թէրպիյէլի միլլէթլէրտէ մէմնու'-տուր. եալընըզ թէրպիյէսիզ եախօտ թէրպիյէսի նա-գըս օլան միլլէթլէրտէ վագի' տիր։ Սէ պունտան անկլարըզ քի՝ պիր գարըսը օլմագլէ գանա'աթ էթ-մէյէն շէհվէթին զայիտ վէ շէտիտ օլմասը՝ ինսանըն

Իւչ տէվիրլէրին գաթօլիքլիք հալի ։

Թապի'ի մէշրէպինտէն տիր. պա'զը ֆէյլէսօֆլուղա վէ Ի'լմի իլահիյէ աշնա օլմայան միւէլլիֆլէրին տէտիյի կիպի Թէրպիյէյի մէտէնիյէ վէ Ի'լմի ւէտ'ն տէյիլ տիր։

2. «Չէզար նագլ էտէր քի՝ Պրիթօնլարըն գարըլարընըն հէր պիրի օն եա օն իքի էրքէյէ գարը իտիլէր. պիր գարընտաշըն գարըսընը օ պիր գարընտաշլար տա մ'լէսսէվիյէ գուլլանըրլար իտի. պիր էրքէք պիր կէնճ գարըյա վարըբ էվլէնիշմիշ էվլատլարը օլտուղու հալտէ՝ գարը հէմ գօճասընըն հէմ էվլատլարընըն օլուր իտի։ Վէ Պրիթօնլարըն եապանի միլլէթլէրտէն փէք աղ ֆարգը վար իտի։ Արկանթօքօքսուս նամ պիր Պրիթօն հիւքիւմտար՝ Ռօմայա կէլտիյի վագըթ՝ Յուլիա իմբէրաթօրիչա պու միւպթէզէլ ա'տէթի մէրգումուն եիւզիւնէ վուրտու. հիւքիւմտար ինքեար էթմէյիպ, անճագ Ռօմալը գարըլարըն կիզլիճէ օլ ա'տէթտէն չօգ ուզագ օլմատըղընը ճէվապ էյլէտի։

3. «Ռօմա տէվլէթինին Կիւնպաթը գըթա'սը իւզէրինէ հիւճիւմ էտէն պարպար միլլէթլէրին շէրիա'թ քիթապլարընտա չօգ եէրտէ գարը գափմագ վէ սայիր էտէպէ մուղայիր հարաքէթլէր օլտուղու նագլ օլունուր։ Գունունլա էպքի Ռօմա թէվարիխինտէ Ռօմալըլարըն էպա վէ էճտատընըն իլք գապա վագըթլարընտա Սափինալը գըզլար ճէպրէն գապթ էյլէմիշ օլտուղունա փէք գօլայ ինանապիլիրիզ։

4. «Կէօրիւնիւր քի՝ պէշինճի տէհրտէ վահշի միլլէթլէրին Ռօմանըն Կիւնպաթը իմփէրաթօրլուղու հիւճիւմինտէն սօնկրա՝ էրքէքլէրին գարըլարընը պաշգասընա վէրմէք միւպթէզէլ ա'տէթի տէրքեար օլմուշ իտի. վագա'ա պէօյլէ պիր ույկունսուզլուղուն էօնիւնիւ ալմագ իչիւն չօգ շէտիտ գանունլար վէ եասագլար թէրթիպ գըլընմըշ իտի իսէ տէ, օլ ա'սիրին ին-

սանլարընըն սէֆիլ հալինտէ՝ չարէսի հէման միւմ-քիւնսիզ կիպի իտի ։ Օ՛իրա պիր Թարաֆտան իֆ-րաթ սէֆահաթ չօգ օլուպ, տիկէր Թարաֆտան ծթ տէհրտէն եվվէլ սէնա՛աթլէր ազ օլտուղու սէպէպ-տէն՝ քեար չօգ տէյիլ իտի ։ Բ՛իպարլարըն վէ զէն-կինլէրին սաթուն ալմաղա գուտրէթլէրի վար իտի. պայաղը խալգ վէ ֆուգարա Թագըմ իսէ՝ անճագ սաթ-մաղա միւհթաճ իտիլէր ։ Օլ վագըթքի պայաղը խալ-գըն պու Թարիգլէ գազանտըղընը՝ շիմտիքի պայաղը խալգ չալըշարագ գազանըր ։

"Տէհր . Ը ; վէ Թ ։ Պէօյիւք Գ՛արլօ իմփէրաթօր՝ րէսմի այինլէրի իճրա էթմէյէրէք տախի տօգուզ քէր-րէ գարը Թէպտի՛լ էթտի իսէ տէ, օնու քիմսէ այըպ-լամատը ։ Պու պիր իսպաթ տըր քի՝ եալընըզ պիր գարը ալմագ հագգընտա Քրիստոսուն վէրտիյի Թէմ-պիհ օլ վագըթլարտա ճէմա՛աթըն ֆիքրինէ եէր էթ-մէմիշ իտի ։ Ալէօրիւնիւր քի՝ Ֆրանսատա պիր գոչ մանաստըրլարտա զինաքեարլըգ վէ չօճուգ կէչիրմէք էքսիք տէյիլ իտի ։ Սուրբ Անիփակոս Նագլ էտէր քի՝ Ինկիլիզ միլլէթին գատընլարը վէ պիքիրէ մայ-րապետլէր Հօմայա զիյարէթէ կիթտիքլէրինտէ, պի-քիրլիքլէրինի ղայպ էտէրլէր իտի ։ Ֆրանսատա վէ Լօմպարտիատա իշպու զիյարէթէ կիտէնլէրտէն գալ-մըշ պիր գաչ ֆահիշէ պուլունմայան եէր փէք նա-տիր պուլունուր իտի ։

"Տէհր . Ժ ։ Պէթինէլի՝ 900 Թարիխտէն սօնկրա ճէհալէթին ինսանլարըն մէշրէպի իւզէրինէ Թէէսի-րաթը խուսուսունտա սէօյլէտիյի վագըթ տէր. Բ՛ի-Թապլար, Ի՛լմլէր, վէ լիսան ճէհալէթ իլէ զայ՛ օլ-տու . քրիսթիանլըղա վէ մէտէնիյէթէ տայիր գանուն վէ շէրիա՛թ ունուտուլտու ։ Բ՛րիսթիան Թա՛լիմա-Թը վէ ախլագի գայիտէլէր ճէմա՛աթ րէյիսլէրինին

Քաթօլիքլէրին զինաքեարլըգլէրի ։

վէ քիլիսէ խըզմէթճիլէրին տէ Ֆիքրինտէն չըգարըլար ․ Հաթթա օնլարը պօզան քէնտիլէր իտի ։ Իմտի ֆազիլէթի քէօթիւլիւքտէն ֆարգ էթմէյէ իգթիտար հէման գալմամըշ կիպի իտի ․ վէ զինա , գաթլ վէ խըրսըզ ագրապա իլէ զինա էթմէք օլ տէրէճէ տէրքեար օլմուշլար վէ էօյլէ խաֆիֆ շէյլէր գըյաս օլունուրլար իտի քի՝ զէնկինլէր ագչէ իլէ ա՛ֆվլըգ պուլուրլար ․ գուվվէթլի քիմսէլէր ագչէսիզ տէ ա՛ֆվլըգ ալա պիլիրլէր իտի ։ Իշ պիլմէք՝ ա՛յըպ վէ ա՛պէս պիր շէյ օլմուշ իտի ․ շէրիա՛թ վէ հաքիմլէր տէ պէօյլէ քէօթիւլիւքլէրէ րուխսաթ վէ ճէսարէթ վէրիրլէր իտի ․ Իշպու րուխսաթ շու իտի քի , պէօյլէ հարաքէթլէրտէ պուլունանլարա գարշը պիրի թէշէքքի էթտիյի հալտէ՝ թէշէքքի էտէն իլէ գապահաթլըյա՝ պիրի պիրի իլէ տուէլլօ էթմէյէ րուխսաթ վէրիլիր իտի ․ շէօյլէ քի ղալիպ օլան գապահաթսըզ սայըլըր իտի ։ Պլատինա վէ Կինեբրարդոս վէ Ստէլլա վէ Բարոնիոս քիլիսէ մուէրրիխլէրի տէրլէր քի՝ օլ վագըթլարտա Փահիշէլէր օլ գատար չօգ , վէ օլ տէրէճէ նուֆուզ սահի իտիլէր քի՝ պէօյլէ մէսնէտլէրէ մանսուպ օւնաճագ քիմսէլէրին ինթիխապը տախի պունլարըն վասիթասի իլէ օլուր իտի ․ Փահիշէ եր եկեղեցական մէմուրլարըն տախի նասպ ու թա՛յին գըլընմասընա գարըշըրլար իտի ։ Էտկարտ նամ Ինկիլթէրրա գըրալը՝ մէմալիքինին ճէմի՝ վիւքեալա վէ վիւզ՛րասընը պիր եէրէ ճէմ՛ պիրլէ՝ պիր պէօյլէ մէճլիս էտէրէք՝ պիր մուքեալէմէ նութգ էյլէմիշ տիր ։ Մուքեալէմէյի մէզպուրէտէ ճէմա՛աթա թէօքէզ օլան ֆէնալըգլարըն քեաֆֆէսինի քէշիշլէրին իւզէրինէ համլ էտէր ․ օնլարըն սէրխօշլուգլարընը , զինա մուպթէլա օլտուգլարընը վէ էտէպսիզճէ հարաքէթլէրինի եիւզլէրինէ վուրուր , վէ հիչ պիր շէյ սէթր էթ-

Ժ վէ ԺԱ ասըրլարտէ քէշիշլէրին պէտ խույլարը :

մէյերէք աշիքեար տէր քի՝ քէշիշլէրին մէքեանլարը քէրխան՚է օլմուշլար տըր : Պու սէօզլէրտէն սօնկրա Սուրբ Տունստան Եպիսկոպոս մէճլիստէն եարտըմ պուլարագ ճիւմլէ քիլիսէ Թայիֆէլէրինէ էմր էթտի քի՝ եա խալէթի հըֆզ, եա քիլիսէլէրինի թէրք էյլէսինլէր :

"Տէհր. ԺԱ. 1003 Թարիխինտէն Թա 1099 Թարիխէ տէք Քիլիսէ Թայիֆէլէրին եա՛նի փափազլարըն վէ քէշիշլէրին եօլսուզ հարաքէթինի խուլաս էթմէք իւզրէ իշպու մէճլիսլէրին գանունլարընտան իշարէթ օլունտուղունա պինաէն եանլարընտա չօգ տիշէհլիլէր պուլունտուղտան պաշգա՝ փիճ էվլատլարը տախի վար իտի. վէ հէփիսի պիր եէրտէ սաքին օլուրլար իտի : Զիլէօրի Քիլիսէ միւէրրիխի 1020 Թարիխինտէ օլան Բավիանըն մէճլիսինի հիքեայէ էյլէտիքտէ՝ տէր. 'Պու մէճլիս հագգընտա էլիմիզէ կէչէն հիքեայէլէր ուզուն միւքեալէմէ վէ նութգ իլէ պաշլարլար. մէզքիւր նութգլարտա քէշիշլէրին մուրտար մէշրէպի քիլիսէնին ի՛թիպարընա խալէլ կէթիրիր. Փահիշէլէրի վէ օնլարտան գուհր էտէն էվլատլարը պէսլէմէք իչիւն գըալլարըն ա՛լիճէնապլըղընտան քիլիսէլէրէ վէրիլէն հէտիյէլէր վէ ագչէլէր թէլէ՛ֆ օլունուր տէյերէք փափալար թէշէքքի էտէրլէր : Զօրլու քիմսէլէրին տէ էտէպսիզլիյի վէ արսըզլըղը օլ տէրէճէյէ վասըլ օլտու քի՝ Ինկիլթէրրատա գարըլարտան չօգլար օնլարըն ճէպրինտէն գուրթուլապիլմէք իչիւն ֆիրար էտիպ մանասթըրլարա սըղընըրլար, վէ նամուսլարընը վիգայէ էթմէք նիյէթիյլէ քէշիշէ գըյաֆէթինէ կիրէրլէր իտի : Պու նիզամսըզլըգլար սէպէպ օլտուլար քի սօն տէհըրլէրտէ փափալար, Արքեպիսկոպոսլար վէ Եպիսկոպոսլար, մէքթէպ ու մէտրէսէլէրի վէ տիւրլիւ Թա՛լիմխանէլէր չօղալթըլար, չէօյլէ քի

ԺԱ վէ ԺԲ տէհրլէրտէ Քաթօլիք պէլտէլէրին զինաքեարլըղը :

Ֆիքրլէրի աչըլարագ վէ հօզ շէյլէրէ վագըֆ օլարագ՝ Ճահիլլիքտէն նէշաթ եաէն պօզուգ հարաքէթլէրտէն սարֆը նազար էյլէսինլէր : Նէթիճէյի քէլամ՝ ո՛ւմումի մէշրէպ քէօթիւլիւյիւ հօզ քիմսէլէրէ տիւնեանըն սօնու եագլաշմըշ տըր տէյիւ ինանտըրըրտը :

“Տէհր ԺԱ, ԺԲ : Պիր կէմինին ղարգ օլմագ թէհլիքէսինտէ պուլունտուղու տէնիզ գըյըսընտան կէօրիւլտիւյիւ հալտէ՝ օնա իմտատ իչիւն պաշգա սէֆինէլէր կէօնտէրիլիր : Պիր քիմսէ սիլահլը պիր պաշգասընը վուրմագա հիւճիւմ էյլէտիյի թագտիրտէ՝ վէ վուրուլմագ թէհլիքէսինտէ պուլունան քիմսէ նիտա էյլէտիյի հալտէ՝ օլ շէհրին եախօտ մահալին պէքճի ա՛սքէրի իմտատա կիտէր : Պունուն կիպի տէ օրթա տէհրլէր թէսմիյէ օլունան զէմանլէրտէ՝ շըմալէյէ թա՛պիր օլունան թարիգաթլար իհտաս օլունտու . պունի պէքճի ա՛սքէրին մէմուրիյէթի վէ մէրամը խըրսըզլար էլինտէն աւէմ գուրթարմագ օլտուղու միսիլլու՝ պունլարտան տա մէրամ ու մագսէտ տիշէհլի թայֆէսինի հիմայէ, օնլարը գաւիրճըլար էլինտէն գուրթարմագ իտի : Հէր մէմալիքտէ վէ էյալէթտէ շըվալիյէլէրին օլ գատար չօղալմասը վէ տաղըլմասը կէօսթէրիր քի՝ հէր եէրտէ տէ ճէպրէն գարըլ ալըպ կէօթիւրմէք տէրքեար վէ ա՛տէթ կիպի օլմուշ իտի : Ֆէնասը շուտուր քի՝ գարըլարըն մուհաֆազասը իչիւն թա՛յին գըլընմըշ օլան շըվալիյէլէր՝ պիզզաթ քէնտիլէրի գարըլարը վէ գըզլարը պաշտան չըգարմաղա պաշլատըլար . պու վէճհ իւզրէ գարըլար կէրէք հիմայէթ պուլտուգլարը հալտէ, կէրէք ճէպրէն կէօթիւրիւլտիւքլէրի հալտէ, վէ կէրէք պիր շըվալիյէնին սէօզիւնէ գափըլըպ պաշտան չըգտըգլարը հալտէ, էնճամ մանասթըրըն պիրինէ կիտիպ, պիր քէշիշէնին հիւքիւմէթի թահթընա կիրէրլէր իտի . շէօյլէ քի մանասթըր հարէմ

Քէշիշլէրին մուաաւէնէթլէրի վասըթասը իլէ պիփէրվա զինաքեարլըգ էթմէսի ։

կիտի պիր մահալ օլուր իտի ։ Պունու իլք իճատ էտէն Գուլիէլմոս Թ. Ռուսաթու տուգասը օլտու. մէրգում տուգա իչիւն Թէվարիխ՝ պէհատըր վէ Թէրպիյէլի պ՛ր շըվալիյէ իտի, տէր, լաքին գարըլարը ալտատըր իտի ։ Հէր տէհրին սօնու խաչլաշտըգտա՝ Օնպիրինճի տէհրտէն Թա Օնպէշինճի տէհրէտէք, միւէրրիխլէրին րիվայէթինէ նազարէն՝ հէր քէս Թէվպէյէ կէլիպ՝ պաշգասընտան ալտըղը շէյլէրի, կէրէք մալ, կէրէք գարը, սահապընա Թէսլիմ էտէր իտի ։ Սէնֆօա միւէրրիխ տէր քի՝ Նօրման Թէսմիյէ օլունան վահշիլէրտէն մուհաֆազա օլունմագ իչիւն Լըվրօփանըն հայլը մահալլէրինտէ պինա օլունան գալէլէրին սահիպլէրի՝ օլ պէլտէլէրին էհալիսինէ մէզքիւր վահշիլէրտէն ազ ղաղէպ օլմատըլար ։ Գալէ՛լէրին գուլլէլէրինտէն կէօզլէրի օվալարըն իւսթիւնտէ իտի. կէօրտիւքլէրի շէյլէրին իւզէրինէ հիւճիւմ էտիպ, խօլճուլարտան Թօփրագ պաստը ալըրլար, Թիւճճարլարը սօյարլար իտի. կիւզէլ գարըլար կէօրտիւքլէրի հալտէ՝ էնիպ զապթ էտէրլէր իտի ։ Պու շէյլէրի օգուտուղումուզտա՝ պի հագգէն տէյէպիլիրիզ քի, խըրսըզլըգ, գարը զապթ էթմէք վէ հէր տիւրլիւ ճէպր՝ օլ վագթըն պէյլէրինին վէ քիպարլարընըն հագգը կիպի օլմուշ իտի ։ Գըզլար վէ գարըլար էրքէք մանասթըրլարը խանըրտան գօրգուսուզ կէշէմէզլէր իտի. քէշիշլէր էօյլէ պիր չիքեար գափաթըրգլարը հալտէ՝ ավը էլտէն գաչըրմամագ իչիւն իւսթէ կէլէնէ գարշը տուրուրլար իտի. վէ պաշլարը չօգ տարա կէլտիյի հալտէ՝ մանասթըրըն տուվարը իւզէրինէ պիր մասունք կէթիրիրլէր իտի, վէ օլ վագըթ մանասթըրըն իւզէրինէ վարանլար հիճապ ու իհթիրազլարընտան նաշի հիւճիւմ էթմէյէ ճէսարէթ էտէմէյիպ կէրի չէքիլիր-

Ժ.Գ. տէհրտէ փափազ թայիֆէսինին պէտ ախլագը։

լէր իտի։ Մէզքիւր միւէլլիֆ պիր պաշգա եէրտէ շու վէճհ իւզրէ սէօյլէր. Պիր տէ Օն իւչիւնճիւ տէհրէ նազար էտէլիմ։ Պու տէհր ույկունսուզլուգ ճիհէթիյլէ էօյլէ մէշհուր օլտու քի, սօն տէհրլէրէտէք սիրա՛յէթ էյլէտի։ Օլ վագըթլարտա էօյլէ քէշիշլէր վար իտի քի՝ գըյաֆէթլէրինին եագըշըգսըզլըղընտան պաշգա՝ թամը ու հարաքէթլէրի տէ րեզիլ վէ պէտնամ իտի. մէյխանէլէրէ կիրմէք, հայվան ճէնքինտէ վէ կիւրէշ եէրլէրինտէ պուլունմագ, պիր գաչ թանէ օտալըգ պէսլէմէք տէրբ'տար շէյլէր օլմուշ իտի։ փափազլար պէլլէրինտէ գըլըճ՝ էօյլէ ճէմա՛աթըն իչինէ չըգարլար իտի. էտէպ ու էրքեան խուսուսունտա պունլարըն հալի հատտէն թէճավիւզ իտի. տայիմ էվլէրինտէ ֆահիշէլէր եաթըրմագ, մուհարէմէլէրտէ ումուրու շէրա՛աթա գարըշմագ, ֆայիզլէ ագչէ վէրմէք վէ սայիրէ վէ սայիրէ, պունլարըն ճէմիսի տէ փափազ կիւրուհինին ախլագընտա ալանէն կէօրիւնէն շէյլէր իտի։ Պա՛զը սընըֆտան օլան քիմսէլէր զինա իչիւն (փափազլարա) էօլիւպ կիտինճէյէտէք սէնէտէ պիրէր գապ շարապ վէրմէյէ մէճպուր իտիլէր։ Պիր ատէմ պիր քէրրէ պու տէֆթէրէ կէչտիքտէն սօնկրա՝ էօլիւնճէյէտէք իսթէր իսթէմէզ պու վէրկիյի վէրմէլի իտի. սէնէլէր իլէ մէզքիւր կիւնահա ճէսարէթ էթմիշ օլմասա իտի պիլէ, եինէ շարապը վէրմէք վաճիպինտէն իտի։

“Տէհր. Ժ.Գ.։ Նօրթու կիւնլէրի օլ վագըթլարտա շիմտիքինտէն իւչ գաթ զիյատէ օլտուղու սէպէպտէն, հէր քէս չօգ պօշ կիւնլէր կէչիրմէյէ մէճպուր իտի։ Խալ պու քի մէզհէպ վէ տինտարլըգ՝ ճէհալէթ, պաթըլըըգ վէ պիհուտէ այն ու ա՛տէթլէր իլէ պօղուլմուշ օլտուղունտան՝ մէզքիւր նօրթուլար ախլագ պօզուգլուղունա ֆայտէ էթմէտիքտէն պաշգա, տահա զիյա-

ԺԳ . տենհրտէ քամթօլեք զելլաելլերին եանեպի :

տէ մուզիրր օլմուշ իտի : 1096 տան թա 1291 թարիխինէտեք՝ Գուտսը Շերիֆտէքի Քրիստոսուն մէզարընը պիր Խրիսթիան հիւքիւմէթի թահթընա կէչիրմէք նիյէթինէ մէպնի՝ չօգ քիմսէլէր մէզհէպ զայրէթի իլէ սիլահ ալըպ մուհարէպէյէ կիթմէքտէ, ախլագ պօզուգլուգու վէ պի էտէպ հարաքէթլէր հէր թարաֆա սիրաեթ էթմէյէ պաշլատըլար : Գուտսա զիյարէթէ կիտէնլէր վէ կէրի—տէ, եա՛նի՝ Խաչլը թէսմիյէ օլունան ա՛սքէր Եվրօփանըն ախլագ պօզուգլուղունու Ասիայա, վէ Ասիանըն ֆէնա թապիաթ ու ախլագընը Եվրօփայա կէթիրիրլէր իտի : Ֆրանսա գրալը Սուրբ Լուտովիկոս տիննար վէ մէտհէ շայէսթէ պիր զաթ իտի իսէ տէ, մէզքիւր մուհարէպէ սէֆէրլէրինտէ՝ ֆազիլէթի, իպրէթի վէ նասիհաթը իլէ ասքէրինին էտէպսիզ վէ եօլսուզ հարաքէթինի զապթ էտէմէտի : Քէնտի չատըրը էոնիւնտէ ֆահիշէլէր իչիւն չատըր գուրուլտուղունու պիզզաթ կէօրիւպ, ղայէթլէ թէէսսուֆ էտէր իտի : Չօգ միւէլլիֆլէր եազարլար քի՝ գալա՛ վէ շէհիր սահիպի պէյլէր վէ պէյզատէլէր հիւքիւմէթլէրի ալթընտա օլան քիմսէլէրտէն պիրինին տիւյիւն էթտիյի հալտէ՝ կէլինի իլք կէճէ՝ էվվէլինէ ալմայը քէնտիլէրին հագգը կիպի գըյաս էթմիշլէր իտի . պու ա՛տէթ Եվրօփատա ԺԵ. տէհրէտէք սիւրտիւ :

«Տէհր . ԺԳ : Սիւզէլ թէսմիյէ օլունան Գարլօ գրալըն կիւնիւնտէ պաշալարը պ՛ըլխիզ վէ փիճ էվլատլարըն, եա՛նի՝ քիպարլարտան նիքեահսըզ տօղան քիմսէլէրին զօրպալըղը գալգընտըղը՝ Սաքսօնիա թէվարիխինտէ նագլ օլունուր : Պունլարըն թուղեանա գալգըշտըղընըն սէպէպի փէտէրլէրինին միւլքի օլան գալէլէրի օնլարըն եօզ էվլատլարընըն էլինտէն ալմագ, էշեալարընը եաղմա էթմէք, եկթիշտիքլէրի

Ներլերի խարապ էթմէք, տիշէհլիլերի գափմագ վէ ըրզա մուղայիր հարաքէթաէ պուլունմագ էմէլ վէ արզուսինտէն նաշի իտի: Մ՝ագա՛ա պունլար էյլէ պինամուս հարաքէթլէր տիր քի անճագ ումում քէսիքլիյինէ տիւշմիւշ քիմսէլէրտէ էմսալի կէօրիւնէպիլիր: Ինչպու գանլը մուհարէպէ օլ տէրէճէ պ՚իր չէտիտ վէ մուաննիտ մուհարէպէ օլտու քի՝ Կ՚արըօ գրալըն իլք տէֆա՝ կէօնտէրտիյի ա՛սկերի պիլէ պօզուլուպ տաղըթըլտը: Կէօրիւնիւր քի վագթը մէզքիւրտէ օգումագ պիլիպ, եախօտ պաշգասընըն օգուտուղունու տինկլէմէյէ իգթիտարը օլուպ, օգումաղա եա օգութմաղա տէվամ էտէն քիմսէլէր, պաշգա քիթապլարտան իսէ, րէզիլ հիքեայէլէր, եանի՝ Րօման թէսմիյէ օլունան մասալլարը օգումայը իխթիյար էտէրլէր իտի. Ինչպու հիքեայէլէր իսէ՝ օլ վագթըն տէվրինտէ չօգ րիւսվայ թարզ իլէ եազըլըրլար իտի, էյլէ քի շիմտի պիր ատէմ օգումաղա ութանըր վէ օլ վագթըն ատէմլէրինին նէ տէրէճէ պօզուգ իտիյի շունտան անկլաշըլըր քի, պայաղը խալգտան պիյատէ էտէպ ու էրքեան նիզամընը փարգ էթմէյէ մուգթէտիր օլան մուէլլիֆլէր պիլէ օ մագուլէ էտէպսիզ վէ հայասըզ նագլիյէթլէր եազմաղա ճէսարէթ էյլէմիշլէր տիր: Ինչպու մութալա՛ա՝ էքսէրիյէ Պօքաչչիօնուն վէ սայիր րօման եազան Իթալիալը մուէլլիֆլէրին հագգընտա օլունուր իսէ տէ, եալընըզ Իթալիալըլարա մախսուս տէյիլ տիր. Ֆրանսըզլարըն տախի կէրէք տիւզ վէ կէրէք գաֆիյէլի շի՛րլէրի՝ վէ Թրուպատուր տէնիլէն շա՛իրլէրին թէէլիֆ էթտիյի շի՛րլէրին քեաֆֆէսի պէօյլէ տիր: Նիքեահ ահտընըն վէ հուգուգունուն պօզուլմասը՝ մէրտլի, ե վէ կիւզէլլիյէ մախսուս պիր շէյ կիպի նագլ օլունուր: Մ՝է կէօրիւնիւր քի՝ տիլագըն էն զիյատէ պօզուլտուղու վագըթ, եանի Օնպէշինճի

ԺԵ. վէ ԺԶ. ասըրլէրտէ քաթօլիք պէլտէլէրին պօզուգ-լուղու.

Լուի Ֆրանսա գրալընըն կիւնիւնտէ, գրալըն սարայընտա միւլթէմէքքիւն պէյզատէլէրին սէրպէսթլըյի գատար՝ էհալինին րէյ վէ րիզասը իլէ պիր շըվալիյէնին տէ օլ խուսուսլարտա սէրպէսթիյէթը թամմէսի վար իտի:

«Տէհր. ԺԵ: 1439 տա Ալթուն եափաղը թէսմիյէ օլունան շըվալիյէ թարիգաթընը իճատ, վէ Պիքիր Մէրեէմ իլէ Սուրբ Անտրէաս Առաքեալը՝ թարիգաթը մէզքիւրէյէ համի թային էյլէյէն Ֆիլիփպօս կէյի նամ Ֆիլ՛ մէնք տուգասը, եիրմի տէօրթ գարը սէվտիյի իչիւն, մէզքիւր թարիգաթ ա՛ղալարընըն եախոտ շըվալիյէլէրինին եալընըզ եիրմի տէօրթ քիշիտէն իպարէթ օլմասընը ֆէրման պույուրտու:

«Տէհր ԺԵ, ԺԶ: Պու վագըթլարտա ախլագ պօզուգլուղու էօյլէ ա՛լէսսէվիյէ եայըլմըշ իտի քի՝ զինանըն էօնիւնիւ ալամըյըմէք իչիւն պաշգա չարէ պուլամայըբ, զինա իլէ միւթթէհիմ օլան քիմսէլէրի գաթլ էթմէք Մէքիզինձի Հէնրի նամ Ինկիլիզ գրալընտա թէքլիֆ օլունտու: Ճէմաաթըն չօպանլարընտա, վէ էհալիյէ իպրէթ օլաճագ քէշիշլէրտէ ախլագ պօզուգլուղու նիշանէլէրի կէօրիւլտիւյիւ հալտէ, ճէմաաթըն իչինտէ տահա զիյատէ պօզուգլուգ օլմազ կէրէք տիր տէմէյէ հագգըմըզ օլուր: Բիլխասսա միւէրրիխլէրի էքսէրիյէ եկեղեցական քիմսէլէր օլմաղլէ՝ եկեղեցական կիւրուհին նամուսունա սէքթէ կէթիրմէմէք էֆքեարընա պինայէն օլ վագթին փափազ թագըմընտա կէօրիւլէն պօզուգլուղու հիքեայէ էյլէմէք իսթէմէզլէր իտի. շայէտ նագլ էթմէք իճապ էթտիյի հալտէ՝ Փ նալըղըն սեպէպինի վագթին հալինէ համլ էտէրէք, քէյֆիյէթլէրի հաֆիֆճէ նագլ էտէրլէր: Պունլարըն սէօզիւնէ նազարէն տէմէք օլուր քի Օնպէշինձի վէ Օնալթընձը տէհրլէրտէ, փափազ վէ

ժե · վէ ժզ · ասըրլարտա փափազլարըն վէ պիսքոբոսլարըն ախլագը

մուա՛ըլիմ, Բիլխաս Թայֆէսինին քեաֆֆէսի տէ ճահիլ վէ ախլագը պօզուգ քիմսէլէր իտի. քէնտի հալլէրինէ մախսուս օլան շէյլէրէ պիգայտ օլուպ՝ ֆահիշէլէր իլէ կէչէրլէր իտի. վէ քիլիսէ այինլէրի իչիւն ալտըգլարը խըրգալարը զիյաֆէթլէրէ սարֆ էտէրլէր իտի վէ պունլարըն նէթիճէսի տէ զինա եա ֆահիշէլիք իտի. Միւէրրիխլէր ա՛լէսսէվիյէ սէօյլէր քի՝ օլ վագթըն քէշիշլէրինտէն օտալըգ սագլամասը վէ սիմօնականլըգ տէյլքեար պիր քէյֆիյէթ իտի: Պունուն իչիւն Բօնսթանս վէ Պազէլ սինատուլարընտա օթուրան եպիսկոպոսլարըն ճէմիսի տէ՝ Ախլագ պօզուգլուղունու խալաս էթմէք կէրէք տիր, տէյու նիտա էտէրլէր իտի: Բլէմանսիս տէր՝ քի օլ անիլ վագըթլարտա ախլագ պօզուգլուղու պիքիրլէր մանասթըրլըրընա տա կիրմիշ իտի. էյլէ քի պիր գըզըն պաշընա մայրապետլիք թիւլպէնտի պըրագմագ՝ սայքի օնա ֆահիշէլիք էթմէյէ րուխսաթ վէրմէք կիպի իտի: Պիզիմ վագթիմիզ իչիւն պու թէշէքքիւրի էթմէյէ քիմսէ ճէսարէթ էտէմէզ:

Տէհր ժ·է: Սուրբ Կարոլոս Պորրոմէօսուն թէվարիխինի օգույուպ օնուն վագթինտէ Լոմպարտիատա (Միլան շէհրինտէ) պուլունան փափազլարըն վէ մու'էլլիմլէրին նէ՛ տէրէճէ պօզուգ ախլագը օլտուղունու անկլարըզ. վէ մէզքիւր Եպիսկոպոսուն չօգ պիքիւկ մանասթըրլարը գարիաթմասը՝ էտէպլէ մուգայիր հալ ու հարաքէթին խըտիյատ պուլունմաչ օլտուղունա պիր իսպաթ տըր: Եօլսուզ հարաքէթլէրի իչիւն ա'լէսսէվիյէ ճէմա'աթա շէքք վէրմէլէրի իլէ նամ վէրմիշ օլան Ումիլիաթի նամ քէշիշլէր, Պորրոմէօսուն նիզամլարընտան խօշնուտ օլմայըպ, Ֆարինա նամ պիր քէշիշի Արքեպիսկոպոսը մուհաքիլէյհ քիլիսէտէ լքէն՝

թիւֆէնքլէ օնու վուրտուն տէյիւ թէշվիգ էյլէտիլէր · վէ մէրգում Գօրրօմէօսու վագա'ա վուրտու իսէ տէ, գուրշուն տօգանմամատը: Պունու էտէն պաշգա իւչ քէշիշ իլէ պէրապէր գաթլ օլունտու: 1659 տա' Եէտինճի Աղէքսանտըր փափանըն կիւնիւնտէ տիգգաթ օլունտու քի Ռօմատա չօգ եէնի կիլիսէլէր ազ վագթըն իչինտէ տուզ գայըրլար իտի, վէ գարըըսընըն նազարընտա օլմայան չօգ եաւամայըըպ՝ եօլիւր իտի: Պունուն իչիւն չօգլար պարը կէնճ գարըլար ընկիրութիւնու օլտուղունա սուի վանն էթտիլէր: Սիչիլիա գրալը Զ Կարօլուսուն Կարէլլի նամ հէքիմի օլ վագըթլարտա իտի քի Հօֆման նամ մէշհուր հէքիմէ պու մէքթուպու եազար: Օհէնրլէր իչիւն օլան եանկլըշ զըւ'իւմլէր հագգընտա սիզին թէէլիֆ էթտիյինիզ մէշհուր թահրիրաթ, ուզուն վագթտա թէէսիր էտէն պիր զէհիր խաթըրըմա կէթիրտի, զէհիր եափան պիր զալիմ սէնա'աթքեար՝ քի հալա Նափօլի շէհրին մահպուսխանէսինտէ տիր, օլ զէհր իլէ 600 քիշիտէն զիյատէ եօլտուրմուշ տիր՝: Օսլա շիւպհէ գալտըրմազ՝ քի ԺԷ տէհրին եարըլարընա տօղրու պէօյլէ զէհիր եափըպ վէ կիզլի եէտիրիպ ատէմ եօլտուրմէք ատէթի Ռօմատա վէ Նափօլիտէ չօգ տէրքեար օլմուշ իտի: Ֆրանսատա՝ ա'լէլխուսուս փարիզ շէհրի 1670 տէ սօն տէրէճէյէ եէթիշմիշ իտի: 1669 տա մախսուսէն պու գապահաթլէ թաւթուլանլարա ճէզա վէրմէք իչիւն պըրըճա պիր տիվան թէրթիպ օլունտու, վէ խամինէ շանպըր տը բօազօն գօնուլտու, քի զէհիր օտասը տէմէք տիր: Եքսիլի նամ պիր Իթալիալը՝ քի Ռօմա շէհրինտէ զէհիր եափըպ սաթարըտը, Ռօմատա եիւզ էլլիտէն զիյատէ ատէմ զէհրլէյիպ եօլտուրմուշ տիւր տէյիւ Օնպէշինճի տէհրտէ ԺԱ Ինոսկէնտիոս փափանըն կիւնիւնտէ շիքեայէթ օլունտու:

Քաթօլիք մէզհէպին մէյվէլէրի. տէհր ժէ:

«Նիմ շէհրին եպիսկոպոսու օլան Ֆլէշիէ մէշհուր միւէլլիֆին շահատէթի իլէ՝ Ֆրանսանըն ԺԴ Լուի գրալըն ազամէթլի կիւնլէրինտէ (1665 թարիխինտէ) Օվէրնեըն էյալէթին տէվլէթ տիվանընտա հէր թարզ գապահաթլար հագգընտա՝ 12,000 շիքեայէթ օլմուշ տուր: Պունու նագլ էթտիքտէն սօնկրա միւէլլիֆ տէր քի՝ Թէշէքքի էտէն վէ շահիտլէր չօգ քէրրէ գապահաթլըլարտան զիյատէ միւթթէհիմ իտիլէր: Մէսէլա՝ գալ՚ա սահիպի օլան հիյպէթլի քիմսէլէրտէն պիրի Բօնթօ Շաթօ տէնիլէն մահալտէ քէնտի գուլէլէրինտէ օնիքի չափգըն սագլարըտը, պունլար օնուն իզնի իլէ հէր տիւրլիւ քէօթիւլիւյիւ էտէ պիլիրլէր իտի. վէ պունլար պէնիմ օնիքի րէսիւլլէրիմ տիրլէր, տէր իտի՝:

«Ֆլէշիէնին քիթապլարընը թապ՝ էթտիրէն Ա.պէ Տիւքրէօ՝ պու խուսուստա պիր փափազ զիքր էտէր քի հիյպէթլի ճիւնհալէր իչին հիւքմ օլունտու. վէ օլ վագըթքի ճահիլլիք վէ մէշրէպ պօզուգլուգուն ինսանլարա նէ՝ գատար մուզիրր վէ տէրտ ու միհնէթլէրէ միւճիպ օլտուղունու նագլ էյլէյիպ թէէսսիւֆ էտէր: Պիր կիւնտէ օթուզտան զիյատէ ատէմ ճէզայա միւսթահագգ օլտու: (Սահիֆէ 3):

«Պ. Պունլար պէօյլէ իքէն՝ ԺԱ տէհրտէ Ռօմա փափալարը իլէ Գէրմանիա Իմբէրաթօրլարըն մապէյնինտէ եպիսկոպոսլարը նասպ վէ թային էյլէմէք խուսուսունտա պիր շէտիտ մարագա փէյտա օլտու: Պու մարագա էլլի սէնէ գատար սիւրտիւ. պիւթիւն Իթալիա գաթլ իլէ, հէրքէս գօրգու իլէ վէ հէր էվ ատավէթ իլէ տօլտու. պա՛զըլար փափանըն, պա՛զըլար Իմբէրաթօրուն թարաֆընը թութարլարըտը. զուլմտան գօրգուպ իմբէրաթօր թարաֆըլըսը օլանա աֆօրօզ վէրըրտը. աֆօրօզտան գօրգարագ՝ փափանըն թարաֆընտա օլան-

Գաթօլիք մէզհէպին փէնա նէթիճէլէրի, վէ թասըպլըղը։

լարա զուլմ վարըտը։ Սիւրիւ սիւրիւ վահշիլէր Րօ-մանըն Գափիտոլիոն տէնիլէն մահալինէ կիրտի-լէր. Ճէմա'աթ պունլարը կէօրտիւյիւ կիպի գաչար-ըտը. Խաղմատան գուրթուլմագ իչիւն՝ տիւքքեան-լարը վէ փապրիգալարը գափարլարըտը, Լայն։ (Սա-հիֆէ 33։)

"Ն. Ժ.Բ. տէհրտէ մէզհէպ հագգընտա տա խուսումէթ հասըլ օլարագ՝ էվվէլքի օլան փօլիթիգայա տայիր խուսումէթլէրի տահա արթըրտըլար. լաքին պունուն հագգընտա պիրը պապտէ եաղաճաղըզ։ Պու-րատա եալընըզ պու գատարընը զիքր էտէլիմ քի Ժ.Գ. տէհրտէ՝ վէ Ժ.Ե. տէհրին իպթիտաերինտէ պէօ-յիւք Ֆըրգա փէյտա օլուպ՝ պիւթիւն Եվրօփատա չէ-տիտ իխթիլալ զուհուրա կէլտի, վէ էլլի սէնէ գա-տար սիւրտիւ։ Գաթօլիքլիյէ թապիպ օլանլար պի-րիպիրլէրինէ լա'նէթ օգուրլարըտը. տէվլէթլէր պա-քէր տէվշիրիպ՝ մուհարէպէյէ գալգըշըրլար իտի. կհաh պիր թարաֆա, կհաh օպիր թարաֆա հիմա-յէթ էտէրլէր իտի։ Գր'սթիանլար զուլմ վէ ղա-րէզլէրինտէն նաշի պիրի պիրլէրինի էօլտիւրիւրլէր ի-տի. կիւն պէ կիւն քէշիշլէրին ախլագ պօզուգլուղու իզտիատ պուլուրուտու. ութանմազ տէտիքլէրի չէյ պիւսպիւթիւն գալգմագտա իտի. տինտարլարըն զա-միրի թէմիզսիզ, չիւրիւք, հանկը փափայա իթա'աթ էտէճէքլէրինի պիլմէզլէր իտի։ Պու գատար թէօ-քէզ մատտէլէրինի կէօրէրէք՝ չօգ ատէմ տէ իման-տան օլտու։ Պայաղը խալգըն եիւրէյի պէօյլէ փօ-լիթիգա վէ մէզհէպէ տայիր գարըշըգլըգլարտան եա-նարագ՝ օլ կիւնլէրտէ կէրէք պիրը միւճատէլէլէրտէ վէ կէրէք պայաղը խալգըն ղավղալարընտա ալ սաէ-վիյէ պիր զալիմ գանլըլըգ միւշահատէ օլունուր ի-տի։ Պու գատարը զիքր էթմէք քիֆայէթ էտէր քի՝

Եանկըլմազ քաթօլիք մեզհեպին Ցիվանէլէր եօրթուսու նամ գիյնեթլերի ։

Ժ.Դ. վէ Ժ.Ե. ասըրլէրտէ պու զալիմլիք գարըլարա տա սիրաեթ էյլէտի. չօգ գարըլար ճէնկճի օլուպ՝ սիլահ ալըրլար, վէ գալէլէր մուհասէրէ էթմեքտէ պուլունուրլար իտի ։ (Օրատա, սահիֆէ 59 ։)

«Սէն Պօա մուէլլիֆ՝ Պրանսուա Տըլա Ժուժի նամ պիրի քիմսէ իչիւն տէր. «Պու ատէմ սահիհ քրիսթիան իտի. փագաթ քէշիշլէր՝ պու ատէմ հերետիկօսլարա սահապէթլիք էտէր տէյիւ ինանտըրմագ իսթէրլէր իտի. չիւն Նարպօնատա պուլունան Հիւկընօթ* տէնիլէն Հերետիկօսլարը թէլէֆ էթմեք իչիւն կէլէն էմիրի իճրա էթմէտի. վէ տէրլէրիտի քի՝ Կալվինականլարըն էլինտէն պիր շէհիր ալընաըղընտա՝ պու զաթ քէնտի ասքէրլէրինին զալիմլիյինի զապթ էտիպ՝ քիմսէյէ քէտէր էթմէյէ պրագմազըտը ։ Տօպինեը մուէրրիխ տէր քի՝ պարօն Տըմօնվանըն գարընտաշընը պիր գաչ Հիւկընօթլար իլէ Բրօվանս էյալէթին Տրակինեան նամ քիւչիւք շէհրինտէ գաթլ էթտիլէր. Խիւրէյինի գարընտան չըգարըպ քէլպլէրէ աթտըլար. քէլպլէր պու Խիւրէյի Խէմէտիքլէրինտէ՝ Պունլար տա Հերետիկոս իմիշլէր քի Հերետիկոս Խիւրէյի Խէմէյօրլար՝, տէյէրեք քէլպլէրէ վուրմաղա պաշլատըլար ։ (Օրատա, սահիֆէ. 60 ։)

«Ռահիպլէր՝ քրիսթիանլարըն քիլիսէ այինլէրինէ հիսապսըզ պիգըրը վէ մինասիպէթսիզ այինլէր գարըշտըրտըլար. պունլարը եալընըզ մէտէնիյէթ վէ թէրպիյէ տէֆ էտէպիլիր. օնտան էվվէլ պունլարը գալտըրմագ իչիւն եպիսկոպոսլար նասիհաթ, մէճլիսլէր թէնպիհ, փափալար աֆօրօզ, գրալլար գանուն-

---

*Ինճիլէ տէրէպիանլար ։

Սուրբ Հռոմայ եկեղեցինին բէզիլ վէ պէտնամ այն ու ա'տէթլէրի ։

լար նէշր էյլէտիլէր իսէ տէ՝ ճիւմլէսի նաֆիլէ օլտու ։ Պու մէշհուր այինլէրտէն պիրի՝ տէլիլէր զիյնէթի նամ ային տիր . պունու Երզէնկա նամ պիր միւէլլիֆ պէօյլէ վասփ էտէր ։

«Տէլիլէր զիյնէթի ասլա ֆիքրտէն չըգըլ ունուտուլամազ չէյ տէյիլ տիր իշպու զիյնէթ պիւթիւն Եվրօփատա հայլը վագըթ իճրա օլունտու , վէ զիյնէթին էյամընտա րիւսվայ ալայլար իլէ էօյլէ էտէպսիզ վէ ա'պէս այինլէր միւշահատէ օլունուր իտի . քի՝ պիր չօգ ա'գըլլը վէ էմնիյէթէ շայան միւէլլիֆլէրին քիթապլարընտա հիքեայէ օլունմուշ օլմասա՝ ինանմագ միւմքին տէյիլ տիր ։ Հէր սէնէ պէօյիւք քիլիսէլէրտէ պու զինէթէ րէյիս օլմագ իչիւն պիրիսի սէչիլիբ՝ տէլիլէր Արքեպիսկոպոսու , պա'զը մահալլէրտէ տէ տէլիլէր փափասը թայիր օլունուր իտի ։ Պունուն ձեռնադրութիւնունուն թարզը ղայէթլէ միւպթէզէլ իտի ։ Սէչիլմիշ օլան ատէմ եպիսկոպոս էսվապընը կիյինիբ՝ ճէմա'աթա օրհնութիւն վէրիր իտի , պա'զը քէրրէ պաշընա եպիսկոպոս թաճը գօր վէ էօնիւնտէն խաչալէմի կիտէր իտի . պա'զը քէրրէ տէ թաճը՝ փափալարըն պաշլարընա գօտուղու Թիարա տէնիլէն թաճըն այնիսի օլուր իտի ։ Իլք տէֆա՝ ճէմա'աթա կէօրիւնտիւյիւ կիւն՝ լուսարարպաշըսը Արքեպիսկոպոսուն թարաֆընտան ճէմա'աթա ներողութիւն վէրիր իտի , տարաթ վէ ա'ղամէթ իլէ շու մէֆհումտա պիր շիր՝ օգունուր իտի . «Արքեպիսկոպոս էֆէնտիմիզին թարաֆընտան տիլէրիմ քի՝ սիզին հէփինիզէ Ալլահ պիր քիւֆէ տօլուսու ներողութիւն իհսան էթսին . սիզէ գարաճիէր իլլէթի , վէ չէնէլէրինիզին ալթընա իքի փարմագ ույուզ կէօնտէրսին»։ Երթէ կիւնիւ շու վէճհլէ սէօյլէր իտի . «Արքեպիսկոպոս էֆէնտի՝ քի

չիմտի պուրատա տըր, սիզէ նիրմի քիւֆէ տիշ չէքըլ իհսան էթսին. վէ շիմտիյէ տէք էթտիյի իհսանլար խուզէրինէ պիր տէ տօմուզ գույրուղու վէրսին"։ Եըզ-նպիսկոպոսուն եանընտաքի մէմուրլար տա այնի օնուն կիպի օլմալը իտիլէր. պունլար օլ քիլիսէնին փափազ-լարը օլուրլար իտի։ Պու զիյնէթ օն իքի կիւն սիւ-րէր իտի. Դէկտեմպէր 25 տէն Յունուար 6 յատէք. պու էսնատէ քիլիսէյէ կիտէնլէր սուրաթ գօյուպ, վէ գօմէտիա էսվապլարը կիյինիպ կիտէրլէր իտի, քիմի սօյթարի գըյաֆէթինտէ, քիմի մուզալլիտ գըյաֆէ-թինտէ. չօգլար տա եիւզլէրինի րէնկ րէնկ պօյարլար իտի քի կէօրէնլէ՛ր եա կիւլսիւնլէր եա՛ գօրգսունլար. պա՛զըլար իսէ գարը գըյաֆէթինէ կիրէրլէր իտի։ Քիլիսէ սաֆֆլէրինտէ (գըօ) Սազմոս եէրինէ րիւսվայ թիւրքիլէր չաղըրմայը քեաֆի սայմայարագ՝ միհրա-պըն իւզէրինտէ տէ սաթրանճ օյնարլար իտի. պատա-րագ էտէն փափազըն եանընտա սօֆրա տիւզէրլէր ի-տի. փափազ պատարագ էտէր իքէն՝ քէնտիլէր եէ-յիպ իչէրլէր իտի. պուխուրտան իչինտէ քիւնլիւք եէ-րինէ ֆէնա գօգուլու չէյլէր թիւթտիւրիւպ ճէմա՛ա-թա էօյլէ մէքրուհ չէյլէր իլէ քիւնլիւք վէրիրլէր ի-տի։ Քիլիսէ ա՛յինլէրի թէքմիլ օլտուգտան սօնկրա քիլիսէնին իչինտէ էօյլէ տէլի կիպի վէ պիէտէպանէ գօշմազա, սըչրամազա վէ խօրա թէփմէյէ պաշլար-լար իտի քի՝ պազըլար պիւսպիւթիւն էսվապլարընը խուզէրլէրինտէն աթըպ չըրչըփլագ օլուրլար իտի։ Պուն-լարըն հէփիսի տէ քէշիշ իտիլէր. պա՛զէն պէրապէր աշխարհական տա պուլունուր իտի. պիր մուզալլիտ զաթ տա թէրթիպ էթմէյէ պունլարա իզն վար իտի։ Պայազը խալգ իչիւն զիյնէթ եա՛ քիլիսէ ավլուսուն-տա օլուրուտու՝ եա մէզարլըգտա. վէ փափազլարըն իչինտէն հանկըսը պու զիյնէթտէ մէշհուր օլուր իտի

Եանկըլմազ գիլիսէ՝ տիվանէլէր եօրթուսու թութմայանլարը հերետիկոս սայար իտի ·

իսէ, օնուն սաչընը վէ սագալընը օրատա թիրաշ է-տէրլէր իտի: Ակօզլէրի տաթսըզ վէ փիս վէ մէքրուհ վէ պէտ մուավէրէ իտի: Պէօյլէ փիս վէ ֆէնա իպրէթ օլան պիր ատէթ Ֆրանսատա, Սփանիատա, Ինկիլթէրրատա, Ճէրմանիատա վէ Իթալիատա սէ-քիզ եիւզ սէնէտէն զիյատէ սիւրտիւ. էլքէք վէ գա-րը մանասթըրլարընա տա սիրաեթ էյլէտի: Ինսան թապիաթընըն վէ գուտրէթլէրինին աճայիպ զա՛աֆի-յէթինի ֆէհմ էթտիքտէն սօնկրա՝ եինէ թա՛ճ՛ւպ էթմէք ճայիզ իսէ, զիյատէ շունա թա՛ճիւպ էթմէ-լիյիզ քի պէօյլէ տիվանէլիքլէր օլ վագթըն ատէմ-լէրինին ա՛գլընճա՝ քրիսթիանլըղա մութապըգ ային-լէր աատ օլունմուշլար իտի, վէ պիր քիմսէ պունլարա գարշը պիր շէյ տէմէյէ ճէսարէթ էթտիյի հալտէ՝ խալգըն կէօզիւ էօնիւնտէ հէրետիկոս վէ լա՛նէթէ միւսթահագգ սայըլըրըտը":

"Օլ վագթըն ատէթլէրինտէ պիր էշէք զիյնէթի տախի վար իտի. պիր գարըյը ղայէթ աղըր էսվապ-լար կիյինտիրիպ՝ գուճաղընտա պիր չօճուգ տարաթլը տօնանմըշ պիր մէրքէպ իւզէրինէ օթուրտուրլար, վէ մէրքէպին եուլարընտան թութուպ ալայ իլէ խորանըն էօնիւնէտէք կէօթիւրիւրլէր իտի: Օրատա պէօյիւք զիյնէթ իլէ պատարագ օլուր իտի. մէրքէպ թալիմլի օլուպ՝ իգթիզա էթտիյի վագըթ սէճտէ էտէյօր կիպի տիզ իւսթիւնէ կէլիր իտի: Իշպու մէրքէպէ իզզէթէն մախսուս եափըլմըշ պիր շի՛ր տախի օգունուր իտի. շի՛ր՝ մինասիպէթսիզ վէ պիհուտէ պիր շէյ իտի: Պատարագ պիթտիքտէն սօնկրա՝ պատարագ էտէն փա-փազ՝ օքընէւ եղբրոտ աէյէճէք եէլտէ՝ իւչ քէրրէ զըրլար իտի. ճէմա՛աթ տախի՝ ամին եա փօռ-տէղ Լօրոռաձ, եանի՝ Շիւքիւրլէր օլսուն եա Ռապպ

Գաթօլիք քիլիսէսինտէն մէքթէպ եօգթուռու ։

տէյէճէք նէրտէ՝ փափազըն էլթնիյի կիպի իւչ քէրրէ զըրլար իտի*։

---

*Էշէք զիյնէթինին աղըր պատարագը վագթինտէ տէնիլէն պայատէ մէզգիւր շի՛րին նէ թարզ շէյ օլտուղունու անկլաթմագ իչիւն պիր գաչ պէյթինին թէրճիւմէսինի պուրատա օգույան տօսթլարըմըզա ի՛լան էտէրիզ։

«Կիւն տօղուսու Թարաֆընտան,
Պու Նատիտէ պէօյիւք Հայվան,
Պու պիմէնէնտ տիզման էշէք,
Թաշըմաղա կէլտի նիւք՝ տէնկ։
Էյի զըրլա ա՛զիմ Էշէք,
Էշ աղզընը՝ իշթէ նէմէք.
Պիզտէ զանի սաման, ա՛լաֆ,
Թարլամըզտա տօլու եուլաֆ։

Գըլ Հագիգաթ՝ պիլա գէօթէք,
Նէ թէփլէնիր՝ նէ տէ նիւրիւր,
Գամչը չալմագ փէք էյլէմ տիր,
Քի եօլ ալըն պու պէօն մէրքէպ։
Էյի զըրլա ա՛զիմ Էշէք, և այլն։

Տօղտու Միւքէմ պայըրընտա,
Օթլանըրտ վատի՛ի Աւուքէնտէ.
Եօրտան չայըն սուլարընտան,
Իչիպ սըչրար Պէթլէհէմտէ։
Էյի զըրլա ա՛զիմ Էշէք, և այլն։

Կէնիշ՝ տիլպէր գուլագլարլա,
Տօղտու կիթտի նիւք ալթընտա.
Պայէթ ա՛լա օն պինլէրտէ,
Ճահ պէյ՝ սահիպ էշէքլէրտէ։
Էյի զըրլա ա՛զիմ Էշէք, և այլն։

Քաթօլիք քիլիսէսինտէ գամչըլանմանլար ալայը:

Էճտատըմըզըն ղայէթլէ սէվտիյի՝ կէրէք կէճէ վէ կէրէք կիւնտիւզ օլան ալայլարըն պիր պաշլըճա շարթը կէօրիւնիւր քի չըփլագլըգ իտի իմտի տէյիլ եալընըզ չըփլագ չօճուգլար, իլլա չըփլագ տէլիգանլըլարտա կէօյա Յովհաննէս Մկրտիչին Թագլիտինի էտէյօր կիպի, վէ չըփլագ գարըլար պիլէ ալայա չըգարլար իտի, քի պու ԺԲ. տէհրէտէք սիւրտիւ. պունլար պա՛զը փութփէրէսթլէրին Սիրէնէ նամ գարըլարըն Թագլիտինտէ օյնայըպ րագս էտէրլէր իտի պա՛զէն Մագտաղէնալը իլէ Մըսըրլը Մարիամըն թէվպէ էթտիյինին Թագլիտինի էտէրլէր իտի իսէ տէ՝ եինէ կիյտիքլէրի էսվապլար լայըգը վէճհ իւզրէ վէ էտէպէ մուվաֆըգ տէյիլ իտի:

Գամչըլանան տէնիլէն քիմսէլէրին ալայը տա եարըմ չըպլագ քիմսէլէրտէն իպարէթ օլուր իտի. վէ պու ալայ 1200 թարիխի էսնալէրինտէն պաշլայարագ՝ իւչ եիւզ սէնէ տաւամ սիւրտիւ: Թէքմիլ չէհրլէր էհալիսի սաքին օլտուգլարը մահալլէրտէն չըգըփ՝ փաչա'րա կիպի էսքի էլպիսէ փարչալարը իլէ էօրթիւնիւպ, պէլլէրինտէ իփ պաղլը՝ չէհրտէն չէհրէ զիյարէթէ կիտէրլէր իտի. Թէնլէրի հէման եարը չըփլագ կէօրիւնիւր իտի. վէ էլլէրինտէ սըգը պիւքիւլմիւշ գամչը իլէ ալայըն պաշընտա եալըն այագ եիւրիւյէն եպիս-

---

Ամին. զըրլա ա'զիմ Սըփա,
Պանի նէմէք իշթէ սանա,
Ամին սէօյլէ, ամին զըրլա,
Սընուլթ օլանը սապըգա:

Սուհա՛, ուհա՛, ո՛ւհ հա՛ հա՛ հա՛.
Ա'զիմ Իշէք, շաղ օլ, սըչրա.
Տիլպէր աղզըն աչ վէ զըրլա.
Զըրլա, զըրլա, նազիք զըրլա:

Գաթօլիք Գիլիսէսինտէ իճրա օլունան այն ու ատէթլէրին սէմէրէսի։

Կոպոտլար, աշխարհական պէօյիւքլէր վէ քիթապլըգ տախի պուլունուր իտի էօնլէրինտէն տէ օլ չէհրին պայրաղը վէ խաչալէմի կիտէր իտի։ Իշպու քիմսէլէր խըթէր խըթէմէզ մէզքիւր ալայտա մուլթլագ պուլունմալը իտիլէր։ Նիհամի պինտէն զիյատէ Պօլօնեալըլար պիր վագըթ Իմօլալըլարա կիտիպ զիյարէթ էթտիքտէն սօնկրա, Մօտէնայա կէլտիլէր։ Մօտէնալըլար տա «Իր ալայ տիւզիւպ Րէճճիօյա կիթտիլէր. օլ եէրին էհալիլէրի տէ պիր պաշգա ալայ տիւզիւպ, վէ Մօտէնալըլար իլէ պիրլէշիպ Բարմայա կէլտիլէր. պէօյլէճէ պիրի պիր արտը սըրա հէման պիւթիւն Իթալիա էհալիսի եօլա րէվան օլմուշ իտի։ Միլանըն Թօրրիանի նամ հիւքիւմտարլարը պէօյլէ զիյարէթճիլէրին քէնտի շէհրլէրինէ կէլմէսինի խըթէմէյիպ, կէլէնլէրի ասարըզ տէյիւ թէվաթթուր էյլէտիքտէն պաշգա ալթը եիւզ թանէ տէ տարաղաճը եափտըլար. պունուն իւզէրինէ մէզքիւր շէհրէ կէլմէյէ մագուլէլէրտէն քիմսէ ճէսարէթ էթմէտի։

«Պու վէ սայիր պունլար կիպի րէզիլ այինլէր իլէ՝ այնի թարլատա ֆէնա օթլարըն չօղալտըղը հալտէ պուղտայըն պօզուլտուղու միսիլլիւ, ինսան գըսմընըն գալպինտէ տէ մէզհէպ տույկուսու պիւթիւն պիւթիւն պօզուլուպ նապէտիտ օլմուշ իտի։ Գափիլէթլիլէրէ վա՛տ օլունան իւճրէթլէրի՝ վէ Փասխալէրէ թէհտիտ օլունան ճէզայը տիւշիւնմէք իչիւն ա՛գըլլարընը պաշլարընա տէվշիրիպ թամ միւլահազա էտէճէք եէրտէ՝ պէօյլէ րէզիլ վէ րիւսվայ վէ ժէօքէզէ միւճիպ այն ու ատէթլէր իլէ ա՛գլու ֆիքըրլէր փէրիշան օլուր իտի. պու սէպէպտէն պէօյլէ այինլէրին վէ զիյնէթլէրին չօգ օլտուղու վագըթ՝ ինսանլարըն ախլագը տա ղայէթլէ պօզուլմուշ իտի. Նիճէքի Թալթիֆ էտէրէք

Գաթօլիք Գիլիսէսինտէ իճրա օլունան ային ու տաւէթլէրին սէմէրէսի ։

‹Պէնտէնիզ՝ տէյէնլէր չօղալըրտըճա՝ Փիլիէն պիր իշինտէ պուլունմազ. նախօս պիր խըզմէթինի իճրա էթմէք հա՛լ սինտէ օլանլար նօգսան պուլուրլար։ Աճայիպի շու տուր քի՝ ճանավար մէտաղի զալիմ վէ էտէպսիզ, վէ ատէմ էօլտիւրմէյի սանա՛աթ էտինմիշ օլան միւլք սահիպի զաթլարըն հէփիսինին տէ էմլէրինտէ խըզմէթխանէլէրի վար իտի. վէ այինլէր իճրա էթմէք իչիւն պիր գաչ փափազ սագլարլար իտի. պիր քիմսէնին տօլայընտա չօգ քիթապ օլմազ՝ օլ զամանին չօգ օգումուշ օլտուղունա պիր պիւրհան օլամազըղը մէսէլլիւ, պու քէյֆիյէթ տէ մէրգումլէրին ախլագընըն փաք վէ լէքէսիզ օլտուղունա պիր իսպաթ օլամազ։ Պու չէյլէրին քէաֆֆէսինին սուրէթա՝ նախօս տա՛թ օլա կէլմիշ այինլէր օլտուղու մալիւմ տիւր, վէ պու մազուլէ այինլէրտէն տէ զիյատէ մէնֆաաթ մէմուլ օլունամազ։

“Թէվարիխէ ճիւզի աշնա օլան պիլմէլի տիր քի օլ վագթլըն տէվրինտէ պիր ատէմ տիւշմէնինտէն ինթիգամ ալմազ միւրատ էթտիյի հալտէ՝ քիլիսէ տէրունինտէ օնա պէքլէյիփ, խասմը կէլտիյի անտէ օնու մինհրապըն էօնիւնտէ վուրուպ էօլտիւրիւր իտի։ Քիլիսէլէրտէ փիւր սիլահ քիմսէլէրին էթտիյի խըրսըզլըգլար թէհամմիւլ օլունմազ շէյլէր իտի. իպատէթ՝ ֆասիտ վէ մուխաթարալը պիր շէյ թէպտիլ օլմուշ իտի. տահա պունլար կիպի նիչէ թէշէքքի օլունաճագ շէյլէր տէրքէար օլմուշլար իտի։ Պու սէպէպլէրէ մէպնի Իսվրօփատա կէճէլէրտէ քիլիսէ տուալարը վէ ալայլար տէֆ' վէ րէֆ օլունտուլար”։ (Օրտա, 69—76.)

Քաթօլիքլիյին գուտրէթ վէ ազամէթ ճիհէթիյլէ իֆթիխար էթտիյի վագըթլարտա նէ օլմուշ իտիյինի իշպու Քաթօլիք միւէլլիֆին շահատէթինտէն կէօ-

լիւրիւզ ։ Ճա՛հիլլէր՝ պօզուգլուգ վէ պէտախոյ կէ-
րէք ճ՛էմաաթ վէ կէրէք քէշիշլէրէ ալէստէմիյէ մու-
տալլաթ օլմուշ , վէ Րօմանըն "պիր՝ ա՛ղըզ՝ խա՛ման Պ-
րէթ-ըլ" քիլիսէսի ղայէթլէ պօզուլմուշ իտի ։

Փափալարըն պէ թէյէսինին էսնիսըրտաղ րէյիսլէրինին սու-
լուքը տա ք՛զալիք զէյատէսի իլէ պօզուլ..ուշ իտի ։ Շիւզհէսիզ իշլ՛րինտէ ֆազիլէթլի՝ քիլիսէնին ֆա-
յիտէսինի արայան ատէմլէր պուլունմուշ իսէ տէ ,
էքսէրիսի անճաք ֆէսատ է քէօթիւլիւք հիքմէթի
նէշ՛ինտէն պիր չէյ զըմուշ իտի ։

Նասան զըսմընըն էն էսքի վագըթլարտան չիմտիյէ
տէք օլան ճիւմլէ թէվարիխ նի թ՛ֆթիշ էթտիյիմիզ
հալտէ՝ Աղէքսանտր Զ. վէ էքսէրիյէ Կարտինալ Սա-
լէնցիօ խսմի իլէ զիքր օլունան օղլու Չէզարէ Պօրճիա
կիպի զալիմ՝ չէհվէթէ միւպթէլա՝ թամաքեար վէ զանլը
զալիմ քիմսէլէր նէրէտէ պուլապիլիրիզ ։ Քաթօլիք
միւէրրիխլէրին շահատէթինէ նազարէն՝ պունլար խըր-
սըմ վէ ագրապալարը իլէ զէհր էթմէքտէ նամ վէր-
միշ քիմսէլէր օլտուլար ։ Զ. Աղէքսանտր փափանըն
Լուքրէցիա նամ գըզը հէմ միւտէրիսինին հէմ տէ գա-
րընտաշլարը Պանտիա Տուգասընըն վէ Կարտինալ
Սալէնցիօնուն օտալըղը իտի ։

Պու Կարտինալ՝ պէօյիւք գարընտաշը Պանտիա
տուգասընըն՝ փափանըն սէվկիլիսի էվլատընըն հիւ-
քիւմէթլու իթիպարընը գըզգանըպ , տէօրթ զանլը
զալիմ քիմսէլէրէ իճրէթ վէրտի քի , Տուգայը
էօլտիւրիւպ Թիպէր չայընա աթտըլար ։ Պրրաղան
փափա իլէ օղլու մէրգում Պօրճիա հիյլէթլի չէհ-
վէթլէրի վէ զուլմլարը իլէ Րօմայը տօլտուրտուգտան
պաշգա , փափանըն սէրայընը պիլէ խարամխանէ՝
զուլմ վէ հէր տիւրլիւ պինամուսլուղա մէքեան էյլէ-
տիլէր ։ Փափանըն օղլունուն վէ գըզընըն Կարտի-

Րօմա փափալարընըն Թավըր ու Հարէքէթի ։

նալլարա վէ սէվկիւլիւլէրինէ աշիքեարէ վէրտիքլէրի ճէսիմ գիյամէթլէր՝ նագլ օլունմագ տէրէճէտէ հէյպէթլի չէյլէր տիր ։ Գաթլ էթմէք վէ զէհիրլէմէք տայիմ վուգու պուլուրտու ։ Փափա վէ օղլու էն զէնկին Գարտինալլարը պու թարզ իլէ էօլտիւրիւրլէր, վէ մէսարիֆի քիւլլիյէլէրինի էօրթմէք իչիւն՝ մալլէրինի զապթ էտէրլէր իտի ։

Լաքին քէնտիլէր տէ հազգանիյէթ իւզրէ կիւնահլարընըն իւճրէթինի ալըրլար ։ Դ'իւմէ Գարտինալլարըն իչինտէ էն զէնկինի օլան Ատրիանօ նամ Գօրնէտօ Գարտինալընա մէճլիստէ իչիրմէք նիյէթի իլէ զէհիրլի շարապ հազըր էթմիշլէր իտի, լաքին պիլմէյէրէք օլ շարապը Փափա իլէ օղլու իչտիլէր ։ Փափա ափանսըզ, լաքին օղլու պիր միւտտէթ էգլէյէթ չէքտիքտէն սօնկրա էօլտիւլէր ։ Բ․ Յուլիոս՝ Զ․ Ալէքսանտըրըն իքինճի խալիֆէսի՝ ղավղաճը, գանլը վէ պէքրի պիր ատէմ իտի ։

Ժ․ Լէոն Լաթին վէ Րում քիթապէթինէ աշգը օլուպ՝ սնլորը լիյէրի կէօթիւրտիւ իսէ տէ, քէնտի տինսիզ իտի ։ Մարցիլինոս՝ փութլարա գուրպան սունտու ։ Լիպէրիոս փափա Արիոսեան իտի, վէ հերետիկոս տէյիւ իթիպար օլունուր. պու ճիւմլէ պունլարըն հէփսի տէ ա'ղըր վէ եանըլմազ իտիլէր ։ Հագիգաթ Գաթօլիքլէրին թա'լիմաթլարընա նազարէն՝ միւմքիւնտիր չէյ տիր քի փափա կիւնահ իշլէսին ։ Մէշհուր Գարտինալ Պէլլարմին տէր քի "Պիր նիյէթը խայրիյէ վէ Ֆիրասէթլէ Քրիստոս Պետրոսա՝ վէ անուն վասիթասը իլէ փափալարա՝ կիւնահ օլմայան չէյի կիւնահ էթմէյէ, վէ կիւնահ օլան չէյի կիւնահ էթմէմէյէ հիւքիւմէթ վէրտի"։ (Պէլլարմին, Պաշքեահին հազգընտա, Քիթապ Դ․

Կ․ Իննովկէնտիոս Փափա տախի պու չէյի քէնտի

Րօմա փափալարընըն կիւնահքեար օլմայարագ կիւնահ իշլէմէ-յէ գուտրէթլէրի վար ։

եափտըղը գանունլարտա զիքր էթմիշ տիր , քի սօնկրա խալիֆէսի Թ. Գրիգորիոս պիր մէճմուա էտիպ Թապ' ու նէշր էյլէտի ։

“Պիզ պիզիմ հիւքիւմէթը միւսթագիլէմիզ իլէ շէրիաթը գալտըրըրըզ՝ շէրիա'թտան տըշարը ա'տալէթ էտէ պիլիրիզ ։ Րօմա Եփիսկոպոսունուն Թագսիմ էթտիյինի Թագսիմ էտէն ինսան տէյիլ՝ Ալլահ տըր ։ Զիրա փափա տիւնեա իւզէրինտէ տէյիլ սալթ ինսան , իլլա կէրչէքտէն Ալլահ նէրինտէ տիր ։ Իտարէսի սէմավի օլտուղու իչիւն՝ շէյլէրին Թապ'իաթընը Թէպտիլ էտէ պիլիր , պիրինին ասլընը օ պիրինէ վէրէպիլիր , եօգտան պիր շէյ խալգ էտէպիլիր վէ պիր սախթէ սիճիլի հագգ էտէպիլիր . չիւն էթմէք իսթէտիյի շէյլէրտէ սէպէպ՝ քէնտի իրատէսի տիր , վէ պու շէյի նիչին էտէյօրսուն տէյի քիմսէ սուալ էտէմէզ ։ Զիրա շէրիաթտան տըշարը շէրա'աթ կէօրիւպ նահագգըլըղը ա'տալէթ էտէ պիլիր”։

Օնունճու տէհրին էվվէլլէրինտէ , հիքմէթլի սէյրան , էօյլէ օլտու քի պիւթիւն Բաթօլիքլիյին հիւքիւմէթի վէ գուվվէթի իւչ մէշհուր վէ ա՛լէմէ մա՛լիւմ փահիշէլէրին՝ Թէօտօրանըն վէ իքի գըզլարը Մարօզիա իլէ քիւչիւք Թէօտօրանըն էլինտէ գալտը ։ Պու շէյ Թէօսքանա պէյլէրինին հուտուտսուզ հիւքիւմէթինտէն վէ մէզքիւր իւչ գարըլարըն՝ օնլար իլէ վագթ՝ օլան զինա քէյֆիյէթինտէն հասըլ օլտու ։ Մարօզիա պիր վագըթ Թէօսքանա պէյի Ալպէրդ եախօտ Ատէլպէրդին ատալըղը օլուպ , օնտան Ալպէրիք նամ պիր օղլու տօղտու ։ Գ. Սէրկիոս փափա տախի պու գարը իլէ սաքին օլտու , վէ օնտան տա Յօհաննէս նամ պիր պաշգա օղլու օլտու . պու չօճուգ սօնկրա՝ քէնտի հէվայի վալիտէսինին նուֆուզու իլէ փա-

Ֆահիշէլէր էլի իլէ. ինթիխապ օլունան զինաքեար փափալար :

փալըգ թահթընա ճըգըլըս էյլէտի : Պարօնիոս մէշհուր Կաթօլիք միւէրրիխ պիլէ իգրար էտիպ տէր քի "Սէրկիոս էյլէ հէր պէտխույլարա եէսիր վէ ղայէթ քէօթիւ՝ պիւթիւն ճիհանտէ մանէնտի եօգ՝ պիր ատէմ իտի": (Պար. Թեվար. 908 :) Ժ. Յովհաննէս Փափա քիւչիւք Թէոդօրանըն պիր միւպթէզէլ աշըգլըսը իտի : ԺԱ. Յովհաննէս Սըֆաղան Սէրկիոսուն վէ Մարօզիա ֆահիշէնին փիճի իտի : ԺԲ. Յովհաննէս միճ Յովհաննէսին գըզգարընտաշընըն օղլու իտի, վէ օն սէքիզ եաշընտա իքէն Փափալըղա նայիլ օլտու : Պունուն էթտիյի զուլմլար վէ քէօթիւլիւքլէր օլ տէրէճէյէ վասըլ օլտու քի արթըգ Րօմա էհալիսի տայանամայըպ՝ Օգօ նամ Իմբէրաթօրա թէշէքքի էյլէտի օ տախի թէֆթիշ էթտիրիպ օնու մանսուպունտան ա՛զլ էթտիրտի : Իմփէրաթօրուն էյիլէրի Րօմայա զիյարէթէ կիթտիլէր , վէ ա՛վտ՛թլէրինտէ Փափանըն ճէրայիմ վէ թէօքէղէ միւճիպ օլան պինամուսլուգլարընըն մազպաթասընը պէրապէր իմփէրաթօրա թագտիմ էյլէտիլէր : Պունլարըն շահատէթինէ նազարէն, Փափա՝ "պիւթիւն էհալինին միւվաճէհէսինտէ ճէնկճիլէրինտէն պիրինին գալըսը օլան Րէյնէրտ նամ տուլ գարը իլէ պիր խապիս փազարըղա կիրիշիպ, Սուրբ Պետրոս քիլիսէսինին ալթուն խաչլարընտան վէ գուտտաս գապլարընտան օնա հէտիյէլէր վէրմիշ իտի. պունտան գաթինազար՝ օտալըգլարընտան Սթէֆանիա նամ պիր տիկէր գարը Փափատան զուհր էտէն պիր էվլատ տօղուրտուղու հալտէ՝ վէֆաթ էթմիշ իտի . վէ պիր վագըթ ա՛զիզլէր մէքեանը օլան Լաթէրան քիլիսէսի քէրխանէյէ թահվիլ օլունմուշ իտի . զիրա օրատա փէտէրինին օտալըղը՝ Սթէֆանիանըն հէմշիրէսի իլէ սաքին օլուր, վէ սայիր մէմլէքէթլէրտէն Րօմայա Առաքեալլարըն մէզարընա զիյարէթէ

կէլէն էվլի վէ տուլ գարըլարը վէ պիքիր գըզլարը զօր իլէ ճէլպ էտիպ, ֆասիտ արզուսունու իճրա է-տէր"։ Իմփէրաթօր Ռօմայա վասըլ օլտուգտա, փափա պըրագըպ գաչտը ։ Նէրլի Եպիսկոպոսլարտան վէ սայիրլէրտէն չօգ քիմսէլէր պալատէ մէզքիւր շիքեա-յէթլէրին սահիհ օլտուղունա շահատէթ վէրտիլէր ․ Իմփէրաթօր տախի օնու չէրա՛ըլմա տա՛վէթ էյլէտի ։ Իմփէրաթօրուն մէքթուպինտէ շէօյլէ եազըլը տըր ։ "Ալէյհինտէ էօյլէ շիքեայէթլէր օլույօր քի պիր թէ-աթրօ օյունճուսու հագգընտա սէօյլէնսէ, ինսան հի-ճապ էտէր ։ Սէն ալէյհինտէ սէօյլէնէն ճինհալա-րըն եալընըզ պիր գաչընը զիքր էտէյիմ, զիրա հէ-միսինի պիրէր պիրէր սայմագ, պիր կիւնէ միւհթաճ տըր ։ Մա՛լումուն օլսուն քի տէյիլ պիր գաչ քիշի, իլլա ճիւմլէ քէշիշլէր վէ էհալի ալէյհինտէ շու թէ-շէքքիւլէրի էտէրլէր ․ սէն՝ գանիլ, եալան եէրտէ եէմին, վէ էհլի [illegible] իլէ [illegible] էտէրսին"։

Պու ճիւմլէ իլէ պու փափա տա օ պիր փափալա-րըն սըրասընտա տըր, հալիյլէ տէ սուրպ վէ առաքե-լական փափալարըն շէրան պիր շէրիքի մագամընտա գապուլ վէ մագպուլ օլունմուշ տուր ։ Գարտինալ Պարօնիոս օլ տէհրտէքի փափալարըն քէօթիւլիւ-կինի վէ պէտ խույլարընը ինքեար էտէմէյիպ տէր ․ "Ա՜հ, Ռօմա սուրպ եկեղեցիսի օլ կիւնլէրտէ նէ՜ ֆէ-նա հալէ կիրիֆթար օլմուշ իտի ․ ղայէթ նուֆուզլու վէ սօն տէրէճէ էտէպսիզլիյէ վասըլ օլմուշ փահիշէ-լէր Ռօմա քիւրսիսինէ հիւքմ էտէրլէր իտի ․ օնլարըն միւսթագիլ նուֆուզու մարիֆէթիյլէ սայիր Եպիսկո-պոսլար ա՛զլ վէ նասպ օլունուրլար իտի ․ էն գըյաֆ-չէյ շու տուր քի սախթէ փափալար, եա՛նի մէզքիւր ֆահիշէլէրին ա՛շըգլարը Սուրպ Պետրոսուն թախթը-նա ճիւլուս էթմիշլէր տիր ․ պունլար փափա տէյիլ՝

փափալարըն ֆիհրիսթինի տօլտուրմագ իչին՝ օլ րիւթպէյէ նայիլ օլմուշ կիպի փափալարըն սըրասընտա ա՛տտ օ ունուրլար։ Հալ պու քի պու վէճհիլէ վէ պու մագուլէ ֆահիշէլէրին մարրիֆէթի իլէ փափալըղա նայիլ օլանլարը Րօմա քիլիսէսինին լայըգլը փափասը տէյիւ թէսմիյէ էթմէյէ քի՞մ ճէսարէթ էտէպիլիր։ Պէօյլէճէ ՇԷՀՎԷԹ՝ ճիսմանի գուվվէթ մուա՛վէնէթի վէ հիւքիւմէթ արզուսու իլէ գուտուրմուշ՝ ՀԷՐ ՇԷՅ ԻՒՋԷՐԻՆԷ ՀԻՒՔՄ ԷՏԷՐ ԻՏԻ"։

Պու մէշհուր Գաթօլիք մուէրրիխ պիր պաշգա եէրտէ տէ եինէ օլ վագթըն փափալարընըն ֆըսգ վէ ֆէնա հալ ու հարաքէթի հագգընտա շու սիյագ իւզրէ եազար։ "Մա՛լիւմ տիր քի կէօզ իլէ կէօրմէյէն՝ պու կիւնլէրտէ իւ՛մումի քիլիսէնին թէմէլի օլան առաքելական Սուրբ Աթոռուն (Րօմա քիլիսէսինին) մազհար օլտուղու հագիր, էտնա, մուրտար վէ մէքրուհ հալլէրինէ կիւճ իլէ ինանապիլիր. վագթը մէզքիւրտէ հիւքիւմտարլար՝ հէր նէ գատար քրիսթիան իտիլէր իսէ տէ, Րօմա Պաշքահիննինին ինթիխապընը քէնտիլէրինէ թախսիս էյլէմիշլէր իտի։ Եազը՛գ, նէ՜ գատար ա՛յըպ, նէ՛ պէյիւք մէշագգաթ. ԿԷՕՐԷՆԼԷՐԻ ՀԻՑՊԷԹ ՈՒ ՏԷՀՇԷԹԷ ԿԻՐԻՖԹԱՐ ԷՏԷՆ ՃԱՆԱՎԱՐ ՄԻՍԱԼԻ քիմսէլէր՝ օնլարըն մարիֆէթի իլէ օլ [illegible] ջէյէ գուտուտ էյլէտիլէր։ Նէ՛ քէօթիւլիւքլէր հասըլ օլտու։ Նէ՛ հիյպէթլի ֆէսատլար զուհուրա կէլտի։ Օլ զամէն փաք վէ լէքէսիզ օլան Ա՛զիզ Գիւրսիւ օլ վագըթլարտա նէ՛ մէքրուհ հալլէր իլէ պօզուլտու. նէ՛ մէքրուհ շէյլէր իլէ պուլանտը. նէ՛ մուրտարլըգլար իլէ լէքէլէնտի. պու շէյլէրին քեաֆֆէսինտէն տօլայը ԷՊԷՏԻ ՆԱՄՈՒՍՍՈՒԶԼՈՒԳ ԻԼԷ ԳԱՐԱԼԱՆՏԸ"։ (Պար. Թիւէլ. 900)։

Խալքը մէզհէպտէն էվվէլ Քաթօլիք եկեղեցականլարըն ահ-վալի

Պիր զամէն Ըզիր թախտ էպէտի Նամուսսուզլուգ իլէ գարալանտըրդտան սօնկրա՝ Նիճէ փաք վէ լէք սիզ գալապիլիր. արթըգ պու սուալի Անթէքէ վէ Իսթօ-պօլսօ կէօթիւրմէլի քի ինճէ մա՛նալարը իլէ ճէվապ վէրսինլէր։

Օլ վագըթլարտա, եա՛նի՝ փափալըղըն ասլա պիր գօրգաճագ եէրի օլմայըբ, քէնտի մէյտան պուլուն-տուղու թարիգ իւզրէ կիտիփ՝ թապ՚րաթը ատիյէսինի կէօսթէրմէյէ սըրպէսթ օլտուղու վագըթ, Ք. Քիսէնին եանկըլըշըղ րուէսասընտան չըգընուն ախլագը պու իտի։ "Օնլարը քէնտի մէյվէլէրինտէն թանըյաճագ սընըզ"։

Հէր նէ գատար պու մատտէնին թաֆսիլաթը պիզի թաճիզ էյլէյէճէք իսէ տէ, պիր չէյ տահա զիքր էթմէք ի-ճապ էտէր, եա՛նի քէշիշլէրին միլէնմէմիշ սէպէ-պինտէն Քաթօլիք պէ տէյէրլէ ալէսսէվիյէ տէրքիպ օլան էտէպէ մուղայիր հալլէրի։

Խալքը մէզհէպտէն էվվէլ Քաթօլիք քիլիսա սինին եկեղեցական կիւրուհինին ախլագը օլ տէրէճէ պօզուլ-մուշ իտի, քէշիշլէր վէ պիսքօբոս մանասթըրլարը էօյլէ պիր ֆասիտ հալէ կիրիֆթար օլմուշլար իտի քի էտէպ խուսուսունտա ճիւզի րայէթի օլան Քաթօլիք մու-էլլիֆլէր պունլարտան տատ ու ֆիղան էտէրլէր ի-տի։ Օն ալթընճը տէհրտէ Ռօմա քիլիսէսինտէ մէշ-հուր օլան Տ. Լէօնէն նամ պապ Վարանսըզ մուէլ-լիֆ, շու վէճհ իւզրէ շահատէթ էտէր։ Ռահիպլէրին մա՛ա՝ Եէր նէ օլուր իսէ օլսուն գաքմազ՝ ախշամըն եէմէյէ օլսուն. Հէր եասագ օլունմուշ շէյէ իզն վէ րուխսաթ վար տըր։ Մայքի հիչ եասագ օլունմուշ շէյ եօգ տուր, քի օնուն գուլլանըլմասը պաշքէ իլէ ա՛ֆվ օլա ճայիզ կէօրիւլմէյէ էօյլէքի Ավրուպանըն քէնտի տէհրի ի-

Փափազլարըն տալըզ սաղլամասընա ռուխսաթ իչիւն ալընան վէրկի

չիւն ակտիյի կիպի, առէմին իշլէյէ պիլէճէյի էն պէօյիւք կիւնահ ֆադիր օլմադը տըր։ Ա՛պէ՛ս Նազըլը-յէթ. [illegible] Այսմէ ծէրլէր ռէ վար տըր քի փափազլարա. Խըմէր տալալըզ սաղլայըն, խըմէր սաղլամայըն, ակյէրեք մէզ.քիւր վէրկիյի վէրմէյէ ճէպր օլունուր։ Պիր թապ՛ օլունմուշ քիթապ վար տըր քի Ռուաքելական տիվանըն վէրկիսի խումիյլէ՝ չօգ վագըթ աշքեարէն սաթըլըտը. պու քիթապտան պիր առէմ Սամիսաթլէրին* ճէմի՛ քիթապլարընտան զիյատէ նիղամընզըլըգ վէ կիւնահ էզրէնիր։ Ա՛է պու կիւնահլարտան պիր գաչընը իշլէմէյէ ագչէ իլէ ռուխսաթ թահսիլ օլունուր իսէ տէ, իշլէնիլտիքտէն սօնկրա՝ մաատէ չէօզմէյէ կէլտիյի հալտէ, տէֆա օլ կիւնահլարըն պէհէրի իչիւն ագչէ էօտէմէք իճապ էտէր։ Հէր քեսի գօրգութմագ նիյէթիյլէ իճատ վէ իհտաս օլունան սէօզլէրի թէքէրրիւր էթմէք խըթէմէ․ր"։ (Թէֆսիր․ Տիտ․ Պապ Ա․ իւզէրինէ Մ՛իւքէալէմ Բ։)

Իշպու նագ․իյ՛թլէրի օգույանլար՝ օլ վագըթլարտա տալըզ սաղլամազ իչիւն նէ մըգտար ագչէ վէրմէք ֆարզ իտիյինի, եախօտ մէզ.քիւր քիթապտա պունա նէ վէճհլէ ռուխսաթ վէրիլտիյինի պիլմէք պէլ.քի արզու էտէրլէր.

Փափազլարա է՛լէնմէյէ իզն վէրիլմէք մումքինտիր իտի, վէ պու կիւնահա արձակում եօգ իտի. իլլա պէօյլէ պիր քէօթիւլիւյէ ճէսարէթ էտէն քիմսէտէն

---

*[illegible]

Փափազլարըն էվլէնմէսի իչին րուխսաթ իսթէնիլմէսի ։

անիտէ փափազլըգ րիւթպէսի ալընըր իտի ։ Ֆագաթ փափազլարըն օտալըգ սագլամասընա օլան րուխսաթըն ֆիյաթը եալընըզ օն չիլին ալթը բէննի, եանի 60 ղուրուշ գատար ազչ՛ իտի ։ Պէօյլէ [illegible] իտի ։ Իսվիչրա պէօյլէ պիր նիզամ թահթընտա պուլուն-տուղու հալտէ, արթըգ օլ վագըթըն քէշիշլէրի վէ մայրապետլէրի հագգընտա Ճ'ըանըն էթտիյի ասֆ-լէրինէ թա'աճիւպ էթմէյէլիմ ։ Փատրէ Սարփինին Տրիտէնդ Սինոտոսու թէվարիխինտէն տէ էօյրէ-նիրիզ քի Պավիէրա Տուգասը իլէ Ճ'էրսանիա իմ-փէրաթօրու, "Շէհվէթէ մուպթելա փափազլարըն վէրտիյի թէօքէզ, վէ փափազլըգ խըզմէթինի իճրա էթմէյէ քիւամիլ պաթլար կիւճ պուլունտուղու սէ-պ պինտէն*" պիլիթթիֆագ փափազլարա էվլէնմէյէ

—

*Փատրէ Փաւլօ Սարփիին [illegible]

"Օնլար (Փափա [illegible]) [illegible]

"Լաքին Փափանըն [illegible] Փատրէ. Սարփի . Թէւ . Տրի . Սին . ճիլտ Բ . սահիֆէ 607 .)

Ինկիլթէրրա եկեղեցականլարընըն ահվալը։

բուխսաթ ալըվէրմէք իսթէտիլէր։ (Սարփի, Թեվար. Տրիտ. Սինաթոս, Ճ՛իլտ Բ. 606, 607։)

Ինկիլթէրրատա խըլաֆը մէզհէպտէն էվվէլ Գաթօլիք քէշիշլէրին հալը պագի Իսփանիանընքինտէն աշաղը գալմազ իտի։ Հենրիկոս միւէրրիխ Ինկիլթէրրա թէվարիխինտէ տէհր ԺԵ. շու վէճհ իւզրէ եազար. "Գըրալըն իզնի իլէ՝ Օքսֆօրտ մէտրէսէսի՝ Գոսթանցա սինաթոսունա թագտիմ էյլէմէք իչիւն քիլիսէ տէրսունինտէ վագի՝ նիզամը էյլէմ օլան ույղունսուզլուգլարըն ֆիհրիսթինի եափտը։ Պու ֆիհրիսթտէ գըրգ ալթը մատտէ վար տըր, վէ (քէշիշլէրին էլի իլէ եափըլմըշ տըր) օլ վագթըն քէշիշլէրինին ախլագընըն, ա՛լէլխուսուս թամաքեարլըգլարընըն վէ ֆասիտլիքլէրինին պիր հիյպէթլու թասվիրինի զահիրէ կէթիրիր։ Գունլարըն պիր գաչընտան պա՛զը էմսալ կէթիրմէք քեաֆի տիր։ Նիրմի եէտինճի թէքլիֆինտէ եազմըշ տըր.

"Մա՛լիւմ տիր քի պիր փութիփէրէսթ եա պիր Եէհուտի եանկըլըշլըգլարընը թէրք էտիպ ա՛զիզ սուլուն վաֆթիզի իլէ փաքլէնմէք իսթէտիյի հալտէ, օնուն ճէմի՝ վարիյէթի քիլիսէյէ գալը օլունուր։ Մէճլիս պէցյիւք տինտարլըգ վէ մէրհամէթ կէօսթէրմիշ օլուր, էկէր պու քէյֆիյէթի նիզամա գօրսա։ Զիրա փիլիպպոս՝ խատըմը վաֆթիզ էթտիյի վագըթ օնուն արապասընը վէ իւզէրինտէ պուլունան մալը էշեայը էլինտէն ալմատը"։ Օթուզ սէքիզինճի պէնտտէ տէնիլմիշ տիր. "Նսիրիմիզտէ քէշիշլէրին աղ եախօտ հիչ ճէզայա միւսթահագգ կ օրիւլմէյէն չէհվէթի, ֆասիտ ախլագը, վէ պյան աշիքեար էյլէտիքլէրի զինաքեարլըգլարը, ախէրլէրինէ քէօթիւ էմսալ տըր, պունլար իչիւն ճէզա վէրիլմէյօր, անճագ ճիւզի վէրկի ալընըյօր։ Իմտի ղայէթ ա՛զիզ վէ Գիլիսէ-

Նին Նիզամընա փայիտէ ի պիր չէյ օլուր , եկէր չէօյլէ պիր գանուն Նասս օլունուրսա քի աշիքեար զընա էտէն փափազլարըն ճէմի'սի հէր հանկը սընըֆտան օլուրլար իսէ օլսունլար , պիր մուայեէն միւտտէթտէ պատարագ էթմէքտէն կէրի տուրմաղա մէճպուր օլսունլար"։

Օքսֆօրտ մէտրէսէսի քէշիշլէրինին էթտիյի պու թ'լանտան՝ քէշիշ Թայֆէսինին ա'լէսսէվիյէ ք'օթիւ ատէմլէր օլտուղու աշիքեարէն սապիթ օլունուր . Մէ օլ պինամուս ատէմլէրի քէնտիլէրինէ գարընտաշ ատտ էյլէմէլէրի տէ օլ "աշիքեարէն զընա էտէնլէր" իչիւն թէքլիֆ էթտիքլէրի ճէզանըն խաֆիֆլիյինտէն աշիքեար տըր , եա'նի "Պիր վագըթ պատարագ էթմէքտէն կէրի տուրմագ" ։ Գաղալթ օնլարտան պիրիսի ճէսարէթ էտիպ էվլէնտիյի հալտէ , պիրազ վագըթ պատարագ էթմէմէք քեաֆի օլմայըպ , իւզէրինտէն քէշիշ իք մէսնէտի ալընըր , աֆօրօզ օլունուր , վէ իշլէտիյի կիւնահըն թէմպէ ճէզասընը չէքմէք իչիւն պէլքի էօլիւպ կիտինճէյէտէք պիր մանասթըր տէրունինտէ մահպուս գըլընըր իտի ։ "Պուրչիէր Ըրքեպիսկօպոս (տէր մէզքիւր միւէլլիֆ) խուլաֆը մէզհէպ քէյֆիյէթինտէն տօլայը էն պէօյիւք մասլահաթկիւզարընա էթտիյի սըփարըշտա տէր քի՝ Եկեղեցականլարտան չօղու , կէրէք աշխարհական վէ կէրէք փափազ, ճահիլ՝ մա'լիւմաթսըզ վէ գալըն գաֆալը քիմսէլէր տիր . ճահիլլիքլէրի գատար տա էտէպսիզլիքլէրի վար տըր . խըզմէթլէրինի պըրագըպ՝ չէհիրտէ փահիշէլէր իլէ էօթէ պէրի կէզէրլէր , Թայինլէրինի ճէյիպ իչմէյէ վէ զընաքեարլըղա սարֆ էտէրլէր"։ Խուլաֆը մէզհէպ պաշլամաղտան Ռօմա քիլիսէսինին հալը պու իտի ։

ՖԱՍԼ Բ

ԺԻՋԱԿԹ ԼԷՕՆԸ ԻԼԷ ԻՍՏՐԷ ՄԷՋՀԷՊՔԻՆ ՓԷՐՄԱՆՈՒԹԷԼ

Լէվրօփանըն վագըթ օլան իսլահը մէշհուր ճուքինանէն Ռօմանըն գօրգալ թիթրէտիւր, վէ ձէմիմ գուվ-վէթի ճէլէֆ օլուպ իւմիւտ փանդըքլարըը գուրթուլու-շու վագըթ, Իգնատիոս Լ̀օյոլա Ճ'իզվիթ շիրքէթինի իճատ էյլէտի : Ալթօլշէքլէյին պու մէշհուր մէհտիվանը 1491 տէ տօղտու. ու ուս սուրէթտէ Լ̀ութէրանըն նէսի նաշ քիւչիւք իտի, զիրա Լ̀ութէր 1483 տէ տօղտու : Լ̀օյոլա 1513 տէ Փրանսա իլէ Ճ'էրմանիա մա : էյնինտէ վագըթ' օլան մուհարէպէտէ փէք ֆէնա սուրէթտէ եա-րալանըրպ պու սէպէպտէն հայլը վագըթ եվտէ գալմաղ-տան սօնրա, շիֆա պուլտուղտա' թարիխի աղէրլէրի թէրք էտիպ տ'զէք օլմաղա նիյէթ գուրու : Պիլէքէրէք Յըրուսաղէմէ զիյարէթէ կիթտի. օրատա Իրփանա-սուն խաչլանըրըը եէրտէ տուրտուղու վագըթ կէցտէն տնա պիր իլհամ վագըթ' օլուպ' "Ճ'իզվիթ" նամնը Յիս-ուսեան իսմի իլէ պիր շիրքէթ իհտաս էթմէք նիյէ-թինէ րէյ վէ բիզա կէօսթէրիլտի : Իշպու խիհայէտտէն սօնրա վաթանընա տէօնէր, վէ պիր գաչ սէնէ-գաթլը արգատաշլար պուլուպ պիր քիւչիւք շիրքէթ թէշքիլ էտէր. Իւզէրինտէն պիր գաչ կիւն կէչմէզ-տէն' Պափա Գ. Փափա պու շիրքէթէ րազը օլուր. պէօյլէ պէօյլէ իմթիազլար վէ հուքիւմաթլար իհ-սան էտէր. Իգնատիոս Լ̀օյոլայը տախի հուքիւմէթը տ'զ.մէ իլէ պունթուն շիրքէթին իւզէրինէ պաշ րէյիս նասպ էյլէր : Պունա գարշըլըգ շիրքէթ տախի քէն-տիսինի փափայա ղայէթ թէքմիլ իթա'աթ էթմէյէ պօրճլու թանըր, վէ շիրքէթին տ'զ.ւլարը' փափա

Նշմարանքն չիրքէթ իճրա էթմէք, վէ Թա՛լիմաթը։

եաքսա չիրքէթին բէյլիք ախընտըսըն հանկը Թարա-
ֆընտա էմր էտէրլէր իսէ, կիթմէյէ հազըր պուլունա-
ճագլարընը Թէմպիհ էտէրլէր։ Կէօրիւնիւր քի Լօ-
յոլանըն իշպու չիրքէթ հագգընտա վազ՚ էյլէտիյի
գանունլարըն նիյէթի՝ իշտէ բու, չիւնքի [illegible]
յէին մահզ էյլէմէք իդի. Եօյլէ քի Դ՛իգվիթ օլան
եալընըզ չիրքէթ իչիւն եաշայըն, չիրքէթանըն խարիճ
պիր ա՛լագայը, իրատէթի վէ զամիրի օլմայըն, իլլա
հէր խուսուստա քէնտինէ էմր պույուրուլան չէյի պիլա
Թէֆթիշ իճրա էթմէյէ հազըր պուլունուն։ Դ՛իգ-
վիթ չիրքէթինին ճէմի՝ գանունլարընըն, օլ սուրէթ վէ
զահմէթլը Թա՛լիմլէրին քէաֆֆէսինին ալէ նէթիճէսի
պուլունայա պազար, եա՛նի ինսանըն զամիրինի, իրատէ-
թինի վէ սէրպէսթիյէթինի էսիր էյլէյիպ՝ անու պա-
յագընա պիր ֆապրիգա մաքինասընա Թահվիլ էթ-
մէք։ Պու Թէրթիպ իւզրէ Լօյոլա աղ վագըթ ի-
չինտէ Դ՛իգվիթ չիրքէթինէ վէ փատիշահլարա պիր սիւ-
րիւ ղայէթ աճինար հիւճումէթճիլէր մէյտանա կէթիր-
տի։ Լաքին Թէշքիլ էթտիյի Թարիգաթըն սօն մէյ-
վէլէրի ն. օլաճաղընը պիլմէտի. վագտա սա հասըլ
օլան սէմէրէլէր էսնալարդ չէյլէր [illegible], իլլա
վազ՝ էթտիյի եասայը Թալիմաթըն Թարիխի մէյվէ-
լէրի տիր։ Ինսանըն սէրպէսթիյէթինի, իրատէթինի
վէ զամիրինի գալտըրըպ հալաէ՝ Լահօր օլան ի-
թաաթ վէ մէսուլիյէթ քէրինէ՝ Դ՛իգվիթ չիրքէթինէ
պիր մուսմաթագիլ իթա՛աթ վէ մէսուլիյէթ սապիթ էյ-
լէտի. եալընըզ չիրքէթին գուվվէթ վէ զանիմէթ քէսպ
էյլէմէսինի մէրամ ու մագսատ էյլէյիպ, վէ՝ Դ՛իգվիթ
օլան պու մէրամ ու մագսատ ուղրունա հաշայըն վէ
քօ, ախըն, պահարըն էտտա էտէրէք. Եօյլէ պիր Բիւրմէ-
յէյէ. [illegible], ճ [illegible] [illegible]. քի
Դ՛իգվիթը. Մուսավաթ օլանը կէրատէ նատտա-

Լոյոլանըն շիրքէթինին մէրամը, սէմէրէսի վէ նէթիճէսի։

լըգ, գարըշըգլըգ վէ պօզկունլուգ մէյտանա էյլէտիլէր։ Լոյոլա պիր Թանզիմաթ մուճիպի կիպի օլտու. Նիյէթի իսէ՝ Լութէրի (Բրօթէսթանդ) կէրչէքլիյին իլէրի կիտէն գուվվէթինտէն Քիլիսէյի հըֆզ էյլէյիպ, օնա ազիմ վէ մուազզամ ֆիւթուհաթլար էթտիրմէք իտի։ Մադամա պէօյիւք իշլէր վէ ինսան գըռմընըն հալինտէ մուհիմմ թէպտիլաթ վուճուտա կէթիրմէկի հէր ատէմ իսթէր իսէ տէ, Լոյոլա կէրէկ գէնտիսինէ, կէրէկ տիւնեայա չօգ խայըրլը էթմիշ օլուր իտի, էկէր օլ իշլէրին հիչ պիրինէ գալգըշմըշ օլմասա իտի։ Բէշքի ապէրլէյի թէրք էթմէյիպ, ա՛զիզ օլմագ նիյէթինտէ պուլունմուշ օլմասա իտի, օլ գատար տիւզլէրճէ պին հիսապսըզ ճանլար Ա՛զիզ Թէֆթիշ մահքէմէսինին ածը իշքէնճէլէրինի տաթմըշ. վէ օլ հիւքիւմէթին ճէհէննէմ միսալի մահպէսլէրինտէ ճանլարընը թէսլիմ էթմիշ օլմազլար իտի։ Փատիշահ էօլտիւրմէք, տէվլէթլէր ալթիւսթ էյլէմէք, հիյէլէր՝ հէր նէրտէ Ճիզվիթ շիրքէթինի՛ն մարիֆէթիյլէ մէյտանա կէլէն մէյլէլէր օլտույար։ Լաքին շիմտիքի փօլիթիգա՝ Ճիզվիթ շիրքէթի ալէյհինտէ էյլէտիյի հիւքմ սիճիլինի սապիթ էտիպ մուհիւրլէտի։ Ճիզվիթլէր Թէքրար վէ Թէքրար Իսփօփանըն ճէմի՛ մութէպէր մէմլէքէթլէրինտէն գօ՛ուլտուլար, վէ Իսփօփանըն ճիւմլէ տիրայէթլի վէ էհլի սէվապ քիմսէլէրի ինտինտէ շիւպհէլի վէ էհէմիյէթէ նալայըգ քիմսէլէր սայըլըրլար։ Իգնատիոս Լոյոլանըն եափտըղը պինա խարապ օլտու. շիմտիքի փօլիթիգա վէ իլմ օնու այագ ալթընա ալըպ չիյնէտիլէր, վէ ալչագ վէ լուզումսուզ պիր շէյ կիպի պիր թարաֆա աթտըլար։

Իմտի Ճիզվիթ Լոյոլայը պրագըպ՝ Լալահը մէզհէպին մուճիտի օլան Լութէրէ տէօնէլիմ։ Պունուն տօղուշու վէ եօ՛մրիւնիւն իլք սէնէլէրի՛ Լօյոլանընքիլէրինէ պէնզ-

Մեզհեպի իսլահ էտէն Լութեր, օնուն թա՛լիմաթը։

զէմէզ իսէ տէ, օնունքինտէն չօգ ֆարգլը իտի. Նիճէքի սօնկրատան վա՛զ էթտիյի թա՛լիմաթլարը տա օնուն թէրթիպինտէն ֆարգլը իտիլէր։ Օնուն ֆագըրլըղընը, թէրպիյէ քեսպ էթմէյէ սայ՛ վէ ղայրէթլէրինի, քէշիշ օլտուղու ճիհէթլէ մալիք օլտուղու սաֆտէրունլուղու վէ տինտարլըղը, վաղընտան իլէրի կէլէն հիքմէթլի թէպտիլաթլարը պուրատա նագլ էյլէմէք ֆարզ տէյիլ տիր, չիւնքի վագըֆ օլմագ իսթէյէն պունտան ագտէմ օնուն մէշրէպինին վէ ա՛մէլլէրինին Էրմէնիճէ լիսան իլէ նէշր օլունան թէվարիխինի օգույա պիլիր*։ Պուրատա օնուն իշլէրինին գանունունա վէ էօյրէթտիյի պաշըրճա մատտէլէրէ պիրագ տիգգաթ էթմէք իսթէրիզ։ Էյըլանըն պաստը՝ Լութեր ինսանլարըն Ալլահա օլան միսուլիյէթը մախսուսէլէրինի մէյտանա չըգարըբ վա՛զ էյլէտի։ Ինսան գըսմընըն ֆիքրինին օլ գատար սէնէլէրտէն պէրու պաղլանմըշ օլտուղու պէնտլէրինի չէօզիւպ, վէ Ալլահըն հիւքիւմէթ ու քէլամընա սէրիհան իթա՛աթ էթմէյէ նասիհաթ էյլէյիպ, հէր քէսէ՝ կէրչէքլէյի արամազ իչիւն Ալլահտան նայիլ օլտուղու գուտրէթլէրի իսթիմալ էյլէմէյի րուխսաթ վէրտի։ Էօյլա կիպի ահտըլար (ուխուլար) իհտաս էտէճէք եէրտէ՝ Ալլահըն թէվսիհլէրինէ վէ օնուն եազըլմըշ քէլամընա իթա՛աթ էթմէյէ վաճիպ օլան պօրճու վա՛զ էյլէտի, Աստուածաշունչու անկլաշըլմազ լիսան իլէ սէթր էտէճէք եէրտէ խալգըն անկլատըղը լիսանա թըրճիւմէ էյլէտի, վէ ճէմա՛աթըն լիսանը իլէ Ալլահա իպատէթ էթմէք ա՛տէթինի իտխալ էյլէտի, պու չէյ իսէ՝ օլ վագըթլարտա հէրետիկոսլուգ սայըլըր իտի։ Էսիրլիքտէ

---

*Բաղ., Պատմութիւն Բարեկարգութեան, եա՛նի՝ իսլահը մէզհէպ թէվարիխի։

Լութէրին Թէզէրի. օնուն ա'լէյհինաէ սէօյլէնէն զաղա-
հաթլար:

ույուշմուշ Ավրուփա միլլէթլէրի օնուն սէսինտէն ու- յանտըլար: Շաղըրդ իչէ Ալլահըն քէլամընը. Ֆիքր սէրպէսթիյէթինի է գամիր հուգուգունու գապուլ էթտիլէր. պաշէհու Բրոթէսթանտըլըգ խայըրլըդըր: Խէրլէրէ ա'գլ ու ֆիքր ույանտըրտըղը" վէ ախլագ փաք- լըղը նէշր օլունտու: Գէրմանիա ֆա'լիաէլի սէնաաթ- լարա միւպաշէրէթ էյլէյիփ իլէրիլէմէյէ պաշ ատը, վէ էն էտնա հալտէ վէ մազլում պուլունան քիմսէլէր խէնի հայաթ վէրիճի պիր հարաքէթ գուվվէթինի հիս էթմէյէ պաշլատըլար: Իշթէ Լութէրին վէ Լոյո- լանըն թէէսիրաթընըն ֆարգը պու օլտու.

Ֆագաթ Բրոթէսթանտլարըն մէրամը Լութէրի պիւսպիւթիւն լէքէսիզ վէ փաք կէօսթէրմէք տէյիլ տիր: Լութէր չօգ քէրրէ խանկըլըշլըգ էթմիշ տիր. Բրոթէսթանթլար օնուն խանկըլըշը գըլըգընը րէտտ է- տէրլէր: Լաքին Լութէր մէշհուր վէ էպէտի կէր- չէքլիքլէր, գուրթուլուշումուզա տայիր կէրչէքլիքլէր տախի վա'զ էթմիշ տիր. Բրոթէսթանթլար պունլա- րը՝ տէյիլ Լութէրին խամ իլէ, իլլա Ալլահըն Քէ- լամընտան օլտուգլարը իչին՝ գապուլ էտէ լէր:

Լաքին պունու տա սապիթ էտէ պիլիրիզ, քի Լու- թէրին ա'լէյհինաէ սէօյլէնիլէն ճիւնհալարըն վէ քէօ- թիւլիւքլէրին չօղու պիւսպիւթիւն խալան շէյլէր, չօ- ղու տա քիւչիւքիւյէն սախթէ հիքեայէլէր տիր: Լու- թէրին տիւշմէնլէրինին ուզագտան՝ Լութէր էօլմիւշ տիւր, վէ օնուն էօլիւմիւ Յուդանըն էօլիւմիւնտէն չօգ հիյպէթլի վէ գօրգուլու օլմուշ տուր, տէյիւ թէ- վաթթուր էթտիքլէրի վագըթ, Լութէր հէնուզ հա- յաթտա իտի: Լութէր՝ տիւշմէնլէրինին չ-գարտըգը խալան խավլէրի պաթթալ էթմէք իչիւն պէրիտէն մէք- թուպ կէօնտէրտի: Պէօյլէ խասիմլէրտէն հագգ մէ-

մուլ օլունո՞ւր մու ։ Լութէրին խասըմլէրի օնուն սէրթլիյինի չօգ քէրրէ պիր խապահաթ էթմիշլէր իտի. վագը'ա Լութէր չօգ տէֆա' խասըմլէրի իլէ ա' էս թարզ իլէ սէօյլէշմիշ իսէ տէ, չունքի տա ունութմամալը քի մէրգում Րօմա քիլիս սինտէ տօղմուշ վէ պէօյիւմիւշ իտի ։ Պ'օյանըն Հիքեայէսինտէն տէ օլ տէվրին վահշիլիյինին վէ խօրխաալըղընըն նէ տէրէճէյէ վասըլ օլմուշ օլտուղունու կ օրտիւք . պու պէօյլէ օլտուղ Լութէրի քէնտի տէվրինտէ ա'լա վէ մէշհուր ախլագ սահիպի պիր զաթ օլմուշ օլուր . վէ վագը'ա օնուն քիւլլիւ սաֆտէրունլուղունու վէ էֆքեարընըն մէթանէթինի չօգ քէրրէ տիւշմէնլէրի պիլէ իգրար էթմիշլէր տիր ։

Լութէրին "Թիշ Րէտէն" եա'նի "Սօֆրա սէօհպէթի" նամ պիր քիթապը օնուն վահշիլիյինէ էմսալլէր կէթիրէճէք պիր ամպար կիպի օլմուշ տուր*։ Լաքին մալիւմ օլա քի պու քիթապը ասլա Լութէր եազմամըշ տըր, վէ օնուն սաղլըղընտա նէշր օլունմամըշ տըր իլլա օնուն վէֆաթընտան սօնկրա պէյհինտէ րասթ կ'լէն ասըլթու վէ տիւշմանը' խըլթէտիյինի սէօյլէմիշ տիր, վէ պունլարըն քեաֆֆէսի պիր մէճմուա օլուպ թապ' օլունմուշ տուր ։ Լութէրին խըմինէ համլ օլունան մէզքիւր քիթապըն հիքեայէսինէ վէ օնուն նէտէն նէշաթ էթմիշ օլտուղունա աալա վագըֆ օլմայանլարտան պաշգա, հէր քէս' օնա մէվճուտ օլմաղլարըն էքսէրիյէ սախթէ օլտուղունու պիլիր ։ Բէքի պիրխաչլարընա մուհթաճ պասմա փէք նատիր պուլունուր' հէր նէշր էտէն եա հէր պասմաճը քէնտի քէյֆինէ կէօրէ խըլթէտիյինի իլավէ էթմիշ, խըլթէտէտիյինի գալտըրմըշ տըր ։ Լութէր

*Հայտարան նամ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]ճա'ոն էյլէ ։

Լութէրին հագգընտա գաթօլիք միւէլլիֆլէրին շահատէթի

հայաթտա իքէն եէտի եիւզ իիրմի պէշ քիւչիւք վէ պէցյիւք քիթապլար Լաթին վէ Ճէրմանիա լիսան-լարը իլէ եազըպ նէշր էթմիշ տիր. օնուն իֆթիրաձը տիւշմէնլէրի մէզքիւր եէտի եիւզի պրագըպ՝ Խիշ Իէ-տէն կիպի պիր քիթապը այըպ կէշէրլէրսէ, աշիքեար տըր քի ֆիքըրլէրի պաշգա չէյ տիր, հագգանիյէթի զահիրէ չըգարմագ տէյիլ տիր։ Լութէրի վէ օնուն եազտըգլարընը էյիճէ անկլայան Քաթօլիք միւէլլիֆ-լէր պուլունտու, վէ հալա պուլունուր։ Պունլար իսլահը մէզհէպին պու ֆիքրինի՝ քէօթիւլիւքտէն մաա-տէ պաշգա չէյ կէօրմէյէն ճահիլ վէ պաթըլ իթթի-գատը իֆթիրաճըլար կիպի կէօսթէրմէզլէր. հաթթա օնուն հագգընտա ախէր թարզ իլէ սէօյլէրլէր։ Մէ-սէլա պուրատա տէօրթ մէշհուր իքի էսքի վէ իքի եէնի Քաթօլիք միւէլլիֆլէրտէն պիր գաչ մուխ՛թասար իս-թիխրաճ իտէրէք էտէրիզ, քի օնլարըն Լութէրին ախլագ ու թէէսիրաթը հագգընտա նէ զիւհումլէրի օլտուղու անկլաշըլըր։

1. Շու փարչա՝ 1610 տա տօղան վէ Բրօթէս-թանդլըղըն պէցյիւք խասմը օլան Ֆրանսալը Ճիզ-վիթ Մէյնպուրկտան տըր

"Լութէր", տէր պու միւէլլիֆ, "ա՛գըլլը վէ զա-յէթլէ պասիրէթլի պիր ատէմ իտի. եօրուլմազ չալը-շըգլը իլմ մէրագլըսը օլուպ, չօգ քէ՛րրէ եօլլէ տա-լար իտի քի կիւնլէր իլէ աղըզընա եէմէք գօմազ ի-տի. Լիսան աշնալըղընտա չօգ Ալէրի կիթտի վէ Ժայ-րապէտլէր իւզէրինէ վաֆիր մա՛լիւմաթ քէսպ էյլէ-տի։ Գուվվէթ վէ միւճուտէ սաղ, վէ զանը հիտ-տէթլի իտի։ Կէօզլէրի քէսքին վէ աթէշլի. սէսի թաթ-լը, ֆագաթ եիւքսէք սէտա իլէ սէօյլէտիկինտէ հէյ-պէթլու իտի։ Շըղըր հիյէթի վար իտի. չալըշթը գօրգուսուզ վէ ճէսարէթլի իտի իսէ տէ, խըթէտիյի

Լութէրին պէլաղաթը վէ Ճերմանիա լիսանընա աշնալըղը ։

վագըթ թէ՛լաղո՛ւ վէ հալիմլիք սիւրէթինի իւզէրինէ ա՛լա պիլիր իտի . վագա՛ա պու շէյ տէ աղ վուգո՛ւ պուլմուշ տուր ։ Մ՚անասթըրտա գալտըղը ճէմի՛ վագըթ վէ մուախխարէն հէրետիկոսլուգլարը իլէ էյի հալէրինի պօզտուղու վագըթլարատէք՝ տայիմա միւմքինի մէրթէպէ սուչսուզ ախլագը օլմուշ ա՛տա օլունապիլիր"։ (Մէյնպուրկ, Թէվարիխ․ Լութէր․ փարիզ 1680 ։)

2․ 1634 տէ տօղան Վարիլլաս պիր տիկէր ղայրէթքէշ Քաթօլիք քիլիսէ միւէրրիխի "Ավրօփանըն խըլաֆը մէզհէպ թէվարիխինտէ" Լութէրին հագգընտա շէօյլէ սէօյլէր ․

"Պու Օգոստինեան քէշիշ քէնտի վագթինին ճէմի՛ պաշ հէրետիկոսլարընըն քէօթիւ վէ էյի հալէրինին քեաֆֆէսինի իւզէրինտէ թաշըր իտի։ Զանն էտէրսին քի թա՛պիաթ Ճէրմանիալըլըն Ֆիրասէթի, սաղլըղը վէ իշկիւզարլըղը իլէ Իթալիալըլըն ճան ու հէրարէթինի պունուն իւզէրինտէ պիր եէրէ կէթիրիպ պաղլամըշ տըր ։ Նէ՛ ֆէյլէսօֆլուգտա, նէ թէօլօճիան տէնիլէն Աստուածաբանութիւնտա, նէ տէ Իլմի պէլաղէթտէ օնտան իւսթիւն, եա օնա միւսավի պիր քիմսէ վար իտի ։ Լութէր Իլմի պէլաղաթտէ ղայէթ թէքմիլ պիր միւէ՛լլիֆ իտի։ Ինսան Ֆիքրինին գուվվէթ վէ գա՛աֆիյէթինին նէրէլէրտէ գարար գըլտըղընը թէքմիլէն ֆարգ էթմիշ իտի, վէ նէ՞ կէօնէ հիւճիւմ էթսէ ղալիպ օլապիլէճէյինի էյի պիլիր իտի։ Տինլէյէնլէրին հավէսլէրի նէ գատար կէօնակէօն վէ պիրիպիրինէ մուղայիր օլսալար իտի, օ օնլարը քէնտի նիյէթինէ կէթիրմէյէ միւգթէտիր իտի չիւն սէօյլէտիյի շէյին նէ թէմէլ իւզէրինէ պինա օլմուշ օլտուղունա ա՛գլը էրէր իտի ։ Շէօյլէ քի էկէր սէօյլէյէճէյի մատտէ չօգ խապաթլարա միւհթաճ ղայէթ կիւճ

պիր չէյ տէ օլմա իտի, պայաղը թէֆսիրլէր վէ թէշպիհլէր իլէ իչի պաշա չըգարըլըրտը ։ Տէրստէ վէ ամպիօնտա էքսէրիյէ կէօսթէրտիյի գուվվէթի վէ թէէսիրաթը ատէթա սէօհպէթլէրինտէ պիլէ տինյէյէնլէրինէ թէէսիր էթտիրիր իտի ։

"Լութէրին զէմանընտա վէ պու անէ տէկին Ճ'էրմանիա լիսանընը օնուն կիպի էյի սէօյլէյէն վէ եազան, վէ լիսանը մէզքիւրուն ինճէ խուսուսլարընը օնուն գատար անկլայան պիր քիմսէ պուլունմամըշտըր ։ Սէօյլէյիշինին գուվվէթի, եախօտ իսթիլահընըն հէյրան էտիճի թամթըլըղը իլէ տինլէյէնլէրին իւզէրինէ էյլէտիյի թէէսիրաթը՝ էքսէրիյէ Ճ'էրմանիա լիսանընըն ֆէսահաթ վէ պէլաղաթը մա'րիֆէթիյլէ իճրա էտէր իտի"։ (Մարիլլաս. Թէվ. Լիւրօփ. Մէզհ. Թէպտիլաթընըն Թէվ. փարիզ. 1686—1689։)

Օն ալթընճը վէ օն եէտինճի տէհրլէրին Քաթօլիք միւէրրիխլէրտէն Լութէրին իւլմինէ՝ պէլաղէթինէ վէ գուվվէթինէ տայիր պունլար կիպի էմսալլէր կէթիրիփ չօգ սահիֆէլէր տօլտուրա պիլիրիտիք իսէ տէ, պու գատարընը քէաֆի սայարըզ ։ Շիմտի մասիրիմիզին միւէլլիֆլէրինէ կէլէլիմ ։

3. Լիւրօփանըն շիմտիքի էն մէշհուր Քաթօլիք միւէլլիֆլէրտէն պիրի Ֆրիտրիք Ֆօն Շլէկէլ, Թարիխի ֆիլօսօֆիա իսմինտէ թէէլիֆ էյլէտիյի քիթապընտա՝ Լութէրին Աստուածաշունչ թէրճիւմէսի վէ Ճ'էրմանիա լիսանընա էթտիյի թէէսիրաթ հագգընտա շէօյլէ եազար ։ "Վահշիլիյին էօնիւնիւ ալան վէ գըզ՝ օլունան շէյլէրին եէրինի տօլտուրան պիր գուվվէթ վար իտի, եա'նի Լութէրին Ճ'էրմանիա լիսանը իլէ Աստուածաշունչ թէրճիւմէսի ։ Էյի պիլիրիզ քի սահիհ ֆէյլէսօֆլարըն ճէմ'ի՝ պու թէրճիւմէյի ղա-

Լութէրին Թէրճիւմէսինին կիւզէլլիյի ։

յէթ նիւքսէք Ճ'էրմանիա լիսանը իլէ եազըլմըշ, իւ՛լում վէ ֆիւնուն իսթիլահըննա գանուն վէ էմսալ ատա էտէր. վէ տէյիլ սալթ Ալաիստօք, իլլա պաշգա մէշհուր միւէլլիֆլէր տէ իսթիլահլէրինին թարզընը պու թէրճիւմէյէ պէնկզէթմիշլէր տիր ։ Ճ'էրմանիա լիսանընըն իշպու ա՛լատան ա՛լա վէ կիւզէլ թէրթիպինի պիզէ իհսան էյլէտիյի իչիւն, Լութէրէ վիյատէսիյլէ միւթէշէքքիւր իզ ։ Օնուն թէէլլիֆքէրտէսի օլան քիթապլարտա էօյլէ պիր էսքի պէլաղաթ կէօրիւնիւր, քի ճիւմլէ իւ՛լում վէ ֆիւնուն թէվարիխինտէ օնտան իւսթիւն քիմսէլէր փէք նատիր տիր ։ Պիր հագիգաթ իսթիլալ մէյտանա կէթիրմէյէ միւգթէտիր օլմազ իչիւն էլլէմ օլան հէր փաղըլէթ մէրգումուն զաթընտա մէվճուտ իտի ։ Իշպու իսթիլալա միւգթէտիր տէտիյիմիզ գուվվէթ տէյիլ եալընըզ օնուն եարը ճիսմանի մատտէլէր իւզէրինէ էյլէտիյի թէէլլիֆաթլարտա, մէսէլա՝ 'Ճ'էրմանիա Պէյլէրինէ ա՛րզ' թէսմիյէ օլունան թէէլլիֆինտէ, իլլա քիթապլարընըն քեաֆֆէսինտէ կէօրիւնիւր ։ Զէման՝ հէմիսինտէ պիր գուվվէթլի կիզլի մուհարէպէ նիշանէլէրի միւշահատէ օլունուր ։ Օ՝աննն էտէրսին քի իշպու Ալլահըն վէ թապի՛աթըն պախշիշլէրի իլէ մէմլու ատէմին րուհու ա՛զիմինէ մալիք օլմազ իչիւն՝ իքի տիւնեա պիրիպիրի իլէ ճէնքլէշիրլէր ։

Լութէրին խորաքի գուտրէթլէրինին վէ նիւքսէքլիյինին գըյմէթինի՝ օնլարը նէ խուսուսլարտա իսթի՛մալ էթտիյինտէն սարֆը նազար պիլէ՝ լայըգընճա թանըյան քիմսէլէր՝ օնուն շայիրտլէրինտէ պիլէ ազ պուլունուր ։ Օնունլա պէրապէր իշլէյէնլէրին էքսէրիսի, եա՛նի՝ օնուն շայիրտլէրի, հէնուզ ֆիքիրլէրի ըշըգլանմըշ պուլաղը զա՛իֆ ատէմլէր իտիլէր ։ Իշվէրօփանըն իգպալի եալընըզ օնուն զաթը վէ րուհունա

մէրպութ իտի։ Լութէր աըլ քէնտի տէհրինին վէ միլլէթին խըդմէտիյի աճէմ իտի"։ (Մլէկէլ Թէվ. Ֆիլօս. Ճիլտ 2, սահիֆէ 349—350։)

4. Օյլէ մուհարրէր „Լէնտ՝ Կաթօլիքլէրին ղայրէթքէշի օլան Օտէն նամ Ֆրանսըզ փափազըն "Լութէրին թէվարիխի" նամ քիթապընտան ալընմըշ տըր։ Օտէն՝ Լութէրի Հըրիստիանլարըն պաշը տէյիւ ա՛տտ էտէ՛ր իտի իսէ տէ, Ճէրմանիանըն օնա ղայէթ թէշէքքիւր էթմէյէ պօրճլու օլտուղունու տա իքրար էտէմէմիշ տիր։

"Մա՛հիր օլան՝ Լութէրին Ի՛նճիլ Կիթապլար թէրճիւմէսինտէ պի այնիհի լիսանլարընտա վագըֆ օլտուղու կիպի՝ Թապի՛ի կիւզէլ, թաթլը վէ մէֆհումլու էլֆազ պուլա պիլիր։ Լութէրին թէրճիւմէսինտէ պա՛զը պա՛զը ա՛թիգ խըթիլաֆ խալիս սատէլիքլէ կէօրիւնիւր. պիւթիւն թէրճիւմէտէ պիր ա՛լա վէ միւ՛թէպէր հալ միւշահէտէ օլունուր. հէր նէվի սէօյլէյիշէ ույկուն եափըլմըշ օլտուղտան պաշգա՝ թէրճիւմէ օլան քէլամըն ֆիքրինի աչըգ կէօսթէրիր։ Եահուտիլէրին թէվարիխինտէ լիսան սատէ տիր, փէյղամպէրլէրին սէօյլէյիշլէրինտէ՝ հէրարէթլի, Ինճիլլէրտէ՝ աչըգ, Պետրոսուն վէ Պօղոսուն մէքթուպլէրինտէ՝ ա՛տէթա սէօհպէթ լիսանը իւզրէ տիր։ Լիսանը ասլընտէ օլան թա՛րիֆլէր թըպգը վէ այնի թէրճիւմէ օլմուշլար տըր։ Պունտան գաթ՛ինազար՝ Լութէրին գալթը սէօյլէյիշինտէ էսքի խըթիլաֆ մէվճուտ տուր, վէ ա՛թիգ Ճէրմանիալը րէսսամլարըն թասվիրլէրինտէ միւշահատէ օլունան մախսուս րէնքլէր կիպի՝ հէր քէսէ խօշ վէ մագպուլ օլմուշ տուր։ Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ՝ Լութէրին թէրճիւմէսի նէշր օլունտուգտա Սաքսոնիանըն տէրէճէի նիհայէտէ հէյրան օլտուղունա թա՛աճիւպ էթմէյէլիմ։ Ճէր-

Լութէրին ա'լիմլիյի վէ Փէսահաթը։

մանիանըն կերեք Գաթօլիքլերի վէ կերեք Բրօթէս-
թանդլարը՝ օնու էսքի Կերմանիա լիսանընա պիր շան
ու շէօհրէթ ատա էյլէտիլէր ։ Լութէր Կերմանիա
քիթապէթինտէ ա'լա վէ մու'թէպէր րիւթպէյէ նա-
յիլ օլմուշ տուր ։ Լութէր խալգը մէզհէպին մէշ-
հուր վա'իզի օլտու ։ Միւթէքէլլիմէ էլզէմ օլան ճէ-
մի' փազիլէթլէր օնտա մէվճուտ իտի . Թէսավվուրու
(երևակայութիւն)՝ ղայէթ էյլէտիյի շէյլէրի սուհու-
լէթլէ իֆատէ էյլէտիյի մատտէտէ տէ՝ քէնտինէ ի-
ֆատէ օլանը խինէ օլ սուհուլէթլէ ղայէթ էտէպիլիր
իտի ։ Աղզընտան չըգան քէլամ՝ պիր ճօշգուն ըրմա-
նար միսալի՝ միւպահ վէ թաշգըն իտի ։ Սէսի պէր-
րահ վէ գուվվէթլի . կէօզլէրի աթէշլի . պաշը էսքի
տէօքմէլէրէ պէնզէր . էլլէրի կիւզէլ . վէ հարաքէթի
հիւմնլիւ ։ Անի վահիտտէ հէմ Սաուլ՝ հէմ Պօթէն
իտի . պիրինին թօհաֆ թապ'իաթը իլէ , օ պիրինին
մուշէրրէֆ նէզաքէ'թի օնտա պիրտէն մէվճուտ իտիլէր ։
“Էլէ պիր քէրրէ խասմի օլան պիր գալաը հիւճում
էթմէյէ գալգըշըր, օնուն ֆէսահաթընըն կիւզէլլի-
յինի վէ խիւքսէքլիյինի սէյր էյլէ ։ Պիր սէյրան տըր
աչըլըր, քրիսթիան զաննի էտէրքի էօլիւլէրին շէր'իա-
թը օլույօր, քէնտի տէ օրատա պիր սէյիրճի տիր ։
Աթէշ փիւսքիւրէն կէօզլէր իլէ, վէ՝ միւճրիւմին սի-
ճիլինի եազմագ իչիւն պիր էլինտէ Աստուածաշունչ,
պիր էլինտէ գալէմ, հաքիմի սէյր էտէր ։ Պիր տէ
պատարըն քի թածը միւթթէհիմ սալթանաթը հիւ-
մայունու իլէ տօնանմըշ տիվանա չըգար, Լութէր օն-
լարը պիրէր պիրէր իւզէրինտէն չըգարըր սօյար . էվ-
վէլ թածընը, սօնկրա քէրաքէսինի, պատէհու ասա-
սընը, վէ էնճամը ա'տալէթ գըլըճընը ։ Օլ վագըթ
Գրալըն իւզէրինտէ պիր գապահաթը թօփրագ քիւ-
չիւչէօքինտէն պաշգա պիր շէյ գալմազ . պէօյլէճէ Լու-

Լութէրին Թէէլիֆաթընըն սէպէպի

Թէր օնուն ձիւմլէ պինամուսլուգլարընը, էն կիւզէլ սըֆաթլարընը պիլէ խալգըն կէօզիւ էօնիւնտէ գօյ: Ճ՛էր-մանիա փատիշահ եիւզիւնիւ սագընմաղա չալըշըր իսէ տէ, օլ ղազապ գաւէհինի թօրթուսունտաքը սիւզիւլ-իւմէյէ մէճպուր օլուր: Օ մէրհամէթ նիտաա էթտիք-ճէ, Լութէր տահա զիյատէ փէլիր գալըրձըրըր: Լէն-ճամ պիր քէրրէ կէօզիւնիւն էօնիւնտէ գօտուզու սէյ-րանըն փէրտէսինի աչմաղա մէճպուր օլուր, եօխսա ա՛գլընը զա՛յ էտէրսին:

“Լութէր տայիմա մութէհարրիգ էֆքեար իլէ եա-զար իտի, պու սէպէպտէն մուլահազալարընըն աթէշ ու հարարէթի թէէլիֆաթլարընա տա սիրա՛յէթ էտէր իտի: Նազըրլըր չէյլէրէ հէր քէսին նէ նազար իլէ պագաճաղընը տահա գայտ էթմէզ իտի: Լըֆզըզ ի-ճատ էթմէք եախօտ ֆիքրինէ րահաթ վէրմէք իչիւն ուզուն ուզատըյա անըննը օվալամագ պիլմէզ իտի. գալէմի՝ մուլահազալարընըն արգասընտան կիւճ իլէ եէթիշէ պիլիր իտի.

“Լէլ եազըլարընըն հիչ պիր եէրինտէ թէլաշ, էն-տիշէ, շաշըրմագ եախօտ գայըրմագ ա՛լամէթլէրի, հիչ պիր եէրտէ պիր մինասիպէթսիզ լուզէթ եա պիր չիր-քին սէօզլէյիշ, մուշահատէ օլունմազ. վէլհասըլ եա-զըլըշըն տօղրուլուղունու կէօրէն՝ օնու թէէլիֆաթէն զիյատէ, պիր մուսէվվէտէ թէսվիրթի գըյաս էտէր:

“Եէրէք Լաթինճէտէն Ճ՛էրմանիա լիսանընա թէր-ճիւմէ էթտիյի, վէ կէրէք քէնտի թէէլիֆ քէրտէսի օլան իլահիլէր, ղայէթ մէտհ օլունաճագ շէյլէր տիրլէր: Լութէր ա՛գըզ քէլամլարը թէպտիլ էթմէտի. վէ իլըմ ու հիքմէթինին եսէրի իլահիլէրինտէ կէօրիւնմէզ: Պէնտի թէէլիֆլէրի ազըր՝ վէ մուքէլլէֆ, եիւքսէք վէ աչըգ տըր, նէվ՛իճատ տիւզէնլէր ի՛լավէ էթմէյէ-րէք՝ Լաթինճէնին աճըլ շէքլինի պէնկզէթմէյէ զա-

ռէթ էթմիշ իտիր ։ Պու ինճիլլերին մէճմու՛ասը սօն տէրէճէ մուգապէլէ օլունտու . Լաթինճէ ինճիլլերին քեաֆ-ֆէսի տէ պիրտէն պաթթալ օլտու , չէօյլէ քի ի՛պա-տէթտէ Լութէրին ահէնքլի ինճիլլերինտէն պաշգա չէյ իշլէտիլմէզ իտի . զիրա ինճիլլերտէն Քէրէրիսինին Հէմ մուէլլիֆի Հէմ տէ մագամընը Քափան պիրզլաթ քէնտի իտի ։

‹‹Պա՛պը խուսուսլարտա իշպու իսլահը մէզհէպ տի-րինին Թէքլիֆաթընը ի՛լմ ձիհէթինտէն Թէֆթիշ վէ Թէճէսսուս էյլէտիք ։ Լաքին օնուն պիր պաշգա քի-Թապընը տա , եա՛նի Ճէրմանիանըն զիյատէսիյլէ իֆթիխար էյլէտիյի Աստուածաշունչ Թէրճիւմէսինի խաթըրըտան տաւր էտէմէզիզ ։ Լութէր պու Թէր-ճիւմէյի վաթանընըն շան ու շէօհրէթի իչին՝ պիր տիքիլի Թաշ միսալի տիքիպ պըրագտը ։ (Օտէն Լու-Թէրին Ահվալը . Ամէրիգա պասմասը , սահիֆէ 212 —214 , 500—506 ։)

Իշպու շահատէթլէրի օգույան իհթիմալ տըր , պու մուէլլիֆլէրի՝ Լութէրին էն պէօյիւք տօսթու վէ օ-նա Թապի քիմսէլէր տէյիւ գըյաս էտէ . Լաքին էօյլէ տէյիլ տիր . Ըլէկէլտէն մա՛ատա ճիւմլէսի տէ օնուն էն պէօյիւք տիւշմէնլէրի տիրլէր ։ Օնլար Լութէրի Հերետիկոսլարըն պաշը վէ քիլիսէնին պիրլիյի՝ գուվ-վէթի վէ սա՛ատէթինէ սէքթէ վէրիփ օնու խարապ էտէ՛ն տէյիւ ա՛տտա էտէրլէր իսէ տէ , օնուն պէօյիւք ա՛գլ ու պասիրէթ սահիպի պիր զաթ օլտուղունու տա իգրար էթմէյէ մէճպուր օլմուշլար տըր ։ Պունլար Կէրչէքլիյէ գարշը ա՛տավէթլէրինտէն նաշի՝ Լութէ-րին Թէքլիֆլէրինէ վուգուֆիյէթլէրի օլմայարագ օնու Թահգիր էտէն ճահիլ վէ ահմագ իֆթիրաճըլարըն սէօզիւնիւ Թութմամըշլար տըր . Իլլա օնուն քիթապլա-րընը օգույուպ , օնլարըն Թէքէսիրինէ գարշը գօմագտ

Լութէրին վէ Լոյօլանըն նուֆուզու ։

գատիր օլմամըշ քիմսէլէր տիրլէր ։ Լաքին հէր նէ գատար օնուն ի՛լմ խուսուսունտա իլէրիլէմէսինի, վէ ֆիրասէթինի իգրար էտէրլէր իսէ տէ, Ինճիլի քրիսթիանլար ի՛նտինտէ օնա էն պէօյիւք շան օլան քէյֆիյէթի, եա՛նի օնուն ալ չագ կէօնիւլլիւ վէ խալիս տինտարլըղընը վէ Ալլահա օլան ի՛թիգատընը ինքեար էտէրլէր ։ Լութէր վագա՛ա սէհվ ու խաթաատան էզատէ տէյիլ իտի իսէ տէ, օնլարըն չօղու Գաթօլիքլիյինտէ ալտըղը թէրպիյէտէն, օլ վագթըն պաթըլ ի՛թիգատլարընտան վէ մէտէնիյէթ նօգսանլըղընտան հասըլ օլմուշ տուր ։ Պու ճիւմլէ իլէ Լութէր Գիլիսէյի կէրի չէվիրիպ Ալլահըն Գէլամընա կէթիրտի ։ Պու ա՛զիմ իշ իչիւն Լութէր ճէ՛մի՛ ինսանլար իչինտէ էն մէշհուր ֆազիլէթքեար տէյիւ զիքր օլունմաղա լայըգ տըր ։ Օնուն էօլմէզ իսմի տայիմ զիքր օլունաճագ տըր. Լոյօլա վէ օնուն Ճիզվիթ րէֆիգլէրի իսէ՛ էպէտէն ֆէրամուշ օլաճագլար, եալնըզ իսմլէրի էպէտի հագարէթտէ գալաճագ տըր ։

Շիմտի պաթըլ զու՛ումու օլմայան քիմսէլէրին քեաֆֆէսինէ սուալ էտէրիզ, Ինսան գըսմընա հա՞նկըսընըն էյլիյի տօգանմըշ տըր, Լութէրի՞ն մի՝ եօխսա Լոյօլանըն մը ։ Լոյօլանըն թէէսիրաթը հէր նէրէյէ եայըլտը իսէ, օրատա զուլմ, ճահիլլիք, իխթիլալ վէ ալչագ պօզուգլուղու տա թագվիյէթ պուլտու ։ Ալլահըն Գէլամընը թանըյան վէ օնա իթիպար էտէն օլմատը ։ Ճէմա՛աթ փափազլարա էսիր օլտու, վէ րուհպան կիւրուհինին էվլէնմէմէսի՝ ահալի իլէ եկեղեցականլար պէյնինտէ պինամուսլուղուն կիրմէսինէ պիր կէնիշ գափու օլտու ։ Լաքին Լութէրին վա՛ազ էթտիյի Ինճիլի Բրօթէսթանդլըգ հէր նէրէտէ գապուլ օլունտու իսէ՝ ինսանլարը պունա պիւս պիւթիւն մուղայիր օլան պիր հալէ թէպտիլ էյլէտի ։

Ինկիլիզճականլարըն էվլէնմէյէ հագգը, ճիւմլէ ատէմ-լէրին՝ Ալլահըն հուզուրունտա հիսապ վէրէճէք զաթ-լար կիպի՝ օնուն քէլամընը օգույուպ՝ անլադի գուտ-րէթլէրինի իլէրիւլէթմէյէ օլան պօրճու, վաֆիր սէր-պէսթիյէթի, խայըր ամէլին տէյիլ գուրթուլուշ պէ-հասը եախօտ կիւնահ քէֆարէթի՝ իլլա սաղ իմանըն մէյվէսի տէյիլ էյլէմ՝ վէ միւհիմմ օլտուղու, ճանըն՝ տէյիլ Գիլիսէնին սըրըլարը՝ իլա Ազիզ Րուհ իլէ եէնիտէ՛ն տօղմասը, սահիհ թէվպէ էտէնէ՝ տէյիլ ա-զիզլէրին եա փափալարըն՝ իլլա կիւնահքեարլարըն միանճըսը օլան Քրիստոսուն վասիթասը իլէ կիւնահ ա՚ֆվլըղը իհսան օլտուղու. Մէզհէպի խուլասա էտէն Բրօթէսթանդ Լութէրին վա՚զ էյլէտիյի, Ճիզվիթ Իգնաթիոս Լօյոլանըն իսէ՝ ինքեար էտիպ մէն՚ինէ չա-լըշտըղը կէրչէքլիքլէր իշթէ պունլար տըր ։ Շիմտիյէ-տէք տիւզլիյէ կիտէն օլ հայաթ վէրիճի, եիւճէլտիրիճի վէ փաքլէյիճի թէէսիրաթ պունտան պէօյլէ տէ տայիմա պու կ՚րչէքլիքլէր իլէ պէրապէր կիտէճէք տիր. զիրա տէյիլ ինսան իճատլարը, իլլա Ալլահըն նուֆուզու իլէ սապիթ վէ իլհամ օլունմուշ կէրչէքլիքլէր տիր, վէ էնճամ տէյիլ Լութէրին իսմի, իլլա Ալլահըն լութֆ ու գուվվէթի իլէ հէր եանկըլըշլըգ իւզէրինէ ղալիպ օլաճագ տըր ։

ՓԱՍԼ Գ

ԲՐՕԹԷՍԹԱՆԴ ՎԷ ՔԱԹՕԼԻՔ ՎԱ՚ԻԶԼԷՐ ։

Քաթօլիքլէր՝ փութփէրէսթլէր արասընա կէօն-տէրտիքլէրի վա՚իզլէրի վէ տիւնեայը Քաթօլիք մէզ-հէպինէ ճէլպ էյլէմէք խուսուսունտա էթտիքլէրի ճահտ ու ղայրէթլէրի՝ Բրօթէսթանդլարըն պու պապտէ էյ-

Գաթօլիք վա'իզլէրին վա'զ էթմէյէ սեպեպի :

լէտիյի սայ ու իհթիմամ իլէ րուպար էտէրէք, ճահիլանէ էօյրէնիւպ իֆթիխար էտէրլէր : Գաթօլիքլէրին պու խուսուստա ֆախր ու ղուրուրիյէթի տէրքեար իսէ տէ, պու հարաքէթլէրինտէն Բրօթէսթանդլարըն հուսուլէ կէթիրտիյի մուհասէնաթա աշինա օլմատըգլարը աշիքեար կէօրիւնիւր : Սագա'ա պու ատէմլէր քիլիսէլէրինին վէ վա'իզլէրինին ի'լանաթընտան պաշգա չէյ օգումայըպ, վէ Գաթօլիք քիլիսէսի տայիրէսինտէն խարիճտէ նէ վագա'ալար տէօնէյօր օլտուղունտան ասլա մա'լումաթլարը օլմայըպ, տիւնեանըն սայիր Գրիսթիան միլլէթլէրինէ պիր չէյէ եարամայան ֆայտէսիզ քիմսէլէր նազարը իլէ պագարլար : Այնի Չին էհալիսի կիպի. զիրա պունլար մէմլէքէթլէրինի "Չիչէքլի փատիշահլըգ", "Սէմավի տէվլէթ", "Միլլէթլէրին կէօպէյի" տէյիւ ա'տտ էտէրէք, քեաֆֆէի Ամերիգա վէ Ավրօփա էհալիսինի "Աճնէպի վահշիլէր" մագամընտա թութարլար : Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ, Գաթօլիք գարընտաշլարըմըզըն իշպու քիւրիյէթինի գըրմագ, վէ Բրօթէսթանդլարըն Ինճիլի նէշր էթմէք իչիւն էյլէտիյի ճա'հտ ու ղայրէթլէր հագգընտա օնլարըն եանկլըշ մա'լումաթընը տօղրուլթմագ ֆարիզէյի զիմմէթիմիզ տիր :

Էվվէլ էմրտէ՝ Գաթօլիք գարընտաշլարըմըզա սուալ էտէրիզ, քի իսլահը մէղհէպտէն էվվէլ փութփէրէսթլէր արասընտա իրսալ էթտիքլէրի վա'իզլէրի քիմլէ՞ր տիր : Օն ալթընճը տէհիրտէն էվվէլ, օրթա տէհրլէր էսնասընտա հա՞նկը միլլէթի տինէ կէթիրմիշլէր. հա՞նկը մէմլէքէթլէրէ վա'իզլէր կէօնտէրմիշլէր տիր : Րօմա օլ էսնալէրտէ մէրքէզէ ի'զզէթ վէ զիյնէթլէ համտ ու սէնա օգուրուտու : Եփիսկօփօսլարը իսէ "ամին" զըրլարլար իտի. պունլար վագթ' օլտուղու թարիխլէրտէ՝ փութփէրէսթ միլլէթլէրին ճան

Գաթօլիք վա՛իզլէրին վա՛զ էթտիկյի թա՛լիմաթ ։

խէլասընը քի՞մ տիւշիւնիւր գայտ էտէր իտի ։ Ա՛-գըլլարը պաշլարընա նէ՞ վագըթ կէլտի . տիւնեայա վա՛զ էթմէք պօրճլարընը նէ՞ վագըթ թանըտըլար ։ Բրօթէսթանդլըգ Ավրօփատա զուհըր էթտիքտէ, Րօմա օնուն թէզ իլէրիւլէմէսինտէն խէվֆ էթմէյէ պաշլատըղը վագըթ, Ավրօփատա էթտիկյի գայ՛աթըն նէրինի տօլտուրմագ իչիւն, փութփէրէսթլէր արասընա պա՛զըն վա՛իզլէր կէօնտէրմէյէ գալգըշտը ։ Գաթօլիք վա՛իզլէր իչիւն էվվէլա շունու պահս էտէրիզ, քի օնլարըն սաատէլէ սահէհէն քասմէքէրէսմէլէրէ քըլէսմիանըգ վա՛զ էթմէք մըղըրասա իլէ իհտաս օլունմուշ վա՛զխանէ տէյիլ տիր ։ Գաթօլիք քիլիսէսինին քիւլլի ղայրէթլէրի վա՛իզլէրինի կէօնտէրմէք՝ Բրօթէսթանթլըղըն մէրքէզի քօրքուտան վէ Րօմա քիլիսէսինին գուվվէթինի մուհաֆազա էթմէք ղայրէթինտէն նաշի տիր քէյֆիյէթ տիր ։ Պու սէպէպտէ պիլինսէն՝ իշպու ուսուլ՝ էսասընտան եալան վէ սախթէ տիր . զիրա մէրամու մագսէտ՝ տէյիլ ինսանլարըն ճանընը խէլասը վէ Հագգ Թա՛ալանըն իզզէթ ու շէրէֆի, իլա Գաթօլիք մէզհէպինին շան ու շէօհրէթ քէսպ էյլէմէսի տիր ։

Գաթօլիք վա՛իզլէր աքէյհինտէ օլան պիր ղայէթ պէօյիւք շիքեայէթ տէ օնլարըն վա՛զ էյլէտիկյի թալիմաթ իչիւն տիր ։

Աղատա պու վա՛իզլէրին իչինտէ չօգ ղայրէթլի քիմսէլէր զուհուրա կէլմիշ տիր . օնլար ղայրէթը ազիմ վէ քէնտիլէրը նէֆս իլէ չալըշմըշ վէ սուրէթը զահիրէյէ նազարէն պէօյիւք իգպալ՝ միւէսսէր օլմուշլար իսէ տէ, սախթէ թա՛լիմաթլարընը աշիքեար էթմէքտէն պաշգա պիր մուհասսենաթ հասըլ կէթիրէմէմիշլէր տիր .

Հինտ վէ Չինէ իրսալ օլունան Ճիզվիթ վա՛իզլէրի էմսալ կէթիրէլիմ ։ Իշպու վա՛իզլէրին իխթիյար

էյլէտիյի ուսուլ շու տուր. Ճէմա'աթտան միւմքինի մերթէպէ Ինճիլի սէթր էյլէյիպ, անճագ ճիւզի չէյ Ինճիլտէն թա'լիմ էտէրէք, վէ եալընըզ օնլարը փութփէրէսթլիք այինլէրինտէն պա'ղը շէյլէրի թէպտիլ էթտիրիպ՝ օնլարի տույմայարագ պիր թագրիպ օնլարը քրիսթիան էթմէք: Չինտէ օլան Ճիզվիթ վէ Դոմինիկեան վա'իզլէր պէյնինտէ եէնի Քրիսթիան օլանլարըն փութփէրէսթլիք այն ու ա'տէթլէրինտէն հանկըլարընը հըֆզ էթմէյէ րուխսաթ վէրմէք ճայիզ օլտուղու հագգընտա պիր շէտիտ մա'րագա վագի օլտու: Փութփէրէսթլիքտէն տէօնմէ քրիսթիանլարըն քէնտի էճտատընըն վէ օնլարըն մէզարլարընա իպատէթ էյլէմէք ա'տէթինէ տէվամ էթմէլէրինի Ճիզվիթլէր րուխսաթ վէրիպ, եալընըզ փութ միհրապլարընըն վէ մէզարլարըն էթրաֆընա եագըլան չիչէքլէր արասընա եէր եէր խաչ գօյմայը մաթլուպ. էտէրլէր իտի: Օնլարըն Դիէն նամ պիր փութլարընա իպատէթ էթմէսինէ տէ րուխսաթ վէրիրլէր իտի. Դոմինիկեանլար իսէ՝ մէզքիւր փութ իչիւն Ճ'էհէննէմ կէօյ տիւր, տէրլէր իտի, լաքին Ճիզվիթլէր օնու Կէօյի-ն Ալլահը, էպէտի՝ հէր շէյէ գատիր վէ թէքմիլ զաթըն Նումունէսի տէյիւ ա'տտ էտէրլէր իտի: Պու սէպէպտէն Ճիզվիթլէրին զիւ'իւմիւնճէ Չինլէր ճիւմլէ քեայինաթըն էպէտի՝ հէր շէյէ գատիր վէ ա'զիմ Հիւքիւմտարընա իպատէթ էթտիքլէրի իչիւն, փութփէրէսթ սայըլմամալը իտիլէր: Պու մատտէ հագգընտա Ճիզվիթլէր իլէ Դոմինիկեանլարըն մապէյնինտէ օլան մա'րագալար օլ տէրէճէ պէօյիւտիւքի գաթիէն գարար վէրիլմէք խուսուսունտա՝ քէյֆիյէթ քիլիսէնին եանկըլմազ պաշընա արզ օլունտու: Շիմտի քիլիսէնին եանկըլմազ օլտուղունու՝ օնուն թավր ու հարաքէթինտէ կէօրիւրիւզ: 1645 տէ Օ-

Ճիզվիթ վա՛իզլէրին՝ փութփէրէսթլէր այինլէրինի Թեպտիլ էթմէլէրինին Թարզը։

Նունճու Իննովկենտիոս Ճիզվիթլէրին ուսուլընէ ղայէթլէ գարշը կէլիպ, "Չինլէրին ի'թիգատը պաթըլ տըր" տէյէրէք Ճիզվիթլէրին մուսամահալը Թավր ու Հարաքէթինի հիւքմ էյլէտի։ Եետինճի Աղէքսանտր իսէ՝ 1656 տա պէնի քրիսթիան օլան Չինլէրէ Իննովկենտիոսուն հիւքմ էթտիյի ա'տէթլէրին պիր Թագըմընը հըֆզ էյլէմէյի րուխսաթ վէրտի։ Պու վէճհ իւզրէ պիր եանկըլմազ փափա՝ Ճիզվիթլէրէ Թարաֆ, այնի օնուն կիպի պիր եանկըլմազ փափա տա՝ օնլարա գարշը քէյֆիյէթէ գարար վէրտիլէր. օնտան սօնկրա կէլէն փափալար պիր էյամ պու մատտէյէ հիւքմ էթմէքտէն սարֆը նազար էյլէտիլէր. զիրա վէրէճէքլէրի գարար հալիյլէ սէլէֆլէրինտէն պիրինէ գարշը օլաճագ իտի։ 1704 տէ Օնպիրինճի Կլէմէս պիր հէյէթլու սիճիլ իլէ մա'րազայա մուճիպ օլան այինլէրին մուտավէմէթինի մէն' էթտի, վէ Ճիզվիթլէրին րէյիսինտէն մաթլուպ էյլէտի քի իշպու էմրին իճրա օլունմասընա տիգգաթ էյլէսին։ Չինտէքի Ճիզվիթլէր փափայա իթա'աթ էթմէտիքլէրինտէն, մապէյնլէրինտէ Դոմինիկեանլար իլէ օլան մա'րազա տահա զիյատէ շիտտէթ քէսպ էյլէտի։ Ինճամ պու եանկըլմազ Կլէմէս տայիմա պէօյլէ գարշը տուրուպ, էօյլէ պիր հէյէթլու շիրքէթին ղաղապը աթէշինտէն գօրգարագ, 1715 տէ պիր եէնի ի'լամ չըգարըպ, Թապի'աթը իլահիյէ կէօսթէրմէք իչիւն՝ Չա— եանի Սահէպ լուղէթինի ի'լավէ պիրլէ Դիէն իսմինի իսթի'մալ էթմէյի Ճիզվիթ վա'իզլէրէ րուխսաթ վէրտի, կէօյա տէմէք իսթէտիլէր քի, ի'պատէթ էթտիքլէրի ճիսմանի կէօք տէյիլ տիր, իլա կէօյիւն Սահիպի տիր։ Պու ի'լամ մուճիպինճէ Օնունճու Իննովկենտիոսուն հիւքմ, վէ Կլէմէսին պիզզաթ մէն' էթտիյի ա'յինլէ-

Ճիզվիթլէրին՝ քրիսթիանլըղա տա՛վէթ էթմէք թարզը։

րին չօղու իճրա օլունմաղա պաշլանտը. լաքին շու գավլ իլէ քի օնլարը իճրա էտէնլէր՝ օլ այինլէրի տէյիլ մէզհէպի, իլլա ճիսմանի գանուն մուճիպինճէ ա՛տա էյլէսինլէր։ Գէօյլէճէ Ճիզվիթլէր ղալիպ կէլիպ, Քիլիսէնին պաշընըն սօն սինիրի իւզրէ՝ փութփէրէսթ Չինէ՝ քէնտի այն ու ա՛տէթլէրինի հըֆզ էտէրէք Քրիսթիան օլմաղա սուհուլէթ կէօսթէրիլտի, եալընըզ շու շարթ իլէ, քի էթտիյի շէյլէրի մէզհէպ գանունու ա՛տա էյլէմէյիպ, անճագ պիր ճիսմանի էմր մագամընտա նազար էյլէսին։ Լաքին պունլար ասլա թա՛ճիւպ էտէճէք շէյլէր տէյիլտիր. Ճիզվիթլէրին՝ ախլագի հարաքէթտէ նէյէնի փօղրուլուղու նէ հիքմէթլու շէյլէր էտէ պիլտիյինի Բասքալըն մէքթուպլէրինտէն անկլարըզ։ Իշպու թա՛լիմաթ մուճիպինճէ պու վա՛իզլէր տիւշիւնտիլէր քի փափանըն պալատէ մէզքիւր մաթլուպաթընտան զիյատէ թէզտիլամ էթմէյէրէք՝ եալընըզ պիր վաֆթիզ իլէ փութփէրէսթլիք այինլէրինտէ պիւթիւն էհալիսինի Քրիսթիանլըղա տէօնտէրէ պիլիրլէր։ Հալ պու քի փափանըն գարարը Ճիզվիթլէր իլէ Դօմինիկեանլար պէյնինտէ օլան շէտիտ մուճատէլէյի մէն՝ էտէմէտի. ղավղա պէօյիւտիւ. Էնճամ իշ օրալարա վարտը քի Չին հիւքիւմէթի պունլարըն մարազասընտան գօրգուպ, հէր նէ գատար քի Չին քիպարլարընտան չօղու պու սախթէ քրիսթիանլըղը գապուլ էթմիշ իտի իսէ տէ, պու մէզհէպի պիւսպիւթիւն տէֆ էտիպ՝ նէֆի էթմէյէ գարար վէրտի։ Չինլէր օնլարըն վա՛զ էթտիյի քրիսթիանլըղը ա՛տավէթ մէզհէպի տէյիւ թահգիր էթտիլէր. վա՛իզլէրի տէ գօվուպ տիշարը էթտիլէր. կիզլիճէ օլանլարը տա Էնճամ էլէ կէչիրիպ՝ վէ պա՛զըլարընը տա գաթլ էյլէյիպ մա՛րազայա նէթիճէ վէրտիլէր։ Քաթօլիք վա՛իզլէրին իխթիյար

Եյլէտիյի պու թա'լիմաթը, եա'նի՝ փութփէրէսթլէրին մէզհէպէ տայիր ա'տէթլէրինտէ միւմքինի մէրթէպէ ազ թէպտիլաթ իտխալ էյլէմէյի, սալթ վաֆթիզ, փափազա ի'թիրաֆ, խաչ չըգարմագ վէ պիր գաչ պունլար կիպի զահիրտէն պյինլէր մաթլուպ էթմէյի, վէ ճիւմլէ փութփէրէսթլիք էֆքեարընը վէ ճէհալէթինի ոլտուղու կիպի պրագմայը, Բրօթէսթանտըլար պիւսպիւթիւն րէտտ էտէրլէր։ Լաքին Գաթօլիքլէր պու թա'լիմաթը նէրէյէտէք վարտըրմըշ օլտուղունու ֆէհմ էթմէք իչիւն, "Տին վա'գը Սալնամէլէրի" նամ րէսալէլէրի օգումագ քեաֆի տիր։ Օնլարըն փութփէրէսթլէրի քրիսթիան էթմէք իչիւն ա'լէսսէվիյէ թութտուգլարը եօլա' զիրտէքի պէնտ պիր էմսալ օլա պիլիր։

Փարրէ Գաթալիօնուն Սալլիս տարաֆընտա վաֆթիզ էթտիյի ուսուլ։ "Չօճուգլարը՝ վալիտէլէրինին կէօզլէրի էօնիւնտէ պիլէ՝ վաֆթիզ էթմէյէ կիւճլիւք չէքմէմէք իչիւն՝ պազ նէ եօլ պուլմուշում։ Տայիմ պիլէմճէ պիր շիշէ կիւզէլ գօգուլու սու վէ պիր շիշէ տէ ա'տէթա սու թաշըրըմ։ Պիր չօճուղա րասթ կէլտիյիմ թագտիրտէ՝ չօճուղա մագպուլ պիր շէյ էտէյօրում կիպի իլք էվվէլ պիր գաչ տամլա օլ կիւզէլ գօգուլու սուտան օնուն պաշընա տամլատըրըմ, պատէհու վալիտէսինին պիր շէյէ պագըփ՝ օնունլա մէշղուլ օլտուղունու կէօրտիւյիւմտէ՝ էօպիւր շիշէյի ճէպիմտէն չըգարըրըմ, վէ քէնտիլէյէն սուտան եիւզիւնէ տէօքէրիմ. պու վէճհ իլէ էթտիյիմի հիչ քիմսէ տույմազ"։ (Սալ. Տին Վա'գը. Յունվար 1841։)

Եէնի Զէլանտա Եփիսքօփոսու Փարրէ Փոմփալիէնին իմանա կէթիրմէյէ գըսա վէ գօլայ եօլու։

"Պու եազընլարտա պա'զը գապիլէլէրէ զիյարէթ էյլէտիմ, պունլարըն պէյլիքլէրի հայլը վագըթտան

Քաթօլիքլէրին՝ ատէմլէրի քրիսթիան էթմէք թարզը :

պէրու պու մադուլէ պիր զիյարէթէ չըգմադ պէնտէն մաթլուպ էտէրլէր իտի : Իշպու ուզուն տօլաշմամըն նէթիճէսի շու օլտու, քի գըրգ գադինէ գատար Քա-թօլիք մէզհէպինի գապուլ էյլէտիլէր : Լաքին էվ-վէլա Քաթօլիք մէզհէպինի գապուլ էթտիլէր տէմէք-լէ նէ տէմէք իսթէտիյիմի թա՛րիֆ էտէյիմ։ Գուր-թարըճընըն սապիթ էթտիյի էսքի շիրքէթի, եա՛նի պիզիմ քիլիսէյի, պաշ քիլիսէ տէյիւ թանըմադ : Եէրլիլէրտէն օն պէշ պին քիշի գատար պու իմանտա պըրագըպ կիթտիմ : Պու սօն եօլճուլուղումտա հէր պիր եէրտէ եալընըզ պիր իքի կիւն գալարագ իշիմ թէքմիլ օլուրտու : Իշպու վագթը էհալիյէ մէզ-հէպէ տայիր էն էլզէմ մատտէլէրի եօյրէտէրէք, հե-րետիկօսլարըն պէնիմ վէ ա՛զիզ (Րօմա) Քիլիսէ հագգընտա թէվաթուր էյլէտիյի իֆթիրալարը րէտտ էտէրէք կէչիրիրտիմ"։

Սէրվան Նամ պիր պաշգա վա՛իզ պու Եպիսկօպօ-սուն շահատէթի իւզէրինէ պիր պաշգա շահատէթ կէթիրիր : "Հէր թարաֆտան", տէր, "եապանի ա-տէմլէր էլլէրինի պիզէ ուզատըրլար : Պիր գապիլէ-յի Քրիսթիանլըղա ճէլպ էյլէմէք իչիւն, պիր քէրրէ զիյարէթ էթմէք քեաֆի տիր"։ (Սալ. Տին Ամզը. Յունուար 1841 :)

Պունլար էօյլէ հիքմէթլի շէյլէր տիր քի Րէսուլ-լէրտէն էն մէշհուրու պիլէ էտէմէտի : Պօղոս Րէ-սուլ սէնէլէր իլէ Եփեսոս շէհրինտէ իգամէթ էյլէտի իսէ տէ, անճագ աղ քիմսէլէր Քրիսթիանլըղա սիւ-լիւք էյլէտիլէր : Պունլարտան իսէ՝ Եէնի Զէլանտա Եպիսկօպօսու պիր եօլճուլուգլա [illegible] [illegible] պիրտէն իմանա կէթիրիր : Պիր գապիլէյի Քրիսթիանլըղա տէօնտէրմէք իչիւն, պիր քէրրէ օնուն մահալլինտէն խալսու քէչլէրինտէն կէչմէք քիֆայէթ էտէր : Րօջ-

Քաթօլիք մէզհէպինին ուսմէրեսի ։

Թեամանդ մա'իպլէրին ինադինաէ պու կեօնէ Քրիսթիանլըղա օիւլիւք էթմէնին գըյմէթ ու իթպարը եօգ տուր ։ Ալլահըն ինայէթի իլէ վէ խելասըն էլըէմ կէրչէքլէքլէրինին խըքերաթը իւզրէ օլմայան իման' կէթէք պու տիւնեառա վէ կէրէք էպէտիյիքտէ մէնֆաաթսըզ վէ հիչ տիր ։

Պաշգա մէմլէքէթլէր տախի, կէրէք Շէմալի վէ կէրէք Ճ'էնուպի Ամերիգատան, Քաթօլիք մա'զընըն նէ մազուլէ չէյ օլտուղու հագգընտա մա'լիւմաթ վէրէ պիլիրլէր ։ Ճ'էնուպի Ամերիգատա Քաթօլիք մա'իպլէր Սփանիա գըլըճընըն մուա'վէնէթի իլէ, օլ մահալին ճէմի' միլլէթլէրինի Քրիսթիանլըղա ճէլպ էյլէտիլէր ։ Լաքին թէվարիխ մէզքիւր էյալէթլէր հագգընտա պիգիմ սէօզիւմիւզիւ թաստիգ էտէր, օլ միլլէթլէր Քաթօլիք մէզհէպինին թէեսիրաթը իլէ եիւքսէկլէճէք եէրտէ, տահա զիյատէ հագարէթ, թէմպէլլիք, ճէհալէթ վէ պաթըլ իթիգատլարա ղահիպ օլտուլար ։ Շիմտիքի հալքէրի' Քրիսթիան մէզհէպինէ վագըֆ օլմազտան պուլունտուգլարը հալտէն չօգ էտնա տըր . սէրպէսթիէթ վէ պիր միլլէթին նէզաքէթինէ միւճիպ օլաճագ հալլէրտէն չիմտի տահա զիյատէ մահրում տուրլար ։ Ճ'իզվիթլէր' Շէմալի Ամերիգատա , Մէքսիքօտա վէ Ճ'էնուպի Ամերիգատա , պիայնիհի Չինտէ թութտուգլարը թարիգի թութտուլար, վէ նէթիճէսի շու օլտուքի պու միլլէթլէրտէն Քաթօլիքլիյէ թապի' օլանլարըն ճէմի'սինին մէզհէպի' չիմտի փութփէրէսթլիք իլէ Քաթօլիքլիքտէն միւրէքքէպ պիր մէզհէպ օլմուշ տուր ։ Օնլարըն էսքի պաթըլ իթիգատլարը վէ այն ու ա'տէթլէրի , Ամերիգա պուլունտուղու վագըթտան պու անէտէք պիր մինվալ իւզրէ տիր, եալընըզ իսիմլէր տէյիշիլմիշ տիր ։ Քաթօլիքլիյէ թապի' օլան

Քաթօլիք վա'իզլէրին սէֆէրէսի :

պու ճէմա'աթլարա պիր եէնիլէյիճի վէ եիւքսէլթիճի թէսիրաթ վաղի' օլմադը : Պիր քէրրէ Մէքսիքօյու Շիմալի Ամէրիգանըն Մէմալիքի Մութթէհիտէ'սը իլէ րուսյար էյլէ . պազ'ըն ա'ճայիպ ֆարգ կէօրիւրսիւն : Մէքսիքօտա Քաթօլիքլէր սաքին օլտուգլար, Մէմալիքի Մութթէհիտէ'տա Բրօթէսթանդլար. Մէքսիքօ՝ զա'հիրէն օլան զէնկինլիքլէր վէ գուվվէթ ճիհէթիյլէ Մէմալիքի Մութթէհիտէ'տէն աշաղը գալմազ . էօյլէ քի իքլիմինին մապէյնինտէ օլան ֆարգ հազգաընլարըն մէզհէպինէ համլ օլունապիլիր : Մէմալիքի Մութթէհիտէ'յը շիմտիքի րութպէ , գուվվէթ վէ զէնկինլիյէ մալիք էտէն՝ Բրօթէսթանդլըգ տըր . վէ Մէքսիքօյու պու գատար զա'իֆլիյէ , իթթիֆագսըզլըղա , ճէհալէթէ վէ հագարէթէ տիւչար էտէն տէ Քաթօլիք մէզհէպի օլտու : Խայիր'ա' սա'ատէթէ մուճիպ օլան շէյլէրին քէաֆֆէսինի հէր վէճհ իլէ պու մէմլէքէթէ իհսան էթմիշ իսէ տէ , Մէմալիքի Մութթէհիտէ'ա էյալէթլէրինէ միւսավի օլամատըղընա՝ զահիր օլտուղու մէզհէպտէն պաշգա սէպէպ վէրիլէմէզ :

Պունտան գա'թ'ի նազար՝ Քաթօլիք վա'իզլէրէ գարշը՝ ախէրլէրի իմանա կէթիրմէքտէ էքսէրիյէ իսթի'մալ օլունան զուլմ ու ճէպրի զիքր էտէլիմ : Պու խուսուստա կէչէն իքի տէհրին միւրուրինտէ Շիմալի վէ Ճէնուպի Ամէրիգատա մէզքիւր վա'իզլէրին էթտիքլէրինի թէֆթիշ էթմէք լազըմ տէյիլ տիր . իշպու եագըն վագըթլարտա վագի' օլանլարտան պիր գաչ շէյ զիքր էյլէմէք քիֆայէթ էտէր : Կէչէն սէնէ , օթուզ սէնէ զարֆընտա Քաթօլիք վա'իզլէր Ֆրանսըզ թօփլարը վէ բագը մա'րիֆէթի իլէ Մուա'թտէլ Օգէանօսուն տաալարընա կիրտիլէր : Շու իքի շէյին պիրինի իխթիյար էտին , եա պիզի վէ րազըմըզը , եա շու թօփ կիւլլէլէրինի տէյէրէք : Օլ սէֆիլ վէ գօրգագ միլ-

Գաթօլիք վա՛իզլերին ճեպէն ինճիլ վա՛զ էթմէլերի թարզը։

լեթլերին խուզէրինտէ նուքումյուշ էտէրլէր իտի ։ Սանտուգչ տառլալարընտա վէ Օգաչիթի տառլասընտա պիր էլլերինտէ գըլըճը՝ օպիր էլլերինտէ րոզարյը կեօսթէրիպ՝ միլլէթլէրի իմանա կեթիրմէյէ գալգըշան վաիզլերին իշպու Բօրէթ վէրիճի սէյրանըն կեօրունմէսի հէնուզ պիր գաչ սէնէ տիր ։ Սահիհ տիր քի պաշգա նիյէթլէրի տէ վար իտի, համինի Բրօթէսթանդլարըն գիւշատ էյլէտիքյի մէքթէպլէրի վէ պասմախանէլէրի վէ էվվէլտէն նէշիր ու նիւմա պուլմաղա պաշլամըշ օլան Բրօթէսթանդ քիթապլերի պօզմաք խարապ էթմէք իտի ։ Իհթիմալ տըր քի սէլամէթ վէ միքտար Ինճիլինի՝ ճէպէ, գան տէօքմէքլիք վէ պէտխույլուգ Ինճիլինէ թէպտիլ էթմէյէ պու սէպէպի հազգ գըյաս էթմիշլէր իտի ։ Նաքլին էթտիքլէրի ճահտ ու ղայրէթ՝ աճայիպ թարզ իլէ նափիլէ օլտուղտան պաշգա, մէզքիւր էֆքեարը ֆասիտէ էրբաբըն աղըրլըղընը հիչ պիր վագըթ խաֆիֆլէթմէզ ։ Զօգ վագըթ տէյիլ տիր քի Գաթօլիքլիք ախէր մահալլէրտէ տէ օլ րուհու կեօսթէրմիշ տիր ։ Մատէրա ատասընտա՝ Գաթօլիքլիյի րէտտ էտիպ վէ Բրօթէսթանդլըղը գապուլ էթտիյի իչիւն՝ պիր գարը ատըլար․ վէ ալթը նէտի եիւզ քիշի գատար գօրըճը ահըրտըգլարը իչիւն՝ սիւրկիւն էթտիլէր ։

Զօգ ազ վագըթ տըր, քի Մէրիգատա Օրինկանլը եաղանիլերին պիր գապիլէսի՝ պիր Բրօթէսթանդ վա՛իզի ֆաժիլեանը իլէ եօլտուրտու ։ Պունլարըն գաթլինէ շու սէպէպի կեօսթէրտիլէր, քի մէզքիւր վա՛իզ օլ էսնատէ գօլէրա կիպի պիր ղայէթ շէտիտ վէ թէհլիքէլի իլլէթտէն սաղալթմագ իչիւն չաղըրըլտըղը մահալլէրտէ եապանիլերէ ինճիլ նէրինէ պէհիր վէրիր իտի ։ Նաքլին պու ֆէսատա ասըլ միւճիպ օլան քիմ օլտուղունու շու քեաֆիլէն թահգիգ գըլընմըշ վագաայլէրտէն անլաշըլմասը գօլայ տըր ։

Քաթօլիք քիլիսէսինին հէյպէթլի զուլմու :

Ա. Գաթըլ էտէնլէր պիր Քաթօլիք վա՛իզին է-վինտէն չըգըպ՝ տօղրու Բրօթէսթանդ վա՛իզին էվինէ էօլտիւրմէյէ կիթտիլէր: Բ. Գաթլին էրթէ կիւնիւ՝ գաթիլլէրին էվլատը Քաթօլիք վա՛իզին էլի իլէ վաֆ-թիզ օլունտուլար: Գ. Գաթլին իճրա օլունաճա-ղընա սապըգա Քաթօլիք վա՛իզլէրտէն պիրիսի սըրրէն ակեահ օլուպ, ֆիլան վագըթ ֆիլան մահալտէ պու-լունմագ զըմնընտա պա՛զը քիմսէլէրէ փէշին խապէր վէրմիշ իտի. մուախխարէն ֆիլան վագթ վէ ֆիլան մահալ տէտիյի՝ գաթլին վագի՝ օլտուղու վագըթ վէ մահալ իտի: Դ. Իշպու Քիթապը օգույանլարա՝ Բասգալըն զիքր էթտիյի հիսապըզ մուէլլիֆլէ-րին վէ էհլի ի՛լմի իլահիլէրին Քիլիսէնին ֆայի-տէսի վէ Ալլահ իչին ատէմ էօլտիւրմէյէ րուխ-սաթ վէրտիյի՝ մա՛լիւմ տըր: Հէրէտիկօսլարը գըլըճտան կէչիրմէք օնլարըն ի՛նտինտէ Քրիս-թիանլըղա լայըգ պիր ֆազիլէթ ա՛տտ օլունմուշ տուր: Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ՝ պունա գար-շը պիր գուվվէթլի շահատէթ օլմատըգճա, մէզքիւր սուճ զանն՝ եա՛նի՝ գաթլ օլունան վա՛իզլէրին գանը Քաթօլիքլէրին ղարազ ու նէֆսանիյէթինտէն նաշի տէօքիւլմիւշ օլտուղու՝ պալատէ մէզքիւր քէյֆիյէթ-լէրտէն քիֆայէթ միգտարը սապիթ գըլընըր:

Իմտի՝ ախէր միլլէթլէրէ վա՛զ էթմէքտէ՝ Ռօմայա էն պէօյիւք րէզալէթ օլան վէ օնու օլ իշէ քիւլլի-յէն մինասիպէթսիզ էտէն՝ օնուն զուլմքեարլըղը վէ ֆիքր ու զամիր սէրպէսթիյէթինէ գարշը օլան գա-տիմ վէ թէպտիլ օլունմազ ա՛տավէթի տիր: Դէմի՝ Քաթօլիք աստուածաբանութիւնունա տայիր քիթապ-լարտա հէրէտիկօսլարը էօլտիւրիւնճէյէտէք գօվալա-մագ հագգ օլտուղու ճայիզ կէօրիւլմիւշ տիր: (Թաա-սոնի Ապա. Կրօնի. Պապ Լ. «Քննութիւն և զննու-

Քաթօլիք քիլիսէսինին՝ զամիր սէրպէսթլիյինէ գարշը օլան ա'տավէթի ։

թիւն ակնախուփ ներողութեան". և այլն, սահիֆէ 801։) Գաթօլիք մէզհէպինին Աւրօփատա իլմին իլէրիլէմէսինէ մա'նի օլտուղունու, Գալիլէոսու գօվալատըղընը, օնուն իլմի ռիյազիսինէ հէրեթիկօսլուգ թէյիւ լա'նէթ օգուտուղունու, վէ պիւթիւն գուվվէթի իլէ Աւրօփա միլլէթլէրինի ճէհալէթ վէ հագարէթէ ղարգ էթմէյինի պունտան ագտէմ նագլ էյլէտիք ։

Փագաթ օնուն զամիր սէրպէսթլիյինէ գարշը օլան շէտիտ վէ թէպտիլ օլունմազ ա'տավէթինի կէօսթէրմէք իչիւն՝ Ա'զիզ Թէֆթիշ մէհքէմէսինտէն մինասիպ պիր շէյ տահա եօգ տուր ։

Իշպու մուհաքէմէ տիվանը Գաթօլիք էյալէթլէրին քեաֆֆէսինտէ մէզհէպ խուսուսունտա թէֆթիշ վէ թէճէսսիւսէ գարշը պիր մէթէրիզ օլմագ իչիւն իհտաս օլունմուշ իտի ։ Մ'էզքիւր տիվանըն եէտինտէ պիր հուտուտսուզ հիւքիւմաթ վար իտի՝ շէօյլէքի խաթէալըյի քիմսէյի կիզլի մահպէսխանէլէրէ աթմազտա, օրատա ղայէթ շէտիտ վէ հիյպէթլու իշքէնճէլէր իլէ ա'զապ վէրմէյէ ռուխսաթը վար իտի. չօգ քէրրէ վագի' օլուրտու քի կէրէք ղամմազլար, կէրէք ղամմազլանանլար, վէ կէրէք շահիտլէր, հէփիսի պիրտէն պու տիվանըն ա'զիզ փէտէրլէրինինին ֆասիտ մէշվէրէթի իլէ իշքէնճէլէրէ տուչար օլուրլար իտի ։ Իշպու Ա'զիզ Թէֆթիշ մէհքէմէսի 1820տէ Իսփանիատա ֆէսխ օլունտու. վէ պատէհու էհալինին մէնֆուրու օլան պու շէյի՝ Գիլիսէ թէքրար գայիմ էթմէյէ ճէսարէթ էտէմէտի ։ Օլ վագըթտէտէք՝ Ա'զիզ Թէֆթիշ մէհքէմէսինին քեաթիպլէրինտէն օլան Լօրէնդին թամհիսապընա նազարէն՝ եալընըզ Իսփանիատա 31,912 քիշի հէրեթիկօս իսմի իլէ իշքէնճէ վէ ճէզայա մահքիում վէ մուսթահագ վէ իհրագ օլունմուշ տուր ։ Ա'-

զիզ թեֆթիշ՝ 17,659 քիշի ատէ թեշպիհէն եագըլմըշ* տըր։ Պունտան գաթի՛նաղար 291,450 քիշի ատէ տուրլու իսքէնճէլէրէ հուքմ էյլէմիշ տիր. պու հիսապճա Քաթօլիք քիլիսէսինին Նիզամը իլէ՝ Փիքր վէ զամիր սէրպէսթլիյի տէնիլէն շէյի պիւս պիւթիւն պաթըրմաք էթմէք իչիւն, ճէմա՛ն 341,021 քիշի եալընըզ պիր մէմլէքէթտէ իսքէնճէ չէքմիշ, եանըմըշ եա տա պաշգա սուրէթլէ ճէզայա մահքիւմ օլմուշ օլուր. վէ պունլարըն ճէմի՛սի օնուն իսմի իլէ, քի թեմայիհ էտիպ տէտի. "Տիւշմէնլէրինիզի սէվին . . . սիզտէն իքրահ էտէնլէրէ էյլիք էտին"։ Մատթ. Ե. 44։

Պու միւէլլիֆ՝ պաշգա տիւրլիւ ճէզալէր իլէ թէտիպ վէ թարտ օլունմուշ 113 ա՛լիմ միւէլլիֆլէր իսմի ատէ վէրիր. չէօյլէ քի Նիհայէթ Լոյրօփատա ի՛լմ վէ մա՛լիւմաթ ըշըղը սայքի պիւս պիւթիւն սէօնտիւ։ Սալէտօլիտ մէտրէսէսինտէ Փէյլէսօֆլուգ միւտէրրիսի օլան Սիւէնցիոս Տօն Գրիգորիոս պունլարըն մաարիֆէթի իլէ սէքիզ սէնէ հապստա գալտը՝ չու հիւպէթլու գապահաթ իչիւն. եա՛նի՝ աշիքեար տէմիշ օլտուղու իչիւն քի՝ "Սահիհ տինտարլըգ՝ Փազիլէթի Փի՛իլէն իճրա էթմէքտէ, տէյիլ զահիրտէն օլան այինլէր իճրա էթմէքտէ գարար գըլար"։ (Պազ Գրէր. Թէվար. Ռ՛զիզ թեֆթ. սահիֆէ 116։) Քէզալիք պաշգա մէմլէքէթլէրտէ տէ, եա՛նի Քաթօլիքլիյին հիւքիւմէթի ճարի օլտուղու մահալլէրտէ, Քաթօլիք մէզհէպինին թա՛լիմաթընը թեֆթիշ վէ թէճէսսիւս էթմէյէ գալգըշանլարըն քեաֆֆէսի մէզքիւր տիվան մա-

*[illegible]

զամիր սերպեսթիյեթինէ տիւշմէն օլտուղու իչիւն ։

րիֆքէթի իլէ թեքլէֆ օլտու ։ Փափա վէ Ֆրանսա Գրալը կիզլիճէ պիր իթթիֆագ, փարիզտէ վէ Ֆրանսանըն սայիր շէհիրլէրինտէ պուլունան ճէմի՝ Բրօթէսթանթլարը Ա'զիզ Պարթուղիմէոս եօրթուսու կէճէսինտէ զալիմանէ գըլըճտան կէչիրթմիշլէր ։ Գրալ սարայըն փէնճէրէսինտէ տուրմուշ սօգագլարտա հէլաք օլմուշ քիմսէլէրի կէօրիւպ , սագլանաճագ եէր արայարագ Փիրար էթմէք իւզրէ օլան սէֆիլ գարըլարը վէ սապի չօճուգլարը թիւֆէնքլէ վուրուպ էյլէնիր իտի ։ Իշպու Քաթօլիք մէզհէպինին Համիսի թէսմիյէ օլունան վէ Քաթօլիքլէր ի՛նտինտէ Ա'զիզ մէգամընտա սայըլան գրալ, ղայէթ միւ՛թէպէր Բրօթէսթանթլարտան պիր գաչընը՝ տուզաղա տիւշիւրիւպ կէօզիւ էօնիւնտէ գաթլ էթտիրմէք իչիւն՝ փարիզէ տա՛վէթ էյլէյիպ, պէօյիւք ի՛զզէթ իլէ գապուլ էյլէտի ։ Ա՝էլ հասըլ պիր կիւնտէ գաթլ օլանլարըն սայըսը պիր րիվայէթտէ 70,000 է, պիր րիվայէթտէ 40,000 է պալիղ օլուր ։ Պէօյլէ պիր մագպուլ խըզմէթ իճրա էթմիշ օլտուղու իչիւն՝ Գրալա Փափա թարաֆընտան թէպրիքլէր օլունտուգտան պաշգա , վուգուա՛թըն զիքրի իչիւն պիր տէ միտալ պասթըրըլտը, վէ մէսրուրիյէթէ մուճիպ օլաճագ պիր հալ վագի՛ օլմուշ կիպի՝ Րօմա շէհրինտէ մախսուս շէնլիքլէր իճրա օլունտու ։

Պու անէտէքին Քաթօլիք քիլիսէսի՝ էլինտէն կէլտիյի մէրթէպէ՝ զամիր սերպեսթիյեթինի էհալիտէն մէն՝ էթմէյէ սայ՝ վէ ղայրէթ էյլէմիշ տիր ։ Ճէմա՛աթլարըն օլ թարաֆա տօղրու օլան հարաքէթի պիւս պիւթիւն օնուն էմրինէ վէ ղայէթ հարարէթլի ճահալէթինէ գարշը կէլմիշ տիր ։ Պու պէօյլէ օլտուղու սուբէթտիւ՝ փաթիփէրէսթլէրէ լայըգը վէճհ իւզրէ վա՛զ էթմէք՝ Րօմայա մումքինսիզ օլուր ․ զիրա պիր

Քաթօլիք վա՛իզլէրին սէմէրէսի ։

Ճեմա՛աթը փութփերեսթլիքտէն խէլաս էթմէք իչին՝ սահիհ քրիսթիանլըգ օնա թա՛րիֆ օլունտուղու հալտէ, օլ ճեմա՛աթըն զամիրի վէ միւլահազալարը էլպէթտէ Րօմանըն իսթէտիյինտէն չօգ զիյատէ ույանաճագ տըր. պու սէպէպտէն Քաթօլիք վա՛իզլէր՝ Մէքսիքօտա վէ Ճ՛ենուպի Ամերիգատա օլտուղու կիպի, եա՛ գըլըճ եարտըմընա միւհթաճ օլուրլար, եա տախի վա՛զ էյլէտիքլէրի մահալլէրտէ՝ զահմէթլէրի պօշա չըգմայաճագ գատար քրիսթիանլըգ թա՛լիմ էթմէյէ, վէ փութփերեսթլիք էֆքեարընա միւսամահա իլէ տօգանմամազա մէճպուր օլուրլար ։

Քաթօլիք վա՛իզլէրին ահվալի հագգընտա էյլէտիյիմիզ թէֆթիշլէրտէն անլաշըլտը քի՝ օնլարըն պաշլըճա թա՛լիմաթընա գարշը չէտիտ շիքեայէթլէր վար տըր. վէ էթտիքլէրի ճահտ ու ղայրէթլէրին սէմէրէսի պօշ վէ պիհուտէ տիր ։ Չօգ ճահտլէր էթմիշ տիր, չօգ սըգընթըլար չէքմիշ, չօգ մէսարիֆ իլէ ճէսիմ քիլիսէլէր վէ մանասթըրլար պինա էթմիշ իսէլէր տէ, օլ գատար զահմէթ վէ էմէքլէրտէն պիր մէնֆաաթ հասըլ օլամայըփ, ճէմա՛աթ ճէհալէթ վէ հագարէթտէ գալըփ, ասլա էյլիյէ եիւզ թութմամըշ տըր ։

Պրօթէսթանթլար խուլուսի փաք իլէ իգրար էտէրլէր քի փութփերեսթլէրէ վա՛զ էթմէք իչին տիւշար օլտուգլարը զահմէթլէր լայըղընտան չօգ էքսիք տիր ։ Պիւթիւն ճիհանըն Քրիստոսա տէօնմէսինէ տօգրու էթմէք ասըլ սահիհ քրիսթիանլըղըն րուհու տուր ։ Էֆէնտիմիզ քէնտի Քիլիսէսինէ մախսուսէն թէնպիհ էտիփ՝ "Պիւթիւն տիւնեայա վարըփ՝ ճիւմլէ մախլուգա Ինճիլի վա՛զ էտին", Մարկ. ԺԶ. 15, տէմիշ տիր ։ Իմտի Քրիստոսուն թէմպիհ էթտիյի պու իշէ իլհագ օլմայան քիլիսէտէ՝ Քրիստոսուն րուհու օլամազ ։ Լաքին Պրօթէսթանթլար էլլէրինտէն կէ-

Բրօթէսթանդլըղըն իճրա էթտիյի ա՛մէլլէրի :

լէն, վէ պօրճլարը օլան շէյի վաճիպէի զիմմէթլէրի օլտուղու մէրթէպէ էտէմէմիշլէր իսէ տէ, եինէ Գաթօլիք գարընտաշլարընըն էթտիյինտէն չօգ զիյատէ շէյլէր էթմիշլէր տիր :

Բրօթէսթանթլըգ իպթիտաի էմրտէ Ավրօփատա պաշլայըպ, օրատա տէմէլ ու հարաքէթ էյլէտի : Պունտան իւչ եիւզ էլլի սէնէ գատար էվվէլ Ռօմանըն խանկըշըլըգլարընա գարշը փրօթէսթօ էթմէյէ պաշլատըղը թարիխտէ, օնա հէմէֆքեար օլանլարըն քեաֆֆէսի պիր գաչ էտնա տէրէճէտէն հիմայէթսիզ ատէմլէր օլուպ՝ պիւթիւն ճիհան իսէ օնա տուշմէն իտի : Հէր նէրտէ թարտ ու գօվալայըշա իսապէթ էյլէյիպ, Ավրօփատա օնուն շէհիտլէրինին գանըյլա պօյանմամըշ պէլտէ վէ մէմալիք գալմատը : Օլ վագըթտան պու անէ տէկին խագգըն կէրչէքլիյին գուվվէթի իլէ եէթմիշ սէքսէն միլիօն քիշի ճէպպար Ռօմանըն գուճաղընտան ճէլպ էյլէյիպ, վէ Ինճիլին ըշըղը իլէ օնլարըն ճէմիսինի մունէվվէր գըլըպ, սէնա՛աթ վէ ի՛լում վէ ֆիւնուն պէրէքէթլէրինի օնլարա իհսան էյլէտի : Գաթօլիքլիք իսէ՝ օլ էյամտէ օլ գատար էհալի նէրէտէ գազանապիլտի : Չինտէ՞ մի. պուգունգու գըտար՝ Գաթօլիք վա՛իզլէր պիրիպիրլէրի իլէ մարուզա, վէ ղարազ ու նէֆսանիյէթլէրինտէն նաշի մէմալիքի մէզքիւրէտէն թարտ ու րէտտ օլունտուլար : Շըմալի Ամէրիգատա՞ն մը. Օրատա զաֆէր վէ ղալէպէ նիշանընը տիքէն՝ Բրօթէսթանդլըգ տըր : Պէլքի Ճէնուպի Ամէրիգատան գազանտը : Պու պէլտէլէրին էհալիսինի Գաթօլիք էթմիշ իսէ տէ, էքսէրիսինին թէլէֆինէ մուճիպ օլմուշ տուր : Գաթօլիք քրիսթիանլըղը օրալարա տախիլ օլմազտան մէթին վէ մէշհուր տէվլէթլէր վար իտի : Գաթօլիք մէզհէպի իտխալ օլունտուգտան սօնկրա, թէպտիլաթ

Բրօթեսթանդլարըն՝ փութփերեսթլերե վա՛զ եթտիքլերի թարզը․

Թէպտիլած իւզէրինէ վազի՝ օլուպ, գան. վէ իսթիլալ Հ'ենտուպի Ամերիգայը տիւնեայա թաճիւպ ու իսթիղ-րաւլէ շայան պիր սէյրան էյլէմիշ տիր ։ Րօմա քիլիսէսի Բրօթեսթանդլար ալէյհինտէ, Տիւնեանըն Գրիսթիան-լըղը ճէլպ օլունմասը խուսուսունտա Գաթօլիքլէր կիպի չալըշմազլար, տէյիւ փասլ էտիպ իֆթիխար էթմէք-տէն իսէ, հիճապ էթսէ կերէք տիր ։ Զիրա պու վէճհ իլէ կերէք քէնտի վէ կերէք Բրօթեսթանդ-լըգ թէվարիխի հագգընտա ճէհալէթինի աշիքեար էտէր ․ պու մազուլէ պիր ճէհալէթ՝ օնա թապի՝ օ-լանլարա ա՛ֆվ օլունապիլիր շու միւլահազայա մէպնի քի՝ Րօմա քիլիսէսի պունլարը թէֆթիշ վէ թէճէս-սիւս էթմէք սէլահիյէթինտէն մահրում էտիպ, Բրօ-թեսթանդլար թարաֆընտան թապ ու նէշր օլունան թէէլիֆաթտան ուզագ տուրուպ, էլ տօգանտըրմայը տախի օգլարա եասագ էթմիշ տիր ։

Լաքին պու թէֆթիշլէրի շիմտի պըրագըպ՝ պիր ազ տախի փութփերեսթ թայիֆէլերէ կիտէն Բրօթեսթանդ վա՛իզլէրին ահվալինէ նազար էտէլիմ ։ Բրօթեսթանդ-լար, հասէպ էլ իգթիզա, իլք էվվէլ Ավրօփատա Գիլիսէնին իլէրիլէմէսինէ վէ էմին օլմասընա պիւս պիւթիւն մէշղուլ օլտուգլարընտան, իլք աղըզ փութ-փերեսթլերէ վա՛իզլէր կէօնտէրմէյէ միւգթէտիր օլա-մատըգլար իսէ տէ՝ կէչէն գըրգ սէնէ զարֆընտա պու իշէ միւպաշիրէթ էյլէտիքտէ, Հագգ Թաալա հազ-րէթլէրի օնլարըն զահմէթինի միւպարէք էյլէյիպ մէյ-վէտար էթտի, շէօյլէ քի սէնէ պէ սէնէ թագվիյէթ վէ իգպալէ նայիլ օլմագտա տըր ։ Չիւնքի Բրօթէս-թանդլարըն փութփերեսթլերէ վա՛իզ էթմէք իչին չէքտիքլերի զահմէթլէր Գաթօլիքլէրին թահամմիւլը մախ-սուսէլէրինտէն չօգ ֆարգլը թահամմիւլ իւզէրինէ պի-

Բրօթէսթանդլար վա'զընըն աէմիրէլէրի ։

նա օլունմուշ տուր ։ Բրօթէսթանդլար փութփէ-րէսթլէրին ֆիքրինէ ըշըգ վէ թա'լիմ վէրմէյի էլզէմ ատտ էտէրէք, նիյէթլէրի ինսանըն հալի պագասը խուսուսունտա Ալլահըն Քէլամը սահիհինին իլհամ պույուրտուղու ճէմի' շէյլէրի օնլարա պէյան վէ աշիքեար էյլէմէք տիր ։ Օնլարըն ախլագը, խորաքի վէ պէլէտի ա'տէթլէրի վէ էֆքեարը քիւլլիյէն վէ մուճէտտէտէն թէպտիլ վէ թաղեիր գըլընըպ, ճիւմլէսինին քրիսթիանըզ էֆքեար ու ա'տէթինէ մալիք օլմասընա սայ ու ղայրէթ էտէրլէր . վէ պունլար օլմատըղը հալտէ' սատէճէ քրիսթիանըղը իգրար էյթմէյի փայտէսիզ պիր շէյ ատտ էտէրլէր ։ Ալլահըն Քէլամընը քեամիլէն ճէմա'աթըն էլինէ վէրմէք, մէքթէպլէր աչմագ , մէզհէպէ մութալիք թա'լիմ քիթապլարը նէշր էթմէք, վէ թէրպիյէ ու մէտէնիյէթէ իգթիզալը սէնա'աթլար վէ ա'տէթլէր խախալ էյլէմէք օնլարըն ինտինտէ մուհիմ գըյաս օլունմուշ տուր ։ Բրօթէսթանդ վա'իզլէր փատրէ Փոմփալըէ կիպի պիր եօլճուլուգտա գըրգ գապիլէյի պիրտէն իմանա կէթիրմէք խուսուսընտա տէյիլ տիրլէր . եալըզ սալթ վաֆթիզ իլէ էօյլէ պիր մուհիմ թէպտիլաթ զուհուրա կէթիրմէք օնլարըն ղայրի մէմուլի տիր ։ Օնլարըն զահմէթլէրինին հասըլաթը եավաշ եավաշ մէյտանա չըգար իսէ տէ, պուզու կիպի անիտէ նապէտիտ օլմազ . օլ զահմէթլէրին սէմէրէսի ազիմ վէ պագի տիր ։ Բրօթէսթանդ վա'իզլէրին զիյարէթ էյլէտիյի Գահրը Մուա'թտէլ ատալարընտա սաքին օլան եապանիլէր վէ Շէմալի Ամէրիգանըն էն էտնա գապիլէլէրի էվվէլքի հալլէրինի թէրք էյլէյիպ թա'լիմ վէ թէրպիյէ օլմուշլար տըր . վէ Բրօթէսթանդլարըն վա'զ էյլէտիյի պաշլըճա թա'լիմաթլարըն կիւզէլլիյի վէ իւրֆանը վէ օնլարըն

Բրօթէսթանթլար վա՛ըզընըն սէմէրէլէրի ։

խուզէրինէ Ալլահըն րիզասը օլտուղու իսպաթ օլունմադ իչիւն, մէզքիւր գապիլէլէր իմանտա միւհքէմ գալըրլար ։ Օ՛լ պիր վագըթ թա՛լիմ ու թէրպիյէտէն պի խապէր միլլէթլէր շիմտի հիւսնիւ րիզալէրիյլէ մէքթէպլէր, մէտրէսէլէր, պասմախանէլէր աչըպ, քիթապլար վէ գազէթալար թապ՛ ունէշր էտէրլէր. էմլագ հուգուգունու թանըյըպ րայէթ էտէրլէր. պիրա՛աթ վէ սէնաաթը սայիրէ պէյնլէրինտէ կիւն պէ կիւն նէշվ ու նիւմա պուլուր. զապթը նէֆս, գանաաթ վէ չալըշգանլըգ օնլարըն ինտինտէ մագպուլ վէ շայանը փէսէնտ օլմուշ տուր. իշըէթ՝ մէնֆուրլարը տըր ։ Կաթօլիք վա՛իզլէրին չալըշտըղը պէլտէլէրտէ պունլարըն էմսալինի կէօրմէք միւմքին տէյիլ տիր ։ Իքի եւուզ սէնէտէն պէրու չալըշըրլար իսէ տէ, քէնտի մարիֆէթլէրի իլէ պու թարզ միւհասէնաթա նայիլ օլմուշ պիր փութփէրէսթ էհալի կէօսթէրէ պիլիրլէ՞ր մի ։ Չին, Ճ՛ափօն վէ պիւթիւն Շէմալի Ասիա միլլէթլէրինտէ պունլարըն պիր էմսալի վա՞ր մը տըր ։ Շըմալի վէ Ճ՛էնուպի Ամէրիգատա պէօյլէ պիր գապիլէ պուլունո՞ւր մու ։ Պինէ նամ Ֆրանսըզըն տէտիյի (Սահիֆէ 60) պունա պիր ղույէթ մինասիպ ճէվապ տըր. “Կէրէք Ասիատա, վէ կէրէք Շըմալի վէ Ճ՛էնուպի Ամէրիգատա պու (Կաթօլիքլիյին) սանճաղընը տիքտիյին կիպի, թապի՛ի վէ ախլագի խարապիյէթ անիտէ եէթիշիր”։

Բրօթէսթանթլարըն տիւնեայա Ինճիլի վա՛զ էթմէյէ ճահտ ու ղայրէթլէրինի՝ Կաթօլիքլէրինքի իլէ բուպար էտիպ, օնլարը ֆայիտէսիզ գըյաս էտէն քիմսէլէրին տիգգաթընը ույանտըրմագ նիյէթիյլէ, պիր միւթէպէր Ֆրանսըզ միւէլլիֆին պու խուսուսա միւթալիգ պիր պէնտինի պուրայա տէրճ էտէլիմ ։ Միւէլլիֆի մէրգում Լուի տը Կարնէ նամ պիր Կա-

թօլիք Ֆրանսըզըն սիթեմ վէ իֆթիրալարընա գարշը եազմըշ տըր։

«Պ. Բարնէ փրօփականտա եանի՝ Քաթօլիք մէզհէպինի վա՛զ էտէն շիրքեթի կերէյի կիպի մէտհ էտիպ, օնուն վարիտաթընըն քեսրեթինի վէ իճրա էյլէտիյի իշլերին ճեսամեթինի թարիֆ էյլէտիքտէն սօնկրա, ղուրուրիյեթլէ սուալ էտիպ տէր. Բըսիրիմիզտէ իշպու վասֆ էթտիյիմ շիրքեթ կիպի պիր շիրքեթ տահա վա՞ր մը տըր՝։ Պու սուալին ճէվապընը վերմէզտէն, էվվէլա օնուն վասֆ էյլէտիյի քէյֆիյեթլերին եանկլըշլըղընը տօղրուլթմագ իճապ էտէր։

«Փրօփականտա շիրքեթի միլէլը սայիրէյի Բրիսթիանլըղա ճէլպ էթմէք իչուն պէ հէր հաֆթա պիրեր Սու* խանէ ալըր իսէ տէ, ալտըղը խանէնին սէնէվի մէպլաղը իւչ միլիօն ֆրանգա† պալիղ օլմամըշ տըր։ Սալթ կեչէն սէնէ ախըլ օլունան մէպլաղ իւչ միլիօնա պալիղ օլապիլտի։ 1839ուն խանեսի 1,343,040, (պիր միլիօն ուչ եուզ գըրգ իւչ պին է գըրգ) Ֆրանգ իտի. պաշգա սէնէլէրինքի տահա աղ օլմուշ տուր։ Միւսիւ Բարնէնին իլք սէհվի պու տուր»։

«Միւսիւ Բարնէ իշպու խանէի սէնէվիյենին վէրիլտիյի մահալլերի տէ պիզտէն սա՛թր էյլէմէյէ չալըշըր։ Խանէի մէզքիւրէի վերէն եալընըզ Ֆրանսա Քաթօլիքլերի տիր կիպի լաֆլար էտէր. Հալ պու քի քեյֆիյեթ թարղը ախէր տիր։ Ֆրանսատա մէզքիւր խանէյէ հիմմեթ էտէն պէլտէլերին վէրտիյի աղչէ մէպլաղը մէզքիւրուն անճագ պիր գըթասը տըր։ Պաղի գալան՝ Իթալիա, Ճէրմանիա, Զուիչէր, Ինկիլթէրրա, Փօրթօկալ, Սփանիա վէ Ամերիգա մէմալիքինտէն թօփլանըր. պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ՝ մէպլաղը մէզքիւր պիւթիւն տիւնեանըն Քա-

*Սու — պիր Ֆրանգըն եիրմի փարըն պիրի տիր։

†Պիր Ֆրանգ տէօրթ ղուրուշ եա պիր ղուրուշ էտէր։

Բրօթէսթանթլարըն Ինճիլի վա'զ էթմէք իչիւն

Թօլէքլէրինտէն Թօփլանըր":

Շիմտի Գաթօլիք միլլէթլէրին քեաֆֆէսի, Գաթօլիքլիյին նէշրի իչիւն պիրիպիր իւզէրինէ սէնէտէ պիր միլիօն ֆրանգտան պիր ազ զիյատէ (տէօրթ պուչուգ միլիօն գուրուշ գատար) աքչէ վէրմիշ տիր: Սալթ կէչէն սէնէ եմսալի կէօրիւլմէմիշ ղայրէթ իլէ վէ փափանըն 1840 Օգոստոս 15 Թարիխ իլէ չըգարտըղը ֆէրմանըն նուֆուզու իւզրէ իւչ միլիօն Ֆրանգ ճէմ' օլունապիլտի":

Շիմտի Մ'իւսիւ Պառնէնին վուգուֆիյէթի օլմայան պիր քէյֆիյէթի մէրգումա պիլտիրմէմիզ իճապ էտէր: Ինկիլթէրրատա վէ Ամերիգատա տէրքեար օլան էն միւթէպէր շիրքէթլէրտէ Քրիսթիանլըգ վա'զընա սայ վէ ղայրէթ էտէն շիրքէթ գատար ճէսամէթլի պիր շիրքէթ տահա եօգ տուր: Զիրտէքի իլան' իշպու սէօյլէտիյիմիզի Թաստիգ էտէր":

"Ինկիլթէրրա վէ պիլատը սայիրէ Աստուածաշունչ շիրքէթլէրին կէչէն սէնէ ախզ էյլէտիյի աքչէ . . . . 2,376,700 Ֆրանգ

"Պէօյիւք Պրիթանիատա Եպիսգօպոսական Քիլիսէնին վա'իզ Շիրքէթի . . . . 2,339,000 "

"Վէսլէյան Վա'իզ Շիրքէթի 2,542,250 "

"Լոնտրանըն Վա'իզ Շիրքէթի 2,021,850 "

"Ինճիլ Նէշրի Շիրքէթի Թապիր օլունան շիրքէթ . . . 1,873,325 "

"Գլասքովտա Պապթիսթ (եանի վաֆթիզ էտէն) Թապիր օլունան Քիլիսէնին Վա'իզ Շիրքէթի, Յէհուտիլէր իչիւն օլան Շիրքէթ, վէ սայիրէ . . . . . . 1,605,550 "

ճէման 12,758,675

Եթուէյի սէնէյի մասրիֆին պիր ֆիհրիսթի ։

"Աւրուպաը մէզքիւր եալընըզ մեմալիքի Էնկիլթէրրաատն տըր	12,758,675 ֆրանգ
"Ամերիգա Բրօթէսթանլարը Աֆրիգայի վա'ըը իչիւն . սէնէտէ սարֆ էտէրլէր . .	4,082,800 „
"Գերմանիա, Ֆիլէմէնք, Օվիչէր վէ Ֆրանսա Բրօթէսթանլարը պիրլիքտէ	1,257,925 „
"Պաշգա շիրքէթլէրին վարիտաթը տա թախմինէն պէյան գըլընմըշ իսէ տէ, էթրաֆըճա պուրայա տէրճ էյլէմէք ուզուն քէյֆիյէթ օլտուղունտան, հէփիսինին եէքիւնիւնիւ կէօսթէրէլիմ եանի՝ . . .	8,784,074 „
Պալատէ մուհարրէր պէպալիղ իլէ՝ էտէր ճէման	26,783,474 „

"Ինճիլի Շերիֆի տիւնեայա թա'լիմ էթտիրմէք իչիւն՝ իշպու 26,783,474 ֆրանգ հէր սէնէ Բրօթէսթանդ քիլիսէլէրտէն ճէմ՝ օլունուր".

"Բրօթէսթանլարըն սայըսը Քաթօլիքլէրէ բուպարէն՝ 3 տէ 1 իսէ տէ, եինէ Բրօթէսթանդ քիլիսէլէրին Քրիստոսուն փատիշահլըղընը իլէրիլէմէսի իչիւն վէրտիկի աղչէ՝ Քաթօլիքլէրին վէրտիկի իլէ բուպար օլունտուղտա՝ 3 տէ 27 տիր․ եանի տօղուզ գաթ գիյատէ ։

"Պու հիսապլար տօսթլարըմըզա սադիք կէօրիւնտիւ իսէ տէ, ա'ֆվ պույուրուրլար․ աչէյհիմիզտէ սէօյլէնէն սէօհպէթլէր պու խուսուստա օլտուղու իչիւն, պիզ տախի պու խուսուսու աչըմագա մէճպուր օլտուգ ։ Էքի պիրիպիրինէ ֆայիգ քիլիսէլէրին գուվվէթի պիրի պիրի իլէ բուպար օլունուպ, թարիֆիմիզ իւզրէ

Բրօթեսթանդլարըն վէրտիյի խըրաճ նէրէտէն ճէմ՝ օլու-նուր ։

քէյֆիյէթ աշիքեար օլտուգտան սօնկրա, արթըգ շու պահսըմըզա տա գօլայ էմնիյէթ օլունա պիլիր. էկէր Ինճիլի րուհ տէնիլէն շէյ գուվվէթ վէ ճէսամէթ իլէ եայըլըյօր իսէ, էկէր մուհապպէթ իշ կէօրիյօր, Ինճիլին նէշրի իչիւն ա՛կիմ ղահմէթլէր վէ խալիս ղայրէթլէր իճրա օլունույօրլար իսէ, պունլարըն քեաֆ-ֆէսի Բրօթէսթանդլար էլի իլէ տիր ։ Թէճրիւպէ իլէ կէօրիւնտիւ քի 139 միլիօն Քաթօլիք Քրիս-թիանլըղըն նէշրի իչիւն կիւճ իլէ տահա կէչէն սէնէ իւչ միլիօն Ֆրանգ մէյտանա կէթիրէ պիլմիշ իքէն, էլլի միլիօն Բրօթէսթանդլար սուհուլէթլէ հէր սէնէ 27 միլիօն Ֆրանգ տէվշիրմէյէ միւղթէտիր տիր-լէր ։ Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ, արթըգ պիր տահա Բրօթէսթանդլըգ պայըլըյօր, էօլիւյօր տէ-մէյին, զիրա իշիտէն կիւլմէսինի կիւճ իլէ ղապթ է-տէ պիլիր ։

«Պու քէյֆիյէթ Միւսիւ Քարնէյէ մալիւմ օլ-մուշ օլմալը տըր. զիրա պիր մահալտէ հէր նասըլ իսէ տիգգաթ էթմէյէրէք, Ինկիլթէրրադա եուրթըղ մէշհէդ խասսասիյէ իչիւն իհանէ տօպլամագ ... տէնի ճէմ՝ օլուր, տէր ։ Լաքին պու ճէսիմ քէյֆիյէթի քիւ-չիւլթմէք իչիւն տէրաղապ իլավէ էտիպ տէր. եըղ-մըլըօնլար իլէ ... ... վէ-րիրլէր ։ Պու շէյի օնա քի՞մ սէօյլէմիշ, վէ պէօյլէ օլտուղունու նէտէ՞ն պիլիյօր. պալատէ մէզքիւր էն-վա՛ի շիրքէթլէրին իլանլարընը օգույուպ՝ օնլարտա՞ն մը մա՛լիւմաթ քեսպ էթտի ։ Օնլարըն մուհասէպէ տէֆթէրլէրինի թէֆթիշ էթտի՞ մի, աղչէ վէրէնլէ-րին եախօտ վէրմէյի թէահհիւտ էտէնլէրին մէրթէպէ ու ահվալինի վէ՞յն էտիպ անկլամը՞շ մը տըր ։ Իշպու ղահմէթի չէքմէյի գապուլ էթմիշ օլսա իտի, Ինկիլ-

Բրօթէսթանդ վա'իզլէրին կիթաբլէրի մահալլէր։

Թէրրանըն պազը շիրքէթլէրինին, մէսէլա՝ Մէսլեան շիրքէթին, սէնէվի վարիտաթը իշճի մագուլէսի փագիր քիմսէլէրին իանէսինտէն, վէ օլ պէցյիւք Աստուածաշունչ շիրքէթինին էքսէրի վարիտաթը Ինկիլիզ զէնկինլէրինտէն զիյատէ, ֆուգարանըն վէրկիսինտէն հուսուլէ կէլմիշ օլտուղունու անկլայա պիլիր իտի։ Քէզալիք Ամէրիգատա, Ճէրմանիատա վէ Ֆրանսատա այնի պունուն կիպի տիր։ Պու քէյֆիյէթ սահիհ վէ ճիւմլէյէ մա'լիւմ տիր. վէ մէզքիւր մէմալիքտէ պուլունան Քրիսթիանլըգ րուհունա մալիք քիմսէլէրին մուճիպպի մէսրուրիյէթի վէ իֆթիխարը օլմուշ տուր։ Միւսիւ Քարնէնին պու պապտէ ճէհալէթի ա'ֆվ օլունա պիլի՞ր մի"։

"Փրօփականտա շիրքէթինին վարիտաթը հագգընտա ղուրուրիյէթլէ էցինտիքտէն սօնրա, Միւսիւ Քարնէ սէվինէրէք; օնուն տիւնեանըն հէր թարաֆընտա ա'մէլ ու հարաքէթ էթտիյինի թարիֆ էյլէյիպ, վաֆիր պէլտէլէրէ, մէսէլա՝ Ագ տէնիզէ, Չինէ՝ Սիամ՝ Ամէրիգանըն խալի նէրլէրինէ, էսքի Ասիա տէվլէթլէրինին խարապ օլմուշ մահալլէրինէ տէք վա'իզլէր կէօնտէրմիշ օլտուղունու կէօսթէրիր։ Մագաա Քաթօլիք վա'իզլէրին վաֆիր մահալլէրէ կիթմիշ օլտուղունու իգրար էտէր իսէք տէ, Բրօթէսթանդ վա'իզլէրին էլան պուլունտուղու մահալլէր գատար չօգ վէ կէնիշ օլմատըղընը տա պիլիրիզ։ Քէնտի հագգըմըզտա շահատէթլիք էթմէք վազամա իսթէմէտիյիմիզ չէյ տիր։ Պունտան ազատէմ նաւիտըղըմըզ շէյլէրի ունուտալըմ, պունտան պէցյլէ Ֆարիզէյի զիմմէթիմիզ օլան շէյլէրին իճրասընա թէշէպպիւս էթմէք՝ Քրիսթիանլըգ րուհունա տահա զիյատէ մուվասիգ տէյի՞լ մի տիր։ Բրօթէսթանդլար նաւիտըգլարը իշլէրէ նազար էտէրլէր իսէ տէ, ութանըլըգ հիճապ

Բրօթէսթանդ վա'իզլէրին մի

էթմէք իչիւն, տէյիլ էյլէնմէք իչիւն Նազար էտէր-լէր ։ Լաքին պա'զէն վագի' օլուր քի, Պօղոս առաքեալըն (Բ Կորնթ. ԺԲ. 11) տէտիյի կիպի ա'գըլսըզլըղը իխթիյար էտիպ, եալընըզ Ալլահա տէմէք ճայիզ օլանը ինսանլարա տա տէմէլիյիզ։ Իմտի Պօղոս Ռէսուլ կիպի պիզ տէ ա'գըլըզ օլուպ տէրիզ. Քաթօլիք վա'իզլէր պուլունտուղու մահալլէրտէ, Բըրօթէսթանդ վա'իզլէր տէ պուլունուր. պունտան գաթի Նազար' Բրօթէսթանդ վա'իզլէր պուլունտուղու մահալլէրին չօղունա ասլա Քաթօլիք վա'իզ կիթմէմիշտիր ։ Ինճիլ իշինի իշլէմէք իչիւն' Բրօթէսթանդլարըն նէ մահալլէր սէչմիշ օլտուղունու սիւալ էթմէյին, անճագ սիւալ էտին քի արամայըպ պըրագմըշ օլտուգլարը պիր տէնիզ գըյըսը, եախօտ կիթմէքտէն սարֆը Նազար էթտիքլէրի պիր եապանի մահալ վա՞ր մը տըր ։ Կրէօնլանտիանըն, Լապրատորուն պուզլէրի իւզէրինտէ վա'զ իչիւն մահալլէր թախսիս էթտիլէր. Աթէշ պէլտէսի տէնիլէն մահալտէ փաթակօնիալըլարա Ինճիլին միւժտէսինի կէօթիւրտիւլէր ։ Ճէնուպի Աֆրիգանըն իչ թարաֆլարընա կիթտիյին հալտէ տէ, եէվմիէ նաֆագալարընը թէտարիք, վէ ճանլարընը հըֆզ էթմէք իչիւն' օնլարըն արսլանլար վէ գափլանլար իլէ տէօյիւշտիւկլէրինի կէօրիւրսիւն. Մուա'թէտիլ Օգեանոսուն եապանիլէրի արասընտա, հէնուզ քիմսէ ճէսարէթ էթմէզտէն, պունլար Քրիստոսուն խաչընըն պայրաղընը տիքմէյէ ճէսարէթ էթտիլէր ։ Քաթօլիք փափազլարը իսէ, Ֆրանսա թօփլարընըն մուավէնէթի իլէ օնլարըն օլ գատար վագըթ ճաֆիր զահմէթ իլէ հասըլա կէթիրտիյի մէյվէլէրէ նայիլ օլմաղա կիթտիլէր ։ Հինտին վասի' մէմալիքինի քիլիսէլէր վէ Աստուածաշունչլար իլէ տօլտուրան, Հիմալայա տաղլարընտան թա Քոմորին Թէփէսինէ, Սէյլան ատասընա

*վէ Ասիանըն Ճէնուպի Շարգ թարաֆլարընտա տէք ինսա-
նիյէթէ լայըգ իշլէր իլէ տունեայը մալամալ էտէն,
Բրօթէսթանդլար տըր։ Օնլար հայլը վագըթ Իսպա-
նիլէր արասընտա չալըշըպ, վէլի՛նիմէթլէր կիպի
օլ սէֆիլլէրին մէտհ ու աշգընա շայէսթէ օլմուշլար
տըր։ Կուինէանըն գըյըլարընտա, Ումուտ պուրնու-
նամ մահալէ, Մատակասքար ատասընտա, Յունանիս-
թանտա, Թիւրքիսթանտա, Պէրրիյէթիւշշամ վէ Ա-
ճէմ կիթմիյին հալտէ, եինէ օնլարըն Ալլահըն քէ-
լամընը թէրճիւմէ, քիլիսէլէր իհտաս վէ Ինճիլի վա՛զ
էթտիյինի, վէ ճանլար թէվպէյէ կէթիրտիյինի կէօ-
րիւրսիւն։ Հինտ Արշիփէլ ատալարընտա, Սիամտա,
Մալաքքատա, Չինին վասի՛ մէմալիքինտէ տէ օնլար
մէվճուտ տուր. հաթթա 1848 տէ շիրքէթին պիրի մէ-
մալիքի մէզքիւրէ իչիւն, սէնէի սապըգտէն 300,000
Ֆրանգ զիյատէ կէօնտէրմէյէ գարար վէրմիշ իտի։
Բրօթէսթանդ փա՛իզլէրին Շիմալի Ամէրիգա գապի-
լէլէրինտէն պիրիսինէ կիտիպ տէ պիլա մէնֆաաթ կէ-
րի տէօնմիւշ օլտուղու պիր մահալ կէօսթէրին։
Թաթար, Սիպիր, եէնի Հոլանտա տախի պուն-
լարտան մահրում գալմամըշ տըր։ Յուստինոս շա-
հիտին շու քէլամլարընը պունլարըն հագգընտա իսթի-
մալ էթտիյիմիզ հալտէ, միւպալաղա սէօյլէմիշ օլա-
մազըզ։ Պու պէօյլէ օլտուղու սուրէթտէ մէզքիւր
Առաքէլական զաթըն Քրիսթիան Թարիխին իլք տէհ-
րինտէ օլան Ինճիլին նէշրի իչիւն սէօյլէտիյինի՝ պիզ-
լէր շիմտի պունլարըն հագգընտա տէրիզ. Ռում եա-
խօտ Վահշի, եախօտ հէր նէ իսմ իլէ օլուր իսէ օլ-
սուն, չաթըրլար ալթընտա սաքին օլուպ, սէրսէրի կէ-
զէնլէրտէն պիլէ, Խաչա չըգարըլմըշ Յիսուսուն իսմի
շէրիֆի իլէ քիւլլիւ քեայինաթըն խալըգի օլան փէ-
տէրէ թէշէքքիւր իլահիլէրի սունմայան պիր միլլէթ*

Բրօթէսթանդ վա՛իզլէրին հազըրլաթլարը ։

եօգ տուր՚*։

«Մ՚ատէմ քի վա՛իզլէրիմիզ եիւզ սէնէտէն պէրու, միւպարէք ճահտ ու ղայրէթլէրինին սէմէրէսի օլարագ՝ հէր եէրտէ թէպտէյէ կէլմիշ ճանլար, բաշալթլանմըշ զամիրլէր, եէնիլէնմիշ կիւնահքեարլար, ախլագը մէմտուհէ, նիզամը չիրքէթլէր վէ խալքը մէտէնիյէթ էսէրլէրի վիճտանա կէթիրմիշլէր տիր, վէ մատէմքի պու չէյլէր իչիւն եօմըլէրինի զահմէթ վէ միհնէթ ու մէշագգաթ իչինտէ կէչիրմիշլէր տիր, պիզլէր տէ օնլա՝ Սիզին Րէսուլլէրինի՞զ նէրէտէ տիրլէր, տէմէյէ ճէսարէթ էտէրիզ ։

«Պու սիւալիմիզէ գարշըլըգ, տէօնիւպ պիզէ տէյէճէքսինիզ քի, Վա՛իզլէրինիզ պիզիմքիլէր կիպի տօղրուլուգ վէ կէրչէքլի՞ք վա՛իզլէրի մի տիր ։ Պունա շու ճէվապը վէրիր իզ քի, մուսլիմլէրիմիզ օլտուղունու իգրար էտէրսինիզ տէ չէհիտլէրիմիզ օլտուղունու ինքեա՞ր մը էտէրսինիզ ։ Շէհիտ օլմուշ քիմսէլէ՞ր մի իսթէրսինիզ ։ Հագիգէթ ճիհէթիյլէ սիզինքիլէր գատար մուհագգագ, վէ այրը ճիհէթիյլէ սիզինքիլէրէ միւսավի չէհիտ օլանլար պիզիմ իչիմիզտէ տէ վար տըր տէյիւ զանն էտէրիզ ։ Սագատ պիզիմքիլէր՝ կէօյա չէհիտլիքլէ կէօյէ չայէսթէ օլունուր կիպի, չէհիտ օլմագա արզու էթմէզլէր իսէ տէ, հիչ պիր վագըթ եօլիւմտէն վէ էն զալիմ եօլիւմտէն պիլէ գաչմըշ տէյիլ տիրլէր · պէրաքս՝ սէվինճ իլէ Րապպըն աճը գատէհինի իչմէյէ հազըր պուլունմուշլար տըր ։ Կօրգուսուզ Ուիլլիամըն վէ հալիմ րէֆիքի Հարրիսին իսմինի իչի՞թմէտինիզ մի. պունլար պէշ սէնէ ագտէմ Նչրումանկօյ տատալարըն եա-

———

*Մէօհօլէր Դըֆճան էր ։

Բրօթէսթանդ վա՛իզլէրին շէհիտլիքլէրի ։

պանիլէրինին զուլմունա գուրպան օ՞լմատըլար մը․ օն-
լարըն Թէնի օլ եապանիլէրին վահշի զիյաֆէթլէրի-
նէ Թա՛ամ օ՞լմատը մը ։ Նախոտ պունտան տէօրթ
սէնէ էվվէլ Սումադրանըն դանա սուսամըշ Պաթ-
Թալը Թէսմիյէ օլունան եապանիլէր իչինտէ վարա-
լանան Լէյման վէ Մունսուն նամ իքի Ամէրիգալը
աէլիգանըլարը գիլմէ՞զ մի սինիզ ։ Կուինէանըն մուզիրր
հավասընտան պէշ սէնէ զարֆընտա պիրիպիր արտը-
սըրա էօլէն եիւզ տօգուզ Ճ՛էրմանիալը վէ Ինկիլիզ
վա՛իզլէրի՞ տէ մի պիլմէզսինիզ․ հաթթա օնլարըն ի-
չինտէն էն սօն էօլէնլէրտէն պիրի, մէզարը իւզէրին-
տէ շու մուխթասար քէլամը եազմադա տօսթունա
Թէնպիհ էթտի․ «Պին վա՛իզ գոյ՛ օլսուն, Աֆրիգա
էլտէն պրագըլմասըն»։ Մատակասքարտա ասլա Թէ-
շէքքի էթմէյերէք, տէրտ վէ միհնէթէ, ա՛ճայիպ սը-
գընթըլարա, սիւրկիւնէ, աճլըղա, ֆագըրլըղա, հապ-
սա վէ գաթլէ տախի տիւչար օլուպ, պիւթիւն էօ՛մրլէ-
րինի պու մինվալ իւզրէ կէչիրտիքտէն սոնկրա՝ պիրի
պիր արտը սըրա Ռասոմանըն մըզըրագընա օղրայան
օլ գահրաման Քրիսթիանլարը անըրմա՞զ մը սընըզ ։ Պիր
տիկէր սուրէթտէ տէ շէհիտ օլմագ վար օլտուղունու
տա պիլմէզ տէյիլ սինիզ․ պու նէվ՝ շէհիտլիք, պալ-
Թա, մըզըրագ, օգ, աթէշ վէ իշքէնճէ իլէ օլանտան
ֆարգլը, ղայէթ աղըր իշքէնճէ վէրէն վէ անընանճագ
սուրէթտէ շէհիտ օլմագ, վիւճուտա աղըր վէրմէքտէն
զիյատէ տույկու վէրէն, հէր կիւն վէ հէր սա՛աթ
աէվամ էտէն՝ տայիմա Թէճտիտ օլունուր պիր շէհիտ-
լիք տիր ։ Նէթէկիմ սէնէտէն պէրու Լավրօփատան
պիւսպիւթիւն ուզագ տօսթլարընըն, ագրաապա վէ խը-
սըմլարընըն Թաթլը վէ խալիս արգատաշլըղընտան
մահրում, Գուլթայի Ճէմալինին պուլտուղլարը իչինտէ
ճյուլմուշ գօխուշլարտա սաքին օլան, էսվապ եէրինէ

Բրօթէսթանդ վա՛իզլէրին մունքիր իւլ նէֆս օլմալէրի :

այը տէրիսի կիյէն, վէ հէման նիհայէթսիզ գըշըն ուզուն կէճէլէրինի պալըգ եաղընըն նիմ ըշըղը իլէ սապահ էտէն Մօրավիալը Գրիսթիանլար իշպու թարզ չէհիտլիյէ մուպթէլա տէյիլլէ՞ր մի: Պիզտէն կիտէն տէլիգանլը Ֆրանսըզլար, օլ սէվկիւլիւ հէմշէհրիլէրիմիզ տէ պու թարզ չէհիտլիյի էյի պիլիրլէր· օնլար քի պիր վագըթ էն ա՛լա մէրթէպէտէ մէտէնիյէթ վէ թէրպիյէյէ մալիք քրիսթիան զաթլարըն ա՛լիմ, նիզամը վէ մուշէրրէֆ իւլֆէթինէ ալըշմըշ իտիլէր իսէ տէ, շիմտի էն պայաղը մէրթէպէտէ պուլունան Պէքուանլարտան պաշգա արգատաշլարը եօգ տուր, վէ պունլարը Ալլահըն ի՛նայէթի իլէ ինսանիյէթէ վէ քրիսթիանլըղա թա՛լիմ վէ թէրպիյէ էտէրլէր: Վա՛իզլէրինիզին մունքիր իւլ նէֆս (անձնուրաց) օլտուղունու տայիմա աղըզընըզտա էզպէր էտիպ էօյիւնիւր, իֆթիխար էտէրսինիզ: Թարտ ու գօվալայըշա մուպթէլա օլտուգլարը, վէ պիզիմ տախի պու խուսուս իչիւն օնլարը աճըտըղըմըզ Չին վէ Ճափօն մէմալիքինտէն պաշգա, Ագտէնիզ՝ Ասիա վէ Ամէրիգա պէլտէլէրինտէ նէ՜ թէհլիքէյէ օղրայա պիլիրլէր: Մուա՛տթէլ Օգեանոս ատալարընա կիթմիշ օլսալար, վագա՛ա էօլիւմ լէզզէթինի էյիտէն ալմըշ օլուրլար իտի· լաքին օնլար չէհիտլէրիմիզին գանը իլէ օլ մահալլէրին ըսլանմասընը պէքլէյիպ, պատէհու կիտիպ օրալարտա թէմէքքիւն էթտիլէր”:

“Պիզիմ հագգըմըզտա շու տախի տէնիր քի, կէօյա պիզլէր Գաթօլիքլէրին պիզիմ իլէ չալըշմասընտան գօրգարըզ, չիւնքի պիլիրիզ քի Բրօթէսթանդ վա՛իզլէր Գաթօլիք վա՛իզլէրէ գարշը տուրամազլար: Լաքին պու թէշէքքի հա՞գգ մը տըր· պու քէլամլար տօղրու տուր տէյիւ մի գըյաս էտէլիմ: Եճիլի Բրօթէսթանդլըղըն՝ Գաթօլիքլիյին եիւզիւնտէն, եախօտ

Բրօթէսթանդ վա՛իզլէր գաթօլիք խախամլէրտէն նի՞չիւն խէվֆ էթմիշլէր ։

Մասուածաշունչուն վա՛իզլէրինին Ռօմա ճասուսլէրինտէն իհթիրազ էտիպ կէրի չէքիլմիշ օլտուղու պիր վագըթ եա պիր մահալ վա՞ր մը տըր ։ Միւսիւ Դարնէ պու չէյի թէֆթիշ էթմէք զահմէթինտէն գաչմամալը իտի իսէ տէ , պունու թէֆթիշ էթմէմիշ տիր ։ Պիզ տէ պունտան չու պահսը չըգարըրըզ քի, Շօյլէ իսէ սէօյլէտիյինի իսպաթ էթմէյէ գատիր տէյիլ տիր ։ Ա է տէյիլ եալընըզ պու գատար , իլլա պունտան էօթէյէ տէ կէչէ պիլիրիզ, վէ իսպաթ էտէ պիլիրիզ քի հէր մահալտէ վէ հէր վագըթ պիզիմ Ինճիլի վա՛իզլէրին կէօնտէրիլմէսի՝ Գաթօլիքլիք վա՛իզլէրին իշլէրինին իլէրիւլէմէսինէ տայիմա գատիմ վէ մէյժին թէօքէզ օլմուշ տուր , վէ պունտան պէօյլէ տէ օլաճագ տըր ։ Պունուն սէպէպի տէ աշիքեար տըր ։ Ինճիլի վա՛իզ շիրքէթլէրինին խըզմէթճիլէրի Հէր չէյէ գատիր Ալլահըն նաֆիզ քէլամընը քէնտի զահմէթլէրինէ էսաս էթմիշ տիրլէր, վէ եարտըմլարընը օնուն իւզէրինէ սապիթ էտէրլէր ։ Ինսանլարըն ֆիքըրինէ նուր տօղուրուրլար , ճանլարընը կէրչէքլիյէ միւթի՛ւ էթտիրիրլէր, վէ գալպլէրինի եէնի եօ՛միւրին թա՛լիմաթլէրի իլէ միւզէյյէն էտէրլէր , օլ թա՛լիմաթլար պիր քէրրէ ինսանըն տէրունինէ եէր էթտիքլէրի հալտէ, արթըգ օնլարը չըգարմագ գօլայ օլմազ ։ Լաքին Մասուածաշունչ Ռօմայա գօրգու վէ տէհշէթ տիր ․ իշպու Եէնի Ա՛հտըն Սանտըղը եիւզիւնտէն Ռօմա տայիմա թէմէլինտէն սարսըլմըշ վէ թիթրէմիշ տիր ․ Ազօտոսուն Դագօն փութու կիպի եիւզ իւսթիւնէ տիւշիւպ խարապ վէ փարչա փարչա օլմամագ իչիւն, Սանտըգ եա՛ էօրթիւլմէլի եա տախի պիր թարաֆա գալտըրըլմալը տըր ։ Պու սէպէպտէն Ինճիլի վա՛զ էտէնլէրին եիւզիւնիւ կէօրտիւյիւ հալ-

Բրօթէսթանդ վա'իզլէր նի՞չին խէվֆ էտէրլէր գաթօլիքը հասուալլէրտէն ։

տէ, եփուրէյի ցնար։ Գաթօլիք վա'իզլէրին ա'ղըը փէք էյի էրէր, քի Գրիստոս Յիսուսա իման էտէրէք կիւնահ ա'ֆվըըը վէ էպէտի էօ'միւր էտինէն ճանըն' արթըգ Գաթօլիքլէր իլէ, փափա իլէ, պատարագ վէ եա ա'պիզլէր իլէ իշի եօգ տուր, վէ Գրիստոսուն սալթանաթ սիւրտիւյիւ եէրտէ, քէնտի այաղլարընա եէր էտէմէզլէր։ Զիրա օնլարըն մէրամը ինսանլարը տէյիլ քրիսթիան էթմէք, իլլա Գաթօլիք էթմէք տիր. Ինճիլի Բրօթէսթանտլար իսէ, պունուն զըտտը' ինսանլարը տէյիլ Բրօթէսթանտ, իլլա Գրիսթիան էթմէյէ արզու էտէրլէր։ Իմտի պիզիմ գօրգումուզ պաշգա չէյ տիր։ Ալլահըն Գէլամընըն թօխումլարը էքիլմիշ վէ ֆիլիզլէնմէյէ պաշլանմըշ պիր փութփէրէսթ մէմլէքէթէ Գաթօլիք փափաղլար կիրտիյի հալտէ, հաղիգաթ ալթընտա օլուրուզ, օնլարըն կէլմէսի պիզէ պէօյիւք գասավէթէ' հաթթա կէօզ եաշը տէօքմէյէ պիլէ սէպէպ օլուր. Լաքին նէ՞ սէպէպէ մէպնի. չիւն կէչմիշ զէմանլէրին թէվարիխինտէն էօյրէնտիք քի պու ատէմլէր պէօյլէ եէրլէրէ տէյիլ պաշգա չէյ իչիւն, անճագ եալընըզ էսքի փութլար իզէրինէ եէնի փութլար ի'լավէ էթմէյէ, թափի'ի փութփէրէսթլիյին քէօքլէրինէ պիր նիզամը փութփէրէսթլիք աշ էթմէյէ, Ռօմա րուզնամէսինին (տօնացոյց) ա'զիզլէրի վէ պիքիրլէրի իլէ փութլարըն սայըսընը արթըրմագա, ինսան գալպինին չէհվէթլէրինի վէ պէտ խույլարընը, թարաֆկիրլիք վէ գըզգանճլըգ րուհունու թահրիք էտիպ' գուվվէթլէնտիրմէյէ, վէ պէօյլէճէ փութփէրէսթլէրին սահիհ քրիսթիանլըղա տէօնմէսինէ մա'նի օլմաղա կիտէրլէր։ Սագա'ա եէնի իմանէ կէլէն պիր քիմսէնին իւզէրինէ պիրազ սու սէրփմէք, եուզիւնէ խաչ չըգարթմագ վէ "Զաւա-

Գաթօլիք վա'իզլէր չօգ մահալլէրտէ ատէմլէրի նէ° թարզ իլէ Քրիսթիան էտէրլէր։

տամը՛՛ էօյրէթմէք՝ օնուն գալպինտէն փութլէրի քէօքիւնտէն չըգարմաղատըր, մէշրէպինի թէպտիլ էթմէքտէն, էօ'մրիւնիւ եէնիլէմէքտէն, տիրի իմանըն նէ օլտուղունու անլաթմաղատըր, այչագ կէօնիւլլիւ վէ մուհապպէթ էօյրէթմէքտէն գօլայ տըր։ Վա'իզլէր, պախուսուս օնլարըն ամիրլէրի օլան եպիսկոպոսլար օնտան խօշնուտ օլամազլար։ Տիզ իւսթիւնէ կէլմիշ՝ լաքին այչագ կէօնիւլլիւքտէն մահրում, գալպլէրի մութէհալիք օլմայըպ, անճագ մութէհայիր օլմուշ, խաքեաթ օլուպ թէվպէ էթմէքսիզին՝ տիվանէ օլմուշ պիր ճէմի'յէթ իւզէրինէ, պիր գաչ տամլա սու սէրփմէյի օլ տէրէճէ պէօյիւք իշ եէրինէ գօյմուշլար տըր քի, պու եօլտա պիր վաֆթիզ իլէ քրիսթիան օլունուր կիպի՝ օնլարը քիլէսէյէ գապուլ էթմէյէ շայէսթէ կէօրիւրլէր։ Պէօյլէճէ կիթտիքլէրի եէրլէրտէ պինլէրճէ պին քիմսէլէր իմանա կէթիրմիշ գըյաս էտէրէք, եօլճուլուգլարընը ֆիւթուհաթ ատլարը իլէ թէքմիլ էտէրլէր։ Օնլարըն պիր քէրրէ կէօրիւնմէսի քիֆայէթ էտէր․ անիտէ ճէմա'աթլար փութփէրէսթլիքլէրինի թէրք պիրլէ, Գաթօլիք օլուրլար․ արթըգ թա'լիմ, թէֆթիշ, իման, թէվպէ վէ փիւշմանլըգ իգթիզա էթմէզ․ սայքի հիւքմէթ եա սիհր իլէ ափանսըզըն քրիսթիանլըղա ճէլպ օլունմուշ օլուրլար։ Փրօփականտանըն թէվարիխլէրի պու թարզ իւզրէ Գաթօլիք օլմուշ ուղղափառլար հիքեայէսի իլէ տօլու տուր։ Ղ'էմի' եպիսկոպոսլար իչինտէ Լօրտ փոմիալէյ՝ Եէնի Զէլանտա Եպիսկոպոսու հէր կիթտիյի եէրտէ սուհուլէթլէ պէօյլէ ղալէպէլէրէ նայիլ օլուր տէյիւ թէվաթուր պուլմուշ տուր։ Վագա'ա պու տուրէթտէ վա'զ էթմէյէ ղայրէթքէշ օլմազ ղայէթլէ թէհլիքէլի տիր․ չիւն պունտան եանկլըշլըղըն հիւք-

մինէ մէթանէթ վէրմէքտէն , վէ փութփէրէսթլիյի թէրք էթմէյէնլէրի փութփէրէսթլիքտէ մուգայրէր էթմէքտէն , նախօտ փութփէրէսթլիյին պաթալը իւ-գէրինէ չըգմալըա հէնուզ գատիր օլըուպ քէնտիլէրինի գուրթարմադ իչիւն չալըշմալըա պաշլամըշ օլան Ճան-լարը՝ եէնիտէն տէրինէ պաթըրմագտան պաշգա չէյ հասըլ օլամազ ։ Կամպիէր ատալարընըն իքի պին քի-շիտէն ի՛պարէթ օլան սէքէնէսինի պու թարզ իլէ Քը-րիսթիանլըղա տա՛վէթ էթմիշլէր տիր . վէ Լավէլ վէ Քարէդ նամ իքի փափազ՝ Օդահիդի էհալիսինի տէ պու իգպալէ նայիլ էյլէմէք նիյէթիյլէ օրայա կիթ-տիլէր ։ Օնլարըն խնամ էթի եէտիյի , չօգ գարը ալմագտան ֆարիղ կէլմէտիյի , նախօտ էվլատլարընը թէլէֆ էթտիքլէրի՝ պու վա՛իզլէրին ասլա գայտընտա տէյիլ իտի . օնլարըն սէճտէ վէ ի՛պատէթ եէրլէրի, Աստուածաշունչ վէ իլահի քիթապլարը վա՞ր մը՝ եօ՞գ մու, ասլա տիւշիւնմէզլէր իտի . նէ տէ օնլարըն տին-տար , չալըշգան վէ ույանըգ քիմսէլէր օլմասընա ղայ-րէթ էտէրլէր իտի ։ Պու չէյլէրին մէզքիւր վա՛իզլէ-րին ի՛նտինտէ հիչ ի՛թիպարը եօգ տուր , օնլարըն սալթ Քաթօլիք օլմասը քիֆայէթ էտէր ։ Պունտան գա-թ՛ինաղար , մէզքիւր ատալարը Պրօթէսթանտըլըգտան Քաթօլիքլիյէ տա՛վէթ էթմէք իչիւն իտի քի Քաթօ-լիք փափազլար ճէնկ կէմիլէրի իլէ չըգըպ կէլտիլէր . օնլարըն վա՛ղը՝ Տէօնիւն , եօղսա թօփուն աղզընա կի-տէրսինիզ , լաֆըընտան ի՛պարէթ իտի ։ Մուխալիֆէթ էտէյօրսունուզ տէյէճէքսինիզ . էօյլէ օլսուն . հալ պու քի պէօյլէ պիր մուխալիֆէթին հիչ զարարը եօգ . պէլ-քի տէ նիհայէթինտէ սահիհ վէ հիլէսիզ Քրիսթիան-լըղա զարարը օլմագտան իսէ՝ ֆայտէլի օլսուն ։ Պու մագուլէ մուխալիֆէթ կէրչէքլէյէ մէնֆա՛աթլը տըր . վէլ հասըլ իշպու միւպահասէլէրէ սէպէպ օլան մու-

Բրօթէսթանդլէրին Ինճիլի նէշր էթմէք իչիւն շիմտիքի ղայրէթլէրի ։

խալիֆէթին ֆէնա օլմատըղընը իգրար էթմէլիյիզ"։

Բրօթէսթանդ վա՛իզլէր հագգընտա Թէպրիյէ սուրէթիյլէ եազըլան քիթապ՝ 1843 տէ պասմա օլմուշ տուր ․ եազըն վագըթլարտա եազըլմըշ օլսա իտի, Բրօթէսթանդլարըն Ինճիլին նէշրի իչիւն վէրտիյի աքչէնին հիսապը չօգ զիյատէ օլուր իտի ։ Մէսէլա 1847 տէ եալընըզ Ինկիլթէրրանըն վէ Ամէրիգանըն Աստուածաշունչ շիրքէթլէրի Ալլահըն Քէլամընը եիւզ օթուզ սէքիզ լիսանլէր իլէ թապ՛ ու նէշր էթտիրմէք իչիւն տէօրթ միլիօն ֆրանքտան զիյատէ մէսարիֆ էթտիլէր ։ Սալթ պու շիրքէթլէր կէչէն դէօրթ սէնէ զարֆընտա օնալթը միլիօնտան զիյատէ Աստուածաշունչ նիւսխա՝ եանի տաղըթմըշլար տըր ։

Սա՛իր շիրքէթլէրին շիմտի տիւննեանըն կէօնակէօն թարաֆլարընտա 1369 վա՛իզլէրի, 934 եարտըմճըլարը, պիր ֆարզ՝ հէքիմ, պասմաճը, միւտէրրիս, վէ սայիրէ 2,737 եէրլի եարտըմճըլարը , վէ մէքթէպլէրինտէ քրիսթիանըզ ի՛լմինի թահսիլ էտէն 120,000 տէն զիյատէ շակիրտլէրի վար տըր ։ Պու շիրքէթլէրին վարիտաթը շիմտի 1843 տէ օլանտան չօգ զիյատէ տիր․ զիրա շիմտի իշլէր ղայէթլէ արթմըշ վէ պէօյիւմիւշ տիւր ։

Պունլարտան ղաթի՛ նազար՝ պիր պաշգա էլզէմ միւլահազա տահա վար տըր ։ Ամէրիգա քրիսթիանլարընըն ճէմի՛սի վէ Ինկիլիզլէրին եարըսընտան զիյատէսի մէզհէպլէ տայիր մէսարիֆլէր իչիւն հիւքիւմաթ թարաֆընտան ասլա պիր իմտատ գապուլ էթմէզլէր ։ Կիլիսէլէրինի քէնտիլէր եափարլար , վէ րուհանի խըզմէթճիլէրինի՝ հէր քէսին հիւսնիւ ըխթիյարը իլէ վէրտիյի ի՛անէ իլէ քէնտիլէր իտարէ էտէր ։ Պու պէլտէլէրտէ ճէմա՛աթ մէքթէպլէրի քէնտի մէսարիֆի իլէ եափըլըր , օնլարը հէր լէվազըմաթը վէ քիթապխանէլէրի իլէ տօ-

Բրօթէսթանտլարըն՝ մեզհեպ նեշրի իչիւն էթտիքլէրի ճէմ մէսարիֆլէրի։

Նատըղ, Թէրպիյէնին գըյմէթ վէ մէնֆա՛աթընը պիլ-մէսինտէն վէ իլերուլէմէսինէ ղայէթլէ արզուքէշ՝ օլտուղունտան նաշի՝ ծնլարըն ճեմ՛իյէթի քենտի գա-յրէթը օլտուղունու պու քիթապըն իլք գըսմընտա (Պապ Բ.) իշա՛ր էյլէմիշ իտիք։ Պունուն կիպի տէ մեզ-հէպէ տայիր շէյլերէ սարֆ օլունան աղչէյի, արզա ահվլէթէն պիր իա՛նէ ալմադըգըն, ճեմա՛աթ քեն-տիսի թէտարիք էտէր։ Խանի՝ պու մէսարիֆլէր չիւպ-հէսիզ պալալարէ մէզքիւր մուհաճէպէտէ զիքր օլունան մէսարիֆտէն չօգ զիյատէ տիր. շէօյլէ քի Բրօթէս-թանտլարըն՝ Ինճիլի մեզհէպին իլերիլէմէսի իչիւն, ահվլէթին մուա՛վէնէթի օլմագսըզըն հիւսնիւ ըրզալէ-րի իլէ պէհէր սէնէ էթտիքլէրի մէսարիֆ, աշաղը 27, պին չիւպհէսիզ 60 միլիոն (264 միլիոն ղուրուշ) տուր, տէյէպիլիրիզ։

Բրօթէսթանտլարըն՝ էթտիքլէրի վէ էթմէք իւզրէ օլտուգլարը շէյլէր իւզէրինէ իֆթիխար էտէճէք պիր սէպէպլէրի եօգ տուր, զիրա էթտիքլէրի շէյլէրին քէֆաֆֆէսի վաճիպէի զիմմէթլէրի օլան պորճլարըն-տան, վէ էթմէյէ իգթիտարլէրինտէն նօգսան տըր։ Օնլար պու շէյլէրի՝ հէնուզ պաշլամըշ օլտուգլարը իշլէրին տիպաճէկ եախուտ իպթիտասը տըր տէյիւ գը-յաս, վէ պունտան պէօյլէ Հազրէթ Մա՛պուտըն կէր-չէքլիկի վէ լութֆու եարտըմը իլէ իլէրլէյէճէք տէ-յիւ իթիմատ էտէրլէր. Թաքի հէր տիւրլիւ եանլըշ-լըգ տիւնեա իւզէրինտէն նապէտիտ օլա։ Խանի միւյէսսէր օլտուգլարը իգտար ու սա՛ատէթին համտ ու ի՛զզէթինի Պար ի Թա՛ալայա վէրիփ, պունտան պէօյ-լէ Նայիլ օլաճագլարը իգտարը տէ նէ՜նէ օնտան մէ-մնուն էտէրլէր։

Սապըգտա պէյան գըլընտըղը իւզրէ, իշպու քիթապ-

տան մէրամ ու մագսէտ՝ Կաթօլիքլիք իլէ Բրօթէս-թանդլըղը պիրիպիրինէ րուպար էտիպ, իքիսինին տէ էսասըը թա'լիմաթընը վէ պաշըըճա ահվալինի եան պէ եան կէթիրտիքտէն սօնկրա, հանկըսընըն Կըլահըն Դէլամընա մութապըգ օլտուղունու ֆարգ վէ գըյաս էթմէյի՝ օգույան զաթլարըն ա'գլ ու իտրաքընա իհալէ էթմէք տիր ։

Մէզքիւր իքի մէզհէպին թէրպիյէսինի, ի'լմինի, սանա'աթընը վէ ու'մումէն ինսան գըսմընըն ահվալը հագգընտա հուսուլէ կէթիրտիյի սէմէրէլէրի պէյան վէ աշիքեար էյլէտիքտէն պաշգա, օնլարըն շիֆահէն թագրիր, վէ ֆի'իլէն իճրա էյլէտիյի ախլագը, խուսուսիլէ Կաթօլիքլիյին ճարի էթմէյէ գալգըշտըղը օլ թէհլիքէլի վէ ճէմի՝ տէվլէթ վէ շիրքէթլէրէ մազարրաթը օլան ուսուլը փօլիթիգայը վասֆ վէ թա'րիֆ էյլէտիք ։ Կաթօլիքլիյին հէր եէրտէ ղալիպ կէլիպ, մէրամընը հէր վէճհլէ իճրա վէ մէզհէպինին թապիա'թ ու հալլէրինի ուզուն վէ էթրաֆլը իսպաթլար իլէ թաստիգ էտէպիլտիյի վագըթլարտա՝ Կաթօլիք միլլէթլէրին նէ հալլէրէ կիրիֆթար օլմուշ իտիյինի տէ կէօսթէրտիք ։ Մու'թէպէր Կաթօլիք մուէլլիֆլէրին շահատէթիյլէ Կաթօլիք քիլիսէնին էն փարլագ վագթընտա օնուն այն ու ա'տէթլէրինին ղայէթ էտնա, փափաղ կիւրուհինին սօն տէրէճէ պօզուգ ախլագը, վէ ճէմա'աթըն զալիմ վէ վահշի օլտուղունու կէօսթէրտիք ։

Պունլարտան պաշգա՝ Ռօմա քիլիսէսինին փութփէրէսթլէրէ վա'գ օլունաճագ օլ ա'զիմ իշլին իճրասընա պիթթապի'ի քիւլլիյէն մինասիպէթսիզ օլտուղունու տա իսպաթ էյլէտիք ։ Կըլահըն Դէլամընա խուսումէթի օլուպ, ճէմա'աթա օնու օգումաղա վէ թէրճիւմէ էթմէյէ ռուխսաթ վէրմէտիյի, Ֆիքր վէ

ՆԷԹԻՃԷ ։

զամիր սէրպէսթիյէթինէ ղայէթլէ տիւշման օլտուղու, վէ գուվվէթի ռէթիշտիյի եէրտէ էֆքեարըճա քէնտիսինտէն ֆարգլը օլանլարըն ճէմի՛սինի էօլիւմէ տէք գօվալամագ քէնտիսինէ պօրճ վէ ֆարզ գըյաս էթտիյի սէպէպտէն փութփէրէսթլէրէ Ալլահըն կէրչէքլիյինին պիլկիսինի թա՛լիմ էթմէք՝ քէնտի գապիլիյէթինտէն պիւսպիւթիւն խարիճ տիր ։ Օնլարըն ֆիքրինի միւնէվվէր վէ թէրպիյէսինէ սայ ու ղայրէթ էթմէյէ գուտրէթի եօգ տուր . պունտան պէշկէ օնլարը գըլըճ իլէ զապթը ալթընա ալմաղա տա գուտրէթի օլմատըղընտան , արթըգ պիւսպիւթիւն իչլի պիթմիշ օլտուղու աշիքեար տըր ։ Էվվէլա թէվպէ էտիպ Գրիստոսուն Ինճիլինի գապուլ էթմէսի լազըմ տըր . պունու էթտիյի հալտէ սէրպէսթ վա՛զ էտէ պիլիր ։ Պալատէ մէզքիւր ճիւմլէ քէյֆիյէթլէրտէ Ինճիլի Պրօթէսթանթըլըգ Գաթօլիքլիյին մուղայիրի տիր . վէ Ալլահըն եանըլմազ , մուգարրէր վէ էպէտի Գէլամը իւզէրինէ պինա օլմուշ օլտուղունտան՝ շիւպհէսիզ հէր թարաֆ եանլըշլըգլարա գարշը ղալիպ կէլէճէք տիր ։ Պու մէզհէպ իշպու ալլահանի էսաս իւզէրինտէ միւհքէմ գալտըգճա , Գաթօլիքլիք տէ սու անէտէք օլտուղու միսիլլիւ , հիյէթը ասլիյէսինտէ տէվամ էթտիքճէ , պիւսպիւթիւն թէլէֆ վէ նապէտիտ օլունմայաճաք , էրիյիպ թիւքէնէճէք տիր ։

Գաթօլիք գարընտաշլարըմըզ էմին օլսունլար քի պիզ պէշլիւք հասրէթ իլէ օնլարըն ֆայտէմէնտ օլմալըրնա արզու էտէրիզ ։ "Կէրչէքլիյի սէօյլէտիյիմիզ իչիւն օնլարա տիւշմա՞ն մի օլտուգ" ։ Իմտի պու քիթապտա եազըլան սէրթ սէօյլէյիշլէր , օնլարըն գալպինի եարալէմէք իչիւն օլմայուպ , ֆագաթ էլզէմ իշլէր վէ կէրչէքլիքլէր իւզէրինէ ֆիքիրլէրինի ույանտըրմագ իչիւն տիր ։ Մ՚էրամ ու մագսուտումուզ կէր-

չէքլիքտէն պաշգա պիր չէյ կէօսթէրմէք տէյիլ տիր ։ Պյա՛գը խուսուստա ղալաթըմըզ վար իսէ, պիզէ կէօսթէրիլտիյի հալտէ, մէմնուն օլուրուզ ։

Լաքին սէցլէտիքլէրիմիզին սահիհ օլտուղունա պիզիմ ասլա շիւպհէմիզ եօգ տուր . պու սէպէպտէն այն ու ա՛տէթլէր մէզհէպինի Ա՛զիզ Քիթապլարըն ահըդ, լէքէսիզ վէ ա՛զիզ Քրիսթիանլըղընտան ա՛լագըյաս էթմէյէ ալըշմըշ օլան զաթլարըն թէֆթիշ վէ թէճէսսիւսիւնէ իշպու քիթապըմըզը թագտիմ էտէր իսէք տէ, տիւնեայա զարարլը վէ ճանլարընըն հէլաքընա պա՛իս օլան պէցլէ պիր ուսուլի թէրք էտիպ, մուհաֆազէթլէ կէրչէքլիյի գապուլ էթմէլէրինի, Քրիստոսուն իսմի շէրիֆի իլէ օնլարտան րիճա վէ նիյազ էտէրիզ ։

Փ Ա Ջ Լ Ա

Բօմանըն ղայէթլէ մութէասըպ թարաֆկիրլէրինտէն օլմայան Շարլըյէ նամ մէշհուր ֆրանսըզըն զիրտէ մուհարրէր պիր պէնտի Քաթօլիքլէր իլէ Բրօթէսթանդլարը րուպար ,էթտիյիմիզտէ՝ կէօսթէրտիյիմիզ քէյֆիյէթլէրին էքսէրիսինին սահիհ օլտուղունա պիր պէցիւք շահատէթ օլապիլիր ։ Իշպու պէնտի պիր գազէթատան ալըպ պուրայա տէրճ էյլէտիք ։ Շարլըյէ պու պէնտի 1848 թարիխինտէ Ֆրանսանըն իքինճի ճիւմհիւրիյէթի էսնասընտա եազմըշ օլտուղունտան, մէմալիքի մէզքիւրէտէ պու խուսուստա պիր թէպտիլաթ օլմուշ օլտուղունու կէօսթէրիր ։

«Մէմալիքի Մուճթէմիա իլէ մապէյնիմիզտէ օլան ֆարգ շու տուր ։ Օնլար ղայրէթքէշ Բրօթէսթանդտըր, պիզ իսէ օրթա գարար Քաթօլիք ։ Իշպու իքի միլլէթին մէզհէպլէրինէ նէ տէրէճէ մէյլ ու ը աղպէ-

Ախլազ Ճիհէթիյլէ Գրանատնըն Ամերիգատան Ֆարգը :

թի օլտուղունու ֆարգ էթմէք իչիւն , պիր փազար կիւնիւ Սէն չայըն քէնարընտան (փարիզտէն) , պիր պաշգա փազար կիւնիւ տէ Մ'էրիմաք եա Օհայօ (Ամերիգատա) գըւյըլարընտան կէչմէք քիֆայէթ էտէր :

Պիզիմ փազար կիւնիւնիւ ազիզ թութմագտա կէմիշէք օլտուղումուզա նիսպէթէն՝ Ամերիգալըլար զիյատէսիյլէ տիգգաթլը տըրլար : Փազար կիւնիւ օնլարըն ի՛նտինտէ Րապպըն կիւնիւ տիւր . օլ կիւնտէ հէր իշտէն ֆարիղ կէլիպ , եալընըզճա տուա՛յա մէշղուլ օլուրլար . պիզ իսէ օլ կիւնիւ պաշգա կիւնլէրտէն ասլա պըրտա էթմէմէք տէրէճէլէրինէ կէլմիշ իզ : Ամերիգատա գանունը պէլտէ իլէ , վէ գանուն օլմայան մահալլէրտէ ա՛տէթը գավիյ իլէ տէյիլ եալընըզ ճիսմանի մէշղուլիյէթ , էն կիւնահսըզ էյլէնճէլէր պիլէ եասագ օլունմուշ տուր :

1835 տէ վափօր իլէ Մ'իսիսիփի չայընտան աշաղը տօղրու եօլճուլուգ էթտիմ : Օլ էսնատէ Մ'իսիսիփի վափօրլարը ֆասլ օլունուր իտի : Սէրսէրի , վէ գումար օյնատըճըլարը իչիւն ի՛թիպարսըզ քիմսէլէր մէզքիւր վափօրլարա ճէմ՝ օլուպ , հաթթա սէֆինէմիզտէ հէր աղշամ թագըմ թագըմ քեաղատ օյնայանլար եարը կէճէյէտէք գումար օյնարլար իտի իսէ տէ , փազար կիւնլէրի մէյտանտա ասլա քեաղատ չըգմազ իտի : Եօլճուլարտան պա՛զըլարը նօթա պիլիրլէր իտի , եախօտ տահա տօղրուսու , նօթա պիլիրլէր տէյի գըյաս էտէրէք հէր ախշամ այգըրը նաղմէլէր իլէ . հէր քէսի թա՛ճիզ էտէրլէր իտի իսէ տէ , փազար օլտուղու կիպի , հէփիսի տէ սազ չալմագ վէ նաղմէլէր օգումագտան ֆարիղ կէլիրլէր իտի : Ամերիգատա , Մ'իսիսիփի վափօրլարընտա պիլէ փազար կիւնլէրի օլան թավըր ու հարաքէթ պու իտի : Փիւրիթանլարըն զիւրիյէթինտէն օլուպ , օնլարըն ախլագ ու ա՛տէթինէ ա-

Ախլագ ճիհէթիյլէ Գանատանըն Ամէրիգատան ֆարգը ։

լըշմըշ օլան շէհրլէրին նասըլ օլտուղունու սէօյլէմէք հաճէթ տէյիլ տիր ։ Պիզտէ տէ եօթէտէն պէրու փազար կիւնլէրի զէվգ ու սէֆայա թախսիս օլունմուշ իսէ տէ, պէն զաննէ էթմէմ քի պու պապտէ Ինկիլիզլէրին խալսօտ փազարը օնլարտան սըգը սագլայան Ամէրիգալը Ինկիլիզլէրին ուսուլինէ թապ'ի օլտուղումուզ հալտէ՝ ֆէնա պիր շէյ էթմիշ օլուրուզ ։ Լաքին շիմտի Գանատա շէհրլէր էհալիսինին էքսէրիսի, փազար կիւնլէրի իշէ մէշղուլ օլուպ, ա'զիզ կիւն իպթալ օլունմուշ տուր ։ Իշպու կիւնտէ մէշղուլ օլմագտան սէնէտէ զիյատէ պիր մէնֆաաթ հասըլ օլմայօր, զիրա հաֆթատա պիր կիւն րահաթ էթմէք՝ հէմ ճանա հէմ տէ թէնէ էլզէմ վէ ֆայտալը տըր ։

Մէզհէպճէ ա'տէթլէրի հըֆզ էթմէք չօգ քիմսէլէրի էֆքեար տօղրուլուղունա վէ էտէպի էրքեանա թահրիք էտէն պիր սէպէպ տիր ։ Պիր սէրպէսթ ճումհուրիյէթ իչին էտէպ ու էրքեան ղայէթլէ իգթիզալը տըր . ճիւնքի վէ քիւլլի կէվշէքլիք օլան եէրտէ օլ ճումհուրիյէթ գաիմ օլամազ ։ Պու պապտէ պէնիմ էֆքեարըմ շու տուր . Գանատալըլարըն վէ Ամէրիգալըլարըն մէզհէպլէրինէ օլան մէյլ ու րաղպէթին տէրէճէսինէ նազարէն՝ Ամէրիգալըլարըն ախլագը հագիգաթ ճումհուրիյէթէ շայէսթէ տիր, պիզիմ ախլագըմըզ իսէ ճումհուրիյէթէ շայան օլմագտան հէնուզ չօգ ուզագ տըր ։ Իշպու էֆքեարըմ տօղրու վէ հագգըը՞ մը տըր, եօխսա տէյիլ մի տիր ։

Մէմալիքի Միւթթէհիտէ'տէ օլան ախլագ՝ պիզտէ զաննտան իֆրաթ էյի տիր ։ Զէնկինլիք սէպէպիյլէ ռէֆահաթա թալիպ օլան, վէ տիւնեանըն տէօրթ թարաֆընտան էյի վէ քէօթիւ էճնէպիլէրին խիւրիւյիւշ էթտիյի շէհրլէրտէ՝ ճէմաաթըն պիր ճիւզի փայըմըն ախլագը պօզուգ օլմագ իհթիմալ տըր . Լաքին

Ախլագ ճիհէթիյլէ Գրանսաընըն Ամերիգաատան Փարգը։

պու գատարընտան պիր պէխս եօգ տուր տէյէպիլիրիզ։ Ամերիգաատա զահիրտէն օլան ախլագա նէ տէրէճէ տիգգաթ օլունտուղու՝ եալընըզ եօլճուլուգ էտէն պիր գարըյա հէր թարաֆտա կէօսթէրիլէն ի՛զզէթ ու իք-րամտան աշիքեար կէօրիւնիւր։ Իշտէ, ալթմըշ եա-խուտ եիւզ տէօնիւմ՝ թօփրաղը օլան պիր քէօյլիւ՝ գը-զընը գօրգուսուզ գըրգ էլլի միլ ուզագ մահալլէրէ, պիլ փարզ ասլա պիլտիյի օլմայան պիր ֆապրիգատա կիտիպ իշլէմէյէ կէօնտէրիր. գըզ տա էհալինին ը՛րզը օլան բայէթի սայէսինտէ էմին օլուր։ Հունու տա-խի պիլմէք կէրէք տիր քի, օլ պէլտէլէրին քէօյլիւ գըզլարը կիւզէլլիք ճիհէթիյլէ պա՛զը շուէրանըն մէտհ էյլէտիյի չօպան գըզլարըն հիւսնիւնէ մալիք տիրլէր։

Իքի սէնէ գատար սայքի տայիմա Ամերիգա վա-փօրլարընտա վէ արապալարընտա պուլունմուշ ում. տիշէհլի թայֆէսինտէն պիրինէ պէտ մուա՛մէլէ օլ-տուղունու պիր տէֆա՛ կէօրտիւմ. իշպու մուա՛մէլէյի էտէն Ամերիգալը օլմայըպ, թաշրատան եէնի կէլմիշ պիրիսի իտի իսէ տէ, անիտէ շիտտէթլի թէտիպ օլուն-տու։ Պիզիմ թավըր ու հարաքէթիմիզ պու խուսուս-տա նի՞ճէ տիր։ փետրուար այըն գարարը պիզի հիւ-քիւմէթըը ճիւմհուրիյէթէ շայէսթէ էթտիքտէն պէրու, փարիզ օգագլարընտան կէչէն տիշէհլի թայֆէլէրէ էօսթէրիլէն ռայէթ էվվէլքինտէն զիյատէ՞ մի տիր կէօխսա էքսիք մի տիր։

Ֆրանսա իլէ Մէմալիքի Մուճթէմիա՛անըն ախլա-գը պիր պաշգա խուսուսա պինայէն տախի րուպար օլունապիլիր։ Հէմալի Ամերիգատա մէտէնիյէթ վէ փօլիթիգա խուսուսունտա էհալի պէյնինտէ ալէսաէ-վիյէ վէ պիլ իթթիֆագ գապուլ օլունմուշ քէպքին էֆքեար կէօրիւրիւմ։ Մախսուս մահալլէրտէ նէշր օլունան իլանլար հագգընտա սէօյլէմէյօրուզ սէ-

զիւմիւզ ու'մումի միլլէթ փօլիթիգասընըն էսասը օլան չէյլէր հագգընտա տըր : Պիւթիւն Մէմալիքի Միւթթէհա'տէ հէր Ամերիգալընըն գալպ ու էֆքեարընտա քեօքլէնմիշ իքի միւթալա'ասը վար տըր : Պիրի շու տուր քի, Ճիւմհուրուն գանունլարը մէմալիքին պէօյիւքլիւյիւնէ, ու'մումինին սա'ատէթինէ վէ ահատ նասըն էյլիյինէ պայիս օլուր էսրար տըր : Պունուն կիպի գուվվէթլի օլան տիկէր մութալա'ա տա շու տուր Ռօմալըլարըն՝ տիւնեանըն սահիպի օլաճագլարընա մէզհէպ մատտէսի կիպի ի'թիգատ էտիպ հագիգէթ էօյլէ օլտուգլարը կիպի, Ամերիգալըլար տախի շու ի'թիգատտա տըրլար քի՝ Ալլահ պու եէնի մէմալիքի Անկլօ-Սաքսօնլարա պապատան գալմա միրաս կիպի՝ քենտի խըզմէթի իչիւն իհտաս էյլէմիշ տիր : Իշպու ղալիպ միւթալաալար վէ ի'թիգատլար պիլաէ եօգ տուր : Պիզ Ֆրանսըզլար՝ Հագգ Թա'ալանըն ինայէթի իլէ էսքի վագըթլարտան զիյատէ զէնկին վէ էհլի իրֆան պիր միլլէթ օլտուգտան պաշգա, հէր պիր հալիմիզի էյիճէ միւլահազա էթտիյիմիզ հալտէ՝ զիյատէ գուտրէթէ մալիք օլտուղումուզու իգրար էթմէլի իսէք տէ, ումումի վէ գավի էֆքեար պիրլիյի, խահիշլէ թէշէպպիւս օլունան պիր ումումի մէրամ ու մագսատ պիզտէ վա՞ր մը տըր • տիւն վէ էվվէլքի կիւն՝ պիզ հէնուզ պու շէյլէրտէն մահրում իտիք, պու կիւն հալա էօյլէ գալմըշ ըզ · հալ պու քի միլլէթէ հարաքէթ վէրէն տէ ասըլ պու շէյլէր տիր : Ֆրանսատա պօզմագ տէրքեար տըր, լաքին ու'մումինին խահիշ ու արզուսունու ճէլպ էտէն պիր ուսուլ սապիթ էթտիյիմիզ եօգ տուր. Հիչ պիրիմիզին գալպինտէն "Հագգ Թա'ալանըն էմրի պու տուր" քէլամընըն սէտասընը չըգարտան պիր քէլամ եօգ տուր : Ճիւմհուրիյէթ էհլի քիմսէլէր արարըմ. Եանի՝ քենտիլէրինի սէրպէսթիյէթ տավա-

Ախլագ ճիհէթիյլէ Ֆրանսանըն Ամէրիգատան ֆարգը:

սընա հիպա էտիպ, օնու սէվիլմէյէ շայէսթէ օլտուղու կիպի սէվիպ, օնա րայէթ էտէն քիմսէլէր արաըըմ. արարըմ, լաքին պուլամամ. պա՛զէն պուլունուր իսէ տէ, օնլարըն տա էն էյիսի՝ էսքի ճիւմհուրիյէթ մագուլէսի քիմսէլէրին րէյի իլէ գալգըշըպ, հիւքիւմէթ սահիպի օլմագ նիյէթինտէ պուլունտուգլարընտան, հէր ատըմտա հիւքիւմէթ գափմագ սէվտասընտա կէզէր պօյու քիմսէլէր տիր: Գրալիյէթ էհլի քիմսէլէր արարըմ. հէր քէսին ուսուլի ճիւմհուրիյէթէ թէշէպպիւս էթտիյի պու կիւնիւմիւզտէ տէյիլ, պունտան իւչ այ իլէրի կիւթտիյիմ հալտէ տախի՝ արատըղըմը պուլմամ: Մէօզիւմիւզ Գրալիյէթէ թարաֆկիր օլան ատէմլէր հագգընտա տըր. պէօյլէ ատէմլէր պուլունմուշ օլսալար իտի, պիր միգտար հիւճմ էտէնլէրին մուխալիֆէթի իլէ Գրալիյէթ ֆէտրուար 24 տէ ֆէսխ օլո՞ւր մի իտի: ֆէտրուար 22 տէ կէրէք ճիւմհուրիյէթ վէ կէրէք գրալիյէթ էհլի քիմսէլէրիմիզտէն, պու սօն թագըմ՝ Գրալիյէթին պա՛զը զուլմ ու թէաատտիսինտէն թածիզ օլտուգլարընտան, Գրալիյէթէ ճիւզի խուսումէթլէրի վար իտի. իլք թագըմ, եանի ճիւմհուրիյէթ էհլի օլանլար իսէ՝ 1793 տէքի ճիւմհուրիյէթտէն զօրգմուշ օլտուգլարընտան, ճիւմհուրտան պիր ազ գաչընըրլար իտի. պէօյլէճէ հիչ պիրինէ տէվամ իւզրէ գաթիէն թալիպ օլան պուլունմատը: Իգպալ վէ մէթանէթլէ միւշէրրէֆ օլան պիր ճիւմհուրիյէթտէ վաթանըն հալք իւզէրինէ՝ էհալինին էֆքեարընը իհնա էտէն վէ իթթիֆագը ամմէյէ սէպէպ օլուպ ճիւմլէյի հըֆզ էտէն ու՛մումի միւլահազա, Սաուղտան վէ Սամուէլտէն էվվէլ Եէհուտի միլլէթինտէ, վէ Ֆապրիչիուս, Սքիփիօ վէ Փաւլոս Էմիլիոսուն կիւնիւնտէ Րօմալըլար պէյնինտէ ճիւմհուրիյէթի մուհաֆազա էտէն ու՛մու-

Անկլօ ճիհէթիյլէ Փրանսանըն Ամերիգատան փարգը։

մի էֆքեարը՝ Փրանսատա հէնուզ կէօրիւլմէմիշ տիր. պու շէյլէր պիզտէ եօգ տուր։

Ամերիգալըլարը ախլագճա պիզտեն ա՛լա էտէն պիր միլլէթճէ հալ տա շու տուր, քի Սէմաւէքի Մուճթէմա՛տա վէ ա՛լէտաէվքէյէ ճէմի՝ Անկլօ-Սաքսօնլար պէյնինտէ եէմին Փրանսատան զիյատէ մէթանէթ պուլունուշ տուր։ Ամերիգալըլարըն նիզամընտա չօգ շէյլէր իչիւն եէմին էթտիրթմէք, եախօտ պիր քիմսէնին աղըզ թագրիրինի ալմագ տէրքեար տըր։ Սէմաւէքի Մուճթէմա՛տա տէվլէթէ վէրիլէճէք վէրկի վէ վարիտաթըն թէվզի՛ի վէրկի վէրէնլէրին թագրիրի իւզրէ, թագրի՛ր էտէնլէրին խալիսէթինէ էմնիյէթէն տըր, պու քէյֆիյէթ տէ պիզիմ ուսուլիմիզտէ եօգ տուր։ Սէլ հասըլ վէրկիլէրին թագսիմի հէր քէսին հիւսնիւ րիզասը վէ թագրիրինէ մէրպութ տուր։ Պա՛զը էյալէթլէրտէ վէ պէզիւք շէհրլէրտէ պիր նէվ՛ի վէրկի վար տըր քի, հէր քէստէն հալինէ կէօրէ թահսիլ օլունուր իսէ տէ, Ամերիգանըն էն ճէմիյէթլի շէհրի օլան Նիւ Եօրք պու թարզ վէրկի իլէ իտարէ օլունուր. պու վէրկի հէր քէսին հալինէ կէօրէ մաթլուպ օլունուր տէմէքլէ՝ հէր պիր նասըն գուտրէթինին քէշֆի իչիւն, հէր քէսին քէնտի թագրիրինտէն պաշգա թարիգլէրէ միւրաճաաթ օլունմազ տէմէք իսթէրիզ։

Պու վէ պունա տայիր չօգ սէպէպլէրէ պինայէն, քէնտիմիզի Սէմաւիքի Մուճթէմա՛անըն իգպալինէ նայիլ օլմագա միւգթէտիր գըյաս էտէմէզիզ։ Խամտ չօգ ճահտ ու ղայրէթ էթմէքսիզին օնլարըն գանուն վէ շէրիաթըընը պիզէ ույտուրուպ, օնլարըն պուլունտուղու մէրթէպէյէ էրէպիլէճէկիմիզ տէյու քէնտիմիզի ալտաթմայալըմ։

ՓԱՓԱՆԸՆ ՏՕՒՄԸ

Տիւնեանըն տիգգաթինը քէնտիյէ ճէլպ էթմէք իչիւն Տօգուզունճու Պիոս փափա չօգ շէյլէր էթտի: Գաթօլիքլիյին փայիթախթը՝ պէս խուսլար, սէֆալէթ վէ նիզամսըզլըգ փայիթախթը օլան Ռօմայը պիր եէնի թանզիմաթ թաՀթընտա տախիլ էթմէյէ ճէսարէթ էթտի իսէ տէ, թէրսինէ եա՛նի՝ օնա՝ Ալլահըն վէքիլի վէ Քրիստէնին եանըլմազ պաշը տէյիւ իթթիգատ էտէն քիմսէլէր՝ օնու փայիթախթընտան ֆիրար էթմէյէ մէճպուր էթտիլէր: Սապըգա ու՛մումի Գաթօլիքլէրէ իրսալ էթտիյի պիր ֆէրմանըն նէթիճէսինտէ 1848 թարիխլէրինտէ Իթալիատա վուգու պուլան քէյֆիյէթլէր իչիւն, "փափալըգ մէսնէտիմիզին պօրճը ա՛զիմինի Հէր քէսէ նազարէն իճրա էթմիշ օլմագ իչիւն, սէսիմիզի սըտգ իլէ մէրՀամէթ Սալիտէսինէ վէ Պետրոս վէ Պօղոս ա՛զիզ Ռէսուլլէրէ տօղրու եիւճէլտիրիզ, քի քէսքին արզուլէրիմիզ իճրա օլունտուգլար, վէ Հէր չէյէ գատիր Ալլահըն ղազապը Ռօմա վէ պիւթիւն մէմալիքիմիզ իւզէրինտէն տէֆ՝ օլունուն":

Հագիգէթ պու պիր մէշՀուր տուա՛ տըր, վէ փատրէ փաւլօ Սարփինին՝ Գաթօլիք քիլիսէսի Հագգընտա թէէսիւֆլէ "Մարիամ Քրիստոսուն եէրինէ կէչտի, վէ եալընըզ Ալլահա լայըգ օլան ի՛զզէթի ալտը" (պու քիթապըն 133 սաՀիֆէսինէ մուրաճա՛աթ օլունա,) տէտիյինի թաստիգ էտէր: Տօգուզունճու Պիոսուն Սէլէֆի օլան ԺԶ. Գրիգորիոս փափա պիքիր Մարիամը Գաթօլիքլէրին [illegible] թէսմիյէ էյլէտի. (պագ պու քիթապըն սաՀիֆէ 143). շիմտի Տօգուզունճու Պիոս տախի տար սա՛աթընտա, Ա՛զիզ Քիթապլարըն "Գիւ-

քիւնիւ Բապպա պըրագ, վէ օ սանա արգա օլաճագ" (Սաղմ. ԾԲ. 22.) քէլամընըն մանիւմաթը օլմատըղը-նըա իսպաթլէ, վէ "Պէնիմ իսմիմ իլէ հէր նէ քի փէտէրիմտէն իսթէյէճէնիզ, սիզէ վէրիր", (Յօհ. ԺԶ. 23.) տէյէն ու աղզըն Միյանճըյը պէր թարաֆ է-տիպ, Մարիամա, Պետրոսա վէ Պօղոսա տուա' է-տէր: Ա՜հ, նէ՛ ադըլսըզլըգ, նէ՛ պէցլիւք եանլ-ըշլըգ :

Բօմա քիլիսէսինին Ալլահա իպատէթ էթմէյի վէ Քրիստոսուն միանճըլըղընը րէտտ էթտիյինէ պուն-տան զիյատէ իսպաթ իսթէմէզ: Տօգուզունճու Պիօ-սուն պու տուա'յը փաք զաճիրլէ էթմիշ օլտուղունու մէմնուն էթմէյիզ: Աշագա'ա տուա'նըն հիյէթինտէն տախի կէօրիւնիւր քի փափա հազրէթլէրի նաչարի, պիրաղ տա ուժանմըղընտան նաշի մէզքիւր տուա'յը էթմիշ տիր: "փափալըգ մէսնէտիմիզին պօրճը ա-զիմինի հէր քէս նազարէն' լըճրա էթմէք իչիւն նիտա էտէրիզ" տէմէսինտէն շու անկլաշըլըր քի Քաթօլիք գըսմընըն փափայը Մարիամա տուա' էթմէյէ պօրճլու թանըյորլը, վէ սէլէֆլէրիմին քեաֆֆէսինին տէ պէօյլէ էթմիշ օլտուղու սէպէպտէն պէն տախի նիտա էտէրիմ'-եօխսա գալպիմտէն նէշաթ էտիպ, աղզըլէրին թէ, վասսութունա իման էթտիյիմտէն հասըլ օլմուշ պիր տուա' տէյիլ տիր. հէր քէս նազարէն պէօյլէ պիր չէյ էմրէ փարզ օլմատըղը էնճիլտէն պէօյլէ տուա' էթմէյէ մէճպուր ում: Լաքին Տօգուզունճու Պիօս հագ-գընտա պիզիմ տուա' վէ նիյազըմըզ' օնուն Քրիս-թիան օլուպ, վէ Յիսուս Քրիստոսու Ալլահ իլէ ին-սանլարըն մապէյնինտէ եալընըզ պիր միանճը թանը-յըպ հայաթ պուլմասը իչիւն տիր :

ԻԹԱԼԻԱ ԻՉԻՆ ԻՒՄԻՏ

Իշպու քիթապտա չօք իսպաթլար իլէ Իթալիանըն ֆէնալըղը վէ ֆէլաքէթլէրինին քիւլլի սէպէպլէրինի Քաթօլիքլիք օլտուղունու կէօսթէրտիք: Կէօսթէրտիյիմիզ իսպաթլար՝ տէյիլ Բռօթէսթանդլարտան, իլլա Քաթօլիք մուէլլիֆլէրտէն վէ Թապիաթըյլա Իթալիայը րըսվայ էթմէքտէն խալի, անու թէսահիւպ էթմէք իսթէյէն քիմսէլէրտէն իտի:

Փափանըն 1848 թարիխինտէ, “Հիճրէթինտէն” (Փիրարընտան) էվվէլ, իքրար էթմիշ օլտուղու պիր շէյտէն՝ ազ վաղըթ զարֆընտա Իթալիանըն հալինին քիւլլիյէն թէպտիլ օլաճաղը զիյատէսիյլէ մէմնուն օլունապիլիր իտի: Սուրբ Յովսէփ Գալազանցիօնուն ծօրթուսունտա Փափա հազրէթլէրի էհալիյէ շու սիյաք իւզրէ նասիհաթ էթմիշ իտի. “Իշպու ասըրմիզտէ Քաթօլիք Իթալիայա, հաթթա Պութփէրէսթլիղին մէրքէզի օլան Ռօմայա պիլէ ԲՌՕԹԷՍԹԱՆԴԼԸՂԸՆ տուխուլ օլունմասընա պինլէր վէ օնպինլէրճէ մէմնունլար մարիֆէթիյլէ սայ վէ իհթիմամ էթմէյէ ճէսարէթ օլունտուղունու կէօրտիւյիւմիւզ՝ հէր հալտէ թէէսսիւֆի տէրունիմիզի մուճիպ օլմուշ տուր: Շիֆահէն Իթալիա միլլէթինէ ա՛շք ու մուհապպէթլէրի օլտուղունու իքրար էտէրլէր իսէ տէ, ֆի՛իլէն կէօսթէրտիքլէրի թավր ու հարաքէթլէրինտէ իսթիմալ էթտիքլէրի թարիգլէրին նէթիճէսի իշպու պէլատէնին խարապիյէթի տիր”:

Փափա հազրէթլէրինին պու տէֆիյի սահիհ իսէ, Իթալիատա պինլէր, վէ օնպինլէրճէ քիմսէլէր Իթալիան միլլէթինին խէլաս վէ թէճտիտ օլունմասընա պիր չարէ եալընըզ Բռօթէսթանդլըգ օլտուղունա իքնաաթ օլմուշլար իսէ, Իթալիատա հաքիգէթ պիր պէօյլէ թէպտիլաթ զուհուրա կէլմիշ տիր:

Իթալիա իչիւն իւմիտ ։

Բրօթէսթանթլար պու խուսուստա ղայէթ մէմնուն վէ մէսրուր օլուպ, պու էֆքեարըն իլէրիւլէմէսի իչիւն, տէյիլ ա՛ղիզ Պիքիրէ վէ Ա՛զիզլէրէ, իլլա հէր ի՛նայէթին վէ կէրչէքլիյին Ալլահը՝ Պարի Թա՛ալա հազրէթլէրինէ վաֆիր տուա՛լար սունմաղա պօրճլու տուրլար ։ Իթալիանըն պու սօն վուգուաթլարը փափա հազրէթլէրինին վէսվէսէ վէ գօրգուսունու թաստիգ էյլէտիքտէն պաշգա, Իթալիա իչիւն օլան իւմիտին գուվվէտէն ֆի՛իլէ կէլմէք րաստէլլէրինտէ պուլունտուղունու տախի իսպաթ էտէրլէր ։

ՖԻՀՐԻՍԹ

ՄՈՒԳԱՏՏԷՄԷ

ՊԱՊ Ա

ՊԱՊ Բ

ՖԱՍԼ Ա

ՖԱՍԼ Բ

ՊԱՊ Գ

ՓԱՍԼ Ա

ՓԱՍԼ Բ

ՊԱՊ Դ

ՓԱՍԼ Ա

ՖԱՍԼ Բ

ԲԱՊ Ե

ՖԱՍԼ Ա

ՖԱՍԼ Բ

ՖԱՍԼ Գ

ԶԱՅԼԱ

3 2044 038 361 606

